شەيخ مۇھەممەد مۇتەۋەللى شەئراۋىينىڭ

تەپسىر شەئراۋى

ناملىق تەپسىرىگە ئاساسەن سۆزلەنگەن قۇرئان دەرسى

ئىككىنچى توم

مۇھەممەد ئەلى ئەمىن

ئوقۇغىن تەلىم-تەربىيە مەركىزى

ئوقۇغىن TM

تەپسىر شەئراۋى 2

ئوقۇغىن تەلىم-تەربىيە مەركىزى

ئوقۇغىن TM

مۇقاۋا لايىھەلىگۈچى: مۇھەممەد رېھىم ئەمىن

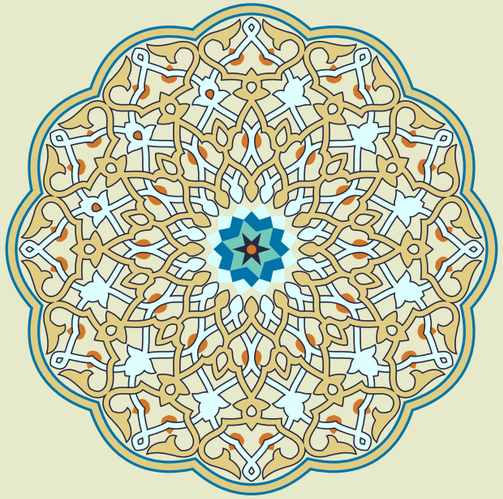

$10

ISBN 978-605-76891-1-5

9 786057 689115

SİYER YAYINLARI

www.siyerkitap.com

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

شەيخ مۇھەممەد مۇتەۋەللىي شەئراۋىينىڭ

تەپسىر شەئراۋى

ناملىق تەپسىرنىگە ئاساسەن سۆزلەنگەن قۇرئان دەرسى

2-تۇم

سۈرە «بەقەرە»نىڭ 79 ~ 197-ئايەتلىرى

تەييارلىغۇچىلار:

مۇھەممەد ئەلى ئەمىن

ئابلىكىم ھىدايەتۇللاھ ئەھمەد ئەمىن

ئۇقۇغۇن تەلىم - تەربىيە مەركىزى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Eser Adı
Tefsir-i Şa'ravî Esas Alınarak Hazırlanan Kur'an Dersleri
2.cilt

Yazar

Muhammed Ali EMİN

Yayıma Hazırlayan
ئوقۇغمن تەلىم - تەربىيە مەركىزى
OKUGUN TALİM TERBİYE MERKEZİ

Kemalpaşa mahallesi, 1804.sk, No:3,
Sefaköy, Küçükçekmece, Istanbul
Tel: (0212) 598 28 96

Baskı & Cilt
GÜL MAT MATBAACILIK YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Maltepe mah. Fazlı Paşa cd. No:8/4 Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 577 79 77
Sertifika No: 34712

1. Baskı: Temmuz 2019

ISBN 978-605-7689-11-5

SİYER YAYINLARI
Bağlar Mh. 24. Sk. No: 10/A Güneşli Bağcılar/İstanbul
Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 • Gsm: (0554) 930 07 04
Sertifika No: 22574 www.siyerkitap.com | satıs@siyeryayinlari.com

www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

سۈرە بەقەرە 79-ئايەت 1
سۈرە بەقەرە 80-ئايەت 9
سۈرە بەقەرە 81-ئايەت 13
سۈرە بەقەرە 82-ئايەت 17
سۈرە بەقەرە 83-ئايەت 19
سۈرە بەقەرە 84-ئايەت 29
سۈرە بەقەرە 85-ئايەت 33
سۈرە بەقەرە 86-ئايەت 41
سۈرە بەقەرە 87-ئايەت 45
سۈرە بەقەرە 88-ئايەت 57
سۈرە بەقەرە 89-ئايەت 65
سۈرە بەقەرە 90-ئايەت 67
سۈرە بەقەرە 91-ئايەت 75
سۈرە بەقەرە 92-ئايەت 79
سۈرە بەقەرە 93-ئايەت 83
سۈرە بەقەرە 94-ئايەت 89
سۈرە بەقەرە 95-ئايەت 93
سۈرە بەقەرە 96-ئايەت 99
سۈرە بەقەرە 97-ئايەت 103
سۈرە بەقەرە 98-ئايەت 109
سۈرە بەقەرە 99-ئايەت 111
سۈرە بەقەرە 100-ئايەت 113

سۆرە بەقەرە 101-ئایەت 115
سۆرە بەقەرە 102-ئایەت 117
سۆرە بەقەرە 103-ئایەت 131
سۆرە بەقەرە 104-ئایەت 137
سۆرە بەقەرە 105-ئایەت 141
سۆرە بەقەرە 106-ئایەت 147
سۆرە بەقەرە 107-ئایەت 163
سۆرە بەقەرە 108-ئایەت 167
سۆرە بەقەرە 109-ئایەت 171
سۆرە بەقەرە 110-ئایەت 177
سۆرە بەقەرە 111-ئایەت 183
سۆرە بەقەرە 112-ئایەت 187
سۆرە بەقەرە 113-ئایەت 191
سۆرە بەقەرە 114-ئایەت 195
سۆرە بەقەرە 115-ئایەت 201
سۆرە بەقەرە 116-ئایەت 205
سۆرە بەقەرە 117-ئایەت 211
سۆرە بەقەرە 118-ئایەت 217
سۆرە بەقەرە 119-ئایەت 223
سۆرە بەقەرە 120-ئایەت 227
سۆرە بەقەرە 121-ئایەت 231
سۆرە بەقەرە 122-ئایەت 233
سۆرە بەقەرە 123-ئایەت 235

www.uyghurkitap.com

سۈرە بەقەرە 124-ئايەت 237
سۈرە بەقەرە 125-ئايەت 247
سۈرە بەقەرە 126-ئايەت 257
سۈرە بەقەرە 127-ئايەت 263
سۈرە بەقەرە 128-ئايەت 267
سۈرە بەقەرە 129-ئايەت 271
سۈرە بەقەرە 130-ئايەت 273
سۈرە بەقەرە 131-ئايەت 277
سۈرە بەقەرە 132-ئايەت 279
سۈرە بەقەرە 133-ئايەت 281
سۈرە بەقەرە 134-ئايەت 285
سۈرە بەقەرە 135-ئايەت 291
سۈرە بەقەرە 136-ئايەت 295
سۈرە بەقەرە 137-ئايەت 299
سۈرە بەقەرە 138-ئايەت 303
سۈرە بەقەرە 139-ئايەت 307
سۈرە بەقەرە 140-ئايەت 313
سۈرە بەقەرە 141-ئايەت 315
سۈرە بەقەرە 142-ئايەت 319
سۈرە بەقەرە 143-ئايەت 325
سۈرە بەقەرە 144-ئايەت 331
سۈرە بەقەرە 145-ئايەت 335
سۈرە بەقەرە 146-ئايەت 339

سۆرە بەقەرە 147-ئایەت 343
سۆرە بەقەرە 148-ئایەت 345
سۆرە بەقەرە 149-ئایەت 349
سۆرە بەقەرە 150-ئایەت 351
سۆرە بەقەرە 151-ئایەت 355
سۆرە بەقەرە 152-ئایەت 359
سۆرە بەقەرە 153-ئایەت 363
سۆرە بەقەرە 154-ئایەت 367
سۆرە بەقەرە 155-ئایەت 371
سۆرە بەقەرە 156-ئایەت 377
سۆرە بەقەرە 157-ئایەت 381
سۆرە بەقەرە 158-ئایەت 383
سۆرە بەقەرە 159-ئایەت 389
سۆرە بەقەرە 160-ئایەت 395
سۆرە بەقەرە 161-ئایەت 399
سۆرە بەقەرە 162-ئایەت 401
سۆرە بەقەرە 163-ئایەت 405
سۆرە بەقەرە 164-ئایەت 407
سۆرە بەقەرە 165-ئایەت 417
سۆرە بەقەرە 166-ئایەت 421
سۆرە بەقەرە 167-ئایەت 423
سۆرە بەقەرە 168-ئایەت 425
سۆرە بەقەرە 169-ئایەت 429

www.uyghurkitap.com

سۈرە بەقەرە 170-ئايەت 431
سۈرە بەقەرە 171-ئايەت 435
سۈرە بەقەرە 172-ئايەت 437
سۈرە بەقەرە 173-ئايەت 439
سۈرە بەقەرە 174-ئايەت 445
سۈرە بەقەرە 175-ئايەت 451
سۈرە بەقەرە 176-ئايەت 453
سۈرە بەقەرە 177-ئايەت 455
سۈرە بەقەرە 178-ئايەت 465
سۈرە بەقەرە 179-ئايەت 473
سۈرە بەقەرە 180-ئايەت 477
سۈرە بەقەرە 181-ئايەت 483
سۈرە بەقەرە 182-ئايەت 485
سۈرە بەقەرە 183-ئايەت 489
سۈرە بەقەرە 184، 185-ئايەتلەر 493
سۈرە بەقەرە 186-ئايەت 505
سۈرە بەقەرە 187-ئايەت 515
سۈرە بەقەرە 188-ئايەت 525
سۈرە بەقەرە 189-ئايەت 533
سۈرە بەقەرە 190-ئايەت 541
سۈرە بەقەرە 191-ئايەت 551
سۈرە بەقەرە 192-ئايەت 555
سۈرە بەقەرە 193-ئايەت 557

سۈرە بەقەرە 194-ئايەت 561
سۈرە بەقەرە 195-ئايەت 563
سۈرە بەقەرە 196-ئايەت 569
سۈرە بەقەرە 197-ئايەت 577

51-دەرس

سۈرە بەقەرە 79-ئايەت

﴿فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِندِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ﴾

«كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىپ ئۇنى ئاز پۇلغا سېتىش ئۈچۈن، بۇ ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغان دېگۈچىلەرگە ۋاي! قولى بىلەن يازغانلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا ۋاي! ئېرىشكەن نەرسىلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا ۋاي!»

ئاللاھ تائالا ئالدىنقى ئايەتلەردە، بەنى ئىسرائىل ئۆلىمالىرىنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالقلىرىنى ساناپ كېلىپ، ئەھلى كىتابنى ئاۋام ۋە ئۆلىما دەپ ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈپ بايان قىلغان ئىدى. بۇ ئايەتتىمۇ بەنى ئىسرائىل ئۆلىمالىرىغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەرنى تىلغا ئېلىۋاتىدۇ. قۇرئان كەرىمدە ئەھلى كىتابنىڭ ئەيىب-نۇقسانلىرى ۋە ئۆتكۈزگەن خاتالقلىرىنىڭ بايان قىلىنىشى، بىزگە نىسبەتەن يۈكسەك دەرىجىدە ئەسكەرتىش ھېسابلىنىدۇ. ئەھلى كىتاب ئىچىدىكى يەھۇدىيلار ئېغىر خاتالاشقان بولغاچقا، ئاللاھنىڭ غەزىپى ئۇلارغا پۈتۈۋېتىلگەن. ئەگەر بىز

بەنى ئىسرائىل ئۆتكۈزگەن خاتالىقنى ئۆتكۈزسەك، ئۇلار ئۇچرىغان لەنەت، خارلىق ۋە غەزەپكە دۇچار بولمىز.

بۇ ئايەت يەھۇدىيلار ئارىسىدىكى ساۋاتسىزلار ياكى بىلىپ تۇرۇپ كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن ئۆزگەرتىپ: «بۇ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىن كەلگەن» دەپ تۇرۇۋالغان كىشىلەر توغرىسىدا نازىل بولغان. ئايەتتىكى «كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىش»، دىنغا ئائىت بولمىغان نەرسىلەرنى دىنغا قەستەن كىرگۈزۈۋېتىش، ئۇنى دىنغا نىسبەت بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار بۇنىڭ بەدىلىگە ئازغىنە مال-دۇنيا ۋە نوپۇزغا ئېرىشىش، ھۆكۈمدار-بايلاردىن بىر نەرسە تەمە قىلىش ياكى گۇناھ قىلىۋاتقان ۋە زۇلۇم سېلىۋاتقانلارغا ھارامنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ بېرىش ئارقىلىق، مەنپەئەتكە ئېرىشىش قەستىدە بولىدۇ. بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان كىشىلەر، يۇز-ئابرۇي ۋە باشقىلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىشتەك مەنپەئەتى ياكى ماددىي مەنپەئەت ھېسابىغا، دىندا بولمىغان نەرسىلەرنى دىن نامىدا كۆرسىتىپ، دىننىي سۈيئىستىمال قىلغان بولغاچقا، ئايەت "فَوَيْلٌ" «دوزاخقا مەھكۇم بولسۇن، ۋاي ھالىڭلارغا» دېگەندەك ئۇقۇمغا ئىگە دەھشەتلىك بىر ئىبارە بىلەن باشلانغان.

قۇرئاننىڭ باشقا ئايەتلىرىدىمۇ: ﴿يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَـٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾[1] «ۋاي بىزگە! بۇ نامە-ئەمەلگە چوڭ-كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟» ۋە ﴿يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَـٰذَا﴾[2] «ۋاي ئىسىت! بۇنىڭدىن بىز غەپلەتتە قاپتۇق» دېيىلىپ، "وَيْلٌ" سۆزى ئىشلىتىلگەن. بۇ ئايەتلەردىكى "وَيْلٌ" دېگەن سۆزلەرنىڭ مەنىسى، ئازاب كۆز ئالدىغا كېلىپ، چۈشۈشى ئېنىق بولغاندىن كېيىنكى ھەسرەتنى ئىپادىلەيدۇ. ئەممىا بەزى تەپسىرشۇناسلار: «"وَيْلٌ" جەھەننەمدىكى بىر جىلغا بولۇپ،

[1] سۈرە كەھف، 49-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە ئەنبىيا، 97-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئىنسان ئۇنىڭغا چۈشۈپ 40 يىل ئازابلىنىدۇ» دەپ تەپسىر قىلغان. بۇ ئايەتتە ئاللاھنىڭ كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن ئۆزگەرتىدىغان كىشىلەر، قىيامەتتىكى ئازابىنىڭ ھەسسىلەپ ئېغىرلىشىدىغانلىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرۇلغان. چۈنكى ئۇلار كىتابنى ئۆزگەرتىش ۋە كۆز بويامچىلىق قىلىش سەۋەبىدىن گۇناھقا كىرىپ قالغان ھەر ئادەمنىڭ گۇناھىغا شېرىك بولىدۇ ۋە قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ گۇناھىنى بىللە كۆتۈرۈپ، ئازابى ھەسسىلەپ ئاشىدۇ.

﴿فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ﴾ «كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن يازغۇچىلارنىڭ ھالىغا ۋاي!». ئايەتتىكى "بِأَيْدِيهِم" «ئۆز قوللىرى بىلەن» دېگەن ئىبارە دېيىلمىسمۇ مەنە چۈشىنىلەتتى. ئەممىا نېمە ئۈچۈن «ئۆز قوللىرى بىلەن» دېيىلىدۇ؟ چۈنكى بەزى ئىش-ھەرىكەتلەر بۈيرۇق بىلەن، يەنە بەزىلىرى ئۆزى خالاپ قىلىش بىلەن تاماملىنىدۇ. مەسىلەن: بىر دۆلەتنىڭ رەئىسى ئۆزىنىڭ مىنىستىرلىرىنىڭ بىرىگە تېلېفون قىلىپ: «مېنىڭ نامىمدا پالانى رەئىسكە بىر پارچە خەت يازغىن» دېسە، بۇ خەتنى رەئىس ئۆزى قولى بىلەن يازماي، بۈيرۇقى بىلەن يازدۇرغان بولىدۇ. ئەگەر خەتنى رەئىس ئۆز قولى بىلەن يازسا، ئۇ ئىشقا نەقەدەر كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. تىلمىزدا باشقىلار ئۈچۈن مەخسۇس ھازىرلىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن «بۇنى ئۆز قولۇم بىلەن قىلغان» دەپ، ئەستايىدىللىقىمىزنى ئىپادىلىگەنگە ئوخشاش، ئاللاھ تائالا «ئۆز قوللىرى بىلەن» دېگەن ئىبارىنى قوللىنىش ئارقىلىق، بۇلارنىڭ گۇناھقا قانچىلىك دەرىجىدە قەستەن كىرگەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ كىتابنى خاتالىق ياكى غەپلەت سەۋەبىدىن ئەمەس، بەلكى بىلىپ تۇرۇپ بۇزاستە قول سېلىپ ئۆزگەرتكەنلىكىنى بايان قىلىپ بەرگەن. بۇ بىر مەزگىللىك ئۆتكۈنچى ئىش بولماستىن، بەلكى ئۆزگەرتىشتە ئىزچىل چىڭ تۇرۇپ، پۇل-مال، نوپۇز ۋە ھۆكۈمرانلىقتا ئېرىشمەكچى بولغانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

يەھۇدىي ۋە ناسارا ئۆلىمالىرى ئاللاھنىڭ كىتابىنى ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىپ، بۇنى «ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىن كەلگەن» دەپ مۇقەددەسلىك تونىنى كىيدۈرۈپ، ئۆزئارا زىت پەتىۋالارنى چىقىرىش ئارقىلىق پايدا-مەنپەئەتلەرگە ئېرىشەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئوخشاش مەسىلىلەردىمۇ بىر-بىرىگە زىت ھۆكۈملەر ئوتتۇرىغا چىقاتتى. ئەگەر ئۇلار «بۇ مېنىڭ گېپىم» دېسە، باشقىلار قوبۇل قىلماسلىقى ئېنىق ئىدى. ئەممە «بۇ ئاسماندىن چۈشكەن ئاللاھنىڭ سۆزى» دېيىلسە، مۇقەددەسلىشىپ كىشىلەر مۇنازىرىسىز قوبۇل قىلىشاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاللاھ نامىدىن قانۇن چىقىرىدىغان ۋە ئۇنى خالىغانچە يېزىپ كىتاب شەكلىگە كەلتۈرىدىغان ھالغا كەلگەن. شۇ سەۋەبلىك ئەھلى كىتاب دىنىي ھۆكۈملەرنىڭ بىر-بىرىگە زىتلىقىنى بايقاپ، ھۆكۈم ھوقۇقىنى چېركاۋنىڭ كونترولىلۇقىدىن چىقىرىشنى تەلەپ قىلىشقا باشلىدى. نەچچە يۈز يىل ئىلگىرىكى دىننى چېركاۋدىلا قالدۇرۇپ، جەمئىيەت ۋە سىياسىيغا ئارىلاشتۇرماسلىقنى مەقسەت قىلغان ئاقارتىش ھەرىكەتلىرى بۇ سەۋەبتىن يۈز بەرگەن.

دېمەك، بىر دىندىكى دىنىي زاتلار ئاللاھنىڭ دىننى ئاسماندىن چۈشكەن پېتى ئىجرا قىلماي، ئۆزىنىڭ شەخسىي ھەۋەس ۋە مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرغاندا، بۇ خىل قالايمىقانچىلىقنىڭ كېلىپ چىقىشى ئېنىق. بىز ئۆزىمىزنىڭ ئۇيغۇر جەمئىيىتىگە قاراپ باقساق، بۇ خىل مەسىلىلەرگە ئازدۇر-كۆپتۇر چۈشۈپ قالغانلىقىمىزنى بايقايمىز ۋە شۇ خاتالىقلار تۈپەيلىدىن جازالىنىۋاتىمىز ھەم تېخىمۇ ئېغىر جازالىنىشىمىز مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ نۇقتىلارغا قاتتىق دىققەت قىلىپ، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى دۇنيالىق ئۈچۈن سېتىشتىن يىراق تۇرۇشىمىز كېرەك.

ئۇ كىشىلەر نېمە ئۈچۈن كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىپ، بۇنى «ئاللاھ تەرەپتىن چۈشكەن» دەپ دەۋا قىلىشىدۇ؟ ئاللاھ تائالا بۇنىڭ سەۋەبىنى بايان قىلىپ: ﴿**لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا**﴾ **«ئۇنى ئاز پۇلغا سېتىش ئۈچۈن»**

دېگەن. يەنى بۇ، «ئۇنىڭ بەدىلىگە پۇلنى سېتىۋېلىش ئۇچۇن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئىنسان پۇلنى سېتىۋالمايدۇ، بەلكى پۇلنى سەرپ قىلىپ مەھسۇلات سېتىۋالىدۇ. لېكىن بۇ ئايەتتە پۇلنى مال ئورنىدا سېتىۋېلىش ئىپادىسى قوللىنىلغان. ئاللاھ تائالا ئاخىرەتتە نۇرغۇن نەرسىلەرنى بېرەتتى، ئەمما ئۇلار ۋاقتىلىق پۇل-مالنى ئېلىش ئۇچۇن، ئۆزگەرتىش ۋە ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ ھۆكمى ۋە يولىنى قولدىن بېرىپ، ئۇنى ئەرزىمەس نەرسىلەرگە تېگىشىۋەتتى. كىشىلەرنىڭ دىنىنى ئۆزى ۋە باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۇچۇن بويسۇندۇرۇپ بېرىپ، ئالغان مەنپەئەتلىرى قانچىلىك دەرىجىگە يېتىپ كەتسۇن، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكىگە نسبەتەن ناھايىتى ئاز ھېسابلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا: ﴿**فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ**﴾ **«قوللىرى بىلەن يازغانلىقى ئۇچۇن ئۇلارنىڭ ھالىغا ۋاي!»**، ﴿**فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ**﴾ **«كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن يازغىنىغا ۋاي!»** ۋە ﴿**وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ**﴾ **«ئېرىشكەن نەرسىلىرى ئۇچۇن ئۇلارغا ۋاي!»** دەپ، بىر ئايەتتىلا ئۇچ قېتىم "وَيْلٌ" سۆزىنى تىلغا ئالغان. يەنى، يازغاندا، ساتقاندا ۋە ئۇنىڭدىن مەنپەئەت ئالغاندا، «ھالىغا ۋاي» دېيىلگەن. بۇ خىل مەسىلىلەر چېركاۋلاردىكى، كىم پۇل بەرسە شۇنىڭغا بېرىلىدىغان «مەغپىرەت خېتى» شەكلىدە كۆپ تارقالغان بولۇپ، خرىستىيانلاردا بىر ئادەم جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قالسا، چېركاۋغا بېرىپ پوپقا ئېيتاتتى. پوپ ئەھۋالغا قاراپ چەكسە «مەغپىرەت خېتى» يېزىپ بېرەتتى. پوپنىڭ نېمە دەپ يېزىشى كۆپىنچە ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان مەنپەئەتكە باغلىق ئىدى.

ئايەتتىكى "كسب" دېگەن سۆز، كىشى تەر ئاققۇزۇپ ئىشلەپ ئېرىشكەن ياخشىلىق ياكى مەنپەئەتنى كۆرسىتىدۇ. كىشى دۇرۇس ئىش قىلىپ، بۇنىڭدىن مەنپەئەتكە ئېرىشسە ۋە ئېچكى دۇنياسى قىلىۋاتقان ئىشى بىلەن مۇناسىپ كەلسە "كسب" سۆزى بىلەن، ئەمما ھارام ئىشلارنى قىلىپ

مال ئۈندۈرۈۋالسا، ئىچكى دۇنياسى بىلەن قىلىۋاتقان ئىشى زىت بولغاچقا، "اكتسب" بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ئەمما بۇ ئايەتتە ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى: ﴿بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً﴾ **«كىم گۇناھ قىلسا (كىم يامانلىققا ئېرىشسە)»** دېگەن ئايەتتە، ھالال كەسىپ قىلىپ ئېرىشىشنى ئىپادىلەيدىغان "كَسَبَ" كەلىمىسى قوللىنىلغان. بەنى ئىسرائىلنىڭ ئۆلىمالىرى كىتابنى ئۆزگەرتىپ، دىننى سېتىشتەك ھارام ئىشلارنى قىلىپ مەنپەئەتكە ئېرىشىۋاتقان بولغاچقا، "اكتسب" دەپ قوللىنىلىشى كېرەك ئىدى. ئەمما ئۇلارنىڭ ئۆلىما، پوپ ۋە راھىبلىرىنىڭ دىنىي غورۇرى پۈتۈنلەي ئۆلۈپ، قەلبى ھارام مەنپەئەتنى ھېچ ئىككىلەنمەستىن قوبۇل قىلىدىغان بولۇپ كەتكەچكە، "كَسَبَ" كەلىمىسى قوللىنىلغان.

بۇ يەردە سۆزلەنگەن "كَسَبَ" - سۆز، ئىش ۋە ئەمەل ئارقىلىق بولىدۇ. سۆز تىلنىڭ خىزمىتى، ئىش پۈت-قوللارنىڭ خىزمىتى ۋە ئەمەل تىلدىن چىققان سۆزگە، پۈت-قوللىرى قىلغان ئىشنىڭ ماس كېلىشى بىلەن بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ. كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾[1] «ئى مۇئمىنلەر! سىلەر نېمە ئۈچۈن قىلمايدىغان ئىشنى قىلىمىز دەيسىلەر؟ (ئەمەلدە سىلەر قىلمايدىغان ياخشى ئىشلارنى نېمە ئۈچۈن ئاغزىڭلاردا قىلىمىز دەيسىلەر؟). سىلەرنىڭ قىلمايدىغان ئىشنى (قىلىمىز) دېيىشىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ئۆچ (كۆرۈلىدىغان نەرسىدۇر)» دېگەن.

ئىنسان ئەزالىرىنى تۇغرا يولغا ئىشلەتسە، ساغلام ئەمەل قىلىۋاتقان بولىدۇ. ئەگەر ناتوغرا ئىشلارغا يۆتكەلسە، ئەزالىرى ئەمەل قىلغان بولماستىن، بەلكى ئەمەل قىلىۋاتقان شەكىلگە كىرىۋالغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئىچكى تۇيغۇلىرى ئۆزئارا توقۇنۇشۇپ، ئەزالىرى كاللىسىدا ئويلىغىنى بويىچە

[1] سۈرە سەف، 2، 3-ئايەتلەر

ئىشلىمەيدۇ. مەسىلەن: ئىنسان خەقنىڭ بىخەتەرلىك ساندۇقىنى ئاچقاندا، كاللىسىدىكى ئوي بىلەن قىلىۋاتقان ئىشى زىت بولغاچقا، ئەنسىزلىك ئىچىدە قالىدۇ ۋە ئىشلىرى سۈنئىيلىشىدۇ. شۇڭا بۇ خىل ھالەتلەردە "اكتسب" قوللىنىلىدۇ.

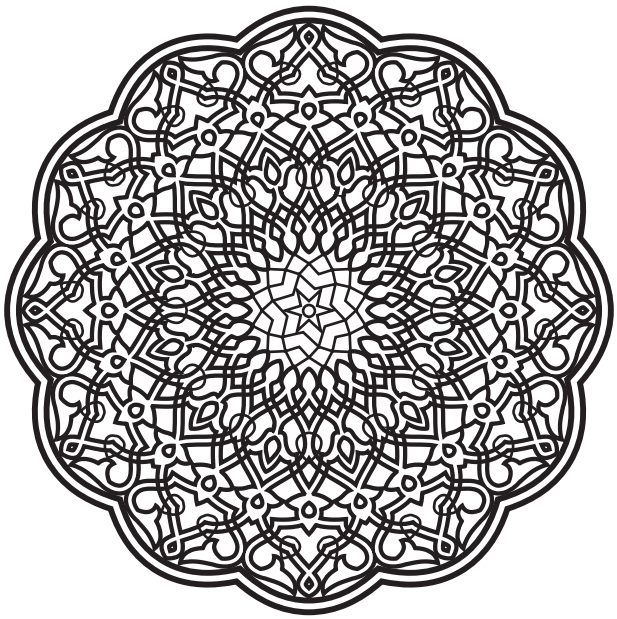

سۈرە بەقەرە 80-ئايەت

﴿وَقَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۖ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

«ئۇلار: بىزنى دوزاخ ئوتى سانىقلىق كۈنلەرلا كۆيدۈرىدۇ، دەيدۇ. (ئۇلارغا): سىلەرگە ئاللاھ شۇنداق قىلىشقا ۋەدە بەرگەنمۇ، ئاللاھ ۋەدىسىگە ھەرگىزمۇ خىلاپلىق قىلمايدۇ، ياكى ئۆزۈڭلار بىلمەيدىغانىنى ئاللاھ نامىدىن دەۋاتامسىلەر؟، دېگىن»

بۇ ئايەتتە ئەھلى كىتاب شۇنچە گۇناھ قىلغىنىغا قارىماي، دوزاخ ئوتىنىڭ ئۆزلىرىنى پەقەت نەچچە كۈنلا كۆيدۈرىدىغانلىقىنى دەۋا قىلىۋاتىدۇ. ئاللىدىنقى ئايەتتە ئوقۇپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئىنسان خاتالىق ئۆتكۈزگەندە پىسخىكىسىدا ئۆزگىرىش بولىدۇ. قىلغان گۇناھى ئۇنى بىئارام قىلىپ، خاترجەم ياشاشقا توسقۇنلۇق قىلىدۇ. مەسىلەن: بىر كىشى كېچىدە ماشىنا ھەيدەپ كېتىۋېتىپ، بىر كىچىك بالىنى سوقۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپ قېچىپ كېتىپتۇ. ئەممىا قىرىق كۈنگىچە كەيپىياتى نورمالسىزلىشىپ، قورقۇنچتىن ئۇخلىيالمايى، پىسخىك دوختۇرىنىڭ قېشىغا بېرىپ، بولغان ئىشلارنى دېگەندە، دوختۇر بالىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ دىيەت ھەققىنى تۆلەپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇ كىشى دىيەت ھەققىنى بەرگەندىن كېيىن، پىسخىكىسى بارا-بارا نورماللىشىشقا باشلاپتۇ.

بىر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلۋاتقان ئىشىنىڭ خاتالىقىنى بىلگەن ۋاقتتا، ئىچكى دۇنياسىدا قاتتىق داۋالغۇش يۈز بېرىدۇ. بۇ خىل ئەھۋالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، قىلۋاتقان گۇناھىدىن قول ئۈزۈپ توغرا يولغا قايتىشى ياكى شۇ قىلۋاتقان خاتا ئىشنى پەتىۋا تېپىپ، ئۆز-ئۆزىنى ئالداشقا موھتاج بولىدۇ. ئەينى ۋاقتتا ئەھلى كىتابمۇ ئۆزلىرىنىڭ قىلۋاتقان گۇناھلىرىنى ۋە دوزاخقا كىرىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا كۆڭلىنى ئارام تاپقۇزۇش ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئالداپ: «گۇناھىمىز تۈپەيلىدىن دوزاخقا كىرسەكمۇ، دوزاخ ئوتى بىزنى نەچچە كۈنلا كۆيدۈرۈپ بولىدى قىلىدۇ» دېگەنىدەك تەسەللىي خاراكتېرىدىكى ئاساسسىز نەزەريىەلەرنى تىكلىۋېلىش ئارقىلىق، ئۆزلىرىنىڭ گۇناھكار قەلبىگە مەلھەم قىلىشقا ئۇرۇنغان.

شەيتان ئۇلارغا ھارامدىن تاپقان پۇل-مال ۋە يۈز-ئابرۇيلىرىنى يوللۇق كۆرسىتىپ، ئاخىرەتتە ناھايىتى يېنىك ۋە ئاز مۇددەتلىك ئازاب تارتىدىغانلىقىنى ئويلايدىغان ھالغا ئەكىلىپ قويغان. خۇددى جەمئىيتىمىزدىكى ھالال-ھارامنى ئايرىمايدىغان باي-ھوقۇقدارلارنىڭ: «خۇدايىم ياخشى كۆرگەن بەندىسىگە بېرىدۇ. بىزنىڭ ئاللاھقا يارىغان تەرىپىمىز بولغاچقا مۇشۇنداق ياشاۋاتىمىز» دېيىشى، بۇ خىل ئۆزىنى بەزلەش پسىخىكىسىغا كىرىدۇ.

بۇ ئايەتتە ئىشىلتىلگەن "المس" كەلىمىسى «يەڭگىل تېگىش» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان بولۇپ، ئادەتتە بىر كىشى يەنە بىرىنىڭ قولىغا بارمىقىنى يېنىك تەگكۈزسە، بۇنىڭ بىلەن قارشى تەرەپنىڭ قول ھارارىتى ۋە تېرىسىنىڭ يۇمشاق-قاتتىقلىقىنى بىلگىلى بولمىسا، ئەرەبچىدە "المس" دەپ ئاتىلىدۇ. لېكىن ئەرەبچىدە "اللمس" دەپ يەنە بىر ئىبارە بولۇپ، بۇ تولۇق ھېس قىلغۇدەك دەرىجىدە تېگىشنى بىلدۈرىدۇ. ئايەتتە: ﴿**وَقَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً**﴾ دەپ «يېنىكلا تېگىپ ئۆتۈپ كېتىش» مەنىسىدىكى "المس" سۆزىنى ئىشلىتىش، ئۇلارنىڭ «ئازابلانساقمۇ ئەڭ يېنىك ئازاب

تارتمىز، ئازاب ۋاقتىمزمۇ ساناقلىقلا نەچچە كۈن» دېگەن ئېتىقادنى كاللىسىدا تۇرغۇزۇۋالغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئايەتتىكى ﴿أَيَّامًا مَّعْدُودَةً﴾ **«ساناقلىق كۈنلەر»** دېگەن كەلىمىدىن، ئۇ كۈنلەرنىڭ ئازلىقىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: ﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾[1] «ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى» دېگەن ئايەتتىكى ﴿مَّعْدُودَةً﴾ «ساناقلىق»نىڭ مەنىسىمۇ ئازلىقنى بىلدۈرىدۇ. يەھۇدىيلارنىڭ: «ئوت بىزنى ساناقلىق كۈنلا كۆيدۈرىدۇ» دېگەن سۆزى، ئۇلارنىڭ دۆتلۈكىنىڭ ئىپادىسى. چۈنكى ئۇلار ئىشلەتكەن "المس" دېگەن كەلىمە، نەچچە سېكۇنتلۇق تېگىپ ئۆتۈپ كېتىشنى بىلدۈرەتتى. ئەمما ئۇلار «نەچچە كۈنلا تۇرىمىز» دەپ، "المس" كەلىمىسىگە مۇناسىپ كەلمەيدىغان سۆزنى قىلغان. بۇ پەقەت شەيتان ئۇلارنىڭ كاللىسىغا كەلتۈرۈپ قويغان خام-خىيالدىن ئىبارەت. ئاللاھ تائالا بۇ توغرىسىدا: ﴿**قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ**﴾ **«(ئۇلارغا): سىلەرگە ئاللاھ شۇنداق قىلىشقا ۋەدە بەرگەنمۇ، ئاللاھ ۋەدىسىگە ھەرگىزمۇ خىلاپلىق قىلمايدۇ»** دېيىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ بۇ خام-خىياللىرىغا رەددىيە بەرگەن. يەنى، ئاللاھ تائالا رەسۇلىنى ئۇلارغا: «سىلەر ئاللاھنىڭ قانداق ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقىنى بەلگىلىگۈچى ئەمەسسىلەر. بەلكى ئاللاھ تائالا ئۇستۇڭلاردىن ھۆكۈم چىقىرىدۇ» دېيىشكە بۇيرۇغان.

﴿**أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ**﴾ **«(ئى رەسۇلۇللاھ، ئۇلارغا) ياكى ئۆزۈڭلار بىلمەيدىغانىنى ئاللاھ نامىدىن دەۋاتامسىلەر؟ (دېگىن)»**. بۇ سۆز «سىلەر ئاللاھقا بوھتان چاپلاۋاتسىلەر، ئاللاھقا يالغان توقۇۋاتسىلەر» دېگەن رەددىيەنىڭ ئورنىدا دېيىلىشكە بۇيرۇلغان. بۇ پەيغەمبەرلىك ئەدەبلىرى ۋە كاتتا ئەخلاقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

[1] سۈرە يۈسۈف، 20-ئايەت

يالغـــاننى توقۇغـــۇچى ئەڭ ئـــاۋۋال ئۆزىنىـــڭ توقۇغىنىنـــڭ يالغـــانلىقىنى بىلگەچـــكە، باشـــقىلارنى ئۇنىڭغـــا ئىشـــەندۈرۈش ئۈچـــۈن پـــاكىتلارنى ئويـــدۇرۇپ چىقىرىـــدۇ. رەســـۇلۇللاھ: "إِنَّمَـا أَنَا بَشَـرٌ وَإِنَّـهُ يَأْتِـينِي الْخَصْـمُ فَلَعَـلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُـونَ أَبْلَـغَ مِـنْ بَعْـضٍ فَأَحْسِـبُ أَنَّـهُ صَـادِقٌ فَأَقْضِـي لَـهُ بِـذَلِكَ فَمَـنْ قَضَـيْتُ لَـهُ بِحَـقِّ مُسْـلِمٍ فَإِنَّمَـا هِـيَ قِطْعَـةٌ مِـنْ النَّـارِ فَلْيَأْخُـذْهَا أَوْ لِيَتْرُكْهَـا"[1] «مەن بىـــر ئىنســـان، ماڭـــا دەۋاگەرلەر كېلىـدۇ. بەلكىـم بەزىڭـلار بەزىڭلاردىـن (گەپـكە) ئۇسـتىراق. شـۇنىڭ بىـــلەن مەن راســـت دەپ ئـــويلاپ، شـــۇ بـــويىچە ھۆكـــۈم قىلىـــمەن. مەن مۇسـۇلماننىڭ ھەققىنـى ھۆكـۈم قىلىـپ بەرگەن كىشـىگە نىسـبەتەن، ئـۇ بىـر ئـوت پارچىســـىدۇر. شـــۇڭا ئـــۇنى خالىســـا ئالســـۇن؛ خالىســـا تاشلىســـۇن» دېـــگەن. دېـمەك، بىـر يالغـاننى توقۇغـان ئـادەم بۇنـىڭ توقۇلمـا ئىكەنلىكىنـى بىلگەچـكە، دەۋالىشـــىپ كەلگەنـــدە كۆڭلىنىـــڭ تېگىـــدە ئۆزىنىـــڭ نـــاھەق ئىـــش قىلىۋاتقـانلىقىنى ھـبىس قىلالايـدۇ. يەھـۇدىيلار: ﴿**وَقَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً**﴾ **«بىزنـــى دوزاخ ئـــوتى ســـاناقلىق كـــۈنلەرلا كۆيدۈرىـــدۇ»** دېـــگەن بولســـمۇ، بۇنـــىڭ يالغـــانلىقىنى بىلەتتـــى. ئەممـــا بـــۇ يالغـــاننى، كىتـــابنى ئۇقمايدىغان ئاۋامنى ئالداش ئۈچۈن دېيىشەتتى.

[1] بۇخارى رىۋايەت قىلغان

سۈرە بەقەرە 81-ئايەت

﴿بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

«ئۇنداق ئەمەس، گۇناھ قىلغان ۋە گۇناھقا چۆمۈپ كەتكەنلەر ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئۇلارنىڭ يالغانچىلىقلىرىنى ئاشكارىلاپ بەرمەكچى بولۇپ، ئەرەبچىدىكى "نعم" «ھەئە، شۇنداق»قا ئوخشاش، جاۋاب بەرگەندە ئىشلىتىلىدىغان "بَلَىٰ" كەلمىسىنى كەلتۈردى. "بَلَىٰ" بولۇشسىز سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ كېلىپ، ئالدىدىكى جۈملىنى ئىنكار قىلىدۇ. يەنى، ئۇلار «بىزنى دوزاخ ئوتى سانىقلىق كۈنلەرلا كۆيدۈرىدۇ» دېگەندە، قۇرئان: **﴿بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ «ئۇنداق ئەمەس، گۇناھ قىلغان ۋە گۇناھقا چۆمۈپ كەتكەنلەر ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ»** دەپ، "بَلَىٰ" بىلەن ئىنكار قىلىدى. مەسىلەن: بىر كىشى «قېشىمدا نەرسىڭىز يوققۇ؟» دەپ سورىسا، "نعم" دېسەك «ھەئە، قېشىڭىزدا نەرسەم يوق» دېگەنلىك بولىدۇ. ئەگەر "بَلَىٰ" دەپ جاۋاب بەرسەك، «ئۇنداق ئەمەس، قېشىڭىزدا نەرسەم بار» دېگەنلىك بولىدۇ. شۇڭا ئەھلى كىتابنىڭ «بىزنى دوزاخ ئوتى سانىقلىق كۈنلەرلا كۆيدۈرىدۇ» دېگەن گېپىگە "نعم" كەلگەن بولسا، «ھەئە شۇنداق (سانىقلىق كۈنلەرلا كۆيدۈرىدۇ)» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيتتى. ئەمما "بَلَىٰ" كېلىپ ئۇلارنىڭ سۆزى ئىنكار قىلىندى.

ئـايەتتە ﴿أَصْحَابُ النَّارِ﴾ **«دوزاخنـڭ ھەمراھـى»** دېـگەن ئىبـارە بـار. "أَصْحَابُ" سـۆزى "الصحبة"دىـن چىققـان بولـۇپ، لـۇغەتتە «ھەمـراھ، دوسـت» دېـگەن مەنىلەرنـى ئىپادىلەيـدۇ. «دوزاخنـڭ ھەمراھـى» دېگەنلىـك، دوزاخ ۋە ئۇلارنىڭ ئايرىلمايدىغان ئىككى ھەمراھ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئـايەتتىكى: ﴿كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ﴾ **«گۇناھ قىلغـان ۋە گۇناھقـا چۆمـۈپ كەتكەنـلەر»** دېـگەن ئىككـى ئىبـارە ناھـايىتى مـاس كەلـگەن بولـۇپ، بىـر كىشـى خاتـالىقنى قەلبىـدە تەسـتىقلاپ قىلىۋەرسـە، ئۇنىڭغـا چۆكـۈپ كېتىـپ چىقالمايـدىغان ھالغـا كېلىـپ قالـدۇ. شـۇڭا بـۇ خىـل ئـادەملەر پەقەت ئاسـىيلا بولـۇپ قالماسـتىن، كـاپىر ۋە مۇشـرىك دەرىجىسـىگە يېتىـپ بارىـدۇ. چـۈنكى ئىنسـان شـېرىككە چۆكـۈپ كەتكەنـدە، ئۇنـڭ ئۈچـۈن مەغپىـرەت بولمايـدۇ. ئـاللاھ تائـالا سـۇرە «نىسـا»دا: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ﴾[1] «ئـاللاھ ھەقىـقەتەن ئاللاھقـا شـېرىك كەلتـۇرۇش گۇنـاھىنى مەغپىـرەت قىلمايـدۇ، خالىغـان ئادەمنـڭ ئۇنىڭـدىن باشـقا گۇنـاھىنى مەغپىـرەت قىلىـدۇ» دېـگەن. ئايەتنىـڭ ئاخىرىـدىكى: ﴿هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ **«ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ»** دېگەن بۆلەك بۇنىڭغا دەلىل بولالايدۇ.

چـوڭ يـاكى كىچىـك گۇنـاھ ئىگىلىـرى چىـن قەلبىـدىن تەۋبە قىلسـا ئـاللاھ كەچۈرىـدۇ. شـۇڭا ئاسـىي دوزاختـا مەڭگـۈ قالمايـدۇ. لـېكىن ئاللاھقـا شـېرىك كەلتـۈرۈپ تەۋبە قىلمىغـانلار ۋە مـۇھەممەد ئەلەيھىسسـالامغا ئىمـان ئېيتمىغـانلار دوزاختـا مەڭگـۈ قالىـدۇ. قۇرئـان كەرىمـدە ئـاللاھ تائـالا: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾[2] «كىمكـى ئىسـلامدىن غەيرىـي دىننـى تىلەيـدىكەن، (ئۇنىـڭ دىنـى) ھەرگىـز قوبـۇل

[1] سۇرە نىسا، 48-ئايەت
[2] سۇرە ئال ئىمران، 85-ئايەت

قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر» دېگەن. شۇڭا كىمكى تەۋراتقا ياكى ئىنجىلغا ئەگەشكەنلىكىنى دەۋا قىلسا، قىيامەتتە قوبۇل قىلىنمايدۇ.

ئۆزىنى كونترول قىلالمايۋاتقان ئىنسان بىلەن، گۇناھ قىلىپ خۇشال بولغان ئىنسانىڭ ئوتتۇرىدا پەرق بار. قۇرئان كەرىمدە ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ﴾[1] «ئاللاھ قوبۇل قىلىشنى ۋەدە قىلغان تەۋبە - يامانلىقنى نادانلىقتىن قىلىپ سەۋلىپ، ئاندىن ئۇزۇنغا قالماي تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىدۇر» دەپ، گۇناھىغا قەلبىدىن تەۋبە قىلىپ، قىلغان خاتالىقىغا قايغۇرغان كىشىلەرنى مەغپىرەت قىلىدىغانلىقىنى سۆزلىگەن. ئەمما ئۆتكۈزگەن جىنايىتى بىلەن خۇشال بولۇپ، ئىچكى دۇنياسىدا گۇناھقا قارشىلىقى بولمىغان كىشىنىڭ مەئسىيىتى ئاشسا ئاشىدۇكى، مەغپىرەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

[1] سۈرە نىسا، 17-ئايەت

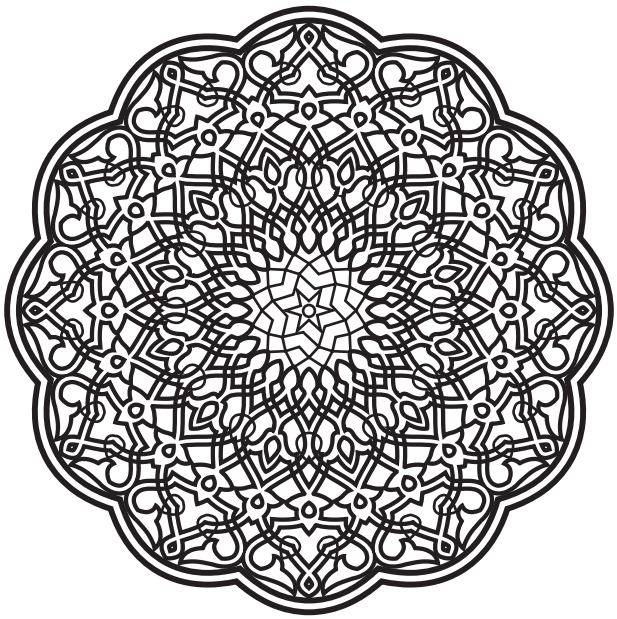

52-دەرس

سۈرە بەقەرە 82-ئايەت

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

«ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئەھلى جەننەتتۇر. ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ»

ئالدىنقى ئايەتلەردە بەنى ئىسرائىلنىڭ ئۆلمىلىرى ۋە ئاممىسىنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرى، شۇنداقلا ئۇچرايدىغان جازالىرى تىلغا ئېلىنغان بولسا، بۇ ئايەتتە مۇئمىنلەر ۋە ئۇلار ئېرىشىدىغان مۇكاپاتلار تىلغا ئېلىنغان. قۇرئان دوزاخ ۋە ئازابنى تىلغا ئالغىنىدا، ئۇنىڭ قارشىسىدا جەننەت ۋە نېئمەتنى، مۇئمىن ۋە مۇسۇلماننى تىلغا ئالغاندا، مۇشرىك ۋە كاپىرنى قوشۇپ تىلغا ئالىدۇ. بۇ قۇرئاننىڭ بايان ئۇسۇلى بولۇپ، يامانلىقنى توسقاندا ياخشىلىققا تەرغىب قىلىدۇ، بىر يولنى چەكلىگەندە، يېڭى يولدىن بېرىنى ئېچىپ بېرىدۇ ۋە قورقۇتۇش بىلەن ئۈمىدلەندۈرۈش بىللە كېلىدۇ.

ئالدىنقى ئايەتتە "أَصْحَابُ" دېگەن سۆز «ھەمراھ، ئايرىلماس دوست» دەپ تەرجىلىنىپ، كاپىرلار بىلەن دوزاخنىڭ ھەمراھ بولۇپ، بىر-بىرىدىن ھەرگىز ئايرىلمايدىغانلىقىنى ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇ ئايەتتىمۇ

"أَصْحَابُ" دېگەن سۆز كەلگەن بولۇپ، جەننەتمۇ مۇئمىنلەردىن ئايرىلماي، ئۇلارغا مەڭگۈلۈك ماكان بولىدۇ. بىر نەرسىنىڭ قارشىسىنى تىلغا ئېلىش، ئوتتۇرىدىكى پەرقنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بولغاچقا، بۇ سېلىشتۇرۇش مۇئمىنگە بەخت-سائادەت تۇيغۇسىنى بېرىدۇ. چۈنكى مۇئمىن ئاخىرەت ئازابىدىن قۇتۇلۇپ، جەننەتتە مەڭگۈلۈك قېلىش ئۈچۈن يول ئالغان يولۇچىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ﴾[1] «كىمكى دوزاختىن يىراق قىلىنغان ۋە جەننەتكە كىرگۈزۈلگەن ئىكەن، ئۇ مۇرادىغا يەتكەن بولىدۇ» دېگەن. يەنى، ئاللاھ تائالا: «كىمكى دوزاختىن يىراق قىلىنسا ئۇتۇق قازانغان بولىدۇ» ياكى «كىمكى جەننەتكە كىرسە ئۇتۇق قازانغان بولىدۇ» دېمەستىن، بەلكى: «دوزاختىن يىراقلاشتۇرۇلۇپ، جەننەتكە كىرسە بۇيۇك ئۇتۇق قازانغان بولىدۇ» دەپ، بۇ ئىككى سائادەتنىن خەۋەر بەرگەن.

دوزاخنىڭ ئۇستىگە قۇرۇلغان سىراتتىن ئۆتۈپ، ئۇ يەردىكى تۇرلۇك ئازابلارنى كۆرۈشىنىڭ ئۆزى، دوزاختىن قۇتۇلۇشنىڭ چوڭ نېئمەت ۋە كاتتا غەلىبە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ تۇرىدۇ. مەسىلەن: بىز يولدا كېتىپ بارغاندا، چوڭ يۇك ئاپتوموبىلى نەچچە سانتىمېتر ئارىلىق تاشلاپ، يېنىمىزدىن ئوقتەك ئۆتۈپ كەتتى. ئەگەر بىر غېرىچ ئۇياقتا تۇرغان بولساق، بەدىنىمىز چۈۋۈلۈپ كەتكەن بولاتتى. بۇ چاغدىكى ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇش ھېس-تۇيغۇسى ۋە خۇشاللىقىنى تىل بىلەن تەسۋىرلىگىلى بولمايدۇ.

[1] ئال ئىمران، 185-ئايەت

سۈرە بەقەرە 83-ئايەت

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ وَأَنتُم مُّعْرِضُونَ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھتىن باشقىغا ئىبادەت قىلماسلىققا، ئاتا-ئانىغا، خىش-ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىشقا، كىشىلەرگە ياخشى سۆز قىلىشقا، نامازنى ئۆتەشكە، زاكات بېرىشكە ئەھدە ئالدۇق. ئاراڭلاردىكى ئازغىنە كىشىدىن باشقىڭلار ئەھدىدىن يېنىۋالدىڭلار، سىلەر ھەمىشە يېنىۋالىسىلەر»

بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلنىڭ خاتالىقلىرىنى ئەسلىتىپ ئۆتۈۋاتىدۇ. چۈنكى ئايەت "إِذْ" كەلىمىسى بىلەن باشلانغان بولۇپ، بۇ كەلىمىنىڭ ئۆتمۈشتىكى ۋەقەلىكلەرنى ئەسلىتىش ئۈچۈن كېلىدىغانلىقىنى ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە بەنى ئىسرائىلدىن سەككىز ئەھدە ئالغان. ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان "مِيثَاقَ" دېگەن سۆز «ناھايىتى مەزمۇت، ئىنچىكە شەكىلدە بېكىتىلگەن چىڭ ۋەدە» دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئىنسان تەبىئىتىدىكى ئەھدە ياكى زەررە ھالىتىدە ئېلىنغان ئەھدىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا بَلَىٰ﴾[1] «ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ

[1] ئەئراف، 172-ئايەت

ئادەم بالىلىرىنى ئۇلارنىڭ (ئاتىلىرىنىڭ) پۇشتىدىن چىقاردى ۋە ئۇلارنى ئۆزلىرىگە گۇۋاھ قىلىپ: مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەمەسمۇ؟، دېدى. ئۇلار: ھەئە، سەن بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇرسەن، دېدى» دېگەن. بۇنىڭدىن ئىنسانىنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەسلىدىنلا ئاللاھ تائالانى ئېتىراپ قىلىدىغان بىر تەبىئەت بارلىقىنى بىلىۋالالايمىز.

قۇرئاندا "مِيثَاقَ" دېگەن بۇ كەلىمە «مۇستەھكەم» دەپ سۈپەتلىنىپ كەلگەن بولۇپ، ئاللاھ تائالا: ﴿وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا. وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا﴾[1] «ئەگەر بىر خوتۇننى قويۇۋېتىپ، ئورنىغا يەنە بىر خوتۇننى ئالماقچى بولساڭلار، ئۇلارنىڭ بىرىگە (مەھرى قىلىپ) كۆپ مال بەرگەن بولساڭلارمۇ ئۇنىڭدىن ھېچنەرسىنى قايتۇرۇۋالماڭلار. ئۇنى (ئايالغا) قارا چاپلاپ ۋە ئوچۇق زۇلۇم قىلىپ ئالامسىلەر؟ ئۆزئارا خلۇەتتە بولۇشقان تۇرساڭلار ۋە ئاياللار سىلەردىن مۇستەھكەم ئەھدە ئالغان تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ قايتۇرۇۋالسىلەر؟» دەپ، ئەر-ئايال مۇناسىۋىتىنى «مۇستەھكەم ئەھدە» قاتاردا تەسۋىرلىگەن.

بۇ ئەھدە ئايالنىڭ، دادىسى، ئاكىسى ۋە باشقا ھەركىم ئۇچۇن ھالال بولمىغان نۇرغۇن نەرسىلىرىنى يولدىشىغا ھالال قىلىپ بېرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئەر-ئايال مۇناسىۋىتىنى تەسۋىرلەپ: ﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ﴾[2] «ئۇلار سىلەر ئۇچۇن كىيىمدۇر، سىلەرمۇ ئۇلار ئۇچۇن كىيىمسىلەر» دېگەن. چۈنكى ئەر-ئايالنىڭ ھەربىرى، قارشى تەرەپنىڭ ئەۋرىتىنى يامانلىقتىن يۆگەيدۇ ۋە يوشۇرىدۇ. بىر ئادەم قىزنىڭ قېشىغا كىرگەندە، ئۇنىڭ پاچاقلىرى ئوچۇق بولسا، دەرھال يۆگۈلىدۇ. ئەمما يولدىشى كىرسە ئۇنداق

[1] سۇرە نىسا، 20، 21-ئايەتلەر
[2] سۇرە بەقەرە، 187-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

قىلمايدۇ. دادا بولغۇچى قىزىنى باشقىلاردىن قاتتىق قوغدايدۇ، ئەممۇ يولدىشىغا راھەت ھالدا تاپشۇرىدۇ. شۇڭا ئەر-ئايال ئارىسىدىكى ئەھدە، «مۇستەھكەم» دەپ سۈپەتلەنگەن.

ئايەتتە: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ﴾ **«ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھتىن باشقىغا ئىبادەت قىلماسلىققا ئەھدە ئالدۇق»** دەپ، "مِيثَاقَ" سۆزى ئىشلىتىلگەن. بۇ سۆز ئاللاھنىڭ «قىل» ياكى «قىلما» دېگەن بۇيرۇقى بولۇپ، ئىنسان «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق» دەپ ئىمان ئېيتقان ۋاقتىدا، ئاللاھ بۇيرۇغانىنى قىلىش، چەكلىگەندىن يېنىش ئەھدىسىگە كىرگەن بولىدۇ. ئايەتتىكى بۇ «ئەھدە» يالغۇز ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىش، تەۋراتقا ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىمان ئېيتىش قاتارلىق ئۇچ شەرتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسان ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش مەنھەجىنى ئۆزى بېكىتەلمەيدۇ. چۈنكى ئىبادەت مەنھەجىنى بېكىتىدىغىنى ئىبادەت قىلغۇچى بولماستىن، ئىبادەت قىلىنغۇچىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئاسماندىن چۈشۈرۈلگەن تەۋراتتىن ئىبارەت بىر مەنھەجگە ۋە ئىبادەتنىڭ توغرا يولىنى بايان قىلىپ بېرىدىغان مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىمان ئېيتىشى كېرەك. بۇ ئۇچ شەرت ئورۇندالمسا، بەنى ئىسرائىلنىڭ ئىبادىتى توغرا بولمايدۇ. بىزنىڭ ئىبادىتىمىزمۇ ھەم، ئاللاھنىڭ بىرلىك-بارلىقىغا، قۇرئانغا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتماستىن توغرا بولمايدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ ئالغان ئەھدىسىنىڭ ئىككىنچىسى: ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ **«ئاتا-ئانىغا ياخشىلىق قىلىش»**. بۇ ئايەتتە «ياخشىلىق» مەنىسىدە "إِحْسَانًا" كەلمىسى قوللىنىلغان بولۇپ، ئۇ بۇيرۇلغان مەجبۇرىيەتتىن ئاشۇرۇپ، تېخىمۇ ياخشى قىلىنغان ئىشلارنى كۆرسىتىدۇ. ئاتا-ئانىنىڭ بالىنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە بۋاسىتە سەۋەب بولغانلىقى ۋە باللارنى كىچىكىدىن تەربىيەلەپ ئۆستۈرگەنلىكى، ئۇلارغا ياخشىلىق

قىلىشقا يېتەرلىك سەۋەبتۇر. ئاللاھ تائالا ئاتا-ئانىمزغا ئۇستىمىزدىكى مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيەتتىن ئاشۇرۇپ ئېھسان قىلىشنى بۇيرۇيدۇ. شۇڭا ئۇلارغا كۆچمىزنىڭ يېتىشچە ئاشۇرۇپ ياخشىلىق قىلىشىمىز كېرەك.

ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ. آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ. كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ. وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ. وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾[1] «شۇبھىسىزكى، تەقۋادارلار جەننەتلەردە ۋە بۇلاقلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ. ئۇلار پەرۋەردىگارى ئاتا قىلغان نەرسىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ، ئۇلار بۇنىڭدىن ئىلگىرى ياخشى ئىش قىلغۇچىلار ئىدى. ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى، سەھەرلەردە مەغپىرەت تىلەيتتى. ئۇلارنىڭ پۇل-مالىلىرىدا سائىللار ۋە موھتاجلارنىڭ ھەققى بار ئىدى (يەنى ئۇلار سائىللارغا ۋە موھتاجلارغا سەدىقە قىلاتتى)» دېگەن. ئىنسان ئىبادەتنى ئۆزىگە بەلگىلەنگەن مىقدارىدا قىلسا، ۋەزىپىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئەممىا پەرز قىلىنغاندىن ئاشۇرۇپ ئەڭ گۈزەل شەكىلدە رويابقا چىقىرىش «ئېھسان» دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن: بىر كىشى نامازنى پەرز قىلىنغان مىقدارىدا ئوقۇسا، ئۇستىدىكى مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئەممىا نەپىلە نامازلارنى ئوقۇپ، كېچىلىرى قىيامىدا تۇرغان بولسا، ئىبادەتتە ئېھسان دائىرىسىگە كىرگەن بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئاتا-ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇغاندىن كېيىن، ئۇرۇق-تۇغقانلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى تاپىلاپ: ﴿**وَذِي الْقُرْبَىٰ**﴾ «**ئۇرۇق-تۇغقانلارغا ئېھسان قىلىش**» دەپ، ئۇچىنچى ئەھدىنى بايان قىلىپ بەردى. ئەگەر ھەربىر كىشى ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىپ، موھتاجلارغا كېپىل بولسا، كەمبەغەللىك ۋە ئاداۋەتتىن خالىي بىر جەمئىيەت بەرپا بولغان بولاتتى.

[1] سۇرە زارىيات، 15 ~ 19-ئايەتلەر

www.uyghurkitap.com

ئېلىنغان ئەھدىنىڭ تۆتىنچىسى: ﴿وَالْيَتَامَىٰ﴾ **«يېتىملەرگە ئېھسان قىلىش»**. يېتىم، تېخى قۇرامىغا يەتمەي تۇرۇپ دادىسىدىن ئايرىلىپ قالغانلارنى كۆرسىتىدۇ. دادىسىنى يوقاتقان يېتىم بالا، ئۇنىڭ ئۇچۇن تىرىشىدىغان ۋە ئۇنى قوغدايدىغان كىشىسىدىن ئايرىلغان بولىدۇ. ئاللاھ تائالا ئاننىنى بالا تەربىيەلەيدىغان ۋە پەرۋىش قىلىدىغان، دادىنى ئائىلىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداش ئۇچۇن تىرىشىدىغان قىلدى. لېكىن ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە ئەھۋال ئۆزگىرىپ كەتكەن بولۇپ، شائىر ئەھمەد شەۋقى شېئىرىدا:

لَيْسَ الْيَتِيمُ مَنِ انْتَهَى أَبَوَاهُ مِنْ ... هَمِّ الْحَيَاةِ وَخَلَّفَاهُ ذَلِيلا

إِنَّ الْيَتِيمَ هُوَ الَّذِي تَلْقَى لَهُ ... أُمًّا تَخَلَّتْ أَوْ أَبًا مَشْغُولا

«ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كېتىپ، خار تاشلاپ قويۇلغانلار يېتىم ئەمەس. ھەقىقىي يېتىم، بالىسىغا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان ئانا ۋە ئائىلىگە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان دادىسى بولغانلاردۇر» دەپ يازغان. بۇ شېئىردا ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدىكى ئائىلىلەر تەسىرلەنگەن بولۇپ، بەزى ئانىلارنىڭ كاللىسىغا بالىلىرى كىرىپ چىقماي سىرتلاردا قاتىرايدۇ. بالىلىرى ئۆيدە ئانا مېھرىدىن مەھرۇم ھالدا چوڭ بولىدۇ. بەزى دادىلار ئائىلە ۋە بالىلىرىنىڭ قانداق ياشاۋاتقانلىقى بىلەن كارى يوق، ئۆزىنىڭ ئىشى بىلەنلا مەشغۇل بولۇپ ئۆتىدۇ. مانا مۇشۇنداق ئائىلىدە چوڭ بولغان بالا ھەقىقىي يېتىمدۇر.

يارىدەم بېرىدىغان كىشىلىرىنى يوقاتقانلىقى ئۇچۇن، يېتىمنىڭ كۆڭلى سۇنۇق بولىدۇ. ئىسلامىي جەمئىيەتتىكى كىشىلەردىن يېتىمنى ئۆز دادىسى يېتىشتۇرگەندەك يېتىشتۇرۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. شۇڭا مۇئمىن دادا ئۆلگەندىن كېيىن، بالىسىنىڭ يارەمچىسىز يالغۇز تاشلاپ قويۇلىشىدىن ئەنسىرىمەيدۇ. ئەگەر بىر يېتىمنىڭ مېلى بولسا، ئۇنى ئۆزى قوغدىيالمىغانلىقى سەۋەبىدىن، باشقىلارنىڭ ئۇنىڭغا كۆزى چۈشىدۇ. شۇڭا

جەمئىيەتنىڭ يېتىمگە كۆڭۈل بۆلۈشى، بىرىنچى بولۇپ يېتىمنىڭ ھەقلىرىنى ھىمايە قىلىش ۋە ئىجتىمائىي كاپالەتنى ئومۇملاشتۇرۇشتىن باشلىنىدۇ. بۇ خىل كاپالەت جەمئىيەتتىكى ئاداۋەتنى يوقىتىپ، كىشىلەرنى باللىرىدىن خاتىرجەم قىلىدۇ. جەمئىيەتنىڭ ئىللىقلىقى ئاستىدا چوڭ بولغان بالا، كەلگۈسىدە شۇنداق ياخشىلىقلارنى قىلىشقا تىرىشىدىغان ئادەم بولۇپ يېتىلىدۇ. ئەكسىچە يېتىم باللار جەمئىيەتتە خارلانسا، چوڭ بولغاندىن كېيىن كىچىكلىكىدىكى شۇ خورلۇق ۋە ئاداۋەت تەسىرىدە، جەمئىيەتتىن ئىنتىقامنى ئېلىش ئۈچۈن تۈرلۈك يامانلىقلارنى قىلىشتىن يانمايدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ بەنى ئىسرائىلدىن ئالغان بەشىنچى ئەھدىسى: ﴿وَالْمَسَاكِينِ﴾ **«مىسكىنلەرگە ئېھسان قىلىش»**. ئىلگىرى كىشىلەر ھېچبىر نەرسىگە ئىگە بولالمىغان ئىنسانىنى مىسكىن دەيتتى. سۈرە «كەھف»تە: ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ﴾[1] «كېمىگە كەلسەك، ئۇ دېڭىزدا ئىشلەيدىغان بىر قانچە نەپەر مىسكىننىڭ كېمىسى ئىدى» دېگەن ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن، مىسكىننىڭ بىرەر نەرسىگە ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ زۆرۈر ئېھتىياجلىرىنى قامدىيالمايدىغان كىشىلەر ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. مىسكىنلەرگە كۆڭۈل بۆلۈش ئىجتىمائىي كاپالەتنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ پاراۋانلىقى ئۈچۈن، بۇ كاپالەت تۈزۈلمىسى مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى كېرەك. مەسىلەن: سەن مىسكىن بولساڭ، بىر باي تۇرمۇشۇڭغا يارەملەردە بولسا، سەن ئۇ بايغا ياخشىلىق يېتىپ تۇرۇشنى ئۈمىد قىلسەن. چۈنكى ئۇنىڭغا يەتكەن ياخشىلىق ساڭمۇ يېتىپ تۇرىدۇ. ئەگەر باي ساڭا ھېچنەرسە بەرمىسە ۋە ئۆزى تېخىمۇ بېيىپ، سەن كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلالمىساڭ، سېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكىڭ ئېشىپ بارىدۇ. بۇ ئىككىي ئادەمنىڭ ئارىسىدا بولغانىدا چوڭ مەسىلە

[1] سۈرە كەھف، 79-ئايەت

ئەمەستەك بىلىنسۇ، جەمئىيەتتە ئومۇملىشىپ كەتكەندە ئىجتىمائىي توقۇنۇش ۋە قالايمىقانچىلىق كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

ئىلىنغان ئالتىنچى ئەھدە: ﴿**وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا**﴾ **«كىشىلەرگە ياخشى سۆز قىلىش»**. ئايەتتىكى «ياخشى» مەنسىنى ئىپادىلەيدىغان "حُسْنًا" كەلىمىسىدىكى "ح" ھەرپى پەشلىك ئوقۇلۇپ، ﴿ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۖ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[1] «پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا ھېكمەتلىك ئۇسۇلۇبتا ياخشى ۋەز-نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن» دېگەن ئايەتتىكى، زەۋەرلىك "حَسن" «گۈزەل، بەلەن، ياخشى» دېگەن سۆز بىلەن مەنداش كەلگەن.

بىر قىسىم ئۆلىمالار: «شەرىئەت ياخشى دەپ قارىغىنى ياخشىمۇ ياكى ئەقىل ياخشى دەپ قارىغىنىمۇ؟» دېگەن مەسىلە ھەققىدە ئوخشىمىغان كۆز-قاراشتا بولغان. بىز بۇ ھەقتە: «شەرىئەت ياخشى دەپ قارىغىنى ياخشى ئىش. ئەقلىمىز ياخشى دەپ قارىغان ئىشلارنى شەرىئەت چەكلىمگەنلا بولسا، ئۇمۇ ياخشى ئىش» دەپ قارايمىز. چۈنكى ئەقلىنىڭ بىر ئىش توغرىسىدىكى قارىشى خىلمۇ-خىل بولىدۇ. بىرسى ياخشى دەپ قارىغان ئىشنى، يەنە بىرى ياماق دەپ قارايدۇ. شۇڭا ئەقلىمىز ياخشى دەپ قارىغان نەرسىلەرگە، شەرىئەتتىن ھۆكۈم تېپىپ بولغۇچە ياخشى كۆزىمىز بىلەن قارايمىز.

يەتتىنچى ئەھدە بولسا: ﴿**وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ**﴾ **«نامازنى ئوقۇڭلار»**. بۇ ئورۇندا «ئوقۇڭلار» مەنسىدىكى "صلوا" دېگەن سۆز قوللىنىلماي، «پۈتۈن شەكىلدىكى نامازنى ئۇقۇمىنى شەكىللەندۈرۈڭلار» دېگەن مەنىدىكى "أَقِيمُوا" كەلىمىسى قوللىنىلغان. نامازنى ئاللاھ تەلەپ قىلغان شەكىلدە ئوتتۇرىغا

[1] سۈرە نەھل، 125-ئايەت

ئېلىپ چىقىش، ئىنساندىن مەڭگۈ ساقىت بولمايدىغان دىنىنىڭ ئاساسىي تەلىپىدۇر. شۇڭا قۇرئاندا "صلوا الصَّلَاةَ" «نامازنى ئوقۇڭلار» دەپ قويۇلماستىن، "أَقِيمُوا الصَّلَاةَ" «نامازنى پۈتۈن شەكىللىرى بىلەن ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىڭلار» دېيىلگەن.

سەككىزىنچى ئەھدە بولسا: ﴿وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ **«زاكات بېرىڭلار».** خىش-ئەقرىبا، يېتىم ۋە مىسكىنلەر كەمبەغەل بولۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ زاكاتتا ھەققى بولىدۇ. چۈنكى زاكات ئارقىلىق ئۇلار كاپالەتلىك ۋە مۇكەممەل ئىمانىي مۇھىتتا ياشاۋاتقانلىقىنى ھېس قىلالايدۇ. دېمەك، زاكات ھەربىر كەمبەغەلنىڭ ھەق-ھوقۇقى بولغاچقا، يېتىم يېكى تۇغقان بولمىغان كەمبەغەللەرگىمۇ بېرىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ سەككىز تۈرلۈك ئەھدە-مىساق تۈرىنى بايان قىلىپ بەرگەندىن كېيىن: ﴿ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ وَأَنتُم مُّعْرِضُونَ﴾ **«ئاراڭلاردىكى ئازغىنە كىشىدىن باشقىڭلار ئەھدىدىن يېنىۋالدىڭلار، سىلەر ھەمىشە يېنىۋالسىلەر»** دېگەن. مانا بۇ بەنى ئىسرائىلنىڭ تارىخىدا يۈز بەرگەن ھەقىقەت.

ئايەتتىكى "تَوَلَّى" «يۈز ئۆرۈدى، ئىتائەت قىلمىدى» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ بەزىسى ئەھدىگە ۋاپا قىلسا، بەزىسى يۈز ئۆرىگەن ئىدى. قۇرئان يەھۇدىيلارغا ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ھەقكە قارشى چىققۇچىلارغا ھۇجۇم قىلدى. شۇڭا بۇ رېئاللىققا ئېھتىرام قىلىش يۈزىسىدىن، «ئەھدىڭلاردىن يېنىۋالدىڭلار» دەپ ئومۇملاشتۇرۇپ قويماستىن، "إِلَّا قَلِيلًا" «ئاز بىر قىسمى»نىڭ ۋاپا قىلغانلىقى تىلغا ئېلىنىپ، ئەھدىدە تۇرغان يەھۇدىيلارنى يۈز ئۆرۈگۈچىلەردىن ئايرىپ بايان قىلدى.

يۈز ئۆرۈشنىڭ ئىپادىسى ھەرخىل بولۇپ، قۇرئان كەرىمگە نەزەر سالساق، مۇئمىن بىلەن كاپىرنىڭ ئۇرۇشتا ئۇچراشقاندىكى ھالىتىنىڭ:

﴿وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ﴾[1] «كىمكى قايتا ئۇرۇشۇش ياكى مۇسۇلمانلار جامائەسىگە قوشۇلۇش مەقسىتىدە بىر تەرەپكە يۆتكىلىشتىن باشقا ئەھۋالدا، دۇشمەنگە ئارقىسىنى قىلىدىكەن (يەنى قاچىدىكەن)، ئۇ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ» دېگەن شەكىلدە ئىنچىكە ئىپادىلەنگەنلىكىنى بايقايمىز. ئايەتتىكى "يُوَلِّهِمْ" بىلەن "تَوَلَّ" «يۈز ئۆرۈش» دېگەن سۆزنىڭ يىلتىزى بىر. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە «يۈز ئۆرۈش»تىكى مەقسەتنىڭ خىلمۇ-خىل بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. ئەسكەر ئۇرۇش كۈنى قورقۇپ قاچسا، ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ. ئەممىا جەڭدىن قېچىش نىيىتى بىلەن ئەمەس، يەنە بىر سەپكە بېرىپ ياكى كۆپ دۇشمەنگە يولۇققان قېرىنداشلىرىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن كېتىش، ئۇرۇشتىن يۈز ئۆرۈپ كېتىشكە ئوخشىمىغانلىقتىن، غەزەپكە ئۇچرىمايدۇ.

ئادەتتە "تَوَلَّ" «يۈز ئۆرۈش، يۈزىنى بۇراش» مەنىسىدە كەلسىمۇ، ئادەمنىڭ نىيىتىگە قاراپ ئايرىلىدۇ. ئەگەر قارشى تەرەپتە سىزگە قەرزدار بىرەيلەننى كۆرگەندە، ئۇنىڭدىن يۈزىڭىزنى بۇراپ باشقا تەرەپكە كەتسىڭىز، بۇ ئۇنى يامان كۆرگەنلىكتىن بولماستىن، بەلكى خىجىل قىلىپ قويۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن بولغاچقا، «رەھمەت يۈزىسىدىن يۈزىنى بۇراش» بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە يەھۇدىيلارنىڭ باشقا نىيەت ۋە نىشان بىلەن ئەمەس، بەلكى قەستەنلىك بىلەن ئەھدىدىن يۈز ئۆرىگەنلىكىنى بايان قىلىپ بەرگەن. بەنى ئىسرائىلدىن ئېلىنغان سەككىز خىل ئەھدىنىڭ ھەممىسى بىز مۇسۇلمانلاردىنمۇ ئېلىنغان. ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن ساقلىنىشىمىز ئۈچۈن، بۇ ئەھدە-مىساقلارغا ئەھمىيەت بېرىپ، لايىقىدا ئورۇنلىشىمىز لازىم.

[1] سۇرە ئەنفال، 16-ئايەت

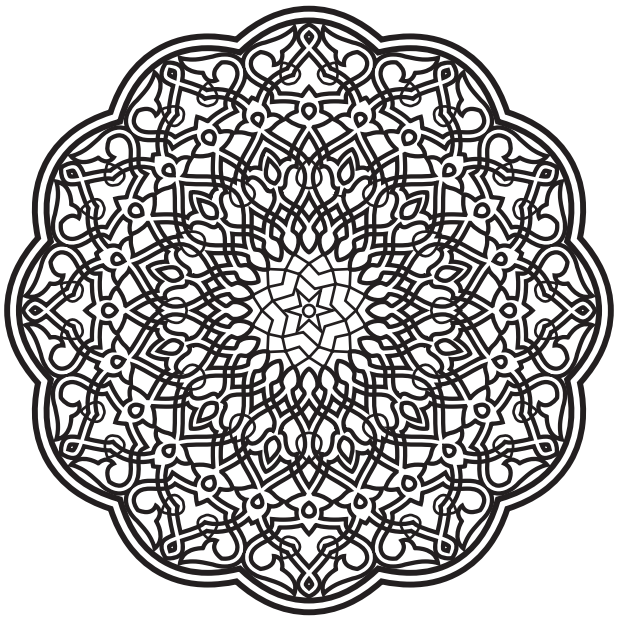

53-دەرس

سۈرە بەقەرە 84-ئايەت

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا بىر-بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تۆكمەسلىككە، بىر-بىرىڭلارنى يۇرتلىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقارماسلىققا، سىلەردىن چىن ئەھدە ئالغان ئىدۇق. كېيىن بۇنى ئېتىراپ قىلغان ئىدىڭلار، بۇنىڭغا ئۆزۈڭلار گۇۋاھسىلەر»

بىز ئىلگىرىكى ئايەتتە يالغۇز ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش، ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقان، مىسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىش، كىشىلەرگە چىرايلىق سۆز قىلىش، نامراز ئوقۇش، زاكات بېرىش قاتارلىق بىر بۆلۈك بۇيرۇقلار ۋە ئەھدىلەرنىڭ، «قىل» دېگەن بۇيرۇق شەكلىنى ئوقۇپ ئۆتكەن. شۇ ئەھدىنىڭ تولۇقلىما شەكلىدە، بۇ ئايەتتە ئاللاھ بەنى ئىسرائىلدىن تەلەپ قىلغان «قىلما» دېگەن چەكلىمە خاراكتېردىكى بۇيرۇقلىرىنى بايان قىلىۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلدىن: ﴿**لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ**﴾ **«ئۆزۈڭلارنىڭ قېنىنى تۆكمەڭلار»** ۋە ﴿**وَلَا تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ**﴾ **«ئۆزۈڭلارنى**

يۇرتـۇڭلاردىن قـوغلاپ چىقارمـاڭلار» دەپ ئەھـدە ئالغـان. ئـاللاھ نـېمە ئۈچـۈن "دِمَـاءَكُمْ" «ئۆزۈڭلارنـــڭ قېنىنـــى» دەيـــدۇ؟ ئـــادەم ئۆزىنـــڭ قېنىنـــى ئـــۆزى تۆكەمـدۇ؟ ئـۆزىنى ئـۆزى يۇرتـدىن قـوغلاپ چىقرامـدۇ؟ ئەلـۋەتتە، يـاق! قۇرئـان بـــزگە ئىســـلام ئۈممىتىنـــڭ بـــر پۈتـــۈن گەۋدە ئىكەنلىكىنـــى ۋە بـــۇ گەۋدىنـــڭ ئىچـىدىن كىمنـڭ قېنـى تۆكۈلسـە، پۈتـۈن ئۈممەتنـڭ قېنـى تۆكـۈلگەن ۋە كـم ھەيـــدەپ چىقىرىلســـا، ئـــۈممەت ھەيـــدەپ چىقىرىلغـــان ھېســـابلىنىدىغانلىقىنى بايـــان قىلـــپ بېرىۋاتـــدۇ. بـــۇ ھەقـــتە پەيغەمـــبەر ئەلەيھىســـسالام ئومـــۇمي مۇســـۈلمان جەمئىيىتىنـــى تەســـۋىرلەپ: "مَثَـلُ الْمُـؤْمِنِينَ فِي تَـوَادِّهِمْ وَتَـرَاحُمِهِمْ وَتَعَـاطُفِهِمْ، مَثَـلُ الْجَسَـدِ إِذَا اشْـتَكَى مِنْـهُ عُضْـوٌ تَـدَاعَى لَـهُ سَـائِرُ الْجَسَـدِ بِالسَّـهَرِ وَالْحُمَّى"[1] «بـــر-بـــرىگە كۆيۈنـــۈش ۋە مېھرىبانلىقتـــا مـــۇئمىنلەر بـــر تەنـــگە ئوخشـــايدۇ. تەنـــدىن بـــر ئەزا ئاغرىســـا، باشـــقا ئەزالار قىززىـــپ ئۇيقۇســـىزلىق بـــلەن ئازابلىنىـــدۇ» دېـــگەن. بـــۇ ئىســـلام بـــزدىن تەلەپ قىلغـــان جەمئىيەتنـــڭ ئـــۆرنىكى بولـــۇپ، بـــۇ ئـــۆلچەمنى تەتبىقلىمســـاق، نە غەلـــىبىگە، نە ئاللاھنـــڭ رەھمىتىگە ئېرىشەلمەيمىز.

ئـــاللاھ تائـــالا: ﴿فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُـوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِـكُمْ تَحِيَّـةً مِّـنْ عِندِ اللَّـهِ مُبَارَكَـةً طَيِّبَـةً﴾[2] «ســـلەر ئـــۆيلەرگە كـــىرگەن چـــېغىڭلاردا ئۆزۈڭلارغـــا (يەنـــى ئۆيـدىكى كىشـلەرگە) ئـاللاھ بەلگىلىـگەن مۇبـارەك، پـاك سـالامنى بېـرىڭلار» دېـگەن ئـايەتتىمۇ «ئۆزۈڭلارغـا سـالام قىلىڭـلار» دەپ، مـۇئمىنلەرگە بـر پۈتـۈن بىرلىك شەكلىدە خىتاب قىلىۋاتىدۇ.

﴿لَا تَسْـفِكُونَ دِمَـاءَكُمْ﴾ «قـــانلىرىڭلارنى تـــۆكمەڭلار». بـــر ئـــادەم يەنە بـــر ئـــادەمنى ئۆلتۈرســـە، ئۆلتۈرگۈچـــىدىن قىســـاس ئېلىنـــىپ ئۆلتۈرۈلـــىدۇ. ئـاقىۋەتتە ئـادەم باشـقىلارنى ئۆلتـۈرۈش سـەۋەبلىك ئـۆزىنى ئۆلتـۈرگەن بولىـدۇ. ئـــايەتتىكى"سـفك" دېـــگەن ســـۆز «قـــان تۆكـــۈش خۇمـــارى»نـــى، "دِمَـاءَكُمْ"

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان
[2] سۇرە نۇر، 69-ئايەت

«ئادەمنىڭ ھايـاتى ئۇچـۇن زۆرۈر بولغـان قـان»نـى كۆرسـتىدۇ. بـۇ ئەھـدىلەرگە بەنـى ئىسـرائىلنىڭ مـۇئمىنلىرى ئـاۋاز قوشـقان بولـۇپ، بـۇ ھەقـتە: ﴿**ثُمَّ أَقْـرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْـهَدُونَ**﴾ **«كېـيىن بـۇنى (يەنـى ئەھـدىنى) ئېتـراپ قىلغـان ئـىدىڭلار، بۇنىڭغـا ئـۆزۈڭلار گـۇۋاھسـىلەر»** دېـيىلگەن. ئـايەتتىكى "تَشْـهَدُونَ" «گـۇۋاھ بولـۇش» ئىپادىسـى، ئـۆزى كـۆرگەن بىـر ئىشـنى باشـقىلارغا خەۋەر قىلىشـنى كۆرسـىتىدىغان بولـۇپ، بـۇ خـۇددى ئەھـدىنى ئاڭلىغـان كىشـىلەرنىڭ نەزىرىـدە، كۆز ئالدىدىن ئۆتكەن ئەمەلىي رېئاللىقتەك تەسۋىرلەنگەن.

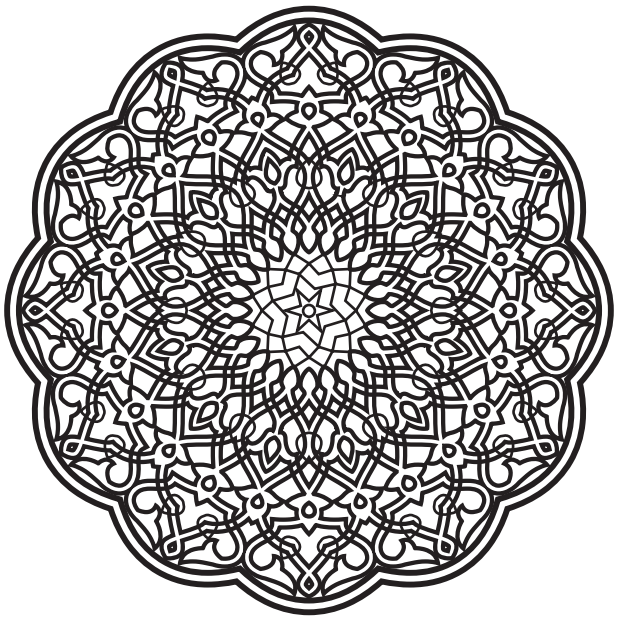

سۈرە بەقەرە 85-ئايەت

﴿ثُمَّ أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ۚ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَاءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾

«كېيىن سىلەر ئۆزۈڭلارنى ئۆلتۈردۈڭلار، ئىچىڭلاردىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقاردىڭلار، گۇناھ ۋە دۈشمەنلىك قىلىش بىلەن ئۇلارنىڭ قارشى تەرىپىدىكىلەرگە ياردەم بەردىڭلار، ئۇلار ئەسىر چۈشۈپ كەلسە، فىدىيە بېرىپ قۇتقۇزۇۋالسىلەر، ھالبۇكى، ئۇلارنى يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىش سىلەرگە ھارام قىلىنغان ئىدى (يەنى بىر-بىرىڭلارنى ئۆلتۈرۈش ۋە يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقىرىشنى راۋا كۆرۈسىلەيۇ، ئۇلارنىڭ ئەسىرگە چۈشۈپ دۈشمەنلىرىڭلارنىڭ قولىدا بولۇپ قېلىشىنى راۋا كۆرمەيسىلەر). سىلەر كىتابنىڭ بىر قىسىم ئەھكاملىرىغا ئىشىنىپ، بىر قىسىم ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلامسىلەر؟ سىلەردىن شۇنداق قىلغانلارنىڭ جازاسى پەقەت ھاياتىي دۇنيادا خارلىققا قېلىش، قىيامەت كۈنى قاتتىق ئازابقا دۇچار بولۇشتۇر. ئاللاھ قىلمىشىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر»

يەھـۇدىيلار ئۆزىنىـڭ كۆڭـۈل خاھىشـىغا تـوغرا كەلگىنىنـى تەتـبىقلاپ، كەلمىگىنىـدىن يـۈز ئـۆرۈيتتى. شـۇڭا ئـاللاھ تائـالا بـۇ ئـايەتتە ئۇلارنىـڭ قىلمىشـلىرىنى بايـان قىلـىپ رەسـۋا قىلـدى. بۈگـۈنكى كۈنىمىزدىمـۇ بىـر قىسـىم كىشـىلەر ئۆزىنىـڭ ئىشـىغا تـوغرا كەلـگەن يەرگە ئـايەت-ھەدىسـلەرنى ئەكىلىـپ، دىنـدار قىيـاپەتكە كىرىۋېلىـپ مەسـىلىنى ھەل قىلمـاقچى بولىـدۇ. لـېكىن ئىشـىغا تـوغرا كەلمىگىنىـدە، قـۇلاقلىرىنى يوپۇرۇۋالىـدۇ. بـۇ گەرچە يەھـۇدىيلاردا كـۆرۈلگەن ئەھـۋال بولسـىمۇ، ئەينـى شـەكىلدە بىزنىـڭ ئەھۋالىمىزغا چۈشىدۇ.

بـۇ ئـايەت پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسـالامنىڭ دەۋرىـدە، يەھـۇدىيلاردىن بىـر ئايـال زىنـا قىلغـان ۋاقىتتـا نازىـل بولغـان بولـۇپ، ئەمەلىيەتـتە ئۆزلىرىنىـڭ كىتـابى بولغـان تەۋراتتـا، زىنـا قىلغـان ئايالنىـڭ جازاسـى چالمـا-كېسـەك قىلىـش ئىـدى. يەھـۇدىيلار كۆڭـۈل خاھىشـىغا ئەگىشـىپ: «بـۇ ئايـالنى چالمـا-كېسـەك قىلىـش جازاسـىنى يۈرگـۈزمەي، باشـقىچە ئۇسـۇلدا ھەل قىلغىلـى بولارمـۇ؟» دەپ، رەسـۇلۇللاھنىڭ يېنىغـا پەتىـۋا سـوراش ئۈچـۈن بارغـان. رەسـۇلۇللاھ ئۇلارغـا: «سـىلەرنىڭ كىتـابىڭلاردا بۇنىـڭ ھۆكـۈمى بـارغۇ» دېگەنـدە، يەھـۇدىيلار: «بىزنىـڭ تەۋراتتـا زىنـاخور ئەر يـاكى ئايالنىـڭ يـۈزىگە نىجاسـەت سـۈركەپ كىشـىلەرنىڭ ئارىسـىدا ئايلانـدۇرىمىز» دەپ جـاۋاب بەرگەنـدە، رەسـۇلۇللاھ: «يـاق، ئۇنـداق ئەمەس. تەۋراتتـا چالمـا-كېسـەك قىلىـش ئـايىتى بـار» دېـگەن. رەسـۇلۇللاھنىڭ جـاۋابى ئۇلارنىـڭ ئويلىغـان يېرىـدىن چىقمىغـان بولغاچقا، ئالدى-كەينىگە قارىماي چىقىپ كەتكەن.

﴿ثُمَّ أَنتُمْ هَـٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ﴾ «كېـيىن سـىلەر ئەھـدىنى بـۇزۇپ، ئـۆزۈڭلارنى ئۆلتـۈردۈڭلار». بىـر كىشـى يەنە بىرىنـى ئۆلتۈرسـە، قاتىـل شـەرىئەت بويىچە ئۆلتۈرۈلىدۇ. ھېسابتا قاتىل ئۆزىنى ئۆلتۈرگەن بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە: ﴿وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ﴾ **«ئىچىڭلاردىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقاردىڭلار»** دېگەن بولسا، ئىلگىرىكى ئايەتتە: ﴿وَلَا تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ﴾ «بىر-بىرىڭلارنى يۇرتلىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقارماڭلار» دەپ ئەسكەرتكەن.

﴿وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ﴾ «ئۇلار ئەسىر چۈشۈپ كەلسە، فىدىيە بېرىپ قۇتقۇزۇۋالسىلەر، ھالبۇكى، ئۇلارنى يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىش سىلەرگە ھارام قىلىنغان ئىدى (يەنى بىر-بىرىڭلارنى ئۆلتۈرۈش ۋە يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقىرىشنى راۋا كۆرۈسىلەرىيۇ، ئۇلارنىڭ ئەسىرگە چۈشۈپ دۈشمەنلىرىڭلارنىڭ قولىدا بولۇپ قېلىشىنى راۋا كۆرمەيسىلەر)». يەھۇدىيلار جەڭنى ئۆزلىرى قوزغاپ، قايسى بىر يەھۇدي ئەسىر بولۇپ قولغا چۈشۈپ قالسا، فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرەتتى. دېمەك، يەھۇدىيلار ئۇرۇش قوزغايدىغان ۋاقىتتا، تەۋراتتىكى «ئۆلتۈرمەڭلار، ھەيدەپ چىقارماڭلار» دېگەن بۇيرۇقلارغا پەرۋا قىلماي، ئەسىرگە چۈشۈپ قالغاندا بولسا، دىنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلغان قىياپەتتە فىدىيە ئېلىش ئارقىلىق بىر-بىرىدىن مال-دۇنيا ئۇندۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ماددىي مەنپەئەتىنى قانداۋراتتى. يەھۇدىيلار بىر دىندا تۇرۇپ، دۇنياۋي ماددىي مەنپەئەتلەر ئۈچۈن بىر قانچە تەرەپكە بۆلۈنگەن ئىدى.

يەھۇدىيلار ئاساسەن «بەنى قەينۇقا»، «بەنى نەزىر» ۋە «بەنى قۇرەيزە» قاتارلىق ئۈچ چوڭ قەبىلىنى تەمسىل قىلاتتى. مەدىنىدە ئەرەبلەردىن «ئەۋس» ۋە «خەزرەج» دەپ ئىككى قەبىلە بار بولۇپ، ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇن ئىككى قەبىلە ئارىسىدا دائىم ئۇرۇش بولۇپ تۇراتتى. يەھۇدىيلار ئىككى قەبىلە ئوتتۇرىسىدىكى ئاداۋەتنىڭ ئۆزۈلمەي داۋاملىشىشى ئۈچۈن، ئۆزلىرىنى ئىككى تەرەپكە بۆلۈپ، بىر تەرەپ ئەۋس قەبىلىسى، يەنە بىر تەرەپ خەزرەج قەبىلىسى بىلەن ئىتتىپاقداش ئىدى. ئۇرۇش پەسىيپ قالسا، ئىككى تەرەپنىڭ بىرىنى يەنە بىر تەرەپكە ئۇرۇش

ئاچقۇزۇش ئۇچۇن قۇترىتاتتى. بۇ، يەھۇدىيلارنىڭ ئەسلىدىنلا بار بولغان تەبىئىتى بولۇپ، بۇگۇنگە قەدەر يەھۇدىيلار دۆلەتلەر ئارا قۇتراتقۇلۇق قىلىپ، ئۇرۇش قوزغاپ كەلمەكتە. مەسىلەن: دۇنيادا كوممۇنىزم ۋە كاپىتالىزمنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ، داۋاملىق گۇرۇپپىلار ئوتتۇرىسىدا ئاداۋەتنى قوزغىغىنى يەھۇدىيلار ئىدى. مەدىنىدىمۇ ئەھۋال شۇنداق بولۇپ، «بەنى نەزىر» ۋە «بەنى قەينۇقا» خەزرەج بىلەن بىر تەرەپتە، «بەنى قۇرەيزە» ئەۋس بىلەن بىر تەرەپتە ئىدى. ئەگەر ئەۋس بىلەن خەزرەج توقۇنۇشسا، ھەربىرى ئۆز ئىتتىپاقداشلىرى يېنىدا تۇراتتى. ئۇرۇش تۇگىگەندە بولسا، بەنى نەزىر ۋە بەنى قەينۇقادىن ئەسىر ئېلىنغانلارنى، بەنى قۇرەيزەلىكلەر يارەم بېرىپ قۇتۇلدۇرۇپ قالاتتى. ئەگەر ئەۋس غەلىبە قىلىپ، خەزرەجدىن يىكى ئۇلارنىڭ يەھۇدي ئىتتىپاقداشلىرىدىن ئەسىر ئالسا، بەنى نەزىر ۋە بەنى قەينۇقا كېلىپ، يەھۇدي ئەسىرنى قويۇۋېتىشكە يارەم قىلاتتى. چۈنكى تەۋراتتا: «بەنى ئىسرائىلدىن ھەرقانداق بىر يەھۇدي ئەسىرگە چۈشۈپ قالسا، چوقۇم قۇتقۇزۇش كېرەك» دېيىلگەن ئىدى. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشىنى ئەيىبلەپ: «سىلەرنىڭ ئۆزئارا ئۇرۇشۇپ قان تۆكىدىغان بۇ ئىشىڭلار، ئاللاھ سىلەردىن ئالغان ئەھدىگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. بەلكى بۇ سىلەرنىڭ دۇنياۋى مەنپەئەتىڭلارغا ئۇيغۇن ئىشتۇر. سىلەر بىر-بىرىڭلارنى ئۆلتۈرۈسىلەر، ئەكسىچە ئاللاھ سىلەرنى بۇنىڭدىن توسقان» دېگەن مەزمۇندا ئايەت نازىل قىلغان.

﴿تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ **«گۇناھ ۋە دۇشمەنلىك قىلىش بىلەن، ئۇلارنىڭ قارشى تەرىپىدىكىلەرگە يارەم بەردىڭلار»**. ئۇلار بىر دىندا تۇرۇپ، ئۆز قېرىنداشلىرىغا قارشى، كىشىلەر نومۇس قىلغۇدەك دەرىجىدە گۇناھ ۋە ۋەھشىيلىك بىلەن تاجاۋۇزغا يارەم بېرەتتى.

﴿وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ﴾ **«ئۇلار ئەسىر چۈشۈپ كەلسە، فىدىيە بېرىپ قۇتقۇزۇۋالسىلەر، ھالبۇكى، ئۇلارنى**

يۈرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىش سىلەرگە ھارام قىلىنغان ئىدى». ئايەتتىكى "أُسَارَىٰ" دېگەن سۆز "أسير"نىڭ كۆپلۈكى بولۇپ كەلگەن. لېكىن بۇ مورفولوگىيە قائىدىسىگە چۈشمەيدۇ. ئەسلى "أسير"نىڭ كۆپلۈكى "أسرى" بولۇپ كېلەتتى. شۇڭا: ﴿مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ﴾[1] «پەيغەمبەرگە زېمىندا دۈشمەننى كۆپەيتىۋەتمەي تۇرۇپ (يەنى مۇشرىكلىكنىڭ ھەيۋىسىنى يوقاتماي) ئىسلامغا قۇۋۋەت بەرمەي تۇرۇپ)، ئەسىرلەردىن فىدىيە ئېلىش لايىق ئەمەس ئىدى» دېگەن ئايەتتە، "أسرى" كەلمىسى كەلگەن.

ئەرەب تىلىدىكى ھەربىر ئۆزگىرىش، بىر مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بەزى ۋاقىتتا، باشقا بىر مەنىگە دىققەتنى تارتىش ئۈچۈن ئۆلچەمنىڭ قارشىسى قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن: "كسلان"نىڭ كۆپلۈكى "كسالى" بولۇپ، بۇ سۆز «ھەربىكەت قىلىش ۋە ئىشلەش خۇشياقمايدىغان ئادەملەر»نى كۆرسىتىدۇ. ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان ئادەم خالىغانچە ھەربىكەت قىلالمىغاچقا، "أسير"نى "أُسَارَىٰ"غا كۆپلۈك قىلىش، «ھەرىكىتىنى كىشەنلەش» دېگەن مەنىگە ئىشارەت قىلىدۇ. قۇرئاندا "أسير"نىڭ كۆپلۈكى "أسرى" ۋە "أُسَارَىٰ" دەپ ئىككى خىل قوللىنىلغان. لېكىن "أُسَارَىٰ" ئىشلىتىلگەن ۋاقىتتا، خۇددى "كسالى"غا ئوخشاش ھەرىكىتىنى چەكلىگەن بىر خىل ھالەتنى ئىپادىلەيدۇ. "أسرى" بولسا، جەڭدە دۈشمەننى ئۆلتۈرۈپ، ئەسىر ئېلىشنى كۆرسىتىدۇ. دۈشمەنلەر بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشقان ۋاقىتتىكى ھارارەت ۋە شىددەتنى تۆۋەنلىتىش يۈزىسىدىن "أسارى" دېگەن سۆز قوللىنىلىدۇ. ئاللاھ كىشىلەرنى ئۇرۇش ۋاقتىدا، نەپسىنىڭ ۋەھشىيلىكىدىن ھىمايە قىلىپ: «ئەسىر ئېلىڭلار، ئۆلتۈرمەڭلار. چۈنكى سىلەر ئۇلاردىن فىدىيە ئالىسىلەر، بۇنداق قىلىشىڭلار سىلەر ئۈچۈن پايدىلىق. ئەگەر ئۆلتۈرۈشكە مەجبۇر بولغىنىڭلاردا ئۆلتۈرۈڭلار» دېگەندەك

[1] سۈرە ئەنفال، 67-ئايەت

ئۇقۇم ببرىۋاتىدۇ. ئەگەر ئەسىر ئېلىش يولغا قويۇلمىغان بولسا، ئىككى گۇرۇپپا ئۇرۇشۇپ قالغان ۋاقىتتا، چوقۇم بىر-بىرىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشى كېرەك بولاتتى. مانا بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا قىلىپ بەرگەن رەھمەت قانۇنلىرىدىن بىر قانۇندۇر.

ئاللاھ تائالا بۇلارغا: «بۇ نېمە قىلغىنىڭلار؟ بىر يەردە دىنغا چىڭ ئېسىلسىلەر، يەنە بىر يەردە بولسا قۇلاق يوپۇرۇۋالسىلەر» دەپ، ﴿**أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ**﴾ **«سىلەر كىتابنىڭ بىر قىسىم ئەھكاملىرىغا ئىشىنىپ، بىر قىسىم ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلامسىلەر؟»** دېگەن ئايەتنى كەلتۈرگەن. ھالبۇكى يەھۇدىيلار بىر ئىلاھ، بىر پەيغەمبەر ۋە بىر كىتابقا ئىشىنىپ تۇرۇپ، بىر قىسمى ئەۋس تەرەپكە، يەنە بىر قىسمى خەزرەج تەرەپكە ئايرىلدى. ئۇلارنىڭ دىنى ۋە پەيغەمبىرىنىڭ بۇنداق ئىشقا بۇيرۇشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

يەھۇدىيلارنىڭ بۇ قىلمىشى دىنىنى دۇنيا مەنپەئەتىنى ئاساسىدا چۈشىنىپ، دىن بىلەن ئويناشقانلىق ۋە ئۆز مەنپەئەتىنى ئۈچۈن دىنىنى ئۆزگەرتكەنلىك بولۇپ، ئىنتايىن ئېغىر جىنايەت ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭ جازاسى: ﴿**فَمَا جَزَاءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا**﴾ **«سىلەردىن شۇنداق قىلغانلارنىڭ جازاسى، پەقەت ھاياتىي دۇنيادا خارلىققا قېلىشتۇر»**. ئاللاھ تائالا يەھۇدىيلارنى مۇشۇ دۇنيانىڭ ئۆزىدىلا خارلىققا مۇپتىلا قىلىدۇ. ئەمما بۇ جازا دۇنيادىلا ئاخىرلاشمايدۇ. بۇ ھەقتە: ﴿**وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ**﴾ **«قىيامەت كۈنى قاتتىق ئازابقا دۇچار بولۇشتۇر»** دېيىلگەن. بۇلارغا دۇنيادىكى خارلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە مۇئمىنلەرنىڭ قولى ئارقىلىق يەتكەن بولۇپ، «بەنى قەينۇقا» يۇرتلىرىدىن قوغلانغان ۋە «بەنى قۇرەيزە» ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىپ، رەسۇلۇللاھ ۋە مۇئمىنلەرگە خىيانەت قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلگەن. يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش، ئاللاھ ئۆتكۈزگەن گۇناھنىڭ ۋە دۇنيادىكى

زۇلۇمنىڭ جازاسىنى ئاخىرەتكە كېچىكتۈرمەيدۇ. چۈنكى مەزلۇم، زالىمنىڭ ئۆلتۈرۈلگەن ۋە جازالانغىنىنى كۆرسە، قەلبى ئارام تاپىدۇ. مۇشۇنداق بولغانىدا، كىشىلەر ئاللاھنىڭ بارلىقىنى، ھەر زالىمنى كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلىدۇ ۋە دۇنيانىڭ قانۇنىيىتى نورمالىشىدۇ.

بەزىلەر: «يەھۇدىيلارنىڭ دۇنيادىكى بۇنچە تارتقان خارلىقى، ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا كەففارەت بولامدۇ؟» دېيىشىدۇ. ياق! ئەلۋەتتە بولمايدۇ. چۈنكى دۇنيادا بۇلارغا يەتكەن ئازاب، بۇلارنىڭ قىلغان-ئەتكەنلىرىگە بېرىلگەن جازانىڭ ھەممىسى ئەمەس، ھەمدە ئاللاھنىڭ بۇلارغا بېكىتكەن جازاسىنىڭ نەتىجىسىمۇ ئەمەس. ئىنسانىنىڭ دۇنيادىكى تارتقان ئازابى، ئاللاھنىڭ بېكىتكەن ھۆكۈملىرىدىن بىر ھۆكۈم سۈپىتىدە يەتسە، ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. مەسىلەن: بىر ئادەم ئوغرىلىق قىلىپ قولى كېسىلسە، زىنا قىلىپ چالما-كېسەك قىلىنسا، بۇ ئاللاھنىڭ شۇ گۇناھقا قارىتا بېكىتكەن ھۆكۈمى سۈپىتىدە يەتكەن ئازاب بولغاچقا، ئاخىرەتتە جازاغا ئۇچرىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن دۇنيادا جىنايەت ئۆتكۈزگەن بەزى كىشىلەر، گەرچە ئۆزلىرىنىڭ گۇناھىنى باشقىلار بىلمىگەن بولسىمۇ، ئاخىرەت ئازابىدىن قۇتۇلۇپ قېلىش ئۈچۈن، ئۆزلىرىگە دۇنيادىلا ھۆكۈم ئىجرا قىلىشتا چىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرىمىز.

دۇنيادىكى خارلىق زالىملارنىڭ جىنايىتىگە كەففارەت بولالمايدۇ. ئۇلارغا دۇنيادا ئازاب ۋە زەرەر يەتتى، لېكىن ئاخىرەتتە ئۇلارنى بۇنىڭدىمۇ قاتتىق ئازاب كۈتۈپ تۇرىدۇ. چۈنكى دۇنيادا ئىنسانىنىڭ كۈچى بىلەن كەلگەن ئازاب، ئاللاھنىڭ كۈچى بىلەن بولىدىغان ئازاب ئالدىدا پەۋقۇلئاددە يەڭگىل ھېسابلىنىدۇ. ھەمدە بۇ دۇنيادىكى ئازاب ئىنسانىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. ئاخىرەتتە ئۆلۈم بولمىغاچقا، ئازابتا مەڭگۈ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن زالىملارنى كۈتۈپ تۇرىدىغىنى دۇنيا ئازابى بولماستىن، ئاخىرەت ئازابىدۇر.

﴿وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ **«ئاللاھ قىلمىشىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر»**. ئاللاھ تائالا ئۆزىنى مۇگدەش ۋە ئۇيقۇ تۇتمايدىغانلىقى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ھەر شەيئىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىدىن بەندىلەرنى ئەسكەرتىپ، ئەھدىگە خىلاپلىق قىلىش ۋە يامانلىقلارنى داۋاملاشتۇرۇشتىن ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ.

54-دەرس

سۈرە بەقەرە 86-ئايەت

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾

«ئەنە شۇلار ئاخىرەتنى بېرىپ، دۇنيا تىرىكچىلىكىنى سېتىۋالغان كىشىلەردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ، ئۇلارغا ياردەممۇ قىلىنمايدۇ»

﴿أُولَـٰئِكَ الَّـذِينَ اشْـتَرَوُا الْحَيَـاةَ الـدُّنْيَا بِالْآخِـرَةِ﴾ **«ئەنە شـۇلار ئـاخىرەتنى بېرىـپ، دۇنيـا تىرىكچىلىكىنـى سـېتىۋالغان كىشـىلەردۇر».** بـۇ ئـايەتتە بـزگە يەھۇدىيلارنـىڭ ئـاخىرەتنى ئۆزىنىـڭ ھـاۋايى-ھەۋىسـى ۋە دۇنيـادىكى نوپـۇزلىرى ئۈچـۈن پۈلنـىڭ ئورنـدا بېرىۋېتىـپ، پەقەت دۇنيـاغىلا ئەھمـيەت بېرىـدىغانلىقى بايـان قىلىنغـان. ئىنسـان دۇنياغـا ئوبـدان نەزەر سـالغىنىدا، دۇنيـادىن ھۇزۇرلىنىـدىغان ۋاقتىنـىڭ ئىنتـايىن قىسـقا ۋە پـانىي ئىكەنلىكىنـى ھـېس قىلىـپ، دۇنيـادىكى ھـۇزۇر-ھالاۋەتنىـڭ ئەتىـگە قالمايـدىغانلىقى ۋە «بۇگـۈن» زېمـىن ئۈسـتىدە مېڭىۋاتقانلارنـىڭ، «ئەتە» ھـېچ ئىزناسـى قالمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

سىز ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىڭ ياكى ئىشەنمەڭ، يۇز يىلدىن كېيىن زېمىن يۈزىدە قالمايدىغانلىقىڭىزغا چوقۇم ئىشىنىسىز. دۇنيانىڭ ئۆمرىنى «مانچە مىليون يىل» دېمەڭ. چۈنكى دۇنيانىڭ سىزگە نىسبەتەن ئۆمرى، سىزنىڭ دۇنيادا ياشىغان ۋاقتىڭىزدۇر. مانا بۇ نۇقتىغا قارىغان ئىنسان، دۇنيانى ئاساسلىق نىشانى قىلمايدۇ. بىز دۇنيادا ئېھتىماللىق ئىچىدە ياشايمىز. مەسىلەن: ئانىنىڭ قورسىقىدا تۇرۇپ ئۆلۈپ كېتىدىغانلار، تۇغۇلۇپ بىر نەچچە سائەتلا ياشايدىغانلار ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىغانلار بار. ئاخىرەتتە دائىملىق نېئمەت ۋە ئەبەدىي بىر ھايات بولغاچقا، ئاخىرەتكە يۈزلىنىپ ياشىشىمىز كېرەك.

ئاللاھ ئاخىرەتنى دۇنيا بەدىلىگە سېتىۋەتكەنلەرنىڭ جازاسى ھەققىدە: ﴿**فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ**﴾ **«شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ، ئۇلارغا ياردەمۇ قىلىنمايدۇ»** دەيدۇ. بىر ئادەم سەۋەنلىك ياكى ئىنسانىي ئاجىزلىقى سەۋەبلىك خاتالاشسا، بۇنى كەچۈرۈشكە بولىدۇ. لېكىن مەسىلىنىڭ پىرىنسىپ نۇقتىسىدا ۋە يول تاللاشتا خاتالاشقان ئىنسانلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ ۋە ياردەمۇ قىلىنمايدۇ. شۇڭا ئۇلار «ئاخىرەتتىكى ئازاب يەڭگىللىتىلىپ، دەرىجىسى تۆۋەنلىتىلىدۇ» دەپ خام-خىيال قىلماسلىقى كېرەك.

﴿**وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ**﴾ **«ئۇلارغا ياردەمۇ قىلىنمايدۇ»**. ئايەتتىكى "نصرة" «مەغلۇپ بولمايدىغان كۈچ» ۋە «ياردەم بېرىدىغان كۈچ» دېگەن ئىككى خىل مەنىنى بىلدۈرىدۇ. دېمەك، ئاللاھنىڭ ھۆكمىگە قارشى چىقىپ، بۇلارغا ياردەمدە بولالايدىغان ھېچكىم بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئىشىدا غالىب زاتتۇر. ھېچكىم ئۆزىنىڭ پايدا-مەنپەئەتىگە ئىگە بولالمايدۇ. لېكىن ئىنسانلار ئۈچۈن پايدا-زىياننىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ ئىنسانلارنى خالىغىنى بويىچە يارىتىشقا قادىر بولۇپ، ھەتتا ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: ﴿قُل لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا

وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ﴾[1] «ئاللاھ خالىمىغان ئەھۋال ئاستىدا، ئۆزۈمگە پايدا يەتكۈزۈش ۋە زىياننى ئۆزۈمدىن دەپئى قىلىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ، دېگىن» دېگەن. نوھ ئەلەيھىسسالامدەك كاتتا پەيغەمبەرمۇ: ﴿وَيَا قَوْمِ مَن يَنصُرُنِي مِنَ اللَّهِ﴾[2] «ئى قەۋمىم! ئاللاھنىڭ ئازابىدىن مېنى كىم قۇتقۇزالايدۇ؟» دېگەن. دوزاختا ئازابلىنىۋاتقان كىشىنى ئاللاھتىن باشقا كىممۇ قۇتقۇزالىسۇن!؟

﴿فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ﴾ **«شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ».** ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىش توغرىسىدا سۆزلىگەن. كەلگۈسىدىكى ئىشلار ۋە كائىناتتىكى پۈتۈن ھادىسىلەر ئاللاھنىڭ نەزىرىدە بېكىتىلىپ، ھۆكۈم قىلىنىپ بولغان. قۇرئان كەرىمدىكى باشقا ئايەتتە: ﴿أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾[3] «ئاللاھنىڭ ئەمرى (يەنى قىيامەت) كەلدى، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار» دېيىلگەن. ئايەتتىكى "أَتَىٰ" دېگەن سۆز ئۆتكەن زامانىنى، "لَاتَسْتَعْجِلُوهُ" دېگەن سۆز كەلگۈسى زامانىنى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھنىڭ «قىيامەت بولۇپ بولدى، ئالدىرماڭلار» دېگىنى، بىزگە نىسبەتەن كەلگۈسى ئىش بولسىمۇ، ئاللاھقا نىسبەتەن بولۇپ بولغان ئىشتۇر. دېمەك، ھېچكىم ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىغا قارشى چىقالمايدۇ. ئازاب ئۇلارغا شەكسىز كېلىدۇ. ھېچكىمنىڭ بۇنى يەڭگىللىتىشكە ئىمكانىيىتى ۋە ھوقۇقى بولمايدۇ.

ئىنساننىڭ يارىتىلىشىدىكى ئەسلى نىشان، دۇنيادىكى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتۇر. ئادەم ئەلەيھىسسالام دۇنياغا چۈشۈرۈلۈشتىن ئىلگىرى، ئاللاھ ھازىرلىغان جەننەتتە سىناق مەزگىلىنى ئۆتكۈزدى. بۇ جەريانىدا ئادەم ئەلەيھىسسالام ئىبلىسنىڭ ئۆزىگە قانداق دۇشمەن ئىكەنلىكىنى ۋە قانداق

[1] سۈرە ئەئراف، 118-ئايەت
[2] سۈرە ھود، 30-ئايەت
[3] سۈرە نەھل، 1-ئايەت

ئازدۇربدىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. دۇنيادىكى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتا شەيتانغا قارشى ئىممۇنىت كۈچى ھازىرلاش ۋە ئېزىپ كەتسە ئاللاھقا قانداق تەۋبە قىلىش قاتارلىق ئىشلارنى ئەمەلىي تەجرىبىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، دۇنياغا چۈشۈرۈلدى. دېمەك، دۇنيانىڭ قانۇنىيتى مۇشۇ تەرتىپ بويىچە ماڭىدۇ. ئەگەر ئىنساننىڭ شەخسىيتى ۋە دۇنيا ھەۋەسلىرى غالىب كېلىپ يولدىن چىقسا، پەيغەمبەرلەر ۋە ئاللاھنىڭ كىتابلىرى ئۇنى توغرا يولغا باشلايدۇ.

سۈرە بەقەرە 87-ئايەت

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ ۖ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۗ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ﴾

«شەك-شۈبھىسىزكى، بىز مۇساغا كىتاب بەردۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن ئارقىمۇ-ئارقا پەيغەمبەرلەر ئەۋەتتۇق، مەريەم ئوغلى ئىساغا مۆجىزىلەر بەردۇق، ھەمدە ئۇنى روھۇلقۇددۇس بىلەن يۆلىدۇق. ھەرقاچان بىرەر پەيغەمبەر كۆڭلۈڭلارغا ياقمايدىغان بىرنەرسە ئېلىپ كەلسە، تەكەببۇرلۇق قىلىۋېرەمسىلەر؟ بىر قىسىم پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدىڭلار، يەنە بىر قىسىم پەيغەمبەرلەرنى ئۆلتۈردۈڭلار»

بەنى ئىسرائىلنىڭ دىن يولىغا قىلغان قارشىلىقلىرى ئىنتايىن كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان ئارىلىقتا، ئاللاھ تائالا بۇلارغا داۋۇد، سۇلايمان، زەكەرىيا ۋە يەھيا قاتارلىق نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەن ئىدى. بۇ ئايەتتە شۇنچە كۆپ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدىن، ئىسا ئەلەيھىسسالامنى تىلغا ئالدى. چۈنكى ئىسلامدىن ئىلگىرىكى ئىككى چوڭ دىن يەھۇدىي دىنى بىلەن خرىستىيان دىنى ئىدى. ھەربىر مەزگىلدە بەنى ئىسرائىل دىندىن يىراقلىشىپ، گۇناھ-مەئسىيەت ۋە پاسىقلىققا قايتقانىدا، ئاللاھ بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتىپ، ئۇلارنى توغرا يولغا يېتەكلەيتتى.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ «شەك-شۇبھىسىزكى، بىز مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋرات) بەردۇق»، ﴿وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ﴾ «ئۇنىڭدىن كېيىن ئارقىمۇ-ئارقا پەيغەمبەرلەر ئەۋەتتۇق». ئايەتتىكى "قَفَّيْنَا" دېگەن پېئىل، "قفا"دىن چىقىرىلغان بولۇپ، بىر نەرسىنىڭ كەينى "قفا" دېيىلىدۇ. مەسىلەن: "قفوت فلانا" «ئۇنىڭ ئارقىسىغا ئەگەشتىم» دېگەندەك. بۇ، ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن: «مۇسا شەرىئىتىگلارنى سىلەرگە بايان قىلىپ بەردى، مۇشۇ يولنى تۇتۇپ مېڭىگلار» دەپ، ئىشنى بەنى ئىسرائىلنىڭ ئۆزىگە قويۇۋەتمەي، پەيغەمبەرلەرنى ئارقىمۇ-ئارقا نەقەدەر كۆپ ئەۋەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمىدى، ئۆلىمالىرىمىز ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن قۇرئان-ھەدىسكە تا بۈگۈنگە قەدەر ئەمەل قىلىپ، يېتەكلەپ كېلىۋاتىدۇ. لېكىن بەنى ئىسرائىل ئۇنداق قىلمىدى.

بەنى ئىسرائىلغا پەيغەمبەرنىڭ كۆپ كەلگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ياخشىلىقى ۋە ئېسىللىقىدىن بولماستىن، بەلكى زىيىنىغا بولغان گۇۋاھلىق ۋە دۆتلۈكىنىڭ ئىسپاتىدۇر. ئۇلار ئۆزلىرىنى «پۈتۈن ئۈممەتلەرنىڭ ئىچىدىكى پەيغەمبىرى ئەڭ كۆپ ئۈممەت» دەپ پەخىرلىنىپ، بۇنى ئۆزىنىڭ ئالاھىدىلىكى ھېسابلىشىدۇ. لېكىن ئۇلار پەيغەمبەر ۋە ئەلچىلەرنىڭ كۆپلۈكى، شۇ ئۈممەتنىڭ ئىچىدە پاساتچىلىقنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ۋە قەۋمنىڭ پەيغەمبەر كېتىپ بولغىچە يولدىن چىققانلىقىنىڭ ئىپادىسى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بىر نۇقتىنى چۈشەنمىگەن ئىدى. پەيغەمبەرلەر ئىنسانىيەتنى پاساتچىلىقتىن، مەنىۋي كېسەلدىن ۋە بەختسىزلىكتىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن كېلىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۇلارنى غەپلەتتە تاشلاپ قويماستىن، يۇشە، ئەشمۇيە، شەمئۇن، داۋۇد، سۇلايمان، شۇئەيىپ، ئەرمىيا، ھەزقىيل، ئىلياس، يەسەئ، يۇنۇس، زەكەرىيا ۋە يەھيا قاتارلىق پەيغەمبەرلەرنى كەينى-كەينىدىن ئەۋەتكەن.

ئەرەب تىلىدىكى "نبي" «پەيغەمبەر» بىلەن "رسول" «رەسۇل» دېگەن ئىككى سۆزنىڭ پەرقى بار. يېڭى كىتاب ۋە يېڭى شەرىئەتنى ئېلىپ كەلگەنلەر "الرسول"، يېڭى كىتابى ۋە يېڭى شەرىئىتى يوق، ئۆزىدىن ئىلگىرىكى شەرىئەت ۋە كىتابنى ئەمەلىي ھاياتى بىلەن ئۇممەتكە كۆرسىتىپ، ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسۇش ئۈچۈن كەلگەنلەر "نبي" دېيىلىدۇ. "نبي"نىڭ ۋەزىپىسىنىڭ ھەممىسى "رسول"دا بار بولغاچقا، "رسول"نى "نبي" دېگىلى بولىدۇ. ئەمما "نبي" يېڭى شەرىئەت ۋە يېڭى كىتابنى يەتكۈزۈشكە بۇيرۇلمىغاچقا، ئۇنى "رسول" دېگىلى بولمايدۇ. "نبي" ۋە "رسول" ئىككىسى ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ﴾[1] «بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن قايسىبىر رەسۇل، قايسىبىر پەيغەمبەر بولمىسۇن» دەپ، رەسۇل ۋە پەيغەمبەرنى ئايرىم-ئايرىم تىلغا ئالغان.

ئاللاھ تائالا ئەۋەتكەن ئەلچى ۋە پەيغەمبەرلەر قىسسىسىنىڭ بىر قىسمىنى تىلغا ئېلىپ، بىر قىسمىنى تىلغا ئالمىغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا﴾[2] «بىز نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئاربىسىدا ئىلگىرى ساڭا بايان قىلغانلىرىمىزمۇ بار، ساڭا بايان قىلمىغانلىرىمىزمۇ بار. ئاللاھ مۇساغا سۆز قىلدى» دەيدۇ. دېمەك، بەنى ئىسرائىلغا نۇرغۇن ئەلچى ۋە پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىلگەن. ئەممىا ئايەتتە پەيغەمبەرلەر ئىچىدىكى ئەگەشكۈچىلىرى ئەڭ كۆپ دەپ قارالغان ئىسا ئەلەيھىسسالاملا تىلغا ئېلىنغان. ئاللاھ تائالا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەرەپتىن ئەۋەتىلگەن يەتكۈزگۈچى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان دەلىللەر بىلەن كۆچلەندۇرۇپ: ﴿وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾ **«مەريەم ئوغلى**

[1] سۇرە ھەج، 52-ئايەت
[2] سۇرە نىسا، 164-ئايەت

ئىساغا مۆجىزىلەر بەردۇق، ھەمدە ئۇنى روھۇلقۇددۇس بىلەن يۆلىدۇق» دەيدۇ.

بەنى ئىسرائىل پەقەت ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن، قۇلقى بىلەن ئاڭلىغان ۋە قولى بىلەن تۇتالىغان ماددىي نەرسىلەرنىلا ئېتىراپ قىلاتتى. ئىسا ئەلەيھىسسالام دەل بەنى ئىسرائىلنى قاپلىۋالغان ماددىزىمچىلىقنى رەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئەقىل ۋە قەلبىرى غەيىبكە قارىتا تاقىلىپ كەتكەن بولۇپ، ھەتتا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: ﴿أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً﴾[1] «بىزگە ئاللاھنى ئاپئاشكارا كۆرسەتكىن» دېگەن. بۇلارغا ئاساساندىن تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنە چۈشۈرۈلسە، بۇ رىزىقنى «قەيەردىن كېلىدىغانلىقى ئېنىق ئەمەس غەيبىي رىزىقكەن، ئۇزۇلۇپ قېلىشى مۇمكىن» دەپ ئەنسىرەپ، يەرگە تېرىپ يەيدىغان ئۆسۈملۈكلەرنى تەلەپ قىلغان. دېمەك، بىر مىللەت قايسى نۇقتىدىن بۇزۇلسا، شۇ نۇقتىغا قارشى پەيغەمبەر كېلىدۇ. بۇلارنىڭ ئەھۋالى بۇ قەدەر بولغاچقا، ھاياتى ۋە يولى پۈتۈنلەي غەيبىي بولغان بىر پەيغەمبەر كېلىشى كېرەك بولغان.

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلۇشى، ئۆلۈمى، ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈشى ۋە كېسەللەرنى بىر سىلاپلا ساقايتىشى، دۇئا قىلىپ ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشى قاتارلىق مۆجىزىلىرىنىڭ ھەممىسى غەيبىيدۇر. ئىسا ئەلەيھىسسالام بەنى ئىسرائىلنى ماددىزىمچىلىقىنىڭ ئىگىلەپ كېتىشىدىن روھىي پاكلىققا كۆتۈرۈش ئۈچۈن، بۇ شەكىلدە ئەۋەتىلگەن ئىدى. ئادەتتە ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى كۆپىيىش ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەت يولى ئارقىلىق بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلنىڭ زېھنىدىن ماددىي سەۋەبلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى يۇلۇپ ئېلىپ، ئۆزىنىڭ سەۋەبنىڭ ھۆكۈمدارى ئىكەنلىكىنى

[1] سۇرە نىسا، 153-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بىلدۈرمەكچى ئىدى. شۇڭا ئىسا ئەلەيھىسسالام نورمال كۆپىيىش يولى بىلەن كەلمەي، بىۋاستە ئىلاھي قۇدرەت يولى ئارقىلىق كەلگەن.

يارىتىش مەسىلىسىدە، ئاللاھ تائالا ئەقىلگە سەۋەب مەسىلىسىنى چۈشىنىشىنى ئىرادە قىلىدى. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقتە: ﴿لِّلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾[1] «ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، ياكى ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ، خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر» دېگەن. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە بالىنىڭ تۇغۇلۇشىنى سەۋەبنىڭ نەتىجىسى قىلىپ بېكىتتى. ھەمدە مۇتلەق قۇدرىتىنىڭ سەۋەبنىڭ ئۈستىدە ھۆكۈمران ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. ئايال كىشى، ئاللاھ خالىسا تۇغىدۇ، خالىمىسا تۇغمايدۇ. دېمەك، بەزىدە ئەر-ئايالنىڭ سەۋەبىمۇ كارغا كەلمەيدۇ.

ئاللاھ تائالا نېمە ئۈچۈن ﴿وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾ **«روھۇلقۇددۇس (يەنى جىبرىئىل) بىلەن يۆلىدۇق»** دەيدۇ؟ باشقا پەيغەمبەرلەر جىبرىئىل بىلەن كۈچلەندۈرۈلمىگەنمۇ؟ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلۇشى، مۆجىزىسى ۋە ئۆلۈمىدىن تارتىپ ھەممە ئىشتا سەۋەبتىن ھالقىغان شەكىلدە ئوتتۇرىغا چىققانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئىسا ئەلەيھىسسالامنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بىلەن كۈچلەندۈرگەنلىكىنى تىلغا ئالغان. قارىماققا ئىنسانلارنىڭ تۇغۇلۇشىغا ئەر-ئايال سەۋەبچىدەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەن تۇغۇلىدۇ. ئىسا

[1] سۈرە شۇرا، 49، 50-ئايەت

ئەلەيھىسسالام نورمال كىشىلەر ئادەتتىلەنگەن شەكىلدە تۇغۇلمىغاچقا، باشقىلار تەرىپىدىن ھۇجۇمغا ئۇچرايتتى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ ھۇجۇمغا رەددىيە قايتۇرۇش ئۈچۈن، داۋاملىق ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن ئايرىلمايتتى.

ئايەتتىكى "أَيَّدْنَا" «يۆلىدۇق»نىڭ ئەسلى يىلتىزى "قوة" «قۇۋۋەت»تىن چىقىرىلغان بولۇپ، «ھەر ئىشتا جىبرىئىل بىلەن كۈچلەندۈردۇق» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئايەتتىكى "رُوحِ" دېگەن سۆز ئادەمنىڭ بەدىنىدىكى «جان» ۋە ئىنسانىنى پائالىيەتچان، ئاكتىپ قىلىدىغان «قىممەت قاراش روھى»دىن ئىبارەت ئىككى خىل مەنىدە كېلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنى «روھ» دەپ ئاتاپ: ﴿وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا﴾[1] «شۇنىڭدەك ئەمرىمىز بويىچە ساڭا روھنى (قۇرئاننى) ۋەھىي قىلدۇق» دېگەن. قۇرئان - قىممەت قاراش روھى بولۇپ، قۇرئانغا ئەمەل قىلمىغان ئادەمنىڭ ھاياتى قىممەتسىز بولىدۇ.

ئايەتتىكى "قدس" دېگەن سۆزنى بەزىدە «ق» ھەرپىنى پىش، «د» ھەرپىنى ساكىن قىلىپ، "قُدْس" دەپ ئوقۇيمىز. بەزىدە "قُدُس" دەپ ھەر ئىككىسىنى پىش ئوقۇيمىز. ئىككىلىسى توغرا بولۇپ، ھەرقانداق ئەيىب-نۇقساندىن پاك دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ﴿رُوحِ﴾ بىلەن ﴿الْقُدُسِ﴾ ئىككىسى بىرلىشىپ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى كۆرسىتىدۇ.

ئۆلىمالار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەنلىكى ھەققىدە، «تىرىك كۆتۈرۈلدىمۇ ياكى ئۆلۈپ ئاندىن كېيىن كۆتۈرۈلدىمۇ؟» دېگەنگە ئوخشاش خىلمۇ-خىل قاراشلاردا بولغان. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىرىك ياكى ئۆلۈپ ئاندىن كۆتۈرۈلگەنلىكىنى بىلسەك، بىزنىڭ يولىمىزدىن ھېچنېمە ئۆزگەرمەيدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆلۈمدىن ساقلىنىپ قالىدىغان

[1] سۇرە شۇرا, 52-ئايەت

www.uyghurkitap.com

بىر ئىنسان ئەمەس، باشقا ئىنسانلار ئۆلۈپ كەتكەندەك ئىسا ئەلەيھىسسالامۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ. لېكىن بۇ يەردىكى مەسىلە، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈمى تەبىئىي بولدىمۇ ياكى باشقىچە ھالەتتە بولدىمۇ؟ دادىسىز يارىتىلغان ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا تىرىك پېتى كۆتۈرۈلۈپ، كېيىن زېمىنغا چۈشىسە، ئەجەبا بۇنىڭ ھەيران قالغۇدەك نەرسى بارمۇ؟! پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامۇ ئاسمانغا تىرىك پېتى كۆتۈرۈلۈپ، زېمىنغا تىرىك پېتى چۈشىتىغۇ! دېمەك، بۇ ئوخشاش پىرىنسىپ. نېمە ئۈچۈن سىلەر ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسمانغا چىقىپ ئاندىن ئاخىرقى زامانىدا چۈشۈشىنى قوبۇل قىلالمايسىلەر؟ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق بولسا، رەسۇلۇللاھ ئاسمانغا چىقىپ ئۇزۇن تۇرمايلا چۈشتى، ئەمما ئىسا ئەلەيھىسسالام بىر مەزگىل تۇرۇپ قالدى. ۋاقىتنىڭ ئۇزۇن-قىسقىلىقى ئاساسىي پىرىنسىپنى بۇزمايدۇ.

ئىبنى مۇسەييەب ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمُ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَماً مُقْسِطاً، فَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلُ الْخِنْزِيرَ، وَيَضَعُ الْجِزْيَةَ، وَيَفِيضُ الْمَالُ حَتَّى لاَ يَقْبَلَهُ أَحَدٌ"[1] «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاراڭلارغا ئادىل ھاكىم پېتى چۈشۈپ، كىرىس بەلگىسىنى چېقىشى، چوشقىنى ئۆلتۈرۈپ، جىزيەنى ئەمەلدىن قالدۇرىشىغا ئاز قالدى. ئۇ ۋاقىتتا مال-مۈلۈك كۆپىيىپ، ئۇنى ھېچكىم قوبۇل قىلمايدىغان ھالەتكە يېتىدۇ» دېگەن. ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلغا ئىسا ئەلەيھىسسالامنى مىسال قىلىپ: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ﴾[2] «ئۇ پەقەت

[1] بۇخارى رىۋايەت قىلغان
[2] سۈرە زۇخرۇف، 59-ئايەت

پەيغەمبەرلىك نېئمىتىمىزگە ئېرىشكەن بىر بەندىدۇر، ئۇنى بىز ئىسرائىل ئەۋلادىغا بىر دەلىل قىلدۇق» دېگەن.

﴿وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ﴾ **«مەريەم ئوغلى ئىساغا مۆجىزىلەر بەردۇق»**. ئايەتتىكى "الْبَيِّنَات" قارىغۇ ۋە ئاق كېسەلنى ساقايتىش، ئۆلۈكلەرنى ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن تىرىلدۈرۈش قاتارلىق مۆجىزىلەرنى كۆرسىتىدۇ. بۇ مۆجىزىلەرنىڭ ھەممىسى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە روشەن دەلىلدۇر. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە ئوخشاش بىر قىسىم مۆجىزىلەر بۇاستە ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە نىسبەت بېرىلىدۇ. «ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى» دېگەن سۆزدىن كېيىنلا ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن دېگەن سۆز ھەمىشە بىللە كېلىدۇ. يەنە بىر قىسىم مۆجىزىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئۆزىگە نىسبەت بېرىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىسا ئەلەيھىسسالامنى كائىناتنىڭ قانۇنىيىتىگە زىت مۆجىزىلەر بىلەن كۈچلەندۈرگەن. پەيغەمبەرلەرگە بايقاش خاراكتېرلىك بېرىلگەن مۆجىزە بىلەن ئاللاھتىن بۇاستە تاماملىنىدىغان مۆجىزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەرق بار. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾[1] «ئۇنى بەنى ئىسرائىلغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىدۇ. ئۇ: شۇبھىسىزكى، سىلەرگە مەن رەببىڭلار تەرىپىدىن بولغان بىر مۆجىزە ئېلىپ كەلدىم، مەن سىلەرگە لايىدىن قۇشنىڭ شەكلىدەك بىر نەرسە ياسايمەن، ئاندىن ئۇنىڭغا پۈۋلەيمەن-دە، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئۇ قۇش بولىدۇ. تۇغما كورنى، بەرەس كېسىلنى ساقايتىمەن، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىمەن، سىلەر يەيدىغان ۋە ئۆيۈڭلاردا ساقلايدىغان يېمەكلىكلەردىن خەۋەر بېرىمەن. شۇبھىسىزكى،

[1] سۋرە ئال ئىمران، 49-ئايەت

www.uyghurkitap.com

ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ مۆجىزىلىرىگە ئىشەنگۈچى بولساڭلار، بۇنىڭدا سىلەر ئۈچۈن ئەلۋەتتە روشەن ئالامەت بار» دەيدۇ. ئايەتتىن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەر يەۋاتقان ۋە ئۆيلىرىدە ساقلاۋاتقان نەرسىلەرنى خەۋەر قىلىشىنىڭ، ئاللاھتىن بولغان ئىلھام شەكلىدىكى بىر مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز. لېكىن ئۆلۈكنى تىرىلدۈرۈش، پەقەت ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلنىڭ پەيغەمبەرلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسىنى تەنقىد قىلىپ: ﴿**أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ**﴾ **«ھەرقاچان بىرەر پەيغەمبەر كۆڭلۈڭلارغا ياقمايدىغان بىرنەرسە ئېلىپ كەلسە، تەكەببۇرلۇق قىلىۋېرەمسىلەر؟»** دېگەن. ئايەتتىكى "أَفَكُلَّمَا" ئىلگىرىكى جۈملىنى كېيىنكى جۈملىگە باغلايدىغان ئىنكار سوراق ئىپادىسى بولۇپ، «ھەر قاچان، دائىم (قىلىۋېرەمسىلەر؟)» دېگەننى بىلدۈرىدۇ. "هَوَىٰ"، «و» ھەرپى زەۋەرلىك ئوقۇلسا، بىر نەرسىنىڭ پەسكە چۈشۈپ كەتكىنىنى، «و» ھەرپى "هَوِيَ" دەپ زىرلىق ئوقۇلسا، بىر نەرسىنى ياخشى كۆرگەن، ئىشتىها قىلغاننى ئىپادىلەيدۇ. يەنى، «سىلەرگە پەيغەمبەر ئېلىپ كەلگەن يول ئۇيغۇن كەلمىسە، ئۆزۈڭلارنى پەس قىلىدىغان ئارزۇ-خىيال، ھاۋايى-ھەۋەسلەرنى قىلسىلەر» دېگەنلىك بولىدۇ. يەھۇدىيلار مانا مۇشۇنداق ئاللاھنىڭ دىنىنى ئۆزىنىڭ كۆڭۈل-خاھىشىغا قارىتا ئۆزگەرتىپ قانۇن چىقىرىدىغان ئىنسانلار ئىدى. ئايەتتىكى "اسْتَكْبَرْتُمْ" ئۆزىنى لايىق بولمىغان يۇقىرى ئورۇنغا قويۇشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ دەپ دەۋا قىلىدى، ئەجەبا ئۇلار شەرىئەتكە چوڭچىلىق قىلغۇدەك شەرىئەت بىلەن تەڭ ئورۇندىمۇ؟ ياراتقۇچى بىلەن يارىتىلغۇچى قانداقمۇ تەڭ بولالىسۇن!؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دىنىنىڭ بىزنى جەھەننەمگە چۈشۈپ كېتىشتىن ساقلايدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ: "إنما مثلي ومثل أمتي كمثل رجل استوقد نارا فجعلت الذباب والفراش يقعن فيها وأنا آخذ بحجزكم وأنتم تقحمون

فيها"[1] «مېنىڭ ۋە ئۈممىتىمنىڭ مىسالى ئوت ياققان بىر ئادەمگە ئوخشايدۇ. ھاشارات، كېپىنەكلەر ئوتقا ئۆزىنى ئاتىدۇ. مەن سىلەرنىڭ بېلىڭلاردىن تۇتۇۋالىمەن، لېكىن سىلەر شۇ ئوتقا كىرىشكە قاتتىق قىزىقسىلەر» دېگەن. ھەدىستىكى "آخذ بحجزكم"، كەمەر باغلايدىغان ئورۇننى كۆرسىتىدۇ. يەنى، بىز ھاۋايى-ھەۋەسكە ئەگىشىمىز سەۋەبلىك خۇددى ئوتقا كىرىۋاتقان، رەسۇلۇللاھ بىزنى ئاللاھنىڭ يولى ئارقىلىق قۇتقۇزۇۋېلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقان بىر تەسۋىر قوللىنىلغان.

﴿فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ﴾ **«بىر قىسمىنى يالغانغا چىقاردىڭلار»**. چۈنكى پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن يول، ئۇلارنىڭ كۆڭلى ئارزۇ قىلىۋاتقان نەرسىلەرگە قارشى كېلەتتى. يالغان گەپ رېئاللىققا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. پەيغەمبەرلەرنى يالغانغا چىقارغانلىق، پەيغەمبەرنى «رېئاللىققا ئۇيغۇن گەپ قىلمىدى» دېگەنلىك بولىدۇ.

﴿وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ﴾ **«بىر بۆلۈك پەيغەمبەرلەرنى ئۆلتۈردۈڭلار»**. تارىختا بەنى ئىسرائىل يەھيا، زەكەرىيا قاتارلىق بىرقانچە پەيغەمبەرنى ئۆلتۈرگەن. بۇ ئايەت ئارقىلىق ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلىشنىڭ ناھايىتى ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىنى، ئەمما پەيغەمبەرنى ئۆلتۈرۈشنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ قەبىھ بىر جىنايەت ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغان. سىز بىر ئادەمنىڭ ئۆز رەقىبىنى ئۆلتۈرۈش ئارقىلىق قۇتۇلغىنىنى كۆرگىنىڭىزدە، قاتىلنى رەقىبىنىڭ ئالدىدا دەلىل جەھەتتە ئاجىزكەن، دەپ بىلسىڭىز بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كۈچى، رەقىبىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا تاقەت قىلالمايدۇ.

يەھيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى ھەققىدە، «سالۇمى» ئىسىملىك گۈزەل بىر ئۇسسۇلچى ئايالنىڭ قىسسىسى بار. بۇ گۈزەل ئۇسسۇلچى يەھيا ئەلەيھىسسالامنى ئازدۇرماقچى بولغاندا، يەھيا

[1] تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ھەدىس

www.uyghurkitap.com

ئەلەيھىسسالام كەسكىن رەت قىلغان. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايال كىم يەھيا ئەلەيھىسسالامنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ كەلسە، شۇنىڭ بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان. قەۋم يەھيا ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈپ، كاللىسىنى كۈمۈشتىن بولغان لېگەنگە سېلىپ سالۇمىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارغان. گەرچە بۇ قىسسىنى كەسكىن توغرا دېيەلمىسەكمۇ، ئەمما يەھيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى راست بولۇپ، بەنى ئىسرائىلنىڭ ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرى ئاددىي ئەمەس ئىدى. ئاللاھ بىزنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن، بەنى ئىسرائىل سادىر قىلغان خاتالىق ۋە جىنايەتلەرنى ئۆتكۈزۈپ قېلىشتىن ساقلىسۇن.

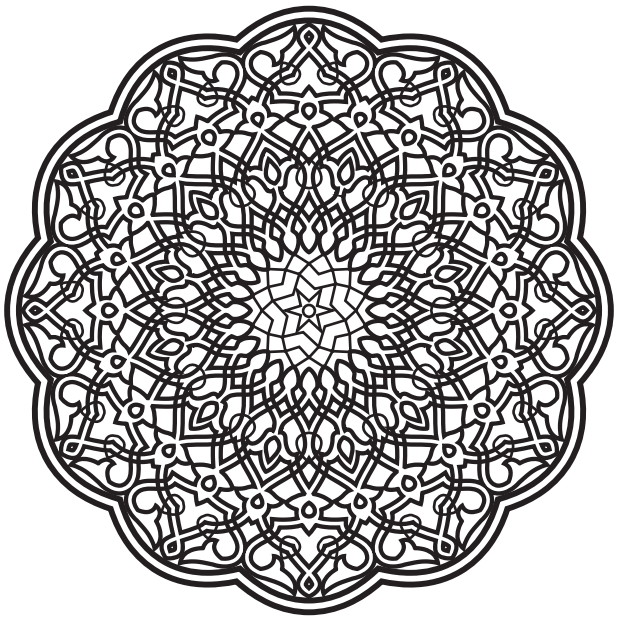

55-دەرس

سۈرە بەقەرە 88-ئايەت

﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۚ بَل لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ﴾

«ئۇلار: دىللىرىمىز پەردىلەنگەن، دېدى. ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ كۇفرىلىقى سەۋەبلىك ئاللاھ ئۇلارغا لەنەت قىلدى، ئۇلاردىن ئىمان ئېيتىدىغانلار ناھايىتى ئاز»

ئالدىنقى ئايەتلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى بولغان يەھۇدىيلارنىڭ قەلبلىرى ۋە ئەمەلىي ھەرىكەتلىرىدە يۈز بەرگەن خاتالىقلىرى بايان قىلىندى. بۇ ئايەتتە يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزلىرىنى ئاقلاش ئۈچۈن كۆرسەتكەن باھانە-سەۋەبلىرى بايان قىلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ ھىدايىتى ئىككى خىل بولۇپ، بىز بۇنى ﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾[1] دېگەن ئايەتتە ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. بىرى، تۇغرا-خاتانى كۆرسىتىش ئارقىلىق ھىدايەت قىلىش. ئاللاھ تۇغرا-خاتانى كۆرسىتىپ بولغاندىن كېيىن، ئىنسانلارغا تاللاش ئىختىيارلىقىنى بېرىدۇ. ئەگەر ئىنسان ئاللاھ كۆرسەتكەن تۇغرا يولنى تاللىسا، ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىككىنچى يول بولغان «ياردەم بېرىش ھىدايىتى»نى ئاسانلاشتۇرۇپ، ئىشلىرىنى

[1] سۈرە بەقەرە، 2-ئايەت

قولايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. ئەگەر ئىنسان بىرىنچى تاللاشتا توغرىنى تاللىماي خاتا يولنى تاللاپ قالسا، ئاللاھ ئۇنى تاللىغان يولدا تاشلاپ قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ۋە يول كۆرسىتىشىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

بىر ئادەم مەندىن بىر ئىشتا مەسلىھەت سوراپ كەلسە، مەن ئۇنىڭغا: «ئىككى يول بار. قايسىنى تاللاش ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارى. لېكىن مەن بۇ يولنى تەۋسىيە قىلىمەن. ئىشىڭىزنى بۇ يول بىلەن قىلسىڭىز نەتىجە قازىنالايسىز» دېسەم، ئۇ ئادەم مېنىڭ دېگىنىم بويىچە تاللىسا، تەبئىيكى مەن ئۇنىڭغا ئىككىنچى قەدەمدە يول كۆرسىتىشكە باشلايمەن ۋە ئىشلىرىدا ياردەمدە بولىمەن. ئەكسىچە مەن دېگەن يولدا ماڭمايلا، ئۆزى تاللىغان يولدا ماڭغان بولسا، مەن ئۇنىڭغا ياردەممۇ بەرمەيمەن، ھەم كارىممۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ مەن تەۋسىيە قىلغان يولدا ئەمەس، بەلكى ئۆزى تاللىغان يولدا ماڭدى. مانا بۇ ئىنسانلار ئوتتۇرىدىكى مۇئامىلە ئەھۋاللىرى. ئاللاھ تائالا ئالدىمىزغا ئىمان ۋە كۇپۇردىن ئىبارەت ئىككى يولنى قويۇپ، تاللاشنى بەردى. ئىنسانىڭ توغرا-خاتانى تاللاشتىن باشقا ھېچقانداق ئورۇندا تاللىشى بولمايدۇ. ئىنسان توغرا يولنى تاللاپ ماڭسا، ئاللاھ ئۇنىڭ يولنى قەدەممۇ-قەدەم ئېچىپ بېرىدۇ ۋە توغرا يولنى تاللىغان ئىنسانىڭ يول باشچىسى بولغان قۇرئانمۇ ئۇ ئىنسانغا ئېچىلىدۇ. ئەگەر ئىنسان توغرىنى تاللىماي، خاتا يولنى تاللاپ ماڭغان بولسا، ئاللاھ ئۇنى بۇ يولدىن قايتقانغا قەدەر ئۆز ھالىغا تاشلاپ قويىدۇ.

بەنى ئىسرائىل ئۆزلىرىنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقى، پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈرگەنلىكى ۋە باشقا جىنايەتلەرنى قىلغانلىقىنى ئاقلاپ: ﴿**قُلُوبُنَا غُلْفٌ**﴾ **«بىزنىڭ قەلبلىرىمىز تاقاق»** دەيدۇ. "غُلْفٌ" دېگەن سۆز «قاپ، غىلاپ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ سۆزنى "غُلْفٌ" ۋە "غُلُفٌ" دەپ ئىككى خىل ئوقۇشقا بولىدۇ. يەھۇدىيلارنىڭ بۇنداق دېگىنى «بىزنىڭ قەلبلىرىمىز

سىرتتىن مەلۇمات قوبۇل قىلمايدۇ، قەلبلىرىمىزدىكى ئىلىم-مەرىپەت بىزگە يېتىپ ئاشىدۇ، بىزنىڭ پەيغەمبەر ۋە ئالىملارنىڭ كېلىپ دەرس ئۆگىتىشىگە ئېھتىياجىمىز يوق» دېگەن مەنىدە، ياكى «بىزنىڭ قەلبلىرىمىزنى ئاللاھ پىچەتلەپ تامغا بېسىۋەتكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن قەلبلىرىمىزگە ھىدايەتنىڭ شوئارلىرى ئۆتمەيدۇ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى كۇپۇر سىرتقا چىقىپ كەتمەيدۇ» دېگەن مەنىدە بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇلار يەنە ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾[1] «ئاللاھ ھەقسىزلەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ، خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ» دېگەن ئايىتىنى دەلىل قىلىپ: «مېنىڭ ھىدايەت تاپالماسلىقىم ئاللاھنىڭ خالىشى، سەن ئاللاھنىڭ خالىغىنىغا قارشى تۇرماقچىمۇ؟ ئاللاھ مېنىڭ مۇسۇلمان بولۇشۇمنى خالىسا مۇسۇلمان بولىمەن، كاپىر بولۇشۇمنى خالىسا كاپىر بولىمەن» دېيىشىدۇ.

«ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قەلبىگە بۇ دەرىجىدە پىچەت سېلىۋەتكەن؟» دەپ سورىشىلار مۇمكىن. ئاللاھ تائالا بۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ﴿بَل لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ﴾ **«ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ كۇفرىلىقى سەۋەبلىك ئاللاھ ئۇلارغا لەنەت قىلدى، ئۇلاردىن ئىمان ئېيتىدىغانلار ناھايىتى ئاز»** دېگەن. ئايەتتىكى "بل" دېگەن سۆز ئەرەب تىلىدا ئالدىدىكى سۆزنىڭ تەرسىنى ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇلاردا پەيغەمبەرلەرنىڭ يولىغا ئېھتىياجى بولمىغۇدەك ئىلىم يوق. ئۇلار ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن قوغلىنىپ لەنەتلەنگەن كىشىلەر بولۇپ، ھىدايەتنىڭ نۇرلىرى ئۇلارنىڭ قەلبىگە ئۆتمەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ قەلبىرىنى سەۋەبسىز پېچەتلىۋەتمىگەن، ھەم سەۋەبسىز پېچەتلىۋەتمەيدۇ. پەقەت ئۇلار كەلگەن ھىدايەت ۋە نۇرنى ئۆزلىرىدىكى كۇپۇرلۇق بىلەن تۇسىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن، ئاللاھ قەلبىرىنى پېچەتلىۋەتكەن. يەھۇدىيلارغا نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ۋە چوڭ ساماۋي كىتابلار چۈشكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ھېچبىرىنى

[1] سۈرە فاتىر، 8-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

قوبـــۇل قىلمـــدى. شـــۇنىڭ ئۈچـــۈن ئـــۇلار ئاللاھنـــىڭ لەنـــىتىگە ئـــۇچراپ، رەھمىتىدىن قوغلاندى.

قۇرئـان كەرىمـدە ئـاللاھ تائـالا ھـدايەت قىلمايـدىغان ئـۇچ خـىل كىشـى: ﴿وَاللَّـهُ لَا يَهْـدِي الْقَـوْمَ الْكَـافِرِينَ﴾[1] «ئـاللاھ كـاپىر قەۋمنـى ھـدايەت قىلمايـدۇ»، ﴿وَاللَّـهُ لَا يَهْـدِي الْقَـوْمَ الظَّـالِمِينَ﴾[2] «ئـاللاھ زالـىم قەۋمنـى ھـدايەت قىلمايـدۇ» ۋە ﴿وَاللَّـهُ لَا يَهْـدِي الْقَـوْمَ الْفَاسِـقِينَ﴾[3] «ئـــاللاھ پاســـىق قەۋمنـــى (يەنـــى ئاللاھنـــىڭ دىنىنـــىڭ چەك-چېگراســـىدىن چىقـــىپ كەتكـــۈچىلەرنى) ھـــدايەت قىلمايـــدۇ» دېـــگەن ئـــۇچ ئـــايەتتە تىلغـــا ئېلىنغـــان. ئـــاللاھ تائـــالا ئۆزىنـــىڭ ھـــدايىتىنى بـــۇ ئـــۇچ خـــىل كىشـــىلەردىن دەســـەپتىلا چەكلىگەنمـــۇ يـــاكى ئـــۇلار ئـــۆزلىرى قىلغـــان گۇناھلارنـــىڭ چوڭلۇقـــىدىن ئـــاللاھ تائالانـــىڭ ھـــدايىتىگە لايىق بولالمايدىغان دەرىجىگە يېرىپ قالغانمۇ؟

ئـــاللاھ تائـــالا كاپىرنـــىڭ ئۆزىـــدە ۋە ئەتراپىـــدا ئىمـــان ئېيتىشـــقا يېتەرلـــىك دەرىجـــدە پاكـــىت ۋە مـــۆجىزىلەرنى قويغـــان بولســـىمۇ، ئـــۇ ئـــاللاھ تائالانـــىڭ كائىنـــاتتىكى مـــۆجىزىلىرى ھەققـــدە تەپەككـــۇر قىلىشـــنى رەت قىلـــىپ، ئـــاللاھ ۋە ئەلچىســـىنى ئىنكـــار قىلغـــان، ئـــۆزىگە كۈپۈرلـــۈقنى راۋا كـــۆرۈپ، ئـــازغۇنلۇق يـــولىنى تاللىغان ئادەمدۇر. شۇ سەۋەبلىك ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىنى پېچەتلىۋەتكەن.

ئىككىنچـــى ئـــايەتتىكى زالـــىم بولســـا، ئىنســـانلارغا زۇلـــۇم قىلـــىپ، ئـــاللاھتىن قورقمايـــــدىغان ۋە باشـــــقىلار ئاللاھنـــــىڭ قـــــۇدرىتىنى ئەسلەتســـــە، پەرۋا قىلمايـــدىغان ئادەمـــدۇر. بـــۇ شـــۇنچىلىك چـــوڭ جىنـــايەتلەرنى قىلغـــانلىقى ئۈچـــۈن، ئاللاھنـــىڭ ھـــدايەت يـــاردىمىگە لايـــىق بولمىغـــان ۋە ئـــاللاھ تائـــالا ئۇنىڭ قەلبىنى پېچەتلىۋەتكەن.

[1] سۇرە تەۋبە، 37-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۇرە تەۋبە، 19-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[3] سۇرە تەۋبە، 24-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

www.uyghurkitap.com

ئۇچىنچى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان پاسىق، ھەرقانداق گۇناھ-مەئسىيەتلەرگە ئالدىرايدىغان ئادەم بولۇپ، ئاللاھ ئۇ ئادەمنى ھىدايەت قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇلارنىڭ قەلبىنى دەسلەپتىلا پېچەتلىۋەتمەستىن، بەلكى ئۇلارغا كىتاب ۋە پەيغەمبەر ئەۋەتكەن. لېكىن بۇلار كىتابنى قوبۇل قىلماي، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلمىغانلىقى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇجىزىلىرىگە پەرۋا قىلمىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ھىدايىتىنى ئۇلاردىن چەكلەپ، قەلبلىرىنى پېچەتلىۋەتكەن.

ئاللاھ تائالا خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىش ۋە خالىغان ئادەمنى ئازدۇرۇش ئارقىلىق، ئۆزىنىڭ مۇتلەق قۇدرىتىنى ئىسپاتلايدۇ. لېكىن كاپىرلارنى، پاسىقلارنى ۋە زالىملارنى ھىدايەت قىلمايدۇ. بۇ خىل كىشىلەر ھىدايەتتىن يۈز ئۆرۈپ، ئاللاھنىڭ جازاسىغا لايىق بولغان. ئەگەر كىشى پاسىقلىق، كاپىرلىق ۋە زالىملىقنى تاشلىسا، ئاندىن ئاللاھنىڭ ھىدايىتىگە ئېرىشىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ مۇتلەق قۇدرىتىنى بىزنىڭ تۇغما يارىتىلغان بەزى تەرەپلىرىمىزدە ۋە كائىناتتا يۈز بېرىدىغان ھادىسىلەردە ئىسپاتلايدۇ. مەسىلەن: ئىچكى ئەزالىرىمىز بىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىمىزغا بويسۇنماي، ئاللاھ تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە خىزمەت قىلىدۇ. شۇڭا بىز: «بۇ ئەزا ياخشى ئىشلىسۇن، بۇ بۇگۇن ئىشلىمىسۇن» دەپ، ئۇلارنىڭ ھەرىكەتلىرىنى كونترول قىلالمايمىز. بۇنىڭدىن باشقا ئىنسانىنىڭ دۇنيادا ھايات تۇرۇشى ياكى ئۆلۈپ كېتىشى، ساغلام تۇرۇشى ياكى كېسەل بولۇشى ئۆزىنىڭ باشقۇرىشىدىكى ئىش ئەمەس. ئەقىللىق ئىنسان بۇ ئىشلارغا قاراپ ئۆزىنىڭ ناھايىتى ئاجىز ئىكەنلىكىنى، پۈتۈن ئىشلىرىنىڭ رەببىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەلەيدۇ.

ئىنسانغا ئىختيارلىق پەقەت ھەق ياكى باتىل يولنى تاللاشتا بېرىلىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئىختيارلىقنى ئىنسانغا بېرىشىنىڭ سەۋەبى، قىيامەتتىكى ھېسابنىڭ ئادىل بولۇشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئادەم ئۆزى تاللىغان، قىلىش ئىمكانىيىتى بولغان ئىشلاردىن ھېسابقا تارتىلىدۇ. مەسىلەن: مەن قارىغۇ ياكى يارىتىلغان بولسام، ئاللاھ تائالا مەندىن ئىككى كۆزى ساق ئادەملەر قىلىدىغان ئىشلارنى قىلىشىمنى سورىمايدۇ. دۇنياغا قايسى شەكىلدە يارىتىلغان بولسام، قىيامەتتە شۇ شەكلىدىن ھېساب بېرىمەن. ئىنسان ھەرگىزمۇ ئۆزىنىڭ ئىمكانىيىتىدىن سىرت بولغان ئىشلاردىن ھېساب بەرمەيدۇ. ئىنسان كاپىر بولۇشنى تاللىسا، ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان بولۇشقا، زۇلۇمنى تاللىسا، ئادىل بولۇشقا ۋە پاسىقلىقنى تاللىسا، ئىتائەت قىلىشقا مەجبۇرلىمايدۇ.

ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا «ئىمان ئېيتىپ قالارمىكىن» دەپ، ئۆزىنىڭ يېقىنچىلىقى ۋە دوستلۇقىنى ئىپادىلىمەيدۇ. ھەمدە پەيغەمبەرلىرىنىڭ كىشىلەرنى ئىمانغا مەجبۇرلاپ، چارچاپ قىلىشىنى خالىمايدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى پەقەتلا يەتكۈزۈش بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ. إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾[1] «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزۈڭنى تۇگەشتۇرۇۋېلىشىڭ مۇمكىن. ئەگەر بىز خالىساق، ئۇلارغا ئاسماندىن بىر ئايەتنى (مۆجىزىنى) نازىل قىلاتتۇق-تە، ئۇنىڭغا ئۇلار باش ئەگكەن بولاتتى» دېگەن. يەنى، ئاللاھ تائالا: «بىز ئىنسانلارغا ئىختيارلىق بېرىشنى خالىدۇق. ئىنسانىنىڭ ئىمان ئېيتىشى ئۆزىگە پايدىلىق، ئاللاھقا بولسا ھېچقانداق پايدىسى يوق» دەۋاتىدۇ. بارلىق كىشىلەرنىڭ "لا إله إلا الله محمد رسول الله" دېگىنى ياكى ئۇنى ئىنكار قىلغىنى، ئاللاھنىڭ ئەرشىگە ھېچقانداق تەسىر يەتكۈزەلمەيدۇ. بىز پەقەت "لا إله إلا الله محمد

[1] سۇرە شۇئەرا، 3، 4-ئايەت

رسول الله"نى قىيامەت كۈنى بىزگە گۇۋاھ بولۇشى، قىيامەتنىڭ قورقۇنچىسىدىن ۋە ئاللاھنىڭ غەزەپلىرىدىن بىزنى قۇتقۇزۇشى ئۈچۈن دەيمىز.

ئاللاھ تائالا ئېنىق قىلىپ: ﴿بَل لَّعَنَهُمُ اللَّـهُ بِكُفْرِهِمْ﴾ **«ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ كۇفرىلىقى سەۋەبلىك ئاللاھ ئۇلارغا لەنەت قىلدى»** دېگەن. «لەنەت» ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىدىن قوغلىنىش ۋە يىراقلىشىنى كۆرسىتىدۇ. ئادەتتە قوغلىنىش قوغلىغۇچىنىڭ كۈچىگە قاراپ بولىدۇ. مەسىلەن: كىچىك بالا بىر تال تاشنى ئاتسا، ئۇنىڭ تاشنى قانچىلىك يىراققا ئاتالىشى شۇ بالىنىڭ يېشى ۋە كۈچ-قۇۋۋىتىنىڭ مىقدارى بويىچە بولىدۇ. ئەگەر بالا چوڭراق بولسا، تېخىمۇ يىراققا ئاتىدۇ. دېمەك، ئۆز رەھمىتىدىن قوغلىغۇچى ئاللاھنىڭ كۈچىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ قوغلىنىش ۋە يىراقلىشىش مىقدارىنى مۆلچەرلەشكە ئىنسانىنىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ.

ئايەتنىڭ ئاخىرىدىكى "بكفرهم" «كۇفرىلىق سەۋەبلىك» دېگەن سۆز بىزگە مۇھىم بىر نۇقتىنى شەرھىلەپ بېرىدۇ. يەنى، ئاللاھ تائالا بۇ ئارقىلىق بىزگە ئۆزىنىڭ شېرىكتىن بىھاجەت ئىكەنلىكىنى، كىم ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرسە، شۇ ئادەمنى شېرىك قىلغان نەرسىسىگە تاشلاپ قويىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا ھەدىس قۇدسىيدا: "أنا أغنى الشركاء عن الشرك، من عمل عملا أشرك فيه غيري تركته وشركه"[1] «مەن شېرىك كەلتۈرگۈچىلەرنىڭ شېرىكىدىن ئەڭ بىھاجەت، كىم قىلغان ئىشىدا ماڭا شېرىك كەلتۈرسە، مەن ئۇ ئادەمنى شۇ نەرسىسىگە تاشلاپ قويىمەن» دېگەن. ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ يەككە-يېگانە ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىپ: ﴿شَهِدَ اللَّـهُ أَنَّهُ لَا إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ﴾[2] «ئاللاھ (ئادالەتنى بەرپا قىلغان ھالدا) گۇۋاھلىق بەردىكى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر» ۋە يەنە

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان
[2] سۈرە ئال ئىمران، 18-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بـــۇ ئايەتنـــڭ ئاخىرىـــدا: ﴿**شَـهِدَ اللَّـهُ أَنَّـهُ لَا إِلَـٰهَ إِلَّا هُـوَ وَالْمَلَائِكَـةُ وَأُولُـو الْعِلْـمِ قَائِمًـا بِالْقِسْـطِ**﴾ **«ئـاللاھ ئـادالەتنى بەرپـا قىلغـان ھالـدا گۇۋاھلىـق بەردىكـى، ئۇنىڭـــدىن باشـــقا ھـــېچ مەبـــۇد (بەرھەق) يوقتـــۇر. پەرىشـــتىلەرمۇ، ئىلىـــم ئەھلىلىرىـــمۇ شـــۇنداق گۇۋاھلىـــق بەردى»** دېـــگەن. دېـــمەك، ئـــاللاھ تائـــالا بـــۇ ئـــايەتتە ئـــۆزىگە ئـــۆزى گۇۋاھلىـــق بەردى. پەرىشـــتىلەر ۋە ئىلىملىـــك كىشـــىلەر ئىلىـــم بـــىلەن ئاللاھنـــڭ بىرلـــىك بارلىقىغـــا گۇۋاھلىـــق بەردى. ئەممـــا ئـــاللاھ تائالانـــڭ ئـــۆزىگە ئـــۆزى بەرگەن گـــۇۋاھلىقى ئەھلـــى كىتابنـــڭ كاللىســـىدىن ئۆتمەي، ئىمان ئېيتمىدى.

﴿**فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ**﴾ **«ئـــۇلاردىن ئىمـــان ئېيتمـــدىغانلار ناھـــايىتى ئـــاز».** يەھۇدىيلارنـــڭ كۆپىنچىســـى كۇپۇرلۇقتـــا داۋام قىلســـمۇ، ئـــاز بـــر قســـمى تـــوغرا يولغـــا قايتـــىپ ئىمـــان ئېيتـــىپ قېلىشـــى مـــۇمكىن. چـــۈنكى ئـــاللاھ تائـــالا ھەر ۋاقىـــت بەنـــدىلىرىگە تەۋبە ئىشـــكىنى ئوچـــۇق قويـــۇپ قويغـــان. بـــز يـــاش ۋاقىتلىرىـــدا ھەددىـــدىن ئېشـــىپ گۇنـــاھ قىلغـــان كىشـــىلەرنىڭ ئۆمرىنىـــڭ ئاخىرىـــدا تەۋبە قىلغـــانلىقىنى كـــۆرىمىز. ئـــۇلار ئـــۆزلىرىگە زۇلـــۇم قىلغـــان بولســـمۇ، لـــېكىن خاتـــالىقلىرىنى تونـــۇپ، تەۋبە قىلـــىپ تـــوغرا يولغـــا قايتقىنـــدا، ئـــاللاھ تائـــالا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ.

سۈرە بەقەرە 89-ئايەت

﴿وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُم مَّا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ ۚ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

«ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئۇلاردىكى كىتاب (تەۋرات)نى تەستىقلايدىغان كىتاب (قۇرئان) نازىل بولغان چاغدا (ئىشەنمىدى). ئىلگىرى ئۇلار كاپىرلارغا قارشى ئۆزلىرىگە ياردەم كېلىشىنى تىلەيتتى، ئۇلار بىلىدىغان پەيغەمبەر كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلدى. ئاللاھ كاپىرلارغا لەنەت قىلدى»

ئالدىنقى ئايەتتە ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلنىڭ «قەلبلىرىمىز تاقالغان، ئۇنىڭغا ئىمان كەلمەيدۇ» دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ئايەتتە ئۇلارنىڭ كۇپۇرلىقىنىڭ يەنە بىر شەكلىنى بايان قىلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا تەۋراتنى تەستىقلايدىغان قۇرئاننى چۈشۈردى. ئەگەر بۇ كىتاب ئۇلارنىڭ كىتابىدىن پەرقلىق بولغان بولسا، «ئۆزلىرىنىڭ كىتابىغا ئوخشىمىغانلىقى ئۈچۈن ئىمان ئېيتمىدى» دېسەك بولاتتى. ئەمما تەۋراتنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى بىلەن قۇرئاننىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى ئوخشاش بولسىمۇ، ئۇلار ئىنكار قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كېلىشتىن خېلىلا ئىلگىرى، مەدىنىدىكى كۆپىنچە كىشى ئىمان ئېيتىپ، رەسۇلۇللاھقا ئىتائەت قىلىپ بولغان ئىدى. نېمە ئۈچۈن مەدىنىگە كەلمەي

تـۇرۇپ نۇرغـۇن ئـادەم ئىمـان ئېيتمـدۇ؟ مەدىنـىدىكى يەھۇدىيلارنـىڭ يېقىنـدا كېلىـدىغان ئەلچـىدىن ئالـدىنئالا خەۋەر بېرىشـى، ئـۆزلىرى بىلـىپ-بىلـمەي ئىسلامغا قىلغان ياردىمى بولۇپ قالغان.

﴿وَكَـانُوا مِـن قَبْـلُ يَسْـتَفْتِحُونَ عَلَـى الَّـذِينَ كَفَـرُوا﴾ **«ئىلگـىرى ئـۇلار كاپىرلارغـا قارشـى ئـۆزلىرىگە يـاردەم كېلىشـىنى تىلەيتتـى»**. يەھـۇدىيلار: «كىتـابىمىزدا سـۆزلەنگەن پەيغەمبەرنـىڭ كېلىـدىغان ۋاقتـى يېقىنلاشـتى. ئەگەر شـۇ پەيغەمـبەر كەلسـە، بـىز ئۇنـىڭ بـىلەن بىرلىشـىپ ھەممىڭلارنـى ئۆلتـۈرۈپ تاشـلايمىز» دەپ مەدىنىلىكلەرنـى قورقۇتـاتتى. شـۇڭا مەدىنـىدىكى ئەرەبـلەردە: «ئەگەر پەيغەمـبەر كەلسـە، يەھـۇدىيلار بىزنـى ئۆلتۈرۈۋېتەرمـۇ؟» دەيـدىغان قورقـۇنچ بـار ئىـدى. ئەكسـىچە يەھـۇدىيلار «بىزنـىڭ ئىچىمـىزدىن چىقىـدۇ» دەپ دەۋا قىلغـان پەيغەمـبەر مەككـىدىن چىقتـى. شـۇنىڭ بـىلەن يەھـۇدىيلار سـۆزلىرىدىن يېنىۋېلىـپ ئىمـان ئېيتىشـنى رەت قىلـدى. ھەج مەۋسـۇمىدە مەدىنـىدىن كەلـگەن ئـون نەچـچە كىشـى، رەسـۇلۇللاھ بـىلەن كۆرۈشـۈپ سـۆھبەتتە بولـدى ۋە ئۆزلىرىنـىڭ ئىمـان ئېيتقـانلىقىنى بىلدۈرۈشـتى. ئانـدىن رەسـۇلۇللاھ ئۇلارغـا ئىسـلامنى ئـۆگىتىش ئۈچـۈن بىر سـاھابىنى قوشـۇپ قويـدى. ئـۇ سـاھابە مەدىنـىگە كېلىـپلا ئىمـاننى تارقىتىشـقا باشـلىدى ۋە نۇرغـۇن مەدىنىلىكلەر ئىمان ئېيتتى.

﴿عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ **«كاپىرلارغـا قارشـى»** دېگەن سـۆزنى، يەھـۇدىيلار ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىسـىگە ئىشـلەتكەن. چـۈنكى ئـۇلار شـۇ ۋاقىتتـا تېخـى ئىمـان ئېيتمىغـان ئىـدى. ئەممـا ئـاللاھ تائـالا كاپىرلارنـىڭ يەھـۇدىيلار ئىكەنلىكىنـى ئىـزاھلاپ: ﴿**فَلَمَّـا جَـاءَهُم مَّـا عَرَفُـوا كَفَـرُوا بِـهِۚ فَلَعْنَـةُ اللَّـهِ عَلَـى الْكَافِرِينَ**﴾ **«ئـۇلار بىلـدىغان پەيغەمـبەر كەلـگەن چاغـدا، ئـۇنى ئىنكـار قىلـدى. ئاللاھ كاپىرلارغا لەنەت قىلدى»** دېگەن.

56-دەرس

سۈرە بەقەرە 90-ئايەت

﴿بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ ۚ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾

«يەھۇدىيلارنىڭ ئاللاھ نازىل قىلغان قۇرئاننى ئىنكار قىلىشى ئاللاھنىڭ ئۆز پەزلىنى خالىغان بەندىسىگە چۈشۈرگەنلىكىگە ھەسەت قىلىش يۈزىسىدىندۇر. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى كۇفرىغا سېتىشى ئەجەب يامان ئىشتۇر. ئۇلار ئۇستى-ئۇستىگە غەزەپكە تېگىشلىك بولدى. كاپىرلار خارلىغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ»

ئالدىنقى ئايەتلەردە ئەھلى كىتابنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرى ۋە شۇ خاتالىقلارنىڭ سەۋەبلىرى ھەققىدە ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. قۇرئان كەرىم بۇ قىسسىلەرنى سۆزلەش ئارقىلىق، بىر تەرەپتىن رەسۇلۇللاھنىڭ دەۋرىدىكى ئەھلى كىتابلارنى ئاگاھلاندۇرغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن مۇسۇلمانلارنى ئەھلى كىتاب ئۆتكۈزگەن خاتالىقلارغا چۈشۈپ قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ.

ئەھلى كىتابنىڭ ئەجدادلىرى خاتالىقلارنى ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ، ئەۋلادلىرىغا ھەقنى تاللاش پۇرسەتلىرى كېلىپ تۇرغان. بۇ پۇرسەت رەسۇلۇللاھنىڭ دەۋرىدىكى ئەھلى كىتابلارغىمۇ كەلگەن بولۇپ، ئاللاھ تائالا قىسسىلەر ئارىلىقىدا، رەسۇلۇللاھنىڭ دەۋرىدىكى ئەھلى كىتابنىڭ ئۆزلىرىگە كەلگەن بىر قېتىملىق ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغانلىقىنى تىلغا ئالغان. بۇنى تىلغا ئالمغاندا: «ئەجدادلىرىمىزنىڭ خاتالىقلىرى بىلەن بىزنىڭ نېمە ئىشىمىز؟ خاتالاشسا ئۆزىگە، ئۇلارنىڭ خاتالىقلىرى بىلەن مۇناسىۋىتىمىز يوق» دېيىشى مۇمكىن ئىدى. بۇ ھەرگىزمۇ بۇرۇنقىلار ئۆتكۈزگەن خاتالىقلارنىڭ بەدىلىنى كېيىنكى ئەۋلادلار تۆلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرمەيدۇ. بىز بۇرۇنقى ئەھلى كىتابلارنىڭ خاراكتېرى ۋە ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرىنى رەسۇلۇللاھنىڭ دەۋرىدىكى ۋە كۈنىمىزدىكى يەھۇدىيلارغا سېلىشتۇرساق، ئۇلارنىڭ شۇ خاتالىقلارنىڭ ئەينىنى تەكرارلاۋاتقانلىقىنى بايقىيالمايمىز.

ئايەتتىكى "اشترى" «سېتىۋېلىش» دېگەن سۆز، كېرەكلىك نەرسىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا پۇل بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. يەھۇدىيلار دۇنيانىڭ ئەرزىمەس نەرسىلىرىنى ئېلىپ، ئاخىرەتنى قولدىن كەتكۈزۈۋەتتى. "اشترى" «سېتىۋېلىش» بىلەن "شرى" «سېتىش» دېگەن ئىككى پېئىلنىڭ پەرقى بار. ئاللاھ تائالا: ﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ﴾[1] «ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى، چۈنكى ئۇلار يۈسۈفكە قىزىقمىغان ئىدى» دېگەن. بۇ ئايەتتە "شرى" دېگەن سۆز «ئەرزان پۇلغا ساتتى» دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلگەن. "اشترى" «سېتىۋالدى» دېگەن مەنىدە كەلگەندىن باشقا، بەزىدە «ساتتى» دېگەن مەنىدىمۇ كېلىدۇ. مەسىلەن: سەن دورىغا جېددىي ئېھتىياجلىق، لېكىن سەندە پۇل يوق. ئەمما پۇلنىڭ ئورنىدا بېرىدىغان سائەت، ياخشى بىر قەلەم،

[1] سۇرە يۈسۈف، 20-ئايەت

www.uyghurkitap.com

تېلېفون دېگەندەك باشقا ماللار بار. سەن ئۇ ماللارنى دوررنىڭ قارشىلىقىغا «ساتساڭ»، بۇ ۋاقىتتا "اشترى" دېگەن سۆز ئىشلىتىلىدۇ.

يەھۇدىيلار ھەر دائىم ماددىي نەرسىلەرگە ئىشىنىپ ئاخىرەتنى قولدىن بېرىپ قويغانلىقى ئۈچۈن، ھەمدە ماددىي نەرسىلەرنىڭ ئاساسى ئېلىپ-سېتىش بولغاچقا، ئاللاھ تائالا ئۇلارغا ئۆزلىرى ياخشى بىلىدىغان ئېلىم-سېتىم يولى بىلەن خىتاب قىلىپ: ﴿بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ﴾ **«ئۇلار ئۆزلىرىنى ساتتى»** دېگەن. ئەگەر ئۇلار بۇ قېتىمقى سودىنىڭ ماھىيىتىنى بىلگەن بولسا، ئاللاھنىڭ ئەلچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن قۇرئاننى تەستىقلاپ، ئاخىرەتنى سېتىۋالغان بولاتتى. لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاخىرىتىنى سېتىپ، كۇپۇرلۇقنى سېتىۋالدى.

ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ: «دۇنيادا ھېچقانداق ئازاب يوق ئىكەن» دەپ، زۇلۇم قىلىۋېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە دۇنيا ئىشلىرىنىڭ نورمال داۋاملىشىشى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا زالىم كاپىرلارنىڭ جازاسىنى بۇ دۇنيادىمۇ بېرىپ، كىشىلەرگە ئىبرەت قىلىدۇ. بۇ ھالەتتە زالىم ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ جازالىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، يامانلىقتىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن يېنىپ، بۇ دۇنيادا ساۋاب ۋە جازا پىرىنسىپلىرىنىڭ بارلىقىنى تونۇپ يېتىدۇ. شۇنداقلا دۇنيانىڭ پىرىنسىپلىرى بۇزۇلماي داۋاملىشىدۇ. مەسىلەن: بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ياش ۋاقتىلىرىدا باشقىلارغا زۇلۇم قىلىپ، ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا خار ھالدا دۇنيادىن كەتكەنلىكىنى، بەزى ئاياللارنىڭ ھارامدىن مال-دۇنيا توپلاپ، ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا دورا سېتىۋېلىش ئۈچۈنمۇ پۇل تاپالماي ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرىمىز. بۇ خىلدىكى ھادىسىلەرنىڭ ھەممىسى ئىنسانلار ئۈچۈن ئىبرەتتۇر.

يامانلىق قىلىدىغانلار بۇ دۇنيادا جازالانغان ۋاقىتتا، يامان ئىشلارنى قىلىشتىن ئەنسىرەپ، نىيىتىدىن يانىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قىساسنىڭ

جازاسىنى بۇ دۇنيادىلا يولغا قويۇپ: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾[1] «ئى ئەقىل ئىگىلىرى! سىلەرگە قىساستا ھاياتلىق بار، (يەنى كىشى بىراۋنى ئۆلتۈرگەن تەقدىردە ئۆزىنىڭمۇ ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىنى بىلسە، ئۇ، ئادەم ئۆلتۈرۈشتىن يانىدۇ، شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ، ئۇ ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئادەممۇ ئۆلۈشتىن ساقلىنىپ قالىدۇ). (ناھەق قان تۆكۈشتىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن (قىساس يولغا قويۇلدى)» دېگەن. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە كىشىلەرنىڭ دەققىتىنى ھاياتىي دۇنيانىڭ جازاسىغا تارتىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ رەھمىدىلىكىڭ كىشىلەرنى ئالداپ قويدى. كىشىلەر، ئاخىرەت يېقىندا كەلمەيدىكەن، دەپ ئويلىدى. شۇڭا زېمىنىدىكى پىرىنسىپلارنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن زالىملارنى جازالاپ قويغىن» دەپ دۇئا قىلىشىمىز كېرەك.

بۈگۈن قەيەردە ئۇرۇش بولسا، ئۇنىڭ كەينىدە يەھۇدىيلارنىڭ سىماسى بارلىقىنى بايقىيالايمىز. ئۇلارنىڭ مەقسىتى، ئۆزىگە خىرىس دەپ قارىغان كۈچلەرنى يوقىتىش ۋە ئۆزىنىڭ قوراللىرىنى سىنىشتۇر. ئەينى ۋاقىتتا مەدىنىدىمۇ ئەھۋال شۇنداق بولسىمۇ، لېكىن ئاخىرىدا ئۇلار مەدىنىدىن قوغلىنىپ، ئايال ۋە بالىلىرى ئەسىر ئېلىندى. مانا بۇ خارلىق ئەمەسمۇ!؟ ھازىرمۇ ئۆزىنىڭ خەزىنىلىرىنى تولدۇرۇش، قورال سىنىش ئۈچۈن نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئۆلتۈرۈلۈپ، يۇرت-ماكانلىرىدىن قوغلىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان يەھۇدىيلارنىڭ خار بولغانلىقىنى ئاللاھنىڭ ياردىمى بىلەن پات يېقىندا كۆرىمىز. ئىنشائاللاھ!

﴿أَن يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ بَغْيًا﴾ «ئۇلار ھەددىدىن ئېشىپ (ھەسەت قىلىپ) ئاللاھ چۈشۈرگەن قۇرئانغا كاپىر بولدى». ئايەتتىكى "بَغْيٌ" دېگەن سۆز، «چەك-چېگرادىن ئۆتۈپ كېتىش»نى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا

[1] سۇرە بەقەرە، 179-ئايەت

ھەرقانداق نەرسىگە ھالال-ھارامدىن ئىبارەت چەك-چېگرا بېكىتكەن بولۇپ، بۇلار بەزىدە بۇيرۇق شەكلىدە كەلسە، بەزىدە چەكلىمە شەكلىدە كېلىدۇ. كىم بىر ساھەدە ھەددىدىن ئېشىپ كەتسە، "بَغْي" «ھەددىدىن ئاشقۇچى» بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇيرۇق تەرىقىسىدە: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا﴾[1] «ئەنە شۇلار ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىدۇر، بۇ چەكتە توختاڭلار» ۋە چەكلىمە تەرىقىسىدە: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا﴾[2] «ئەنە شۇلار ئاللاھ بەلگىلىگەن چېگرىلاردۇر (يەنى مەنئى قىلغان ئىشلاردۇر)، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماڭلار» دېگەن.

يەھۇدىيلار: «ئىلگىرىكى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر بىزنىڭ ئىچىمىزدىن چىققان، شۇڭا يېڭى كېلىدىغان پەيغەمبەرمۇ بىزدىن چىقىدۇ. چۈنكى بىز ئاللاھنىڭ تاللانغان بەندىلىرى» دەپ ئويلاپ قالغان. لېكىن ئەملىيەت ئۇلارنىڭ ئويلىغىنىنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، پەيغەمبەر ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدىن چىققان. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار چوڭچىلىق ۋە ھەسەت دەردىدە پەيغەمبەرگە قارشى تۇرغان. دېمەك، يەھۇدىيلار تارىختىن بېرى پەيغەمبەرگە ئەگەشمەي، پەيغەمبەرگە سادىق بولمىغىنى ئۈچۈن، ئاخىرقى پەيغەمبەرلىك نىسۋىسى ئۇلاردىن تارتىۋېلىنىپ، باشقا مىللەتكە بېرىلدى. يەر يۈزىدىكى پۈتۈن مىللەتلەر ئاللاھنىڭ بەندىسى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا نېئمەتلىرىنى بارلىق مىللەتلەر ئارىسىدا ئايلاندۇرۇپ تۇرىدۇ. ئەگەر نېئمەت ئىگىسى بولغان مىللەت ئۆزلىرىنىڭ شۈكرىسىنى ياخشى ئادا قىلمىسا ياكى نېئمەتكە بولغان لايىقىنى يوقاتسا، ئاللاھ تائالا نېئمىتىنى ئۇلاردىن ئېلىۋالىدۇ. مانا بۇ ئىلاھىي قانۇنىيەتتۇر. شۇڭا نېئمەت باشقىلارنىڭ ئىلكىگە يۆتكەلسە، نېئمەت ئىگىلىرىگە زىيانكەشلىك قىلىپ، ھەقتىن باش تارتىشقا بولمايدۇ.

[1] سۈرە بەقەرە، 229-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە بەقەرە، 187-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

﴿بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ **«بۇلار ئاللاهنىڭ ئۆز پەزلىنى بەندىلىرى ئىچىدىن خالىغان كىشىگە چۈشۈرگەنلىكىگە قارشى چىقىپ ھەددىدىن ئاشتى»**. ئەلچىلەرنى تاللاش ئاللاھ تائالانىڭ پەزلى بولۇپ، بۇنى ئۆزى خالىغان ئادەمگە بېرىدۇ. قايسى مىللەتتە بۇنىڭغا لايىق سالاھىيەت ھازىرلانسا، شۇ مىللەت ئەلچىلىكىنى ئۈستىگە ئالىدۇ. ھەرقانداق ئىمكانىيەت بىزنىڭ قولىمىزدا مەڭگۈ تۇرمايدۇ. ئاللاھ تائالا بىزنى ئىمكانىيەتكە ئىگە قىلغاندا، بۇ ۋاقىتلىق ئىمكانىيەتلەرگە ئالدانماستىن، مەجبۇرىيەتنى تولۇق ئادا قىلىپ، ئاللاھقا بويسۇنۇشىمىز كېرەك. مەسىلەن: دۇنيادا تەنتەربىيە ۋە باشقا ساھەلەردە نۇرغۇن چېمپىيونلار بار. ئۇلارنى مۇشۇ ساھەدىكى مۇكەممەللىكنىڭ تەمسىلى دېيىشكە بولىدۇ. لېكىن چېمپىيونلۇقنى ئىقتىدار جەھەتتە بۇنىڭدىن يۇقىرى بولغان بىرى كېلىپ تارتىۋېلىشى ياكى كېسەللىك ۋە باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئايرىلىپ قېلىشى مۇمكىن. دېمەك، ئۇ كىشىدىكى چېمپىيونلۇق ئۆزىنىڭ ئىلىكىدىكى ئىش ئەمەس. ئۇنى ئاللاھ تائالا بەرگەن بولۇپ، خالىسا تارتىۋېلىپ باشقىلارغا بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن تارىخقا قاراپ باقساق، ئۇزۇن داۋاملاشقان سەلتەنەت ۋە مۇكەممەللىكنىڭ يوقلىقىنى بايقايمىز. مەڭگۈلۈك مۇكەممەللىك پەقەتلا ئاللاھقا خاستۇر.

يەھۇدىلار ۋەزىپىسىنى ياخشى ئىجرا قىلالمىغانلارنىڭ يوقۇلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بىر قانۇنىيەتنى ئۇنتۇپ، رەسۇلۇللاھقا ئىمان ئېيتىپ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىشنىڭ ئورنىغا، ئىمان ئېيتماي كاپىر بولدى. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھ تائالا ئۇلارغا غەزەپ قىلىپ: ﴿**فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ**﴾ **«ئۇلار ئۈستى-ئۈستىگە غەزەپكە تېگىشلىك بولدى»** دېگەن.

﴿**وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ**﴾ **«كاپىرلار خارلىغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ»**. قۇرئان كەرىمدىكى ئازابلار "عَذَابٌ أَلِيْم" «قاتتىق ئازاب»، "عَذَابٌ عَظِيْم" «بۈيۈك ئازاب»، "عَذَابٌ مُهِيْن" «خارلىغۇچى ئازاب» دەپ

سۈپەتلەنگەن. "عَذَابٌ أَلِيم" «قاتتىق ئازاب»، كىشىلەرنىڭ بەدىنگە يېتىدىغان، يوشۇرۇش مۇمكىن بولمايدىغان ئېغىر دەرت يەتكۈزگۈچى ئازابنى كۆرسىتىدۇ. "عَذَابٌ عَظِيْم" «بۈيۈك ئازاب»، ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە قارىتا ئېيتىلغان. چۈنكى ئادەمنى ھەرقانچە ئازابلىسىمۇ، ئۆلگۈچە ئازابلىيالايدۇ. ئۆلگەندىن كېيىن ئازابلاشقا قۇربى يەتمەيدۇ. ئەممە ئاللاھنىڭ ئازابىنى ھېچنەرسىگە قىياس قىلغىلى بولمايدۇ. ئىنسان دۇنيادا كاپىرلارنىڭ بېشىغا بولۇپ، ئارقىسىدىكىلەرنى كۆپۈرغا باشلىغان بولسا، ئاللاھ تائالا ئۇلارنى "عَذَابٌ مهين" «خارلىغۇچى ئازاب» بىلەن جازالايدۇ. يەنى، ئاللاھ ئۇنداق كىشىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغاندىن سىرت، باشقىلارنىڭ ئالدىدا خار قىلىۋېتىدۇ. شۇڭا "عَذَابٌ مهين" ئۆزىنى ھەممىدىن چوڭ كۆرىدىغان ۋە ئۆزىنى دۇنيانىڭ ئىگىسى، دەپ ئويلايدىغان كىشىلەر ئۈچۈن بولىدۇ. بۇ ئازاب "عَذَابٌ أليم"دىن ئېغىر بولىدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا. ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا﴾[1] «ئاندىن ھەربىر گۇرۇھنىڭ ئىچىدىن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى تارتىپ چىقىرىمىز. ئاندىن بىز دوزاخ ئازابىغا ئەڭ لايىق بولغانلارنى ئەلۋەتتە ئوبدان بىلىمىز» دېگەن. يەنە بىر ئايەتتە بولسا: ﴿ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ﴾[2] «(ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن)، (بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ» دېگەن. بۇ شەكىلدىكى ئازاب قاتتىق بولغاندىن باشقا، ئاھانەتلىك بولىدۇ. يەھۇدىيلارغا بېرىلىدىغان ئازابمۇ دەل "عَذَابٌ مهين"دۇر.

[1] سۈرە مەريەم، 69، 70-ئايەتلەر
[2] سۈرە دۇخان، 49-ئايەت

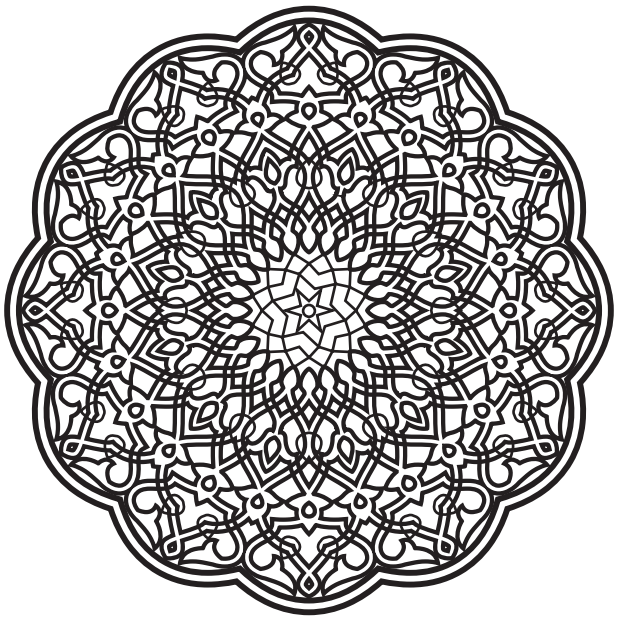

سۈرە بەقەرە 91-ئايەت

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ۗ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾

«ئۇلارغا: ئاللاھ نازىل قىلغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار، دېيىلسە، ئۇلار: ئۆزىمىزگە نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى تەۋراتقا) ئىمان كەلتۈرىمىز، دەيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقىسىغا ئىشەنمەيدۇ، ھالبۇكى، ئۇ (يەنى قۇرئان) ھەقتۇر، ئۇلارنىڭ قولىدىكى كىتابنى تەستىق قىلغۇچىدۇر. (ئۇلارغا): سىلەر (تەۋراتقا) ئىشىنىدىغان بولساڭلار، ئىلگىرى نېمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈردۈڭلار؟، دېگىن»

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ﴾ **«ئۇلارغا: ئاللاھ نازىل قىلغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار، دېيىلسە»**. رەسۇلۇللاھ ئۇلارنى ئاللاھقا ۋە قۇرئانغا ئىمان ئېيتىشقا چاقىرسا، ئۇلار ئىماننى رەت قىلىپ: ﴿قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا﴾ **«ئۇلار: ئۆزىمىزگە نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى تەۋراتقا) ئىمان كەلتۈرىمىز»** دېيىشكەن. بۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئىمان ئېيتماسلىق باھانىلىرىنىڭ بىرىدۇر.

ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلغا ناھايىتى كۆچلۈك پاكىتلارنى كۆرسىتىپ: ﴿قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ﴾ **«(ئۇلارغا): سىلەر**

(تەۋراتقا) ئىشەنمەيدىغان بولساڭلار، ئىلگىرى نەبىمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈردۈڭلار؟ دېگەن»، يەنى، «سىلەرنىڭ بۇ خىلدىكى پوزىتسىيەڭلار ئىلگىرى كەلگەن ھەرقانداق پەيغەمبەرنىڭ يولىغا قارشى. ئەگەر مۇسا ئەلەيھىسسالام ھايات بولغان بولسا، بۇ ئىشڭلارنى ئېنىقلا چەكلەيتتى. ئەگەر سىلەر ئىمانىنى كەڭرى قەلبلەر بىلەن قوبۇل قىلغان بولساڭلار، نەبىمە ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى ئۆلتۈردۈڭلار؟ سىلەرنىڭ تەۋراتتا ئاللاھنىڭ ئەلچىلىرىنى ئۆلتۈرۈش بارمۇ؟» دەۋاتىدۇ. تەبىئىيكى ئۇلار بۇنىڭغا ھەرگىزمۇ دەلىل كەلتۈرەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار قۇرئانغىلا ئەمەس، ئۆزلىرىگە چۈشۈرۈلگەن تەۋراتقىمۇ كاپىر بولغان كىشىلەردۇر.

﴿**وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ**﴾ **«ئۇنىڭدىن باشقىسىغا ئىشەنمەيدۇ»** دېگەن ئايەتتىكى "كفر"نىڭ لۇغەت مەنىسى، بىر نەرسىنى يۆگەش ۋە يوشۇرۇشنى بىلدۈرىدۇ. ئەگەر رەسۇلۇللاھ تەۋراتتىكى مەزمۇنلارغا قارشى بىرەر مەزمۇن ئېلىپ كەلگەن بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلار: «بۇ بىزنىڭ دىنىمىزنى يېقىتىش ئۈچۈن كەپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇنىڭغا ئىمان ئېيتمايمىز» دېسە بولاتتى. لېكىن رەسۇلۇللاھ تەۋراتتىكى مەزمۇننى تەستىقلىغان ھالەتتە كەلدى. چۈنكى بۇ ئىككى كىتاب ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ساماۋى كىتابلاردۇر. دېمەك، بۇلارنىڭ قۇرئاننى ئىنكار قىلغانلىقى، تەۋراتنىمۇ ئىنكار قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا «نەبىمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭلار؟» دېمەستىن، ﴿**فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ**﴾ **«ئىلگىرى نەبىمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭلار؟»** دېگەن. ئايەتتىكى "مِن قَبْلُ" «ئىلگىرى» دېگەن سۆز دىققەتتىمىزنى تارتىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ سۆزنى قوشۇپ كەلتۈرۈشىنىڭ بىر سەۋەبى، يەھۇدىيلار ئىلگىرى پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈرگەن بولسىمۇ، رەسۇلۇللاھقا ھەرگىز زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىپ، رەسۇلۇللاھنى خاتىرجەم قىلىش. يەنە

www.uyghurkitap.com

بىر سەۋەبى، يەھۇدىيلارنىڭ قەلبىدىكى «رەسۇلۇللاھنىمۇ ئۆلتۈرۈپ قۇتۇلۇۋش» ئۇيۇ-پىكرىنى بەربات قىلىش ۋە مۇئمىنلەرنىڭ قەلبىدىكى رەسۇلۇللاھنىڭ بىخەتەرلىكىدىن ئەنسىرەشنى يوق قىلىش ئۈچۈندۇر. لېكىن ئۇلار بۇ ئايەت چۈشكەندىن كېيىنمۇ ئۆزلىرىنىڭ نىيىتىدىن يانماي، رەسۇلۇللاھنى بىر قېتىم ئۈستىدىن تاش تاشلاپ، يەنە بىر قېتىم زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈشكە ئۇرۇنغان بولسىمۇ، ئەمما ھەر قېتىم مەغلۇپ بولغان. دېمەك، بۇ ئايەت ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى ئۈمىدسىزلىك تاشلاپ، رەسۇلۇللاھ ۋە مۇئمىنلەرگە تەسەللىي بېرىشكە يېتەرلىك. يەھۇدىيلار قانچىلىك سۇيقەست قىلسۇن، ئاللاھ ئۇلارنى ھەرگىز مەقسەتلىرىگە يەتكۈزمىگەن ۋە يەتكۈزمەيدۇ.

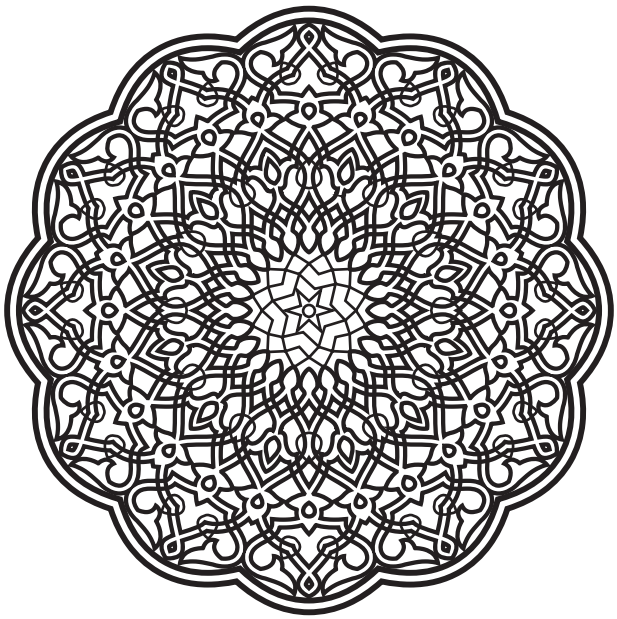

57-دەرس

سۈرە بەقەرە 92-ئايەت

﴿وَلَقَدْ جَاءَكُم مُّوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ﴾

«مۇسا سىلەرگە ھەقىقەتەن ئېنىق مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلدى. مۇسا (تۇر تېغىغا كەتكەن)دىن كېيىن، ئۆزۈڭلارغا زۇلۇم قىلىپ موزاينى مەبۇد قىلىۋالدىڭلار»

ئىلگىرىكى ئايەتلەردە يەھۇدىيلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن قۇرئان كەرىمگە ئىمان ئېيتىشنى، «بىز تەۋراتقىلا ئىمان ئېيتىمىز» دېگەن باھانە بىلەن رەت قىلغانلىقىنى ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ سۆزىنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى، خاراكتېرىگە ئىنكار قىلىش ۋە دىنسىزلىقنىڭ ئورناپ كەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ بەرگەن.

ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى نۇرغۇن پاكىت ۋە مۆجىزىلەر بىلەن كۈچلەندۈرگەن. بۇ مۆجىزىلەر يەھۇدىيلارنىڭ قەلبىنىڭ ئىمان بىلەن تولۇپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشىغا يېتەرلىك ئىدى. مەسىلەن: ئاللاھ ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا دېڭىزنى يېرىپ بەردى ۋە ئۇلار ئۇنىڭدىن ئۆتتى. بۇ مۆجىزە ئۇلار ئۈچۈن غەيىب ئەمەس ئىدى. ئەمما بەنى ئىسرائىل دېڭىزدىن ئۆتۈپ،

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھ بىلەن مۇلاقات بولۇش ئۈچۈن كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا، موزايدىن بىرنى ئۆزلىرىگە ئىلاھ قىلىپ تىكلىۋالدى. ئۇلار شۇنچە ئېغىر گۇناھنى قىلىپ تۇرۇپ، ئۆزلىرىگە چۈشۈرۈلگەن تەۋراتقا ئىمان ئېيتقانلىقىنى قانداق دەۋا قىلالايدۇ؟! ئەجەبا ئاللاھنى قويۇپ موزايغا ئىبادەت قىلىش تەۋراتتا بارمىتى؟! ئەگەر بەنى ئىسرائىل تەۋراتقا ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان بولسا، موزاينى ئىلاھ قىلىۋالمىغان بولاتتى.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، يەھۇدىيلارنىڭ «تەۋراتقا ئىمان ئېيتمىز» دېگەن دەۋاسىنى يوق قىلىۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەھۇدىيلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە قۇرئانغا ئىمان ئېيتىشى ئۈياقتا تۇرسۇن، ئۆزلىرىگە چۈشۈرۈلگەن تەۋرات ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامغىمۇ ئىمان ئېيتمىغان كىشىلەر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويغان. ئەگەر ئۇلار چۈشۈرۈلگەن كىتابقا ھەقىقىي ئىمان ئېيتىدىغان بولسا، پەيغەمبەرلىرىنى ناھەق ئۆلتۈرمىگەن، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئەكەلگەن يىلانغا ئايلىنىدىغان ھاسا، ئوخشىشى بولمىغان ئاپئاق قول، پىرئەۋن قەۋمىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن يېرىپ بېرىلگەن دېڭىز ۋە بوغۇزلانغان كالىنىڭ بىر قىسمى بىلەن ئۇرۇلغاندىن كېيىن تىرىلدۈرۈلگەن ئۆلۈك قاتارلىق نۇرغۇن روشەن مۆجىزىلەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ رەببى بىلەن مۇلاقات قىلىشقا كېتىشى بىلەنلا، موزاينى ئىلاھ قىلىۋالمىغان بولاتتى. ئۇلار نە ئۆزلىرىگە چۈشۈرۈلگەن تەۋراتقا، نە كېيىن چۈشۈرۈلگەن ھەرقانداق كىتابقا ئىمان ئېيتىدىغان كىشىلەر ئەمەس. ئۇلار كۆرسىتىۋاتقان باھانە-سەۋەبلەرنىڭ ئاساسى مەقسىتى ئىمان ئېيتماسلىقتىن ئىبارەتتۇر.

﴿ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ﴾ «مۇسا (تۇر تېغىغا كەتكەن)دىن كېيىن، ئۆزۈڭلارغا زۇلۇم قىلىپ موزاينى مەبۇد قىلىۋالدىڭلار». ئايەتتىكى "اتَّخَذ الْعِجْلَ" «موزاي قىلىۋېلىش» دېگەن مەنىدە بولۇپ، چوقۇنۇش كۆزدە تۇتۇلغان. يەر ھەيدەش ياكى ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى يېيىش

ئۈچۈن موزاي قىلىپ قويۇش ھەرگىز گۇناھ ئەمەس، لېكىن موزاينى مەبۇد قىلىۋېلىشنىڭ ئۆزى گۇناھتۇر. بۇ ئايەتتە «موزاينى ئىلاھ قىلىۋالغانلار» دېيىلمەي، «موزاي قىلىۋالغانلار» دېيىلىشى، بۇ مەسىلىنىڭ پۈتۈن يەھۇدىيلار بىلەنغان مەشھۇر مەسىلە بولغانلىقىدا ۋە ئۇلارنىڭ موزايغا يوشۇرۇن ئىبادەت قىلماستىن، ئوچۇق-ئاشكارا ئىبادەت قىلغانلىقىدىن بولغان. بۇ پۈتۈن كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يۈز بەرگەن، گۇۋاھچى ياكى گۇۋاھلىققا موھتاج بولمايدىغان ئىش بولغاچقا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى ھېس قىلدۇرۇپ قويۇش ئۈچۈن، موزاينىڭ ھېكايىسىنى تىلغا ئالغان. بۇ خۇددى بىر ئىنساننىڭ چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزۈپ، مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن ئۆزىنى تۇيمىغىلى تۇرغانىدا، ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇش يۈزىسىدىن قىلغان ئىشنى ئەسكەرتىپ قويغانلىققا ئوخشاپ قالىدۇ.

ئايەتنىڭ ئاخىرىدىكى: ﴿وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ﴾ **«ئۆزۈڭلارغا زۇلۇم قىلدىڭلار»** دېگەنلىك، «ئاللاھقا كۇپۇرلۇق قىلىش بىلەن ئۆزۈڭلارغا ئۆزۈڭلار قىلدىڭلار» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

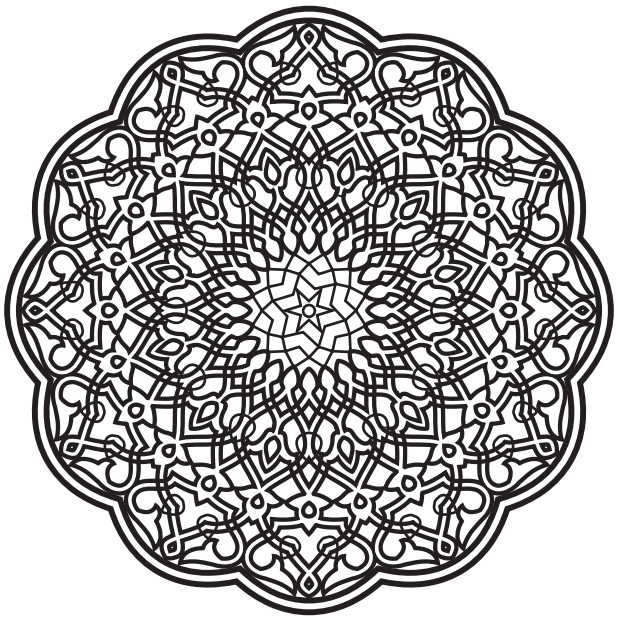

سۈرە بەقەرە 93-ئايەت

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا ۖ قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا بىز سىلەردىن چىن ۋەدە ئالغان ئىدۇق، سىلەرگە: مەن نازىل قىلغان كىتابنى مەھكەم تۇتۇڭلار (بولمىسا ئۇستۇڭلارغا تاغنى تاشلايمىز)، دەپ تۇر تېغىنى ئۇستۇڭلارغا تىكلىدۇق ۋە قۇلاق سېلىڭلار (دېدۇق). ئۇلار: سۆزۈڭگە قۇلاق سالدۇق، ئەمرىڭگە ئاسىيلىق قىلدۇق، دېيىشتى. ئۇلارنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن دىللىرىغا موزاينىڭ مۇھەببىتى سىڭىپ كەتتى. ئۇلارغا: ئەگەر سىلەر مۇئمىن بولساڭلار، ئىمانىڭلار سىلەرنى ئەجەب يامان ئىشقا بۇيرۇيدىكىنا؟ دېگىن»

ئاللاھ تائالا يەھۇدىيلارنىڭ موزايغا چوقۇنۇپ كاپىر بولغانلىقىنى ئەسلەتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىمانىنىڭ تۇر تېغىنىڭ ئۇستىگە چۈشۈشىدىن ئەنسىرەپ ئېيتىلغان ئىمان ئىكەنلىكىنى زىكر قىلدى. ئەسلى تاغ ئۇلارنىڭ ئۇستىگە چۈشمەيتتى. بۇنى «ئۇلارنى قورقۇتۇپ مەجبۇرى ئىمان ئېيتقۇزۇش ئۈچۈن بولغان» دەپ قاراشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا تۇر تېغىنى ئۇلار قەيەرگە بارسا، ھايات بويى ئۇستىدە تۇرىدىغان قىلىپ قويمىدى. تۇر تېغى ئۇلارنىڭ ئۇستىدە تۇرغاندا مەجبۇرلانغان

دېيىلگەن تەقدىردە، تاغ جايىغا قايتقاندىن كېيىن، مەجبۇرلايدىغان ئامال يوق بولغان بولىدۇ. مەجبۇرلانغان ئىمان، ئىمان ھېسابلانمايدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆز مەخلۇقاتلىرىنىڭ ساماۋىي مەنھەجسىز ياشىشىنى خالىمىغاچقا، ئۆزىنىڭ كۈچ-قۇدرىتىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن، تۇر تېغىنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە كۆتۈرگەن. ئۇلار ئۈستىدە تۇر تېغىنى كۆرۈشى بىلەنلا ئىمان ئېيتقان.

ئايەتتە: ﴿مِيثَاقَكُمْ﴾ **«ئەھدىڭلار»** دېيىلگەن. ئۇنداقتا بۇ ئەھدە ئاللاھنىڭمۇ ياكى ئۇلارنىڭمۇ؟ ئەلۋەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ئەھدىسىدۇر. لېكىن يەھۇدىيلار ئېلىنغان ئەھدىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە بولغاچقا، بۇ ئەھدە ئۇلارنىڭمۇ ئەھدىسى بولغان. ئىنسانىنىڭ ئىمان ئېيتىش ياكى ئېيتماسلىق ئىختىيارى بولسىمۇ، ئەممىا ئىمانىنىڭ ئۆزى بىر توختامدۇر. توختامغا كىرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا چوقۇم ئەمەل قىلىش كېرەك.

يەھۇدىيلار ماددىدىن باشقىغا ئىشەنمەيدىغان، كاللىسىغا ماددىي ئۇقۇم سىڭىپ كەتكەن كىشىلەر بولغاچقا، ئاللاھ تائالا ئۇلارغا ماددىي پاكىتلارنى كۆپ كۆرسىتىپ، شۇ ئارقىلىق ئاللاھتىن قورقۇپ، ئاللاھنى ياد ئېتىش تەرەپكە يۈزلىنىشى ئۈمىد قىلىنغان. ئۇلار مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ ئىمان ئەھدىگە كىرگەندىن كېيىن، ئىمانىنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنلىشى كېرەك ئىدى. ئەممىا مۆجىزە ئاخىرلاشقاندىن كېيىن: «ئىمان ئېيتتۇق» دەپ قويۇپ، تەلەپ-ئەھدىلەرنى ئورۇندىماي قايتىدىن گۇناھ-مەئسىيەتكە قايتىۋالغان. ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنىڭ ئەھدىگە خىلاپلىق قىلغىنىنى كۆرگىنىدە، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇش ۋە ئىمانغا قايتىشى ئۈچۈن كىچىك ئازابلار بىلەن جازالاپ قويىدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىنى ياخشى كۆرگەنلىكىدىن بولغان. بەزى خاپىلىقلار ئۆزىمىزنىڭ قەيەردە خاتالاشقانلىقىمىز ھەققىدە ئويلاندۇرىدۇ ۋە خاتالىقتىن قايتىشىمىزنى ئەسكەرتىدۇ.

ئـايەتتىكى ئاللاھنـڭ: ﴿خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ﴾ **«سـىلەرگە بەرگەننـى چـىڭ تۇتـۇڭلار»** دېگەن سـۆزنى «بەرگەن تەۋرات، بـۈيرۇق، پىرىنسـىپ ۋە بـۇ يـولنى ۋۇجـۇدۇڭلاردىن چىقىرىـپ چـىڭ تۇتـۇڭلار» دېگەنلـىك بولـدۇ. چـۈنكى ۋۇجۇدىـدىن چىقىرىـپ ئەسـتايىدىل مۇئـامىلە قىلغـان نەرسـىنىڭ نەتىجىسـى تېـز كۆرۈلـدۇ. بـىر ئىشـنى ئەسـتايىدىللىق بـىلەن قىلـىش، شـۇ ئىشـقا بولغـان مـۇھەببەتنى بىلدۈرىـدۇ. مـۇئمىن ھەق يولغـا ئاشـىق بولسـا، چوقـۇم ئۇنـىڭ تەلەپلىرىنـى ئەسـتايىدىللىق بـىلەن ۋۇجۇدىـدىن چىقىرىـپ ئـادا قىلـدۇ. ئىنسـان ئـۆزى ياخشـى كۆرمەيـدىغان ئىشـلارنى قىلغانـدا، قولىنـىڭ ئۇچىـدا ۋە بىپەرۋالـىق بـىلەن قىلـىپ قالـدۇ. شـۇنىڭ ئۈچـۈن ھەر ئىنسـاننىڭ بـۇ يـول، بـۇ دەۋادا قانچىلـىك كـۈچ چىقىرىشـى، ئۇنـىڭ ئەسـتايىدىللىقى ۋە مـۇھەببىتىگە باغلىقتۇر.

﴿وَاسْمَعُوا ۖ قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا﴾ «ئـاڭلاڭلار، دېـدۇق، ئـۇلار: سـۆزۈڭگە قـۇلاق سـالدۇق ۋە ئاسـىي بولـدۇق، دېـدى». «دېـيىش» تىلىنـىڭ، «ئىـش-ھەرىـكەت» پـۇت-قولىنـىڭ ئىشـىدۇر. بـىر ئىشـنى قىلغانـدا، سـۆز، ئىـش-ھەرىـكەت ۋە ئەمەلـدىن ئىبـارەت ئـۇچ ھـالەت شـەكىللىنىدۇ. سـۆزنى ئېغـىز سـۆزلەيدۇ، ئىـش-ھەرىكەتنـى بەدەن ئەزالـىرى ئىجـرا قىلـدۇ، ئەمەل ئېغـىزدىن چىققـان سـۆزنىڭ قىلۋاتقـان ئىـش-ھەرىـكەت بـىلەن مـاس كېلىشـىدۇر. شـۇڭا قىلۋاتقـان ئىـش بـىلەن ئېغـىز ۋە قەلبتىكـى سـۆز بـىردەك بولسـا، سـالىھ ئەمەل تامغسـى ئۇرۇلـۇپ يۇقىرىغـا ئۆرلەيـدۇ. ئـاللاھ تائـالا ئۇلارنـىڭ ئـاڭلاپ ئىتـائەت قىلىشـىنى تەلەپ قىلغـان ئىـدى. ئـۇلار ئېغىزىـدا: «ئـاللاھ بۇيرۇغـانىنى ئاڭلىدۇق» دېگىنى بىلەن، ئەمەلىي ئىپادىسىدە ئاسىيلىق قىلدى.

﴿وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ﴾ «كـۇپـۇر تۇپەيلىـدىن ئۇلارنـىڭ قەلبلىـرىگە موزاينـىڭ مـۇھەببىتى سـىڭىپ كەتتـى». ئـايەتتىكى "أُشْرِبُوا"نـىڭ ئەسـلى مەنىسـى «ئىچۈرۈلـدى» دېگەنلـىك بولـدۇ. بـۇ خـۇددى مـوزاي ئۇلارنـىڭ ئىچكـى ۋۇجۇدىغـا ئىچۈرۈلـۈپ كەتكەنـدەك بـىر تۇيغـۇنى بېرىـدۇ. ئەسـلى بـۇ

يەردىكى ئىبارە "وَأُشْرِبُوا حب الْعِجْل" «موزاينىڭ مۇھەببىتى ئىچۈرۈلدى» بولۇشى كېرەك ئىدى. مۇھەببەت مەنىۋى بولۇپ، ھېس قىلغىلى بولمىدىغان ماددىي بىر ئىش ئەمەس. بۇ ئورۇندىكى سۆزلىگۈچى ئاللاھ تائالا بولغاچقا، ئەلۋەتتە ھەربىر ئىبارىنىڭ ئۆزىگە خاس مەنىسى بولىدۇ. بۇ تەسۋىر بىزگە ماددىزمچىلىقنىڭ، سۇ كىرىپ پۈتۈن بەدەنگە سىڭىپ كەتكەندەك، بەنى ئىسرائىلنىڭ قەلبىگە موزاينىڭ مۇھەببىتى ناھايىتى چوڭقۇر سىڭىپ كىرىپ كەتكەنلىكىنى ئىپادىلەپ بەرگەن. ئايەتتىكى كۈپۈرلۈق، موزاينى ئۇلارنىڭ قەلبلىرىگە كىرگۈزۈۋەتكەن. موزاي ئۇلارنىڭ قەلبىگە كىرىشتىن بۇرۇنلا، ئۇلار كۈپۈردا ئىدى. شۇنىڭ بىلەن موزاي ئۇلارنىڭ قەلبىگە كىرىپ، ئۇ قەلبلەرنى پېچەتلىۋەتكەن.

﴿قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ «ئەگەر سىلەر مۇئمىن بولساڭلار، ئىمانىڭلار سىلەرنى ئەجەب يامان ئىشقا بۇيرۇيدىكەنا؟».

يەھۇدىيلار: «بىز ئۆزىمىزگە چۈشۈرۈلگەن تەۋراتقا ئىمان ئېيتمىز، ئۇنىڭدىن باشقا كىتابلارغا ئېيتمايمىز» دېيىشكەندە، قۇرئان: «ئۇنداق بولسا، سىلەر ئىمان ئېيتقان كىتاب موزايغا ئىبادەت قىلىشتەك يامان ئىشقا بۇيرۇمىدۇ؟» دەپ سوئال قويۇۋاتىدۇ. بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ ئۇلارغا قىلغان كنايىسىدۇر. شۇنىڭدەك قۇرئان كەرىم لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى سۆزلەپ، لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمىگە ئەرگە ئەر كېلىشتەك قەبىھ ۋە مەينەت ئىشقا يېقىنلاشماسلىقنى بۇيرۇغاندا، قەۋمىنىڭ: «لۇت ۋە ئەگەشكۈچىلىرى بەك پاكىز بولغاندىكەن شەھەردىن چىقىرىۋېتىڭلار» دېگەن شەكىلدە كنايە قىلىپ: ﴿أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ﴾[1] «لۇتنىڭ تەۋەلىرىنى شەھىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار، ئۇلار پاك كىشىلەردۇر» دېگەنلىكىنى بايان قىلغان. ئەمەلىيەتتە لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ پاكىزلىقى ۋە پاكىزلىققا تەرغىب قىلىشى، لۇت ئەلەيھىسسالامنى بۇ شەھەردىن

[1] سۈرە نەمل، 56-ئايەت

چىقىرىۋېتىدىغان سەۋەب ئەمەس. لېكىن بۇ كىنايە ۋە ئىنكار ئۇسۇلىدۇر. بۇ خۇددى بىرى جەمئىيەتتە كەڭ تارقىلىپ كەتكەن گۇناھنى توسقاندا، ئۇنىڭغا: «ماۋۇ بەك تەقۋا بالا ئوخشىمامدۇ؟» دەپ كۈلۈشۈپ كەتكەندەك، بوشاڭلىق قاپلاپ كەتكەن بىر جەمئىيەتتە، ئەستايىدىللىق ئەيىب شەكلىدە كۆرسىتىلگەندەك بىر ئىشتۇر.

يەھۇدىيلارنىڭ ئىمانى ھەقىقەتتە يامانلىققا بۇيرۇمايدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئىمانى ھەقىقىي ئىمان بولغان بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن رىسالەتكە ئىمان ئېيتقان بولاتتى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ ۚ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ ۖ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾[1] «بىزگە بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە تېگىشلىك ياخشىلىق قىلغىن، بىز ھەقىقەتەن ساڭا تەۋبە قىلدۇق، دېدى. ئاللاھ ئېيتتى: ئازابىم بىلەن خالىغان كىشىنى ئازابلايمەن، مېنىڭ رەھمىتىم مەخلۇقاتنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقتۇر. رەھمىتىمنى ساقلانغۇچىلارغا، زاكىتىنى بېرىدىغانلارغا ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىمان ئېيتىدىغانلارغا تېگىشلىك قىلىمەن. ئۇلار ئەلچىگە-ئۈممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىلكىدىكى تەۋرات، ئىنجىللاردا ئۇنىڭ سۈپىتىنىڭ يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇ ئۇلارنى ياخشى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىش قىلىشتىن توسىدۇ، ئۇلارغا پاك نەرسىلەرنى ھالال قىلىدۇ، ناپاك نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئېغىر يۈكىنى يېنىكلىتىدۇ، ئۇلارنى سېلىنغان تاقاق، كويزا-

[1] سۈرە ئەئراف، 156، 157-ئايەتلەر

كىشەنلەردىن بوشىتىدۇ (يەنى ئۇلارغا يۈكلەنگەن ئېغىر ۋەزىپىلەرنى ئېلىپ تاشلايدۇ)، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقانلار، ئۇنى ھۆرمەتلىگەنلەر، ئۇنىڭغا ياردەم بەرگەنلەر، ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان نۇر (يەنى قۇرئان)غا ئەگەشكۈچىلەر بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر» دېگەن بولۇپ، بۇ ئۇلارنىڭ ئىمانى بۈيرۈيدىغان ئىشلاردۇر. ئۇلارنىڭ ئىمانى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىشقا بۈيرۈيدۇ ۋە ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ئىمانىنىڭ نېمىگە بۈيرۈيدىغانلىقىنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ. شۇڭا ئۇلار: «بىز تەۋراتقا ئىمان ئېيتقان، باشقىغا ئېيتمايمىز» دېگەندە، ئاللاھ ئۇلارغا كىنايە سۈپىتىدە: «ئەگەر سىلەر مۇئمىن بولساڭلار، ئىمانىڭلار سىلەرنى ئەجەب يامان ئىشقا بۈيرۈيدىكىنا؟» دېگەن شەكىلدە رەددىيە بەرگەن.

ئايەتنىڭ ئاخىرىدىكى: ﴿إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ **«ئەگەر مۇئمىن بولساڭلار»** دېگەن بۆلەك، ئۇلارنىڭ مۇئمىن ئەمەسلىكىنىڭ دەللىلى. چۈنكى ئۇلارنىڭ قەلبىدە تېخىچە شېرىك، كۇپۇر ۋە ئىبادەت قىلغان موزاينىڭ مۇھەببىتى بار ئىدى.

سۈرە بەقەرە 94-ئايەت

﴿قُلْ إِن كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِندَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾

«ئۇلارغا: ئەگەر ئاخىرەت يۇرتى (يەنى جەننەت) ئاللاھنىڭ قېشىدا باشقىلارغا ئەمەس، يالغۇز سىلەرگىلا خاس بولسا، ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭلار! راستچىل بولساڭلار، دېگىن»

يەھۇدىيلار ئۆزىنىڭ دوزاخقا كىرمەيدىغانلىقىنى، كىرىپ قالسىمۇ ئازراقلا تېگىپ ئۆتۈپ كېتىدىغانلىقىنى دەۋا قىلغىنىدەك، بۇ قېتىمقى جەننەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلىۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن «جەننەتكە بىزلا كىرىمىز» دېگەن دەۋاسى ھەقىقىي بولسا، جەننەتكە ئۇلاشتۇرىدىغان ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىشىنى تەلەپ قىلدى. مۇئمىنلەرنىڭ شېھىد بولسا جەننەتكە كىرىشىگە تولۇق ئىشەنچى بولغاچقا، جىھادلارغا قاتنىشىپ شاھادەت ئىزدەيدۇ. ئۇلاردىكى كامىل ئىمان، ئۇلارنى شېھىد بولۇشتىن قورقمايدىغان ھالەتكە ئەكەلگەن.

ئايەتنىڭ بېشىدىكى ﴿**قُلْ**﴾ رەسۇلۇللاھقا قارىتىلغان سۆز بولۇپ، **«ئى مۇھەممەد، ئېيتقىن»** دېگەننى بىلدۈرىدۇ. بۇ يەھۇدىيلارنىڭ: ﴿**الدَّارُ الْآخِرَةُ عِندَ اللَّهِ خَالِصَةً**﴾ **«جەننەت ئاللاھنىڭ قېشىدا بىزگىلا خاس»** دېگەن ۋاقتىدا دېيىلگەن. ئايەتتىكى "خَالِصَةً" دېگەن سۆز «خاس، ساپ، ھېچنەرسە قوشۇلمىغان ۋە شېرىكتىن خالىي» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

ئـۇلار جەننەتنىـڭ شېرىكسـىز ۋە مۇنازىرىسـىز ئـۆزىگىلا تەۋەلىكىنـى داۋا قىلىـپ، "خَالِصَـةً" كەلىمىســـىنى قوللانغـــان. ئەگەر جەنـــنەت پەقەت ئـــۇلارغىلا تەۋە بولسـا، ئـاخىرەتكە تەلپۇنشـى كېـرەك ئـدى. شـۇڭا ئـاللاھ تائـالا: ﴿**إِن كُنتُمْ صَـادِقِينَ**﴾ **«ئەگەر راسـتچىل بولسـاڭلار (ئۆلـۈمنى ئـارزۇ قىلىڭـلار)»** دېـگەن. يەنـى، مەڭگۈلـۈك جەنـنەتكە بېـرىش ئۈچـۈن، ئـۇلار ئۆلـۈمنى ئـارزۇ قىلىشـى لازىـم ئـدى. ئـۇلار جەنـنەتكە ئـۆزلىرى يـالغۇز كىرىـدىغانلىقىغا ئىشـەنگەن ئـكەن، بـۇ دۇنيـادا ياشـاپ تـۇرۇپ قېلىشـقا سـەۋەب بولـدىغان نەرسـە نـېمە؟ نـېمە ئۈچـۈن مۇسـۇلمانلار شـاھادەت بـىلەن جەنـنەتكە كىرىشـنى ئۈمـىد قىلغانـدەك، ئۇلارمـۇ ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلمايدۇ؟

بـــۇ يەھۇدىيلارنـــڭ ئـــاللاھ نامـــدا قىلغـــان تـــۇنجى تـــۆھمىتى ئەمەس. قۇرئـان ئۇلارنـڭ باشـقا تـۆھمەتلىرىنى سـۆزلەپ: ﴿وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَـانَ هُـودًا أَوْ نَصَـارَىٰ ۗ تِلْـكَ أَمَـانِيُّهُمْ ۗ قُـلْ هَـاتُوا بُرْهَـانَكُمْ إِن كُنـتُمْ صَـادِقِينَ﴾[1] «ئـۇلار: يەھـۇدي يـاكى ناسـارا بولمىغـان ئـادەم (يەنـى يەھـۇدىيلار يەھـۇدي بولمىغـان ئـادەم، ناسـارالار ناسـارا بولمىغـان ئـادەم) ھەرگىزمـۇ جەنـنەتكە كىرمەيـدۇ، دېيىشـتى. بـۇ ئۇلارنـڭ قـۇرۇق ئارزۇسـىدۇر. ئەگەر (سـۆزۈڭلاردا) راسـتچىل بولسـاڭلار، دەلىلىڭلارنـى كەلتـۈرۈڭلار، دېگـىن» دېـگەن. ئۇلارنـڭ ھەربىـرى ئـۆزىنى جەنـنەتكە خـاس قىلىۋالـدۇ. زادى جەنـنەتكە كىـم يـالغۇز كىرىـدۇ؟ خىرىسـتىيانمۇ يـاكى يەھۇدىيمـۇ؟ ئـاللاھ تائـالا بۇنىڭغـا ئۇلارنـڭ ئـۆز تىللىـرى بـىلەن جـاۋاب بېرىـپ: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُـودُ لَيْسَـتِ النَّصَـارَىٰ عَلَىٰ شَـيْءٍ وَقَالَـتِ النَّصَـارَىٰ لَيْسَـتِ الْيَهُـودُ عَلَـىٰ شَـيْءٍ﴾[2] «يەھـــۇدىيلار: ناســـارالارنىڭ ھېچقانـــداق ئاساســـى يـــوق (يەنـــى ئـــۇلار تـــوغرا دىنـــدا ئەمەس)، دېـــدى. ناسـارالارمۇ: يەھۇدىيلارنـڭ ھېچقانـداق ئاساسـى يـوق (يەنـى ئـۇلار تـوغرا دىنـدا ئەمەس)، دېـدى» دېـگەن. ئەمەلىيەتـتە يەھۇدىيلارمـۇ، ناسـارالارمۇ تـوغرا يولـدا

[1] سۇرە بەقەرە، 111-ئايەت

[2] سۇرە بەقەرە، 113-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئەمەس. دېمەك، يۇقىرىقى سۆزلەر، يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ بىر-بىرى ھەققىدە دېگەن ئەڭ راست سۆزلىرىدۇر.

ئاللاھ تائالا قۇرئاندا: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ ۚ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾[1] «يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار: بىز ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىدۇرمىز (يەنى ئاتا-بالىدەك يېقىنمىز) ۋە (بىز ئاللاھنىڭ دىنىدا بولغاچقا) دوستلىرىدۇرمىز، دېدى. ئېيتقىنكى: (ئۇنداق بولسا) ئاللاھ نېمە ئۈچۈن سىلەرگە گۇناھىڭلار تۈپەيلىدىن ئازاب قىلىدۇ؟ بەلكى سىلەر باشقا كىشىلەرگە ئوخشاش ئاللاھ يارىتقان ئىنسانسىلەر، ئاللاھ خالىغان ئادەمگە مەغپىرەت قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئازاب قىلىدۇ. ئاسمانلارنىڭ، يەر يۈزىنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر، ئەڭ ئاخىرى بارىدىغان جاي ئاللاھنىڭ دەرگاھىدۇر» دەپ، يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭ يالغان توقۇلمىلىرىغا رەددىيە بەرگەن.

يۇقىرىقى ئايەتكە قارىغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ «بىز قانچىلىك گۇناھ قىلساقمۇ، قىيامەت كۈنى ئازابلانمايمىز» دېگەن دەۋاسىنىڭ ئاساسسىز خام-خىيال ئىكەنلىكىنى بىلىمىز. چۈنكى ئاللاھنىڭ ئادالىتى بۇنىڭغا يول قويمايدۇ. ئاللاھ تائالا قانداقمۇ باشقا كىشىلەرنى گۇناھى تۈپەيلىدىن ئازابلاپ، يەھۇدىيلار قانچىلىك گۇناھ قىلىپ كەتسىمۇ ئازابلىماي، ئاخىرەتتە جەننەتكە كىرگۈزىدۇ؟! ھالبۇكى، ئاللاھ ئۆز رەھمىتىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىگە ۋە ئىسلام رىسالىتىگە ئىمان ئېيتقانلارغا بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلغان تۇرسا، قانداقمۇ ئاخىرەتتە جەننەتنى يەھۇدىيلارغىلا خاس قىلىپ بەرسۇن؟!

[1] سۈرە مائىدە، 18-ئايەت

ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾[1] «كىمكى ئىسلامدىن غەيرىي دىننى تىلەيدىكەن، ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر» دەپ، ئۇلارغا كەسكىن رەددىيە بەرگەن. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئېيتقانلىرىنىڭ يالغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، بىر-بىرلىرىنى ئالداۋاتقانلىقىنى بايان قىلىپ بەردى. دېمەك، ئەقىدىدە باشقىلارنى ئازدۇرۇش ۋە ئۆز ئىشلىرىنى يۇرۇشتۇرۇش ئۇچۇن، ئۆزلىرىنىڭ گېپىنى ئاللاھقا نسبەت بېرىش، ناھايىتى ئېغىر زىيان ئېلىپ كېلىدىغان جىنايەتتۇر.

[1] سۋرە ئال ئىمران، 85-ئايەت

58-دەرس

سۈرە بەقەرە 95-ئايەت

﴿وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾

«ئۇلار قىلغان يامان ئەمەللىرى سەۋەبلىك، ئۆلۈمنى ھەرگىزمۇ ئارزۇ قىلمايدۇ. ئاللاھ زالىملارنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر»

يەھۇدىيلار دەۋاسىدا راستچىل بولغان بولسا، ئۆزىگىلا خاس بولغان جەننەتكە كىرىش ئۈچۈن ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلغان بولاتتى. ئەمما ئۆزىنىڭ نېمە گۇناھلارنى قىلىۋاتقىنىنى بىلگەچكە، ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿**وَلَن يَتَمَنَّوْهُ**﴾ **«ئۇلار ئۆلۈمنى ھەرگىز ئۇمىد قىلمايدۇ»** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغان ۋاقتتا، دىندا شەك پەيدا قىلىش پۇرسىتى يەھۇدىيلارنىڭ قولىدا ئىدى. بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ مۆجىزىسىدۇر. يەھۇدىيلار ئېلان قىلىنغان بۇ جەڭنى ئويلىنىپ: «بىز ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلمىز ۋە ئاللاھتىن ئۆلۈم تىلەۋاتىمىز» دېيەلىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن بۇنداق دېيىش ئۇلارنىڭ زېھنىگىمۇ كەلمىدى. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىختىيارلىق بېرىلگەن بىر ئىشتا ھۆكۈم قىلسا، دىن دۈشمەنلىرىنىڭ دىنغا ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىشى مۇمكىن بولغان پۈتۈن ئىمكانىيەتنى ئېلىپ تاشلايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن قىبلىنى بەيتۇلمۇقەددەسىتىن بەيتۇل ھەرەمگە يۆتكىگەندە، ئاللاھ تائالا بەزى نادان

كىشىلەرنىڭ گەپ تاپىدىغانلىقى توغرىسىدا: ﴿سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا﴾[1] «بەزى ئەقىلسىزلەر: ئۇلارنى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇئمىنلەرنى) قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن (يەنى بەيتۇلمۇقەددەستىن) نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەنىدۇ؟ دەيدۇ» دەپ، تېخى بولمىغان ئىشتىن ئالدىنئالا خەۋەر بەرگەن. چۈنكى ئايەتتە كەلگۈسى زامانىنى ئىپادىلەيدىغان "س" ھەرپى قوللىنىلىپ، "سَيَقُولُ" «كەلگۈسىدە دەيدۇ» دېيىلگەن. ئاللاھ تائالا بۇ گەپنى دەيدىغانلارنى «ئەقىلسىز» دەپ سۈپەتلەپ بولغان بولسىمۇ، ئۇلار يەنە ئۇ گەپنى قىلدى. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئازراق ئەقلى بولغان بولسا، ھېچنېمە دېمەي سۈكۈتتە تۇرۇۋېلىپ: «ھېچكىم <ئۇلارنى قىبلىسىدىن نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەنىدۇ؟> دېمىدى. ئەمىسە ئۇنداق دەيدىغان ئەقىلسىزلەر قېنى؟» دېيىشكەن بولسا، بۇ قۇرئانغا قىلىنغان بىر ھۇجۇم ھېسابلىناتتى.

ئاللاھ تائالا ئۇلارنى ئۆلۈمنى ئۇمىد قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقىشقا چاقىرغانىدا، ئەگەر سۆزىدە راستچىل بولغان بولسا، مەڭگۈلۈك نېئمەت تەرەپكە كېتىش ئۈچۈن ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلغان بولاتتى. ئاللاھ تائالا بۇ ئىشنىڭ قەتئىي بولمايدىغانلىقى توغرىسىدىكى ھۆكۈمنى ئالدىنئالا بېكىتتى. چۈنكى ئۇلار يالغانچى، ھەم ئۆزىنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان كاززاپلاردىن بولغاچقا، ئۆلۈمدىن قورقىدۇ ۋە ئۇنى ئۇمىد قىلالمايدۇ. ئۇمىد سۆز يۈزىدە ئويلاش بىلەن بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار ئېغىزىدا دېمەي، قەلبىدە ئويلىغان بولسىمۇ، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ جېنىنى شۇ ۋاقىتتىلا ئالغان بولاتتى.

بىز ساھابىلەرنىڭ تارىخىغا قاراپ باقساق، جەننەت بىلەن خۇش بېشارەت بېرىلگەن ئون ساھابىنىڭ بىرى ئەممار ئىبنى ياسىر سەففىن

[1] سۇرە بەقەرە، 142-ئايەت

جېڭىدە شېھىد بولۇۋېتىپ، ناھايىتى خۇشال ھالدا: «مەن ھازىر مەھبۇبەم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرىگە ئۇچرىشىمەن...» دەپ شېئىر ئوقۇغان. چۈنكى ئۆزى شۇ يارىدار ھالىتىدە شېھىد بولسا، جەننەتتىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرىنىڭ قېشىغا كېتىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى راۋاھە جىھادقا ماڭغاندا: "يا حبذا الجنة واقترابها – طيبة وبارد شرابها" «ۋاھ، گۈزەل جەننەت ۋە ئۇنىڭ ئېسىل سوغۇق شارابلىرى يېقىنلاشماقتا» دېگەن شېئىرنى ئوقۇيتتى. چۈنكى ئۇنىڭدا «شەھىد بولساملا جەننەتكە كىرىمەن» دېگەن كامىل ئىشەنچ بولغاچقا، خاتىرجەم ھالدا جىھاد قىلالىغان.

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھۇنەين غازىتىغا ئۇستىگە ئوق ياكى نەيزىنى توسۇيالمايدىغان ئادەتتىكى كىيىمنى كىيىپ چىققان. ئوغلى ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «دادا، بۇ جەڭ كىيىمى ئەمەس» دېگىنىدە، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆزىنىڭ جەننەتكە كېتىپ بارغانلىقىغا ئىشەنچى كامىل بولغاچقا: «بالام، داداڭ ئۆلۈمنىڭ ئۇستىگە چۈشىمدۇ ياكى ئۆلۈم ئۇنىڭ ئۇستىگە چۈشەمدۇ، پەرۋايى پەلەك» دېگەن.

ھۇزەيفە ئىبنى يەمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەكراتتا تۇرۇپ: "حبيب جاء على ناقة، لا ربح من ندم" «تۆگىنىڭ ئۇستىدە مەھبۇب (ئۆلۈم) كەلدى، پۇشايمان قىلغان كىشى پايدا تاپماس» دېگەن شېئىرنى ئوقۇغان. بۇلار ئاخىرىتىگە ئىشەنچى بولغان كىشىلەر بولغاچقا، ئۆلۈمنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرەتتى. چۈنكى بۇلارنىڭ ئاخىرەتتىكى سائادىتىدىن توسۇپ تۇرغان نەرسە پەقەتلا ئۆلۈم ئىدى.

بەدر غازىتىدا ساھابىلەردىن بىرى رەسۇلۇللاھتىن: «ئى رەسۇلۇللاھ، مەن ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ئۆلتۈرۈلسەم جەننەتكە كىرەمدىم؟» دەپ

سورىغاندا، رەسۇلۇللاھ: «ھەئە، شۇنداق» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ ساھابە قولىدىكى خورمىنى يەپ بولغىچە جەننەتكە كىچىكىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ، خورمىنى تاشلاپ ئۇرۇشقا كىردى ۋە شېھىد بولدى. ئەنە شۇلار ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدىكى جەننەتكە كىرىشكە ئىشەنچ قىلغان كىشىلەردۇر.

﴿بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾ «ئۇلار قىلغان يامان ئەمەللىرى سەۋەبلىك».

ئۇلارنىڭ قىلغان يامان ئىشلىرى ئۆلۈمدىن قورقۇشقا سەۋەب بولدۇ. ھاياتىدا ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ئىنسان ئۆلۈم بىلەن خۇشال بولىدۇ ۋە شۇ ئەمەللىرى ئارقىلىق ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. شۇڭا بىز سالىھ ئەمەللەرنى قىلغان بەزى كىشىلەرنىڭ ئۆلگەن ۋاقتىدا چىرايىنىڭ تولۇن ئايدەك نۇرلىنىپ كەتكىنىنى كۆرىمىز. ئۆلۈم سائىتى يېقىنلىشىپ، روھنى رەھمەت ياكى ئازاب پەرىشتىلىرى تاپشۇرۇۋالغىلى كەلگەندە، ئىنساننىڭ قىلغان ئىشلىرى كۆز ئالدىدىن تېز لېنتا شەكلىدە ئۆتىدۇ. مانا بۇ ۋاقىتتا، ئۆزىنىڭ جەننەتكە ياكى دوزاخقا كىرىدىغانلىق ئاقۇبىتىنى بىلىدۇ. ئاللاھقا ئىتائەت قىلىپ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەر، رەھمەت پەرىشتىلىرى بىلەن خۇش بېشارەت بېرىلىدۇ ۋە ئاخىرەتتە مەڭگۈلۈك نېئىمەتكە ئېرىشىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، چىرايى ئېچىلىپ خۇشال بولىدۇ. ئاللاھنىڭ غەزىپىنى كەلتۈرىدىغان ئىشلارنى قىلغانلار، تەۋبە قىلىش ۋە ئەمەللىرىنى تۈزىتىش پۈرسىتى بولمىغان ھالدا ئاللاھ دەرگاھىغا كېتىپ بېرىۋاتقانلىقىنى ۋە ئاقۇبىتىنىڭ دوزاخ ئىكەنلىكىنى بىلىپ، جېنى چىرايلىرى تۈرۈلگەن شەكىلدە چىقىدۇ. شۇڭا «پالانچى ئۆلگەندە يۈزلىرى قارىداپ، پۈرۈشۈپ كېتىپتىكەن» دەيدىغان گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇرىمىز.

دۇنيادا ياماندىق قىلغان ئىنسان ھەرگىزمۇ ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلالمايدۇ. ئەمما ياخشى ئىشلارنى قىلغان ئادەم ئاللاھنىڭ ھوزۇرىغا كېتىشنى ئۇمىد قىلىدۇ ۋە ئۆلۈمدىن خۇش بېشارەت ئالىدۇ. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىشتىن توسۇپ: "لا يَتَمَنَّيَنَّ أحدكم الموت ولا يدعو به من قبل أن يأتيه إلا أن يكون قد وثق بعلمه"[1] «ئۆزىنىڭ ئەملىگە ئىشەنچ قىلغانلاردىن باشقا، ئاراڭلاردىن ھېچكىم ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن ئۆلۈمنى تىلىمىسۇن» دېگەن. بۇ يەردىكى ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىش، ھاياتتىن ئۈمىدسىزلىنىپ مۇسىبەتلەرگە قارشى تۇرالماسلىق شەكلىدىكى ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. ئىنسانغا ئېغىر كۈلپەت، خاپىلىق ۋە مۇسىبەت كەلگەندە، ئاللاھنىڭ تەقدىرىگە بەرداشلىق بېرەلمەي ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلغان بولسا، بۇ ھەدىستە چەكلەنگەن ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىش بولىدۇ. ئەمما ياخشى ئىشنى كۆپ قىلغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ بىلەن بالدۇرراق ئۇچرىشىپ، پەزلى-مەرھەمىتىگە ئېرىشىش ئۈمىدىدە ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىشى توغرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە يۈسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ: ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾[2] «پەرۋەردىگارىم! ماڭا ھەقىقەتەن پادىشاھلىق ئاتا قىلدىڭ، چۈش تەبىرىنى بىلدۈردۈڭ، ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن» دېگەن دۇئاسىنى سۆزلەش ئارقىلىق، مۇسۇلمان پېتى ئاللاھقا ئۇچرىشىش ئۈچۈن، جېنىنى ئېلىشنى تىلەپ دۇئا قىلىشتىكى گۈزەل نەمۇنىنى كۆرسىتىپ بەرگەن.

﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ «ئاللاھ زالىملارنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر».

ئاللاھ تائالا زالىملارنىڭ زۇلۇمنى ۋە گۇناھلىرىنى بىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ زۇلۇم ۋە گۇناھلىرى، ئۇلارنى ئۆلۈمدىن قورقىدىغان ۋە ئۇنى ئارزۇ قىلالمايدىغان قىلىپ قويغان.

[1] ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.
[2] سۈرە يۈسۇف، 101-ئايەت

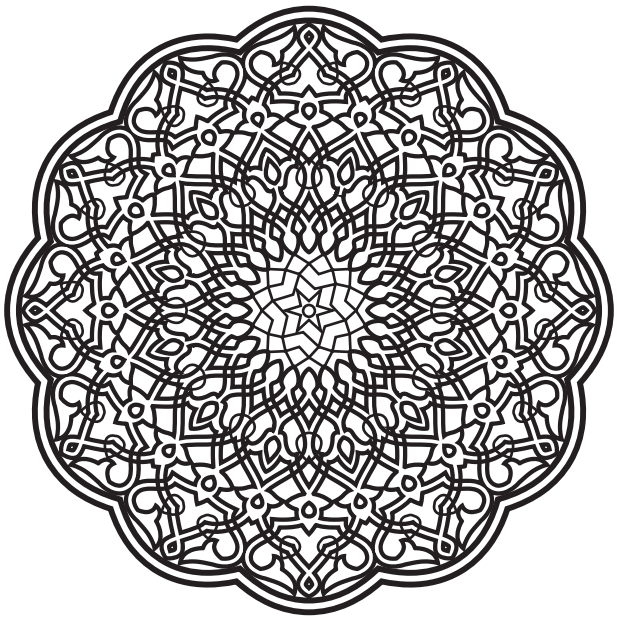

سۈرە بەقەرە 96-ئايەت

﴿وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَىٰ حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا ۚ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾

«شۇبھىسىزكى، ئۇلارنى ھاياتقا ھەممە كىشىدىن، ھەتتا مۇشرىكلاردىنمۇ ھېرىس كۆرسەن؛ ھەر بىرى مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئۇلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالالمايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»

يەھۇدىيلار ئىنسانلار ئىچىدىكى ھاياتقا ئەڭ ھېرىسمەن كىشىلەر بولۇپ، ھېرىسمەنلىكى ھەتتا مۇشرىكلارنىڭكىدىنمۇ ئېشىپ كەتكەن. مۇشرىكنىڭ غايىسى پەقەتلا دۇنيا بولغاچقا، ئۆلۈپ كەتسە ھەممە تۇگەيدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئەمما يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنىڭ قىلىپ قويغان يامان ئىشلىرى سەۋەبىدىن ئۆلۈمدىن قورقىدۇ ۋە ئاخىرەتتىكى ئازابتىن قورقۇپ، بۇ دۇنيادا مىڭ يىللارچە ياشاپ قېلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇلار ھاياتى ئۇزۇن بولغاندىلا، ئاخىرەتتىكى ئازابىدىن يىراق بولالايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ھاياتقا بولغان ھېرىسمەنلىكى، دۇنيا مۇھەببىتى ۋە ئاخىرەتكە بولغان قورقۇنچىدىن كەلگەن. شۇڭا يەھۇدىيلار مەيلى خار ياكى بىچارە ياشىسۇن، ئۇلار ئۇچۇن مۇھىم بولغىنى ھايات تۇرۇشتۇر.

﴿يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ **«ھەر بىرى مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ»**. ئايەتتىكى "يَوَدُّ" «ياخشى كۆرۈش» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. يەنى، ئۇلار مىڭ يىل ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق ياشاشنى خالايدۇ. لېكىن ئۇلار ھەرقانچە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرسىمۇ، بەربىر ئازابتىن قۇتۇلالمايدۇ. چۈنكى ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن بولۇشى، ئاخىرلىشىشتىن ئىبارەت ھەقىقەتنى يوقىتالمايدۇ. ئىنسان مەيلى قانچىلىك ئۇزۇن ياشىسۇن، ئاخىرى ھامان ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا ھازىر بولىدۇ. نىھايەت ئوخشاشلا ئۆلۈم بولغاچقا، ئون نەچچە يىل ياشاش بىلەن مىڭلارچە يىل ياشىغاننىڭ ھېچ پەرقى يوقتۇر.

ئۆمۈر ئىنسانىنىڭ قولىدا بولمىغانلىقتىن، ئايەتتە ﴿**يُعَمَّرُ**﴾ **«ئۆمۈر بېرىلىش»** مەنىسىدىكى مەجھۇل پېئىل قوللىنىلغان. بۇنى "يُعَمِّرُ" «ئۆمۈر بېرىش» دەپ، «م» ھەرپىنى زىرلىق ھالەتتە ئوقۇشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئۆمۈر بېرىش ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمنىڭ ئىلكىدىكى ئىش ئەمەس. ئاللاھ تائالا ئۆمۈرنى بېرىدىغان ھەم ئاخىرلاشتۇرىدىغان زاتتۇر. "العمر" «ئۆمۈر» بولسا، ئىنسان تۇغۇلۇپ ۋاپات بولغىچە بېسىپ ئۆتىدىغان يىللارنى كۆرسىتىدۇ. بۇ سۆز مورفولوگىيە قائىدىسى بويىچە «گۇللىتىش، ياشىنىتىش، ئاۋات قىلىش» دېگەن مەنىدىكى "العمار" سۆزىدىن چىققان. چۈنكى بەدەننى ھاياتلىق ئاۋات قىلىدۇ. ھاياتلىق ئاخىرلىشىشى بىلەن بەدەن بىر جەسەتكە ئايلىنىپ، خاراب بولۇپ تۇگەيدۇ.

ئايەتتە: ﴿**أَلْفَ سَنَةٍ**﴾ **«مىڭ يىل»** دېگەن ئىبارە ئىشلىتىلگەن. ھەر مىللەتنىڭ كۆپلۈكنى ئىپادىلەيدىغان سانلىرى بولۇپ، ئەرەبلەر ئادەتتە يەتمىش، يەتتە يۈز، مىڭ دېگەن سانلارنى كۆپلۈكنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىدۇ. بۇ ئايەتتە مىڭ مۇئەييەن سانىنى ئەمەس، كۆپلۈكنى ئىپادىلەپ كەلگەن. چۈنكى مىڭ ئەرەبلەر ئەينى زامانىدا بىلىدىغان پۈتۈن سانىنىڭ ئەڭ يۇقىرى چېكى ئىدى. ئىلگىرى بولغان بىر جەڭدە ئەرەبتىن بىرى كىسرانىڭ سۆڭلىسىنى ئەسىر ئالغان. بۇ چاغدا ئۇ ئايال: «قانچە پۇل ئېلىپ مېنى

قويۇۋېتسەن؟» دېگىنىدە، ئۇ: «مېڭ دەرھەم» دېگەن. باشقىلار قانچە پۇلغا قويۇۋەتكەنلىكىنى سورىغاندا، مېڭ دەرھەمگە قويۇۋەتكەنلىكىنى ئېيتقان. باشقىلار: «ئۇ ئىمپېراتورنىڭ سىڭلىسى تۇرسا، ئەگەر سەن مۇنداق ئارتۇقنى تەلەپ قىلغان بولساڭمۇ بېرەتتىغۇ!» دېگەندە، ئۇ: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن مۇنداق ئارتۇق سانىنى بىلگەن بولسام ئەلۋەتتە دەيتتىم» دېگەن. بۇنىڭغا قارىغاندىمۇ، مېڭ شۇ زامانداكى ئەرەبلەر بىلىدىغان ئەڭ چوڭ پۇتۇن سان بولۇپ، ئۇلار مىليونىنى ئېپادىلىمەكچى بولسا، مۇنى ئىككى قېتىم تەكرارلايتتى. شۇڭا بۇ ئايەتتىكى «ئۇلار مېڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ» دېگەنلىك، ناھايىتى ئۇزاق ياشاشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿**وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ**﴾ **«ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئۇلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالالمايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»** دېگەن بولۇپ، يەھۇدىيلار مېڭ يىل ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق ياشىسىمۇ، بەربىر ئازابتىن قۇتۇلالمايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ ۋە قىلغان يامان ئەمەللىرىگە قارىتا ئازابلايدۇ.

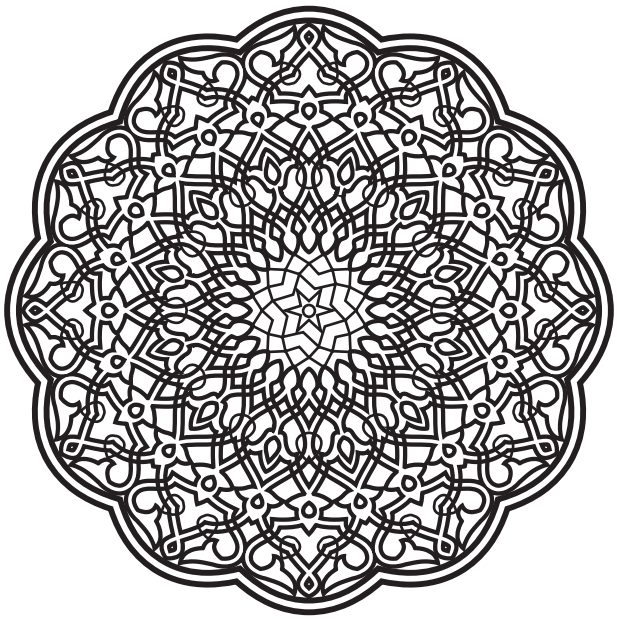

59-دەرس

سۈرە بەقەرە 97-ئايەت

﴿قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

«ئېيتقىنكى، جىبرىئىلغا دۈشمەن بولغان ئادەم (ئاللاھقا دۈشمەندۇر)، چۈنكى ئۇ ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن ئۆزىدىن ئىلگىرىكىنى تەستىق قىلغۇچى، توغرا يول كۆرسەتكۈچى ۋە مۇئمىنلەرگە بېشارەت بەرگۈچى قۇرئاننى سېنىڭ قەلبىڭگە نازىل قىلدى»

بۇ ئايەتتە ئەھلى كىتابنىڭ يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئەيىب-نۇقسان، كەمچىلىك ۋە خاتالىقلىرىدىن باشقا، ئەقىدە نۇقتىسىدىكى ناھايىتى خەتەرلىك بىر پىكرىنى ئوقۇپ ئۆتىمىز. بۇ ئوخشاشلا ئىلگىرىكى ئايەتلەردە ئوقۇپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئەھلى كىتابنى ئاللاھ تائالانىڭ تاريختىن بۇيان لەنەت قىلىپ خار-زەبۇنلۇققا مەھكۇم قىلۇېتىشىنىڭ سەۋەبلىرىدىن بىرى. ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ ئۇستىدىن ئۆزى بىلمىگەن ناھايىتى خەتەرلىك سۆزلەرنى سۆزلەپ، دىن نامىدىن خەتەرلىك ئىدىيە-پىكىرلەردە بولغان ئىدى.

بـــۇ ئـــايەتتە ئـــاللاھ تائـــالا يەھۇدىيلارنـــڭ پەقەت پەيغەمبەرلەرنـــى ئۆلتـــۇرۇپ، تەۋراتنـــى ئۆزگەرتـــىپ، تەۋراتنـــڭ ئـــايەتلىرىنى دۇنيـــا نوپـــۇزى ۋە مەنپەئەتلـــىرىگە تېگىشـــىپلا بولـــدى قىلماســـتىن، بەلكـــى مـــالائىكىلەرنىمۇ دۇشـــمەن كـــۆرگەنلىكىگە دىققىتىمىزنـــى تارتىۋاتـــىدۇ. ھەممىمـــز بىلگىنىمـــزدەك، پەيغەمـــبەر ئەلەيھىســـالامغا ۋەھـــي جىبرىئـــىل ئەلەيھىســـالام ئـــارقىلىق كەلـــگەن. بەنـــى ئىســـرائىل بـــۇنى باھـــانە قىلـــىپ: «بـــز جىبرىئىلنـــى يامـــان كـــۆرىمىز. ساڭا جىبرىئىلـــدىن باشـقا مـــالائىكە كەلـــگەن بولســـا ئىمـــان ئېيتـــاتتۇق» دەپ، ئۆزىنـــڭ ئىمـــان ئېيتماســـلىقىغا دەلىلىســـىز ھالـــدا «جىبرىئـــىل دۇشـــمەنلىكى»نـــى باھـــانە قىلـــدۇ. ئـــۇلار جىبرىئـــىل ئەلەيھىســـالامنىڭ ئاللاھنـــڭ ۋەكىلـــى ۋە قـــۇلى ئىكەنلىكىنـــى بىلمەيـــدۇ، يـــاكى بىلســـىمۇ بىلمەســـكە سېلىۋېلىپ، ھەرخىل باھانىلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ.

كـــىم بـــىر ھەقىقەتنـــى يوقاتمـــاقچى بولســـا، ئۇنـــڭ مەنبەســـىگە ئۆچمەنلىـــك بـــىلەن ھۇجـــۇم قىلـــدۇ. يەھـــۇدىيلار دىنغـــا زىيانكەشـــلىك قىلالمـــاي، دىنغـــا مۇناســـىۋەتلىك بولغـــان تەرەپـــلەرگە (يەنـــى جىبرىـــل ئەلەيھىســـالامغا) تـــۆھمەت قىلـــىش ئـــارقىلىق دىننـــى چۆكتـــۈرمەكچى بولغـــان. ئـــاللاھ تائـــالا ئـــۆز پەزلـــى-مەرھەمىتـــى بـــىلەن مىللەتـــلەر ئىچىـــدىن ئەرەبلەرنـــى تـــاللاپ، قۇرئـــاننى ئەرەب تىلـــىدا نازىـــل قىلـــىپ، پەيغەمـــبەر ئەلەيھىســـالامنى ئەرەبلەرنـــڭ ئىچىـــدىن چىقارغـــان. ئـــارىمىزدىكى بەزى كىشـــىلەر دىنغـــا بىۋاســـتە ھۇجـــۇم قىلالمىغاچقـــا، ئەينـــى زامانـــىدىكى يەھۇدىيلارغـــا ئوخشـــاش دىنغـــا مۇناســـىۋەتلىك تەرەپـــلەر ئـــارقىلىق دىنغـــا ھۇجـــۇم قىلىۋاتـــىدۇ. يەنـــى، بۈگـــۈنكى ئەرەبلەردىكـــى پاســـىپلىق ۋە ســـەلبىي تەرەپلەرنـــى تۇتۇۋېلىـــپ، ئەرەبلەرنـــى تىلـــاش ئـــارقىلىق دىنىمىزنـــى خۇنۇكلەشـــتۇرمەكچى بولـــدۇ. دىنـــدا ھېچقانـــداق بـــىر مىلـــلەت يەنە بـــىر مىللەتـــتىن ئۈســـتۈن ئەمەس، ئەرەبنـــڭ ئەجەمـــدىن، ئەجەمنـــڭ ئەرەبـــتىن ئـــارتۇق ياخـــرى يـــوق. مىللەتـــلەر ئوتتۇرىســـىدىكى پەرق ئەدەب-ئەخـــلاق، ياراتقـــان مەدەنىـــيەت ۋە ھـــازارىتىگە قـــاراپ بولـــدۇ. يـــاپونىيەدە تىببـــي ســـاھەدە

ئوقۇماقچى بولغان ئادەم ياپون تىلىنى، ياۋروپا ئەللىرىگە بېرىپ ئوقۇماقچى بولغان ئادەم بارماقچى بولغان شۇ دۆلەتنىڭ تىلىنى ئۆگىنىدۇ. بۇ بىر ئاددىي ساۋات. دىنىنىڭ مەنبەسى بولغان قۇرئان ۋە ھەدىس ئەرەب تىلىدا بولغاچقا، بىز ئەرەبلەرگە مەلۇم جەھەتتە باغلىنىمىز. ئەممىا دىنغا قىلىدىغان دۇشمەنلىكنى ئاشكارا قىلالمىاي، ئەرەبلەرنىڭ سەلبىي تەرەپلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ، كىشىلەر ئارىسىدا پىتنە-پاسات تېرىش ياخشى نىيەتتىن دېرەك بەرمەيدۇ. ھەرقانداق مىللەتتە سەلبىي تەرەپلەر بولغاچقا، ئۇنى ئۆز نۇقتىسىدىن تەنقىد قىلىشقا بولىدۇ. ئەممىا ئۇنى دىنغا ھۇجۇم قىلىشنىڭ ۋاستىسى قىلىۋېلىش ئېغىر خاتالىققا ئېلىپ بارىدۇ.

يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرىدىن بىرى بولغان ئىبنى جورىيا رەسۇلۇللاھقا: «ساڭا ۋەھىينى كىم ئېلىپ چۈشىدۇ؟» دېگەندە، رەسۇلۇللاھ: «جىبرىئىل!» دېگەن. يەھۇدىي: «ئەگەر جىبرىئىلدىن باشقىسى بولغان بولسا بىز ساڭا ئىمان ئېيتاتتۇق. جىبرىئىل داۋاملىق يەر يۈتۈشقا ئوخشاش ئازاب-ئوقۇبەتلەرنى ئېلىپ چۈشىدىغان پەرىشتە بولغانلىقى ئۈچۈن بىزنىڭ دۇشمىنىمىز. مىكائىل بولسا رەھمەت، يامغۇر ۋە مولچىلىقنى ئېلىپ چۈشىدۇ» دېگەن. ئەمەلىيەتتە بۇ تۈتۈرۈقسىز بىر باھانىدۇر.

يەھۇدىيلارنىڭ جىبرىئىلنى دۇشمەن كۆرۈشىگە بەزى رىۋايەتلىرى سەۋەب بولغان. رىۋايەت قىلىنىشىچە، بەيتۇلمۇقەددەسنى بۇختۇننەسسەر ئىسمىلىك بىر ئادەم ۋەيران قىلارمىش. شۇنىڭ بىلەن يەھۇدىيلار ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە بىر ئادەمنى ئەۋەتىدۇ. ئۆلتۈرگىلى ماڭغان يەھۇدىي يولدا بىر كىچىك بالىغا ئۇچرايدۇ ۋە بالا: «نېمە قىلغىلى ماڭدىڭ؟» دەپ سورايدۇ. يەھۇدىي: «مەن بۇختۇننەسسەرنى ئۆلتۈرمەكچى، چۈنكى ئۇ بىزنىڭ تەۋراتتا بەيتۇلمۇقەددەسنى خاراب قىلىدىغان ئادەم ئىكەنلىكى يېزىلغان» دېگەندىن كېيىن، ھېلىقى بالا: «ئەگەر سەن دەۋاتقان ئۇ ئادەمنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسنى ۋەيران قىلىشى لەۋھۇلمەھفۇزدا پۈتۈلگەن بولسا سەن ئۇنى توسۇيالمايسەن.

چۈنكى تەقدىر قىلىنغان ئىش، بىز رازى بولايلى ياكى بولمايلى چوقۇم يۈز بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ لەۋھۇلمەھفۇزدا تەقدىر قىلىنمىغان بولسا، بىر بىگۇناھ جاننى نېمىشقا ئۆلتۈرىسەن؟» دېگەن. كىچىك بالىنىڭ بۇ گېپىدىن يەھۇدىي تەسىرلىنىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرمەي كەينىگە قايتقان. يەھۇدىي قەۋمىگە قايتقان ۋاقتتا قەۋمى بۇنىڭغا: «جىبرىئىل كىچىك بالىنىڭ سۈرىتىگە كىرىپ، ئۇنى ئۆلتۈرمەسلىككە قانائەتلەندۈرۈپتۇ» دېيىشكەن.

ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مەدىنىنىڭ ئۈستى تەرىپىدە بىر يېرى بار ئىدى. شۇ يەرگە بېرىش يولىدا يەھۇدىيلارنىڭ سۆھبەت سورۇنى بولۇپ، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شۇ سورۇندا ئولتۇرۇپ قالاتتى. يەھۇدىيلار ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سورۇندا ئولتۇرغىنىدىن، «ئۆمەر بىزنى ياخشى كۆرىدىكەن» دەپ ئويلاپ: «ئۆمەر، سېنى ياخشى كۆرمىز ۋە ھۆرمەتلەيمىز. سەندىن چوڭ ئۈمىد-ئارزۇلارنى كۈتىمىز» دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپ: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەرنى ياخشى كۆرۈپ ئولتۇرمىدىم. لېكىن رەسۇلۇللاھنىڭ سىلەر ھەققىدە دېگەن سۆزلىرىنى تېخىمۇ بەكرەك چۈشىنىش، ھەمدە كىتابىڭلاردا نېمىلەرنىڭ بارلىقىنى بىلىش ئۈچۈن ئولتۇردۇم» دېدى. يەھۇدىيلار ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: «مۇھەممەدكە بىزنىڭ سىرلىرىمىزنى كىم دەپ بېرىدۇ؟» دەپ سورىدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام سىلەرنىڭ خەۋىرىڭلارنى ئاسماندىن ئېلىپ چۈشىدۇ» دېگەن ئىدى، يەھۇدىيلار: «جىبرىئىل بىزنىڭ دۈشمىنىمىز» دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەھۇدىيلاردىن: «جىبرىئىلنىڭ ئاللاھنىڭ نەزىرىدىكى ئورنى قانداق؟» دەپ سورىغاندا، يەھۇدىيلار جاۋاب بېرىپ: «جىبرىئىل ئاللاھنىڭ ئوڭ تەرىپىدە، مىكائىل سول تەرىپىدە ئولتۇرىدۇ» دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «دېمەك، بۇ ئىككىسىنىڭ بىرى يەنە بىرىگە دۈشمەن ئەمەس. چۈنكى بۇ ئىككىيلەننىڭ ئوڭ-سول تەرەپتە ئولتۇرغىنى، ئاللاھنىڭ نەزىرىدىكى ئورنىنى

بىلدۈرىدۇ. كىم بۇ ئىككىيلەننىڭ بىرىگە دۈشمەن بولىدىكەن، ئۇ ئاللاھنىڭ دۈشمىنى ھېسابلىنىدۇ. سىلەرنىڭ جىبرىئىلغا دۈشمەنلىك قىلىپ، مىكائىلنى ياخشى كۆرگىنىڭلار سىلەرگە ھەرگىزمۇ شاپائەت قىلالمايدۇ. ھەر ئىككىسىنىڭ دەرىجىسى ئاللاھنىڭ نەزىرىدە بۈيۈكتۇر» دېدى. يەھۇدىيلارنىڭ جىبرىئىلنى يامان كۆرۈشى، ماددىزىمچە تەسەۋۋۇر قىلىشنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، بىر دۆلەت رەئىسىنىڭ ئوك تەرىپىدە ئولتۇرغان ئادەم بىلەن سول تەرىپىدە ئولتۇرغان ئادەمنىڭ مەرتىۋە تالىشىپ، رىقابەتلەشكىنىگە ئوخشاش، ئىككى پەرىشتىنى ئىنسانغا قىياس قىلغان. ئاخىرىدا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەھۇدىيلارغا: «سىلەر ئېشەكتىنمۇ بەكرەك كاپىر ئىكەنسىلەر» دېگەن.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا بارغان ۋاقتىتا، رەسۇلۇللاھ ئۇنى كۆرەمەستىنلا: «ئاللاھ ساڭا مۇۋاپىق كەلدى» دېدى ۋە بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّـهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ**﴾ **«ئېيتقىنكى، جىبرىئىلغا دۈشمەن بولغان ئادەم (ئاللاھقا دۈشمەندۇر)، چۈنكى ئۇ ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن ئۆزىدىن ئىلگىرىكىنى تەستىق قىلغۇچى، توغرا يول كۆرسەتكۈچى، مۇئمىنلەرگە بېشارەت بەرگۈچى قۇرئاننى سېنىڭ قەلبىڭگە نازىل قىلدى»** دېگەن ئايىتى نازىل بولدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «ئى رەسۇلۇللاھ، مۇشۇ ئىشتىن كېيىن ئىمانىمدا تاغدىنمۇ مەزمۇت بولۇپ كەتتىم» دېگەن.

قۇرئان تەۋراتنى تەستىقلايدىغان، مۇئمىنلەرگە توغرا يولنى كۆرسىتىپ خۇش بېشارەت بېرىدىغان تۇرسا، يەھۇدىيلار نېمە دەپ ۋەھىينى ئېلىپ چۈشكەن جىبرىئىلنى يامان كۆرسۇن؟ دېمەك، بۇ يەھۇدىيلاردىكى خاراكتېر مەسلىسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ يولدا ماڭغۇسى يوقلۇقىنىڭ ئىپادىسى ئىدى. يەھۇدىيلارنىڭ جىبرىئىلنى يامان كۆرگىنى، ئەمەلىيەتتە ئاللاھنى يامان

كۆرگەنلىك ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن بولىدۇ.

سۈرە بەقەرە 98-ئايەت

﴿مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ﴾

«كىمكى ئاللاهنىڭ پەرىشتىلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى، جىبرىئىلنى، مىكائىلنى دۈشمەن تۇتىدىكەن (ئاللاهنى دۈشمەن تۇتقان بولىدۇ)، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ كاپىرلارنى دۈشمەن تۇتىدۇ»

ھەقنى ئىزدىگەن ئادەم، ھەقكە مۇناسىۋەتلىك ھەربىر تەرەپ ھەققىدە بوشاشماي ئىزدىنىدۇ. ھەقنى ياخشى كۆرمىگەن ئادەم، ئۆزىنىڭ ھەقنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى ئاشكارا ئېتىراپ قىلالمىسمۇ، ھەر دائىم يوقلاڭ باھانىلەرنى كۆرسىتىپ ھەقكە بويۇن ئەگمەيدۇ. بەندىدىكى بۇ خىل بويۇنتاۋلىق، نەپسى-خاھىشىنىڭ غالىب كەلگەنلىكىدىن پەيدا بولىدۇ. بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئىسلامدىكى بارلىق مەسىلىلەرنىڭ بىر-بىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ۋە پارچىلانمايدىغانلىقىنى، پەيغەمبەرنى، جىبرىئىل ۋە مىكائىل قاتارلىق مالائىكىلەرنى يامان كۆرگەنلىكنىڭ ئاللاھنى يامان كۆرگەنلىك بىلەن ئوخشاشلىقىنى بايان قىلىۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە "مَلَائِكَة" «پەرىشتىلەر» دەپ بولۇپ، جىبرىئىل بىلەن مىكائىلنى ئايرىم ئىسىم بىلەن تىلغا ئېلىپ، ئۇلار بىلەن مالائىكىلىرى ۋە ئەلچىلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ھەقنىڭ بىرلىكىنى ئىسپاتلىدى. دېمەك، كىمكى جىبرىئىل ۋە مىكائىل باشلىق بارلىق پەرىشتىلەرگە،

ئاللاھنىڭ ئەلچىلىرىگە دۇشمەن بولىدىكەن، ئۇ باشتىن ئاخىر ئاللاھنىڭ دۇشمىنىدۇر. يەھۇدىيلار جىبرىئىلنى دۇشمەن تۇتقانلىقى ۋە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىپ، بەزىسىنى ئۆلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن، ئاللاھ ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇشمنى بولغان.

دىنىنىڭ مەنبەسى ئاللاھ تائالا بولۇپ، جىبرىئىل مالائىكىلەردىن بولغان ئەلچىسى، پەيغەمبەر ئىنسانلاردىن بولغان ئەلچىسى ۋە مىكائىل ياخشىلىق، مولچىلىقنى ئېلىپ چۈشىدىغان پەرىشتىدۇر. ئايەت بۇلارنى يامان كۆرۈشنى ئادەتتىكى يامان كۆرۈش دەپ ئاتىماستىن، «ئاللاھقا كاپىر بولغانلىق» دەپ ھۆكۈم قىلغاچقا، كىم مالائىكىلەرگە، ئەلچىلەرگە، جىبرىئىل ۋە مىكائىلغا دۇشمەن بولىدىكەن، ئوخشاشلا كاپىر بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھۆكۈم ئارقىلىق، يەھۇدىيلارنىڭ گەرچە ساماۋىي دىنغا ئەگەشكەنلىكىنى دەۋا قىلسىمۇ، كاپىر ئىكەنلىكىنى ئېچىپ بەرگەن.

سۈرە بەقەرە 99-ئايەت

﴿وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۖ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ﴾

«شەك-شۈبھىسىزكى، ساڭا ئىز روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدۇق، ئۇلارنى پەقەت توغرا يولدىن چىققانلارلا ئىنكار قىلىدۇ»

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدىكى مەزمۇنلاردىن كېيىن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەلچىلىكىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى تەكىتلەشكە يۆتكەلدى. ئايەتلەر ناھايىتى روشەن بولۇپ، ئىمان ئېيتىشنى خالايدىغان ئەقلى جايدا ھەرقانداق ئىنسان بۇ ئايەتلەرگە ئىمان ئېيتىدۇ. لېكىن پاسىقلىقنى مەقسەت قىلىدىغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئايەتتىكى "آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ" پاكىت ۋە ئاجايىپ ئىشلارنى كۆرسىتىدىغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مۆجىزە بولغاچقا، "آيَاتٍ" دېيىلدۇ. قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىمۇ ھەم "آيَات" دېيىلدۇ. ھېچكىم ئىختىلاپ قىلمايدىغان، ئۇنى بايان قىلمىسىمۇ بولىدىغان ئوچۇق ۋە ئېنىق مەسىلىلەر "بَيِّنَات" دېيىلىدۇ.

﴿وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ﴾ **«ئۇلارنى پەقەت پاسىقلارلا (توغرا يولدىن چىققانلارلا) ئىنكار قىلىدۇ».** "فَاسِقُونَ" دېگەن سۆزنىڭ ئەسلىسى مېۋە-چېۋىنىڭ پىشىپ پوستىدىن ئايرىلغىنىنى كۆرسىتىدۇ. مېۋىلەرنىڭ غورىسى پىشىپ ھۆل ھالەتكە كېلىشتىن ئىلگىرى، پوستىنى سويۇپ ئالغىلى بولمايدۇ. لېكىن يۇمشاپ، مەي باغلىغان ۋاقتىدا، پوستىنىڭ مېۋىدىن

ئۆزلۇكسىز ئاجرىغانلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ. مانا مۇشۇ "فسقت الرطبة" دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ يولىدىن ۋە ئىتائىتىدىن ئۆزلىكىدىن ئايرىلىپ چىقىپ كەتكەن ئادەمنى «پاسىق» دەيمىز.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۈچلەندۈرۈپ ئەۋەتكەن دەلىل-پاكىتلارنىڭ ناھايىتى روشەن ئىكەنلىكىنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك ھاياتىدا ئوقۇپ باقمىغان ئىنساننىڭ لەۋزىي ۋە مەنىۋي جەھەتتىن مۆجىزە بولغان قۇرئاننى ئېلىپ كەلگەنلىكىنىڭ ئۆزى، دەلىلگە موھتاج بولمايدىغان ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھنىڭ رەسۇلىنى دۇنيا قىزىقتۇرالمايدۇ. دۇنياغا قىزىققان بولسا، قۇرەيشلەر پۈتۈن مال-مۈلكىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بېرىپ باي قىلىۋېتىشكە رازى بولۇشقان ئىدى. بۇنىڭ ئۆزىمۇ رەسۇلۇللاھنىڭ پېرىنسىپ ۋە ئاساندىن كەلگەن بىر رىسالەت ئىگىسى ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان ئارقىلىق، مۇناپىق-كاپىرلارنىڭ قەلبىدىكى ئوي-پىكىرلەردىن خەۋەر بېرىش بىلەن بىرگە، كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان ھادىسىلەر ۋە كائىنات قانۇنىيەتلىرىدىن ئالدىن بېشارەت بەرگەن. ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان ئۆز ئىچىگە ئالغان تۈرلۈك ئاستىرونومىيە ئىلمىي ۋە دۇنياغا مۇناسىۋەتلىك ھەرخىل مۆجىزىلەرنىڭ ھەممىسى روشەن پاكىت بولۇپ، ھېچكىم بۇلارنى ئىنكار قىلالمايدۇ. بۇ نۇقتىدىن قۇرئاننىڭ ئاللاھ تەرەپتىن كەلگەنلىكىنى، تىل ۋە ئىلمىي جەھەتتە مۆجىزىلەرگە تولغانلىقىنى ۋە كەلگۈسى ئەۋلادلار ئۈچۈن يېڭى شەكىلدە مۆجىزە پېتى قالىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز.

سۈرە بەقەرە 100-ئايەت

﴿أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُم ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

«ھەر قاچان ئۇلار بىرەر ئەھدە تۈزۈشسە، بىر تۈركۈمى ئۇنى بۇزىدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ»

يەھۇدىيلار بىر ئىلاھقا ئىمان ئېيتىش ۋەدىسىنى بۇزۇپ، موزايغا ئىبادەت قىلدى. شەنبە كۈنى بېلىق تۇتماسلىق ئەھدىسىگە ھىيلە ئىشلەتتى. بەيتۇلمۇقەددەسكە كىرىشكە بۇيرۇلغاندا، ئەھدىگە ۋاپا قىلماستىن، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: ﴿فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾[1] «سەن پەرۋەردىگارىڭ بىلەن بىللە بېرىپ ئىككىڭلار ئۇرۇشۇڭلار، بىز بۇ يەردە ئولتۇرۇپ تۇرايلى» دېدى. خەندەك غازىتى بولغاندا، مۇشرىكلارنىڭ مۇسۇلمان قوشۇنىنىڭ كەينى تەرىپىدىن ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن يول ئېچىپ بېرىشكە ئۇرۇنۇپ، مۇسۇلمانلار بىلەن بولغان ئەھدىسىنى بۇزدى. بۇنىڭدىن باشقا ئۇلار جەڭ، ئەسىرلەر ۋە ئىبادەت ھەققىدە ئېلىنغان نۇرغۇن ئەھدىلەرنى بۇزغان.

يەھۇدىيلارنىڭ ئىسلامغا تۇتقان پوزىتسىيەسى، تەۋراتتىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە كەلگەن مەزمۇنلارنى يوشۇرماسلىققا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىشقا بەرگەن ۋەدىسىگە قارشى قىلىپ قويدى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ

[1] سۈرە مائىدە، 24-ئايەت

ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ﴾[1] «ئۆز ۋاقتىدىلا ئاللاھ پەيغەمبەرلەردىن چىن ئەھدە ئېلىپ: سىلەرگە مەن كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئاتا قىلدىم، كېيىن سىلەرگە، سىلەردىكىنى ئېتىراپ قىلغۇچى بىر پەيغەمبەر (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلسە، ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە ئىمان ئېيتىشىڭلار كېرەك ۋە ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە ياردەم بېرىشىڭلار كېرەك، (دېدى). ئاللاھ: بۇ ئەھدىنى ئېتىراپ قىلدىڭلارمۇ؟ بۇ ئىش ئۈچۈن مېنىڭ ئەھدەمنى قوبۇل قىلدىڭلارمۇ؟، دېدى. ئۇلار: ئېتىراپ قىلدۇق، دېدى. ئاللاھ: گۇۋاھ بولۇڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە گۇۋاھ بولغۇچىلاردىندۇرمەن، دېدى» دەيدۇ. دېمەك، مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن بۇ ئەھدە ئېلىنغان ۋە بەنى ئىسرائىلغا بۇ ئەھدىنى يەتكۈزگەن.

﴿نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُم﴾ «(بىرەر ئەھدە تۈزۈشسە) بىر تۈركۈمى ئۇنى بۇزىدۇ». ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئاللاھقا قىلغان ۋەدىسىگە ئەمەل قىلغانلار ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتماقچى بولغانلىرىمۇ بار ئىدى. لېكىن كۆپ سانلىقى ئەھدىگە ۋاپا قىلمايتتى. ئەگەر «يەھۇدىيلارنىڭ ھەممىسى ئەھدىسىنى بۇزىدۇ» دېيىلگەن بولسا، يەھۇدىيلار: «ئاللاھ بىزگە ھۆكۈم قىلىپ بوپتۇ. ئەسلىدە بىز ئىمان ئېيتىپ، ۋەدىمىزدە تۇراتتۇق» دېيىشى مۇمكىن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا: ﴿**بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ**﴾ **«بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ»** دېگەن.

[1] سۇرە ئال ئىمران، 81-ئايەت

سۈرە بەقەرە 101-ئايەت

﴿وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

«ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن قوللىنىدىكى كىتابنى تەستىقلايدىغان بىر پەيغەمبەر كەلسە، بىلمەيدىغاندەك، ئاللاھنىڭ كىتابنى ئارقىسىغا چۆرۈۋېتىدۇ»

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىشقا مۇناسىۋەتلىك ئەھدىنى، بىلىپ تۇرۇپ بۇزغان يەھۇدىيلار ھەققىدە سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن: ﴿**وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ**﴾ **«ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن قوللىنىدىكى كىتابنى تەستىقلايدىغان بىر پەيغەمبەر كەلسە»** دېگەن. قۇرئان ۋە تەۋرات ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىن چۈشكەن بولسىمۇ، لېكىن يەھۇدىيلار تەۋراتنىڭ بىر قىسمىنى يوشۇرۇپ، ئۆزگەرتىپ، ئۇنىڭغا ئۆز خاھىشىنى قوشۇۋەتكەن ئىدى. قۇرئان تەۋراتتىكى يەھۇدىيلار يوشۇرغان يەرنى ئاشكارىلاپ، يوشۇرمىغان ئورۇنلارنى تەكىتلەپ كەلگەن.

﴿**نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ**﴾ **«كىتاب بېرىلگەنلەردىن بىر تۈركۈمى ئاللاھنىڭ كىتابنى ئارقىسىغا چۆرۈۋېتىدۇ»**. ئۇلار تەۋراتنى چۆرۈپ تاشلىغاندەك، ئاخىرقى كىتاب بولغان قۇرئاننىمۇ چۆرۈپ تاشلىدى. ئايەتتىكى "نَبَذَ" بىر نەرسىنى يىراقتا چۆرۈۋېتىشنى

كۆرسىتىدۇ. يەھۇدىيلار ئەرەبلەرگە: «پات يېقىندا بىر پەيغەمبەر كېلىدۇ. بىز ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىپ، سىلەرنى ئاد، ئىرام قەۋمىنى ئۆلتۈرگەندەك ئۆلتۈرىمىز» دەپ قورقۇنچ سالاتتى. ئەمما ئۇلار پەيغەمبەرنىڭ ئۆزىدىن چىقمىغانلىقىنى كۆرۈپ، تەۋراتتىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى، ھەمدە كېلىدىغان خۇش بېشارەتلىرىنىمۇ چۆرۈپ تاشلىدى.

﴿نَبَذَ فَرِيقٌ﴾ **«ئۇلارنىڭ بىر قىسمى چۆرۈۋەتتى».** ئەگەر قۇرئان كەرىم «بارلىق يەھۇدىيلار كىتابنى چۆرۈۋەتكەن» دېگەن بولسا، ئىمان ئېيتقان يەھۇدىيلارغا ئىنسان قىلمىغانلىق بولاتتى. يەھۇدىيلارنىڭ ئاربىسىدا، ئۇلارنىڭ چوڭ ئالىملىرىدىن بولغان ئىبنى سالام ۋە كەئب ئەلئەھبارغا ئوخشاش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان بىر بۆلۈك جامائەت بولغاچقا، قۇرئان بۇ نۇقتىنى ئىنچىكە ئىپادىلەپ بەرگەن.

ئۇلار كىتابنى ﴿وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ﴾ **«ئارقىسىغا»** چۆرۈۋەتكەن. بىر نەرسىنى ئالدىغىمۇ، كەينىگىمۇ تاشلىغلى بولىدۇ. نەرسىنى ئالدىغا تاشلىغاندا، تاشلىغان نەرسە كۆرۈنۈپ تۇرغاچقا، بەلكىم قايتا بىر قېتىم قولغا ئېلىپ، ئويلىنىپ بېقىشقا قىزىقتۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن. لېكىن ئۇلار زادى قاراپ قالماسلىق ئۈچۈن كەينىگە «تاشلىۋەتكەن». بۇ ئۇلارنىڭ نەقەدەر ئەقىلسىز ۋە چوڭچىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

﴿كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ **«خۇددى بىلمەيدىغاندەك».** ئەمەلىيەتتە ئۇلار رەسۇلۇللاھنىڭ بېشارەت ۋە سۈپەتلىرىنى بىلسىمۇ، بىلمەيدىغاندەك قىياپەتكە كىرىۋالغان. چۈنكى "كَأَنَّهُمْ" «ئۇلار خۇددى» دېگەن ئىپادە، يەھۇدىيلارنىڭ بىلىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى. ئۇنداقتا ئۇلار ئاللاھنىڭ كىتابىنى تاشلاپ نېمىگە ئەگەشتى؟ ئۇنىڭ تەپسىلاتى كېيىنكى ئايەتتە بايان قىلىنىدۇ.

60-دەرس

سۈرە بەقەرە 102-ئايەت

﴿وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُم بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾

«ئۇلار سۇلايمانىنىڭ پادىشاھلىق زامانىدىكى شەيتانلارنىڭ (سېھىرگەرلىكىگە ئائىت) سۆزلىرىگە ئەگەشتى. سۇلايمان كاپىر بولغىنى يوق، لېكىن شەيتانلار كىشىلەرگە سېھىر ئۆگىتىپ كاپىر بولدى. ئۇلار بابىلدىكى ھارۇت-ماروت دېيىلىدىغان ئىككى پەرىشتىگە نازىل قىلىنغان سېھىرنى ئۆگىتەتتى. (بۇ ئىككى پەرىشتە) بىز كىشىلەرنى سىنايمىز كاپىر بولمىغىن، دېمىگىچە ھېچ كىشىگە سېھىر ئۆگەتمەيتتى. ئۇلار بۇ ئىككىسىدىن ئەر-خوتۇننى بىر-بىرىدىن ئايرىۋېتىدىغان ئىشلارنى (يەنى سېھىرگەرلىكنى) ئۆگىنەتتى، ئۇلار ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچ كىشىگە

زىيان يەتكۇزەلمەيتتى. ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىگە زىيىنى بار، پايدىسى يوق نەرسىنى ئۆگىنەتتى. يەھۇدىيلار (تەۋراتنى تاشلاپ) سېھىرنى سېتىۋالغۇچىغا ئاخىرەتتە ھېچ نېسىۋە يوق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى، ئۇلار جانلىرىنىڭ بەدىلىگە سېتىۋالغان نەرسىسىنىڭ (يەنى ئۆزلىرى ئۇچۇن سېھىر ئۆگىنىشنى تاللىشىنىڭ) ئەجەبمۇ يامان ئىش ئىكەنلىكىنى كاشكى بىلسە ئىدى»

ئادەم ئەلەيھىسسالام زېمىندىكى ۋەزىپىسىنى باشلاش ئۇچۇن، جەننەتتە قىسقا مۇددەتلىك تەجرىبە دەۋرىنى ئۆتكۈزگەن. تەجرىبە مەزگىلىدە، ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ھەۋۋا ئانىمىزغا شەيتاننىڭ دۇشمەنلىك قىلغانلىقىنى، زېمىنغا چۈشكەندىن كېيىن، شەيتانلارنىڭ ئۇلار بىلەن مەڭگۈ جەڭ قىلىدىغانلىقىنى ۋە دۇشمەنلىكىنىڭ توختاپ قالمايدىغانلىقىنى ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە بەنى ئىسرائىلنىڭ دەل ئادەم ئەلەيھىسسالام زېمىنغا چۈشۈرۈلگەندە ئەسكەرتىلگەن ئىنسانىنىڭ ئەبەدىي دۇشمىنى بولغان شەيتانغا ۋە ئۇنىڭ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئوقۇپ بەرگەن نەرسىلىرىگە (يەنى سېھىرگەرلىككە) ئەگەشكەنلىكىنى بايان قىلغان. ئىنسان ۋە جىنىدىن بولغان شەيتانلار ئۇزلۇكسىز ھەربىكەتتە بولغانلىقى ئۇچۇن، ئىنسان ئۆزىنىڭ جەڭ ئېچىدە ئىكەنلىكىنى ئۇنۇتماسلىقى كېرەك.

بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا يەھۇدىيلارنىڭ ئېزىپ كېتىشىنىڭ ئاساسىي سەۋەبىنى زىكىر قىلغاندىن سىرت، ئۇلارنىڭ تۆھمەتلىرىنى ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە تۇتقان پوزىتسىيەسىنى كۆرسىتىپ بېرىۋاتىدۇ. بەنى ئىسرائىل ئېچىدىن چىققان داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سۇلايمان

ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىغا بىنائەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا ھېچكىمگە بېرىلمىگەن مۇلۇك، ئىقتىدار ۋە نېئمەتلەرنى ئاتا قىلغان. شۇنىڭ قاتارىدىن سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى ئۆز قەۋمىگە پادىشاھ قىلىپ، قۇشلارنىڭ تىلىنى چۈشىنەلەيدىغان، شامال ۋە جىنلارنى بۇيرۇقى ئاستىدا قىلىپ بەرگەن. ئۇ دەۋرىدە سېھرگەرلىك كەڭ تارقالغان بولۇپ، رىۋايەتلەردە دېيىلىشىچە، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام سېھرگەرلەرنىڭ كىتابلىرىنى يىغىپ كۆمۈۋەتكەن. كېيىن يەھۇدىيلار كۆمۈۋەتكەن كىتابلارنى چىقىرىپ: «سۇلايمان ئىنسان، جىن ۋە باشقىلارنى ئەسلى مۇشۇ سېھىر كىتابلىرى بىلەن كونترول قىلىپتىكەن» دەپ، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى ھەم پادىشاھى بولغان سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا تۆھمەت قىلغان. بۇنىڭدىن باشقا بەنى ئىسرائىلنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە قارىتا «ھاراق ئىچكەن، زىنا قىلغان» دېگەندەك، ئادەم تىلغا ئېلىشتىنمۇ قورقىدىغان تۆھمەتلىرى بار ئىدى.

رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، فۇرات دەرياسىنىڭ بىر تەرىپىگە تۇغرا كېلىدىغان بابىلون شەھىرىدە ئۆزىنى پەرىشتە دەپ ئاتىغان ھارۇت ۋە ماروت ئىسىملىك ئىككى سېھرگەر بولۇپ، بۇلار باشقىلارغا سېھىر ئۆگىتىشىنىڭ ئالدىدا: «ئاللاھ سىنى بىز ئارقىلىق سىنايدۇ. بىزدىن سېھىر ئۆگەنسەڭ كاپىر بولسەن» دەيتتى. ئەمما كىشىلەر بۇلاردىن سېھىر ئۆگىنىپ، ئەر-ئايالنىڭ ئوتتۇرىنى ئايرىش ۋە باشقىلارغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزۈش ياكى پايدا ئەكىلىش مەقسىتى بىلەن سېھرگەرلىكنى داۋاملاشتۇرۇۋەرگەن. تەپسىرشۇناس ئۆلىمالار بۇ ۋەقەلىك ھەققىدە ئىككى خىل چۈشەنچىدە بولغان. بۇ ئىككى خىل چۈشەنچىنىڭ ئەتراپىدا نۇرغۇن رىۋايەتلەر بار. بىر خىل كۆز قاراشتا بۇ ئىككىسى پەرىشتە بولۇپ، ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنى سىناش ئۈچۈن ئىككىيلەننى سېھىردىن ئىبارەت بىر كۈپۈر ئەمەل بىلەن زېمىنغا چۈشۈرگەن. ئۇلار سېھىر ئۆگىتىشىنىڭ ئالدىدا، ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرغان بولسىمۇ، ئىنسانلار سېھىر ئۆگىنىپ كاپىر

بولغان ۋە ئاخىرەتتىكى نېسىۋىسىدىن قۇرۇق قالغان. يەنە بىر خىل قاراشتا، ھارۇت ۋە ماروت پەرىشتە بولمىسىمۇ، ئۆزلىرىنى پەرىشتە دەپ ئاتىۋالغان. بۇ خۇددى جەمئىيىتىمىزدىكى سېھىرگەرلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ كاپىر بولسىمۇ، دىنىي تونغا ئورۇنىۋالغىنىغا ئوخشايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئاللاھ ئۇلارغا ھېچقانداق سېھىر چۈشۈرمىگەن. ئۇلارنىڭ: «بىز سىلەر ئۈچۈن ئىمتىھان، بۇنى ئۆگىنىپ كاپىر بولما» دەپ ئاگاھلاندۇرغىنى، باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان ساختىپەزلىكى ئىدى. بۇ ئىككىلى خىل چۈشەنچىدە ھەقىقەتنىڭ بىر ئىكەنلىكى، ئىنسانلار قارىماققا پايدىلىقتەك، لېكىن دۇنيا-ئاخىرەتنىڭ زىيانلىق ئىشلارنى، ماھىيىتىنى چۈشەنمەي داۋاملاشتۇرىدىغانلىقى بايان قىلىنغان.

﴿وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ﴾ «ئۇلار شەيتانلار ئوقۇپ بېرىۋاتقان نەرسىگە ئەگىشىدۇ». ئىنسان بىر نەرسىنى تاشلىغان بولسا، ئۇنىڭ قارشىسىدا چوقۇم يەنە بىر نەرسىگە ئەگەشكەن بولىدۇ. يەنى، يەھۇدىيلار ھەق يولنى تاشلاپ، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىكى شەيتانلار كۆرسەتكەن يولغا ئەگەشتى. ئاللاھ تائالا كىشىلەرنىڭ مەسلىنى نەق مەيدانىدا باردەك تەسەۋۋۇر قىلىشى ئۈچۈن، «ئوقۇپ بېرىۋاتقان» دېگەن ئىپادىنى قوللانغان. دېمەك، ئايەتتىكى تىلغا ئېلىنىۋاتقان شەيتانغا ئەگىشىنىڭ مۇئەييەن بىر زامانغا خاس ئەمەسلىكى، بەلكى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن قىيامەتكە قەدەر ھېچ توختاپ قالمايدىغانلىقى ۋە ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىكى بىر گۇرۇپپىنىڭ داۋاملىق شەيتانغا ئەگىشىدىغانلىقى بايان قىلىنىپ، بۇ ۋەقەنىڭ بىزگە بېرىلگەن ئۆرنەك ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

جىنلارنىڭ ئىچىدە ئىتائەتچانلىرى ۋە ئاسىي گۇناھكارلىرى بار. شەيتانلار جىنلارنىڭ ئىچىدىكى ئاسىي گۇناھكارلىرى ئىدى. بۇ ھەقتە

قۇرئـــان كەرىمـــدە: ﴿وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا﴾[1] «بىزنىڭ ئىچىمىزدە ياخشىلارمۇ ۋە ئۇنىڭدىن تۆۋەن تۇرىدىغانلارمۇ بار، بىز تۇرلۈك يوللارغا بۆلۈنىدۇق» ۋە يەنە: ﴿وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ﴾[2] «بىزدىن مۇسۇلمانلار ۋە ھەق يولدىن چىققۇچىلارمۇ بار» دېيىلگەن. شەيتانلار ئەسلى ئاللاھنىڭ يولىغا قارشى چىققان بىر بۆلۈك جىنلارنى كۆرسىتىدىغان بولۇپ، ئاللاھنىڭ يولىغا قارشى چىققان ئىنسانمۇ «شەيتان» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا﴾[3] «شۇنىڭدەك ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ شەيتانلىرىنى ھەربىر پەيغەمبەرگە دۇشمەن قىلدۇق، ئۇلار ئالداش ئۇچۇن شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر-بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ» دېگەن.

﴿وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ﴾ «ئۇلار سۇلايمانىنىڭ پادىشاھلىق زامانىدىكى شەيتانلارنىڭ (سېھرىگەرلىكىگە ئائىت) سۆزلىرىگە ئەگەشتى». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىشتىن ئىلگىرى، ئاللاھ تائالا شەيتانلارنى ئاسمان بۇيرۇقلىرىنى ئاڭلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان. ئۇلار ئاڭلىغان بۇ بۇيرۇقلارغا بىر قىسىم يالغان خۇراپاتلارنى قوشۇپ، ئۆزىنىڭ كاپىر كاتتىباشلىرىغا يەتكۈزەتتى. شۇڭا ئۇلارنىڭ ئاز ساندىكى سۆزىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، كۆپىنچىسى يالغان چىقاتتى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ﴾[4] «شۇبھىسىزكى، شەيتانلار ئۆز دوستلىرىنى (مۇشرىكلارنى) سىلەر بىلەن دەتالاش قىلىشقا ۋەسۋەسە قىلىدۇ» دېگەن. بۇ يولنىڭ قىيامەتكە قەدەر پاك-پاكىز ساپ ھالەتتە

[1] سۇرە جىن، 11-ئايەت
[2] سۇرە جىن، 14-ئايەت
[3] سۇرە ئەنئام، 112-ئايەت
[4] سۇرە ئەنئام، 121-ئايەت

ساقلىنىشى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەۋەتىلگەندىن كېيىن، شەيتانلارنىڭ ئاسمان بۇيرۇقلىرىنى ئاڭلاش ئىمكانىيىتىنى پۈتۈنلەي چەكلەندى. ئاللاھ بۇ ھەقتە: ﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا﴾[1] «بىز ھەمىشە (ئوغرىلىقچە تىڭشاش ئۈچۈن) ئاسمانىنىڭ ئولتۇرۇشقا بولىدىغان جايلىرىدا ئولتۇراتتۇق، كىمكى ئەمدى (ئوغرىلىقچە) ئاڭلاشقا ئۇرۇنسىدىكەن، ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغان كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلارنى بايقايدۇ» دەيدۇ. قۇرئان نازىل بولغاندىن كېيىن، شەيتان ئاسماندىن چۈشىدىغان ۋەھيلەرنى ئاڭلاشقا ئۇرۇنسا، ئاللاھ تائالا كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلارنى ئەۋەتىپ كۆيدۈرۈۋېتىدىغان بولغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاۋام خەلقنىڭ ئارىسىدا، «ئاقار يۇلتۇز ئاللاھنىڭ دىن دۈشمەنلىرىگە ئاتقان ئوقياسى» دېگەندەك سۆزلەر تارقالغان.

ئاللاھ تائالا: ﴿وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا﴾[2] «(جىنلار ئېيتتى): بىز (ئاسمان ئەھلىنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشاش ئۈچۈن) ئاسمانغا (چىقىشنى) تىلىدۇق، ئاسمانىنىڭ كۈچلۈك مۇھاپىزەتچىلەر (يەنى پەرىشتىلەر) بىلەن ۋە (كۆيدۈرگۈچى) يۇلتۇزلار بىلەن تولۇپ كەتكەنلىكىنى بايقىدۇق» ۋە: ﴿وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾[3] «بىز (جىنلار جامائەسى) زېمىنىدىكىلەرگە يامانلىق ئىراده قىلىنىدىمۇ ياكى پەرۋەردىگارى ئۇلارغا ياخشىلىق ئىراده قىلىدىمۇ؟ بىلمەيمىز» دېگەن.

يەھۇدىيلار سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھنىڭ نۇرغۇن نېئمەتلەرنى بەرگەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇقلۇق، «سۇلايمانىنىڭ تۇنقان يولمۇ سېھىر يولى» دېگەن ۋەھىمىنى تارقاتماقچى بولۇشتى. ئاللاھ تائالا: ﴿**وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ**

[1] سۇرە جىن، 9-ئايەت
[2] سۇرە جىن، 8-ئايەت
[3] سۇرە جىن، 10-ئايەت

www.uyghurkitap.com

وَلَـٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا﴾ «سۈلايمان كاپىر بولغىنى يوق، لېكىن شەيتانلار (كىشىلەرگە سېھىر ئۆگىتىپ) كاپىر بولدى» دېگەن ئايەت ئارقىلىق، سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنى «كىشىلەرنى سېھىر بىلەن باشقۇردى ۋە كۈپۈرلۈقنى تارقاتتى» دېگەن تۆھمەتتىن ئاقلىغان.

سۈلايمان ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالادىن ئۆزىدىن كېيىن ھېچكىمگە بېرىلمەيدىغان مۈلۈكنى بېرىشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى قۇرئان كەرىم ھېكايە قىلىپ: ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّن بَعْدِي إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾[1] «سۈلايمان ئېيتتى: پەرۋەردىگارىم! ماڭا مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا مەندىن كېيىن ھېچ ئادەمگە مۇيەسسەر بولمايدىغان پادىشاھلىقنى ئاتا قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن كۆپ ئاتا قىلغۇچىسەن. بىز سۈلايمانغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق. شامال سۈلايماننىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئۇ خالىغان تەرەپكە لەرزان ماڭاتتى. ھەمدە ئۇنىڭغا (كاتتا بىنالارنى سالالايدىغان) قۇرغۇچى ۋە (دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۇنچە-مارجانلارنى ئېلىپ چىقالايدىغان) غەۋۋاس شەيتانلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق. يەنە نۇرغۇن شەيتانلارغا ئىشكەل سېلىنغاندۇر» دەيدۇ. سۈلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئىنسان، جىن، شامال، ئۇچار قۇش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا مەخلۇقاتلارنى باشقۇرالايدىغان پادىشاھلىق بېرىلگەن.

كۈپۈرنى تارقاتقانلار ئەمەلىيەتتە شەيتانلار بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: **﴿وَلَـٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُم بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ﴾ «لېكىن شەيتانلار**

[1] سۈرە ساد، 35 ~ 38-ئايەتلەر

كىشىلەرگە سېھىر ئۆگىتىپ كاپىر بولدى. ئۇلار بابىلدىكى ھارۇت-ماروت دېيىلىدىغان ئىككى پەرىشتىگە نازىل قىلىنغان سېھىرنى ئۆگىتەتتى. (بۇ ئىككى پەرىشتە) بىز كىشىلەرنى سىنايمىز كاپىر بولمىغىن، دېمىگىچە ھېچ كىشىگە سېھىر ئۆگەتمەيتتى. ئۇلار بۇ ئىككىسىدىن ئەر-خوتۇننى بىر-بىرىدىن ئايرىۋېتىدىغان ئىشلارنى (سېھىرگەرلىكنى) ئۆگىنەتتى، ئۇلار ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچ كىشىگە زىيان يەتكۈزەلمەيتتى. ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىگە زىيىنى بار، پايدىسى يوق نەرسىنى ئۆگىنەتتى» دېگەن.

ئايەتتىكى «سېھىر» "سحر"دىن چىققان بولۇپ، كېچىنىڭ ئاخىرلىشىپ كۈندۈزنىڭ باشلىنىش ۋاقتىنى (يەنى، تاڭ ئېتىش ئالدىدىكى بىر تەرىپى يورۇق بىر تەرىپى قاراڭغۇ ۋاقتىنى) كۆرسىتىدۇ. سېھىر كۆزنى باغلاش ۋە خىيال قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت ئىككى ئىشقا ئاساسلىنىدۇ. سېھىرنىڭ كۆزنى باغلاش ئارقىلىق بولىدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ﴾[1] «ئۇلار ھاسا، ئارغامچىلارنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى باغلىدى، ئۇلارنى (يەنى كىشىلەرنى) قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى، ئۇلار (كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە) چوڭ (كۆرۈنىدىغان) سېھىرنى كۆرسەتتى» دېيىلگەن. دېمەك، سېھىرگەر سېھىرلەنگەن ئادەمنىڭ كۆزىنى كونترول قىلىش ئارقىلىق، رېئال بولمىغان نەرسىنى رېئالدەك كۆرسىتىدۇ. سېھىرنىڭ خىيال قىلدۇرۇش ئارقىلىق بولىدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿قَالَ بَلْ أَلْقُوا ۖ فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ﴾[2] «مۇسا: بەلكى سىلەر ئاۋۋال تاشلاڭلار! دېدى. (ئۇلار تاشلىغان ئىدى) ئارغامچىلىرى، ھاسىلىرى ئۇلارنىڭ سېھىرىدىن ئۇنىڭغا ھەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلدى» دېيىلگەن. يەنى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدىكى يىلان ئەمەلىيەتتە ماڭمىغان بولسىمۇ، ھەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلغان.

[1] سۇرە ئەئراف، 116-ئايەت
[2] سۇرە تاھا، 66-ئايەت

سىھىرگەرلەر ئارغامچىلا ۋە تاياقلىرىنى تاشلىغاندىن كېيىن، سورۇندىكىلەرنىڭ ھەممىسىگە مېڭىۋاتقان يىلانلاردەك كۆرۈندى. شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ھاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇلارنىڭ سىھرى شۇ ھامان بەربات بولدى. بۇنى قۇرئان ھېكايە قىلىپ: ﴿وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ﴾[1] «قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سىھرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەنلىرى سىھرگەرلەرنىڭ ھېيلىسىدۇر، سىھرگەرلەر قەيەرگە بارسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ. (مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سىھرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋەتتى) شۇنىڭ بىلەن سىھرگەرلەر (سەجدە قىلغان ھالدا يىقىلىپ): ھارۇن بىلەن مۇسانىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتتۇق، دېيىشتى» دېگەن.

سىھرگەرلەر نېمە ئۈچۈن سەجدە قىلىدۇ؟ چۈنكى ئۇلارنىڭ يەرگە تاشلىغان ئارغامچا ۋە تاياقلىرى سىھرلەنگەن كۆزلەردە يىلاندەك تۇيغۇ بەرگەن بىلەن، ئۆزلىرىنىڭ كۆزىدە ھېلىھەم ئارغامچا ۋە تاياق پېتى ئىدى. سىھرگەرلەر ئۇ نەرسىلەرنى ئۆز ھەقىقىتى بىلەن كۆرگەچكە قورقمىغان. ئەمما مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسى ھەقىقىي يىلانغا ئۆزگەرگەندە، بۇنىڭ سىھىر ئەمەس بەلكى ئىنساننىڭ ئىقتىدارىدىن تاشقىرى بىر مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن سەجدە قىلغان.

شەيتانلارنىڭ ھەرخىل شەكىلگە ئۆزگىرىش ئىقتىدارى بولغانلىقى ئۈچۈن، شەيتانىنى ئەسلى سۈرىتىدە كۆرەلمەيمىز. ئەمما ئۇ نېمىگە ئۆزگەرسە، شۇ نەرسىنىڭ قانۇنىيىتى ئۇنىڭغا تەتبىقلىنىدۇ. مەسىلەن: نورمال ئەھۋالدا جىنغا ئوق ۋە پىچاق كار قىلمايدۇ. لېكىن ئىنسان ياكى ھايۋانغا

[1] سۇرە تاھا، 69، 70-ئايەت

ئۆزگەرگەندە، ئوق ئاتساق ياكى پىچاق سۇرسەك ئۆلىدۇ. مانا بۇ جىنىڭ باشقا نەرسىنىڭ سۇرىتىگە كىرمەسلىكىنىڭ ۋە كىرگەن تەقدىردىمۇ ئۇزۇن تۇرماسلىقىنىڭ سىرى.

شەيتان ئىنسان سۇرىتىدە كەلگەن ۋاقىتتا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "فلقد هممت أن أربطه إلى جنب سارية من سواري المسجد حتى تصبحوا تنظرون إليه أجمعون أو كلكم ثم ذكرت قول أخي سليمان رب اغفر لي وهب لي ملكا لا ينبغي لأحد من بعدي. فرده"[1] «مەن شەيتاننى مەسچىتنىڭ تۇۋرۇكلىرىنىڭ بىرىگە باغلاپ، كىشىلەر كۆرۈپ تاماشا قىلسۇن دەپ ئويلىدىم. لېكىن قېرىندىشىم سۇلايمانىنىڭ: ئى ئاللاھ، ماڭا مەندىن كېيىن ھېچكىمگە بەرمەيدىغان مۇلۇكنى بەرسىلە، دېگەن دۇئاسىنى ئەسلەپ ئۇنداق قىلمىدىم» دېگەن. شەيتان باشقا شەكىلگە كىرگەندە، دۇنيا قانۇنىيىتى كونترولىلىقغا كىرىپ قېلىشى، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەتلىرىدىن بىرىدۇر. ئەگەر ئۇنداق بولمىسا ئىدى، ئىنسانلارنى قورقۇتۇپ، نورمال ھاياتنى قالايمقان قىلۋەتكەن بولاتتى.

سېھىر شەيتانلار دۇنياسىدىن كەلگەن بىر قانۇنىيەت بولغاچقا، بىز ياشاۋاتقان دۇنياغا ئېلىپ كېلىنگەندە، تەڭپۇڭلۇقنىڭ بۇزۇلۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئاللاھ تائالا سېھىرنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ئېنىق بايان قىلغاچقا، سېھىر ئۆگەنگۈچى ياخشى ئىشلارغا ئىشلىتىشنى مەقسەت قىلىپ ئۆگەنسىمۇ، نەتىجە يەنىلا يامان ئىشقا سەۋەب بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئىنسان باشقىلاردا يوق كۈچكە ئىگە بولغان ھامان، تۇيماستىن ھەددىدىن ئېشىش يولىغا قاراپ ماڭىدۇ. كىشىلەر ئارىسىدا باراۋەرلىك بولمىغىنىدا، جەمئىيەتنىڭ ئەمىلىكى بۇزۇلىدۇ. ئاللاھ تائالا جەمئىيەتنىڭ تىنچلىقى ئۈچۈن، ئىنسانلارغا كۈچلەرنى تەڭپۈڭ شەكىلدە تارقاتىدۇ. كائىناتتىكى

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىس

www.uyghurkitap.com

ھېچبىر مەخلۇق ئۆزىنىڭ كۈچى بىلەن مەغرۇرلىنالمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا دۇنيادا ئۇنىڭ كۈچىنى باسىدىغان يەنە بىر كۈچنىمۇ بىللە ياراتقان.

ئۆز ۋاقتىدا ئىبلىس ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشنى رەت قىلىپ: ﴿قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ﴾[1] «مەن ئۇنىڭدىن ئارتۇق. مېنى ئوتتىن، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ» دېگەن. يەنى، شەيتان ئۆزىنى ئىنساندىن ئارتۇق كۆرۈپ، قەلبىگە كىبىرلىك كىرىپ ئاسىي بولدى. ئاللاھ تائالا ئوتتىن يارىتىلغان شەيتاننى، تۇپراقتىن يارىتىلغان ئىنسانغا بويسۇنۇش بۇيرۇقىنى بېرىش ئارقىلىق، مەخلۇقاتلىرىنى بىر-بىرىدىن ئالاھىدە قىلدى. بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى بەندىنىڭ ئۆز ئىرادىسى بىلەن بولماستىن، بەلكى ئاللاھ تائالا خالاپ ئورۇنلاشتۇرغان ئالاھىدىلىكتۇر.

ئاللاھ تائالا مالائىكىلەرنىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يارىتىلىشى ھەققىدىكى سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ: ﴿قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾[2] «پەرىشتىلەر: يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىدىغان، قان تۆكىدىغان ئىنسانىنى زېمىنغا ھۆكۈمدار قىلامسەن؟ ھالبۇكى بىز سېنى پاك، مۇقەددەس دەپ مەدھىيەلەيمىز» دېگەن. بىر قىسىم تەپسىر كىتابلىرىدا: «ئاللاھ تائالا مالائىكىلەردىن ئىككىسىنىڭ زېمىنغا چۈشۈشىنى تەلەپ قىلغان ۋە ھاروت ۋە ماروت تاللانغان. بۇ ئىككىيلەن زېمىنغا چۈشكەندە، بىر ئايال تەرىپىدىن ئازدۇرۇلۇپ چوڭ جىنايەتلەرنى قىلغان» دېگەنىدەك قىسسىلەر كەلتۈرۈلگەن. بۇ خىل قىسسىلەرنىڭ ھېچبىر ئاساسى يوق. چۈنكى مالائىكىلەر يارىتىلىش قانۇنىيىتى بويىچە، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلمايدۇ ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان بارلىق ۋەزىپىنى تولۇق ئادا قىلىدۇ.

[1] سۈرە ئەئراف، 12-ئايەت
[2] سۈرە بەقەرە، 20-ئايەت

ھارۇت ۋە ماروت سېھرنى كىشىلەرگە «بۇ بىر پىتنە، ئۆگەنسەڭ كاپىر بولسەن» دەپ تۇرۇپ ئۆگەتكەن. پىتنە دېگەن بىر سىناق بولۇپ، ئاللاھ تائالا ئۇنى تەسۋىرلەپ: ﴿**وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُم بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ**﴾ «(ھارۇت ۋە ماروت) بىز كىشىلەرنى سىنايمىز كاپىر بولمىغىن، دېمىگىچە ھېچ كىشىگە سېھىر ئۆگەتمەيتتى. ئۇلار بۇ ئىككىسىدىن ئەر-خوتۇننى بىر-بىرىدىن ئايرىۋېتىدىغان ئىشلارنى (سېھىرگەرلىكنى) ئۆگىنەتتى، ئۇلار (سېھىر ئارقىلىق) ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچ كىشىگە زىيان يەتكۈزەلمەيتتى» دەيدۇ. دېمەك، بۇ ئىككى پەرىشتە ئۆزلىرى ئۆگىتىۋاتقان سېھىرنىڭ كىشىلەرنى كۈپۈرغا ئېلىپ بارىدىغان پىتنە ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ پەقەت يامانلىققىلا ئەسقاتىدىغانلىقىدىن ئاگاھلاندۇردى. ئەمما بۇنىڭ زىيىنى پەقەت ئاللاھنىڭ رۇخسەت دائىرىسىدە بولىدۇ.

﴿**وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ**﴾ «يەھۇدىيلار (تەۋراتنى تاشلاپ) سېھىرنى سېتىۋالغۇچىغا ئاخىرەتتە ھېچ نېسىۋە يوق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى، ئۇلار جانلىرىنىڭ بەدىلىگە سېتىۋالغان نەرسىسىنىڭ (يەنى ئۆزلىرى ئۇچۇن سېھىر ئۆگىنىشنى تاللىشىنىڭ) ئەجەبمۇ يامان ئىش ئىكەنلىكىنى كاشكى بىلسە ئىدى». ئاللاھ بىزگە سېھىرنىڭ زىيانلىق ۋە مەنپەئەتسىز ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى. سېھىر بىلەن شۇغۇللانغان ئادەمگە، سېھىر ماددىي ياكى مەنىۋى جەھەتتىن ھەرگىزمۇ مەنپەئەت ئېلىپ كەلمەيدۇ. شۇڭا سېھىر بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ باشقىلاردىن مەرتىۋە جەھەتتە ئۈستۈن ۋە باي بولماستىن، ھەمىشە تۇرمۇشىدا باشقىلارغا تايىنىپ ياشايدىغانلىقىنى، ھەمدە چىراي شەكلى ۋە يۈزۈش-تۇرۇشىنىڭ نورمال ئەمەسلىكىنى، باللىرىنىڭ «ئېگىز-پەس»

چىقىپ قالىدىغانلىقىنى كۆرىمىز. سېھىر بىلەن شۇغۇللانغانلارنىڭ كۆپىنچىسى پېقىر ھالەتتە ياكى ھەرخىل كېسەللەرگە گىرىپتار بولۇپ، ئاخىرقى ھاياتىدا باشقىلارغا ئىبرەت بولۇپ ئۆلۈپ كېتىدۇ.

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا، سېھىرگەرلەر پايدىلانغان جىنلار، سېھىرگەرلەرنىڭ ئۆزىگە قارشى چىقىپ، نەتىجىدە ئۇلارغا بالا بولىدۇ. سېھىرگەرلەرنىڭ سەۋەبىدىن بەزى جىنلارنىڭ تەكەببۇرلىشىپ ھەددىدىن ئاشىدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا﴾[1] «ئىنسانلاردىن بەزى كىشىلەر جىنلاردىن بولغان بەزى كىشىلەرگە سېغىناتتى، شۇنىڭ بىلەن جىنلار تېخىمۇ تەكەببۇرلىشىپ كەتتى» دېيىلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن سېھىردىن ئىبارەت ھەددىدىن ئېشىش ۋە دۇنيا-ئاخىرەتلىك خارلىققا سەۋەب بولىدىغان كۈپۈرلۈقتىن يىراق تۇرۇشىمىز كېرەك.

[1] سۈرە جىن، 6-ئايەت

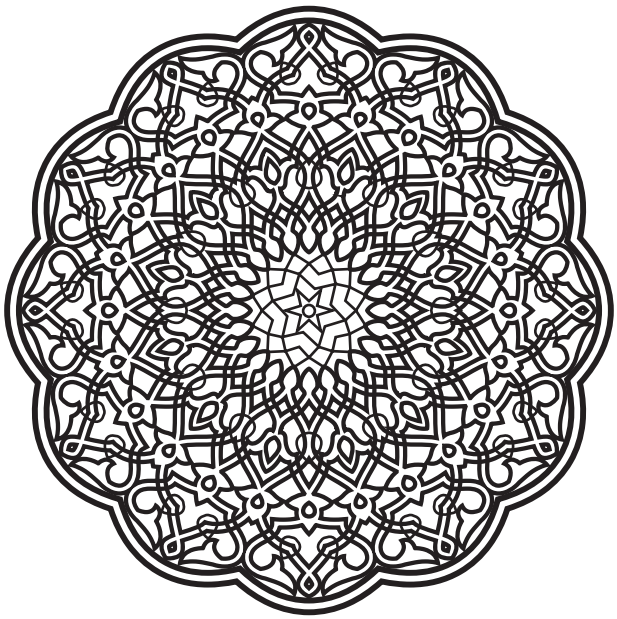

61-دەرس

سۈرە بەقەرە 103-ئايەت

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾

«ئەگەر ئۇلار ئىمان كەلتۈرسە، (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) ساقلانسا، (ئۇلار ئۇچۇن) ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب ئەلۋەتتە ياخشى ئىدى، كاشكى ئۇلار بۇنى بىلسە ئىدى»

ئاللاھ تائالا ئىلگىرىكى ئايەتلەردە سېھرنى تىلغا ئېلىپ، سېھر بىلەن شۇغۇللانغان ئادەمنىڭ قىيامەت كۈنى كاپىر ھالىتىدە تىرىلىدۈرۈلۈپ، جەھەننەمگە مەڭگۈلۈك تاشلىنىدىغانلىقىنى زىكىر قىلغاندىن كېيىن، سېھر ئۆگىنىشتىن توختاشنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ياخشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. چۈنكى سېھرنى ئۆگىنىش ئۇچۇن چۈشكەن ئىككى پەرىشتىمۇ: «بۇ دېگەن سىناق، پىتنىدۇر، سەن بۇنى ئۆگىنىش ئارقىلىق كاپىر بولىسەن» دەيتتى. ئەسلى كىشىلەر پەرىشتىلەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، سېھرنى ئۆگەنمىگەن بولسا ياخشى بولاتتى. ئەگەر ئۇلار سېھرنىڭ كۇپۇرلۇقنىڭ قاتارىدىن ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ ئاللاھتىن قورققان بولسا، ئاللاھ تائالا ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە كاتتا ئەجرىلەرنى بەرگەن بولاتتى.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا﴾ **«ئەگەر ئۇلار ئىمان ئېيتقان ۋە ساقلانغان بولسا»** دېگەن سۆزنىگە دىققەت قىلساق، ئىنسان ئۆزى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ «قەھەر قىلغۇچى» سۈپىتىنىڭ ئوتتۇرىغا، «ساقلىنىدىغان پەردە» قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلۋالالايدۇ. ئىنسان «قەھەر قىلغۇچى» بولغان كاتتا زاتنىڭ ئالدىدا جىنايەت ئۆتكۈزۈشتىن ساقلىنىشى كېرەك. ئەگەر جىنايەت ئۆتكۈزۈشتىن ساقلانمىغاندا، ئاللاھ تائالا ئىنسانغا ئۆزىنىڭ كاتتىلىقىغا يارىشا جازا بېرىپ، جەھەننەمگە تاشلايدۇ.

﴿لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ﴾ **«(ئۇلار ئۇچۇن) ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب ئەلۋەتتە ياخشى ئىدى»** دېگەن ئايەتتىكى "لَمَثُوبَةٌ" دېگەن سۆز، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە بېرىلىدىغان ساۋابنى كۆرسىتىدۇ. بۇ سۆز "ثاب" «قايتقان» دېگەن سۆزدىن ياسالغان چىقىرىلغان. ئۇنداقتا «قايتقان» دېگەن سۆز بىلەن «ساۋاب» دېگەن سۆزنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ مەن بىر ئورۇندا ئىشلەپ، ئايلىنىڭ ئاخىرىدا ئالغان مائاشىم، مېنىڭ قىلغان ئىشىم ئۈچۈن ماڭا قايتىپ كەلگەن نەتىجە بولىدۇ. بۇ نۇقتىسىدىن، كىشىنىڭ دۇنيادا قىلغان ياخشى ئەملى، ئۇ كىشىگە جەننەتنى قايتۇرۇپ كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن، "لَمَثُوبَةٌ" «قايتقان، قايتىش» دېگەن سۆز ئىشلىتىلگەن.

"لَمَثُوبَةٌ" دېگەن سۆز، "ثوب" «كىيىم-كېچەك» دېگەن سۆز بىلەن يىلتىزداش. ئۇنداقتا "لَمَثُوبَةٌ" بىلەن "ثوب"نىڭ قانداق مۇناسىۋىتى بار؟ بۇرۇنقى زامانىدا كىشىلەر قويلىرىنىڭ يۇڭلىرىنى قىرقىپ باشقىلارغا ئەۋەتسە، ئۇستاملار ئۇنى يىپ قىلىپ ئىگىرىپ، چىققان يىپلارنى توقۇپ كىيىم قىلىپ ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرەتتى. دېمەك، بۇ يەردىمۇ «قايتىش» دېگەن ئۇقۇم بار. يەنى، ئاپىرىپ بەرگەن يۇڭ، ئىگىسىگە كىيىم سۈپىتىدە قايتىدۇ. ئادەتتە مەسچىتلەردە نامازغا ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، ئىمامنىڭ ئاۋازى ئارقىغا ئاڭلانمىسا،

بىر كىشى باشقىلارنىڭ نامازنى تۇغرا شەكىلدە داۋاملاشتۇرۇشى ئۈچۈن، ئۇنى يۇقىرى ئاۋازدا تەكرارلايدۇ، بۇمۇ ئەرەب تىلىدا "مُثَوِّب" دەپ ئاتىلىدۇ.

ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان "خَيْرٌ" دېگەن سۆز ئىككى خىل مەنىدە كېلىدۇ. بۇنىڭ بىرى ئاشۇرما سۇيەت بولۇپ، بۇ ۋاقىتتا «بىر نەرسىدىن ياخشىراق» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ. يەنە بىر خىل مەنىدە كەلگەن ۋاقىتتا، "شَر" «يامان»نىڭ قارشى مەنىسى بولغان «ياخشى»نى بىلدۈرىدۇ. "خَيْرٌ" ئەرەب تىلىدىكى بىردىنبىر ئاشۇرما سۇيەت بولۇپمۇ ۋە بولمايمۇ كېلەلەيدىغان سۆزدۇر. بىز: «بىر ئىشنى ياخشى، يەنە بىرىنى ئۇنىڭدىن ياخشىراق» دەيمىز. بۇ ئىككىلىسىدە ياخشىلىق مەقسەت قىلىنسىمۇ، لېكىن دەرىجە جەھەتتە پەرقلىنىدۇ. بەزىلەر ياخشىغا ئالدىرىسا، يەنە بەزىلەر تېخىمۇ ياخشىسىغا ئالدىرايدۇ. مەسىلەن: ئىككى قېرىنداشنىڭ بىرى سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ مەكتەپكە بارىدۇ. يەنە بىرى چۈشكىچە ئۇخلاپ، ئۆيدىن چىقىپ ئۇدۇل قەھۋەخانىغا بارىدۇ. ھورۇن ئادەم كۆز ئالدىدىكى ياخشىلىققا ئېرىشىشنى خالايدۇ ۋە بەلەن ئۇخلاش، كۆڭۈل ئېچىش قاتارلىق ئىشلارنى ياخشىلىق دەپ قارايدۇ. تىرىشچان ئادەم ئۆزىگە كېيىن كېلىدىغان ياخشىلىقلار ئۈچۈن ھازىر جاپا تارتىدۇ، چارچايدۇ ۋە ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۆزىگە گۈزەل بىر كەلگۈسى يارىتىش ئۈچۈن تىرىشىدۇ. دېمەك، بۇ ئىككىسى ياخشىلىقنى خالىسىمۇ، لېكىن بىرى كۆز ئالدىدىكى ياخشىلىقنى، يەنە بىرى كېيىن كېلىدىغان تېخىمۇ گۈزەل بولغان ياخشىلىقنى تاللايدۇ. بەزىلەر بۇگۈننىڭ ھۇزۇرىنى خالىسا، بەزىلەر ئەتىنىڭ ھۇزۇرى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇيرۇغان ياخشىلىقلار، بىزنى روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتلەردىن چارچىتىپ قويۇشى مۇمكىن. لېكىن بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئېرىشىدىغىنىمىز مەڭگۈلۈك جەننەت ۋە ھۇزۇر بولىدۇ. «ھەقىقىي ياخشىلىق» بۇگۈننىڭ ياخشىلىقى ئەمەس، بەلكى كەلگۈسىمىزنىڭ ياخشىلىقىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن شەرئەت ئېلىپ كەلگەن نەرسە ھەقىقىي

ياخشىلىقتۇر. دەسلەپكى باسقۇچلىردا ياخشىلىق بولۇپ، كېيىن يامانلىققا مۇپتىلا قىلىدىغان ئىش ھەرگىزمۇ ياخشىلىق دەپ قارالمايدۇ. ئادەتتە ئىنسان ئۆزىنىڭ كېيىنكى ھاياتىدا ياخشى ياشاش ئۈچۈن، ياش ۋاقتىلىرىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ھەرقانداق جاپاغا چىدايدۇ. «ھازىر ياخشى ياشاپ، كېيىن نېمە بولسام مەيلى» دەيدىغان كىشىلەر ئەخمەق ۋە ھورۇن ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ دۇنيادىكى ياخشىلىقلارنى دەپ، ھەرگىزمۇ مەڭگۈلۈك ياخشىلىق بولغان جەننەتنى قولدىن بېرىپ قويماسلىقىمىز كېرەك.

﴿لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ **«كاشكى ئۇلار بۇنى بىلسە ئىدى»**. ئۇلار سېھىر ئۆگىنىشنىڭ خاتالىقىنى بىلگەن بولسا، ھەرگىزمۇ ئۆگەنمىگەن بولاتتى. ئۇلار قىسقا ھاياتىدا سېھىر ئۆگىنىپ ياخشى ياشىماقچى بولدى، ئەمما بۇنى ئۆگىنىش ئارقىلىق مەڭگۈلۈك جەننەتتىن قۇرۇق قالدى.

بىز ئىلگىرىكى ﴿وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ﴾[1] «يەھۇدىيلار (تەۋراتنى تاشلاپ) سېھىرنى سېتىۋالغۇچىغا ئاخىرەتتە ھېچ نېسىۋە يوق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى» دېگەن ئايەتتە، يەھۇدىيلارنىڭ سېھىرنىڭ يامانلىقىنى بىلىدىغانلىقىنى ئوقۇپ ئۆتكەن. بۇ ئايەتتە بولسا: «كاشكى بىلگەن بولسا ئىدى» دېدۇق. ئۇنداقتا بۇ ئىككى ئايەتنىڭ ئوتتۇرىدا زىتلىق چىقىپ قالمامدۇ؟ ئىنسان نۇرغۇن مەلۇماتنى ئىگىلىگەن بولسىمۇ، ئۆزىنى ئۇ بويىچە ئىداره قىلمىغىنىدا، ھېچنەرسە بىلمىگەن بولىدۇ. بۇنداق ئىلىم قىيامەت كۈنى ئىگىسىنىڭ قارشىسىغا ھۆججەت بولىدۇ. ئىگىسىمۇ: «كاشكى بۇ ئىلىمنى بىلمىگەن بولسامچۇ» دەپ قالىدۇ. ئۇلار بىلىپ تۇرۇپ ئەمەل قىلمىغانلىقى ئۈچۈن، بىلمىگەن كىشىلەرنىڭ قاتارىدا تىلغا ئېلىنغان.

[1] سۇرە بەقەرە، 102-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بۇ ھەقتە شائىر بەزى سەلبىي تەرەپلەرنى قامچىلاپ مۇنداق دەيدۇ:

رزقوا وما رزقوا سماح يد فكأنهم رزقوا وما رزقوا

خلقوا وما خلقوا لمكرمة فكأنهم خلقوا وما خلقوا!

«ئۇلار كەڭ قورساقلىقتىن باشقا نۇرغۇن نەرسىگە ئېرىشتى، ئۇلارنىڭ ئېرىشكىنى بىلەن ئېرىشمىگىنىنىڭ پەرقى يوق. ئۇلار يارىتىلدى لېكىن شەرەپلىك ھالەتتە ئەمەس، ئۇلارنىڭ يارىتىلغىنى بىلەن يارىتىلمىغىنىڭ پەرقى يوق».

ئىنسانغا مەنپەئەت بەرمىگەن ئىلىم، ئىگىسىگە نىسبەت بېرىلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾[1] «كىشىلەرنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ» دېگەن. يەنى، ئەمەلىيەتتە كىشىلەر بىلىدۇ، لېكىن بىلگەن نەرسىلىرى ئۇلارنى تۇغرا يولغا يېتەكلىيەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئۇلارنى «بىلمەيدىغان كىشىلەر» دەپ ئاتىغان.

﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾[2] «تەۋراتنى كۆتۈرۈشكە (ئەمەل قىلىشقا) تەكلىپ قىلىنغان، ئاندىن ئۇنى كۆتۈرمىگەنلەر (ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمىغان ۋە ھىدايەتتىن پايدىلانمىغان يەھۇدىيلار) خۇددى كىتاب يۈكلەنگەن ئېشەككە ئوخشايدۇ (يەنى پايدىلىق چوڭ-چوڭ كىتابلارنى ئۈستىگە ئارتىۋالغان، چارچاشتىن باشقا، ئۇلاردىن ھېچقانداق پايدىلىنالمايدىغان ئېشەككە ئوخشايدۇ)» دېگەن ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان ئەھلى كىتاب، تەۋراتنى يول ۋە ئەمەل سۈپىتىدە ئەمەس، بىر ئىلىم سۈپىتىدە قوبۇل قىلدى. سېھرىگەرلەرمۇ سېھىر بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقىنى بىلدى، لېكىن بىلگەنلىرىگە ئەمەل قىلمىدى. دېمەك، يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە، كاتتا ئىلىم ساھىبى بولۇپ كەتسەمۇ، بىلگەن

[1] سۈرە رۇم، 6-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە جۇمە، 5-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئىلىملىرىگە ئەمەل قىلمىغان كىشى، بىلىمسىز دەپ ئاتالدى. چۈنكى بىلىمنىڭ ھەقىقىتى ئۇنى بىلىشلا ئەمەس، بەلكى بىلگەنلىرىگە ئەمەل قىلىش بىلەن بولىدۇ.

سۈرە بەقەرە 104-ئايەت

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

«ئى مۇئمىنلەر! (پەيغەمبەرگە) رائىنا دەپ خىتاب قىلماڭ، ئۇنزۇرنا دەپ خىتاب قىلىڭلار، (سۆزىگە) قۇلاق سېلىڭلار، كاپىرلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ»

ئاللاھ تائالا قاچان: ﴿**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**﴾ **«ئى مۇئمىنلەر»** دەپ خىتاب قىلسا، «ئاللاھ بىزگە ۋەزىپە بېرىدىكەن» دەپ چۈشەنسەك بولىدۇ. ئېنىقكى، ئاللاھ تائالا ھەرگىزمۇ كاپىر ياكى مۇناپىققا ۋەزىپە يۈكلىمەيدۇ، ۋەزىپىنى پەقەتلا ئاللاھقا ئىشەنگەن مۇئمىنلەرگە يۈكلەيدۇ. مۇئمىنلىك ھاياتتىكى ئىش-پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىسى، ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇقى ئاستىدا بولىدۇ. چۈنكى مۇئمىن ئاللاھ تائالاغا ئىمان ئېيتىپ، ئۆزىنى ئاللاھنىڭ ئىختيارلىقىغا تاپشۇرغان. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھ تائالا ئىمان ئېيتقان بەندىگە ھاياتتا ماڭدىغان يول-پىرىنسىپلارنى نازىل قىلىدۇ. لېكىن كاپىر ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرمىغاچقا، ئاللاھ تائالا ئۇنى بىرەر ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ ۋە ھاياتلىقتا ماڭدىغان يول-پىرىنسىپلارنى بەرمەيدۇ.

ئايەتتە ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنىڭ رەسۇلۇللاھقا "رَاعِنَا" دەپ خىتاب قىلىشى چەكلەنگەن. بۇ سۆزنى ئاللاھ تائالانىڭ چەكلىگەنلىكىگە قارىغاندا، ساھابىلەرنىڭ بۇ سۆزنى كۆپ ئىشلىتىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز. ئۇنداقتا

"رَاعِنَا" دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى نېمە؟ بۇ سۆز تىلىمىزدا «بىزگە قاراپ قويسىلا، بىزگە كۆڭۈل بۆلسىلە، ئىشلىرىمىزغا ئىگىدارچىلىق قىلسىلا» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. ئەسلى بۇ سۆز "رعاية" «رىئايە قىلىش» ۋە "راعي" «پادىچى» دېگەن سۆزدىن ئېلىنغان. رەسۇلۇللاھ مەسئۇلىيەت ھەققىدە كەلگەن بىر ھەدىسىدە: "كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤول عَنْ رَعِيَّتِهِ"[1] «ھەممىڭلار پادىچىغا ئوخشايسىلەر، ئۆزۈڭلارنىڭ پادىسىدىن سوئال قىلىنىسىلەر» دېگەن. پادىچى قويلارنى سۇ، ئوت-چۆپ مول جايلارغا ئېلىپ بارىدۇ ۋە ئۇلارنى يىرتقۇچلارنىڭ ھۇجۇمىدىن قوغدايدۇ. رەسۇلۇللاھ بۇ سۆزنى ئىشلىتىپ: "كنت أرعاها على قراريط لأهل مكة "[2] «مەن مەككە ئەھلى ئۈچۈن ئازغىنە پۇلغا قوي باقاتتىم» دېگەن. ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن "رَاعِنَا" دېيىش چەكلىنىپ، بۇنىڭ ئورنىغا "انظُرْنَا" دېگەن سۆز ئالماشتۇرۇپ بېرىلدۇ؟

مۇسۇلمانلار ئەينى ۋاقىتتا، ئىبرانىيە ۋە سىريانىيە تىلى ئىشلىتىدىغان يەھۇدىيلار بىلەن بىرگە ياشايتتى. ئەسلى "رَاعِنَا" ناھايىتى ياخشى سۆز بولۇپ، "انظُرْنَا" بىلەن ھېچقانداق پەرقى يوق ئىدى. "رَاعِنَا" يەھۇدىيلارنىڭ تىلىدىكى "رعونة" «دۆت، شاللاق» دېگەن سۆز بىلەن تەلەپپۇزدا ئوخشىشىپ كېتەتتى. بۇ سۆز مۇسۇلمانلارنىڭ ئېچىدە «ئى رەسۇلۇللاھ، بىزگە كۆڭۈل بۆلۈپ قويسىلا» دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلگەن بىلەن، يەھۇدىيلار رەسۇلۇللاھنى ئاشكارا تىللاشقا پېتىنالماي، ساھابىلەرنىڭ بۇ سۆزنى ئىشلەتكىنىنى باھانە قىلىش ئارقىلىق رەسۇلۇللاھنى تىللاشقا ئۇرۇنغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلاردىن بۇ سۆزنى تاشلاشنى تەلەپ قىلىپ، "رَاعِنَا"غا مەنداش بولغان "انظُرْنَا" دېيىشكە بۇيرىدى. ھەربىر مۇسۇلمان قىلىدىغان سۆز ۋە ئىش-ھەرىكەتلىرىگە دىققەت قىلمىسا، بىلىپ-

[1] بۇخارى، تىرمىزى، ئىبنى ماجە، ئەبۇ داۋۇت رىۋايەت قىلغان
[2] بۇخارى رىۋايەت قىلغان

بىلىمەي ئىسلامغا دۈشمەنلىك قىلىدىغان ۋە زىيان يەتكۈزىدىغان ئىشلارنى پەيدا قىلىپ قويىدۇ. شۇڭا مۇسۇلمانلار كاپىرلارنىڭ ئىسلامنى تىللىشىغا، مۇسۇلمانلارنى مەسخىرە قىلىشىغا سەۋەب بولىدىغان ھەرقانداق ئىش ۋە سۆزنى قىلماسلىقى كېرەك.

ئەئىد ئىبنى مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەھۇدىيلارنىڭ بىرىنىڭ رەسۇلۇللاھقا "رَاعِنَا" دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ يەھۇدىينىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ: «ئەگەر بۇندىن كېيىن سەندىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قالسام، بوينۇڭنى ئۈزۈۋېتىمەن» دېدى. يەھۇدي ئۇنىڭدىن: «سىلەر بۇ سۆزنى پەيغەمبىرىڭلارغا دېمەمتىڭلار؟ ئۇ سۆز بىزگە ھارام، سىلەرگە ھالالمۇ؟» دەپ سورىدى. شۇ ۋاقىتتا ﴿**لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا**﴾ **«(پەيغەمبەرگە) رائىنا دەپ خىتاب قىلماي، ئۇنزۇرنا دەپ خىتاب قىلىڭلار»** دېگەن ئايەت نازىل بولغان.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە: ﴿**وَاسْمَعُوا**﴾ **«قۇلاق سېلىڭلار»** دېيىش ئارقىلىق، مۇئمىنلەر بىلەن يەھۇدىيلارنىڭ ئوتتۇرىدىكى پەرقىنى ئىشارەت قىلىۋاتىدۇ. ئالدىنقى ئايەتتە يەھۇدىيلار "سمعنا" «ئاڭلىدۇق» دېگەن بولسىمۇ، لېكىن ئىش-ھەرىكەتلىرى «ئاسىي بولدۇق» دېگەننى ئىپادىلىدى. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرگە: ﴿**وَاسْمَعُوا**﴾ **«(بۇنى ئىتائەت ۋە ئىجرا قىلىش پوزىتسىيەسى بىلەن) ئاڭلاڭلار»** دەۋاتىدۇ.

﴿**وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ**﴾ **«كاپىرلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ».** كېمكى رەسۇلۇللاھ ۋە دىننى ھاقارەتلەش ئۈچۈن "رَاعِنَا" دېسە، بۇ كىشىگە قاتتىق ئازاب بولىدۇ. قىيامەتنىڭ ئازابى ناھايىتى قاتتىقتۇر.

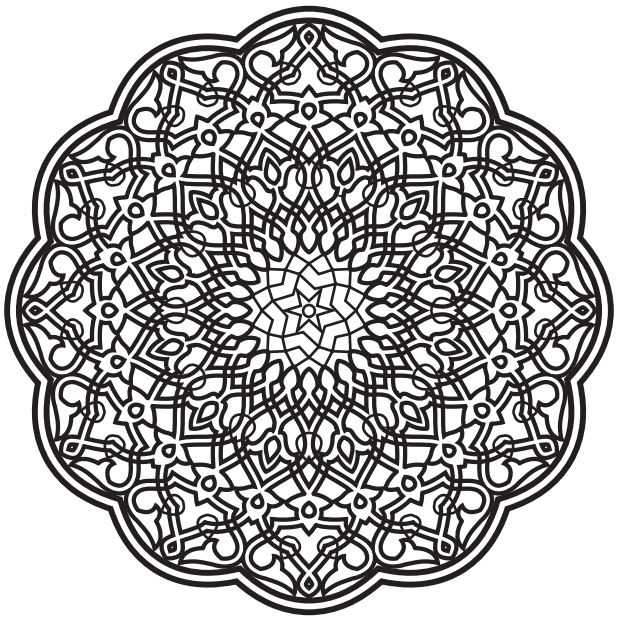

62-دەرس

سۈرە بەقەرە 105-ئايەت

﴿مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾

«ئەھلى كىتاب ۋە مۇشرىكلاردىن بولغان كاپىرلار پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن سىلەرگە بىرەر ياخشىلىقنىڭ چۈشۈشىنى ياقتۇرمايدۇ، ئاللاھ ئۆزىنىڭ خالىغان بەندىسىنى مەرھەمىتىگە نائىل قىلىدۇ، ئاللاھ بۈيۈك پەزلى ئىگىسىدۇر»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئەھلى كىتاب ۋە مۇشرىكلارنىڭ دۈشمەنلىكى ۋە مۇسۇلمانلارغا تۇتقان مۇئامىلىسىنى بايان قىلىۋاتىدۇ. ئۆز ۋاقتىدا ساھابىلەر ئەھلى كىتاب بىلەن بىرگە ياشايتتى، كۈندىلىك تۇرمۇش ۋە تىجارەتلىرى ئۇلار بىلەن بىرگە بولاتتى. گەرچە شۇنداق بولسىمۇ، ئۇلار كۆڭلىدە ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى يامان كۆرۈپ، مۇسۇلمانلارغا ياخشىلىق يېتىشىنى ھەرگىز خالىمايتتى.

ئاللاھ تائالا 1400 يىل ئىلگىرىلا، ئەھلى كىتاب ۋە مۇشرىك-كاپىرلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكىدىن خەۋەر بەرگەن. ئەپسۇس،

دۇنيادا ئۆزىنى «ئىسلام دۆلەتلىرى» دەپ ئاتىۋالغان دۆلەتلەرنىڭ باشلىقلىرى، ئاللاھ تائالانىڭ سۆزلىرىنى ئۇنتۇپ، كىتابىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، ئەھلى كىتاب ۋە كاپىرلارنى دوست تۇتۇپ، بىرلىكتە مۇسۇلمانلارنى قىرىۋاتىدۇ. ئەسلىدە مۇسۇلمانلار شەخسىي ياكى دۆلەتلەر ئارا مۇناسىۋەتلەردە، ئۇلارغا ھەرگىزمۇ ئىشەنمەسلىكى كېرەك ئىدى.

ئايەتتىكى "يَوَدُّ" دېگەن سۆز "وَدَّ"دىن چىققان بولۇپ، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ياخشى كۆرۈشنى بىلدۈرىدۇ. بىز قەلبىمىزدىن ياخشى كۆرگەن كىشىلىرىمىزگە مۇھەببىتىمىز بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار ئېرىشكەن ياخشىلىقتىن خۇددى بىز ئېرىشكەندەك سۆيۈنۈپ كېتىمىز. بىرسىنى ياخشى كۆرۈش بىلەن ياخشىلىق قىلىش ئايرىم مەسىلە بولۇپ، ياخشىلىقنى ياخشى كۆرگەن ۋە كۆرمىگەن ئادەمگە قىلىمىز. ئەمما مۇھەببەتنى پەقەت ياخشى كۆرگەن ئادەمگە بېرىمىز. «ياخشى كۆرۈش» قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن چىقىدىغان بولغاچقا، ئاللاھ تائالا: ﴿لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ﴾[1] «ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى -ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ- دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (ئۇلارنى قەلبىدىن ياخشى كۆرۈشى مۇمكىن ئەمەس)» دېگەن. ئاللاھ تائالا يەنە بىر ئايەتتە ئاتا-ئانا ھەققىدە: ﴿وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾[2] «ئەگەر ئاتا-ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى

[1] سۇرە مۇجادەلە، 22-ئايەت
[2] سۇرە لوقمان، 15-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

مۇئاملىدە بولغىن (دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)» دېگەن.

دىن دۈشمەنلىرى بولغان شەرقشۇناسلار: «يۇقىرىدىكى ئايەتتە، ئاللاھ ۋە رەسۇلىغا قارشى چىققان ئاتا-ئانىنى ياخشى كۆرمەسلىك بۇيرۇلغان. كېيىنكى ئايەتتە بولسا، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشىلىق قىلىش بۇيرۇلغان. بۇ بىر-بىرىگە زىت ئەمەسمۇ؟» دەپ، ئىككى ئايەت ئوتتۇرىسىدا زىتلىق بارلىقىنى دەۋا قىلىشىدۇ. بۇ ئىككى ئايەت بىر-بىرىگە زىت ئەمەس. چۈنكى بىز يۇقىرىدا ئوقۇپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئىنسان ئۆزى ياخشى كۆرگەن ۋە كۆرمىگەن ئادەمگە ياخشىلىق قىلىدۇ. شۇڭا ئاللاھ ۋە رەسۇلىغا قارشى چىققان ئاتا-ئانىنى ياخشى كۆرمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ قېينىچىلىقتا قالماسلىقى ئۈچۈن ياخشىلىق قىلىش، ناھايىتى نورمال بىر ئەھۋال. شۇڭا ياخشى كۆرۈش بىلەن ياخشىلىق قىلىشنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ، ئايەتنى بىر-بىرىگە زىتلاشتۇرۇش توغرا ئەمەس.

﴿**مِنْ خَيْرٍ**﴾ **«ياخشىلىقتىن»** دېگەن سۆزدىكى "مِنْ" «دىن، تىن» مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. ئەممىا بولۇشسىز پېئىللاردا كەلگەن ۋاقتتىا «ھېچنەرسە» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن: بىر ئادەمدىن پۇل سورىساق، ئۇ ئادەمدە ئازراق پۇل بولسىمۇ، بىز سورىغان مەبلەغ بولمىسا، "ليس عندي مال" «مەندە پۇل يوق» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەمدە بىر تىينىمۇ بولمىسا، "ليس عندي من مال" «مەندە پۇلدىن ھېچنېمە يوق» دەپ، "مِنْ" «ھېچنەرسە» دېگەن قوشۇمچىنى قوشۇپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ قوشۇمچىنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق، ئەھلى كىتاب ۋە مۇشرىكلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا قىلچىلىك ياخشىلىق كېلىشىنىمۇ خالىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈۋاتىدۇ.

ئايەتتە تىلغان ئېلىنغان ﴿مِن رَّبِّكُمْ﴾ **«رەببىڭلاردىن»** دېگەن سۆز، ياخشىلىقنىڭ مەنبەسىنىڭ ئاللاھ تائالا ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇۋاتىدۇ. ئۇلار مۇسۇلمانلارغا پەرۋەردىگار تەرىپىدىن چۈشكەن ھەرقانداق ياخشىلىقنى خالىمايدۇ.

﴿وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ﴾ **«ئاللاھ ئۆزىنىڭ خالىغان بەندىسىنى مەرھەمەتكە نائىل قىلىدۇ».** "يَخْتَصُّ" مەلۇم ئىشنى مەلۇم ئادەمگە خاس قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ دۇنيادا كىمنى بىرەر ۋەزىپە ئۆتەشكە تاللىسا، رەھمەتنى شۇلارغا چۈشۈرىدۇ. كاپىرلارنىڭ ئاللاھنىڭ خاھىشىغا نارازى بولۇش ھەققى ۋە ئۇنى ئۆزگەرتىش كۈچى بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا رەسۇلۇللاھقا پەيغەمبەرلىك كېلىپ، قۇرئان چۈشكەن ۋاقىتتىكى مەككە مۇشىرىكلىرىنىڭ سۆزلىرى ھەققىدە: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ. أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾1 «ئۇلار: بۇ قۇرئان نېمىشقا ئىككى شەھەر (مەككە بىلەن تائىفتىن) بىرەر كاتتا ئادەمگە نازىل قىلىنمىدى؟، دېيىشتى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىنى ئۇلار تەقسىم قىلىپ بېرەمدۇ؟ بىز ئۇلارنىڭ ھاياتىي دۇنيادىكى رىزقىنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسى بەزىسىنى ئىشقا سالسۇن دەپ، ئۇلارنىڭ بەزىسىنىڭ دەرىجىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلدۇق، پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتى ئۇلارنىڭ توپلىغان نەرسىلىرىدىن ياخشىدۇر» دېگەن. يەنى، ئاللاھ تائالا ئىنسانلار ئىچىدىن رەسۇلۇللاھنى تاللاپ، رەھمىتىنى ئۇنىڭغا چۈشۈردى. شۇنداقلا كىشىلەر ئىچىدىن بەزىلىرىنى دىننى يەتكۈزۈشكە تاللاپ، ئۇلارنى دىندا ئالىم قىلدى. بەزىلىرىنى سىياسىي رەھبەر بولۇشقا تاللاپ، ئۇلارغا تېگىشلىك

1 سۇرە زۇخرۇف، 31-، 32-ئايەت

ئىمكانىيەتلەرنى بەردى. دېمەك، ئاللاھ تائالا ياخشىلىقنى خالىغان بەندىسىگە بېرىدۇ.

﴿وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ «ئاللاھ چوڭ پەزلى ئىگىسىدۇر».

"الْفَضْل" دېگەن سۆز ئادەتتە بىر ئادەمنىڭ زۆرۈر ھاجەتلىرىدىن ئارتۇق بولغان نەرسىلىرىنى كۆرسىتىدۇ. رەسۇلۇللاھ: "من كان معه فضل ظهر فليَعُدْ به على من لا ظهر له، ومن كان له فضل من زاد فليعد به على من لا زاد له"[1] «كىمدە ئارتۇق ئۇلاغ بولسا، ئۇنى ئۇلاغى يوق ئادەمگە بەرسۇن. كىمدە ئارتۇق يېمەكلىك بولسا، ئۇنى يېمەكلىكى يوق ئادەمگە بەرسۇن» دېگەن ھەدىسىدە، «ئارتۇق» مەنىسى "فَضْل" دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلەنگەن. ئاللاھ تائالانىڭ ھېچنەرسىگە ئېھتىياجى يوق ۋە پۈتۈن مەخلۇقاتلىرىدىن بىھاجەت بولغاچقا، **﴿وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ «ئاللاھ چوڭ پەزلى ئىگىسىدۇر»** دەيمىز. ئىنسان ئۆزىدىكى ئارتۇق نەرسىنى تاشلىۋەتمەي، كېيىن لازىم بولۇشى مۇمكىن دەپ ساقلايدۇ. ئەمما ھەرقانداق نەرسە ئاللاھقا نىسبەتەن زىيادىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا پەزلى-مەرھەمەتنى ئۆزى خالىغان بەندىلىرىگە بېرىپ، مەخلۇقلار ئارىسىدا ئايلاندۇرۇپ تۇرىدۇ.

[1] مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان

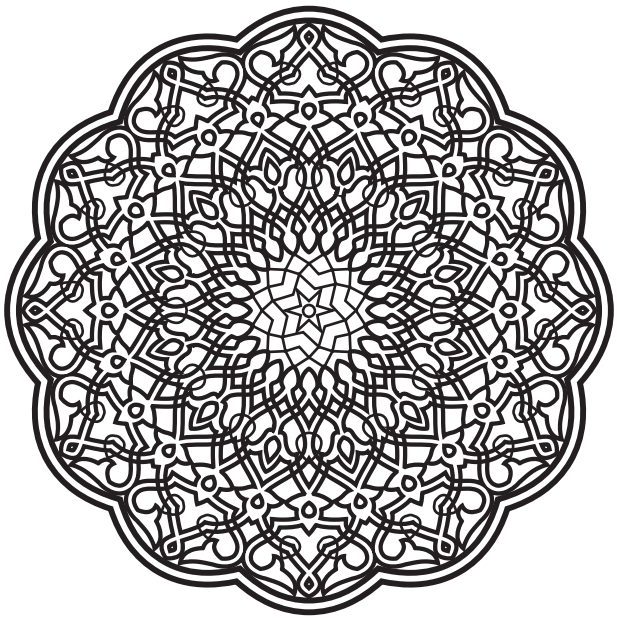

63-دەرس

سۈرە بەقەرە 106-ئايەت

﴿مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

«قانداقلا بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرساق ياكى ئۇنتۇلدۇرساق، (ئورنىغا) ئۇنىڭدىن ئارتۇق ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئايەتنى كەلتۈرىمىز. ئاللاھنىڭ ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟»

بۇ ئايەت ئىسلام ئەقىدىسى ۋە دىنىي مەسىلىلەرنىڭ خاراكتېرىنى چۈشىنىشتە ناھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. قۇرئان كەرىم نازىل بولغاندىن كېيىن، ئەھلى كىتاب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتنىڭ، مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتتىن ياخشى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان بولسىمۇ، پەيغەمبەرنىڭ ئۆزلىرىدىن چىقمىغانلىقىغا ھەسەت قىلىپ، رەسۇلۇللاھقا قاتتىق قارشى چىقتى ۋە مۇسۇلمانلارغا ياخشىلىق كېلىشىنى خالىمىدى.

رەسۇلۇللاھنىڭ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ شەرىئىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئاساسىي پىرىنسىپلىرى ئىلگىرىكى كىتابلار بىلەن ئوخشاش بولغان قۇرئان كەرىمنى ئېلىپ كېلىشى ۋە قۇرئاندىكى ئىلگىرى نازىل

بولغان ئايەتلەرنى، كېيىنكى ئايەتلەرنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇشى قاتارلىق بۇيرۇقلارنىڭ خاراكتېرىنى ئاللاھ تائالا چۈشەندۈرۈپ: ﴿**مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا**﴾ **«قانداقلا بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرساق ياكى ئۇنتۇلدۇرساق، (ئورنىغا) ئۇنىڭدىن ئارتۇق ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئايەتنى كەلتۈرىمىز»** دېگەن. مەنسۇخ قىلىش ئەسلى بار ئايەتتىن ياخشىراقى ۋە ئوخشىشىنى ئەكىلىش بىلەن بولىدۇ. بۇ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ئەكەلگەن شەرىئەتنى ۋە قۇرئاندىكى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئايەتلەرنى چۆكتۈرۈشكە ئۇرۇنغانلىقنى ئىپادىلىمەيدۇ. بەزىلەر: «مەنسۇخ ئايەتتىنمۇ ياخشىراق ئايەت بولسا، ئاللاھ ئۇنى چۈشۈرمىگەن ئەھۋال بارمۇ؟» دېيىشىدۇ. ئەلۋەتتە ئۇنداق ئەھۋال يوق. چۈنكى مەنسۇخ بولغان ئايەتمۇ، ئارقىدىن كەلگەن ھۆكۈممۇ ئوخشاشلا ئاللاھ تائالا بېكىتىپ بەرگەن زامانىدا ياخشىدۇر.

قۇرئاندا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بەنى ئىسرائىلغا ئەۋەتىلگەنىدە: ﴿وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾[1] «مەن ئىلگىرى كەلگەن تەۋراتنى تەستىق قىلغان ھالدا، سىلەرگە ھارام قىلىنغان بەزى نەرسىلەرنى ھالال قىلىش ئۈچۈن (كەلدىم). سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن دەلىل ئېلىپ كەلدىم. ئاللاھتىن قورقۇڭلار ۋە ئىتائەت قىلىڭلار» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان. بۇ ئايەتتىن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋراتنىڭ بەزى ئەھكاملىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، يېڭى ئەھكاملارنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى بىلۈالايمىز. شۇنىڭدەك رەسۇلۇللاھمۇ ئىلگىرىكى كىتابلارنى تەستىقلىغان ھالدا، قىيامەتكىچە داۋاملىشىدىغان يېڭى رىسالەت ئېلىپ كەلگەن.

[1] ئال ئىمران، 50-ئايەت

www.uyghurkitap.com

ئىلگىرىكىسى پەيغەمبەرلەرگە ئىمان ئېيتقانلار، كەلگەن يېڭى پەيغەمبەرگە ئەگەشسە، بىر ياخشىلىققا يۆتكەلگەن بولىدۇ. زامان ۋە ماكانلىق ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، بەزى مەسىلىلەر ئۆزگىرىدۇ. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشسە، بىر ياخشىلىققا كۆچكەن بولىدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىچە كەلگەن پۈتۈن رىسالەتلەر ئاللاھنىڭ بىرلىك بارلىقى، كامالى مۇتلەقلىقى ۋە زاتىدا، سۈپىتىدە، ئىش-ھەرىكەتلىرىدە پاك ئىكەنلىكىگە ئوخشاش ئەقىدە نۇقتىلىرىدا ئورتاقتۇر. ئەممە ھايات مەنھەجىگە مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەردە، تېخىمۇ ياخشى ھۆكۈملەر چۈشۈرۈلىدۇ.

ھايات مەسلىسىنىڭ تەرەققىيات ئۆزگىرىشلىرىگە قارىغاندا، ئىلگىرىكى ئەسىرلەردە ئۇچرىمىغان مەسىلىلەرنىڭ كېيىن پەيدا بولۇشى تەبىئىيدۇر. بىر رىسالەتنىڭ ۋاقىتلىق قىممەت قارىشى بىلەن كېيىنكى ئەسىرلەردە كەلگەن ھايات مەسىلىلىرىگە يۈزلىنەلمىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەممە ئاخىرقى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئىسلام دىنى مەلۇم زامانىدىكى ئايرىم قەۋمىلەرگە چۈشمەستىن، پۈتۈن ئالەم ئۈچۈن چۈشكەن ئاخىرقى دىن بولغاچقا، قىيامەت كۈنىگىچە ئۆزگەرمەي، ئالماشماي قېلىپ قالىدۇ. بۇ ھەقتە بىز ئاللاھنىڭ: ﴿شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ۖ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ﴾[1] «ئاللاھ سىلەرگە دىندىن نوھقا تەۋسىيە قىلغانىنى، بىز ساڭا ۋەھىي قىلغانىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىساغا بىز تەۋسىيە قىلغانىنى بايان قىلدى. سىلەر دىننى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقىچىلىك قىلماڭلار، مۇشرىكلارغا سەن ئۇلارنى دەۋەت قىلغان نەرسە ئېغىر كەلدى،

[1] سۈرە شۇرا، 13-ئايەت

ئاللاھ تەۋھىدكە خالىغان ئادەمنى تاللايدۇ، ئاللاھنىڭ (تائىتىگە) قايتىدىغان ئادەمنى تەۋھىدكە باشلايدۇ» دېگەن سۆزىدىن جاۋاب تاپالايمىز. يەنى، بۇرۇنقى پۇتۇن پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتلەر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئىسلامدا مۇجەسسەملەشكەن. ئاساساندىن چۈشكەن رىسالەتلەردىكى پىرىنسىپال ئورتاق مەسىلە، ئەقىدە ۋە يالغۇز ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشتىن ئىبارەتتۇر. ئەمما ھاياتقا مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەردە، كېڭىيىش ۋە يېڭىلىقلارنىڭ پەيدا بولۇشىغا قاراپ ئەھكاملارنىڭ ھەرخىل شەكىللىرىنى بايقايمىز. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلگەندىن كېيىن، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر دەۋرىدە بولمىغان نۇرغۇن مەسىلىلەرنىڭ ھەل قىلىش چارىلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

﴿مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا﴾ **«قانداقلا بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرساق ياكى ئۇنتۇلدۇرساق»**. ئايەتتىكى "نَسَخْ" دېگەن كەلىمە «مەنسۇخ قىلىش» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. بۇ سۆز: "نسخت الشمس الظل" «قۇياش سايىنى يوقاتتى»، "نسخت الكتاب" «كىتاب كۆچۈردۈم» ۋە "نسخ الشيب الشباب" «قېرىلىق ياشلارنى ئۆزگەرتىۋەتتى» دېگەندەك بىر قانچە مەنىلەردە كېلىدۇ. ئەمما "نسخ" دېگەن سۆز، بۇ ئايەتتە «بىر ئايەتنى يەنە بىر ئايەت بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇش» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. "نُنسِهَا" «ئۇنتۇلدۇرساق» دېگەن سۆزنىڭمۇ بىر قانچە مەنىسى بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ يەردە ئىنسانىنىڭ سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ ياكى غاپىل بولۇپ قالدىغانلىقنى مەقسەت قىلغان بولۇشى مۇمكىن.

بىر بۆلۈك كىشىلەر: «قۇرئاندا قەتئىي مەنسۇخ يوق» دەپ قارايدۇ. چۈنكى مەنسۇخ «مەسىلىنىڭ كېيىن ئايدىڭلىششى» دېگەنلىك بولغاچقا، «ئىلگىرى بىر مەسىلىنى تەتبىقلاپ باققاندىن كېيىن، ئۇنىڭ مەسىلىنى ھەل قىلىشتا كەمچىلىكى ئىسپاتلىنىپ ھۆكۈم ئالماشقان» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئىنسانلاردا بولىدىغان ئەھۋال بولۇپ، ئاللاھ تائالاغا

نسبەتەن مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىشتۇر. شۇڭا ئۇلار قۇرئاندا «مەنسۇخ بار» دېگەنلىك، «بەزى مەسىلىلەر ئاللاھقا كېيىن ئايدىڭلاشتى» دېگەنلىكنى بىلدۈرۈپ قويىدۇ، دەپ قارايدۇ. بىز تەبىئىكى مەنسۇخنى «ئايدىڭلىشىش» دەپ قارىمايمىز. چۈنكى بىر ھۆكۈمنى يولغا قويۇپ، ئۇ قاملاشمىسا يەنە بىرنى يولغا قويۇش ئاللاھنىڭ زاتىغا قەتئىي مۇناسىپ كەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا مەلۇم ۋاقىتتا بىر ھۆكۈمنى چۈشۈرگەن بولسا، ئۇ ھۆكۈمنىڭ ئاخىرلىشىدىغان ۋاقتىنى بىلىدۇ ۋە ئۇ ۋاقىت ئاخىرلاشقاندا، يېڭى بىر ھۆكۈمنى چۈشۈرىدۇ.

شارائىت ئىشلارنىڭ تەدرىجىي بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ. كىمكى «ئاللاھ تائالا بىر ھۆكۈمنى يولغا قويۇپ، كېيىن ئۇ ھۆكۈمنىڭ كەمتۈك ئىكەنلىكى بايقىلىپ، يەنە بىر ھۆكۈمنى يولغا قويغان» دېسە، چوڭ خاتالىققا كىرگەن بولىدۇ. مەنسۇخنى چۈشىنىش ئۈچۈن بىر مىسال ئالايلى. بىرى دوختۇرغا كېسەل كۆرسەتكىلى بارسا، دوختۇر ئەھۋالغا قاراپ دورا يېزىپ بېرىدۇ. بىمار دوختۇرنىڭ بۇيرۇقى بويىچە شۇ دورىنى بىر قانچە كۈن يېگەندىن كېيىن، دوختۇر بىمارنىڭ باسقۇچلۇق داۋالاشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە: «ئەمدى ئۇ دورىنى توختىتىپ، ماۋۇ دورىنى يەڭ» دەپ بۇيرۇيدۇ. بۇ ھەرگىزمۇ دوختۇرنىڭ دەسلەپتە بىلمەي بىر دورىنى بېرىپ، ئۇنىڭ مەنپەئەت قىلمىغىنىنى بايقاپ، يەنە باشقا بىر دورىنى بەرگەنلىكىنى بىلدۈرمەيدۇ.

ئاللاھ تائالا دەسلەپ ھۆكۈم چۈشۈرگەن ۋاقىتتا، ئۇ ھۆكۈمنىڭ تەتبىقلىنىدىغان زامانىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. ۋاقتى كەلگەندە، ئىلگىرىكى ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ يېڭى ھۆكۈمنى چۈشۈرىدۇ. ئەمما ئىنسانلارنىڭ ھۆكۈم ۋە قانۇنلىرى رېئال مەسىلىلەرگە قاراپ ئالمىشىپ تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇلار تۈزگەن قانۇنلار رېئال مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتىن ئاجىز كېلىپ قالغاندا، ئۆزگەرتىلىشكە موھتاج بولىدۇ. ئىنسانلار ھۆكۈمنى

يولغا قويغاندا، بىر بۆلۈك نەرسىلەرنى بىلىپ يولغا قويغان بىلەن، يەنە بىر بۆلۈك ئىشلار قاراڭغۇ پېتى قالىدۇ. بۇ قانۇن رېئاللىققا تەتبىقلانغاندا، قاراڭغۇ قالغان يەرلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئۆزگەرتىلىشكە موھتاج بولىدۇ. لېكىن ئاللاھ تائالا ھەرئىشنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

ئاللاھ دەسلەپ ھۆكۈمنى ۋاقىتلىق ئىجرا قىلىندىغان قىلدى، ئاندىن ئالماشتۇرۇپ بەردى. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا ئالدىدا مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسىنى بەيتۇلمۇقەددەسكە قىلىپ بەرگەن ئىدى، كېيىن كەبىگە يۆتكىدى. ئەينى ۋاقىتتىكى رېئاللىق، قىبلىنى بەيتۇلمۇقەددەستىن كەبىگە يۆتكەشكە ھېچ مەجبۇرلىمىغان. ئاللاھ تائالانىڭ ئىلمى ۋە شەرئىتىدە، قىبلە مەلۇم مەزگىلدىن كېيىن كەبىگە ئۆزگەرتىلىش ھۆكمى ئەزەلدىن بار ئىدى. بۇ ئاللاھنىڭ بۇيرۇغان ئىشلىرى قاتارىدىن بولغاچقا، قىبلە ئۆزگەرتىشتە ئىماني نىشان بولۇشى مۇمكىن. شۇ چاغدىكى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراش بىلەن كەبىگە قاراش، مۇسۇلمانلارغا ئىماني جەھەتتە ھېچبىر يېڭىلىق ئېلىپ كەلمىگەن. ئەمما بۇ يەردە بۇيرۇقنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن بولغانلىقىدىن ئىبارەت ئىماني سىناق بار. مۇئمىنلەر ئاللاھ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراشقا بۇيرىغاندا، ئۇياققا قاراپ ئىبادەت قىلدى، كەبىگە قاراشقا بۇيرىغاندا، كەبىگە قاربدى. بۇ ئىككىسىنىڭ ھېچ قايسىسىدا مۇقەددەسلىك يوق، ئەمما مۇقەددەس بولغنى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىدۇر. ئاللاھ تائالا پەرىشتىلەرنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغاندا، ئۇلار ئادەمنىڭ مۇقەددەس بولغانلىقىدىن سەجدە قىلغان ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ سەجدە قىلىش بۇيرۇقى كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا سەجدە قىلغان.

ئاللاھ تائالا كەبنى ئۆزى ئۈچۈن ئۆي ۋە مەسچىت قىلىپ، ئورننى مۇسۇلمانلارنىڭ نەزىرىدە ئالىي قىلدى. بۇ ئالىي ماقام ھەرگىزمۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بىنا قىلغانلىقى، پەيغەمبەرلەر ۋە كىشىلەرنىڭ ھەج

قىلغىنى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تاللىغان بەيتۇللاھ (ئاللاھنىڭ ئۆيى) بولغانلىقىدىن كەلگەن. زېمىنىدىكى پۈتۈن مەسچىت ئاللاھنىڭ ئۆيى بولسىمۇ، ئۇلارنى ئاللاھنىڭ بەندىلىرى تاللىغان. شۇڭا ئىنسانلار تاللىغان پۈتۈن مەسچىتلەرنىڭ قىبلىسى، ئاللاھ ئۆزى تاللىغان مەسچىتكە يۈزلىنىشى كېرەك.

بىر ئىشنىڭ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بولغانلىقى، بىزنىڭ ئۇنى قىلىشىمىزغا تولۇق سەۋەب بولالايدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا كۈنلۈك بەش ۋاق نامازنى پەرز قىلدى. بىز ئۇنىڭ سەۋەبىنى ئىزدەپ، «نېمە ئۈچۈن بەش ۋاق؟» دېمەستىن ئىجرا قىلىمىز. زاكات، روزا ۋە ھەج مەسىلىسىمۇ ئوخشاش ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش بىلەن تاماملىنىدۇ. قىبلىنىڭ ئۆزگىرىشى ئاللاھقا ئىمانىي جەھەتتە ئىتائەت قىلىشنىڭ بىر سىناق شەكلىدۇر. بىرەرسى: «نېمە ئۈچۈن كەبىگىلا قارايسىلەر؟ ئاللاھ كەبىدىلا بارمۇ؟» دېسە، بىز: «ياق، ئاللاھ ھەر جايدا بار. ئۇ بىزنى كەبىگە يۈزلىنىشكە بۇيرۇغان، بىز پەقەت ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن كەبىگە يۈزلىنىمىز» دەيمىز.

مەنسۇخ بولغان ئايەت ئاللاھنىڭ نەزىرىدە مەلۇم ۋاقىت تەتبىقلىنىپ، ئاندىن ئۆزگەرتىلىدۇ. مەنسۇخ بولىدىغان ھۆكۈم، ئالدىغان ۋاقىت ۋە ئۇندىن كېيىن كېلىدىغان ھۆكۈمنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا مەلۇم بولۇپ، دۇنيا يارىتىلىشتىن بۇرۇنلا ئېنىق بېكىتىلىپ بولۇنغان. بەيتۇلمۇقەددەسكە يۈزلىنىش، كېيىنچە بەلكىم مۇسۇلمانلارغا قىيىنچىلىق ۋە مۇشكىلاتلارنى پەيدا قىلىشى ياكى ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى بەيتۇلمۇقەددەسكە بىز مەزگىل يۈزلەندۇرۇپ، كېيىن كەبىنى قىيامەتكىچە يۈزلىنىدىغان قىبلە قىلىدىغانلىقىنى خالىغانلىقى ئۈچۈن بولۇشىمۇ مۇمكىن. بۇ ئۆزگەرتىش، بىزگە ئىسلام دىنىنىڭ ئىلگىرىكى پۈتۈن ساماۋىي دىنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ۋە بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ئىسلامدىكى ئورنىنى بىلدۈرىدىغان بىر ئۇچۇرنى بېرىۋاتىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۆز رەسۇلىنى مەككىدىن يەھۇدىيلار

ۋە خىرىستيانلارنىڭمۇ قىبلىسى ھېسابلىنىدىغان بەيتۇلمۇقەددەسكە سەير قىلىدۇرغان. مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھنىڭ مۇقەددەسلىرىدىن بىرى بولغان بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراپ ئون ئالتە-ئون يەتتە ئاي ئىبادەت قىلىشى، ئىسلامنىڭ ئىلگىرىكى پۈتۈن ساماۋي دىنلارغا ساھىب چىققانلىقى بولىدۇ. ھەمدە، مۇسۇلمانلارنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە ئىگە بولۇشى كېرەكلىكىنى ئەسكەرتىپ تۇرىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾[1] «ئى مۇئمىنلەر! ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار، پەقەت مۇسۇلمانلىق ھالىتىڭلار بىلەنلا ۋاپات بولۇڭلار» دېگەن. ئاللاھقا ھەقىقي لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىش، ساھابىلەرگە قىيىن كېلىپ: «ئاريمىزدىن ھېچكىم ئاللاھقا ھەقىقي رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلالمايدۇ» دېگەندە، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ۗ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾[2] «تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، ئاڭلاڭلار، ئىتائەت قىلىڭلار، سەرپ قىلىڭلار، (بۇ) ئۆزۈڭلار ئۈچۈن پايدىلىقتۇر، كىمكى نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلىنىدىكەن، ئۇ مەقسەتكە ئېرىشكۈچىدۇر» دېگەن ئايەت نازىل بولغان. ئالدىنقى ئايەتتە «ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋالىق قىلىڭلار» دېيىلگەن بولسا، كېيىنكى ئايەتتە «تاقىتىڭلار يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىڭلار» دېيىلگەن. ئاللاھتىن ھەقىقي رەۋىشتە قورقۇش، ئاللاھتىن تاقىتى يېتىشىچە قورقۇشتىن تېخمۇ ياخشى تۇرسا، ئاللاھ تائالا نېمە ئۈچۈن ياخشىسىنى مەنسۇخ قىلىپ ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك ھۆكۈمنى كەلتۈرىدۇ؟

[1] سۇرە ئال ئىمران، 102-ئايەت
[2] سۇرە تاغابۇن، 16-ئايەت

بۇ سوئالنى سورىغۇچى ئاللاھنىڭ «ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋالىق قىلىڭلار» دېگەن سۆزى بىلەن «تاقىتىڭلار يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىڭلار» سۆزىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىگەن بولىدۇ. بىز بىر ئىشنى باھالىماقچى بولساق، ئۇنىڭ نەتىجىسىگە قارايمىز. مەسىلەن: بىر سودىگەر ئەللىك پىرسەنت پايدا چىقمىسا ماللىرىنى ساتمايدۇ. شۇ چاغدا يەنە بىر سودىگەر كېلىپ، ماللارنى ئون بەش پىرسەنت پايدا ئېلىپ ساتسا نېمە ئىش يۈز بېرىدۇ؟ كىشىلەر تەبىئىي ئون بەش پىرسەنت پايدا ئېلىپ ساتقان كىشىگە يۈزلىنىدۇ. ئەللىك پىرسەنت پايدىغا ساتىدىغان سودىگەرنىڭ پايدىسى چوڭ بولسىمۇ، ئەممىا يەنە بىر سودىگەر ئاز پايدا بىلەن كۆپ مال ساتقانلىقى ئۈچۈن، نەتىجىدە كۆپ پايدا ئالىدۇ. بۇ مىسال بويىچە تەھلىل قىلساق، «ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋالىق قىلىڭلار» دېگەن ئايەتنى ئۆز ھاياتىغا تەتبىقلىيالمىغان ئىنسان، ئەڭ چوڭ ياخشىلىققا ئېرىشكەن بولىدۇ. ئەممىا ئىنسان ناھايىتى چەكلىك ئىشلاردىلا ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلالايدۇ. ئۇنداقتا بۇنىڭدىن ئېرىشىدىغان ياخشىلىق ناھايىتى كۆپ بولسىمۇ، بۇ ئايەت تەتبىقلىنىدىغان ئەمەلىەر ناھايىتى چەكلىك بولىدۇ. ئەممىا «تاقىتىڭلار يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار» دېگەن ئايەت بويىچە ئەمەل قىلغاندا، ساۋاپ ئاز بولسىمۇ، قوبۇل قىلىنىدىغان ئىش ناھايىتى كۆپ بولغاچقا، ئاخىردا ئالىدىغان ئەجرىمۇ ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ.

يۇقىرىقى نەتىجىنى كۆرگەندىن كېيىن، سىزچە ئەجرى بۇيۇك بولسىمۇ، سانى چەكلىك ئىش بىلەن ئەجرى ئاز بولسىمۇ، سانى كۆپ ئىشنىڭ قايسىسى ياخشىدۇ؟ ئەلۋەتتە ئەجرى ئازراق بولسىمۇ، ئۆزى كۆپ بولغان ئەمەلنىڭ ساۋابى ئاخىرى ئېشىپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۆمرىمىزدىكى پۈتۈن ئىشلاردا تاقىتىمىز يېتىشىچە تەقۋادارلىق قىلساق، ئۆمۈرنىڭ ئاخىرىغىچە ساناقسىز ئىشلارنى قىلغان بولىمىز ۋە ساناقسىز ياخشىلىقلارغا ئېرىشەلەيمىز. يۇقىرىقى ئىككى ئايەتنىڭ زاھىرىغا نەزەر تاشلىغىنىمىزدا،

ئالدىنقى ئايەت ياخشىدەك كۆرۈنسەمۇ، ئەمەلىيەتتە ئاللاھ تېخىمۇ ياخشى ئايەتنى نازىل قىلىپ بەرگەن.

ئايەتتىكى: ﴿نُنسِهَا﴾ **«ئۇنتۇلدۇرساق»** دېگەن كەلىمىنىڭ مەنىسى نېمە؟ بەزى ئۆلىمالار «مەنسۇخ» بىلەن «ئۇنتۇلدۇرۇش» بىر مەنىدە دەپ قارايدۇ. لېكىن ئاللاھ تائالا بىرىنچى ھۆكۈمنى چۈشۈرگەندە، ئۆز ئىرادىسى ۋە ئىلمىدە بىر مۇددەتتىن كېيىن چۈشىدىغان يەنە بىر ھۆكۈمىمۇ بار بولۇپ، ۋاقتى كەلگەندە ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن ئۇمۇ نازىل بولىدۇ. بىرىنچى ھۆكۈم كەلگەن ۋاقتىدا، ئىككىنچى ھۆكۈم بىرىنچى ھۆكۈمنىڭ ئاخىرلىشىش ۋاقتىنىسى ساقلاۋاتقان بولىدۇ. ﴿مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ﴾ **«قانداقلا بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرساق»**دىكى ئايەت، مەنسۇخ بولغان ياكى ئەمەل قىلىنمايدىغان ئايەتلەرنى كۆرسەتسە، ﴿أَوْ نُنسِهَا﴾ **«ياكى ئۇنتۇلدۇرساق»** دېگەن ئايەت بولسا، ئاللاھ ئۆز ئىلمىدە بولسىمۇ، ۋەھىي يولى ئارقىلىق رەسۇلى ۋە مۇئمىنلەرگە يەتكۈزمىگەن نۇقتىلارنى كۆرسەتمىشى مۇمكىن.

﴿أَوْ مِثْلِهَا﴾ **«شۇنىڭغا ئوخشاش (بىر ئايەتنى كەلتۈرىمىز)».** ئاللاھ تائالانىڭ بىر ئايەتنى ئۇنىڭدىن ياخشى يەنە بىر ئايەت بىلەن مەنسۇخ قىلىشىنى ئاسان چۈشىنەلەيمىز. ئەمما بىر ئايەتنى ئۆزىگە ئوخشاش ئايەت بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى بار؟ ئەگەر ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئايەت ئىلگىرىكى ئايەت بىلەن ئوخشاش بولسا، نېمە ئۈچۈن ئەمەلدىن قالدۇرىلىدۇ؟ بىز بۇنىڭغا قىلىنى بەيتۇلمۇقەددەستىن كەبىگە ئۆزگەرتىش مەسلىسىنى مىسال ئېلىپ كۆرسىتەلەيمىز. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى كەبىگە يۈزلىنىشكە بۇيرۇغاندا، ئىلگىرىكى ھۆكۈم ئوخشاش بولغان يەنە بىر ھۆكۈمگە ئالماشقان. چۈنكى بەيتۇلمۇقەددەس بىلەن كەبە ئۆز زاتىدا ئوخشاش بولۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ قىلغان ئىبادىتى بىلەن كەبىگە قاراپ قىلىدىغان ئىبادىتىدە ھېچبىر پەرق يوق. چۈنكى شىمالغا ياكى جەنۇبقا قارىغان ئادەم ئوخشاش كۈچ سەرپ

قىلغىنىدەك، كەبە تەرەپكە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى ئارتۇق مۇشەققەتكە تەكلىپ قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەممە يەردە بار. لېكىن قىبلە ئالماشتۇرۇش، ئىماني ئىتائەتنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ئاشكارا قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ ئىشنى ئاللاھ تائالا بۇيرۇغانلىقى ئۈچۈنلا قىلىدۇق. ئاللاھ تائالا ئۆزىگە بولغان بەندىچىلىكىنىڭ ھەقىقى سۆيگۈ ۋە ئىختىيار بىلەن بولۇشنى خالىغاچقا، ئاللاھ بۇيرۇغانىنى قىلىپ، چەكلىگەنلىرىدىن يانمىز. ئۆزىمىزنىڭ مۇراد-مەقسەتلىرىنى ئۆز ئىختىيارلىقىمىز بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ تەلىپىگە بويسۇندۇرىمىز. قىبلە ئالماشتۇرۇشنىڭ ئەلۋەتتە بۇنىڭدىن باشقا بىز بىلگەن ۋە بىلەلمىگەن نۇرغۇن ھېكمەتلىرى بولۇشى مۇمكىن.

مەنسۇخ، ئەقىدە مەسىلىلىرى ۋە ئاللاھ تائالادىن كەلگەن خەۋەرلەردىن ئىبارەت ئىككى نۇقتىدا بولمايدۇ. چۈنكى مەنسۇخ «ئۆزگۈرۈش» دېگەن گەپ بولۇپ، ئەقىدە مەسىلىلىرى ئادەم ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىن قىيامەتكىچە ئۆزگەرمەي مۇقىم تۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا يەتكۈزگەن قىسسىلەر شەرتسىز چىن ھەقىقەت بولغاچقا، يەنە بىر ئايەت بىلەن مەنسۇخ بولمايدۇ. يەنى، ئاللاھ تائالا «پىل ۋەقەسى»نى بىزگە رىۋايەت قىلىپ، كېيىن ئۇنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، باشقا بىر رىۋايەتنى نازىل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس.

مەنسۇخ، بەندىلەرنىڭ ئۇستىدىكى ۋەزىپىلەردە بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ ۚ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ﴾[1] «ئى پەيغەمبەر! مۇئمىنلەرنى ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگىن، ئەگەر سىلەردە چىداملىق يىگىرمە ئادەم بولىدىغان بولسا، (دۈشمەندىن) 200 نى يېڭەلەيدۇ؛ ئەگەر سىلەردە (چىداملىق) 100

[1] سۈرە ئەنفال، 65-ئايەت

ئادەم بولىدىغان بولسا، كاپىرلاردىن 1000 نى يېڭەلەيدۇ؛ چۈنكى ئۇلار (جاھىل) قەۋم بولۇپ، (ئاللاھنىڭ ھېكمىتىنى چۈشەنمەيدۇ» دېگەن. بۇ ئايەت بويىچە مۇئمىنلەر ئۆزىدىن ئون ھەسسە كۆپ مۇشرىكقا ئۇچراشقاندا، چېكىنىشكە بولمايتتى. لېكىن بۇ مۇئمىنلەر ئۇچۇن قىيىن ئىدى. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۇنى مەنسۇخ قىلىپ: ﴿الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾[1] «ئاللاھ ئەمدى سىلەرگە يېنىكلەتتى، سىلەرنىڭ ئاجىزلىقىڭلارنى بىلدى، ئەگەر سىلەردە چىداملىق 100 ئادەم بولىدىغان بولسا، 200 (دۇشمەن)نى يېڭەلەيدۇ، ئەگەر سىلەردە (چىداملىق) 1000 ئادەم بولىدىغان بولسا، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن 2000 (دۇشمەن)نى يېڭەلەيدۇ. ئاللاھ چىداملىقلار بىلەن بىللىدۇر» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. مۇئمىنلەرنىڭ ئارىسىدا ئاجىزلار بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ئون دۇشمەننى يېڭىشى قىيىن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ بۇ ھۆكۈمنى يەڭگىللىتىپ بەردى. دېمەك، بۇ ھۆكۈم ئەقىدە ۋە خەۋەر بابىغا تەۋە ئەمەس، بەلكى مەنسۇخ ھۆكۈم چۈشىدىغان ۋەزىپە بابىغا تەۋەدۇر.

قۇرئان كەرىم نازىل بولغان دەسلەپكى ۋاقىتتا، ئايال كىشى زىنا قىلىپ تۆت ئادەم گۇۋاھلىق بەرسە، ئۇ ئايال ئۆلگىچە ئۆيدە ساقلىنىپ، سىرتقا چىقىرىلمايتتى. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىم: ﴿وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنكُمْ ۖ فَإِن شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾[2] «ئايالىرىڭلاردىن پاھىشە قىلغانلارنى (ئىسپاتلاش ئۇچۇن) ئاراڭلاردىن تۆت گۇۋاھچى كەلتۈرۈڭلار، ئەگەر ئۇلار گۇۋاھلىق بەرسە، تاكى ۋاپات بولغانغا ياكى ئاللاھ ئۇلارغا بىر چىقىش يولى بەرگەنگە قەدەر ئۇلارنى ئۆيدە تۇتۇڭلار» دەپ بۇيرۇغان.

[1] سۇرە ئەنفال، 66-ئايەت
[2] سۇرە نىسا، 15-ئايەت

كېيىنچە ئىسلام كېڭىيىپ، قەلبلەر ئىمانغا تولغاندىن كېيىن، رەجىم ياكى قامچىلىنىشتىن ئىبارەت يېڭى ھۆكۈم چۈشتى. بىرىنچى ھۆكۈم چۈشكەن ۋاقىتتا، ئىككىنچى ھۆكۈممۇ ئاللاھنىڭ ئىلمىدە بار ئىدى. يەنى، ﴿**أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا**﴾ **«ئاللاھ ئۇلارغا بىر چىقىش يولى بەرگەنگە قەدەر»** دېگەن ئايەتتە، ئاللاھ تەرىپىدىن كېلىدىغان، ئاللاھنىڭ ئىلمىدە بولغان يەنە بىر بۈيرۇق ئىشارەت قىلىنغان. دېمەك، ئاللاھ تائالا بىزگە ئالدىنقى ھۆكۈمنى يەتكۈزگەن ۋاقىتتا، بۇنىڭ ئاخىرقى ھۆكۈم ئەمەسلىكىنى، يېڭى ھۆكۈمنىڭ يېقىنىدا نازىل بولىدىغانلىقىغا ئىشارەت بەرگەن. ئىنسانلار بىرىنچى ھۆكۈم بىلەن ئۆز نەپسىلىرىنى چىنىقتۇرىدۇ. ئاندىن ئاللاھ ئىككىنچى ھۆكۈمنى چۈشۈرىدۇ.

مال-دۇنيانى ئاتا-ئانىغا ۋەسىيەت قىلىشقا بۇيرۇش، ئاللاھ تائالانىڭ بۇيۇكلىكىدىن بولۇپ، قۇرئاندا: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾[1] «ئەگەر سىلەردىن بىرەيلەن ئۆلۈش ئالدىدا كۆپ مال قالدۇرسا، ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىغا ۋە خىش-ئەقرىبالىرىغا ئادىللىق بىلەن ۋەسىيەت قىلىشى، تەقۋادارلارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى سۈپىتىدە بېكىتىلدى» دېيىلگەن. ئاللاھ تائالا نېمە ئۈچۈن مىراس مەسلىسىنى ئاۋۋال ۋەسىيەت دەپ ئاتىدى؟ ئىنسان ئۆلسە، ئۇنىڭ بالىلىرىغا ئاتا-ئانىسى ئىگە بولۇپ، نەۋرىلەر بوۋا-مومىسىغا باغلىنىپ ھالقا ھاسىل قىلىدىغان بولغاچقا، ئاللاھ ۋەسىيەت ئارقىلىق ھالقىلارنى بىر-بىرىگە ئۇلىغان. ھۆكۈملەر قەلبلەردە ئورۇن ئېلىپ، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا يۈزلىنىشكە باشلانغاندا، ئاللاھ تائالا: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۚ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۚ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ

[1] سۈرە بەقەرە، 180-ئايەت

فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ ۚ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾[1] «ئاللاھ بالىلىرىڭلار(غا تېگىدىغان مىراس) ھەققىدە تەۋسىيە قىلىدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ. ئەگەر مېيىتنىڭ قىزى (ئىككى ياكى) ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇ چاغدا ئۇلارغا مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككى ھەسسىسى تېگىدۇ، ئەگەر (ۋارىس) بىر قىز بولسا، ئۇنىڭغا مىراسنىڭ يېرىمى تېگىدۇ، ئەگەر مېيىتنىڭ بالىلىرى بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ بالىلىرى بولماي مىراسقا پەقەت ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ۋارىسلىق قىلىدىغان بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئانىسىغا مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرى تېگىدۇ (قالغىنى ئاتىسىغا تېگىدۇ). ئەگەر مېيىتنىڭ (ئاتا-ئانىسىدىن باشقا يەنە) قېرىنداشلىرى بولسا، ئانىسىغا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ (قالغىنىنى ئاتىسى ئالىدۇ). (بۇ تەقسىمات) مېيىتنىڭ ۋەسىيتى ئورۇنلانغان ۋە قەرزى تۆلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئاتا-ئانىڭلار ۋە بالىلىرىڭلاردىن قايسىسىنىڭ مەنپەئەت جەھەتتىن ئۆزۈڭلارغا ئەڭ يېقىن ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىلەر، بۇلار ئاللاھ تەرىپىدىن بېكىتىلگەن بەلگىلىمىدۇر. ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچى، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر» دېگەن ئايەت بىلەن ۋەسىيەتنى پەرزگە ئۆزگەرتتى.

ئايەتنىڭ ئاخىرىدىكى ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**﴾ **«ئاللاھنىڭ ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟»** دېگەن سۆزى، ھەر ئىشنىڭ ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى دائىرىسىگە كىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا مەلۇم دەۋرگە بىر ھۆكۈمنى ئەكەلسە، ئۇمۇ يۈكسەك ياخشىلىق ھېسابلىنىدۇ. شۇ ھۆكۈم ئۆز دەۋرىدىكى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، كېلىدىغان يەنە بىرىمۇ يۈكسەك

[1] سۋرە نىسا، 11-ئايەت

ياخشىلىقنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ھەر ئىشقا قادىر، ھەر ئەسىرده شۇ دەۋردىكى كىشىلەرگە ئەڭ ماس كېلىدىغان ھۆكۈمنى چۈشۈرۈپ بېرىدۇ. شۇڭا بۇ ئايەتنىڭ خەۋەر شەكلىدىكى: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ «ئاللاھ ھەر ئىشقا قادىر» دەپ كەلتۈرۈلمەي، خىتاب شەكلىده: ﴿**أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**﴾ **«ئاللاھنىڭ ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟»** دەپ كەلتۈرۈشى، ئاللاھنىڭ بۈيۈكلىكىدىندۇر. چۈنكى بۇ ئايەتنى ئاڭلىغان ھەممە كىشى: «ھەئە، بىلمەن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

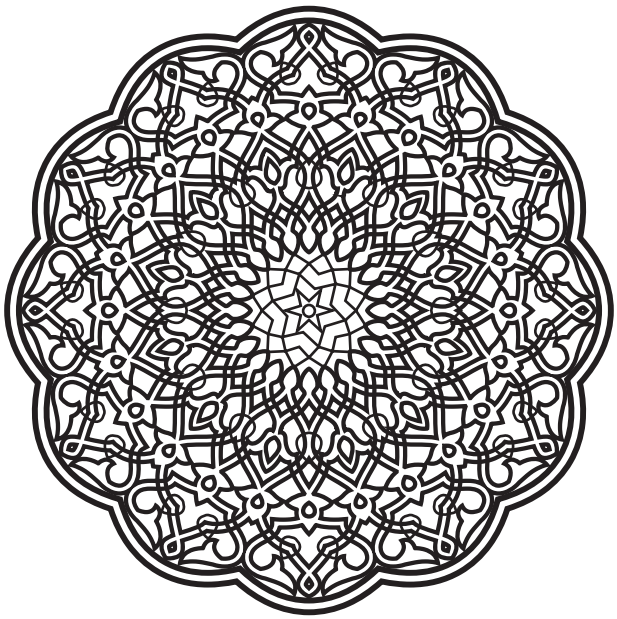

64-دەرس

سۈرە بەقەرە 107-ئايەت

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾

«ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟ سىلەرگە ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق دوست ۋە مەدەتكار يوقتۇر»

ئاللاھ تائالا ئالدىنقى ئايەتتە مەنسۇخ قىلىنغان ھۆكۈملەرنىڭ بارلىقىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ كائىناتتا خالىغانچە ئىش قىلىدىغان مۇتلەق قۇدرەت ساھىبى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايەتنىڭ بېشى ﴿**أَلَمْ تَعْلَمْ**﴾ **«بىلمەمسەن»** دېگەن قۇرۇلما بىلەن باشلانغان. بۇ سوئالنى ئاڭلىغان ھەر ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ سۆزلىگىنىنى ئىقرار قىلىپ: «بىلمەن ئى رەببىم، سىلى ۋە سۆزلىرى ھەقتۇر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ئايەتتىكى "مُلْكُ" كەلىمىسى، ھوقۇق ساھىبى بولۇش، تەۋەلىكىدە مال-مۈلۈك بولۇش، پادىشاھلىقىنىڭ زاۋال تاپماسلىقى، ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان بىر زات ۋە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى كىشىلەرنىڭ بولۇشىنى

تەقەززا قىلىدۇ. دېمەك، ئاللاھ تائالا مۇتلەق قۇدرەت ساھىبىدۇر. ئىنسانىنىڭ بولسا، ھېچ ئىگىدارچىلىق قۇدرىتى يوق. كائىناتتىكى ھەر شەيئى ئىنسانغا ئامانەت سۇپىتىدە بېرىلگەن. ئۇ ئامانەت مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ياكى ئۆلۈم ئارقىلىق يەنە بىرىنىڭ قولىغا ئۆتىدۇ. شۇڭا ئىنسان ئۆز ئىلكىدىكى ھېچقانداق بىر نەرسىنى مەڭگۈ ساقلاپ قېلىشقا قۇربى يەتمەيدۇ.

ھەربىر مەۋجۇدات ئاللاھنىڭ مۇلكى بولۇپ، ئاللاھ مۇلكىنى ئۆز قۇدرىتى بىلەن تەسەررۇپ قىلىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان ۋاقتىدا، ئۇ يەردىكى يەھۇدىيلار مال-دۇنيا ۋە بىر قىسىم دۇنيا بىلىملىرىنىڭ ئىگىسى بولغاچقا، مەدىنىنى كونترول قىلىۋالغان ئىدى. ھىجرەتتىن كېيىن يەھۇدىيلار رەسۇلۇللاھ ۋە مۇسۇلمانلارغا ھىيلە-مىكىر ئىشلىتىشكە باشلىغاندا، ئاللاھ تائالا: «ئاسمان-زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟» دېيىش ئارقىلىق، رەسۇلىنى خاتىرجەم قىلدى.

كائىناتتىكى پۈتۈن قۇدرەت بىر ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. يەھۇدىيلارنىڭ مال-مۇلكى كۆپ بولسىمۇ، داۋام قىلالمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ مۇلۇكنى خالىغان كىشىدىن ئېلىپ، خالىغان كىشىگە بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا بارلىق مۇلۇكنىڭ ئىگىسى بولغاچقا، يەھۇدي ۋە باشقىلارنىڭ ئىلكىدىكى مال-دۇنيانى تارتىۋېلىشقا قادىر. مەسىلە مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھنىڭ بۇيرۇغىنىنى قىلىپ، چەكلىگەنلىرىدىن يېنىشىدۇر. مۇسۇلمانلار بۇ شەرتنى ھازىرلىغىنىدا، خۇددى ئەينى ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىنىڭ خوجىلىرى بولغان يەھۇدىيلارنى سۈرگۈن قىلغانىدەك، دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غالىب كېلەلەيدۇ. ھازىر باشقىلارنى «ئۇنداق باي، بۇنداق كۈچلۈك» دەپ سۆزلەپ كېتىمىز، ئەمەلىيەتتە ئۆزىمىز ئاللاھ بۇيرۇغانىنى قىلالمغان، چەكلىگەندىن يانالمىغان ۋە دۈشمەنلەرگە سېتىلىپ مۇناپىقلىقنى كۆپ قىلغان بولغاچقا، دۈشمەن كۈچىيىپ ئۇلارنىڭ كۆزىگە

تىكىلىپ قارىيالمايدىغان ھالغا كېلىپ قالدۇق. قىيامەت كۈنى ئاللاھ زېمىن ۋە ئۇستىدىكى پۈتۈن نەرسىلەرنى ھالاك قىلىدىغان ۋاقىتتا، ئاللاھ تائالا: ﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ﴾[1] «بۈگۈن پادىشاھلىق كىمگە خاس؟» دەيدۇ ۋە ئۆزى: ﴿لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾[2] «غالىب بىر ئاللاھقا خاستۇر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئۇ كۈنىدە «دۇنيا ئالقىنىمدا» دەپ يۈرگەن ئىنسانلار بېشىنى كۆتۈرۈپمۇ قارىيالمايدۇ.

ئۆلىمالار بىزگە ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بىر كىشى كېچىدە كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى چارلايدىغان ئەسكەرلەرنى كۆرۈپلا، ئارقىغا بۇرۇلۇپ قاچقان. ئەسكەرلەر ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ، بىر تاشلاندۇق خارابىلىققا كەلگەندە ئۇنى تۇتۇۋالغان ۋە شۇ يەردە بىر جەسەتنى بايقىغان. ئەسكەرلەر: «سەن قاتىل، بىزنى كۆرگەندە بىكار قاچماپتىكەنسەن» دەپ، ئۇنى ئېلىپ ماڭغان. ئاندىن ئۇ ئادەم ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇۋېلىش ئۈچۈن ئىزنى سوراپ، نامىز ئوقۇغان ۋە قولىنى كۆتۈرۈپ: «ئى ئاللاھ، ئۆزلىرى بىلىلا، مېنىڭ پاكلىقىمغا سىلىدىن باشقا گۇۋاھچىم يوق، سىلى بىزنى ھەقىقەتنى يوشۇرماسلىققا بۇيرۇدىلا، ئەمدى مەن شۇنى سىلىدىن سورايمەن» دەپ دۇئا قىلغان. شۇئان بىر كىشى كېلىپ: «ئاۋۇ ئادەمنى مەن ئۆلتۈرگەن، مەن گۇناھىمنى ئىقرار قىلىمەن» دېگەن. باشقىلار ھەيران قېلىپ: «نېمىشقا ئىقرار قىلىسەن؟ سېنى ھېچكىم كۆرمىگەن ۋە گۇمانلانمىغان تۇرسا» دېسە، ئۇ: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مېنىڭ ئىقرار قىلغۇم يوقتى. ئەمما بىر ئاۋاز كېلىپ تىلىم ئۆزى سۆزلەپ كەتتى» دېگەن. بۇ ئىشلارغا شاھىد بولغان ئۆلگۈچىنىڭ دادىسى: «ئاللاھنى شۇنىڭغا گۇۋاھ قىلىمەنكى، مەن ئوغلۇمنىڭ قاتىلىدىن دىيەت ۋە قىساسنى ئەپۇ قىلىۋەتتىم» دېگەن.

[1] سۈرە غافىر، 16-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە غافىر، 16-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بـــۇ ۋەقەدىـــن ئاللاھنـــڭ بۇيـــۇك قـــۇدرىتىنى كـــۆرۈۋالالايمىز. قارىلانغـــان ئادەمنـــڭ دۇئـــا قىلىـــپ سـورىغان سـوئالىنىڭ نازۇكلۇقىغـا قـاراڭ. بـــۇ ئـــادەم ئېغىـــر غەمـــگە پېتىـــپ قالغانـــدا، پەيغەمـــبەر ئەلەيھىســـالام ئـــۆگەتكىنى بـــويىچە ئـــاللاھ ئۇچـــۇن ئىككـــى رەكەت نامـــاز ئوقـــۇپ، ئـــاللاھتىن گـــۇزاھلىقنى ئاجايىـــپ گـــۈزەل بـــر شـــەكىلدە ســـورىغان. ھـــازىر قېرىنداشـــلىرىمىز پەقەتـــلا چىقـــىش يـــولى قالمىغانـــدەك، روھـــى چۈشـــكۈن ۋە ئۈمىدســـىزلىك ئىچىـــدە ياشـــماقتا. ئەگەر بـــىز ئاللاھنـــڭ بـــۇيرۇق ۋە چەكلىملـــىرىگە بويســـۇنۇپ، ئاللاھقـــا ئەرزىگـــۈدەك ھالغـــا كەلســـەك، مـــۇتلەق قـــۇدرەت ســـاھىبى بولغـــان ئـــاللاھ پۈتـــۈن غەملىرىمىزنـــى كۆتۈرۈپ، بىزگە چىقىش يولى بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر.

﴿وَمَـا لَكُـم مِّـن دُونِ اللَّـهِ مِـن وَلِيٍّ وَلَا نَصِـيرٍ﴾ «ســـلەرگە ئـــاللاھتىن باشـقا ھېچقانـداق دوسـت ۋە مەدەتكـار يوقتـۇر». ئـايەتتىكى "وَلِيٍّ" ســاڭا ئـگە چىقـــپ، ســـېنى ياخشـــى كۆرىـــدىغان بىرىنـــى كۆرسەتســـە، "نَصِير" ســـاڭا يـــارەدەم بېرىشـــكە كـــۇچى يېتـــىدىغان بىرىنـــى كۆرســـتىدۇ. بـــۇ يەردىكـــى "وَلِيٍّ" باشـــقا، "نَصِير" باشـــقىدۇر. يەنـــى، بـــزگە يـــارەدەم قىلغـــان كىشـــى بىزنـــى ياخشـــى كۆرمەســـلىكى، ياخشـــى كـــۆرگەن كىشـــى بـــزگە يـــارەدەم قىلالماســـلىقى مـــۇمكىن. ئەممـــا ئـــاللاھ تائـــالا بـــۇ ئـــايەتتە: «مەن ســـلەرنىڭ ئىگەڭـــلار ۋە مەدەتكـــارىڭلار، ســـلەرنى ياخشـــى كـــۆرىمەن ۋە دۇشـــمىنىڭلارغا قارشـــى ســـلەرگە يـــارەدەم قىلىـــمەن» دەۋاتـــىدۇ. بـــۇ نۇقتـــا كـــاللىمىزدا ئېنىـــق بولغانـــدا، بېشـــىمىزغا كەلـــگەن ھەرخىـــل كـــۈلپەتلەرگە بـــر ئۆتكـــۈنچى مەســـىلە ســـۈپىتىدە مۇئـــامىلە قىلىـــپ، ئۇنىڭدىن نورمال ئۆتۈپ كېتەلەيمىز.

سۈرە بەقەرە 108-ئايەت

﴿أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَمَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾

«ئىلگىرى مۇسادىن سورالغىنىدەك، سىلەرمۇ پەيغەمبىرىڭلاردىن سوئال سورىماقچى بولامسىلەر؟ كىمكى ئىمانىنى كۇفرىغا تېگىشسە، ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ»

﴿أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ﴾ **«ئىلگىرى مۇسادىن سورالغىنىدەك، سىلەرمۇ پەيغەمبىرىڭلاردىن سوئال سورىماقچى بولامسىلەر؟»** دېگەن ئايەتتە، ئاللاھ تائالا: «يەھۇدىيلار ئىلگىرى مۇسادىن سوئال سورىغاندەك» دېمەستىن، ﴿**كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ**﴾ **«ئىلگىرى مۇسا سورالغىنىدەك»** دېگەن ئىپادىنى قوللىنىپ، رەسۇلۇللاھقا ئەگەشكەن مۇئمىنلەرنى يەھۇدىيلارغا ئوخشتىشىنى خالىمىدى. بۇ ئاللاھنىڭ مۇئمىنلەرگە قىلغان ھۆرمىتى بولۇپ، ھەتتا ئاددىي بىر سوئالدىمۇ مۇئمىنلەرنى يەھۇدىيلارغا ئوخشاتمىدى.

قۇرئان كەرىم يەھۇدىيلارنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن سورىغان سوئاللىرىنى ھېكايە قىلىپ: ﴿يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَٰلِكَ ۚ وَآتَيْنَا

مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُّبِينًا﴾[1] «ئەھلى كىتاب سەندىن ئۆزلىرىگە ئاسماندىن بىر كىتاب چۈشۈرۈشنى سورايدۇ، ئۇلار مۇسادىن بۇنىڭدىنمۇ چوڭراقنى سوراپ: بىزگە ئاللاھنى ئاشكارا كۆرسەتكىن، دېگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ زۇلۇمى سەۋەبلىك ئۇلارنى چاقماق سوقتى ئۇلار روشەن مۆجىزىلەر كەلگەندىن كېيىن موزاينى (مەبۇد) قىلىۋالدى. كېيىن بىز ئۇلارنى ئەپۇ قىلدۇق. بىز مۇساغا روشەن پاكىت ئاتا قىلدۇق» دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىنغان.

قۇرئان بايان قىلىپ بەرگەندەك، ئەھلى كىتاب ۋە كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ﴿وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا﴾[2] «ئۇلار ئېيتتى: تاكى سەن بىزگە يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارمىغىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز» ۋە ﴿أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا. أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾[3] «ياكى سەن ئېيتقاندەك ئۇستىمىزگە ئاسمانىنى پارچە-پارچە قىلىپ چۈشۈرگىن، ياكى (پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇۋاھچى قىلىپ ئاللاھنى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈرگىن. ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن، ياكى سەن ئاسمانغا چىققىن، تاكى بىز ئوقۇيالايدىغان بىر كىتابنى ئېلىپ چۈشمىگىچە سېنىڭ ئاسمانغا چىققانلىقىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز» دېگەندەك گەپلەرنى قىلغان.

﴿وَمَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ﴾ «كىمكى ئىمانىنى كۇفرىغا تېگىشسە».

ئىككى نەرسىنى ئالماشتۇرغاندا، قولدىن بېرىدىغان نەرسىنىڭ ئالدىغا "ب" ھەرپى كىرىدىغانلىقىنى ئۆگىنىپ ئۆتكەن ئىدۇق. يەنى، بۇ ئايەتتىكى "الْكُفْرَ" «كۇپۇر» ئېلىپ قالىدىغان، "ب" ھەرپى كىرگەن "بِالْإِيمَانِ" «ئىمان»

[1] سۇرە نىسا، 153-ئايەت
[2] سۇرە ئىسرا، 90-ئايەت
[3] سۇرە ئىسرا، 92، 93-ئايەتلەر

www.uyghurkitap.com

بىرىۋىتىدىغان نەرسىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئىماننى تەرك ئېتىپ، كۈپۈرنى قوبۇل قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ. يەھۇدىيلار كۈپۈرنى قوبۇل قىلىپ، ئىماننى تەرك ئەتكەچكە، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: ﴿أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً﴾ «ئاللاهنى بىزگە ئوچۇق كۆرسەت» دېگەن.

﴿فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾ «ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ». ئايەتتىكى "ضَلَّ" «ئېزىش»، كىشىنى نىشانغا ئېلىپ بارالمايدىغان يولدا مېڭىشنى كۆرسىتىدۇ. "سَوَاءَ السَّبِيلِ" «ئوتتۇرا يول»نى، "سَوَاءَ" «ئوتتۇرا» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ كەلىمىنى باشقا ئايەتتە: ﴿فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾[1] «ئۇ قاراپلا ئۇنى (يەنى كاپىر دوستىنى) دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىدا كۆردۇ» دەپ ئىشلەتكەن بولۇپ، بۇ «ئىككىلا تەرەپكە يىراق، دوزاخنىڭ دەل ئوتتۇرى» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. شۇڭا ﴿فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾ دېگەنلىك، ئوتتۇرا يولدىن چەتنەپ چىقىپ كەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ. يەنى، كىمكى ئوتتۇرا يولنى تاشلاپ چىقىپ كەتسە جاپادا قالىدۇ ۋە خاتالىشىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنىڭ دۇنيا-ئاخىرەتلىك سائادەتكە يېتىدىغان ئوچۇق داغدام يولدا ئازماي مېڭىشنى خالايدۇ.

[1] سۈرە سافففات، 55-ئايەت

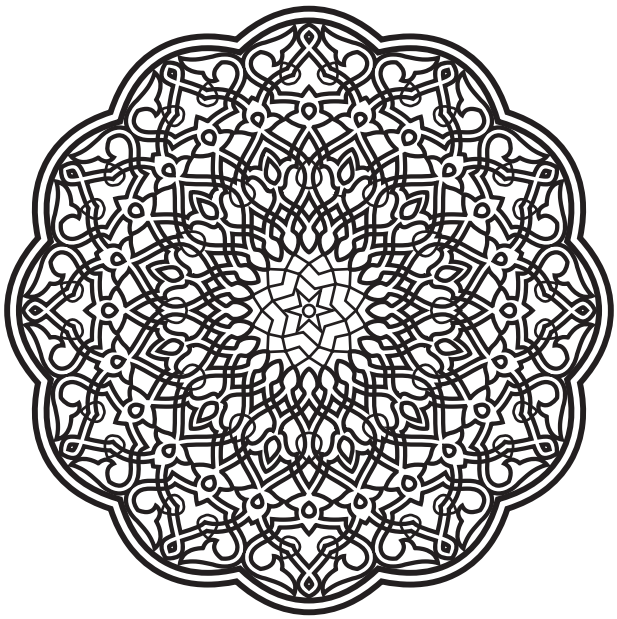

سۈرە بەقەرە 109-ئايەت

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۖ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

«ئەھلى كىتاب ئىچىدىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئۆزلىرىگە ھەقىقەت ئاشكارا بولغاندىن كېيىن، ھەسەت يۈزىسىدىن سىلەرنى ئىمانىڭلاردىن قايتۇرۇپ كاپىر قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ ئەمرى كەلگەنگە قەدەر ئۇلارنى ئەپۇ قىلىڭلار ۋە كەچۈرۈڭلار (پىسەنت قىلماڭلار). ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر»

بۇ ئايەت كەرىم ئۇھۇد غازىتىدىن كېيىن يۈز بەرگەن ھادىسىلەر سەۋەبىدىن نازىل بولغان بولۇپ، ئۇھۇد غازىتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقياچىلاردىن، قانداق ئەھۋال بولۇشىدىن قەتئىينەزەر تاغدىكى ئورۇنلىرىدىن يۆتكەلمەسلىكنى تەلەپ قىلدى. غەلىبە ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشى بىلەن، ئوقياچىلاردا غەنىيمەت تاماسى قوزغىلىپ، رەسۇلۇللاھنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلىپ تاغدىن چۈشتى ۋە بۇ سەۋەبتىن ئاللاھ ئۇلارنى مەغلۇبىيەتكە دۇچار قىلدى. «مۇسۇلمانلار مەغلۇب بولدى» دېيىلگەن بىلەن، كاپىرلار غەلىبە قىلالمىدى. چۈنكى ھەقىقىي غەلىبە زېمىنىي ئىگىلەپ، ئۇ يەردە مەۋجۇتلۇقنى ساقلاشنى كۆرسىتىدۇ. كۇپپارلار جەڭدىن كېيىن مەككىگە قايتىپ كەتتى. ھەتتا ئىككىنچى كۈنى مۇسۇلمانلار ئۇلار

بىلەن قايتا ئۇرۇشۇش ئۈچۈن چىقىپ، بىرمۇ دۈشمەننى تاپالمايلا قايتىپ كېلىشتى.

مەدىنە يەھۇدىيلىرى بۇ ھادىسىدىن پايدىلىنىپ مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدىكى ئىمان-ئەقىدىنى تەۋرىتىش ئۈچۈن، ھۇزەيفە ئىبنى يەمان، تارىق ۋە باشقا ساھابىلەرگە: «سىلەر ھەقىقىي مۇئمىن بولغان بولساڭلار مەغلۇب بولمايتتىڭلار، ياخشىسى مۇھەممەدنىڭ دىنىنى تاشلاپ، بىزنىڭ دىنىمىزغا قايتىڭلار» دېگەندەك گەپلەر بىلەن شۇبھى پەيدا قىلىشقا ئۇرۇنغان. ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئاللاھ ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بولغان ئەھدىلىرىنى تىلغا ئېلىپ: «سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئەھدە بۇزۇش ھەققىدە نېمە دەيدۇ؟ مەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن بولغان ئەھدەمنى ھايات بويى بۇزمايمەن» دېدى. تارىق: «مەن ئاللاھنى پەرۋەردىگار، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر، قۇرئاننى ئىمامىم، كەبىنى قىبلەم ۋە مۇئمىنلەرنى قېرىندىشىم دەپ ئىمان ئېيتتىم. ھاياتلا بولىدىكەنمەن مۇشۇ يولدا ماڭىمەن» دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۇزەيفە ۋە تارىق ئىبنى ياسىرنىڭ سۆزلىرى يەتكەندە، ناھايىتى خۇشال بولدى.

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾ «ئەھلى كىتاب ئىچىدىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئۆزلىرىگە ھەقىقەت ئاشكارا بولغاندىن كېيىن، ھەسەت قىلىش يۈزىسىدىن سىلەرنى ئىمانىڭلاردىن قايتۇرۇپ كاپىر قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ». ھەق ئاشكارا بولغاندا كىشىلەردە ئۇچ خىل ئىنكاس پەيدا بولىدۇ. بىرىنچى خىل كىشىلەر، ئۆزىنىڭ قىلغان گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىپ ھەقىقەتكە قايتىدۇ. ئىككىنچى خىل كىشىلەر، (ئەتراپىمىزدا كۆرۈۋاتقىنىمىزدەك) باشقا مۇئمىنلەرنى ئەيىبلەش ئارقىلىق، ئۆزىدىكى گۇناھ پىسخىكىسىنى تۆۋەنلىتىدۇ. ئۈچىنچى خىل كىشىلەر، قىلۋاتقان ئىشىنى باتىل ئەقىدە،

خاتا پەتىۋالار بىلەن زىننەتلەپ، ئۆزىنى تۇغرا شەكىلدە ئوتتۇرىغا چىقىرىشقا ئۇرۇنىدۇ. بۇ ئەڭ خەتەرلىك پوزىتسىيە بولۇپ، ئايەتتە تىلغا ئېلىنىۋاتقان يەھۇدىيلاردا بۇ خىل پوزىتسىيە بار ئىدى.

ئايەتتە: ﴿مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ **«ئەھلى كىتاب ئىچىدىكى بەزى كىشىلەر»** دەپ، پەقەت بەزىسىنىڭ مۇئمىنلەرنى دىنىدىن ياندۇرۇشقا ئۇرۇنىدىغانلىقى سۆزلەنگەن. ئۇلارنىڭ ئىچىدىمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىش توغرىسىدا ئويلىنىۋاتقان بىر بۆلۈك كىشىلەر بار ئىدى. ئەگەر بۇ ئورۇندا ئاللاھ تائالا: «پۈتۈن ئەھلى كىتاب ئوخشاش» دەپ ھۆكۈم قىلغان بولسا، ئاز بىر قىسىم ئىمان ئېيتماقچى بولغانلارنىڭ يولى ئېتىلىپ قالغان بولاتتى. بىز بۇ ئىلاھىي خىتاب ئۇسۇلىنى ھاياتىمىزغا تەتبىقلاپ، مەسىلىلەرگە مۇتلەق ھۆكۈم قىلماسىتىن، ئېھتىماللىققىمۇ ئورۇن قويۇشىمىز كېرەك. ئەھلى كىتابنىڭ كۆپىنچىسى مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىدىن قايتىشىنى ياخشى كۆرگەچكە، ئايەتتە: ﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ «ئەھلى كىتاب ئىچىدىكى نۇرغۇن كىشىلەر» دەپ ئىبارە كەلتۈرۈلگەن.

﴿مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا﴾ **«ئىمان ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن كاپىر قىلىش»**. ئۇلار مۇسۇلمانلارنىڭ دىن تەلەپ قىلىۋاتقان ئىشلارغا كاپىر بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ، ئەھلى كىتابنىڭ مەلۇم پىرىنسىپ ياكى مۇسۇلمانلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈن بولغان مەلۇم ئەقىدە نۇقتىسىدىن ئېيتقان سۆزلەر ئەمەس، بەلكى ﴿حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم﴾ «ئۇلاردىكى ھەسەت» تۈپەيلى دېگەن سۆزلەردۇر. چۈنكى مۇسۇلمانلاردىكى ئىمان نېئمىتى، ئىلگىرى تارماق ۋە گۇرۇھلارغا بۆلۈنگەن كىشىلەرنى بىر-بىرىنى سۆيدىغان بىر گەۋدە قىلىۋەتكەن ئىدى. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار ھەسەت قىلىشاتتى ۋە بۇ نېئمەتنىڭ يوقىلىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. ھەسەت يامان كۆرىدىغان كىشىسىدىن نېئمەتنىڭ يوقۇلۇپ، ئۆزىدە بولۇشنى ئارزۇ قىلىشتۇر. شۇڭا

ئاللاھ تائالا بىزگە: ﴿وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾[1] «ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۇبھىنىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ)قا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن» دېگەن ئايەتنى ئۆگەتكەن.

دىنىي نۇقتىدىن، قىلسا گۇناھ بولمايدىغان «ھەسەت»لەر بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسُلِّطَ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا"[2] «ئاللاھ مال-مۇلۈك بېرىپ، ئۇنى ھەق يولىدا سەرپ قىلغان ۋە ئىلىم-ھېكمەت بېرىپ، ئۇنى كىشىلەرگە ئۆگىتىپ، ئۇنىڭ بىلەن ھۆكۈم قىلغان ئىككى تۈرلۈك كىشىدىكى نېئىمەتنىڭ ھالاك بولۇشىنى ئارزۇ قىلماستىن، تەلەپ قىلىش ھەسەت بولمايدۇ» دېگەن. بۇ ئىككى خىلدىن باشقا ھەسەت ھارامدۇر.

﴿مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾ «ھەقىقەت ئاشكارا بولغاندىن كېيىن».
يەھۇدىيلار تەۋراتتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەخسىيىتى ۋە ئاخىرقى پەيغەمبەرلىكىنى بىلىپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ئىشلارنى قىلغان.

﴿فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا﴾ «ئۇلارنى ئەپۇ قىلىڭلار ۋە كەچۈرۈڭلار».
"فَاعْفُوا" لۇغەتتە، "عفت الريح الاثر" «شامال ئىزنى ئۆچۈرۈۋەتتى» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. يەنى، بىر ئادەم قۇمدا ماڭغاندا قالغان ئىزنى، شامال كېلىپ پۈتۈنلەي يوق قىلىۋەتكىنى "العفو" دېيىلىدۇ. بۇ بىر ئىشنىڭ تەسىرىنى، قەلبتىن ھېچ ئىش يۇز بەرمىگەندەك ئۆچۈرۈۋەتكىنى كۆرسىتىدۇ. "الصفح" «بەتنى ئۆرۈش» مەنىسىدە كېلىدىغان بولۇپ، بۇ «ماۋزۇدىن ئۆتۈپ كېتىش، كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتىش» مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىرەرسى ھەسەت تىلىنى ۋە يامانلىق قىلىنى ئۇزارتقاندا، ئۇنى پۈتۈنلەي كەچۈرۈۋېتىپ ۋە ئۆتكۈزۈۋېتىپ، ئۆز يولىمىزدا كېتىۋېرىشىمىز كېرەك.

[1] سۇرە فەلەق، 5-ئايەت
[2] بىرلىككە كەلگەن ھەدىس

﴿حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ﴾ **«ئاللاھنىڭ ئەمرى كەلگەنگە قەدەر»**. بۇ ئايەتتىن يەھۇدىيلارنىڭ مۇئمىنلەرگە قىلغان ئىشلىرىنىڭ داۋاملاشمايدىغانلىقى، بىر كۈن كەلگەندە جىنايەتلىرى تۈپەيلىدىن ئۇلاردىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقى ۋە ئۇ كۈننىڭ يېراق ئەمەسلىكىنى بىلدۈرمەكتە. «ئاللاھنىڭ ئەمرى كەلگۈچە، دېيىلىپتۇ. بەلكى كەلمەسلىكىمۇ مۇمكىن» دەپ ئويلاپ قېلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئاللاھنىڭ ئەمرى شەكسىز كېلىدۇ ۋە ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا چوقۇم ياردەم بېرىدۇ.

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ **«ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر»**. بۇ ئايەت ئاللاھنىڭ ئۆز مۇلكىدە مۇتلەق قۇدرىتى بارلىقى ۋە ھەر نەرسىگە قۇدرىتى يېتىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆسەك سۆز تارقىتىپ، دىندا شۇبھە پەيدا قىلىۋاتقانلارنىڭ ئىشلىرىدىن بىخەۋەر ئەمەس. كائىناتتا ئاللاھنىڭ قۇدرىتىدىن باشقا كۈچ-قۇۋۋەت يوق، ئاللاھ ئىرادە قىلمىغان ھېچ ئىش بولمايدۇ، ھەر ئىش ئاللاھنىڭ ئىلمى دائىرىسىدىدۇر.

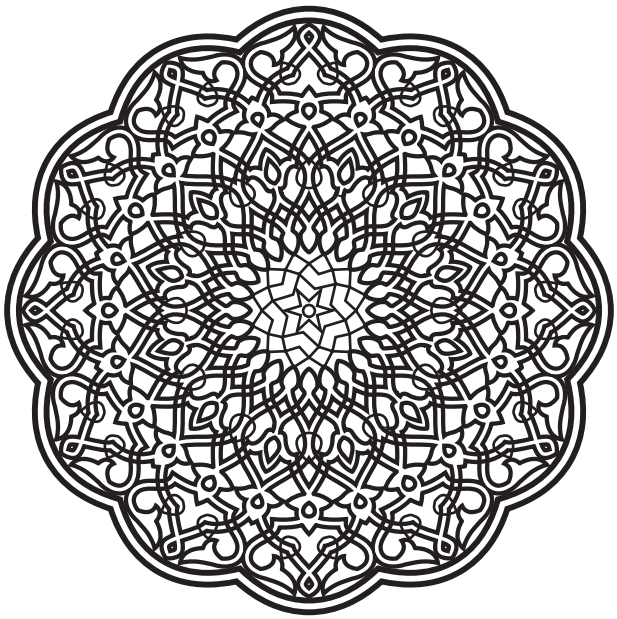

65-دەرس

سۈرە بەقەرە 110-ئايەت

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

«نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى بېرىڭلار، ئۆزۈڭلار ئۈچۈن قىلغان ھەرقانداق ياخشى ئەمەلنىڭ ساۋابىنى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا تاپسىلەر، ئاللاھ ھەقىقەتەن قىلغان ئەمەلىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»

ئاللاھ تائالا ئىلگىرىكى ئايەتتە، ئەھلى كىتابنىڭ ئارزۇسىنىڭ بىزنى كۈپۈرلۈققا قايتۇرۇش ئىكەنلىكىنى، بۇنىڭ پەقەت ئۇلارنىڭ بىزگە قىلغان ھەسەتلىرى سەۋەبىدىن بولۇۋاتقانلىقىنى خەۋەر بەرگەن ئىدى. بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنى ئىمانىدا مۇستەھكەم تۇرۇشقا ۋە بۇيرۇلغان ۋەزىپىلەرگە يۈزلىنىشكە بۇيرىدى. مانا بۇ ئەھلى كىتابلارغا قايتۇرغان ئەڭ ياخشى جاۋابتۇر.

ئىسلام ئېلىپ كەلگەن ۋەزىپىلەرنىڭ ئىچىدە ناھايىتى ئاز ۋاقىت ئالىدىغانلىرى ۋە بىرئاز كۆپ ۋاقىت ئالىدىغانلىرى بار. ئادەم ئۆمرىدە "لا إله إلا الله محمد رسول الله" دەپ، كەلىمە شاھادەتنى بىر قېتىم ئېيتىپ ئىمانغا كىرسە، ئۇنىڭ ئۈچۈن يېتەرلىك بولىدۇ. زاكات ۋە روزا ھەر يىلى بىر قېتىم،

ھەج قادىر بولغان ئادەملەر ئۇچۇن ئۆمرىدە بىر قېتىم بولىدۇ. بۇلار يىلدا ياكى ئۆمرىدە بىر قېتىم قىلىدىغان، ئاز ۋاقىت ئالىدىغان ئىبادەتلەر. لېكىن ئىبادەتلەرنىڭ ئىچىدە ھەركۇنى تەكرارلىنىدىغان بەش ۋاق نامىز بار. نامىز كۇنىدە تەكرارلىنىش ئارقىلىق، مۇئمىنگە ئىشەنچ ۋە ئىمان ئېنىرگىيەسى تولۇقلايدۇ. ئالدىدا توسالغۇلار كۆپىيىپ، كۆڭۈل يېرىم بولغاندا، قۇتۇلۇشقا يارىمى بېرىدۇ. بۇ سەۋەبلەر تۇپەيلىدىن، نامىز ئىبادىتى بەندىدىن ھەرگىز ساقىت بولمايدۇ. ئادەم نامازنى ھەرقانداق ۋاقىتتا توختىتىپ قويمايدۇ. تۇرالمسا ئولتۇرۇپ، ئولتۇرالمسا يېتىپ ئوقۇيدۇ. دېمەك، نامىز ھەر ۋاقىت مۇئمىننىڭ قەلبىدە بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە نامازنى ئادا قىلىشقا چاقىرىپ: ﴿**وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ**﴾ «**نامىز ئىبادىتىنى مەيدانغا چىقىرىڭلار**» دەۋاتىدۇ. مۇئەززىننىڭ "الله اكبر" دېگەن سۆزى، مۇئمىنلەر ئۇچۇن «نامازغا كېلىپ، ئاللاھقا يۈزلىنىڭلار» دېگەن چاقىرىقىدۇر. ئادەتتە بىزگە بىرى تېلېفون قىلىپ، تېز كېلىشىمىزنى ئېيتسا، تېز بارىمىز. بەندىنىڭ چاقىرىقىنى بۇنچە تېز ئورۇندىغان ئادەم، ئاللاھنىڭ چاقىرىقىنى قانچىلىك دەرىجىدە ئورۇندىشى كېرەك؟

ھەدىستە: "إذا حزبه أمر صلى"[1] «رەسۇلۇللاھ بىرەر قىينىچىلىققا دۇچ كەلسە نامىز ئوقۇيتتى» دېيىلگەن. ھەدىستىكى "حزبه أمر" چىقىش يولى ياكى سەۋەبلىرىنى تاپالمايدىغان بىرەر قىينىچىلىق يولۇققاندا، ئاللاھقا يېلىنىشنى بىلدۈرىدۇ. ئىنسان بىرەر قىينىچىلىققا ئۇچرىغاندا، تاھارەت ئېلىپ ئىككى رەكئەت نامىز ئوقۇپ، ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلسا، ئاللاھ خالسا ئۇ قىينىچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدۇ. ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ دېگەن چاقىرىق، بىزنى دىندىن ئاجرىتىشقا ئۇرۇنغانلارغا بېرىلگەن ئەڭ مۇناسىپ جاۋاب. باشقىلار بىزنى دىندىن ياندۇرۇشقا ئۇرۇنسا، بىز نامىز ئارقىلىق ئۆزىمىزنىڭ دائىم بۇ يولدا ئىكەنلىكىمىزنى ۋە بۇ يولنى ئۇزلۇكسىز داۋاملاشتۇردىغانلىقىمىزنى

[1] ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان ھەدىس

www.uyghurkitap.com

ئىپادىلەيمىز. ئىسلام دۇنياسىنىڭ باشپاناھى بولغان خەلىپىلىك يەقىلغاندىن كېيىن، كاپىرلارنىڭ ئارزۇسى بويىچە، مۇسۇلمانلار ئىلگىرى ئۆتكەن ئىمپېراتورلۇقلاردەك يوقاپ كەتسە بولاتتى. لېكىن ئەكسىچە مۇسۇلمانلار يوقالماستىن كۈندىن-كۈنگە كۆپىيىپ، دۇنيانىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىدە ئۆزلىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ تۇرۇۋاتىدۇ. مۇسۇلمانلارنى يوقۇلۇپ كېتىشتىن ساقلاپ تۇرىدىغان نەرسە نامازدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەركۈنى بەش قېتىم نامازغا ئوقۇش، ئۆزىمىزنىڭ كىملىكىنى باشقىلارغا بىلدۈرۈش ۋە ئىنسانىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىمانىي مەنسۇپلۇقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

﴿وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ **«زاكاتنى بېرىڭلار».** ئادەتتە زاكات، ئېھتىياجمەندىن ئارتۇق مېلىمىز بولغاندا بېرىلىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالانىڭ «زاكات بېرىڭلار» دېگەن ئەمرى، بىزنىڭ تىرىشچانلىق بىلەن ئۆزىمىزنىڭ ئېھتىياجىنى ئۆزىمىز قامدىشىمىز كېرەكلىكىنى ئەسكەرتىدۇ. "زاكات" «ئۆسۈش، كۆپەيتىش» دېگەن مەنىدە بولۇپ، كۆرۈنۈشتە پۇللىرىمىزنى باشقىلارغا بېرىۋېتىشتەك كۆرۈنگەن بىلەن، ئۇ ئەمەلىيەتتە پۇلنىڭ بەركىتىنىڭ ئارتىشى ھېسابلىنىدۇ. جازانە كۆرۈنۈشتە پۇل كۆپەيگەندەك كۆرۈنگەن بىلەن، ئۇ پۇلنىڭ بەركىتىنى يوقتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ﴾[1] «ئاللاھ جازانىنىڭ (بەركىتىنى) ئۆچۈرۈۋېتىدۇ، سەدىقىنىڭ (بەركىتىنى) زىيادە قىلىدۇ» دېگەن.

مۇسۇلمانلار ئىقتىسادىي تەپسىش ئارقىلىق، دۇشمەنلەرنىڭ كونترولىقىدىن چىقىپ كېتىشى كېرەك. ئەگەر مۇسۇلمانلار دۇشمەننىڭ كونترولىقىدىن چىقىپ كېتەلمىسە، خارلىقتىن ھەرگىز قۇتۇلالمايدۇ. زاكات بېرىدىغان مۇئمىن، ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئېھتىياجىدىن چىققان بولىدۇ. كەمبەغەل مۇسۇلمانلار زاكات بىلەن ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرغىنىدا،

[1] سۈرە بەقەرە، 276-ئايەت

دۈشمەنلەرنىڭ ئالدىغا قەرز ۋە جازانە ئۈچۈن ببرىشتىن ساقلىنىپ قالىدۇ. زاكات ببرىش ئارقىلىق مۈسۈلمانلار بىر-بىرىنى يۆلەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن، ئاللاھ تائالا مۈسۈلمانلارنىڭ مالىلىرىنى ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ ببرىدۇ. رەسۇلۇللاھ زاكاتنىڭ مالنى كېمەيتمەيدىغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ: "قَالَ مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ"[1] «زاكات ببرىش بىلەن مال-دۇنيا كېمەيمەيدۇ، ئەپۇچان بەندىگە ئاللاھ ئىززەت ئاتا قىلىدۇ، ئاللاھ تائالا كەمتەر كىشىنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈرىدۇ» دېگەن.

﴿وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ﴾ «ئۆزۈڭلار ئۈچۈن قىلغان ھەرقانداق ياخشى ئەمەل بولسا، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ ساۋابىنى تاپسىلەر». مۇئمىن نامراز ئوقۇسا، روزا تۇتسا، زاكات-سەدىقە بەرسە ۋە باشقا ياخشى ئەمەللەرنى قىلسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ تائالا ئايرىم-ئايرىم ئەجىر ببرىدۇ. بۇ ئەجىرلەر بىزنىڭ قىلغان ئەمەللىرىمىزگە قاراپ بولماستىن، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتى بىلەن نەچچە ھەسسە كۆپ بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ۗ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾[2] «ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل-مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ مىسالى، (يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر باشقىدا 100 دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ. ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ ساۋاب ببرىدۇ. ئاللاھنىڭ مەرھەمتى كەڭرىدۇر (مال سەرپ قىلغۇچىنىڭ نىيىتىنى) بىلگۈچىدۇر» دېگەن.

مۇئمىنگە ببرىلىدىغان ئەجىر، قىلغان ئەمىلىگە قارىتا ئەمەس، بەلكى ھەسسىلەپ بولىدۇ. بەرگۈچىنىڭ كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىغا ئاساسەن

[1] مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى ئەبۇ ھۇرەيرەدىن رىۋايەت قىلغان
[2] سۈرە بەقەرە، 261-ئايەت

ئەجىر كۆپ-ئاز بولىدۇ. ئۇنداقتا بىزگە ئەجىر بېرىدىغىنى ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھ بولغان ئىكەن، بېرىدىغان ئەجىر قانچىلىك بولار؟ بىز ئاللاھنىڭ كۈچ-قۇدرىتىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىغان ئىكەنمىز، بېرىدىغان ئەجرىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلالمايمىز. ئاللاھ ھەرگىزمۇ قىلغانلىرىمىزنى زايا قىلىۋەتمەيدۇ. ھەرگىزمۇ ئىش-ھەرىكەتلىرىمىزدىن غاپىل قالمايدۇ.

﴿وَاللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ **«ئاللاھ ھەقىقەتەن قىلغانلىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»**. ئاللاھ تائالا ھەممە نەرسىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا ھېچنەرسە مەخپىي قالمايدۇ. ھەتتا قەلبتىكى ھېچكىمگە بىلدۈرمەي ساقلاپ كېلىۋاتقان سىرلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِن شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾[1] «پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرسەن، ئاسمان-زېمىندىكى ھېچنەرسە ئاللاھقا مەخپىي ئەمەس» دېگەن. دېمەك، بىز ئاللاھنىڭ ھەرقانداق نەرسىنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلىپ، ياخشى ئەمەللەرنى چوڭ-كىچىك دېمەستىن قىلىشقا تىرىشىشىمىز كېرەك.

[1] سۈرە ئىبراھىم، 38-ئايەت

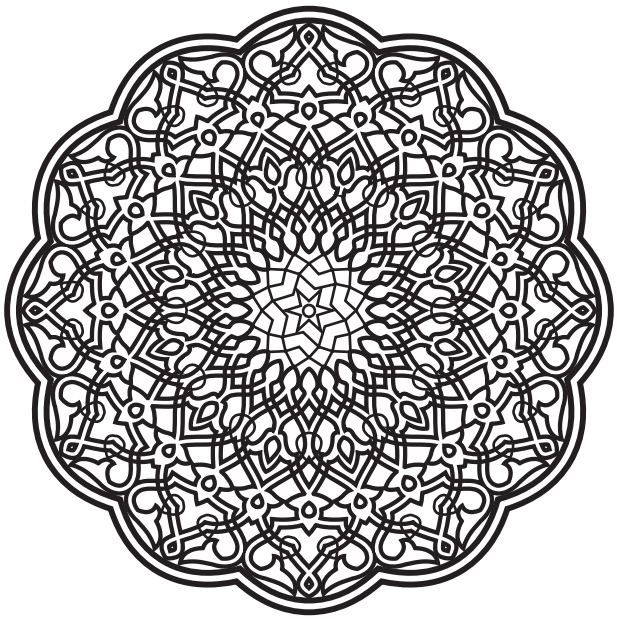

سۈرە بەقەرە 111-ئايەت

﴿وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾

«ئۇلار: يەھۇدىي ياكى ناسارا بولمىغان ئادەم ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ، دېيىشتى. بۇ ئۇلارنىڭ قۇرۇق ئارزۇسىدۇر. ئەگەر راستچىل بولساڭلار، دەلىلىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار، دېگىن»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزى ۋە قىيامەت ھەققىدە توقۇغان تۆھمەتلىرىدىن خەۋەر بېرىپ: ﴿**وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ**﴾ **«ئۇلار: يەھۇدىي ياكى ناسارا بولمىغان ئادەم ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ، دېيىشتى»** دېگەن. دېمەك، ئۇلار بىر-بىرىگە: «مەن جەننەتكە كىرىمەن، سەن كىرمەيسەن» دەپ، قۇرۇق مۇنازىرە قىلىشىدۇ. بۇ ئوخشىمىغان دىنلار ئارىسىدا بولىدىغان ئەھۋال بولسىمۇ، لېكىن ھازىر ئۆزلىرىنى مۇسۇلمان دەپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭكىنىلا تۇغرا بىلىپ، باشقىلارنى كاپىرلىق بىلەن ئەيىبلەيدىغان كىشىلىرىمىز ئارىسىدا خېلى تارقىلىۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق، يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ، بىزنى ئۇ خىل ئۆزىمىزنى ئالدايدىغان يالغان سۆز ۋە ئىش-ھەرىكەتلەردىن قايتىشقا بۇيرۇۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ سەپ-سەتىلىرىگە جاۋاب بېرىپ: ﴿**تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ**﴾ **«بۇ ئۇلارنىڭ قۇرۇق ئارزۇسىدۇر»** دېدى. يەنى، يەھۇدىيلارنىڭ:

«جەنـــــنەتكە يەھـــــۇدىيلار كىرىـــــدۇ»، خىرىســـــتىيانلارنىڭ: «جەنـــــنەتكە خىرىســـتىيانلار كىرىـــدۇ» دېـــگەن ســـۆزلىرى، ئۇلارنىـــڭ خـــام-خىياللىرىـــدۇر. "أمَانِي"، رېئاللىقتـــا ئەمەلـــگە ئېشىشـــىغا ھـــېچ ئاساســـى بولمىغـــان ئـــارزۇنى كۆرســـىتىدۇ. شـــۇڭا ئـــاللاھ تائـــالا ئۇلارغـــا: ﴿**قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ**﴾ **«(يۇقىرىـــدىكى داۋالىـــرىڭلار راســـت بولســـا) دەلىـــل-پـــاكىتلىرىڭلارنى كەلتـــۈرۈپ بـــېقىڭلار»** دېـــگەن. دەلىـــل-پاكىـــت، كـــۆز-قاراشـــلىرى ئوخشـــاش بولمىغـــان كىشـــىلەردىن تەلەپ قىلىنىـــدىغان ئىســـپاتتۇر. ئـــاللاھ تائالانىـــڭ دەلىـــل-پاكىـــت تەلەپ قىلىشـــى، قارشـــى تەرەپنىـــڭ ســـۆزىنىڭ يالغـــان ئىكەنلىكىـــگە، ئۇنىـــڭ ھەرگىزمـــۇ دەلىل تاپالمايدىغانلىقىغا دالالەت قىلىدۇ.

بەزىـــلەر: «خـــام-خىيـــال ئەمەلـــگە ئاشـــمىغان بىـــلەن، كۆڭـــۈلنى ئـــارام تاپقۇزىـــدۇ» دەيـــدۇ. ئىنســـان ئەمەلـــگە ئاشـــمايدىغان، يالغـــان ئارزۇلارغـــا باغلانغـــان ۋاقىتتـــا، قىســـقا بىـــر مـــۇددەت خۇشـــال ئۆتۈشـــى مـــۇمكىن. ئەممـــا ئـــۇ ئويغـــاق ھـــالەتتە كـــۆرگەن چۈشـــتەك، ئـــادەمگە ھەقىقەتـــتىن يىراقلىشىشـــتىن باشقا ھېچنەرسە ئېلىپ كەلمەيدۇ. شائىر بۇ ھەقتە:

منى إِن تكن حَقًّا تكن أحسن المنى وَإِلَّا فقد عِشْنَا بهَا زَمنا رغدا

ھەق بولغىنى ياخشى ئارزۇ ھەم خىيال،

بولمىسا ئۆزۈڭنى ئازۋاقىت قىلىسەن خۇشال.

ئـــارزۇ-ئارمـــان ھەقىقىـــي بولـــۇپ قالســـا يـــاكى ھەقىقەتـــكە تايانســـا، ئـــۇ ســـەن بىـــلەن بىـــرگە ياشـــايدۇ ۋە بىـــرگە كېتىـــدۇ. شـــائىرمۇ شـــېئىرىدا يالغـــان ئـــارزۇ-ئارماننىڭ ۋاقىتلىق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان.

ئەھلـــى كىتـــاب ھەرگىزمـــۇ دەلىـــل-پاكىـــت كەلتۈرەلمەيـــدۇ. چـــۈنكى ئـــۇلار ئاللاھنىـــڭ كىتـــابى ۋە پەيغەمبەرلىرىنىـــڭ ســـۆزلىرىدىن دەۋاســـىنى راســـتقا چىقىرىـــدىغان بىـــرەر ئىســـپات تاپالمايـــدۇ. ئەگەر دېـــگەن ســـۆزلىرىگە كىچىككىـــنە

دەلىل-ئىسپاتلىرى بولغان بولسا، ئاللاھ تائالا ھەرگىزمۇ ئۇلاردىن دەلىل-ئىسپات كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلمايتتى. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى ۋە مەڭگۈ دەلىل-پاكىت كەلتۈرەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿**إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ**﴾ **«ئەگەر راستچىل بولساڭلار (دەلىل-پاكىت كەلتۈرۈڭلار)»** دېگەن.

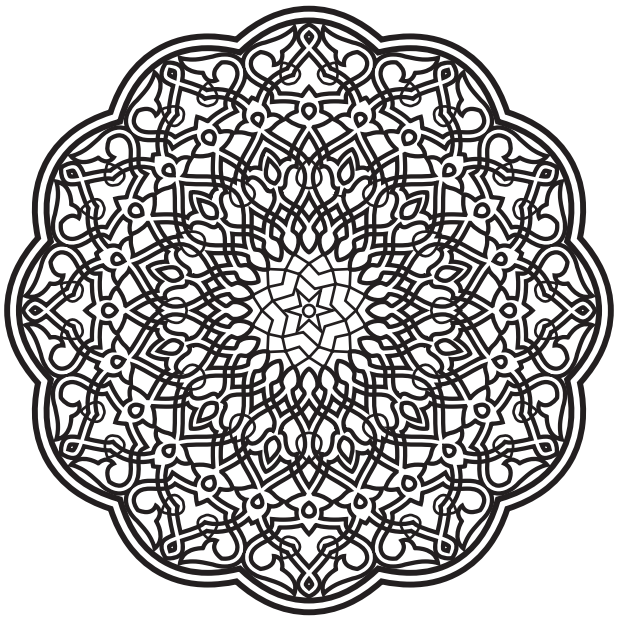

سۈرە بەقەرە 112-ئايەت

﴿بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

«ئۇنداق ئەمەس، كىمكى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ھالدا ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرىدىكەن، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ساۋابتىن بەھرىمەن بولىدۇ ۋە (ئاخىرەتتە) ھېچ قورقۇنچ ۋە غەم-قايغۇ بولمايدۇ»

ئاللاھ تائالا يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭ پەقەت ئۆزلىرىنىڭلا جەننەتكە كىرىدىغانلىقى توغرىسىدىكى سۆزلىرىنىڭ يالغانلىقىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، قانداق كىشىنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقى ھەققىدىكى ھۆكۈمنى بەردى.

ئايەتنىڭ بېشىدىكى "بلى" دېگەن سۆز، ئادەتتە ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئۇنداق ئەمەسلىكىنى بايان قىلىش ئۈچۈن كېلىدۇ. مەسىلەن: بىر ئادەم سىزگە «مەندە پۇلۇڭ يوقتۇ؟» دېسە، سىز ئۇنىڭغا "نعم" دېسىڭىز، «ھەئە، سىزدە پۇلۇم يوق» دېگەننى، ئەگەر "بلى" دېسىڭىز، «ئۇنداق ئەمەس، سىزدە پۇلۇم بار» دېگەننى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھ تائالا بەنى ئىسرائىلنىڭ: ﴿وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ﴾[1] «يەھۇدىي ياكى ناسارا بولمىغان ئادەم ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ» دېگەن سۆزىگە، "بلى" «ئۇنداق ئەمەس، سىلەرنىڭ سۆزۈڭلار يالغان» دەپ رەددىيە بەرگەن. چۈنكى ئىسلام

[1] سۈرە بەقەرە، 111-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

كەلگەنـدىن كېـيىن، جەنـنەتكە مۇسـۇلمانلاردىن باشـقىلار كىرەلمەيـدۇ. ئـاللاھ بـــۇ ھەقـــتە: ﴿وَمَـن يَبْتَـغِ غَـيْرَ الْإِسْـلَامِ دِينًـا فَلَـن يُقْبَـلَ مِنْـهُ وَهُـوَ فِي الْآخِـرَةِ مِـنَ الْخَاسِرِينَ﴾[1] «كىمكـى ئىسـلامدىن غەيرىـي دىننـى تىلەيـدىكەن، ھەرگـىز قوبـۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر» دېگەن.

ئـــاللاھ تائـــالا ئـــايەتتە: ﴿**مَـنْ أَسْـلَمَ وَجْهَـهُ لِلَّـهِ وَهُـوَ مُحْسِـنٌ**﴾ **«كىمكـــى ياخشـــى ئەمەللەرنـــى قىلغـــان ھالـــدا ئـــۆزىنى ئاللاھقـــا تاپشـــۇرىدىكەن، (ئـــۇ جەنـــنەتكە كىرىـــدۇ)»** دېـــدى. ئەگەر: «جەنـــنەتكە پەقەت مـــۇھەممەد ئەلەيھىســـالامغا ئىمـــان ئېيتقـــان كىشـــىلەرلا كىرىـــدۇ» دېـــگەن بولســـا، ئىلگىرىكـى پەيغەمبـىرىگە ئەگىشـىپ، ھەقـتە چـىڭ تۇرغـان كىشـىلەرگە ئـۇۋال بـولاتتى. چـۈنكى مۇسـا ۋە ئىسـا ئەلەيھىسـسالامغا ئەگەشـكەن ۋە دىـن ئۈسـتىدە تـۇرۇپ، رەسـۇلۇللاھ كېلىشـتىن ئىلگىـرى ئۆلـۈپ كەتـكەن كىشـىلەرمۇ بـار. ئـۇلار جەنـنەتكە كىرمەمـدۇ؟ قىلغـان ياخشـى ئەمەللىرىنـىڭ مۇكاپـاتىنى ئالالمامـدۇ؟ ئەلـۋەتتە ئۇنـداق ئەمەس، ئـۇلار ئۆزلىرىنـىڭ قىلغـان ئەمەللـىرىگە قارىتـا ئەڭ ياخشـى شـەكىلدە مۇكاپاتلىنىـدۇ. ئـاللاھ تائـالا ھـېچ كىشـىگە زۇلـۇم قىلمايـدۇ. لـېكىن رەسـۇلۇللاھ كېلىـپ، قۇرئـان چۈشـكەندىن كېـيىن ئىمـان ئېيتمىغـان ھەرقانداق ئادەم جەننەتكە كىرەلمەيدۇ، بەلكى جەننەتنىمۇ كۆرەلمەيدۇ.

﴿**مَـنْ أَسْـلَمَ وَجْهَـهُ لِلَّـهِ**﴾ **«قانـــداق ئـــادەم ئـــۆزىنى (يـــۈزىنى) ئاللاھقـــا بويسۇندۇرســـا»**. ئـــايەتتىكى "وَجْهَـهُ" «يـــۈزى»نـــى «ئـــۆزى» دەپ تەرجـــىمە قىلـــدۇق. چـــۈنكى يـــۈز ئىنسـانغا ۋەكىللىـــك قىلىـــدۇ. ئىنســـاننى يۈزىـــدىن پەرقلەنـــدۇرىمىز. ئىنســـاننىڭ بەلگىســـى ۋە خـــاراكتېرى يۈزىـــدە ئىپادىلىنىـــدۇ. بـــر ئـــادەم يـــۈزىنى ئاللاھقـــا تاپشۇرســـا، ئـــۆزىنى ئاللاھقـــا تاپشـــۇرغان بولىـــدۇ. شـــۇنىڭ ئۈچـــۈن بەنـــدىنىڭ ئاللاھقـــا ئەڭ يـــېقىن بولغـــان ھـــالىتى، ھۆرمەتلىـــك بولغـــان

[1] سۋرە ئال ئىمران، 85-ئايەت

يـــۈزىنى پـــۈتى بـــلەن تەڭ ئورۇنـــدا قويـــۇپ، ئاللاھقـــا ســـەجدە قىلىۋاتقـــان ھالىتىدۇر.

﴿فَلَـهُ أَجْـرُهُ عِنـدَ رَبِّـهِ﴾ **«ئـــۇ پەرۋەردىگارىنىـــڭ دەرگاھـــىدا ســـاۋابتىن بەھـــرىمەن بولىـــدۇ»**. ئـــاللاھ تائـــالا بىزنـــى مەجبـــۇرىي ئىبـــادەت قىلىـــدىغان شـــەكىلدە ياراتمـــدى، بەلكـــى ئىختىيـــارلىق ۋە تـــاللاش ھوقـــۇقى بېرىـــپ، ئانـــدىن ئۈســـتىمىزگە ۋەزىـــپە يۈكلـــدى. ئەگەر ۋەزىپىنـــى ئـــادا قىلســـاق، ئـــاللاھ تائـــالا بـــزگە ئەجـــر بېرىـــدۇ. مەنـــتىقە جەھەتـــتىن ئېيتقانـــدىمۇ، ۋەزىپىنـــى ئـــاللاھ تائـــالا بەرگەچـــكە، ئۇنىـــڭ ئەجرىنىمـــۇ ئـــاللاھ ئـــۆزى بېرىـــدۇ. شـــۇڭا بـــزدە: «ئـــاللاھ تائـــالا ئەجرىنـــى بىرەرمـــۇ؟ بەرمەســـمۇ؟» دەيـــدىغان ئەندىشـــە ۋە قورقـــۇنچ بولمايـــدۇ. ئـــاللاھ تائـــالا ھېچقانـــداق كىشـــىنىڭ ھەققىنـــى ئىنكـــار قىلمايـــدۇ، بەلكـــى ھەســـسىلەپ زىيادىســـى بـــلەن بېرىـــدۇ. ئىنســـاننىڭ ئىنســـاندا ئەجـــرى بولســـا، ئالالماســـلىقىدىن ئەنسىرىســـە بولىـــدۇ. چـــۈنكى ئـــاچكۆز ئىنســـان باشـــقىلارنىڭ ھەققىنـــى يېۋىلىشـــى مـــۇمكىن. لـــېكىن ئـــاللاھ تائـــالا پۈتـــۈن دۇنيـــادىكى نەرســـىلەردىن بىھـــاجەت ۋە مەڭگـــۈ يوقالمايـــدىغان بـــاقي زاتتـــۇر. شـــۇنىڭ ئۈچـــۈن ئـــاللاھ تائـــالا ئايەتنىـــڭ ئاخىرىـــدا: ﴿**وَلَا خَـوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُـمْ يَحْزَنُـونَ**﴾ **«ئۇلارغـــا ھـــېچ قورقـــۇنچ ۋە ئەندىشـــە بولمايـــدۇ»** دەپ، مـــۇئمىنلەرنى خـــاتىرجەم قىلغان.

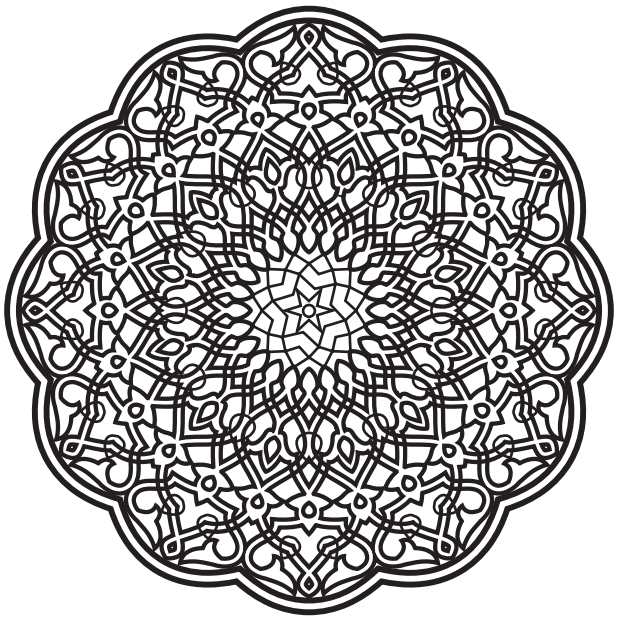

66-دەرس

سۈرە بەقەرە 113-ئايەت

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾

«يەھۇدىيلار: ناسارالارنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق (يەنى ئۇلار توغرا دىندا ئەمەس)، دېدى. ناسارالارمۇ: يەھۇدىيلارنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق (يەنى ئۇلار توغرا دىندا ئەمەس)، دېدى. ھالبۇكى، ئۇلار كىتابنى ئوقۇيدۇ. بىلىمسىز ئادەملەر (يەنى ئەرەب مۇشرىكلىرى)مۇ ئۇلار دېگەندەك دېدى، ئاللاھ قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئۆزئارا ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ»

يەھۇدي ۋە ناسارالار بىر-بىرىنى ئەيىبلەپ، تۆھمەت قىلىشتى. ئەسلىدە ئۇلار ساماۋي كىتاب ئىگىلىرى بولغانلىقى ئۈچۈن، مەسىلىلەرگە توغرا مۇئامىلە قىلىپ بىر-بىرىنى ئەيىبلىمەسلىكى، ئاللاھنىڭ بىر شەرىئەتتىن كېيىن يەنە بىر شەرىئەتنى چۈشۈرۈپ دىنىنى

تولۇقلايدىغانلىقىنى بىلىپ، كىتاب چۈشەنگەن ئىنسانلاردىن پەرقلىنىشى كېرەك ئىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ كىتاب چۈشەنگەن بىلىمسىز ئادەملەردىن ھېچقانداق پەرقى بولمىدى. ھەم ئاللاھ تائالانىڭ قىيامەت كۈنى كىمنىڭ ھەق، كىمنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى ئايرىيدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىشتى.

كىتاب چۈشەنگەن مۇشرىكلار، كىتاب چۈشكەن ئەھلى كىتابلارنى «ھېچنەرسە ئەمەس» دەپ ئەيىبلەشكە باشلىدى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ﴾ **«بىلىمسىز ئادەملەر (يەنى ئەرەب مۇشرىكلىرى)مۇ ئۇلار دېگەندەك، دېدى»** دېگەن. دېمەك، يەھۇدي ۋە خرىستىيانلار يۇقىرىدىكى سۆزلىرى ئارقىلىق مۇشرىكلار بىلەن ئوخشاش ئورۇندا بولۇپ قالدى.

يەھۇدىيلارنىڭ: «خرىستىيانلارنىڭ ماڭغان يولى توغرا ئەمەس»، خرىستىيانلارنىڭ: «يەھۇدىيلارنىڭ ماڭغان يولى توغرا ئەمەس» دېگەن سۆزلىرى، بىر-بىرى ھەققىدە دېيىشكەن ئەڭ توغرا سۆزدۇر. بۇ يەردىكى ئەجەبلىنەرلىك ئىش، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئەھلى كىتاب تۇرۇپ، بىر-بىرىنى ئىمانسىز دېيىشىدۇر. ئۇلارنىڭ بىر-بىرىنى ئەيىبلىشىپ، دىنلىرىنى يوققا چىقارغانلىقىغا قارىغاندا، ئۇلار ئىسلام دىنىنمۇ يوققا چىقىرىدۇ. چۈنكى ئۇلار بۇرۇندىن ساماۋي دىنلارنى يوققا چىقىرىپ، بىر-بىرىنى ئەيىبلەپ كەلدى. ئىسلام دىنىغا قارشى چىقىدىغان ئۇچ خىل گۇرۇپپا بار. ئۇلاردىن بىرى، ساماۋى يول ۋە پەيغەمبەرلىككە ئىشەنمەيدىغان مۇشرىكلار. قالغان ئىككى گۇرۇپپا بولسا، ئازراق بولسىمۇ چۈشەنچىسى، كىتابى ۋە پەيغەمبەرلىرى بولغان ناسارا ۋە يەھۇدىيلار ئىدى.

ئۇلارنىڭ بىر-بىرىنى دىنسىز دەپ ئاتىغانلىقى، ئارىسىدىكى ئىختىلاپنىڭ ھەرگىزمۇ كىچىك ئەمەسلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇنداق چوڭ تالاش-تارتىشلارغا ئاللاھ تائالا ھۆكۈم قىلىپ، ئارىسىدىكى تالاش-

تارتىشىنى ھەق بىلەن ئايرىيدۇ. بۇ ئايرىش دۇنيادا ئەمەس، قىيامەت كۈنى ئاللاھنىڭ پۈتۈن مەخلۇقلىرىنىڭ ئالدىدا بولىدۇ. چۈنكى بۇ دۇنيا ئىمتىھان دۇنياسى، قىيامەت ھېساب دۇنياسىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿**فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ**﴾ «**ئاللاھ قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئۆزئارا ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ**» دېگەن. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ تۇتقان يولى، ئىسلام رامكىسىدىن چىقىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن خاتادۇر. قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا مۇشۇ خاتالىقلىرى ھەققىدىكى ھۆكۈم كېلىدۇ ۋە ئېغىر ئازاب بىلەن جازالىنىدۇ.

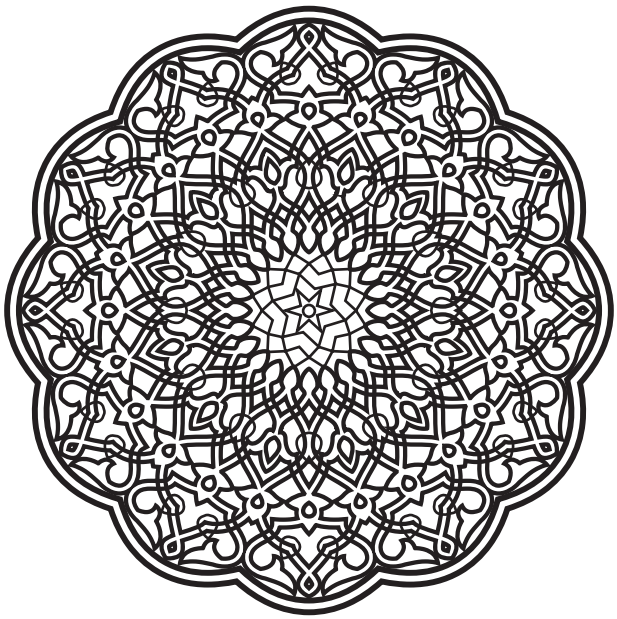

سۈرە بەقەرە 114-ئايەت

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۚ أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

«ئاللاهنىڭ مەسجىدلىرىدە ئاللاهنىڭ نامىنىڭ ياد قىلىنىشىنى توسقان ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىشقا ئۇرۇنغانلاردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟ مەسجىدلەرگە ئۇلارنىڭ پەقەت قورققان هالدىلا كىرىشى لايىق ئىدى، ئۇلار دۇنيادا خار بولىدۇ. ئاخىرەتتە چوڭ ئازابقا دۇچار بولىدۇ»

ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان مەسجىد، زېمىنىدىكى ئاللاه تائالاغا سەجدە قىلىشقا بولىدىغان ئورۇنلارنىڭ هەممىسى كۆرسىتىدۇ. ئىسلام كېلىشتىن ئىلگىرى هەرقانداق دىنىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى پەقەت ئۆزلىرى ئۇچۇن بەلگىلەنگەن ئورۇنلاردىلا ئىبادەت قىلاتتى. لېكىن ئىسلام كەلگەندىن كېيىن، ئاللاه تائالا زېمىنىنىڭ هەممىسىنى نامىاز ئوقۇشقا بولىدىغان پاك قىلىپ بەردى. ئاللاهنىڭ زېمىنىنى پاك قىلىپ بەرگەنلىكى، بەندىلەرنىڭ ئاللاهقا ئۇچرىشىدىغان ئورۇنلىرىنى كەڭرى قىلىپ، ئاللاهقا هەرزامان ئۇچرىشىشقا ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەنلىكىدۇر. شۇڭا ئىنسان ئۆزى خالىغان ۋاقىتتا، خالىغان شەكىلده ئاللاه تائالا بىلەن ئۇچرىشالايدۇ.

رەسۇلۇللاه بۇ هەقىتە: "أُعطيتُ خمسا لم يُعْطَهُن أحد من الأنبياء قبلي. نُصِرْتُ بالرعب مسيرةَ شهر، وجُعِلَتْ لِيَ الأرضُ مسجدا وطهورا فأيما رجل من

أمـتي أدركتـه الصـلاة فليصـل وأُحِلَّـتْ لِيَ الغنـائمُ ولم تحـل لأحـد قبلـي وأُعْطِيـتُ الشـفاعةَ وكـان النـبي يُبْعَـثُ إلى قومـه خاصـة وَبُعِثْـتُ إلى النـاسِ عامـة"[1] «ماڭـا ئىلگىرىكـى ھېچقانـداق پەيغەمـبەرگە بېرىلمـەپ باقمىغـان بەش تۇرلـۇك ئالاھـىدىلىك بېرىلـدى. 1- بـىر ئـايلىق مۇسـاپىدىكى دۈشـمەنگە قورقـۇنچ سـېلىش. 2- ماڭـا زېمىننـىڭ ھەممىسـى پـاك قىلىنـدى، كىشـى نامـاز ۋاقتىنـى قەيەردە تاپسـا، شـۇ يەردە نامـاز ئوقۇسـا بولـىدۇ. 3- غەنىمەتـلەر ماڭـا ھـالال قىلىنـدى، مەنـدىن ئىلگـرى ھـېچكىمگە ھـالال قىلىنمىغـان ئىـدى. 4- ماڭـا شـاپائەت قىلىـش ھوقـۇقى بېرىلـدى. 5- ئىلگـرى پەيغەمـبەرلەر ئۆزىنـىڭ قەۋمـگە خـاس قىلىنـىپ ئەۋەتىلەتتـى، مەن پۈتـۈن ئىنسـانلارغا ئەۋەتىلـدىم» دېگەن.

ئىلگىرىكـى ئـۈممەتلەرگە مەخسـۇس ئـورۇنلارنى قىلـىپ بەرگەنلـىك، ئىبـادەت قىلىـدىغان ئـورۇنلىرى ۋە پۈرسـەتلىرىنىڭ ئـازلىقىنى بىلدۈرىـدۇ. چـۈنكى كىشـى ئىبـادەت ۋاقىتلىرىـدا دائىـم مەخسـۇس ئـورۇننى تېپىـپ بولالمايـدۇ. لـېكىن ئـۈممىتى مـۇھەممەدىيەگە زېمىننـىڭ ھەممىسـى پـاك قىلىنـىپ، ئۇلارغـا ھەرۋاقـت ئىبـادەت قىلىـش ۋە ئـاللاھ تائـالا بـىلەن ئۇچرىشىش پۈرسىتى بېرىلدى.

ئىسـلام ئەقـىل تەرەققـي قىلـىپ، نۇرغـۇن كەشـپىياتلار بارلىققـا كەلـگەن بـىر دەۋىـرگە تـوغرا كەلـدى. شـۇنىڭ بـىلەن ئىنسـانلار ھەمـمە نەرسـىنى ئۆزلىرىنـىڭ ئىمكانىيىتىـدە دەپ ئـويلاپ، دىنـدىن يىراقلىشـىپ، سـەۋەبنى ياراتقـان ئـاللاھ تائـالانى قويـۇپ، سـەۋەبكە مايـل بولـۇپ كەتتـى. شـۇنىڭ ئۈچـۈن ئـاللاھ تائـالا ئـۈممىتى مۇھەممەدىيەنـىڭ ئىبـادەتلىرىنى قـولاي قىلـىپ، بىزنـى «مـاددا ھەممىنـى قىلالايـدۇ» دەيـدىغان ئىـدىيەگە ئەگىشـىپ، ئازغۇنلۇققـا قـاراپ مېڭىشـتىن سـاقلاپ قېلىشـنى خالـدى. ئـاللاھ تائـالا مۇشـۇ

[1] بۇخارى، مۇسلىم ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان

تەرەققىياتلارنىڭ زېھنىمىزنى ۋە ۋاقتىمىزنى ئېلىپ، سەجدىنى ئۇنتۇلدۇرماسلىقى ئۈچۈن، بىزگە زېمىننىڭ ھەممە يېرىنى نامراز ئوقۇيدىغان يەر قىلىپ، ئىبادەت سورۇنلىرىنى كەڭرى قىلىپ بەردى. شۇڭا ئىنسان توختىماي تەرەققىي قىلىشى، يېڭى كەشپىياتلارنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى ۋە ھارماي-تالماي تىرىشىشى ۋە بارلىق ئىشلارنىڭ كەينىدە بىر ئىلاھىي كۈچنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك.

قىيامەت كۈنى ئاللاھنىڭ بارلىق مەخلۇقلىرى بىر يەرگە يىغىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھېساب-كىتابلىرىنى كۆرىدۇ. بۇرۇنقى ئىنسانلارغا: «قىيامەتتە ھەركىمنىڭ قىلغانلىرى كۆز ئالدىدا نامايان بولىدۇ» دېيىلسە، غەيىبكە ئىشەنگەن بىلەن ئەقىل نۇقتىسىدىن ئىشىنەلمەيتتى. لېكىن دۇنيادا چوڭ تەرەققىياتلار يۈز بېرىشكە باشلىغاندىن كېيىن، ئىنسانلار بۇنىڭغا ئىشىنىشكە باشلىدى. مەسىلەن: ئىنسانلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى، ئورنىتىلغان كامېرا ئارقىلىق خاتىرلىنىدۇ. بىر ئېلېكترونلۇق ئۇسكىنىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، نۇرغۇن ئادەملەرگە ئۇچۇر تارقىتالايدۇ ۋە ئۇلارنى باشقۇرالايدۇ. ئاجىز ئىنسان بۇ دەرىجىدە قىلالىغان ئىكەن، ئىنسانلارنى يارىتقۇچىنىڭ قۇدرىتى قانچىلىك بولار؟! قىيامەت ۋە غەيبىيات مەسىلىلىرى، بۇ تەرەققىياتلار ئارقىلىق بىزنىڭ زېھنىمىزگە ئاستا-ئاستا يېقىنلىشىۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ تەرەققىيات ۋە كۆرۈنۈشلەرنى ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرگە ئېچىپ بەرمىگەن ئىدى، لېكىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇممىتىگە ئېچىپ بېرىۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە كائىناتتىكى سىرلارنى ئېچىپ بەرگەنلىكىنى كۆرگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ كاتتىلىقىغا سەجدە قىلىشىمىز لازىم بولىدۇ. دائىم سەجدە قىلىپ تۇرۇش، زېمىننىڭ ھەممە يېرىنىڭ مەسجىد بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ. ئەگەر سەجدە قىلىدىغان ئورۇنلار مەخسۇس بولۇپ قالسا ياكى يىراق بولسا، كىشى بېرىپ بولالماسلىقى ياكى «كېيىن قىلاي» دەپ

سەجدىنى ئۇنتۇپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ ھالەتتە ئاللاھ تائالاغا سەجدە قىلىش دائىم رويابقا چىقمايدۇ. ئاللاھ تائالا بەندىلەرنىڭ خالىغان ئورۇندا سەجدە قىلىشىغا قولايلىق يارىتىش ئۈچۈن، زېمىننىڭ ھەممە يېرىنى سەجدە قىلىدىغان ئورۇن قىلىپ بەرگەن.

﴿فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾[1] «ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىنىشى ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان ئۆيلەردە (مۇئمىنلەر) ئەتىگەن-ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ» دېگەن ئايەتتىكى، ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى كۆتۈرۈلىدىغان يەر مەسجىدلەردۇر. مەسجىدنى ئاۋات قىلىدىغان، ھەر دائىم نامازغا ئۈچۈن مەسجىدكە كېلىدىغان كىشىلەر بولسا، قىيامەت كۈنى ئاللاھ تائالانىڭ نۇرىنى كۆرىدىغان مۇئمىنلەردۇر.

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا﴾ «ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىدە ئاللاھنىڭ نامىنىڭ ياد قىلىنىشىنى توسقان ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىشقا ئۇرۇنغانلاردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟». بىر قەۋمنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمىنى زىكىر قىلىشتىن چەكلىگەنلىكى، شۇ مەسجىدلەرنىڭ ئىگىلىرى بولغان مۇسۇلمانلارنىڭ ئىمانىنىڭ ئاجىزلىقىدىن، سەجدە قىلىشتىن چەكلىگەن دۈشمەنلەرگە قارشى تۇرۇشقا جۈرئەت قىلالمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىمانى كۈچلۈك بولغان بولسا، دۈشمەنلەر مەسجىدلەردە ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمىنىڭ تىلغا ئېلىنىشىنى چەكلىيەلمەيتتى ياكى مەسجىدلەرنى يېقىتىپ، نامازغا ئوقۇلمايدىغان ھالەتكە ئەكىلەلمىگەن بولاتتى. بىر ئادەم ئاللاھنىڭ ئۆيلىرىدىن بىر ئۆينى يېقىتىش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىققاندا، مۇسۇلمانلار ئۇنى چەكلىيەلسە، ئاندىن كىشىلەرنىڭ ئىمانى چىڭ بولغان بولىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلار بۇنداق

[1] سۇرە نۇر، 36-ئايەت

ئادەمگە قارشى چىقماي تاشلاپ قويسا، دۈشمەنلەر تەرىپىدىن خارلىققا قالىدۇ. چۈنكى كاپىر ئاللاھ تائالانىڭ نۇرىنىڭ تارقىلىدىغان ئورنىنى يوق قىلىشنى خالايدۇ. ئۇلار زېمىندىكى ئاللاھنىڭ نۇرى تارقىلىدىغان ئورۇنلارنى يوقاتقانسىرى، ئۇلارنىڭ يامانلىقلىرى كۈچىيىدۇ. لېكىن ئۇلارغا قارشى مۇداپىيەگە ئۆتۈپ، ئۇلارنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيگە يېقىن كەلتۈرمىسەك، يامانلىقلىرى پەسىيىشكە باشلايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿**أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ**﴾ **«مەسجىدلەرگە ئۇلارنىڭ (كاپىرلارنىڭ) پەقەت قورققان ھالدىلا كىرىشى لايىق ئىدى»** دېگەن.

﴿**لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ**﴾ **«ئۇلار دۇنيادا خار بولىدۇ. ئاخىرەتتە چوڭ ئازابقا دۇچار بولىدۇ»**. ئاللاھ تائالا مەسجىدكە ھۇجۇم قىلغان كىشىلەرنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە تاشلاپ قويماستىن جازاسىنى بېرىدۇ. ئۇلارغا دۇنيادا ئۆزلىرى كۆرۈشنى خالىمايدىغان خارلىقلار بېرىلىدۇ. بۇنى بىلمەكچى بولساق، ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىنى خاراب قىلىشقا ئۇرۇنغان مەدىنە يەھۇدىيلىرىغا ئاللاھنىڭ نېمە تېتىتقانلىقىغا قاراپ باقساق بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇل-مالىلىرى ئېلىندى، يۇرتلىرىدىن خار ھالەتتە قوغلاندى. ئەبرەھە قوشۇنلىرى بىلەن كەبىنى يېقىتىش ئۈچۈن كەلگەن ۋاقىتتىمۇ، ئاللاھ قۇش ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ۋەيران قىلىۋەتتى. مانا بۇلار دۇنيادا بېرىلگەن خارلىقنىڭ ئىپادىسى. ئەمدى ئاخىرەتتىكى ئازابقا كەلسەك، ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىگە تەككۈزگەن ۋە ھۇجۇم قىلغانلاردىن قىيامەتتە قاتتىق ھېساب سورىلىدۇ ۋە بۇنىڭغا سۈكۈت قىلىپ، ئاللاھنىڭ دىنىغا يارىدەم بېرىشكە تىرىشمىغان ئادەملەردىنمۇ ھېساب سورىلىپ، ئۇلارنىڭمۇ تېگىشلىك جازاسى بېرىلىدۇ.

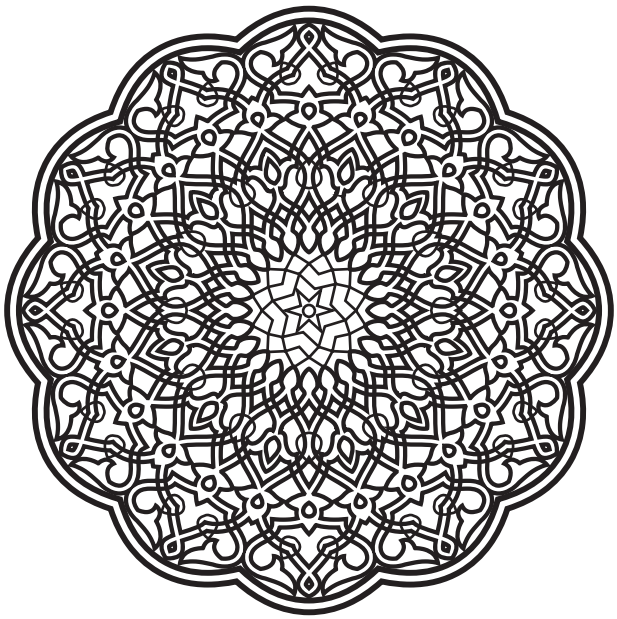

سۇرە بەقەرە 115-ئايەت

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

«مەشرىقمۇ، مەغرىبمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلار، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر. ئاللاھ ھەقىقەتەن كەڭدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر»

ئاللاھ تائالا ئىلگىرىكى ئايەتتە پۈتۈن ئىسلام دۇشمەنلىرى بىرلىشىپ مەسجىدلەرنى يېقىتىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىبادەتلىرىنى چەكلىسىمۇ، ئىسلامنى ۋە مۇسۇلمانلارنى يوقۇتالمايدىغانلىقىنى بايان قىلغان. كاپىرلارنىڭ «مەسجىدلەرنى خاراب قىلمەن» دېگەنلىكى، «پۈتۈن زېمىنىنى خاراب قىلمەن» دېگەنلىك بولىدۇ. كاپىرلار بىزنىڭ بارلىق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىمىزگە قارشى مەسجىدلەرنى يېقىتۇەتسىمۇ، بىز باشقا ئورۇنلاردا سەجدە قىلىۋېرىمىز. چۈنكى بىزنىڭ سەجدە قىلغان ئورۇنلىرىمىزنىڭ ھەممىسى مەسجىد، بىز ئۇ ئورۇنلارنىڭ ھەممىسىدە ئاللاھ تائالانى تاپالايمىز.

ئايەتتە: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ﴾ **«مەشرىق ۋە مەغرىب ئاللاھ ئۈچۈندۇر»** دېيىلگەنگە قاراپ، «ئىككى تەرەپلا ئاللاھنىڭ ئىكەن» دېگەندەك خيالارنى قىلىشقا بولمايدۇ. بۇ ئىككى تەرەپ زېمىنىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بەزى قېرىنداشلار: «ئاللاھ تائالا قۇرئاندا ئىككى تەرەپنى تىلغا ئالسا، بۇنى ھەممە تەرەپ دەپ تەپسىر قىلدىڭىزغۇ؟»

دەپ سورىشى مۇمكىن. بىز ئادەتتە تەرەپلەرنى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا، شەرق ۋە غەربنى بېكىتۋالمىز. چۈنكى دەسلەپتە كۈن چىقىش ۋە كۈن پېتىشنى بېكىتۋالغىنىمىزدا، قالغان تەرەپلەر ئاندىن ئېنىق ئايرىلىدۇ.

بەزى كىشىلەر: «ئەرەب تىلى قائىدىسىدە، خەۋەرنىڭ جۈملىنىڭ ئالدىدا كەلتۈرۈلۈشى خاسلىقنى ئىپادىلەيدۇ. ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ﴾ دېگەن ئايەتتىمۇ "لِلَّهِ" ئالدىدا كەلتۈرۈلۈپتۇ. بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئىگىدارلىقىنىڭ شەرق ۋە غەربكىلا خاسلىقىنى بىلدۈرەمدۇ؟» دېگەندەك سوئاللارنى سورايدۇ. لېكىن ئايەت ئۇ قائىدىگە چۈشمەيدۇ. بۇ يەردىكى خاسلىق شەرق ۋە غەربكىلا بولغان خاسلىق بولماستىن، بەلكى ئىگىدارلىقنىڭ پەقەت ئاللاھ تائالاغا خاسلىقىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: قىبلىنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسىتىن كەبىگە يۆتكەلگەنلىكى، ئاللاھنىڭ بۇرۇن بەيتۇلمۇقەددەسىتە تۇرۇپ، كېيىن كەبىگە يۆتكەلگەنلىكىنى بىلدۈرمەيدۇ. قىبلىنى بىرلىككە كەلتۈرۈشنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ بىر يۆنىلىشكە قاراپ نامازئوقۇشىدىن باشقا پايدىسى يوق. بۇ پەقەت نىشاننى ۋە مەقسەتنى بىرلەشتۈرۈش ئۈچۈندۇر. نامازدا كىشىلەرنىڭ هەممىسى ئاللاھ تائالا بېكىتكەن كەبىگە قارايدۇ. كەبىنىڭ ئورنى ئۆزگەرمىسىمۇ، لېكىن بىزنىڭ كەبىگە قارايدىغان يۆلىنىشلىرىمىز ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. مەسىلەن: سومالىدىكى بىرى شىمالغا قارىسا ۋە سۈرىيەدىكى بىرى جەنۇبقا قارىسا، ئوخشاشلا كەبىگە قارىغان بولىدۇ. دېمەك، كىشىلەرنىڭ هەممىسى ئۆزىنىڭ تۇرغان ئورنىغا ئاساسەن، خىلمۇ-خىل تەرەپكە قارايدۇ. لېكىن قارايدىغان نىشانى پەقەت ئاللاھنىڭ ئۆيى كەبىدۇر. شۇڭا ئايەتتە: ﴿**تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ**﴾ **«قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر»** دېيىلگەن.

بىز مەشرىقنى بىرلا تەرەپ دەپ قارىماسلىقىمىز كېرەك. چۈنكى مەشرىق ۋە مەغرىب زېمىنىنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. يەنى، تۈركىيە شەرقتىكى ياپونىيە ئۈچۈن غەرب ھېسابلانسا، ياۋروپا ئۈچۈن شەرق

www.uyghurkitap.com

ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر يەرشارىغا يىراقتىن نەزەر تاشلىساق، يەرشارىنىڭ ھەربىر تەرىپىنىڭ مەشرىق ۋە مەغرىب ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. چۈنكى بىر شەھەردە قۇياش پېتىۋاتقان بولسا، يەنە بىر يېرىم شاردىكى باشقا بىر شەھەردە قۇياش چىقىۋاتقان بولىدۇ. دېمەك، مەشرىق بىلەن مەغرىب زېمىننىڭ ھەر تەرىپىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

﴿إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ «ئاللاھ ھەقىقەتەن كەڭدۇر، (ئاللاھ) ھەممىنى بىلگۈچىدۇر». بىز ئاللاھ تائالانىڭ ھەر دائىم بىز بىلەن بىرگە ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئاللاھ بىلەن ئۇچرىشىدىغان يەرلەرنى تارلاشتۇرۇپ قويماسلىقىمىز كېرەك. چۈنكى ئاللاھ تائالا كائىناتنىڭ ھەممە تەرىپىدە بار، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ئاللاھ تائالانى ھېچقانداق نەرسە مەشغۇل قىلىپ قويمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەلى رەزىياللاھۇ ئەنھۇدىن: «ئاللاھ تائالا بىرلا ۋاقىتتا ھەممە بەندىسىدىن قانداق ھېساب ئېلىپ بولالايدۇ؟» دەپ سورالغاندا، ئۇ زات: «ئاللاھ تائالا ھەممە بەندىسىگە بىرلا ۋاقىتتا قانداق رىزىق بەرگەن بولسا، شۇنداق ھېساب ئالىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن.

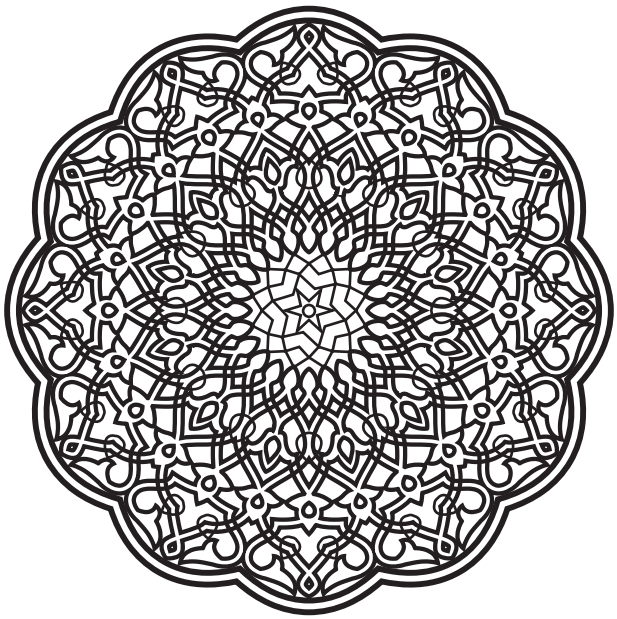

67-دەرس

سۈرە بەقەرە 116-ئايەت

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۖ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ﴾

«ئۇلار: ئاللاھنىڭ بالىسى بار، دەيدۇ. ئاللاھ پاكتۇر، ئۇنداق ئەمەس، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر، ھەممىسى ئۇنىڭغا بويسۇنغۇچىدۇر»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە «ئاللاھنىڭ بالىسى بار» دېگەن پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويغان كىشىلەرگە رەددىيە بېرىۋاتىدۇ. ئايەتتىكى ئاللاھنىڭ بەرگەن رەددىيەسى ئۇچ نۇقتىغا يىغىنچاقلانغان. بىرى، ﴿**سُبْحَانَهُ**﴾ **«ئاللاھ بالىسى بولۇشتىن پاكتۇر»**. ئىككىنچىسى، ﴿**لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ**﴾ **«ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر»** (ئاسمان-زېمىندىكى پۈتۈن نەرسىلەر ئاللاھنىڭ مۈلكى بولغاندىن كېيىن، قانداقمۇ ئاللاھنىڭ بالغا ئېھتىياجى بولسۇن؟). ئۈچىنچىسى، ﴿**كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ**﴾ **«ئاسمان-زېمىندىكى بارچە مەخلۇقلار ئاللاھنىڭ ئىلاھلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ، ئۇنىڭغا بويسۇنىدۇ»**.

«ئاللاھنىڭ بالىسى بار» دېگەن تۇھمەت، قۇرئان كەرىمدە ئون توققۇز قېتىم تەكرارلىنىپ، ئون توققۇز قېتىم رەددىيە بېرىلگەن. چۈنكى بۇ ئەقىدىدىكى مۇھىم مەسىلە بولۇپ، ئۇنىڭ تەكرارلىنىپ كەلگەنلىكى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلگەن تېمىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. «ئاللاھنىڭ بالىسى بار» دېگەن كىشىلەرگە قارىغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ نەچچە خىل ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ئاللاھ تائالا مۇشرىكلارنىڭ بۇ ھەقتە دېگەن سۆزىنى ھېكايە قىلىپ: ﴿أَلَا إِنَّهُم مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ﴾[1] «بىلىڭلارچۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغانچى توقۇپ: ئاللاھنىڭ بالىسى بار، دەيدۇ. ئۇلار ئەلۋەتتە يالغانچىلاردۇر. ئاللاھ ئوغۇللارنى تاللىماي، قىزلارنى تاللىغانمۇ؟» دېگەن. يەھۇدىي ۋە خرىستىيانلارنىڭ سۆزىنى ھېكايە قىلىپ: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾[2] «يەھۇدىيلار: ئۇزەير ئاللاھنىڭ ئوغلىدۇر، دېدى. ناسارالار: مەسىھ (يەنى ئىسا) ئاللاھنىڭ ئوغلىدۇر، دېدى» دەيدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مەريەم ئەلەيھىسسالامدىن دادىسىز يارىتىلىش مەسىلىسىدە ئۇلارنىڭ سۆزىنى ھېكايەت قىلىپ: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا لَّقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا وَمَا يَنبَغِي لِلرَّحْمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا﴾[3] «ئۇلار: ئاللاھنىڭ بالىسى بار، دېيىشتى. سىلەر شەك-شۈبھىسىز قەبىھ بىر سۆزنى قىلدىڭلار. بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار ئاللاھنىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى. بالىسى بولۇش ئاللاھقا لايىق ئەمەستۇر. ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ئاللاھقا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر» دەيدۇ. سۈرە

[1] سۈرە ساففات، 151 ~ 153-ئايەتلەر
[2] سۈرە تەۋبە، 30-ئايەت
[3] سۈرە مەريەم، 88 ~ 93-ئايەتلەر

«مەريەم»دىكى بۇ ئايەتلەر، دېيىلۇاتقان تۆھمەتنىڭ ئىنتايىن قەبىھ ۋە رەت قىلىنىشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى بايان قىلۇاتىدۇ.

قۇرئان كەرىم ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە: ﴿وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ﴾[1] «ئاللاھ مەريەم ئەلەيھىسسالامغا تاشلىغان سۆز» دەيدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ ھەرنەرسىنى يارىتىشتىكى "كن" «بولغىن» دېگەن سۆزىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ مەسىلىنى ئىزاھلاپ: ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ﴾[2] «شۇبھىسىزكى، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئىسانىڭ مىسالى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئادەمنى ئاللاھ (ئاتا-ئانىسىز) تۇپراقتىن ياراتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا: ۋۇجۇدقا كەل، دېدى-دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كەلدى» دەيدۇ. ئەگەر ئۇلار: «ئىسا دادىسىز يارىتىلغانلىقى ئۈچۈن، ئىلاھ بولۇشى ۋە ئىلاھنىڭ بالىسى بولۇش كېرەك» دېگەن سۆزىدە راستچىل بولسا، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يارىتىلىشىغا نېمە دەيدۇ؟ چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام پەقەت دادىسىز يارىتىلغان بولسا، ئادەم ئەلەيھىسسالام دادىسىز ۋە ئانىسىز يارىتىلغان. ئۇنداقتا ئۇلار نېمە ئۈچۈن ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ئىلاھ ياكى ئىلاھنىڭ بالىسى دېمەستىن، ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئۇنداق دەيدۇ؟ دېمەك، ئۇلارنىڭ بۇ سۆزىدە ئەقىلدىن ئۆتكەدەك يوللۇق باھانىسى ۋە تاينىدىغان ھېچبىر تايانچى يوق. ئاللاھ تائالا يەھۇد ۋە ناسارالارنىڭ يالغانچىلىقى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ﴿قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ﴾[3] «ئەگەر مېھرىبان ئاللاھنىڭ بالىسى بولىدىغان بولسا، مەن ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ ئەۋۋىلى بولاتتىم، دېگىن» دەيدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ بالىسى بولۇشى، ئاللاھقا زىيان يەتكۈزمەيدۇ. لېكىن ئاللاھ تائالا بەندىلەرنى بۇ ئويدۇرۇپ

[1] سۇرە نىسا، 171-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۇرە ئال ئىمران، 59-ئايەت
[3] سۇرە زۇخرۇف، 81-ئايەت

چىقىرىلغان يالغان سۆزلەر ئارقىلىق ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشتىن ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ.

ئايەتتىكى ﴿سُبْحَانَهُ﴾ **«ئاللاھ پاكتۇر»** دېگەن سۆز، ئاللاھنىڭ يۇقىرىدا دېيىلگەن ۋە كېيىن دېيىلىدىغان سۆزلەردىن پاكلىقىغا ئالىدىنئالا ئورۇن ھازىرلاش ئۇچۇن كەلگەن. ئىنسان مەڭگۈ ياشىمىغاچقا، نەسەبى ۋە ئىشلىرىنىڭ ئۇزۇلۇپ قالماسلىقى ئۇچۇن بالا يۇزى كۆرۈشنى خالايدۇ. پەرزەنت كۆرۈشنىڭ تۈپ مەقسىدى، ھاياتلىقنى داۋام قىلىش ئۇچۇن بولىدۇ. ئىلاھقا نىسبەتەن بالىنىڭ بولۇشى، كۈچ-قۇدرەت كۆرۈنۈشلىرىدىن بىرەر شەكىلنى بېرەلمەيدۇ. چۈنكى كائىنات ئىلاھنىڭ ئاتالمىش بالىسى بولۇشىدىن ئىلگىرىمۇ ياكى كېيىنمۇ ھېچ ئۆزگەرمىدى. ئاللاھنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتى ئاجىزلاشمايدىغان تۇرسا، ئۇنداقتا بالا بولغانلىقى نېمە پايدىسى؟ ئەجەبا پەرزەنت كېيىنكى ھاياتلىقنىڭ كاپالىتىمۇ؟ ئاللاھنىڭ ھاياتى ئەزەلىي ھايات. چۈنكى ئاللاھ ھاياتلىقنى ياراتقان ۋە باشقىلارغا بەرگەن. ئاللاھ ھەر دائىم تىرىك تۇرىدىغان بولغاچقا، ھەرقانداق ھايات كاپالىتىگە ھېچ ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ. پۈتۈن نەرسىلەر ئۇنىڭغا بويسۇنىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەرىكەتلىنىدۇ. ئاللاھ ھەر نەرسىنى ئۆزىنىڭ ھۆكمىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىشقا قادىر.

ئاللاھ تائالا مەخلۇقاتلارنى يارىتىشتىن ئىلگىرى ياراتقۇچى، رىزىق بېرىۋاتقان كىشىلەر بولۇشتىن ئىلگىرى رىزىق بەرگۈچى، بويسۇندۇرىدىغان ۋە غەزەب قىلىدىغان كىشىلەر بولۇشتىن ئىلگىرى قەھىر قىلغۇچى، تەۋبە قىلىدىغان كىشى بولۇشتىن ئىلگىرى تەۋبىنى قوبۇل قىلغۇچى ئىدى. دېمەك، مۇكەممەل سۈپەت بىلەن يارىتىلغان بۇ كائىنات، ئاللاھقا مۇكەممەللىك سۈپەتلىرىدىن ھېچبىر سۈپەتنى قوشالمايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەدىس قۇدسىيدا: "يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ

الْمِحْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ"[1] «بەندىلىرىم، ئەگەر سىلەرنىڭ ئەۋزەلىكىلار ۋە ئاخىرىكىلار، ئىنسان ۋە جىنلىرىكىلار بىر يەرگە توپلىنىپ مەندىن سورىسا، ھەر ئىنسانغا سورىغىنىنى بەرسەم، خۇددى بىر يىگىنە دېڭىزغا چۆكۈرۈلۈپ ئېلىنسا، دېڭىزغا ھېچقانداق تەسىر كۆرسەتمىگەندەك، مېنىڭ مۈلكۈمدىن ھېچنەرسىنى كەملىتەلمەيدۇ» دېگەن.

﴿بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ **«ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر»** دېگەن ئايەتتىن دۇنيادىكى پۈتۈن نەرسىنىڭ ئىگىدارلىقىنىڭ ئاللاھقا ئائىت ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز. ئاللاھ ھەر نەرسىنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە پەيدا قىلغۇچىسى بولغاچقا، تەبىئىيكى بۇ نەرسىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ بىر قىسمى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ياسالغان نەرسە ھەرگىز ياسىغۇچىنىڭ بىر پارچىسى بولالمايدۇ. مەسىلەن: ماشىنا، ئايروپىلان، ئورۇندۇق ۋە باشقا ھەممە نەرسىلەر، ياسىغۇچىنىڭ جىسمىنىڭ بىر قىسمىدىن ئېلىپ ياسالمايدۇ. دېمەك، «ياسىغۇچى ئىجاد قىلغان نەرسىنى ئۆز جىنسىدىن پەيدا قىلدى» دېگىلى بولمايدۇ. چۈنكى ھېچكىم ئۆز جىنسىدىن بىر نەرسىنى پەيدا قىلالمايدۇ. ھەرقانداق بىرى ئۆزىدىن تۆۋەن نەرسىنى ئىجاد قىلىدۇ.

ئۇلارنىڭ تۆۋەمتىگە ئاساسەن، ئاللاھنىڭ بالىسى ياكى ئايالى بولىدىغان ئىش بولسا، كىم بۇرۇن پەيدا بولغان؟ ئەگەر ئاللاھ بۇرۇن پەيدا بولۇپ، ئاندىن ئايال-بالىسىنى پەيدا قىلغان بولسا، ئاللاھ ياراتقۇچى، ئايال ۋە بالىلىرى يارىتىلغۇچى بولىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ھەربىرى ئۆزىنى ئۆزى پەيدا قىلغان بولسا، ئۇچىلىسى ئىلاھ بولىدۇ. ئۇنداقتا ئەھلى كىتاب ۋە مۇشرىكلار دەۋا قىلغان بالا، ياكى يارىتىلغۇچى، ياكى ئىلاھ بولۇشى كېرەك.

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىس

ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ بولمىغانلىقىدىن، «ئاللاھنىڭ بالىسى بار» دېگەن سەپسەتە مەنتىقي جەھەتتىمۇ پۈت تىرەپ تۇرالمايدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلىرى بىلەن زاتىدا، سۈپەتلىرىدىن بىر سۈپەتتە، ھېچبىر ئىش-ھەرىكەتتە ئوخشىشىپ قېلىشتىنمۇ پاكتۇر. ئاللاھنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئەھلى كىتاب: ﴿لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ «ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر» دېگەن ئايەتنى ئېتىراپ قىلسا، بۇ «ئاللاھنىڭ بالىسى بار» دېگەن گېپىگە قارشى كېلىدۇ. چۈنكى ئاسمان-زېمىنىدىكى ھەممە نەرسە ئاللاھقا بويسۇنىدۇ.

﴿كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ﴾ **«ھەممىسى ئۇنىڭغا بويسۇنغۇچىدۇر»**. بۇ بىزگە كائىناتنىڭ ئاللاھنىڭ ئىلكىدە ئىكەنلىكى ۋە ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا ئىختىيارىي ياكى مەجبۇرىي شەكىلدە بويسۇنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۈرە بەقەرە 117-ئايەت

﴿بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ﴾

«ئاللاھ ئاسمانلار ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچىدۇر. بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشنى ئىرادە قىلسا، ۋۇجۇدقا كەل، دەيدۇ-دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ»

ئاللاھ تائالا «ئاللاھنىڭ بالىسى بار» دېگەن سۆزىنىڭ تۆھمەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، دىققەت نەزىرىمىزنى ئۆزىنىڭ بىر قىسىم قۇدرىتىگە تارتىپ: ﴿**بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ**﴾ **«ئاللاھ ئاسمانلار ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچىدۇر»** دەۋاتىدۇ. ئاسمان-زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلار ھېچ ئۆرنەكسىز يوقتىن يارىتىلدى. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنى يارىتىشتا، قېلىپ ۋە ئەندىزىگە موھتاج بولمايدۇ. مەسىلەن: ئىستاكان ياسايدىغان ئادەم تۇنجى بولۇپ قېلىپ ياسىۋالىدۇ. ئاندىن ئېرىتىلگەن ئەينەكنىڭ خام ماتېرىيالىنى قۇيۇپ، بىر-بىرىدىن پەرقلەندۈرگىلى بولمايدىغان ئىستاكانلارنى ياساپ چىقىدۇ. ئەمما سانائەتتە مۇكەممەللىك بولمايدۇ. ناۋاي قېلىپ ئىشلەتمىگەن بىلەن، ئۇستىدىن ئۆگەنگەن ئەندىزە بويىچە نان ياقىدۇ. لېكىن شەكىل ۋە ئېغىرلىقتا ئوخشاشلىقنى ساقلىيالمايدۇ.

ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ قىيامەتكە قەدەر يارىتىلغان پۈتۈن ئىنسان بىر-بىرىگە ئوخشايدۇ. بەدەنلىرىدىكى ھەر ئەزا ھايۋاتتىكى خىزمىتىنى ئوخشاش ئۆتەيدۇ. لېكىن بۇ ئوخشاشلىق يۇقىرىدا مىسالغا ئالغىنىمىزدەك، ئەندىزە بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ "كۇن" «بول» دېگەن سۆزى بىلەن بولىدۇ. شۇنچە ئوخشاشلىق بولسىمۇ، ھەممەيلەن يەنە بىر كىشىدىن ئايرىغىلى بولمىدىغان شەكىلدە پەرقلىق. ھەتتا قوشكىزەكلەرنىمۇ پەرقلەندۈرگىلى بولىدۇ. يەنى، ھەربىر ئادەمنىڭ چىرايىدىن باشقا، ئۆزىگە خاس پۇرىقى، بارماق ئىزى ۋە ئاۋازى پەرقلىق بولىدۇ. ئادەتتە بۇنى بىز بايقىيالمىساقمۇ، ساقچىلارنىڭ كۆندۈرۈلگەن ئىتلىرى نۇرغۇن ئادەمنىڭ ئارىسىدىن پۇراقنىڭ ئىگىسىنى دەل تېپىپ بارالايدۇ. بەدەن ئەزالىرى ئىچىدىمۇ بىر-بىرىنى تونۇيدىغان ئىزلار بولىدۇ. مەسىلەن: بىر ئادەمنىڭ بەدىنىگە يەنە بىر ئادەمنىڭ تېرىسىنى كۆچۈرسە، ئاسان ماس كەلمەيدۇ. لېكىن شۇ بەدەننىڭ باشقا بىر يېرىدىن كۆچۈرۈلسە، دەرھال بىرلىشىپ جاراھەتلىرى ساقىيىدۇ. مانا بۇنىڭ ئۆزى ئاللاھ تائالانىڭ يارىتىشتىكى مۆجىزە ۋە كائىناتتىكى مۇتلەق قۇدرىتىنىڭ دەلىلىدۇر.

بۇلار تاساددىپىي ياكى پىلانسىز بولۇپ قالغان ئىش بولماستىن، بەلكى ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەن ئالدىن ھازىرلانغان ئىشلاردۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالِمِينَ﴾[1] «ئاللاھنىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقانلىقى، تىللىرىڭلارنىڭ، رەڭلىرىڭلارنىڭ خىلمۇ-خىل بولۇشى ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، بۇنىڭدا بىلىملىك كىشىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئالامەتلەر بار» دېگەن. يارىتىشتىكى خىلمۇ-خىللىق، ئاللاھنىڭ ھېچقانداق ئەندىزە-ئۆلچەم قوللانمايتۇرۇپ يارىتىشتىكى مۇتلەق قۇدرىتىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەگەر ئادەم ئەلەيھىسسالام

[1] سۇرە رۇم، 22-ئايەت

www.uyghurkitap.com

دەۋرىدىن قىيامەتكە قەدەر بولغان بارلىق ئىنسانلارنى توپلاش مۇمكىن بولسا، ئۇلارنىڭ شەكلىنىڭ بىر خىل بولسىمۇ، ھەربىرىنىڭ يەنە بىردىن پەرقلىنىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز. بۇ، ئايەتتىكى "بَدِيعُ" «ئىنتايىن نازۇك شەكىلدە يارىتىش»نىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا: ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ ۖ وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ﴾[1] «ئۇلارنى زېمىنىنىڭ كېمەيتكىنىدىن (يەنى ئۇلارنىڭ جەسەتلىرىنى يەر يەپ كەتكىنىدىن) بىز ھەقىقەتەن خەۋەردارمىز، بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتاب (يەنى لەۋھۇلمەھپۇز) بار» دەيدۇ. ئەڭ ماھىر ھۈنەرۋەنمۇ بىر ياسىغان نەرسىنى ئىككىنچى قېتىم ياسىغاندا، سۈپەت ۋە ئۆلچەمدە ئالدىنقىسىغا ئوپمۇ-ئوخشاش قىلىپ ياسىيالىشى مۇمكىن ئەمەس. ئاللاھ تائالا يارىتىشتىكى مۇتلەق قۇدرىتى بىلەن بىزنى يارىتتى. قايتا يارىتىشتىكى مۇتلەق قۇدرىتى بىلەن، ئۆلگەندىن كېيىن مۇشۇ شەكلىمىز، گۆشىمىز، سۆپتىمىز ۋە ھەر زەررىچىمىز بىلەن بىللە تىرىلدۈرىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئىنچىكىلىك بولامدۇ؟!

﴿وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ﴾ «بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشنى ئىرادە قىلسا، ۋۇجۇدقا كەل، دەيدۇ-دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ». ئايەتتىكى "قضى" دېگەن سۆزنىڭ بىر قانچە مەنىسى ۋە ھەممە مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر مەنىسى بار. ﴿فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا﴾[2] «سىلەر ھەجگە ئائىت ئىبادەتلەرنى ئادا قىلغاندىن كېيىن، ئاللاھنى ئاتا-بوۋاڭلارنى ياد ئەتكەندەك ياكى ئۇنىڭدىنمۇ زىيادە ياد ئېتىڭلار» دېگەن ئايەتتىكى "قضى" «ئادا قىلىش» مەنىسىدە، ﴿فَاقْضِ

[1] سۈرە قاف، 4-ئايەت
[2] سۈرە بەقەرە، 200-ئايەت

مَا أَنتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾[1] «نېمىنى ھۆكۈم قىلساڭ، شۇنى ھۆكۈم قىلغىن، سېنىڭ ھۆكمىڭ پەقەت بۇ دۇنيادىلا ئۆتىدۇ» دېگەن ئايەتتە «قىلىش، ئېتىش» مەنىسىدە، ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾[2] «ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىرەر ئىشتا ھۆكۈم چىقارغان چاغدا، ئەر-ئايال مۇئمىنلەرنىڭ ئۆز ئىشىدا ئىختىيارلىقى بولمايدۇ» دېگەن ئايەتتە «ھۆكۈم قىلىش، دېيىش» مەنىسىدە، ﴿وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ﴾[3] «ئۇلار (يەنى كۇففارلار) (دوزاختا مۇئەككەل پەرىشتىگە): ئى مالىك! پەرۋەردىگارىڭ بىزگە ئۆلۈم ھۆكۈم قىلسۇن، دەپ توۋلايدۇ. مالىك: سىلەر ئازابتا چوقۇم قالىسىلەر، دەيدۇ» دېگەن ئايەتتە «جېنىنى ئېلىش» مەنىسىدە، ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ﴾[4] «ئىش پۈتكەندە (يەنى ھېساب تۈگەپ، جەننەتىلەر بىلەن دوزىخىلار ئايرىلىپ بولغاندا)، شەيتان دەيدۇكى» دېگەن ئايەتتە «بىكار بولدى، ئىش پۈتۈپ ھېساب جازا چۈشتى» مەنىسىدە، ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ﴾[5] «مۇسا (ئۆزئارا كېلىشكەن) مۇددەتنى توشقۇزغاندىن كېيىن ئايالىنى ئېلىپ (مىسىرغا قاراپ) يولغا چىقتى» دېگەن ئايەتتە «تۈگەتتى، تاماملىدى» مەنىسىدە، ﴿وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾[6] «ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ» دېگەن ئايەتتە «ھۆكۈم قىلدى، ئايرىدى» مەنىسىدە ۋە ﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ﴾[7] «ئىسرائىل ئەۋلادىغا كىتابتا (يەنى تەۋراتتا): پەلەستىن زېمىنىدا چوقۇم ئىككى قېتىم

[1] سۋرە تاھا، 72-ئايەت
[2] سۋرە ئەھزاب، 36-ئايەت
[3] سۋرە زۇخرۇف، 77-ئايەت
[4] سۋرە ئىبراھىم، 22-ئايەت
[5] سۋرە قەسەس، 29-ئايەت
[6] سۋرە يۇنۇس، 54-ئايەت
[7] سۋرە ئىسرا، 4-ئايەت

بۇزغۇنچىلىق قىلمىسىلەر» دېگەن ئايەتتە «بىلدۈردۈق» مەنىسىدە كېلىدۇ. دېمەك، يۇقىرىقى مىساللاردىن "قَضَىٰ" دېگەن سۆزنىڭ تۈرلۈك مەنىسىنىڭ بارلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. ئەمما پۈتۈن مەنىلەرنى ئورتاق ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بىر مەنە بار، ئۇ بولسىمۇ "حكم" «ھۆكۈم قىلدى» دېگەن مەنىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا ئايەتتە: ﴿**يَقُولُ لَهُۥ كُن**﴾ **«ۋۇجۇدقا كەل، دەيدۇ-دە»** دەپ خىتاب ئۇسۇلى ئىشلەتكەن. دېمەك، يوق نەرسىگە خىتاب قىلغىلى بولمايدۇ. شۇڭا يارىتىلۇاتقان ئىنسانلار، بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئىلمىدە ئەسلى بار ئىدى. ئۇلار ئاللاھ: «بول» دېگەندە، ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. ئەمما ئۇلار پەقەتلا ئاللاھنىڭ ئىلمىدە بولغاچقا، بىز ئۇنىڭدىن ھېچنەرسىنى بىلەلمەيمىز. ئاللاھنىڭ ئىلمىدە ھەممە نەرسە يارىتىلىپ بولۇندى. چۈنكى قەلەملەر كۆتۈرۈلۈپ، سەھىپىلەر قۇرۇپ بولدى. ئەمما بىز ئاللاھ ئاشكارىلىغاندا ئاندىن بىلەلەيمىز.

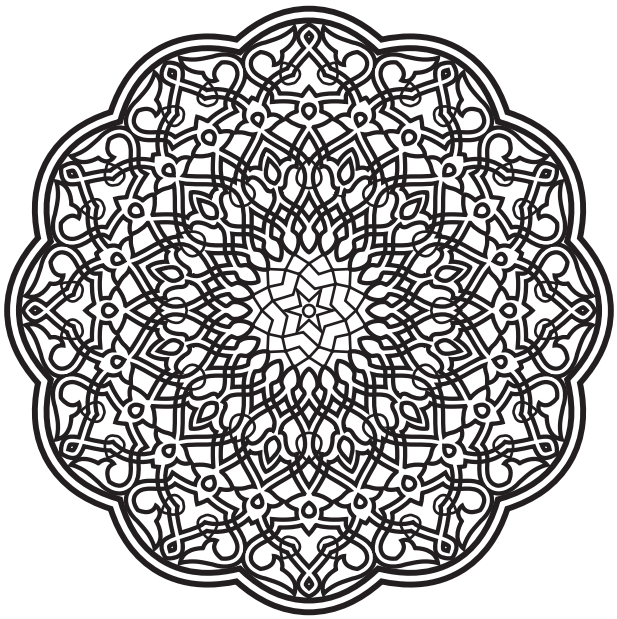

68-دەرس

سۈرە بەقەرە 118-ئايەت

﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾

«بىلمەيدىغانلار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى): ئاللاھ نېمە ئۈچۈن بىز بىلەن سۆزلەشمەيدۇ ياكى نېمە ئۈچۈن بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلمەيدۇ؟، دەيدۇ. ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرمۇ شۇنداق سۆزنى قىلغان ئىدى؛ ئۇلارنىڭ دىللىرى بىر-بىرىگە ئوخشايدۇ. جەزمەن ئىشىنىدىغان (يەنى ھەقىقەت ئىزدەيدىغان) قەۋم ئۈچۈن ئايەتلىرىمىزنى ھەقىقەتەن بايان قىلدۇق»

﴿الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ﴾ **«بىلمەيدىغانلار: ئاللاھ نېمە ئۈچۈن بىز بىلەن سۆزلەشمەيدۇ؟»**. مۇشرىكلار، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ سۆزىنى بىۋاستە ئاڭلىغاندەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاللاھنىڭ ئۆزلىرىگە بىۋاستە سۆزلىشىنى تەلەپ قىلدى. قارىغاندا، ئاللاھ تائالا قۇرئان ۋە رەسۇلنى كۆچلەندۈرۈش يۈزىسىدىن چۈشۈرگەن پۈتۈن مۆجىزىلەر، بۇلارنىڭ قانائەت قىلىشقا يەتمىگەندەك قىلاتتى.

زامانىمىزدا ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنى پۈتتۈرگەن، يۇقىرى ئۇنۋانلارنى ئالغان بىلىملىك كىشىلەرمۇ تەتقىقات ئوبىكتى قىلىپ تېگىگە يېتەلمەيۋاتقان بۇيۇك بىر كىتابنىڭ، رەسۇلۇللاھتەك ئوقۇمىغان بىر پەيغەمبەر تەرىپىدىن ئېلىپ كېلىنگەنلىكى كاتتا مۆجىزە ئەمەسمۇ؟ قۇرئان كەرىم ھەتتا كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان ھادىسىلەر ۋە ئىنسانىيەتنىڭ ئىچكى دۇنياسىدىكى سىرلاردىن خەۋەر بەردى. ئەگەر ئىنساپ ۋە ھەقىقەت ئىزدەش پوزىتسىيەسى بىلەن مۇئامىلە قىلىنسا، رەسۇلۇللاھ ئېلىپ كەلگەن دەلىل ۋە مۆجىزىلەر كاپىرلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا يېتەرلىك ئىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ مەقسىتى ھەقىقەتنى ۋە تۇغرا يولنى تېپىش بولمىغاچقا، قاچان بىر دەلىل كەلسە، ئۇنى ئىنكار قىلىپ باشقا دەلىل تەلەپ قىلاتتى.

ئىنسان تەبىئىتىنىڭ ئاللاھنىڭ سۆزىنى بۇاسىتە قوبۇل قىلالمايدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ﴾[1] «ئاللاھ ھەر قانداق ئادەمگە پەقەت ۋەھىي ئارقىلىق ياكى پەردە ئارقىسىدىنلا ياكى بىر ئەلچى ئەۋەتىپ ئۆز ئىزنى بىلەن ئۇنىڭغا خالىغان ۋەھىينى قىلىش ئارقىلىقلا سۆز قىلىدۇ. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇستۇندۇر» دېيىلگەن. دۇنيادىمۇ بەزى چاستوتىلار ئۇچۇن ھازىرلانغان ئۇسكۇنىلەر، يەنە بىر چاستوتىنى قوبۇل قىلالمايدۇ. ھەر نەرسە ئۆزىگە لايىق شەكىلدە ھازىرلانغان بولۇپ، ئىنساننىڭ ھالىتى ئاللاھتىن بۇاسىتە قوبۇل قىلىش دەرىجىسىگە يەتمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق كەلگەن ۋەھىينى قوبۇل قىلغاندا، تەرلەپ، قىزىرىپ، چىرايى ئۆزگىرىپ كېتەتتى. دېمەك، ئاللاھ ئۆزىنىڭ دوستى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىمۇ بۇاسىتە سۆزلىمىگەن، بەلكى ۋەھىي بىلەن، ئىلھام شەكىلدە، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا

[1] سۇرە شۇرا، 51-ئايەت

سۆزلىگىنىدەك پەردىنىڭ كەينىدە ۋە ياكى كىشىلەرگە ئاللاھنىڭ مەنھەجىنى يەتكۈزىدىغان ئەلچىدىن بىرنى ئەۋەتىش ئارقىلىق سۆزلىگەن.

﴿أَوْ تَأْتِيَنَا آيَةٌ﴾ «ياكى نېمە ئۇچۇن بىزگە (راست پەيغەمبەرلىكنىڭ دەلىلى سۈپىتىدە) بىرەر مۆجىزە كەلمەيدۇ؟» دېگەن ئايەتتە كاپىرلار دەلىل-پاكىت تەلەپ قىلىدى. لېكىن ئاللاھ تائالا نۇرغۇن مۆجىزىلەرنى رويابقا چىقىرىپ بەرسىمۇ، ئۇلار ئىشەنمىگەن. بەلكى دەلىل-پاكىت كەلگەنسېرى كۈپۈرلۈقى ۋە قارشىلىقى تېخىمۇ ئاشقان. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَن نُّرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَن كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا﴾[1] «(قۇرەيش مۇشىركلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر، بىز سەمۇدقا چىشى تۆگىنى روشەن (مۆجىزە) قىلىپ بەردۇق، ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى» دەيدۇ. كاپىرلار پاكىت-دەللىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ قېشىدىن كەلگەنلىكىنى ئېنىق بىلگەن تەقدىردىمۇ ئىمان ئېيتمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا پىرئەۋن گۇرۇھىنى ھېكايە قىلىپ: ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾[2] «ئۇلارغا بىزنىڭ نۇرغۇن روشەن پاكىتلىرىمىز كەلتۈرۈلگەن چاغدا، ئۇلار: بۇ روشەن سېھىردۇر، دېدى. ئۇلار ئۇ پاكىتلارنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى. بۇزغۇنچىلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قارىغىن» دېگەن. مۇسا ئەلەيھىسسالام دۆلەتتىكى قۇل مىللەتتىن چىققان ئادەم بولغاچقا، دۆلەتنىڭ ئاقسۆڭەكلىرى بولغان پىرئەۋن گۇرۇھى پاكىتلارنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلغىنى بىلەن، تەكەببۇرلۇق سەۋەبىدىن ئىنكار قىلغان. شۇنىڭدەك، مۇشىركلارنىڭ رەسۇلۇللاھتىن:

[1] سۈرە ئىسرا، 59-ئايەت
[2] سۈرە نەمل، 13، 14-ئايەت

«ئاللاھ بىزگە سۆزلىسۇن ياكى بىزگە ئېنىق پاكىت كەلتۈرسۇن» دېگەندەك تەلەپلىرى، ئۆزلىرىنى قايىل قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان تەلەپلەر بولماستىن، بەلكى قارشىلىق، كۈپۈرلۈق ۋە قەيسەنچىلىق تۈغدۇرۇش ئۈچۈن دېيىلگەن تەلەپلەردۇر.

﴿كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ﴾ **«ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە) شۇنداق سۆزنى قىلغان ئىدى»**. بەنى ئىسرائىل مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: «ئاللاھنى بىزگە ئاشكارا كۆرسەت» دېگەن. بەنى ئىسرائىل تەۋراتقا ئىشەنگەچكە، ئىلاھىي مەنھەجنى بىلىدىغان كىشىلەر ھېسابلىناتتى. لېكىن قۇرئان مۇشرىكلارنى «بىلمەيدۇ» دەپ سۈپەتلىدى. ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار ئوخشاپ قالدى؟ مۇسا ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىكى تەۋراتنى بىلىدىغان كىشىلەر بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىكى مۇشرىكلارنىڭ ئىنكار قىلىش ۋە قارشىلىشىش ئىدىيەسى ئوخشاش بولغاچقا، ئاللاھ تائالا: ﴿تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ **«ئۇلارنىڭ دىللىرى بىر-بىرىگە ئوخشايدۇ»** دېگەن. ئەگەر بىلگەن ئادەملەر ئۇ گەپنى دېمەي، بىلمىگەنلەر دېگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا: «ئۇلارنىڭ بىلمەسلىكى بۇ گەپنى دېگۈزدى» دېگەن بولاتتۇق. دېمەك، بۇ بىلىش-بىلمەسلىك مەسلىسى بولماستىن، بەلكى ئۇلاردىكى ئۆز خاھىشىغا ئەگىشىش مەسلىسىدۇر.

ئىنسانلارنىڭ ئەمەلىي ھەرىكەتلىرىنىڭ تۈپ يىلتىزى قەلبىتە بولۇپ، باشقا ئەزالار قەلبىتكىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىدۇ. بىلىدىغان يەھۇدىي ۋە بىلمەيدىغان مۇشرىك ئىككىلىسىنىڭ قەلبى ئاللاھقا خالىس بولمىغاچقا، بىلىدىغان ۋە بىلمەيدىغىنىنىڭ ھېچ پەرقى قالمىغان. بۇگۈنكى زامانىدىمۇ ئوخشاشلا، بىر ئادەمنىڭ ئوقۇغانلىقى بىلگەن-بىلمىگەنلىكىنى ئىپادىلىمەيدۇ. بەلكى قەلبىدىكى ھەق يولغا تۇتقان پوزىتسىيەسى، بىلگەن ياكى بىلمىگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

يەھۇدىيلار مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان تۇرۇپ، ئۆزىگە لايىق بولمىغان شەكىلدە: ﴿لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً﴾[1] «ئاللاھنى ئۆپۈچۈق كۆرمىگىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز» دېگەن. خىرىستىيانلار ئىسا ئەلەيھىسسالامغا: ﴿هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ﴾[2] «رەببىڭ بىزگە ئاسماندىن ئۈستىدە تاماق بار داستىخان چۈشۈرۈپ بېرەلەمدۇ؟» دېگەندە، ئىسا ئەلەيھىسسالام جاۋاب قايتۇرۇپ: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ «ئەگەر (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە) ئىشەنسەڭلار (مۇنداق سوئاللارنى سوراشتا) ئاللاھتىن قورقۇڭلار» دېگەن. بۇلار پەيغەمبەر ۋە كىتابقا ئەگەشكەنلەر تۇرۇپ، كاپىرلارنىڭ ئاللاھنى كۆرۈشنى ۋە ماددىي مۆجىزىلەرنى تەلەپ قىلىشىغا يول ئېچىپ بەرگەن.

﴿قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ «جەزمەن ئىشىنىدىغان (يەنى ھەقىقەت ئىزدەيدىغان) قەۋم ئۈچۈن ئايەتلىرىمىزنى ھەقىقەتەن بايان قىلدۇق». ئايەتتىكى "يقين" «جەزمىيەت»، بىر مەسىلە ئادەمنىڭ قەلبىگە ئورۇنلىشىپ، ئۇنى سىرتقى ئامىللار ئۆزگەرتەلمەيدىغان ھالغا كېلىشىنى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھ ۋە رەسۇلىغا ھەقىقىي ئىشەنگەن ئادەم، ئۇلارنىڭ ھەربىر سۆزىنىڭ ھەقلىقىگە جەزم قىلىدۇ. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ھەمراھىڭ (رەسۇلۇللاھ) يەتتىنچى قات ئاسمانغا چىقىپتىمىش. بەيتۇلمۇقەددەسكە بىر كېچىدە بېرىپ كەپتىمىش» دېيىلگەن، ئۇ: «ئەگەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام شۇ گەپنى دېگەن بولسا، ئۇ راستتۇر!» دەپ جاۋاب بەرگەن. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رەسۇلۇللاھقا بولغان بۇ ئىشەنچىنى "علم اليقين" «جەزمىيەت بىلەن ھاسىل بولغان مەلۇمات»، ئىشەنچىلىك بىرى دەپ بەرگەن گەپنى كۆز بىلەن ئېنىق كۆرۈشنى "عين اليقين" «جەزمىيەت بىلەن ھاسىل بولغان كۆرۈش»، يۈز بەرگەن ئىشنىڭ

[1] سۈرە بەقەرە، 55-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە مائىدە، 112-ئايەت

پېرسىۇناۋى بولۇشىنى "حق اليقين" «جەزمىيەت بىلەن ھاسىل بولغان ھەقىقەت» دەپ ئاتايمىز.

قۇرئان كەرىم بۇ ئۇچ "يقين"غا، ئۇچ خىل مۇئامىله قىلغان. ئاللاھ تائالا "علم اليقين" ھەققىدە: ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ﴾[1] «تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل-مال، بالىلار بىلەن) پەخىرلەنمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى. راستلا كەلگۈسىدە بىلىسىلەر. ئاندىن راستلا كەلگۈسىدە بىلىسىلەر. ئەگەر سىلەر راستلا ھەقىقىي بىلسەڭلار (غەپلەتتە قالماڭلار). سىلەر چوقۇم جەھەننەمنى كۆرىسىلەر» دەيدۇ. ئاندىن ئىككىنچى باسقۇچتا: ﴿ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ﴾[2] «ئاندىن ئۇنى چوقۇم ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆرىسىلەر» دېيىلگەن. يەنى، قىيامەت كۈنى دوزاخنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان سىراتتىن ئۆتكەن ۋاقىتتا، ئۆزىمىزنىڭ كۆزى بىلەن كۆرگىنىمىز "عين اليقين" بولىدۇ. ئاللاھ تائالا "حق اليقين" ھەققىدە: ﴿وَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ﴾[3] «ئەگەر ئۇ تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچى گۇمراھلاردىن بولىدىغان بولسا، يۇقىرى ھارارەتلىك قايناقسۇ بىلەن كۈتۈۋېلىنىدۇ. جەھەننەمدە كۆيدۈرۈلىدۇ. شەك-شۈبھىسىزكى، بۇ ئېنىق ھەقىقەتتۇر» دەيدۇ. مۇئمىن دوزاخنى سىراتتىن ئۆتكەن ۋاقىتتا سىرتتىن كۆرىدۇ. ئەمما كاپىر "حق اليقين" شەكىلده، دوزاخقا ئۆزى كىرىپ تۇرۇپ كۆرىدۇ.

[1] سۈرە تەكاسۇر، 1 ~ 6-ئايەتلەر
[2] سۈرە تەكاسۇر، 7-ئايەت
[3] سۈرە ۋاقىئە، 92 ~ 95-ئايەتلەر

سۈرە بەقەرە 119-ئايەت

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۙ وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ﴾

«بىز سېنى ھەقىقەتەن خۇشخەۋەر بەرگۈچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ھەق بىلەن ئەۋەتتۇق. سەن ئەھلى دوزاخ توغرىسىدا جاۋابكار ئەمەسسەن»

ئىلگىرىكى مەزمۇنلاردا ئۇزلۇكسىز ئەھلى كىتاب ۋە مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ قارشىلىقلىرى ھەققىدە ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇ خىل قارشىلىق دەۋەت ئىگىسىگە تەسىر كۆرسىتىدىغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ ئىنسان بولۇش سۈپىتى بىلەن بۇنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، يۈرىكى ئاغرىغان ۋە ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ، ئۆزىنى تۇتۇشتۇرۇۋالغىلى تاسلا قالغان. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا رەسۇلۇللاھقا خۇش بىشارەت ۋە تەسەللىي بېرىپ: ﴿**إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۙ وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ**﴾ **«بىز سېنى ھەقىقەتەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ھەق بىلەن ئەۋەتتۇق. سەن ئەھلى دوزاخ توغرىسىدا جاۋابكار ئەمەسسەن»** دېگەن.

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرىدىن خەۋەر بەرگەن ۋاقىتتا، ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾[1] «قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز» دېگەن ئايەتتە كەلگىنىدەك، داۋاملىق

[1] سۈرە ھىجر، 9-ئايەت

كۆپلۈك شەكىلدە «بىز» دېگەن ئىپادىنى قوللىنىدۇ. لېكىن ئاللاھنىڭ يالغۇز ئىلاھلىقى ۋە يەككە-يېگانە ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش بابىغا كەلگەندە، ﴿إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾[1] «مەن ھەقىقەتەن (ئىبادەتكە لايىق) ئاللاھدۇرمەن، مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، (يالغۇز) ماڭا ئىبادەت قىلغىن، مېنى زىكىر قىلىش ئۈچۈن نامىز ئوقۇغىن» دېگەن ئايەتتە كەلگىنىدەك، «مەن» دېگەن ئالماشىنى ئىشلىتىدۇ. دېمەك، ئاللاھ تائالا ئىش-ھەرىكەتتە كۆپلۈك شەكىلدە «بىز»، ئىبادەت-تەۋھىد مەسىللىرىدە يەككە شەكىلدە «مەن» ئالمىشىنى قوللىنىدۇ. ئاللاھنىڭ ئىشلىرىغا، مۇتلەق قۇدرەت ۋە مۇكەممەللىك سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسى مۇجەسسەملەنگەن بولغاچقا، كۆپلۈك شەكىل كەلتۈرۈلگەن.

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ﴾ «بىز سېنى ھەقىقەت بىلەن ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتۇق». ئايەتتىكى «ھەقىقەت» ئۆزگەرمەس، مۇقىم مەسىلەرنى كۆرسىتىدۇ. رەسۇلۇللاھ ھەق بىلەن ئەۋەتىلگەن بولۇپ، ھەقنى بىزگە قانداق يەتكۈزگەن بولسا، قىيامەتكە قەدەر شۇ پېتى يەتكۈزىشىمىز كېرەك.

﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ «خۇش بېشارەت بەرگۈچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى». «خۇش بېشارەت» كىشىنى خۇشال قىلىدىغان كەلگۈسىدىكى بىر ئىشنى، «ئاگاھلاندۇرۇش» كىشىنى بىئارام قىلىدىغان كەلگۈسىدىكى بىر ئىشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنداقتا رەسۇلۇللاھ نېمىدىن خۇش بېشارەت بېرىپ، نېمىدىن ئاگاھلاندۇرىدۇ؟ رەسۇلۇللاھ ئىمان ئېيتقان كىشىلەرگە جەننەتنىڭ نېئمەتلىرى بىلەن خۇش بېشارەت بېرىپ، ئاللاھنى ئىنكار قىلغان كاپىرلارنى دوزاخنىڭ ئازابى بىلەن ئاگاھلاندۇرىدۇ. خۇش بېشارەت ۋە ئاگاھلاندۇرۇش سېستېمىلىق مۇئەييەن بىر يولنى تەلەپ قىلىدىغان بولۇپ، بۇ يولدا مېڭىش تۈرلۈك مۇكاپاتلارغا، تەرك ئېتىش ئېغىر جازاغا ئېلىپ بارىدۇ.

[1] سۇرە تاھا، 14-ئايەت

www.uyghurkitap.com

﴿وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ﴾ «سەن ئەھلى دوزاخ توغرىسىدا جاۋابكار ئەمەسسەن». ئايەتتىكى "جحيم" سۆزى «دوزاخ»نى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئەرەب تىلىدىكى "جحوم" «توقۇنۇشتى، يالقۇنجىدى» دېگەن سۆزدىن ئېلىنغان. ئوت قاتتىق يالقۇنجاپ ئۆچۈرگىلى بولمايدىغان، بىر نەرسە بارغان ھامانلا كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىدىغان ھالەت "جحمت النار" دېيىلىدۇ. ئاللاھ تائالا رەسۇلى ۋە ئىسلامغا دەۋەت قىلىۋاتقانلارنىڭ، كاپىرنىڭ دىنغا كىرمىگەنلىكىدىن سورالمايدىغانلىقىنى بايان قىلىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىپ، خاتىرجەم قىلىۋاتىدۇ.

رەسۇلۇللاھنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت يەتكۈزۈش بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾[1] «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن قايغۇرۇپ ئۆزۈڭنى تۈگەشتۈرۈۋېتىشىڭ مۇمكىن. ئەگەر بىز خالىساق، ئۇلارغا ئاسماندىن (ئىمانغا مەجبۇرلايدىغان) بىر ئايەتنى (ئالامەتنى) نازىل قىلاتتۇقتە، ئۇنىڭغا ئۇلار باش ئەگكەن بولاتتى» دېگەن. دېمەك، ئەگەر ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ مۇئمن بولۇشىنى خالىسا، ھېچكىم كاپىر بولالمايتتى. لېكىن ئاللاھنى ياخشى كۆرىدىغان قەلب بىلەن ئىمانغا ئۆزلۈكسىزدىن كېلىشىمز ئۇچۇن، ئاللاھ تائالا بىزگە ئىمان ئېيتىش ۋە ئېيتماسلىق ئىختىيارلىقىنى بەردى. شۇڭا پەيغەمبەرنىڭ كىشىلەرنى بېسىم بىلەن ئىمان ئېيتقۇزۇش مەجبۇرىيىتى يوق، پەقەت توغرىنى كۆرسىتىپ قويۇش مەجبۇرىيىتى بار.

[1] سۇرە شۇئەرا، 3، 4-ئايەت

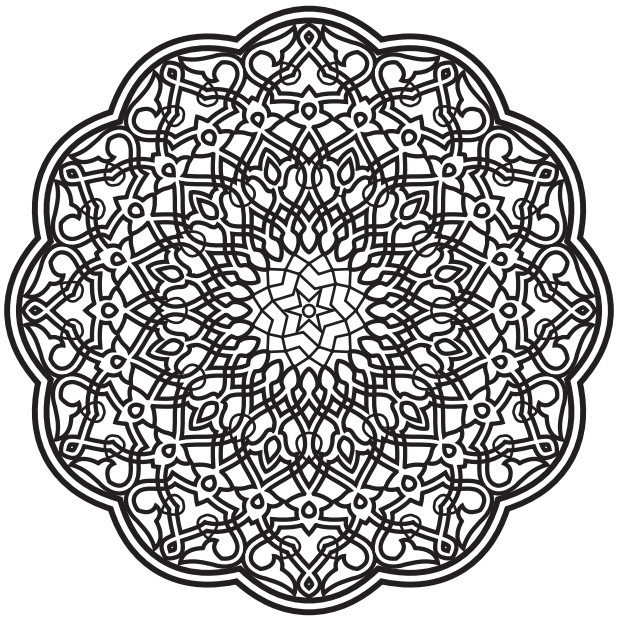

سۈرە بەقەرە 120-ئايەت

﴿وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾

«سەن يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارنىڭ دىنىغا كىرمىگىچە ئۇلار سەندىن ھەرگىزمۇ رازى بولمايدۇ. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، توغرا يول پەقەت ئاللاھنىڭ يولىدۇر. ساڭا ئىلىم كەلگەندىن كېيىن (يەنى پاكىتلىق ھەقىقەت ساڭا ئاشكارا بولغاندىن كېيىن)، ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگىشىدىغان بولساڭ، سېنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغان ھېچقانداق دوستمۇ بولمايدۇ، مەدەتكارمۇ بولمايدۇ»

مۇسۇلمانلاردىكى ئىسلامنىڭ كۈچىيىشىگە بولغان مۇھەببەتنىڭ تەسىرىدىن، بەزىدە: «ئەھلى كىتابقا يېقىنلاشسام، ئۇلار مۇسۇلمان بولۇپ قالارمىكىن» دېگەن ئۈمىدتە، خاتا قەدەملەرنى بېسىپ سالىدۇ. ئاللاھ تائالا ئايەتتە: ﴿**وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ**﴾ «**سەن يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارنىڭ دىنىغا كىرمىگىچە ئۇلار سەندىن ھەرگىزمۇ رازى بولمايدۇ**» دەپ، مەسىلىنى كەسكىن بايان قىلىپ بەرگەن. يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ياخشىلىق ئاڭلىغىلى ياكى ھەقىقەتنى چۈشەنگىلى ئەمەس، بەلكى ھىيلە-مىكىر قىلىش ئۈچۈن كىرەتتى. شۇڭا

دىن ۋە دەۋەت ئىگىلىرى ئۇلار بىلەن مۇئامىلە قىلغاندا، مەسىلىنىڭ خاراكتېرىنى بىلىشى كېرەك.

﴿وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ دېگەن ئايەتتە "لا" دېگەن سۆز "نصارى"نىڭ ئالدىدا كەلگەن. بىز بۇنىڭدىن يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ ئورتاق نۇقتىسى يوقلىقىنى، بىزدىن بىر نەرسە تەلەپ قىلىش ۋە ھىلە-مىكىر ئىشلىتىشتە ئايرىم-ئايرىم ئىكەنلىكىنى چۈشىنىمىز. يەنى، يەھۇدىيلارنى رازى قىلساق ناسارا، ناسارانى رازى قىلساق يەھۇدي رازى بولمايدۇ. ئەگەر ئايەتتە "لا" سۆزى كەلمەي: "وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ" دېيىلگەن بولسا، ئىككىسىنىڭ بۇ يولدا ئىتتىپاق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرەتتى. ئۇلارنىڭ ئايرىم-ئايرىم ئىكەنلىكى ھەققىدە ئاللاھ تائالا: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ﴾[1] «يەھۇدىيلار: ناسارالارنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق (يەنى ئۇلار توغرا دىندا ئەمەس)، دېدى. ناسارالارمۇ: يەھۇدىيلارنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق (يەنى ئۇلار توغرا دىندا ئەمەس)، دېدى» دېگەن.

ئاللاھ تائالا: ﴿**حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ**﴾ **«ئۇلارنىڭ دىنىغا ئەگەشكەنگە قەدەر»** دېيىش ئارقىلىق، يەھۇدي ياكى خرىستىيان دىنىغا ئەگەشمىگۈچە ئۇلارنى رازى قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى دەۋاتىدۇ. ئەرەب تىلىدا «ئۆزئارا مايىللىقى بار كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە توپلىشىشى» "ملة" دېيىلىدۇ. شۇ نۇقتىدىن دىن "ملة" دەپ ئاتالغان. ئاللاھ تائالا: ﴿وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ﴾[2] «سىلەر چوقۇنغان بۇتلارغا مېنىڭ چوقۇنغنىم يوق. سىلەرنىڭمۇ مەن ئىبادەت قىلغان ئىلاھقا ئىبادەت قىلغىنىڭلار يوق. سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئۆزۈڭلار

[1] سۇرە بەقەرە، 113-ئايەت
[2] سۇرە كافرۇن، 3 ~ 6-ئايەتلەر

ئۈچۈن، مېنىڭ دىنىمنىڭ ئۆزۈم ئۈچۈن» دېگەن ئايەتتە، كاپىر ۋە مۇشرىكلارنىڭ ئېتىقادىنىمۇ دىن سۈپىتىدە تىلغا ئالغان.

يەھۇدىي-ناسارالارنىڭ دىنىغا ئەگىشىپ قېلىشتىن بىزنى ساقلايدىغان بىردىنبىر يول: ﴿إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَى اللَّهِ﴾[1] «توغرا يول ئاللاھنىڭ يولىدۇر». نىشانغا ئەڭ قىسقا يول بىلەن يەتكۈزىدىغان نەرسە ۋە يېتەكلەپ ماڭغۇچى "هُدَى" دېيىلىدۇ. ئاللاھنىڭ يولى پەقەت بىر! ئىنسانلار ئۆزىنىڭ خاھىشى بويىچە مېڭىپ نۇرغۇن تۈيۇق يوللارغا كىرىپ قالدى. تۈيۇق يوللار بىلەن قاپلانغان بۇ دۇنيادا، ئاخىرقى نىشانغا سالامەت يېتىپ بېرىش ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ يولىدا چېكىنمەي مېڭىش كېرەك.

ئاللاھ تائالا ئايەتتىكى بېشىدا ئۇلارنىڭ يولىنى "ملة" «دىن» دېگەن بولسا، ئاخىرىدا "أَهْوَاءَهُم" «نەپسى-خاھىشى» دېگەن. بۇ ئايەت يەھۇدىي ۋە خرىستىيانلارنىڭ دىنىي ئۆز خاھىشىغا ئايلاندۇرۇۋالغانلىقىغا ئىشارەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ ئاللاھ: ﴿**وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ**﴾ **«ساڭا ئىلىم كەلگەندىن كېيىن (يەنى پاكىتلىق ھەقىقەت ساڭا ئاشكارا بولغاندىن كېيىن)، ئەگەر سەن ئۇلارنىڭ نەپسى-خاھىشلىرىغا ئەگىشىدىغان بولساڭ، (سېنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغان) ھېچقانداق دوستۇم بولمايدۇ، مەدەتكارىمۇ بولمايدۇ»** دېگەن. بۇنى رەسۇلۇللاھقا قىلىنغان خىتاب دەپ قارىماسلىقىمىز كېرەك. ئاللاھ تاللىغان ئەلچى قانداقتۇر يەھۇدىي ۋە خرىستىيانلارنىڭ يوللىرىغا ئەگىشىپ، دىنىڭ پىرىنسىپىدىن چۆشۈپ بەرمەيدۇ. شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس تۇرۇپ، «سەن يولىدىن چىقساڭ ئاللاھ سېنى تاشلۇۋېتىدۇ» دېيىلگەن. بۇ يەردىكى مەقسەت، رەسۇلۇللاھنىڭ ئۈممىتىدۇر. بىز قاچان يولىدىن چىقساق، ئاللاھ بىزنى تاشلۇۋېتىدۇ. ئۈممەت 1400 يىلدىن بۇيان ئىسلامدا چىڭ

[1] سۈرە ئال ئىمران، 73-ئايەت

تـــۇرۇپ ئـــززەت تاپقـــان، يىراقلىشـــپ خـــار بولغـــان. بـــۇ ئۇممەتنـــڭ ئىززىتـــى پەقەت ئاللاھنىڭ يولىدا تەۋرەنمەي مېڭىش بىلەن بولىدۇ.

ئـــاللاھ رەســـۇلۇللاھنىڭ قىلىشـــىنى قوبـــۇل كـــۆرمىگەن ئىشـــنى، ھېچكىمـــدىن قوبـــۇل كۆرمەيـــدۇ. رەســـۇلۇللاھتىن كېـــيىن بـــر ئـــادەم چىقـــىپ: «مەن چـــوڭ ئـــالىم، تەتقىقاتلىرىمغـــا ئاساســـەن يەھـــۇدىي ۋە خىرىســـتىيانلارنىڭ يوللىرىغـــا كىرىلـــىپ، ئۇلارغـــا چىرايلىـــق كۆرۈنـــۈش ئـــارقىلىق، ئىززىتىمىزنـــى تاپـــالايمىز» دېســـە، ئۇنىڭغـــا جـــاۋابەن: «ئـــاللاھ ئۆزىنـــڭ دوســـتى بولغـــان پەيغەمبىرىنـــڭ قىلىشـــنى قوبـــۇل كـــۆرمىگەن بـــۇ ئۇســـلۇبنى، باشـــقىلارنىڭ قىلىشـــنى ئەســـلا قوبـــۇل كۆرمەيـــدۇ» دېيىشـــىمىز كېـــرەك. ئـــاللاھ تائـــالا بـــۇ ئـــايەتنى نازىـــل قىلىـــش ئـــارقىلىق، باتىـــل باھـــانىلەر بىـــلەن دىنىنـــڭ پىرىنسىپلىرىدىن چۈشۈپ بەرگۈچىلەرنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ.

69-دەرس

سۈرە بەقەرە 121-ئايەت

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾

«بىز ئاتا قىلغان كىتابنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار بار، ئەنە شۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. كىملەركى كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر»

ھەرقانداق ئىش مۇئتلەق بولمىغاندەك، ئەھلى كىتاب ئارىسىدىمۇ ئاز بىر قىسىم دىندا چىڭ تۇرغان، شەرىئەت بويىچە ماڭغان كىشىلەر بار ئىدى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿**الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ**﴾ **«بىز ئاتا قىلغان كىتابنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار بار، ئەنە شۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ»** دېگەن. ئۆزگەرتىلمىگەن ئەسلى تەۋرات ۋە ئىنجىلنى بىلگەنلەر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇ ئېلىپ كەلگەن رىسالەتكە ئىمان ئېيتقان.

جەئفەر ئىبنى ئەبۇ تالىب بىلەن سىيناددىن 40 نەچچە يەھۇدىي كېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۆزگەرتىلمىگەن تەۋراتنى ئوقۇغانلىقى ۋە رەسۇلۇللاھ ئېلىپ كەلگەن رىسالەتكە ئىمان ئېيتقانلىقى قەيت قىلىنغان. ئاللاھ تائالا بۇ

كىشىلەرنى ۋە بۇنىڭغا ئوخشىغان ئەھلى كىتابتىن ئىمان ئېيتماقچى بولغانلارغا ئېكرام قىلىپ: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ﴾ «بىز ئاتا قىلغان كىتابنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار بار» دېگەن ۋە ئۇلارغا خۇش بېشارەت بەرگەن.

ئايەتتىكى: ﴿**حَقَّ تِلَاوَتِهِ**﴾ «**تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار**» دېگەن سۆز، «ئۆزگەرتمىگەن ۋە ئالماشتۇرمىغان شەكىلدە تىلاۋەت قىلىدىغانلار»نى كۆرسىتىدۇ. يەنى، ئىنسان خاھىشى ئارىلاشمىغان ۋە ھەقىقەتلەر ئۆزگەرتىلمىگەن كىتابلارنى ئوقۇغان كىشىلەر ئىسلامنى بىلەلەيدۇ.

﴿**أُولَـٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَـٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ**﴾ «**ئەنە شۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. كىملەركى كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر**». بۇ ئايەتتە ئەھلى كىتاب ئارىسىدىكى ئۆز كىتابلىرىنى ئۆزگەرتمەي ئەگەشكەنلەرنىڭ دۇنيادا ئىسلام ۋە ئىمان نېئمىتىگە ئېرىشىپ، ئاخىرەتتە مەڭگۈلۈك جەننەتكە نائىل بولىدىغانلىقى، كىتابلىرىنى ئۆزگەرتىپ ھەقتىن باش تارتقانلارنىڭ ئوچۇق ھەسرەت ۋە دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. قۇرئان كەرىم مەسىلىلەرنى دائىم بۇ خىل سىلىشتۇرما شەكلىدە بايان قىلىدۇ. بۇ سىلىشتۇرما مۇئمىنلەرگە ئېكرام كۆرسىتىش ۋە كاززاپلارنىڭ قەلبىگە ھەسرەت تاشلاش ئۈچۈندۇر.

سۈرە بەقەرە 122-ئايەت

﴿يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾

«ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! سىلەرگە بەرگەن نېئمىتىمنى ۋە سىلەرنى ھەممە جاھان ئەھلىدىن ئۈستۈن قىلغانلىقىمنى ياد ئېتىڭلار»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتىمۇ ئۆز نېئمەتلىرىنى ئەسلىتىپ، بەنى ئىسرائىلنى نۇرغۇن مەخلۇقاتلاردىن ئارتۇق قىلىپ، نېئمەتلەرنى كۆپ بەرگەنلىكىنى بايان قىلدى. بۇ نېئمەتلەر ئىچىدىكى ئەڭ بۈيۈك نېئمەت، تەۋراتتا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن خۇش بېشارەت بېرىلگەن ئايەتلەرنىڭ بارلىقىدۇر.

بۇ ئايەتتىكى ئاللاھ تائالانىڭ يەھۇدىيلارغا ئۆزىنىڭ نېئمەتلىرىنى ئەسلىتىشى، ئېغىر دەرىجىدىكى ئەيىبلەشنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈلارنىڭ تەۋراتتا تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، ئۇلار ئىمان ئېيتمىدى. ئەسلى رەسۇلۇللاھ ئۈلارغا نىسبەتەن ئاللاھ تەرەپتىن كەلگەن چوڭ پەزلى-مەرھەمەت ھېسابلىناتتى. بۇ ھەقتىكى مۇسا ئەلەيھىسسالام رەببىدىن رەھمەت تەلەپ قىلغان ۋەقەلىكنى قۇرئان كەرىم ھېكايە قىلىپ: ﴿وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ ۚ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ ۖ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ. الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ

فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾[1] «مۇسا: بىزگە بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە تېگىشلىك ياخشىلىق قىلغىن، بىز ھەقىقەتەن ساڭا تەۋبە قىلدۇق، دېدى. ئاللاھ ئېيتتى: ئازابىم بىلەن خالىغان كىشىنى ئازابلايمەن، مېنىڭ رەھمىتىم مەخلۇقاتنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقتۇر. رەھمىتىمنى (كۇففىردىن ۋە گۇناھتىن) ساقلانغۇچىلارغا، زاكىتىنى بېرىدىغانلارغا ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىمان ئېيتىدىغانلارغا تېگىشلىك قىلىمەن. ئۇلار ئەلچىگە-ئۈممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىلكىدىكى تەۋرات، ئىنجىللاردا ئۇنىڭ (سۈپىتىنىڭ) يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇ ئۇلارنى ياخشى ئىش قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىش قىلىشتىن توسىدۇ، ئۇلارغا پاك نەرسىلەرنى ھالال قىلىدۇ، ناپاك نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئېغىر يۈكىنى يېنىكلىتىدۇ، ئۇلارنى سېلىنغان تاقاق، كويزا-كىشەنلەردىن بوشىتىدۇ (يەنى ئۇلارغا يۈكلەنگەن ئېغىر ۋەزىپىلەرنى ئېلىپ تاشلايدۇ)، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقانلار، ئۇنى ھۆرمەتلىگەنلەر، ئۇنىڭغا ياردەم بەرگەنلەر، ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان نۇر (يەنى قۇرئان)غا ئەگەشكۈچىلەر بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر» دېگەن. دېمەك، ئاللاھ تائالا ئىنجىل ۋە تەۋراتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەنلەرنىڭ بەختكە ئېرىشىدىغانلىقى توغرىلىق ئوچۇق جاۋابنى بەرگەن. بۇ خۇددى ئىمتىھانغا كىرىشتىن بۇرۇن، جاۋابنى دەپ بەرگەندەكلا بىر ئىش ھېسابلىناتتى. ئەمما ئەھلى كىتاب بۇ بۇيۇك پەزىلەتنىڭ قەدرىنى بىلمىدى.

[1] سۇرە ئەئراف، 156، 157-ئايەتلەر

سۈرە بەقەرە 123-ئايەت

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾

«بىراۋغا بىراۋ قىلچىلىك ياردەم قىلالمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ فىدىيەسى قوبۇل قىلىنمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ شاپائىتى پايدا قىلمايدىغان، ئۇلارغا ياردەم قىلىنمايدىغان كۈندىن قورقۇڭلار»

بۇ ئاللاھ تائالانىڭ بەنى ئىسرائىلغا قىلغان يەنە بىر ئاگاھلاندۇرۇشى بولۇپ، بۇ ئايەت سۈرە «بەقەرە»نىڭ 48-ئايىتىدىكى: ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾ «كىشى كىشىگە ئەسقاتمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ شاپائىتى قوبۇل قىلىنمايدىغان، ھېچ كىشىدىن فىدىيە ئېلىنمايدىغان، ئۇلار ياردەمگە ئېرىشەلمەيدىغان كۈندىن قورقۇڭلار» دېگەن مەزمۇن بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ. ئەمما ئىككى ئايەتنىڭ شەكلى ئوخشاش بولغىنى بىلەن مەنىسى پەرقلىنىدۇ.

«بەقەرە»نىڭ 48-ئايىتىدە: ﴿وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ﴾ «ھېچ كىشىنىڭ شاپائىتى قوبۇل قىلىنمايدىغان، ھېچ كىشىدىن فىدىيە ئېلىنمايدىغان» دەپ، شاپائەت ئالدىدا كەلگەن بولسا، بۇ ئايەتتە: **﴿وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ﴾ «ھېچ كىشىنىڭ فىدىيەسى قوبۇل قىلىنمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ شاپائىتى پايدا قىلمايدىغان»** دەپ، فىدىيە

باشتا كەلگەن. ئىككىلا ئايەتتە: ﴿**لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئًا**﴾ **«كىشى كىشىگە ياردەم قىلالمايدىغان»** دەپ، ئىككى كىشى تىلغا ئېلىنغان. يەنى، بۇ ئىككى كىشىنىڭ بىرى شاپائەت قىلمىقچى بولغان كىشى، يەنە بىرى گۇناھكاردۇر. 48-ئايەتتە شاپائەت قىلمىقچى بولغان ئادەم ھېچ ئىش قىلالمىغاندىن كېيىن، شاپائەتكە ئېرىشمەكچى بولغان كىشى يەنە باشقا ئارا تۇرغۇدەك ئادەم ئىزدەيدۇ، ئەمما تاپالمايدۇ. شۇڭا شاپائەت قىلمىقچى بولغان كىشى ئۈچۈن، ئاۋۋال شاپائەت قوبۇل قىلىنمايدىغانلىق سۆزلىنىپ، ئاندىن فىدىيەمۇ ئېلىنمايدىغانلىقى سۆزلەنگەن. ئەمما 123-ئايەتتە گۇناھكاردىن ئاۋۋال فىدىيە ئېلىنمايدىغانلىقى سۆزلىنىپ، ئاندىن شاپائەتنىڭ پايدا بەرمەيدىغانلىقى سۆزلىنىدۇ.

بۇ مەزمۇنلار 48-ئايەتنىڭ تەپسىرىدە سۆزلەنگەن بولغاچقا، كۆپ توختالمايمىز. مەزمۇننى تولۇق چۈشەنمەكچى بولغانلار، ئۇشبۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىگە قايتا مۇراجىئەت قىلغاي.

سۈرە بەقەرە 124-ئايەت

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمنى پەرۋەردىگارى بىر قانچە بۇيرۇقلار (شەرىئەت تەكلىپلىرى) بىلەن سىنىدى، ئىبراھىم ئۇلارنى بەجا كەلتۈردى. ئاللاھ ئۇنىڭغا: سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن، دېدى، ئىبراھىم: مېنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىمنىمۇ پېشۋا قىلساڭ، دېدى. ئاللاھ: مېنىڭ (پېشۋا قىلىش) ئەھدەمگە زالىملار (يەنى كاپىرلار) ئېرىشەلمەيدۇ، دېدى»

ئايەت ئەھلى كىتاب توغرىسىدا كېتىۋاتقىنىدا، ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق، يەھۇدىيلارغا ئەرەبلەرنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە كەبە بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى بايان قىلىپ بېرىۋاتىدۇ. چۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسى بەيتۇلمۇقەددەسىتىن كەبگە يۆتكەلگەنىدە، يەھۇدىيلار: «نېمىشقا قىبلىنى يۆتكەيسىلەر؟ زادى قىبلە بەيتۇلمۇقەددەسمۇ ياكى كەبمۇ؟» ۋە «بىز ئاللاھنىڭ تاللانغان بەندىلىرى، شۇڭا پەيغەمبەرلەر بىزدىن چىقىشى كېرەك» دېگەندەك جېدەللەرنى قىلغان ئىدى.

"إذ" بىرەر ئىشنى ئەسلىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان بولۇپ، بۇ ئايەتتە «ئۆز ۋاقتىدا» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان رەۋىش بولۇپ كەلگەن. "إذا" بولسا "إذ"دىن پەرقلىنىدۇ. مەسىلەن: ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ. وَرَأَيْتَ

النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا﴾[1] «ئاللاھنىڭ يارىدىمى ۋە غەلىبىسى كەلگەن ۋە ئاللاھنىڭ دىنىغا كىشىلەرنىڭ توپ-توپ بولۇپ كىرگەنلىكىنى كۆرگىنىڭدە» دېگەن ئايەتتە، "إذا" شەرت مەنىسىدىكى رەۋىش بولۇپ كەلگەن.

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ﴾ «ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمنى پەرۋەردىگارى بىر قانچە ئەمرلەر (يەنى شەرىئەت تەكلىپلىرى) بىلەن سىنىدى، ئىبراھىم ئۇلارنى بەجا كەلتۈردى». ئايەتتىكى "ابْتَلَىٰ" «سىناق، ئىمتىھان» دېگەن مەنىدە بولۇپ، تىلىمىزدىكى «بالا-قازا» سۆزى بىلەن يىلتىزداش. ئادەتتە بالا-مۇسىبەت تىلغا ئېلىنسا، سەلبىي مەنىنى بىلدۈرۈپ قالىدۇ. ئەمەلىيەتتە بالا-مۇسىبەت بىر ئىمتىھان بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئۆتەلمىسەك بىز ئۇچۇن ياخشى، ئۆتەلمىسەك ئاندىن ھەقىقىي «بالا-قازا» بولىدۇ. شۇڭا "ابْتَلَىٰ" «ئىمتىھان، سىناق» ياخشى بىلەن يامانىنى ئۆلچەيدىغان بىر ئۆلچەم. بىزدىن ئىمتىھان ئېلىۋاتقان زات، پەرۋەردىگاردۇر. پەرۋەردىگار «پەرۋىشكار، لازىم نەرسىلەرنىڭ ھەممىنى بېرىپ كامىل تەربىيەلەپ چىققۇچى» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن تەربىيەلىگۈچىنىڭ ئۆزى تەربىيەلەۋاتقان كىشىلەردىن ئىمتىھان ئېلىشى ناھايىتى نورمال.

ئايەتتىكى "كَلِمَات" «سۆزلەر»نىڭ بىرلىكى "كلمة" «سۆز»دۇر. ئەرەب تىلىدا «سۆز» ئادەتتە تاق سۆزنىلا كۆرسەتمەيدۇ. مەسىلەن: ﴿وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا. مَّا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ ۚ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا﴾[2] «ئاللاھنىڭ بالىسى بار دېگۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرىدۇ. ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا-بوۋىلىرى بۇ بوھتانلىرىدا ھېچقانداق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىدىن چىققان سۆز نېمىدېگەن

[1] سۇرە نەسىر، 1، 2-ئايەتلەر
[2] سۇرە كەھف، 4، 5-ئايەتلەر

www.uyghurkitap.com

چوڭ! ئۇلار پەقەت يالغاننلا ئېيتىدۇ» دېگەن ئايەتتە، دىنسىزلارنىڭ نۇرغۇن سۆزلىرى "كلمة" «سۆز» دەپ بىرلىك شەكلىدە ئىپادىلەنگەن. ئۇيغۇر تىلىدىمۇ «سۆز» كەلىمىسى، كۆپ سۆزلەرنى ئىپادىلەشكىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. يەنى، نەچچە سائەتتىن بۇيان سۆزلەنگەن نۇرغۇن سۆزلەرنى، «سۆزىگىزنى ئاڭلىدىم» دەپ بىرلىك شەكلىدە ئىپادىلىگىلى بولىدۇ.

ئايەتتىكى «سۆز» ئاللاھنىڭ «قىل ۋە قىلما» دېگەن بۇيرۇقلىرىنى كۆرسىتىدۇ. بىزدىن تەلەپ قىلىنغان ۋە ئادا قىلىشىمىز كېرەك بولغان ئاللاھنىڭ كەلىمىلىرى "كَلِمَات" «سۆزلەر» دەپ ئېلىنغان. شۇڭا ئاللاھ تائالانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى نۇرغۇن «سۆزلەر» بىلەن سىنىغانلىقى، نۇرغۇن ۋەزىپىلەرنى يۈكلىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئۆلىمالار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام رەببىدىن تاپشۇرۇپ ئالغان ۋەزىپىلەر توغرىسىدا ئوخشىمىغان قاراشلاردا بولغان. شۇنىسى ئېنىقكى، بۇ ۋەزىپىلەر پەيغەمبەرلەر ئاتىسى بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ماقامىغا لايىق ۋەزىپىلەردۇر. چۈنكى ئىمتىھان-سىناق كىشىنى ئۆز ۋەزىپىسىگە لايىق قىلىپ يېتىلدۈرىدىغان بولغاچقا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغىمۇ تەبىئي ئېغىر سىناقلار كەلگەن.

بەزى ئۆلىمالار: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا كەلگەن سىناق ئون ئىدى» دېسە، بەزىسى: «قىرىق ئىدى، ئۇنىڭ ئونى سۈرە تەۋبەدە سۆزلەنگەن» دېيىشكەن. يەنە: ﴿التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ﴾[1] «(گۇناھلىرىدىن) تەۋبە قىلغۇچىلار، (ئىخلاس بىلەن) ئىبادەت قىلغۇچىلار، (ئاللاھقا) ھەمدۇسانا ئېيتقۇچىلار، روزا تۇتقۇچىلار، رۇكۇ قىلغۇچىلار، سەجدە قىلغۇچىلار، ياخشى ئىشلارغا دەۋەت قىلىپ، يامان ئىشلاردىن توسقۇچىلار، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە رىئايە قىلغۇچىلار (يەنى

[1] سۈرە تەۋبە، 112-ئايەت

ئاللاھنىڭ بېكىتكەن پەرزلىرىنى ئادا قىلىپ، چەكلىگەن ئىشلىرىدىن يانغۇچىلار ھەم ئەھلى جەننەتتۇر)» دېگەن ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان ئون خىل ۋەزىپە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا يۈكلەنگەن (بۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببباستىن كەلگەن رىۋايەت). يەنە بەزىلەر: «سۇرە مۇئمىنۇندا ئون ئىككىسى بار» دېيىشكەن. يەنى: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ. الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ. إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ. أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ﴾[1] «مۇئمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. (شۇنداق مۇئمىنلەركى) ئۇلار نامازلىرىدا (ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۇر بېسىپ كەتكەنلىكتىن) ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر. ئۇلار بىھۇدە سۆز، بىھۇدە ئىشتىن يىراق بولغۇچىلاردۇر. ئۇلار زاكات بەرگۈچىلەردۇر. ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىغۇچىلاردۇر. (يەنى ئەۋرەتلىرىنى) پەقەت خوتۇنلىرىدىن، چۆرلىرىدىن باشقىلاردىن ساقلىغۇچىلاردۇر. بۇنىڭ سىرتىدىن (جىنسىي تەلەپنى قاندۇرۇشنى) تەلەپ قىلغۇچىلار ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر. ئۇلار (يەنى مۇئمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلار نامازلىرىنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئادا قىلغۇچىلاردۇر. ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرى سۈپەتلەرگە ئىگە مۇئمىنلەر نازۇ-نېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدۇر» دېگەن ئايەتتىكى مۇئمىنلەردە بولۇشقا تېگىشلىك ئون ئىككى خىل ۋەزىپە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن.

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ

[1] سۇرە مۇئمىنۇن، 1 ~ 10-ئايەتلەر

www.uyghurkitap.com

وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾[1] «مۇسۇلمان ئەرلەر ۋە مۇسۇلمان ئاياللارغا، مۇئمىن ئەرلەر ۋە مۇئمىن ئاياللارغا، تائەت-ئىبادەت قىلغۇچى ئەرلەر ۋە تائەت-ئىبادەت قىلغۇچى ئاياللارغا، راستچىل ئەرلەر ۋە راستچىل ئاياللارغا، سەۋر قىلغۇچى ئەرلەر ۋە سەۋر قىلغۇچى ئاياللارغا، خۇدادىن قورققۇچى ئەرلەر ۋە خۇدادىن قورققۇچى ئاياللارغا، سەدىقە بەرگۈچى ئەرلەر ۋە سەدىقە بەرگۈچى ئاياللارغا، روزا تۇتقۇچى ئەرلەر ۋە روزا تۇتقۇچى ئاياللارغا، نەپسىلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچى ئەرلەر ۋە نەپسىلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچى ئاياللارغا، ئاللاھنى كۆپ زىكرى قىلغۇچى ئەرلەر ۋە ئاللاھنى كۆپ زىكرى قىلغۇچى ئاياللارغا ئاللاھ مەغپىرەت ۋە كاتتا ساۋاب تەييارلىدى» دېگەن ئايەتتىكى ئەر-ئايال مۇئمىنلەر ھەققىدە دېيىلگەن ۋەزىپىلەر، يەنە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا يۈكلەنگەن.

﴿إِلَّا الْمُصَلِّينَ. الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ. وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ. لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ. وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ. وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ. إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ. وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ. إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ. وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾[2] «پەقەت (تۆۋەندىكىلەر بۇنىڭدىن) مۇستەسنا: ئۇلار نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلار مالىلىرىدىن تىلەيدىغان پېقىرغا ۋە تىلمەيدىغان پېقىرغا مۇئەييەن ھەق (يەنى زاكات) بېرىدۇ. ئۇلار قىيامەت كۈنىگە تەستىق قىلىدىغانلاردۇر. ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ئازابىدىن قورققۇچىلاردۇر. شۇبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ

[1] سۈرە ئەھزاب، 35-ئايەت
[2] سۈرە مەئارىج، 22 ~ 34-ئايەتلەر

پەرۋەردىگارىنىڭ ئازابى (ئاللاھ ئەمەن قىلغاندىن باشقا ھېچبىر ئادەم ئۇچۇن) ئەمەن بولغىلى بولمايدىغان نەرسىدۇر. ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچىلاردۇر. پەقەت خوتۇنلىرى ۋە چۆرلىرى بۇنىڭدىن مۇستەسنا، (ئۆزلىرىنىڭ خوتۇنلىرى ۋە چۆرلىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغانلار) مالامەت قىلىنمايدۇ. (جىنسىي تەلىپىنى قاندۇرۇشنى) بۇنىڭ سىرتىدىن ئىزدىگۈچىلەر ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر. ئۇلار ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلار تۇغرا گۇۋاھلىق بەرگۈچىلەردۇر. ئۇلار نامىزىنى ئادا قىلغۇچىلاردۇر» دېگەن ئايەتلەردە يەنە بىر تۈركۈم تەكلىپلەر تىلغا ئېلىنغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇ سىناق-ئىمتىھانلاردىن جايدا ئۆتۈپ، «پەيغەمبەرلەر ئاتىسى» دېگەن يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشكەن.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوتقا تىرىك ھالدا تاشلىنىش ئارقىلىق ئىمتىھان قىلىنغاندا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: «ھاجىتىڭ بارمۇ؟» دەپ سورىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: «ساڭا يوق، ئەممۇ ئاللاھ تائالا ئەھۋالىمنى بىلىپ تۇرىدۇ، شۇڭا سورىمسامۇ بولىدۇ» دەپ، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمگە يۈزلەنمىدى. يەنە ئەڭ بۈيۈك ئىمتىھان بولغان ئوغلىنى بوغۇزلاشقا بۇيرۇلغاندىمۇ، قەتئىي ئىككىلەنمىدى. دېمەك، ئۇ ئۆزىگە چۈشكەن بارلىق ۋەزىپىلەرنى مۇھەببەت ۋە ئاللاھقا بولغان سۆيگۈ بىلەن ئادا قىلدى. شۇڭا ئاللاھ تائالا تەكلىپلەرنىڭ تۈرىنى كۆپەيتىپ بەردى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقى بارلىق سىناق-ئىمتىھانلاردىن ئۆتتى. بۇ سىناقلارنىڭ نەتىجىسىدە ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى: ﴿قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾ **«ئاللاھ ئۇنىڭغا: سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن، دېدى»** دېگەن ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، پۈتۈن كىشىلەرگە پېشۋا قىلىش بىلەن مۇكاپاتلىغان. شۇڭا كىشىلەر: «مىللىتىڭ نېمە؟» دېگەن سوئالغا، «ئىبراھىم مىللىتىدىن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. يەنى،

www.uyghurkitap.com

ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىنسانىيەتنىڭ رەھبىرى بولۇشنى تاپشۇردى. ئاللاھ تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرىنى قانداق تاللايدىغانلىقىنى ۋە رەھبەرلەرنىڭ دەۋاغا قانداق باش بولىدىغانلىقىنى بىلۈۋېلىشىمىز ئۈچۈن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن شۇ خىل سىناق-ئىمتىھانلار ئېلىندى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ﴿**قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي**﴾ **«مېنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىمنىمۇ پېشۋا قىلساڭ»** دېدى. ئايەتتىكى "ذُرِّيَّة"، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ۋە كېيىن كېلىدىغان نەسلىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ياخشىلىقنىڭ ئۆز بالىلىرى ۋە ئەۋلادلىرىغا بولۇشنى خالاش ئىنساننىڭ تەبىئىتىدۇر. شۇڭا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئىنسانىيەتكە رەھبەر بولۇش ئىشىنىڭ ئەۋلادلىرىغا يۆتكىلىشىنى تەلەپ قىلغان. چۈنكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئەۋلادلىرىنىڭ ئىمانىي قىممەت قاراشتىن مەھرۇم قالماسلىقىنى ۋە ئۇنى قوغداپ مەڭگۈلۈك نېئىمەتكە يېتىشىنى ئارزۇ قىلغان ئىدى. ئەممىا ئاللاھ تائالا ئايەتتىنىڭ ئاخىرىدا: ﴿**قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ**﴾ **«مېنىڭ (پېشۋا قىلىش) ئەھدەمگە زالىملار (يەنى كاپىرلار) ئېرىشەلمەيدۇ، دېدى»** دېيىش ئارقىلىق، ئۆز ئىمان قىممەت قارىشىنى تاشلىۋەتكەن كىشىلەرنىڭ ۋەدە قىلىنغان ئۇرۇنغا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى ئەسكەرتكەن. بۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن پاسىق ۋە زالىملارنىڭمۇ چېقىدىغانلىقى توغرىسىدىكى غەيبىي خەۋەر ھېسابلىنىدۇ. ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى راۋان بولغاچقا، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا يارەمچى بولۇپ كەلگەن ئىدى. ئەممىا ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلىكنى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭكىدىن ئەمەس، بەلكى ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىدىن قىلىشنى خالىدى. بۇنىڭدىن دىنىي ۋەزىپە ۋە رەھبەرلىكنىڭ نەسەب ئارقىلىق مىراس قالمايدىغانلىقىنى، بەلكى لايىق سالاھىيەتنى ھازىرلىغان كىشىلەرگە يۆتكىلىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز.

پەيغەمبەر ئەۋلادى ئاتىلىرىدىن ئىمانىنى قوبۇل قىلىپ قەلبىگە ئورناتقان بولسا، دىنىي رەھبەرلىك ئورنىغا ھەقلىق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنداق بولمىسا، يۇقىرى نەسەبنىڭ ھېچ پايدىسى بولمايدۇ. مەسىلەن: نوھ ئەلەيھىسسالام ئوغلى توپاندا غەرق بولۇپ كېتىۋاتقاندا، قولىنى كۆتۈرۈپ: ﴿رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي﴾[1] «پەرۋەردىگارىم! ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۇلارنىڭ نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)» دەپ دۇئا قىلغاندا، ئاللاھ تائالا رەددىيە قايتۇرۇپ: ﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۖ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ﴾[2] «ئۇ (مەن نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئەمەلى ياماندۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن. دېمەك، بىر پەيغەمبەر ياكى دىنىي رەھبەرنىڭ بالىلىرى لايىق سالاھىيەتنى ھازىرلىمسا، لاياقەتلىك ئىزباسار بولالمايدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ﴾ «ئۇنىڭ ئەمەلى ياماندۇر» دېگەن گەپنى دېمىگەن بولسا، بەزى كىشىلەر: «ئۇ بالا نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئەھلىدىن بولمىغان ئۆگەي بالا ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ قالغان بولاتتى. لېكىن ئۇ، نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز پۇشتىدىن بولغان ئوغلى بولسىمۇ، يامان ئەمەللەرنى قىلغاچقا، دادىسىغا نىسبەت بېرىلمىگەن.

يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنى: «بىز پەيغەمبەر ئەۋلادلىرى، پەيغەمبەر كەلسە بىزدىن كېلىدۇ. بىز ئاللاھنىڭ تاللانغان بەندىلىرى، شۇ سەۋەبتىن جەننەت بىزگە خاس» دېگەن دەۋاسىغا ئىشىنىپ، ھەق يول ۋە ئىمانىنىڭ قىممەت قاراشلىرىدىن نەقەدەر يىراقلىشىپ كەتكەنلىكىنى ئۇنۇتقان ھالدا غەپلەتكە پېتىپ كەتكەن. ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئاللاھنىڭ ئەھدىسىنىڭ ھەقىقەتە ماڭغان ۋە ئىمان قىممەت قارىشىدا چىڭ تۇرغان كىشىگە

[1] سۋرە ھود، 45-ئايەت
[2] سۋرە ھود، 46-ئايەت

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يېتىدىغانلىقىنى، زالىملارنىڭ ئۆزلىرىنى بۇ ئەھۋالغا لايىق دەپ داۋا قىلغانلىقىنىڭ ھېچ پايدىسى يوقلىقىنى بايان قىلىپ بەرگەن. بىز ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرىمۇ ئوخشاش بولۇپ، مەيلى كىمنىڭ ئەۋلادلىرى بولۇشىمىزدىن قەتئىي نەزەر، ئىمان قىممەت قارىشىدىن يىراقلاشساق، ئاللاھنىڭ ۋەدىلىرىگە ھەرگىز ئېرىشەلمەيمىز.

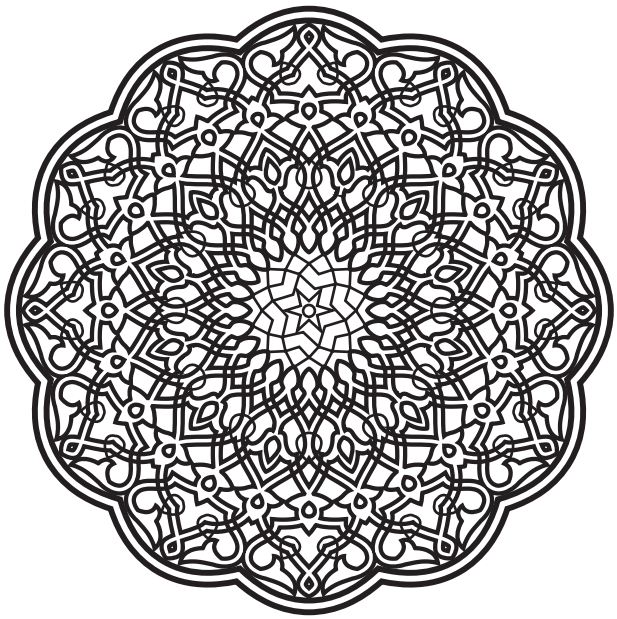

70-دەرس

سۈرە بەقەرە 125-ئايەت

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا بىز كەبىنى كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق. (كىشىلەرگە) ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار (يەنى شۇ يەردە نامаз ئوقۇڭلار دېدۇق). ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىلغا ئۆيۈمنى (يەنى كەبەمنى) تاۋاپ قىلغۇچىلار، ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىلار، رۇكۇ قىلغۇچىلار، سەجدە قىلغۇچىلار ئۈچۈن پاك تۇتۇشنى بۇيرۇدۇق»

ئالدىنقى ئايەتتە ئاللاھ تائالا دىن يولدىكى رەھبەرنىڭ نەسەب ئارقىلىق بولماستىن، پەقەتلا ئىمان قىممەت قارىشىدا مۇستەھكەم تۇرۇش بىلەن بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ بەردى. بۇ يەھۇدىيلارغا قىلىنغان ئېغىر ئاگاھلاندۇرۇش بولۇپ، ئۇلار ئۆزلىرىنى «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادى، ئاللاھنىڭ تاللانغان بەندىلىرى، زېمىندىكى ئۇلۇغ مىللەت» دەپ پەخىرلىنەتتى. ئەمەلىيەتتە ئەرەبلەرمۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى

بولغاچقا، يەھۇدىيلار دەۋاتقان شەرەپكە نائىل بولۇش ھەققى بار ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۆزىگە بېرىلگەن پېشۋالىق نېئمىتىنىڭ ئەۋلادلىرىغىمۇ بېرىلىشىنى سورىغاندا، ئاللاھ تائالا ھەق يولدىن چىققان زالىملارغا بۇ ۋەدىنىڭ بېرىلمەيدىغانلىقىنى ئېنىق بايان قىلدى. شۇنىڭدىن كۆرۈۋالايمىزكى، ھەق يولدىن چىققان يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزىنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىش ھەققى يوق.

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾ «ئۇ ۋاقىتنى بىز كەبىنى كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق».

ئايەتتىكى "الْبَيْت" بولسا "بيتوته" دېگەن سۆزدىن چىققان بولۇپ، ئەسلى لۇغەتتە «پاناھگاھ، ئارامگاھ» دېگەن مەنىلىرى بار. كەبىدە ئاللاھنىڭ بارلىق بەندىلىرى ئارام ئالالايدىغان بولغاچقا، "الْبَيْت" دەپ ئاتالغان. "مَثَابَة" ئەسلى لۇغەتتە «قايتىدىغان ئورۇن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. يەنى، بەيتۇللاھقا بىر قېتىم بارغان ئادەم، رەببىنىڭ ئۆيىدە ھۇزۇر ھېس قىلغاچقا، كېيىن قايتا-قايتا كۆپ قېتىم بارغۇسى كېلىپ تۇرىدۇ. شۇڭا بەيتۇللاھتا بەندىلەرنىڭ زېھنى ئاللاھنى ئەسلەش، كالامنى تىلاۋەت قىلىش ۋە نامىزنى ئوقۇشتىن باشقىغا چېچىلمايدۇ.

ئىنسان كەبىگە قارىغان ھامان، دۇنيا ئىشلىرى ئۇنتۇلۇپ، قەلبتىكى غەم ۋە بىئارامىلىق يوقلىدۇ. ھەج قىلغۇچىنىڭ ئەقلى ۋە قەلبىدىن دۇنيانىڭ چىقىپ كېتىشى، ئاللاھنىڭ بىر رەھمىتىدۇر. چۈنكى ھاجىلار رەببىنىڭ ئۆيىدە بولغاچقا، قانداق خاپىلىق ۋە غېمى بولسا پەرۋەردىگارىغا يۈزلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن غەم-مۇسىبەتلەر كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. بىر قېتىم ھەج قىلغان ئادەمدىن پەرز ئادا بولىدۇ-يۇ، ئەمما ئىنسان قايتا-قايتا ھەج قىلىشنى ئۈمىد قىلىدۇ. ئەگەر كىشىلەر قەلبىدىكى بەيتۇللاھنىڭ جەلپ قىلىش كۈچى داۋاملاشقان بولسا، كىشىلەر بارلىق دۇنيالىق ئىشلىرىنى تاشلاپ، بەيتۇللاھنىڭ ئەتراپىغا ئولۇشۋالغان بولاتتى. ئەمما ئۇنداق قىلغاندا، دۇنيا

ئىشلىرى نورمال داۋاملاشمايدۇ. شۇڭا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەج پائالىيىتى ئاخىرلاشقاندا، ھاجىلارنى ۋەتىنى ۋە بالىلىرىنىڭ قېشىغا قايتىشقا قىزىقتۇراتتى.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾ **«كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق»** دېگەن ئايىتىدىكى "أَمْنًا" «بىخەتەر، ئامان» دېگەنلىك بولۇپ، «كىشىلەر بۇ يەردە ئامان ۋە بىخەتەر قىلىندۇ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئەرەبلەر ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدىن چىقىپ بۇتقا چوقۇنۇپ مۇشرىك بولۇپ كەتكەن ۋاقىتلىرىدىمۇ، ھەج قىلغىلى كەلگەن كىشىلەرنى ئەمىن قىلاتتى. ھەتتا بىراۋنىڭ دادىسىنىڭ قاتىلى بەيتۇللاھتا ئۇچراپ قالسا، ھەرەم دائىرىسىدىن چىققىچە ئۇنىڭغا چېقىلمايتتى. ئاللاھ تائالا بەيتۇللاھ ھەققىدە نۇرغۇن شەرىئەتلەرنى يولغا قويغان. بۇ ئارقىلىق كىشىلەرنى ئۆزئارا ئۇرۇشۇشتىن خالىي قىلغان ۋە بۇ ماكانغا كىرگەن كىشىلەرنىڭ غۇرۇرىنى ساقلىغان. ھەج ئىبىي كىرگەن ۋاقىتتا، ئاللاھ ئۇ ئاينى ئۇرۇش بولمايدىغان «ئامان ئاي» قىلىپ بېرىش ئارقىلىق، ئىنسانلارغا تىنچلىق ۋە مۇلايىملىقنىڭ تەمىنى تېتىتقان.

ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئايەتتىكى «ئامان» سۆزى، ئاللاھنىڭ كەبىنىڭ ئامان جاي ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەرگەنلىكىمۇ ياكى بىزدىن كەبىنى ئامان قىلىشىمىزنى تەلەپ قىلغانلىقىمۇ؟ ئاللاھ تائالا بىزگە كەبىنىڭ ئامانلىقىدىن خەۋەر بەرمىدى، لېكىن ئۇ يەردىكى ھەر بىرىمىزدىن كەبىنى ئامان قىلىشىمىزنى تەلەپ قىلدى. رەببىگە ئىتائەت قىلىدىغان ھەربىر كىشى كەبىنىڭ خاتىرجەملىكىنى ساقلايدۇ. رەببىگە ئىتائەت قىلمايدىغان ئادەم ئۇ يەرنىڭ خاتىرجەملىكىنى ساقلىمايدۇ. تارىختا بىر بۆلۈك كىشىلەر قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلىپ، ھەرەمنى ئۆزىنى قوغدايدىغان توساق قىلىۋالغان ۋە بەيتۇللاھقا ھۇجۇم قىلىپ كىشىلەرنى قىرىۋەتكەن ئەھۋاللارمۇ يۈز بەرگەن. بۇ مەسىلە ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾ «كىشىلەر

ئۇچۇن جەم بولىدىغان ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق» دېگەن ئايىتتىكە زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى ئەمىن قىلىش خەۋپ سۇپىتىدە ئەمەس، بەلكى ۋەزىپە-قانۇن سۇپىتىدە دېيىلگەن. بۇ قانۇننى ئاللاھقا بويسۇنىدىغان كىشىلەر ئورۇنلايدۇ، بويسۇنمىغانلار ئورۇندىمايدۇ. شۇڭا بىز مەككە، كەبە ۋە ھەرەم مەسچىتىنى «يامانلىق بولمايدىغان ئامان جاي» دەپ ئويلىۋالماستىن، بەلكى «ئاللاھ مۇئمىنلەرگە ئامان قىلىشنى بۇيرۇغان جاي» دەپ چۈشىنىشىمىز كېرەك.

﴿وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ **«ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار».** "مقَام"دىكى «م» ھەرپى زەۋەر بىلەن "مَقَام"، پىش بىلەن "مُقَام" دەپ ئىككى خىل ئوقۇلىدۇ. باشقا ئايەتتە "مُقَام" كەلمىسى ئىشلىتىلىپ: ﴿يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ﴾[1] «ئى يەسرىبلىكلەر! بۇ يەردە تۇرماڭلار» دېيىلگەن. بۇ ئىككىلىسى «ئورۇن» دېگەن مەنىدە بولۇپ، "مَقَام" كىشى تۇرغان ئورۇننى ئىپادىلىسە، "مُقَام" تۇرغۇزۇلغان ئورۇننى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا: ﴿وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ «ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار» دېگەن ۋاقتىمىزدا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئۇلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن دەسسەپ تۇرغان ئورۇننى نامازگاھ قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلىمىز.

ئاللاھ تائالا نېمە ئۈچۈن بىزگە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دەسسەپ تۇرغان ئورۇننى نامازگاھ قىلىشنى بۇيرۇدى؟ چۈنكى ئۆز ۋاقتىدا مۇسۇلمانلار ماقامى ئىبراھىمنىڭ ئارقىدا نامىز ئوقۇغاندا، كەبە توسۇلۇپ قالغاندەك ھېس قىلىپ، ئۇ يەرنى بوش قالدۇراتتى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بەيتۇللاھتكى نامازخانلارنىڭ ئارىسىدا يوچۇق قېلىشنى خالىمايتتى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلمامدۇق؟» دەپ سورىدى. بۇ كەبىنى ماقامى ئىبراھىمنىڭ توسۇۋالغانلىقى سەۋەبىدىن،

[1] سۇرە ئەھزاب، 13-ئايەت

باشقىلارنىڭ ئۇنىڭ ئارقىسىدا نامىاز ئوقۇمىغانلىقىدىن ئەجەبلىنىش سەۋەبىدىن سورالغان سوئال ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا: ﴿وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ «ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

ئاللاھ تائالا ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىشىمىزنى بۇيرۇغانلىقى، ئۇنىڭ كەبە بىلەن نامازخان ئارىسىنى ئايرىپ تۇرغان شۇ ئورننى مۇقىمدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ﴾[1] «ئۇنىڭدا (كەبىدە) ئوچۇق ئالامەتلەر بارىكى، ماقامى ئىبراھىم شۇلارنىڭ بىرى» دېگەن ئايەت ئارقىلىق، بىزگە ئۇنىڭ ئادەتتىكى تاش ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈپ قويغان. چۈنكى ئۇ تاش كەبىنىڭ قۇرۇلۇش قىسمىسىگە باغلىنىشلىق بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇ ئورۇندا تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن كەبىنىڭ ئۇلىنى ئېگىزلەتكەن ئىدى. شۇڭا ھەر ۋاقىت ماقامى ئىبراھىمنى كۆرگىنىمىزدە، كەبىنى بىنا قىلىش ھېكايىسى كۆز ئالدىمىزغا كېلىدۇ.

بەيتۇللاھنىڭ بىنا قىلىنىش تارىخى توغرىسىدا، ئۆلىمالار ئارىسىدا ھەرخىل كۆز-قاراشلار بار. بەزى ئۆلىمالار: «بەيتۇللاھنىڭ قۇرۇلۇشى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بولغان» دەپ قارىسا، بەزىلىرى: «ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە بولغان» دەيدۇ. ئۇچىنچى قاراشتىكى كىشىلەر: «بەيتۇللاھ ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇنلا بار ئىدى» دېيىشىدۇ. بىز بەيتۇللاھنىڭ بىنا قىلىنىش مەسلىسىنى تەتقىق قىلغانىدا، چوقۇم بۇ ھەقتىكى پۈتكۈل ئايەتلەرنى بىر يەرگە ئەكىلىپ مۇلاھىزە قىلىشىمىز لازىم. بىز ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۖ إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾[2] «ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل

[1] سۈرە ئال ئىمران، 97-ئايەت
[2] سۈرە بەقەرە، 127-ئايەت

كەبىنىڭ ئۇلىنى قويۇرۇۋېتىپ: پەرۋەردىگارىمىز بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن» دېگەن ئايىتىدىن نەتىجىنى بايقىيالايمىز. ئايەتتىكى "يَرْفَعُ" دېگەن كەلىمە «قويۇرۇش، كۆتۈرۈش» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدىغان بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنى «سالدى» دېيىلمەستىن، «كۆتۈردى» دېيىلگەن. بۇ بەيتۇللاھنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام قويۇرۇشتىن بۇرۇنلا مەلۇم ئېگىزلىكە ۋە كەڭلىكە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. شۇڭا بەيتۇللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن بار ئىدى. نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا زېمىننى توپان بېسىپ، بەيتۇللاھنىڭ ئالامەتلىرىنى ئۆچۈرۈۋەتكەن. ئاللاھ تائالا كىشىلەرنى باشلاپ كېلىدىغان بەلگە-ئالامەت قويۇش ئۈچۈن: ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ﴾[1] «ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللاھنىڭ ئورنىنى تەيىنلەپ بەردۇق» دەپ، ئۆزىنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا بەيتۇللاھنىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ قويغانلىقىنى بايان قىلىپ بەرگەن.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئايالى ھاجەر ۋە سۈتتىن ئايرىلمىغان ئىسمائىلنى بەيتۇللاھنىڭ ئورنىغا تاشلاپ قويۇپ ماڭغاندا: ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾[2] «پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن (يەنى ساڭا ئىبادەت قىلسۇن دەپ) سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم» دەپ دۇئا قىلغان. يەنى، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بۇۋاق ۋاقتىدىلا بەيتۇللاھ بار بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىدا: «ئۇلارنى ھۆرمەتلىك ئۆيلىرىنىڭ قېشىغا قويۇپ قويدۇم» دېگەن. لېكىن

[1] سۇرە ھەج، 26-ئايەت
[2] سۇرە ئىبراھىم، 37-ئايەت

www.uyghurkitap.com

كەبىنىڭ ئۇل-تاملىرى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام كەبىنى سېلىشتا دادىسىغا ياردەملەشكۈدەك ياش يىگىت بولغان ۋاقتىدا سېلىنغان.

ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾[1] «ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللا) مەككىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر» دەپ، ئىنسانلار ئۈچۈن قۇرۇلغان تۇنجى ئۆي توغرىسىدا سۆزلىگەن. ئىنسانلار دېگىنىمىز، ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تاكى قىيامەتكىچە بارلىق كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ. دېمەك، بەيتۇللاھ بۇرۇنلا ئاللاھ تەرىپىدىن قۇرۇلۇپ، كېيىن ئورنى بەلگىلەپ بېرىلگەن. مالائىكىلەر ئاللاھ قۇرۇشنى ئىرادە قىلغان يەرگە، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن بەيتۇللاھنى سالغان. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى زېمىنغا چۈشۈرۈش بىلەن بىرگە، تەۋبە قىلىش پىرىنسىپىنى يولغا قويۇپ، بۇ ئۆينى ئادەملەرنىڭ رەببىگە تەۋبە قىلىدىغان، نامازئوقۇيدىغان ۋە ئىبادەت قىلىدىغان ئورنى قىلىپ بەلگىلەپ بەرگەن.

كەبە ئاللاھنىڭ ئۆيىنىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بىر سۈمبۇلدۇر. ئاللاھنىڭ ئۆيى (بەيتۇللاھ)، كەبىنىڭ تېگىدىكى ئۇلدىن ئەرشكە تاقاشقان پۈتۈن ئارىلىقنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى، ھازىر كەبىنىڭ ئەتراپىدا ئېگىز ئىمارەتلەر سېلىندى. ئۇنىڭ ئۆگزىسىدە نامازئوقۇغان كىشىلەر كەبىگە يۈزلىنەلمەيدۇ، بەلكى يۇقىرىقى ھاۋا بوشلۇقىغا يۈزلىنىپ ئوقۇيدۇ. ھەرەمنىڭ يەر ئاستىدا نامازئوقۇغان كىشىمۇ كەبىنىڭ ئۆزىگە يۈزلىنەلمەيدۇ، بەلكى ئاستىنقى ئۇلىغا يۈزلىنىدۇ. ئەممىا ھەر ئىككىلسى ئاللاھنىڭ ئۆيىگە يۈزلىنىپ نامازئوقۇغان بولىدۇ.

[1] سۈرە ئال ئىمران، 96-ئايەت

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بەيتۇللاھنىڭ تېمىنى ئۆز ئېگىزلىكىنى مىقدارىغا يەتكۈزسە يېتەرلىك بولاتتى. ئەمما ئۇنى بىر ئاز ئېگىزرەك قىلىش ئۈچۈن، تاشتىن بىرنى ئەكىلىپ كەبىنى ئاشۇ تاش مىقدارى ئېگىزلەتتى. ئاللاھ تائالا ئۇ تاشنى كەبىنىڭ قېشىدا قويۇشنى ۋە نامازگاھ قىلىشنى ئىرادە قىلدى. چۈنكى ئاللاھ تائالا مۇئمىنىنىڭ ۋەزىپىنى مۇھەببەت بىلەن ئاشۇرۇپ قىلىشنى ياخشى كۆردۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ رەببىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنداشتىكى مۇھەببىتى ۋە ئاشۇرۇپ قىلىشقا ئۇرۇنۇشىنىڭ دەللىلى سۈپىتىدە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈت شەكلى بولغان تاش ھېلىھەم ئورنىدا تۇرماقتا. بەزىلەر: «بۇ تاش ئاللاھتىن قورققانلىقىدىن يۇمشاپ كەتكەچكە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈت شەكلى چۈشكەن» دېسە، بەزىلەر: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تاشتا تۇرۇپ كەبىنى ئېگىزلەتكەن ۋاقتىدا، تەڭپۇڭلۇقنى ساقلاپ تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، تاشقا ئۆز پۈت شەكلىنى ئويغان» دەپ قارايدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**طَهِّرَا بَيْتِيَ**﴾ **«پاك تۇتۇشىنى بۇيرۇدۇق»** دېگەن سۆزى، بەيتۇللاھنىڭ ئالامەتلىرىنىڭ يوقۇلۇپ، باشقا يەرلەردىن پەرقسىز بولۇپ كەتكەنلىكىنىڭ دەللىلى. كىشىلەر مالىلىرىنى بوغۇزلاپ، ئەخلەتلىرىنى تاشلاپ بەيتۇللاھنى بۇلغىۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى مەينەتچىلىكىنى تازىلاپ، ئۇ يەرنى ئۈچ خىل كىشىنىڭ ئىبادەت قىلىشىغا لايىق ھالەتكە ئەكىلىشكە بۇيرۇغان. بىرىنچىسى «تاۋاپ قىلغۇچىلار، چۆرگۈلىگۈچىلەر» مەنسىدىكى ﴿**الطَّائِفِينَ**﴾ سۆزى بولۇپ، ساقچىلارنىڭ كەچتە ئەتراپىنى چارلاپ چۆرگۈلىشىگىمۇ مۇشۇ كەلىمە قوللىنىلىدۇ. بۇ كەلىمە قۇرئاندىكى: ﴿فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ. فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ﴾[1] «ئۇلار ئۇخلاۋاتقاندا، باغقا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ئازاب (يەنى يانغىن) نازىل بولۇپ، باغ

[1] سۇرە قەلەم، 19، 20-ئايەتلەر

(كۆيۈپ) قاپقارا كۈلدەك بولۇپ قالدى» دېگەن ئايەتتە، ئوتنىڭ باغنىڭ پۈتۈن يېرىنى چۆرگىلەپ كۆيدۈرۈپ كۈل قىلغانلىقى تەسۋىرلەنگەن. ئىككىنچىسى، ﴿**الْعَاكِفِينَ**﴾ «**ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچى**». ئۈچىنچىسى، ﴿**الرَّكَّعِ السُّجُودِ**﴾ «**نامازئوقۇغۇچىلار**»دۇر. شۇڭا بەيتۇللاھ قېيامەتكىچە بارلىق تاۋاپ، رۇكۇ ۋە سەجدە قىلغۇچىلار ئۈچۈن پاك يەر ۋە قىبلە ھېسابلىنىدۇ.

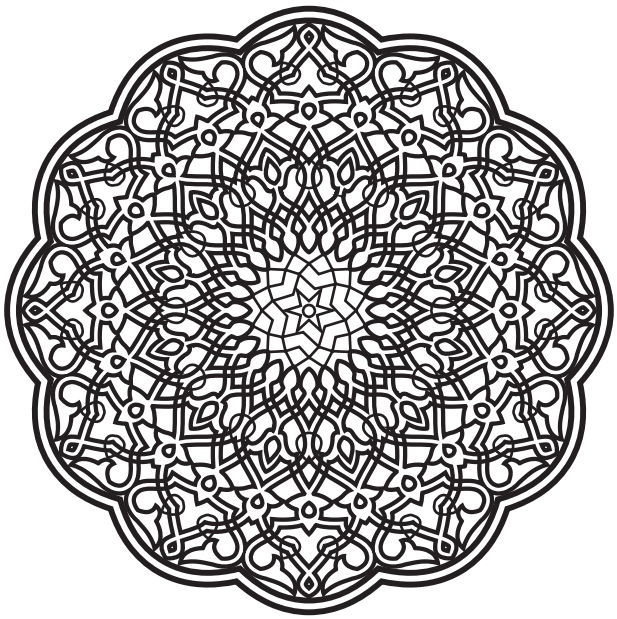

سۈرە بەقەرە 126-ئايەت

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُم بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم: پەرۋەردىگارىم! بۇ يەرنى (يەنى مەككىنى) تىنچ شەھەر قىلىپ بەرگىن، ئاھالىسىدىن ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقانلارنى تۈرلۈك مېۋىلەر بىلەن رىزىقلاندۇرغىن، دېدى. ئاللاھ: كاپىر بولغان ئادەمنىمۇ (رىزىقتىن) ئازغىنە مۇددەت (يەنى ھاياتلىقىدا) بەھرىمەن قىلىمەن، ئاندىن كېيىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) دوزاخقا ھەيدەيمەن، دېدى. (بۇ) نېمىدېگەن يامان ئاقىۋەت!»

ئاللاھ تائالا ئىلگىرىكى ئايەتتە: ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾ «ئۆز ۋاقتىدا بىز كەبىنى كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق» دەپ ئەمىن قىلىپ بولغان تۇرسا، بۇ ئايەتتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەككىنى ئەمىن شەھەر قىلىپ بەرسىلە» دەپ دۇئا قىلغىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ بار نەرسىنى قايتا تەلەپ قىلىشنى كۆرگەن ۋاقتىمىزدا، مەقسەتنىڭ ئۇنىڭ داۋاملىشىشى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشىمىز كېرەك. شۇڭا بۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بەيتۇللاھتىكى ئەمىنلىكىنى داۋاملاشتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بۇ خەل شەكىلنى قۇرئاننىڭ باشقا ئايەتلىرىدىمۇ ئۇچرىتىمىز. مەسىلەن: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنزَلَ مِن قَبْلُ﴾[1] «ئى مۇئمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئاللاھ ئۇنىڭغا نازىل قىلغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ۋە ئىلگىرى ئاللاھ نازىل قىلغان كىتابلارغا (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرى نازىل قىلىنغان ساماۋى كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار» دېگەن ئايەتتە، «ئى مۇئمىنلەر!» دەپ خىتاب قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، «ئاللاھقا، رەسۇلىغا ۋە كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈڭلار» دەپ ئىمان تەلەپ قىلىنغان. يەنى، ئاللاھ مۇئمىنلەرنىڭ ئىمانىدا داۋاملىششى كېرەكلىكىنى بۇيرۇغان.

شۇڭا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ: ﴿رَبِّ اجْعَلْ هَـٰذَا بَلَدًا آمِنًا﴾ **«پەرۋەردىگارىم! بۇ يەرنى (يەنى مەككىنى) تېنچ شەھەر قىلىپ بەرگىن»** دېگەن دۇئاسى، «ئى رەببىم، سىلى ئىلگىرى بەيتۇللاھنى ئەمىن قىلىپ بەردىلە، بۇ ئەمىنلىكنى قىيامەت كۈنىگىچە قىلىپ بەرگەيلا» دېگەنلىك بولىدۇ ياكى "آمِنًا" كەلىمىسىنى «ئەمىن قىلىش» دەپ تەرجىمە قىلماي، «ئىمان ئېيتقان» دەپ تەرجىمە قىلىپ، «بەيتۇللاھقا كىرگەن كىشىنى ئىمانلىق قىلىپ بەرسىلە، ئىمان نېئمىتىنى بەرسىلە» دېسەكمۇ بولۇشى مۇمكىن.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿رَبِّ اجْعَلْ هَـٰذَا بَلَدًا آمِنًا﴾ **«پەرۋەردىگارىم! بۇ يەرنى (يەنى مەككىنى) تېنچ شەھەر قىلىپ بەرگىن»** دېگەن ئايىتى، يەنە بىر ئورۇندا: ﴿رَبِّ اجْعَلْ هَـٰذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾[2] دەپ تەكرار كەلگەن. بۇ ئىككى ئايەتنىڭ بىرىنچىسىدە "بَلَد" سۆزى ئېنىقسىز كەلگەن بولسا، ئىككىنچى ئايەتتە "الْبَلَد" دەپ ئېنىق كەلگەن. ئېنىق شەكىلدە كەلگەندە، ئاللاھ تائالادىن تۇرغان يېرىنى شەھەر قىلىپ بېرىش ۋە بۇ يەرنى خاتىرجەم قىلىپ

[1] سۇرە نىسا، 136-ئايەت
[2] سۇرە ئىبراھىم، 35-ئايەت

بېرىشتىن ئىبارەت ئىككى خىل ئىشنى سۇرىغان بولىدۇ. لۇغەتتە قۇي تېرىسىدىكى باشقا جايدىن پەرقلىق ئورۇن "بَلَد" دەپ ئاتىلىدۇ. يەنى، ئاپئاق قوينىڭ پۇتى قارا بولسا، ئەرەبلەر ئۇ پەرقلىق يەرنى "بَلَد" دەپ ئاتىشىدۇ. بۇ سۆز نېمە ئۈچۈن شەھەرگە ئىشلىتىلگەن؟ ئەرەب دىيارىنىڭ كۆپىنچىسى قۇملۇق ۋە قاقاسلىق بولغاچقا، كىشىلەر يىغلىپ ئاۋات بولغان يەر باشقا زېمىنلاردىن ئالاھىدە پەرقلىق كۆرۈنىدۇ. شۇڭا ئۇلار شەھەرنى "بَلَد" دەپ ئاتىغان.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايەتتىكى: ﴿**وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ**﴾ **«ئىمان ئېيتقانلارنى تۇرلۇك مېۋىلەر بىلەن رىزىقلاندۇرغىن»** دېگەن سۆزىمۇ ئەمىلىكنىڭ تەلەپلىرىدىن بىرىدۇر. چۈنكى ھاياتلىققا زۆرۈر بولغان رىزىق ۋە مېۋە-چېۋە ھازىرلانغان شەھەردە، ئىنسانلار تۇرۇپ قالالايدۇ ۋە ئەمىن بولالايدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ دۇئاسىدىن پەقەت مۇئمىنلەرگىلا رىزىق تىلىگەنىدەك مەنە چىقىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا: ﴿إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾[1] «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن» دېگىنىدە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ﴿وَمِن ذُرِّيَّتِي﴾ «مېنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىمنىمۇ پېشۋا قىلسىڭ» دېگەن. ئاللاھ تائالا بۇنىڭغا جاۋابەن: ﴿لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾ «مېنىڭ (پېشۋا قىلىش) ئەھدەمگە زالىملار (يەنى كاپىرلار) ئېرىشەلمەيدۇ» دېگەن ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر دۇئاسى رەت قىلىنغاچقا، رىزىق دۇئاسىغا كەلگەندە، «مەككىدىكى زالىملارغا ئاللاھ رىزىق يەتكۈزمەيدۇ» دەپ ئويلاپ: ﴿**وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُم**﴾ **«ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقانلارنى تۇرلۇك مېۋىلەر بىلەن رىزىقلاندۇرغىن»** دەپ دۇئا قىلغان. لېكىن ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەزىرىنى ئۇلۇھىيەت نېئمىتىنى بىلەن رۇبۇبىيەت نېئمىتىنىڭ پەرقىنى بولىدىغانلىقىغا تارتىۋاتىدۇ. دىندىكى پېشۋالىق ۋە

[1] سۈرە بەقەرە، 124-ئايەت

ئىمامەتچىلىك ئۇلۇھىيەت نېئمىتى بولغاچقا، پەقەتلا مۇئمىنلەرگە خاس قىلىندى. ئەمما رىزىق ئاللاھ تائالانىڭ رۇبۇبىيەت نېئمىتى بولغاچقا، مۇئمىن ۋە كاپىرغا ئورتاق بېرىلىدۇ. چۈنكى مۇئمىن ۋە كاپىر ھەر ئىككىلسىنى بۇ ھاياتقا ئاللاھ تائالا ئەكەلگەن بولغاچقا، رىزقىغا ئاللاھ ئۆزى كېپىل بولغان.

ئاللاھ تائالا: ﴿**وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا**﴾ **«كاپىر بولغان ئادەمنىمۇ (رىزىقتىن) ئازغىنە مۇددەت (يەنى ھاياتلىقىدا) بەھرىمەن قىلىمەن»** دېگەن سۆزىدە, ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشەنچىسىنى توغۇرلاپ، ئۆزىنىڭ مۇئمىن ياكى كاپىر دېمەستىن، ياراتقان بارلىق مەخلۇققا رىزىق بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. ئايەتتىكى "التَمَتُّع" سۆزى، ئىنسان ياخشى كۆرىدىغان، داۋاملىشىشى ۋە تەكرارلىنىشىنى ئارزۇ قىلىدىغان نەرسىلەرنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ بۇ دۇنياغا ئەكەلگەن ئىكەن، رىزقىغا ئەلۋەتتە كېپىل بولىدۇ. ئاللاھ تائالا ھەرگىزمۇ قۇياشقا: «مۇئمىنلەرنىڭ يەرلىرىگلا چۈشكىن»، ھاۋاغا: «زالىملار سەندىن نەپەسلەنمىسۇن» دېمەيدۇ. دۇنيادىكى نېئمەت ئومۇمغا بولىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**فَأُمَتِّعُهُ**﴾ **«(رىزىقتىن) بەھرىمەن قىلىمەن»** دېگەن سۆزى، بەھرىمەن قىلىشنىڭ بۇ دۇنيادا داۋام قىلىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى. تائام، ئىچىملىك ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت قاتارلىق ھەرقانداق نېئمەتنىڭ ئۆز ئالدىغا ھۆزۈرى بولىدۇ. دۇنيادا نۇرغۇن نەرسىلەردىن ھۆزۈرلانساقمۇ، ئەمما ئاللاھ تائالا بۇ ھۆزۈرنى "قَلِيلًا" «ئازغىنە» دەپ سۈپەتلىدى. چۈنكى بۇ دۇنيادىكى نېئمەتلەر قانچىلىك كۆپ بولۇپ كەتسۇن، ئاخىرەتكە نىسبەتەن ناھايىتى ئاز ھېسابلىنىدۇ.

﴿**ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ**﴾ **«ئاندىن كېيىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) دوزاخقا ھەيدەيمەن، دېدى. (بۇ) نېمىدېگەن يامان ئاقىۋەت!».** ئايەتتىكى "أَضْطَرُّه" «ھەيدەيمەن، قىستايمەن» دېگەن سۆز، ئاخىرەتتە

ئىنسانلىنىڭ پۈتكۈل تاللاش ھوقۇقىنىڭ ئېلىپ تاشلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ھەتتا ئىنسان دۇنيادىكى گۇناھ ئىشلاردىمۇ بويسۇنغان ئەزالىرىغا، ئاخىرەتتە ئىگە بولالمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾[1] «شۇ كۈندە ئۇلارنىڭ تىللىرى، قوللىرى ۋە پۇتلىرى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ» دېگەن. ئەمەلىيەتتە ئىنسان ئەزالىرىنىڭ گۇناھ قىلغۇسى بولمىسىمۇ، دۇنيادا ئىگىسىگە بويسۇنۇشى ئەمىر قىلىنغاچقا، گۇناھ ئىشلاردىمۇ ئىگىسىگە بويسۇنىدۇ. كۈپۈر سۆزلىگەن تىل، ھاراق سورۇنى ۋە بۇزۇقچىلىققا ماڭغان پۇت، ئۆلتۈرگەن ۋە ئوغرىلىق قىلغان قول قىيامەت كۈنى ئىگىسىنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھ بېرىدۇ. نەتىجىدە دوزاخ ۋە قاتتىق ئازابقا مۇپتىلا بولىدۇ.

ئاللاھ ھەممىمىزنى ئاخىرەتتە بەدەن ئەزالىرى زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدىغان كىشىلەردىن قىلمىسۇن، دۇنيادا بېرىلگەن ئەركىنلىك نېئمىتىنى ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلىشقا ئىشلىتىدىغان كىشىلەردىن قىلسۇن!

[1] سۈرە نۇر، 24-ئايەت

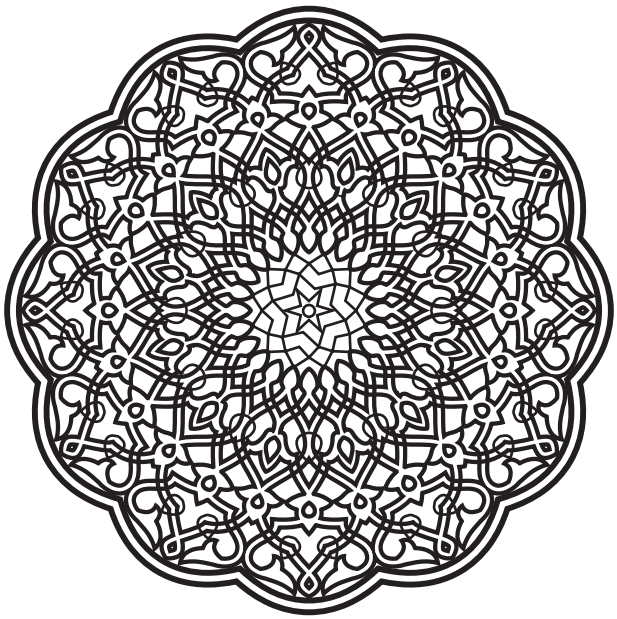

71-دەرس

سۈرە بەقەرە 127-ئايەت

﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۖ إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل كەبىنىڭ ئۇلىنى قويۇرۇۋېتىپ: پەرۋەردىگارىمىز بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ بەيتۇللاھنىڭ ئۇلىنى قويۇرۇش جەريانىنى ھېكايە قىلىپ بېرىۋاتىدۇ. زېھنىمىزگە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئۇلىنى قويۇرۇۋاتقان شۇ ھالەتنىڭ تەسەۋۋۇرىنى ئەكىلىش ۋە ئۇ ئىشلارنى كۆز ئالدىمىزدا يۈز بېرىۋاتقاندەك تەسۋىرلەپ بېرىش ئۈچۈن، "يَرْفَعُ" دېگەن ھازىرقى زامان پېئىلى قوللىنىلغان.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ تېمىنى قويۇرۇپ، ئېگىزلىكى بويىدىن ئاشقاندا، ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە پۈتىغا قويىدىغان تاش ئىزدەپ ماڭدى. ئۇلار ئىككى ئادەمنى كۆتۈرەلەيدىغان تاشتىن بىرنى تاپتى ۋە كەبىنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. ئىبراھىم

ئەلەيھىسسالام تاشىنىڭ ئۇستىگە چىقتى، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئاستىدىن تاش سۇنۇپ بېرىشكە باشلىدى. ئاللاھ تائالا بىزدىن مۇشۇ قېينىچىلىقلارنى ئەسكە ئېلىشىمىزنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. ئۇلار قېينىچىلىق تارتىۋاتقان بولسىمۇ، ئاللاھ تائالادىن پەقەت: «ئى ئاللاھ! بىز بۇيرۇقلىرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن قىلىۋاتقان ئىشىمىزنى قوبۇل قىلسىلا، بىزگە ئۇنىڭ ئەجرىنى بەرسىلە» دېگەندىن باشقا ھېچقانداق نەرسە تەلەپ قىلمىدى.

﴿إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ **«سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن»** دېگەن ئايەت، «ئى ئاللاھ سەن بىزنىڭ دۇئايىمىزنى، گەپ-سۆزلىرىمىزنى ئاڭلاپ تۇرىدىغان، نىيىتىمىزنى بىلىپ تۇرىدىغان زات. بىز بۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلىدۇق، بىزنىڭ بۇنىڭدىن باشقا ئۇمىدىمىز يوق» دېگەنلىك بولىدۇ. ئەمەللەرنىڭ ھەممىسى نىيەتكە باغلىق. ئىككى ئادەم ئوخشاش بىر ئىشنى قىلسىمۇ، ئۇلارنىڭ بىرى ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ئىش قىلغانلىقى ئۈچۈن ئەجرىگە ئېرىشىدۇ. يەنە بىرى ئىشنى پەقەت دۇنياۋى مەنپەئەت ئۈچۈن قىلغاچقا، ھېچقانداق ئەجرگە ئېرىشەلمەسلىكى مۇمكىن.

ئاللاھ تائالا نىيەتلەرنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ھەرقانداق ئەمەل خالىس ئاللاھ تائالا ئۈچۈن بولسا، قوبۇل قىلىنىدۇ. رەسۇلۇللاھ بۇ ھەقتە: "إنما الأعمال بالنيات، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها، فهجرته إلى ما هاجر إليه"[1] «بارلىق ئەمەللەر پەقەت نىيەتكە باغلىقتۇر. ھەرقانداق ئىنسان پەقەت نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ. كىمكى ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ھىجرەت قىلسا، ئۇنىڭ ھىجرىتى ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن بولىدۇ. كىمكى بۇ

[1] بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى، ئەبۇ داۋۇد، نەسەئى، ئىبنى ماجە قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان

www.uyghurkitap.com

دۇنيادا پۇل مالغا ئېرىشىش ياكى خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن ھىجرەت قىلسا، ئۇنىڭ ھىجرىتى نىيەت قىلغان نەرسىسى ئۈچۈن بولىدۇ» دېگەن. ئەگەر ئەمەل خالىس ئاللاھ تائالا ئۈچۈن بولمىسا، ئۇنىڭغا ساۋاب بېرىلمەيدۇ.

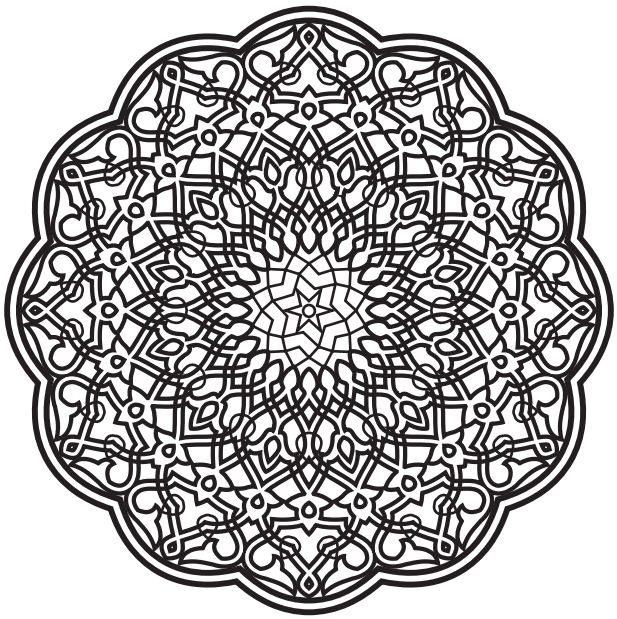

سۇرە بەقەرە 128-ئايەت

﴿رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

«پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن قىلغىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقارغىن، بىزگە ئىبادەتلىرىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلدۈرگىن، تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن»

ۋەزىپىنى خۇشاللىق بىلەن ئادا قىلىش بىلەن مەجبۇرىي قىلىشنىڭ پەرقى بار. بۇ ئىككى خىل ھالەتتە قىلغان ئوخشاش ئىشقا بېرىلىدىغان ئەجرمۇ، يارىتىدىغان نەتىجىمۇ پەرقلىق بولىدۇ. يۇقىرىدىكى ئايەت ئىبراھىم ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالاملارنىڭ كەبىنى سېلىپ پۈتتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن قىلغان دۇئاسىدۇر. ئادەتتە ئىنسان ئىشنى تۈگىتىپ، شۇ ئىشتىن ھۇزۇر ۋە راھەت ھېس قىلغان ۋاقتىتا، يەنە باشقا بىر ئىشنى قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەگەر ئىنسان قىلغان ئىشىدىن ھۇزۇر ھېس قىلمىسا ياكى ئىشنى قىلىش جەريانىدا بىرەر قىينچىلىققا ئۇچراپ قالسا، ئىشنى پۈتتۈرۈپلا «ئۇستۇمدىكى ۋەزىپە ئاخىرى تۈگىدى» دەپ بولىدى قىلىدۇ.

ئىبراھىم ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن، شۇنچە قىينىچىلىقتا كەبىنى پۈتتۈرۈپ بولۇپلا ئاللاھقا: ﴿**رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ**﴾ **«ئى ئاللاھ، بىزنى سىلىگە ئىتائەت قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ قاتارىدىن قىلسىلا»** دەپ دۇئا قىلدى. ئادەتتە ئىنسان قىلغان ئىشنىڭ مۇكاپاتىنى ئويلىغان ۋاقىتتا، قىلغان ئىشىدىن ھۇزۇر ھېس قىلىدۇ. بۇ يەردە ئاللاھ تائالانىڭ بېرىدىغان مۇكاپاتى مەڭگۈلۈك جەننەتتۇر. ئىبراھىم ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنىڭ ھۇزۇرى ۋە مۇكاپاتىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ بۇنداق ئەمرلەرنى ئۆزىنىڭ ئەۋلادلىرىغىمۇ نىسبەت قىلىشنى ئۈمىد قىلىپ: ﴿**وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ**﴾ **«بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقارغىن»** دېدى. بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغىنى بىز بىلىدىغان ئادەتتىكى مۇسۇلمان ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرلىرىنى خۇشاللىق بىلەن تاپشۇرۇپ ئېلىپ، سۆيۈپ تۇرۇپ ئىجرا قىلىدىغان بىر ئۈممەتتۇر.

ئايەت بىزگە پەرزەنت تەربىيەسىدىن سىگنال بېرىۋاتىدۇ. پەرزەنتى ياخشى تەربىيەلەنمىگەن بىر ئادەمگە نۇرغۇنلىغان بايلىق بېرىلگەن تەقدىردىمۇ، ھېچقانداق نېئمەت بېرىلمىگەن بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پەرزەنت تەربىيەسى، ئاتا-ئانىنىڭ بەخت-سائادىتى ۋە بايلىقىنىڭ ئىپادىسى. ئاتا-ئانا ئۆزىنىڭ پۈتۈن ئارزۇ-ئارمانلىرىنى باللىرىغا باغلايدىغان بولغاچقا، پەرزەنت تەربىيەسى ياخشى بولمىسا، بەخت-سائادەتتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. بىز ئايەتتىن شۇنى كۆرۈۋالالايمىزكى، ئاتا-ئانىنىڭ ئەڭ چوڭ مەسئۇلىيىتى ئەۋلادلىرىنىڭ مۇسۇلمان ھالەتتە قېلىشىدۇر. شۇ سەۋەبتىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلىرىنىڭ مۇسۇلمان ھالەتتە قېلىشنى خالاپ، ئاللاھقا دۇئا قىلغان.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ﴿**وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا**﴾ **«بىزگە ئىبادەت قائىدىلىرىنى بىلدۈرگىن»** دېگەن. ئىبادەت - نامراز، روزا، زاكات ۋە ھەج

www.uyghurkitap.com

قاتارلىقلارغا ئوخشاش ھەر تۈرلۈك بولىدۇ. ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىنسانىي پاكلاش، روھىيىتىنى چىنىقتۇرۇش، ئەۋلادلارغا ياخشىلىق، ئاخىرەتكە نىئەمەت ئىكەنلىكىنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن ئىبادەتنىڭ ئىشكىلىرىنى ئۆزىگە ئېچىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلغان.

﴿وَتُبْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ «تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن». ئەسلىدە تەۋبە، ئادەم قىلغان بىرەر جىنايىتى ئۈچۈن كەچۈرۈلۈشىنى تەلەپ قىلىشتۇر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئوغلى تەۋبە تەلەپ قىلىدىغانغا بىرەر جىنايەت ئۆتكۈزمىگەن. لېكىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلىرىنىڭ ئېچىدە گۇناھقا چۈشۈپ قالىدىغانلارنىڭ بارلىقىنى بىلگەچكە، تەۋبىنى ئۇلار ئۈچۈن تەلەپ قىلغان. بەزى قېرىنداشلىرىمىز: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئىنسان تۇرسا، قانداق كەلگۈسىدىكى ئىشلارنى بىلىدۇ؟» دەپ سورىشى مۇمكىن. ئالىدىنقى ئايەتتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھقا دۇئا قىلىپ: «ئى ئاللاھ! مەككىنىڭ مۇسۇلمان ئاھالىلىرىگە رىزىق بەرگىن» دېگەن ۋاقىتتا، ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ﴾[1] «كاپىر بولغان ئادەمنىمۇ (رىزىقتىن) ئازغىنە مۇددەت (يەنى ھاياتلىقىدا) بەھرىمەن قىلىمەن، ئاندىن كېيىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) دوزاخقا ھەيدەيمەن» دەپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كاپىر بولىدىغانلارنىڭ بارلىقىدىن خەۋەر بەرگەن.

ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنىڭ ئىچىدىن تەۋبە قىلغانلىرىنى ياخشى كۆرىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇئمىن بەندىسىنىڭ تەۋبىسىگە، قۇملۇقتا تۆگىسىنى يۇتتۇرۇپ قويۇپ، كېيىن تېپىۋالغان ئادەمنىڭ خۇشال بولغىنىدىن بەكرەك

[1] سۈرە بەقەرە، 126-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

خۇشال بولىدۇ. گۇناھ ئادەمنى ئاللاھ تائالانىڭ يولىدىن باشقا بىر يولغا تارتىدۇ. ئەگەر ئادەمنىڭ ئىمانى ھەقىقىي بولمسا، ئاللاھنىڭ يولىدىن چىقىپ، گۇناھ تەرەپكە كېتىپ قالىدۇ. بىر ئادەم قىلغان ئىشلىرىغا ھەقىقىي تەۋبە قىلغان بولسا، ئاللاھ تائالا بۇ ئادەمنىڭ گۇناھىنى كەچۈرگەندىن باشقا، يامانلىقلىرىنى ياخشىلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىدۇ. ئالدىنقى ئايەتتە رده: «ئادەم ئەلەيھىسسالام سەۋەبلىك تەۋبەنىڭ ئىشكلىرى ئېچىلدى. بۇ تەۋبە ئىشكىنىڭ ئېچىلىشى، جەمئىيەتنى يامانلىق ۋە ئەزىيەتتىن ساقلاپ قالىدۇ» دەپ، ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. ئەمەلىيەتتە تەۋبە - چىقىش يولى ۋە پۈرسەتتۇر. ئەگەر ئىنسان بىر گۇناھ ئۆتكۈزۈش سەۋەبىدىن جەھەننەمدە مەڭگۇ قالىدىغان بولۇپ قالسا، جىنايەت ئۆتكۈزگەنلەر ئاخىرەتتىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، تېخمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كېتەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن رەسۇلۇللاھ: "كل بنى آدم خطاء، وخير الخطائين التوابون"[1] «ئادەم بالىلىرىنىڭ ھەممىسى خاتالاشقۇچىدۇر، خاتالاشقۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى تەۋبە قىلغۇچىلاردۇر» دېگەن.

[1] تىرمىزى، ئىبنى ماجە، دارىمى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.

سۈرە بەقەرە 129-ئايەت

﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

«پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭنى (يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى) ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن، ھەقىقەتەن سەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن، دېدى»

بۇ ئايەت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىدىن بىرى بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالادىن ئەۋلادلىرىغا رەھمەت ئاتا قىلىشنى، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدىن ساماۋىي رىسالەت ئەۋەتىلىدىغان پەيغەمبەرلەرنى چىقىرىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ دۇئا قىلدى.

ئايەتتە: ﴿**رَسُولًا مِّنْهُمْ**﴾ **«ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن پەيغەمبەر (چىقىرىپ بەرسىلە)»** دېيىلگەن. يەھۇدىيلار ئەينى ۋاقىتتا: «پەيغەمبەر يەھۇدىيلاردىن بولىدۇ» دەپ قارىغاچقا، رەسۇلۇللاھنىڭ ئەرەبلەردىن كەلگەنلىكى ئۇلارنى قاتتىق بىئارام قىلدى. ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ھەممە ئىنسان ئوخشاشتۇر. كىم ئاللاھ تائالانىڭ يولىدا ماڭسا، شۇ جەننەتكە لايىق، كىمكى يولدىن چىقسا، شۇ دوزاخقا لايىقتۇر. يەھۇدىيلار زېمىندا باشقىلارغا زۇلۇم قىلغاچقا،

ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن پەيغەمبەرلىكنى ئالدى. ھەق يولنىڭ ئىگىلىرى، ھەرگىزمۇ زالىملاردىن چىقمايدۇ.

﴿يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ﴾ «ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان» دېگەن ئايەتتىكى "آيَاتِكَ" سۆزى، ئاللاھ تائالا ئاسماندىن چۈشۈرگەن قۇرئان ۋە باشقا كىتابلارنىڭ ئايەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

ئايەتنىڭ بېشىدا: «سېنىڭ ئايەتلىرىڭنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدۇ» دېيىلگەن بولسا، ئاخىرىغا كەلگەندە: **﴿وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ «كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئۆگىتىدىغان»** دېيىلگەن. دېمەك، تىلاۋەت قىلىش بىلەن ئۆگىتىشنىڭ پەرقى بار. تىلاۋەت قىلىش، پەقەتلا بىر نەرسىنى ئوقۇش. ئۆگىتىش بولسا، كىتابنىڭ مەنىلىرىنى ئۆگىتىش ۋە ئۇنى تەتبىقلاشتۇر. بۇ يەردىكى كىتاب قۇرئان كەرىم بولغان ئىكەن، ھېكمەت رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىگە قارىتىلىدۇ. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا قىلغان خىتابىدا: ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾[1] «ئۆيلىرىڭلاردا ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن ۋە ھېكمەت (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى)دىن ئوقۇلۇۋاتقان نەرسىلەرنى ياد ئېتىڭلار» دېگەن.

﴿وَيُزَكِّيهِمْ﴾ «ئۇلارنى پاكلايدىغان». پەيغەمبەر ئۇلارنى يامانلىقلاردىن پاكلاپ، ياخشىلىق ۋە ئىمان يولىغا يېتەكلەيدۇ.

﴿إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ «ھەقىقەتەن سەن غالىپسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن». ئاللاھ تائالا بارلىق ئىشلارنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىدىغان زات، ئاللاھنىڭ ھۆكمىنىڭ ئۈستىدىن ھېچكىم ھۆكۈم چىقىرالمايدۇ. ئاللاھ غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

[1] سۇرە ئەھزاب، 34-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

سۈرە بەقەرە 130-ئايەت

﴿وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ ۚ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾

«ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ!؟ ھەقىقەتەن بىز ئۇنى بۇ دۇنيادا (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدۇق. شەك-شۈبھىسىزكى، ئاخىرەتتە ئۇ ياخشىلار قاتارىدا بولىدۇ»

ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئەخمەقلەرنىڭلا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن يۈز ئۆرۈيدىغانلىقىنى بايان قىلغان. چۈنكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن يول ئىنسانىنى ئىنسانغا قۇل بولۇشتىن قۇتۇلدۇرىدىغان، ھېچقانداق شەپرىكى بولمىغان ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىغان، ئاللاھ چۈشۈرگەن بۇيرۇقلارنى سۆيۈپ تۇرۇپ، خۇشاللىق بىلەن ئورۇندايدىغان ئىمان يولىدۇر. ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى يالغۇز ئوغلى بولغان ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى بوغۇزلاشقا بۇيرۇغاندا، ھېچ ئىككىلەنمىدى. ئىتائەت ۋە سىناقلارغا سەۋرچانلىق بىلەن يۈزلىنىپ، ۋەزىپىلەرنى سۆيۈنۈپ تۇرۇپ ئىجرا قىلدى. ئاخىرىدا بۇ تۇغرا يولنىڭ كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلىرىنىڭ قولىدا قېلىشىغا ۋەسىلە بولدى.

﴿وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ﴾ **«ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ!؟»**. ئايەتتىكى "يَرْغَبُ"، «رەت قىلىش، يۈز ئۆرۈش» دېگەن مەنىدە كەلگەن. بۇ سۆز

كەينىدە كەلگەن قوشۇمچىلارغا قاراپ، ئىككىسى خىل تەرجىمە قىلىندۇ. يەنى، بۇ سۆزنىڭ ئارقىسىدا "فى" ھەرپ كەلسە، «قىزىقىش» دېگەن مەنىدە، "عن" قوشۇمچىسى كەلسە، «يۈز ئۆرۈش» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ئايەتتىكى "سَفِهَ"، «پايدا بىلەن زىياننىڭ ئوتتۇرىنى ئايرىيالمايدىغان، ئەقلى ۋە پىكىرى پىشىپ يېتىلمىگەن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: بىر بالىغا ئاتا-ئانىسىدىن بايلىق مىراس قالغان. ئۇ بالا كىچىك، ئەقلى پىشىپ يېتىلمىگەن ياكى مال-دۇنيانى زايە قىلىش ئېھتىمالى بولۇپ قالسا، بۇنداق بالا "سَفِهَ" دەپ قارىلىپ، مىراس بۇ بالىنىڭ خالىغانچە ئىشلىتىشىگە تاپشۇرۇپ بېرىلمەستىن، بالىغا ئىگە بولىدىغان كىشىلەرگە ئامانەت تەرىقىسىدە تاپشۇرۇلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇنداق ئەقلى يېتىلمىگەن ئادەملەرگە مال-دۇنيالىرىنى بەرمەسلىك ھەققىدە: ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾[1] «ئاللاھ تىرىكچىلىكىڭلارنىڭ ئاساسى قىلغان مالىرىڭلارنى ئەخمەقلەرگە تۇتقۇزۇپ قويماڭلار، ئۇلارنى يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەكلەر بىلەن تەمىنلەڭلار. ئۇلارغا چىرايلىق سۆز قىلىڭلار» دېگەن. ئاللاھ تائالا ئەقلسىز ئادەملەرنىڭ مال-مۈلكىنى، ئۇلارغا ئىگە بولۇۋاتقان كىشىلەرنىڭ مال-مۈلكى دەپ ئاتىدى. چۈنكى ئەقلسىز كىشىنىڭ ئۆز مال-مۈلكىنى باشقۇرۇش ئىقتىدارى بولمايدۇ. بۇ مالالار ئەقلسىزلەرگە ئىگە بولۇۋاتقان، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ نازارىتى ئاستىدا بولىدۇ. شۇڭا مالالارنى نازارەت ئاستىغا ئالغان كىشى، مالالارغا خۇددى ئۆزىنىڭ مېلىغا قارىغاندەك قاراپ، كۆڭۈل بۆلۈپ ساقلىشى كېرەك. كېيىنچە بالا چوڭ بولۇپ ئەقلىگە كەلسە ياكى ئەقلسىز

[1] سۇرە نىسا، 5-ئايەت

ئەخمەق كىشى ئۆڭشىلىپ ماللارنى باشقۇرۇش ئىقتىدارىغا ئىگە بولسا، مال-مۈلكى تاپشۇرۇپ بېرىلسە بولىدۇ.

ئەقىلسىز ياكى كىچىك باللارنىڭ مال-دۇنياسىغا ئىگىدارچىلىق قىلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ، ئۇلارنىڭ مال-دۇنياسىنى ئۆزىنىڭكىگە قوشۇۋېلىشى، باشقا ئىشلارغا خەجلىۋېتىشى ھەرگىزمۇ دۇرۇس ئەمەس. بۇنىڭغا قۇرئان كەرىمدە ئىككى ھۆكۈم بار. بىرى، ئەگەر مال-دۇنيانى ساقلىغان كىشى كەمبەغەل بولۇپ قالسا، ئۇ مالدىن ئازراق ئىشلەتسە بولىدۇ. يەنە بىرى، ئەگەر كىشى باي بولۇپ قالسا، مالنى ساقلاپ بەرگەنگە ھېچقانداق نەرسە ئالمايدۇ ۋە ئۇنى ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىغا ياكى باشقا ئىشلارغا ئىشلىتىۋالسا بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾[1] «كىمكى باي ئىكەن، (ۋەسى بولغانلىق ھەققى ئۈچۈن) يېتىمنىڭ مال-مۈلكىنى يېيىشتىن ئۆزىنى ساقلىسۇن، (سىلەردىن) كىمكى يوقسۇل ئىكەن، ئۇ (ئۆز ئەمگىكىنىڭ ھەققى ئۈچۈن) مۇۋاپىق رەۋىشته يېسۇن» دېدى.

﴿وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ «ھەقىقەتەن بىز ئۇنى بۇ دۇنيادا (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدۇق. شەك-شۈبھىسىزكى، ئاخىرەتتە ئۇ ياخشىلار قاتاردا بولىدۇ». ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى رەھبەر ۋە ئىمام قىلىپ تاللىدى ۋە نۇرغۇن سىناقلاردىن ئۆتكۈزدى. بەزى كىشىلەر: «دۇنيادا يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشكەن ۋە ئىشلىرى يۇرۇشۇپ كەتكەن ئادەملەرنى، قىيامەتتىمۇ يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدۇ» دەپ ئويلايدۇ. ئەمەلىيەتتە دۇنيادىكى شەرەپ-نەتىجىلەر بىلەن ئاخىرەتتىكى دەرىجىنىڭ ھېچقانداق ئالاقىسى يوق. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئايەتتە: ﴿وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا﴾ «ھەقىقەتەن بىز ئۇنى بۇ دۇنيادا

[1] سۈرە نىسا، 6-ئايەت

تاللىدۇق» ۋە ﴿فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ «شەك-شۇبھىسىزكى، ئاخىرەتتە ئۇ ياخشىلار قاتارىدا بولىدۇ» دەپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرى مەرتىۋىسىنى، دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھەر ئىككىلىسىدە ئايرىم-ئايرىم تىلغا ئالدى.

72-دەرس

سۈرە بەقەرە 131-ئايەت

﴿إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ ۖ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

«ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارى ئۇنىڭغا: (پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىگە) ئىتائەت قىلغىن، دېدى. ئۇ: ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىتائەت قىلدىم، دېدى»

ئاللاھ تائالا ئايەتتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا: ﴿**أَسْلِمْ**﴾ **«بويسۇنغىن»** دەپ، بويسۇنۇشنى تەلەپ قىلدى. چۈنكى بۇ يەردە كىمگە بويسۇنۇش ناھايىتى ئېنىق، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا «ماڭا بويسۇنغىن» دەپ قوشۇپ كەلتۈرمىگەن. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالاموغۇ كىمگە بويسۇنىدىغانلىقنى ئېنىق بىلگەنلىكى ئۈچۈن: ﴿**أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ**﴾ **«ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىتائەت قىلدىم»** دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ ئارقىلىق، ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتتىكى مەخلۇقلىرى بىلەن بىرلىشىپ، ئۆزىنىڭ ئاللاھقا بويسۇنۇشتا يالغۇز ئەمەسلىكىنى ئىپادىلىگەن. چۈنكى ئاللاھ ئالەملەرنىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى بارچە مەۋجۇداتنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. كائىناتتىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھقا بويسۇنغانلىقى ئۈچۈن بىزگە خىزمەت قىلىدۇ. ئەگەر بۇ نەرسىلەر ئاللاھ تائالاغا بويسۇنمىغان بولسا، ھەرگىزمۇ ئاجىز ئىنسانغا خىزمەت قىلمىغان بولاتتى.

«مەن ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلدىم» دېگەنلىك، «ئۆزۈمنى ھەممىدىن غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى بولغان زاتقا تاپشۇردۇم» دېگەنلىك بولىدۇ. چۈنكى كۆچى ۋە ئىقتىسادى بار كىشىلەرنىڭ ھەممىسى زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن يوقايدۇ. لېكىن ئاللاھ تائالا قۇدرىتى تۈگىمەيدىغان «قادىر»، مەغلۇب بولمايدىغان «غالىب» ۋە بارلىق رىزىقلارنى بېرىدىغان «رازززاق»تۇر.

ئۆزىنى كۈچلۈك ساناپ، باشقىلارنى بويسۇندۇرۇشقا ئۇرۇنغانلارغا قارىسىاق، ئۇلار ئۆزىنى كۈچلۈك دەپ ئويلىسىمۇ، لېكىن كائىناتتىكى ئەڭ ئاجىز مەخلۇقلار ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇلار بۈگۈن كۈچلۈك بولسا، ئەتىسى ئاجىزلىشىدۇ. بۈگۈن باي بولسا، ئەتىسى كەمبەغەل بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەڭگۈ يوقالمايدىغان ۋە كەمبەغەل بولۇپ قالمايدىغان زاتقا بويسۇنۇش ئەڭ ئاقىللىقتۇر.

سۈرە بەقەرە 132-ئايەت

﴿وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾

«ئىبراھىم ۋە يەئقۇب ئۆز ئوغۇللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: ئى ئوغۇللىرىم! ئاللاھ سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىننى) تاللىدى، پەقەت مۇسۇلمان پېتىڭلارچە ئۆلۈڭلار (يەنى ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار، ئاخىرىغىچە ئىمان بىلەن كېتىڭلار)، دېدى»

ئايەتتىكى "وَصَّىٰ" دېگەن سۆز، يېشى چوڭايغان ياكى دۇنيادىن كېتىش كۆزىگە كۆرۈنۈپ قالغان بىر ئادەمنىڭ، باشقىلارغا بىرەر ياخشى ئىشنى تەۋسىيە قىلىشى ياكى مەلۇم ئامانەتنى قويۇشنى كۆرسىتىدۇ. ئىنسان ۋەسىيەت ۋە ئامانەتنى ئەڭ يېقىن ئادەملىرىگە قىلىدۇ.

ئىبراھىم ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالام باللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: ﴿**يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ**﴾ **«ئى ئوغۇللىرىم! ئاللاھ سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىننى) تاللىدى»** دېگەن. ۋەسىيەت قىلىنغان بۇ دىن، ئىبراھىم ياكى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تاللىشى بولماستىن، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ تاللىشىدۇر. بۇ خۇددى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھ تائالادىن ۋەزىپىنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، ئۇنى خۇشاللىق بىلەن ئىجرا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ئىشلارنىڭ ئەۋلادلىرى قولىدا داۋاملىشىنى خالىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئـــايەتتە ئىبـــراھىم ۋە يەئقـــۇب ئەلەيھىســـالام ئەۋلادلىرىغـــا ۋەســـىيەت قىلغـــان. ئىبـــراھىم ئەلەيھىســـالام يەھۇدىيلارنـــىڭ بىۋاســـتە ئاتىســـى بولغـــان يەئقـــۇب ئەلەيھىســـالامنىڭ بوۋىســـى ھېســـابلىنىدۇ. دېـــمەك، يەئقـــۇب ئەلەيھىســـالام ئەۋلادلـــرى بولغـــان يەھۇدىيلارغـــا ۋەســـىيەت قىلـــىپ: ﴿**فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ**﴾ **«پەقەت مۇســـۇلمان پېـــتىڭلارچە ئۆلـــۈڭلار (يەنـــى ئىمـــانىڭلاردا مەھـــكەم تـــۇرۇڭلار، ئـــاخىرىغىچە ئىمـــان بـــلەن كېـــتىڭلار)»** دېـــگەن. ئۇنـــداقتا يەئقـــۇب ئەلەيھىســـالامنىڭ ئەۋلادلـــرى ئۆزلىرىنـــىڭ ئۆلـــۈمىگە ئـــگە بولالامـــدۇ؟ يـــاق، ھـــېچكىم ئۆزىنـــىڭ ئۆلـــۈمىگە ئـــگە بولالمايـــدۇ، ئۆلـــۈم ئىنســـانغا تۇيۇقســـزلا كېلىـــدۇ. بـــۇ يەردىكـــى مەقســـەت: «ســـىلەر بـــۇ دىننـــى چـــىڭ تۇتـــۇڭلار، ئۆلۈم كەلگەنگە قەدەر ئۇنىڭدىن ھەرگىزمۇ ئايرىلماڭلار» دېگەنلىك بولىدۇ.

ئـــاللاھ تائـــالا ئۆلۈمنـــىڭ ۋاقتـــى، ســـەۋەبى ۋە ئـــورنىنى مەخپـــي قىلغـــان. بـــۇ «ســـەن ھەرۋاقـــت ئۆلۈشـــۈڭ مـــۇمكىن» دېـــگەن بىـــر ئىلانـــدۇر. شـــائىر بـــۇنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن:

إن نام عنك فكل طب نافع أو لم ينم فالطب من أذنابه

ساڭا ئەجەل كەلمىگەن ۋاقىتتا، دورا مەنپەئەت قىلمىدۇ.

ئەگەر ئەجەل كېلىپ قالسا، دورا ئۆلۈمگە سەۋەب بولمىدۇ.

ئىنســـان ئەجىلىنـــىڭ ۋاقتـــى ئېنىـــق بولمىغـــانلىقى ئۈچـــۈن، ھەق يـــولىنى چـــىڭ تۇتۇشـــى، ھەرۋاقـــت ئـــۇنى ھاياتىغـــا تەتـــبىقلاپ مېڭىشـــى كېـــرەك. ئەجەلنـــىڭ بىزنـــى مۇســـۇلمان بولمىغـــان ھالـــدا ئېلىـــپ كېتىشـــىدىن ئـــاللاھ ساقلىســـۇن. ئـــاللاھ تائـــالا ھاياتىمىزنـــىڭ ئـــاخىرىنى ياخشـــىلىق ئۇســـتىدە ئاخىرلاشتۇرۇشقا نېسىب قىلسۇن.

سۈرە بەقەرە 133-ئايەت

﴿أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾

«يەئقۇب جان ئۈزۈۋاتقان ۋاقتىدا سىلەر يېنىدا بارمىدىڭلار؟ شۇ چاغدا يەئقۇب ئوغۇللىرىدىن: مەن ئۆلگەندىن كېيىن سىلەر كىمگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟، دەپ سورىدى. ئۇلار: سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز، دېدى»

بۇ يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدىن ئەۋلادلىرىغا قىلىنغان خىتاب بولۇپ، بۇنى كېيىنكى بارلىق يەھۇدىيلارغا تەتبىقلاشقا بولىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا يەئقۇب ئەلەيھىسسالام باللىرىدىن: ﴿**مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي**﴾ «**مەندىن كېيىن كىمگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟**» دەپ سورىغاندا، ئوغۇللىرى: ﴿**قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ**﴾ «**سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز**» دەپ جاۋاب بەرگەن.

بۇ ئايەت يەئقۇب ئەلەيهىسسالامنىڭ بالىلىرىنىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىكىگە ئىسپات بولىدۇ. ﴿نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ﴾ «سېنىڭ ۋە ئاتىلىرىڭنىڭ ئىلاھىغا ئىبادەت قىلىمىز» دېگەن ئايەتتەكە قارىغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ بىر ئىلاھلىق ھەق دىنىدا ئۇچ ئەۋلادقىچە مۇستەھكەم تۇرغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز.

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً ۖ إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾[1] «ئۆز ۋاقتىدا، ئىبراھىم ئاتىسى ئازەرگە: بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالمسەن؟ مەن سېنى ۋە قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن ئېنىق گۇمراھلىقتا كۆرىمەن، دېدى» دېگەن ئايەتتە، ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام بىلەن ئاتىسى ئازەرنىڭ ۋەقەلىكى سۆزلەنگەن. بىز رەسۇلۇللاھنىڭ نەسەبىنىڭ ئىسمائىل ئەلەيهىسسالام ئارقىلىق ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامغا تۇتۇشىدىغانلىقىنى بىلىمىز. ئەگەر ئازەر ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامنىڭ دادىسى بولسا، رەسۇلۇللاھ: "أنا أشرف الناس حسبا ولا فخر"[2] «مەن كىشىلەرنىڭ نەسەب جەھەتتە ئەڭ ئۇلۇغى، لېكىن پەخىر قىلمايمەن» ۋە "أنا سيد ولد آدم"[3] «مەن ئادەم بالىلىرىنىڭ شەرەپلىكى» دېگەن تۇرۇپ، نەسەبى قانداق بولۇپ ئازەردەك چوڭ مۇشرىكقا تۇتۇشىدۇ؟

يۇقىرىدىكى ئايەت: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ﴾ «ئۆز ۋاقتىدا، ئىبراھىم دادىسىغا دېدى» دەپلا توختىغان بولسا، ئۇ كىشىنى ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۆز دادىسى دەپ قارىساق بولاتتى. ئەمما ئارقىغا ئۇلاپلا، ﴿لِأَبِيهِ آزَرَ﴾ «ئازەر دادىسىغا» دەپ ئىسىم تىلغا ئېلىنغان. بىز بۇنى ئۆزىمىز بىلىدىغان تىل ئۇقۇمىدا چۈشىنىپ باقايلى. مەسىلەن: بىز دادىمىزنى چاقىرماقچى بولساق، ئىسمىنى قوشماي «دادا» دەپلا چاقىرىمىز. لېكىن ئاتا-

[1] سۇرە ئەنئام، 74-ئايەت
[2] دەيلەمي رىۋايەت قىلغان
[3] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان

www.uyghurkitap.com

ئانىمىزنىڭ قېرىنداشلىرىغا بولسا، ئۇدۇل «دادا» دېمەستىن، ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا «دادا» سۆزىنى قوشۇپ چاقىرىمىز. بۇ نۇقتىدىن، «دادا» سۆزى يالغۇز ئىشلىتىلسە، ئۆزىنىڭ دادىسى، ئىسمىنىڭ ئارقىغا قوشۇلۇپ كەلسە، تاغىسى ياكى دادىسى دېمەتلىك كىشىلەرنى بىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز. ئايەتتە «ئىبراھىم ئۆزىنىڭ ئازەر دادىسىغا دېدى» دېگەن ئىپادە قوللىنىلغان. دېمەك، ئازەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ياكى دادىسى دېمەتلىك بىر كىشىدۇر.

تاغىسىنى «دادا» دەپ چاقىرىشقا بولىدىغانلىقىغا: ﴿قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ «ئۇلار: سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە دادىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز» دېگەن ئايەت دەلىل بولالايدۇ. يەنى، يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسى، تاغىسى ۋە بوۋىسىنى «دادىلىرىڭ» دەپ، «دادا» كەلىمىسى قوللىنىلغان.

ئۇۋايەتلەردە كېلىشىچە، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىسھاق ئەلەيھىسسالامدىن ئون تۆت ياش چوڭ ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايەتلەردە ياش پەرقى بويىچە، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسىملىرىنىڭ ئوتتۇرىدا كەلگەن بولۇشى مۇمكىن.

يۇقىرىدىكى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان: «ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھىغا» دېگەن سۆزدىن كېيىن ئىلاھلىق مەنىسى چىقمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئايەتتىكى ئاخىرىدا: ﴿إِلَٰهًا وَاحِدًا﴾ «بىر ئىلاھ» دېگەن سۆزنى ئالاھىدە تىلغا ئالغان. ھەم پەيغەمبەرلەر باشقا-باشقا ئىلاھلار ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى بىر ئىلاھنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ۋە ئىلگىرىكى پەيغەمبەرنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن كېلىدۇ.

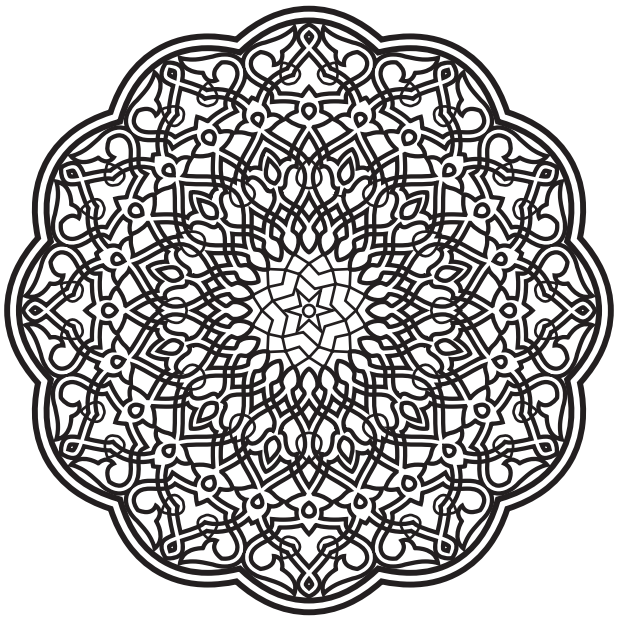

73-دەرس

سۈرە بەقەرە 134-ئايەت

﴿تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

«ئۇلار ئۆتكەن بىر ئۈممەتتۇر، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرى ئۆزلىرى ئۈچۈندۇر. سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلار ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر، ئۇلارنىڭ قىلمىشىغا سىلەر جاۋابكار ئەمەس»

ئايەتتىكى ﴿خَلَتْ﴾ دېگەن سۆز «ئۆتكەن (ئۈممەت)» دەپ تەرجىمە قىلىندى. لېكىن بۇ سۆزنىڭ ئەسلى مەنىسى «يالغۇز قېلىش» بولۇپ، ئەرەب تىلىدا "خلا فلان بفلان" «بىر ئادەم يەنە بىر ئادەم بىلەن يالغۇز قالدى» دەپ قوللىنىلىدۇ. دۇكان ۋە ئاشخانىدا خېرىدار بولمىسا، "خلا المكان من نزيله" «ئورۇن بوش قاپتۇ» دېگەن مەنىدە بولىدۇ. بۇ پېئىل ئىلگىرىكى: ﴿وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ﴾[1] «شايانلىرى (مۇناپىق كاتتىباشلىرى) بىلەن يالغۇز جايدا تېپىشقاندا: بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللىمىز، پەقەت (تىلمىزنىڭ ئۇچىدىلا ئىمان ئېيتىپ قويۇپ) مۇئمىنلەرنى مەسخىرە قىلىمىز، دەيدۇ» دېگەن ئايەتتە قوللىنىلغان.

[1] سۈرە بەقەرە، 14-ئايەت

﴿تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ﴾ **«ئۇلار ئۆتكەن بىر ئۈممەتتۇر»**. ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ياشىغان زامان ۋە ماكانى پەرقلىق بولسىمۇ، ھەممىسىنىڭ قىلغان تەشەببۇسى، ئېلىپ كەلگەن يولى ۋە ئەقىدىسىنىڭ بىرلىكى بىلەن بىر ئۈممەت ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا پۈتۈن ئۈممەتنىڭ بىر ئۈممەت ئىكەنلىكىنى ھەققىدە: ﴿إِنَّ هَـٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾[1] «(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر (سىلەر بىر ئۈممەتسىلەر). مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇرمەن، ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار» دېگەن.

﴿قَدْ خَلَتْ﴾ **«(ئىلگىرىكى ئۈممەتلەر) كەتتى»** دېگەندىن بولغان مەقسەت، يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزلىرىنى ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالاملارغا نىسبەت بېرىشىنىڭ قىيامەت كۈنى ھېچ مەنپەئەت يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى ئىپادىلەشتۇر. چۈنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ نەسەبى قانداق بولغان تەۋەلىك نەسەبى بولماستىن، بەلكى پەيغەمبەرگە ئىمانىي باغلىنىش، يولغا ۋە ئېلىپ كەلگەن ئەقىدىسىگە ئەگىشىش بىلەن بولىدۇ. يەھۇدىيلار گەرچە پەيغەمبەرلەرگە قان جەھەتتە تۇتاشسىمۇ، لېكىن تۇتۇپ ماڭغان يولى باشقا بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا تەۋە بولالمايدۇ.

﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ﴾ **«ئۇلارنىڭ ئەمەللىرى ئۆزلىرى ئۈچۈندۇر. سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلار ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر»**. ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى بىر ئۈممەت بولسىمۇ، ھەركىم ئۆزى قىلغان ئىشتىن ئۆزلىرى ھېساب بېرىدۇ.

بىر قىسىم شەرقشۇناسلار قىيامەتتىكى دەرىجىگە نەسەبنىڭ تەسىرى بولىدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ

[1] سۇرە ئەنبىيا، 92-ئايەت

www.uyghurkitap.com

وَمَا أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ﴾[1] «ئۆزلىرى ئىمان ئېيتقان، ئەۋلادلىرىمۇ ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىدىن قىلچىمۇ كېمەيتىۋەتمەيمىز» دېگەن ئايەتنى دەلىل قىلىپ، ئاللاھنىڭ ﴿أَلْحَقْنَا﴾ دېگەن سۆزى «كەمچىل نەرسىنى مۇكەممەل نەرسىگە قوشۇش»نى بىلدۈرگەچكە، ئاللاھ ئاتا-ئانىنىڭ ئېيتقان ئىمانى يۈزىسىدىن، بالىلىرىنىڭ دەرىجىسىنى زىيادە قىلىدىغانلىقىنى دېيىشىدۇ. ئاتا-ئانا بىلەن بالا دۇنيادا ئوخشاش ئەمەل قىلىشى ناتايىن. ئۇنداقتا بالا ئاتا-ئانىنىڭ تەسىرىدىن يۇقىرى دەرىجىگە ئېرىشەمدۇ؟ بىز دەيمىزكى، ئىمان بىلەن ئىمانىنىڭ تەلىپى بويىچە ئەمەل قىلىش پەرقلىق بولىدۇ. دادا بىلەن بالا ئوخشاش ئىمان ئېيتقان بولسىمۇ، دادا پىداكارلىق بىلەن ياخشى ئەمەللەرنى كۆپ قىلغان، بالا كەمچىللىك ئۆتكۈزۈپ ئەمەللەرنى ئاز قىلغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنى ھەممە مۇئمىننىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈرىدۇ. بالا مۇئمىن بولمىسا، ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ھېچ ئالاقىسى بولمايدۇ. ئوتتۇرىدىكى مۇناسىۋەت ئىمان-كۈپۈر پەرقى تۈپەيلىدىن ئۈزۈلىدۇ. ئىككىلىسى مۇئمىن بولسا، ئىمانى بىر بولغانلىقى ئۈچۈن، بىرلىكتە جەننەتكە كىرىدۇ. ئايەتنىڭ: ﴿وَمَا أَلَتْنَاهُم﴾ «ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىدىن ھېچنەرسىنى كەملەتمىدۇق» دېگەن بۆلىكىدىن، ئاتا-ئانا ۋە بالىلار ئۆزلىرىنىڭ ئىمانىدىن سورىلىپ، ئىمانى سەۋەبىدىن جەننەتكە كىرىدىغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز. بالىلارنىڭ ئەمەلى ئاز تۇرۇپ، ئاتا-ئانىسى بىلەن بىر دەرىجىدە بولۇشى ئاللاھنىڭ پەزلى-مەرھەمىتىدۇر.

بىر قىسىم كىشىلەر ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾[2] «ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر» ۋە ﴿وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ﴾[3] «ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ»

[1] سۈرە تۇر، 21-ئايەت
[2] سۈرە تۇر، 21-ئايەت
[3] سۈرە نەجم 39-ئايەت

دېگەن ئايەتنى دەلىل قىلىپ، ئاز ئەمەل قىلغان بالا كۆپ ئەمەل قىلغان ئاتا-ئانىسى بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە بولالمايدىغانلىقىغا، ئىماننىڭ بىر بولغانلىقى ۋە ئاللاھنىڭ پەزلىنى سەۋەب قىلىشنىڭ تۇغرا ئەمەسلىكىنى دېيىشىدۇ. ئايەتلەرنى ئوبدان چۈشىنىپ، ئاندىن تەتبىقلاش كېرەك. يەنى، بۇ ئىككى ئايەت ئادالەت مەسلىسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆزى خالىغان بەندىگە بىرىدىغان پەزلى بولسا، ھېسابسىز بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئاخىرەتتە نۇرغۇن ئىشلارنىڭ ئۆزىنىڭ پەزلى-مەرھەمتى بىلەن بولىدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾[1] «ئېيتقىنكى، ئۇلار ئاللاھنىڭ پەزلى ۋە رەھمىتىدىن خۇشال بولسۇن، بۇ ئۇلارنىڭ توپلىغانلىرىدىن ياخشىدۇر» دەيدۇ. يەنى، ئىنسان ئاخىرەتتە، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىدىن بەكرەك ئاللاھنىڭ پەزلى-مەرھەمتى بىلەن خۇش بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: "سَدِّدُوا وَقَارِبُوا، وَأَبْشِرُوا، فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ قَالُوا: وَلَا أَنْتَ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ"[2] «تۇغرا يولدا مېڭىڭلار، توغرىغا يېقىنلىشىڭلار ۋە خۇش بېشارەت ئېلىڭلار. جەننەتكە ھېچكىمنى قىلغان ئەملى كىرگۈزمەيدۇ، دېگەندە، ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! سىلىنمۇ ئەمەللىرى جەننەتكە كىرگۈزمەمدۇ؟ دېۋىدى، رەسۇلۇللاھ: ياق، ئەمما ئاللاھ مېنى ئۆز رەھمىتىگە ئېلىپ، پەزلى-مەرھەمەت قىلسا ئاندىن كىرىمەن» دېگەن ھەدىسى، جەننەتكە كىرىشنىڭ ئاللاھنىڭ پەزلى-مەرھەمتى بىلەن بولىدىغانلىقىنى تەستىقلايدۇ.

بەزى كىشىلەر: «ھېچكىمنىڭ ئەملى باشقىلارغا پايدا يەتكۈزەلمىسە، مېيىت نامىزى ئوقۇغانىنىڭ مېيىتقا نېمە پايدىسى؟ پايدىسى بولسا، بۇ باشقىلارنىڭ قىلغان ئەملىنىڭ باشقىلارغا پايدىسى بولغانلىقىنى

[1] سۈرە يۇنۇس، 58-ئايەت
[2] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان

كۆرسەتمەمدۇ؟» دېيىشىدۇ. شەرىئەت بىزگە مېيىت نامىزى ئوقۇشنى يولغا قويغان ئىكەن، چوقۇم پايدىسى بار. ئەمەلىيەتتە بىز ئوقۇغان مېيىت نامىزى، مېيىتنىڭ ئەمەلى سەۋەبىدىن بولىدۇ. چۈنكى مېيىت مۇئمىن بولغاچقا، ئۇنىڭ ئىمانى بىزنى نامىاز ئوقۇتىدۇ. مېيىت ئىمان ئېيتىپ ياخشى ئەمەل قىلمىغان بولسا، بىز ئۇنىڭغا نامىاز ئوقۇمايتۇق. دېمەك، يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىش، پەقەت قەلبىتە ھەقىقىي چىن ئىمانىڭ يىلتىز تارتىشى بىلەن بولىدۇ.

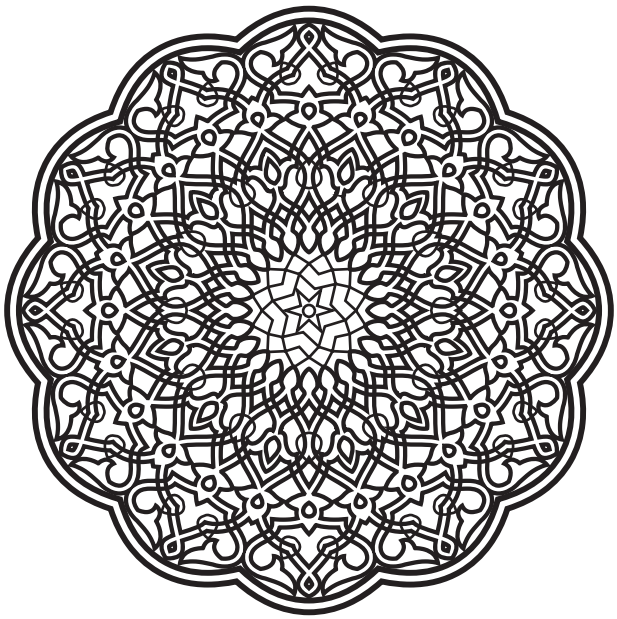

سۈرە بەقەرە 135-ئايەت

﴿وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

«ئۇلار: يەھۇدىي ياكى ناسارا بولۇڭلار، توغرا يول تاپسىلەر، دەيدۇ. ئۇنداق ئەمەس، بىز ئىبراھىمنىڭ ئىسلامغا ئۇيغۇن دىنىغا ئەگىشىمىز، ئۇ مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى، دېگىن»

ئايەتتىكى ﴿**قَالُوا**﴾ «ئۇلار دېدى» دېگەن بۆلەكتىكى «ئۇلار»، يەھۇدىي ياكى ناسارالارنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلارنىڭ: ﴿**كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا**﴾ **«يەھۇدىي ياكى ناسارا بولۇڭلار، توغرا يول تاپسىلەر»** دېگەن خىتابتىن بولغان مەقسەتنى «مۇئمىنلەر» دەپ قارىساقمۇ، ياكى يەھۇدىيلار مۇئمىن، ناسارا ۋە مۇشرىكلارنى «يەھۇدىي» بولۇشقا، ناسارالار مۇئمىن، يەھۇدىي ۋە مۇشرىكلارنى «ناسارا» بولۇشقا چاقىرغان خىتابى دەپ قارىساقمۇ بولىدۇ. چۈنكى ھەر دىندىكى كىشىلەر ياخشىلىقنىڭ ئۆزلىرىدە ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلىدۇ.

ئىسلام ئىلگىرىكى ساماۋىي دىنلارنىڭ ئۆزگەرتىلمىگەن توغرا تەرىپىنى ئېتىراپ قىلىپ، خاتاسىنى ئىنكار قىلىدۇ. لېكىن يەھۇدىي-ناسارالار ئۆزىنىڭ دىنىدىن باشقا ھەممىنى رەت قىلىدى. ئۇلارنىڭ خاراكتېرى بىلەن ئىسلامىي تەشەببۇسنىڭ خاراكتېرىدە پەرق بار. شۇڭا مۇئمىنلەر: ﴿لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ

مِّن رُّسُلِهِ﴾[1] «ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (يەنى ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتماي قالمايمىز)» دېگەن ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، بارلىق پەيغەمبەرلەرگە ئىمان ئېيتىدۇ. چۈنكى ئىسلامنىڭ مەقسىتى تەۋھىد ئەمەس، بەلكى ھەقىقەتتۇر.

يەھۇدىي ۋە خىرىستىيان ھەر ئىككىسى، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر دەپ قارىغاچقا، ئۇ ھەقتە ئىختىلاپ قىلىشمايدۇ. شۇنداقلا ھەربىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىگە تەۋە قىلىۋالىدۇ. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا ئەگىشىدىغانلىقىنى ئېيان قىلىشىنى بۇيرۇپ: ﴿**قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا**﴾ **«بىز ئىبراھىمنىڭ ئىسلامغا ئۇيغۇن دىنىغا ئەگىشىمىز، دېگىن»** دېگەن ۋە بۇ ئارقىلىق ئەھلى كىتابلارغا رەددىيە بەرگەن.

ئايەتتىكى "حَنِيفًا"نىڭ ئەسلى لۇغەت مەنىسى «قېيىش، ئەگرى بولۇپ قېلىش» دېگەنلىك بولۇپ، پۈت قاتتىق قايرىلىپ كېتىشىمۇ "حَنِيفًا" دېيىلىدۇ. ئەمما بۇ كەلىمە ئايەتتە «توغرا يول» دەپ تەرجىمە قىلىندى. قانداق بولۇپ «ئەگرى» مەنىسىدىكى سۆز «توغرا يول»نى ئىپادىلەپ قالدى؟ جەمئىيەت تۈز يولدىن چىقىپ بولغاندا، پەيغەمبەر كېلىپ جەمئىيەتنى رۇسلاش ئۈچۈن قارشى يۆلىنىشكە «بۇرايدۇ». يەنى، "حَنِيفًا" «بىر يولدىن قېيىپ يەنە بىر يولغا چىقىش» دېگەن ئۇقۇمدا بولۇپ، خاتالاشقان كىشىلەرنى ئېگىپ توغرا يولغا ئېلىپ كىرىشنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا «توغرا يول»غا بۇ سۆزنى ئىشلىتىش ئارقىلىق، ئىنسانىنى قاچان غاپىللىق قاپلىسا، ئاللاھنىڭ ئۇنى خاتا يولدىن قايدۇرۇپ، توغرا يولغا تارتىدىغانلىقىنى ئىپادىلىگەن.

يەھۇدىي-ناسارالارنىڭ نەزىرىدىكى توغرا يول چۈشەنچىسى، ھاۋايى-ھەۋىسىگە ئەگىشىتۇر. يەنى، ئۇلارنىڭ تەلىپىنى قاندۇرغىنى، ئۇلار ئۈچۈن

[1] سۋرە بەقەرە، 285-ئايەت

تـوغرا يـول هېسـابلىنىدۇ. شـۇڭا ئـاللاھ تائـالا ئـۇلار ھەققـىدە: ﴿وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾[1] «سـەن يەھـۇدىيلار ۋە ناسـارالارنىڭ دىنىغا كىرمىگىچە ئۇلار سەندىن ھەرگىزمۇ رازى بولمايدۇ» دېگەن.

ئـاخىرقى پەيغەمـبەر مـۇھەممەد ئەلەيھىسـالامنىڭ ئۈممىتـىدە قىيـامەتكە قەدەر ياخشـىلىق ئـاملى بولـۇپ، ئىلگىرىكـى ئـۈممەتلەرگە ئوخشـاش بـىر پۈتـۈن بۇزۇلمايـدۇ. يەنـى، بـىر تەرەپ بۇزۇلسـا، يەنە بـىر تەرەپـتىن ئىسـلاھاتچىلار چىقـىدۇ. چـۈنكى ئـاللاھ تائـالا بـۇ ئـۈممەتنى سـۈپەتلەپ: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾[2] «(ئـى مـۇھەممەد ئـۈممىتى!) سـىلەر ئىنسـانلار مەنپەئىتـى ئۈچـۈن ئوتتۇرىغـا چىقىرىلغـان، ياخشـىلىققا بـۇيرۇپ يامـانلىقتىن توسـىدىغان، ئاللاھقـا ئىمـان ئېيتـىدىغان ئەڭ ياخشـى ئۈممەتسـىلەر» دېـگەن. دېـمەك، مـۇھەممەد ئەلەيھىسـالامنىڭ ئـۈممىتىگە بـۇ يـول ئامـانەت قويۇلـدى. بـۇ ئـۈممەت ياخشـىلىققا بـۇيرۇپ، يامـانلىقتىن توسـۇپ، بـىر-بىرىنـى ھەقـكە دەۋەت قىلـىپ تۇرىدۇ.

﴿وَمَـا كَـانَ مِـنَ الْمُشْـرِكِينَ﴾ «ئـۇ مۇشـرىكلاردىن ئەمەس ئىـدى». ئىبـراھىم ئەلەيھىسـالام ئۇلارنـىڭ دەۋا قىلغىنـىدەك يەھـۇدىي-ناسـارا يـاكى مۇشـرىك ئەمەس، بەلكـى ھەقىقـى مـۇئمىن ئـىدى. بـۇ ئـايەت ئـارقىلىق ئەھلـى كىتابنـىڭ ئىبـراھىم ئەلەيھىسـالامنى ئـۆزلىرىگە تەۋە قىلۋېلىشـىنىڭ تـوغرا ئەمەسلىكى بايان قىلىنغان.

[1] سۇرە بەقەرە، 120-ئايەت
[2] سۇرە ئال ئىمران، 110-ئايەت

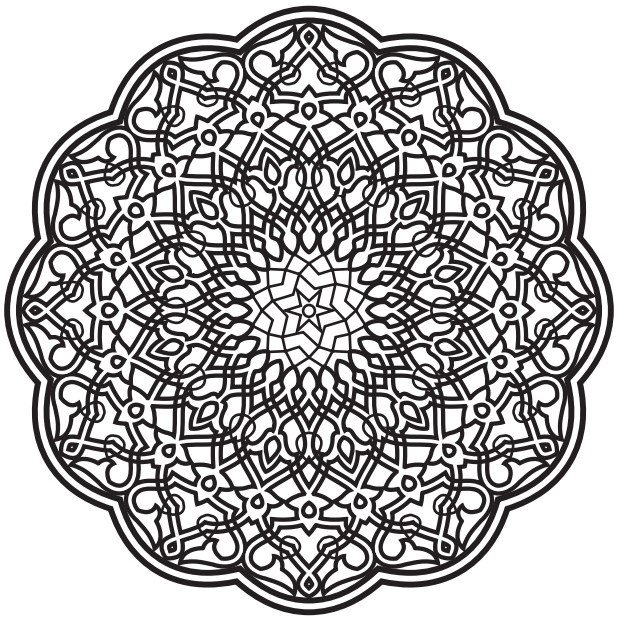

74-دەرس

سۈرە بەقەرە 136-ئايەت

﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾

«ئېيتىڭلاركى، ئاللاھقا ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە نازىل قىلىنغان ۋەھيگە، ئىبراھىمغا، ئىسمائىلغا، ئىسھاققا، يەئقۇبقا ۋە ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرىغا نازىل قىلىنغان ۋەھيگە، مۇساغا بېرىلگەن (تەۋراتقا)، ئىساغا بېرىلگەن (ئىنجىلغا) ۋە پەيغەمبەرلەرگە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بېرىلگەن (كىتابلارغا) ئىمان ئېيتتۇق، ئۇلاردىن ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارغا ئوخشاش، ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ بەزىسىنى ئىنكار قىلمايمىز)، بىز ئاللاھقا بويسۇنغۇچىلارمىز»

ئىلگىرىكى ئايەتتە ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىچە بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېيتقان كەلگەن يولىنىڭ بىر ئىكەنلىكى، ئۇ بولسىمۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھەق مەيدانىدا جاراڭلىق ھالدا ئاشكارا ئېيتادىلىگەن "لا إله إلّا الله" «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق» دېگەن شوئار ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ، بەنى ئىسرائىلغا ئېغىر رەددىيە

بېرىلگەن. بۇ ئايەت پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن دىنلار ئارىسىدا زامان ۋە ماكان سەۋەبىدىن بەزى پەرقلەر بولسىمۇ، مەنبەسى ۋە ئومۇمىي پىرىنسىپىنىڭ ئوخشاش ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇۋاتىدۇ. يەنى، شېرىكسىز ھالدا يالغۇز ئاللاھقا، بارلىق پەيغەمبەرلەرگە، ئاللاھ نازىل قىلغان قۇرئان، تەۋرات، ئىنجىل ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرگە بېرىلگەن پۈتۈن كىتابلارغا ئىمان ئېيتىش، "ملة إبراهيم" «ئىبراھىم مىللىتى»نىڭ ئىزاھاتىدۇر.

يەھۇدىيلارنىڭ دىن نامىدا توقۇۋاتقان يالغانلىرىنىڭ ۋە ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقۋاتقان دۇشمەنلىكلىرىنىڭ، دىن ۋە ساماۋىي شەرىئەت بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق. "لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ" «بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق، ئاللاھنىڭ شېرىكى يوق»، ھەمدە «ئاللاھ تائالا كائىناتنى ياراتقۇچى، ئورۇنلاشتۇرغۇچى، پۈتۈن شەيئىلەرنىڭ ئىگىسىدۇر» دېگەن ئېتىقاد پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق ئەقىدىسى ئىدى. بۇ ئېتىقادتىن سىرتقا چىقىپ كەتكەن ھەرقانداق چۈشەنچە، ئىلگىرىكى دىنلاردىكى ئۆزگۈرۈپ كەتكەن تەرەپلەر بولۇپ، ئاللاھقا نىسبەتەن تۆھمەت ھېسابلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ئىزباسارى كۆرسىتىشىنىڭ ھېچ ئاساسى يوق. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىزباسارى ئۇلارنىڭ ئەۋلادى بولۇش بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۇلار ئېلىپ كەلگەن ھەق يولدا مېڭىش بىلەن بولىدۇ.

﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ﴾ «ئېيتىڭلار كى، ئاللاھقا ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە نازىل قىلىنغان ۋەھىيگە، ئىبراھىمغا، ئىسمائىلغا، ئىسھاققا، يەئقۇبقا ۋە ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرىغا نازىل قىلىنغان ۋەھىيگە، مۇساغا بېرىلگەن (تەۋراتقا)، ئىساغا بېرىلگەن (ئىنجىلغا) ۋە پەيغەمبەرلەرگە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بېرىلگەن (كىتابلارغا) ئىمان ئېيتتۇق، ئۇلاردىن ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (يەنى

يەھــۇدىيلار ۋە ناســارالارغا ئوخشــاش، ئۇلارنــڭ بەزىســىگە ئىمــان ئېيتــپ بەزىســىنى ئىنكــار قىلمــايمىز)». بــۇ ئــايەتتە ئىبــراھىم ئەلەيھىســسالامدىن تارتــپ ئىســا ئەلەيھىســسالامغىچە بولغــان بــارلىق تەلىمــات ۋە شــەرىئەتلەرنىڭ ئاللاھنــڭ ۋەھىيســى ئىكەنلىكــىگە، ھەمــدە بــۇ رىســالەتلەرنىڭ ھەممىســىنىڭ شــېرىكى بولمىغــان يــالغۇز ئاللاھقــا ئىبــادەت قىلىشــقا چاقىرىــدىغانلىقى ئىپــادىلەنگەن. بــىز قۇرئانغــا ئىمــان ئېيتقــان ئىكەنمــىز، تەبىئىيكــى قۇرئانغــا زىــت بولغان ھېچقايسى كىتابقا تەڭ ئىمان ئېيتالمايمىز.

﴿وَنَحْـنُ لَـهُ مُسْـلِمُونَ﴾ «بىــز ئاللاھقــا بويســۇنغۇچىلارمىز». ئىبــراھىم ئەلەيھىســسالام ۋە باشــقا پەيغەمبەرلەرنىــڭ ھەممىســى، ئــۆزلىرىنى ئاللاھقــا تاپشــۇرغان بويســۇنغۇچىلاردىن ئىــدى. ئىســلامنىڭ لــۇغەت مەنىســى «بويســۇنۇش ۋە ئــۆزىنى تاپشــۇرۇش» دېــگەن ئىككــى ئۇقــۇمنى ئــۆز ئىچىــگە ئالىــدۇ. ئاللاھقــا بويســۇنۇش، ئىنســانلار ئوتتۇرىســىدىكى بويسۇنۇشــتىن ھالقىغــان. چــۈنكى بــىز ئۆزىمىزنــڭ ئۆتمۈشــى، بۈگــۈنى ۋە كەلگۈســىمىزنى، پۈتــۈن مەخلۇقــاتلاردىن بىھــاجەت ۋە خەلقــىگە ھەر تۈرلــۈك نېــئىمەت ۋە ياخشــىلىقلارنى بېرىــدىغان ئاللاھقــا تاپشــۇرىمىز. ئەگەر يــۇقىرىقى ئىشــلارنىڭ بىرەرســىدە ئــۆزىمىزنى ئاللاھقــا تاپشۇرۇشــتا شــەك قىلســاق، بــىز ئىســلامغا ھەقىقىي كىرگەن بولمايمىز.

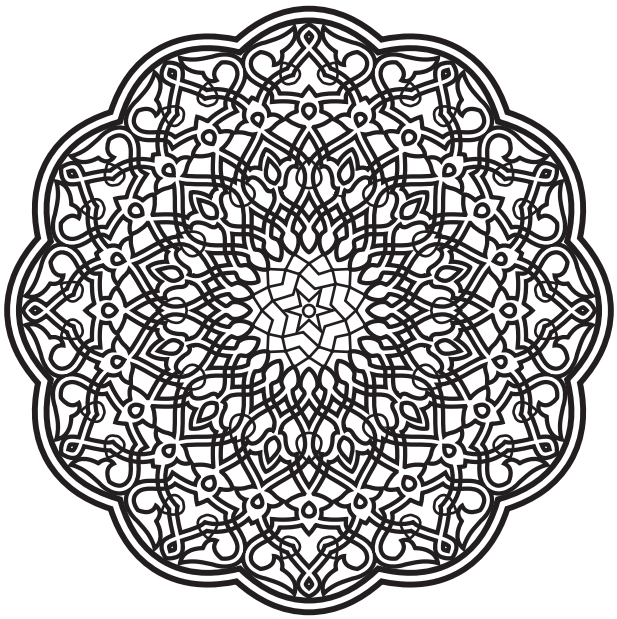

سۈرە بەقەرە 137-ئايەت

﴿فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوا ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ ۖ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

«ئەگەر ئۇلار سىلەر ئىمان ئېيتقاندەك ئىمان ئېيتسا، ئەلۋەتتە، توغرا يول تاپقان بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار يۈز ئۆرۈسە، (سەن بىلەن) ئاداۋەتتە بولغان بولىدۇ، ئۇلارغا قارشى ئاللاھ ساقلا كۇپايىدۇر. ئاللاھ (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ھېيلە-مىكرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر»

﴿فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوا﴾ «ئەگەر ئۇلار (يەنى ئەھلى كىتاب) سىلەر ئىمان ئېيتقاندەك ئىمان ئېيتسا، ئەلۋەتتە، توغرا يول تاپقان بولىدۇ». بۇ ئىپادىگە قارىغاندا، ئىمان بىر بولامدۇ ياكى ئىككىمۇ؟ يەنى، سىز "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُوْلُ اللهِ" دەپ ئىمان ئېيتتىڭىز، ئەمدى باشقا بىرى مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈنمۇ سىز دېگەن سۆزنى دەمدۇ ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش سۆزنى دەمدۇ؟ تەبئىيكى ئوخشاش سۆزنى دەيدۇ. چۈنكى ھەركىم ئېيتقان ئىمان ئۆزىگە ئائىتتۇر. ئۇلار شاھادەت كەلىمىسىنى ئايرىم-ئايرىم ئېيتقان بولسىمۇ، ئاللاھ ۋە رەسۇلىغا ئېيتقان ئىمانى بىردۇر. مەسىلەن: پالانى سەدىقە قىلغاندەك سەدىقە قىلىش، پالانىنىڭ سەدىقە قىلغان پۇلنىڭ ئۆزىنى قىلىش ئەمەس، شۇنىڭغا باراۋەر پۇلنى سەدىقە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

﴿وَّإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ﴾ **«ئەگەر ئۇلار (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە، (سەن بىلەن) ئاداۋەتتە بولغان بولىدۇ».** ئايەتتىكى "شِقَاق" دېگەن سۆز "مشقة"دىن چىققان بولۇپ، «يېرىلىش، دەتالاش، ئىختىلاپ» دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئىماندىن يۈز ئۆرىسە، مۇسۇلمانلار بىلەن ياكى ئۆزئارا قارشىلىققا چۈشۈپ قالغان بولىدۇ. چۈنكى بىزنىڭ كۆزىمىزگە كاپىرلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشتەك تۇيۇلغىنى بىلەن، ئۇلارنىڭ ھەربىرىنىڭ كۆڭۈلۈققا سەۋەب بولىدىغان ئامىللاردا ئۆزىگە يارىشا قارىشى ۋە تۇغرا دەپ تاللىغان يولى بولىدۇ. بارلىق ئىنسان ئىلاھنى ئېتىراپ قىلىدىغان ئەسلى فىترەت ئۈستىدە تۇغۇلىدۇ. ئەگەر ئىنسان ئىسلام يولىنى تاللىسا، ئۆزىنىڭ تەبىئىتى بويىچە ماڭغان بولىدۇ. ئەمما بۇ يولنى تاللىمىسا، ئەسلى تەبىئىتىگە قارشى يول تۇتقان بولىدۇ-دە، تەڭپۇڭسىزلىق كۆرۈلىدۇ.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ: ﴿**فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ**﴾ **«ئۇلارغا قارشى ئاللاھ ساڭا كۇپايىدۇر»** دېدى. يەھۇدىي، ناسارا ۋە مۇناپىقلار ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە ھىيلە-مىكىر قىلماقچى ۋە مۇئمىنلەرگە ئەرزىيەت بەرمەكچى بولسا، ئاللاھ كۇپايىدۇر. يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى نۇرغۇن قېتىم ئۆلتۈرمەكچى ۋە سېھىر قىلىش ئارقىلىق ئەرزىيەت بەرمەكچى بولۇشقاندا، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ سۇيىقەستىنى بىكار قىلىپ، مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلىۋەتتى. ئۇلار قانچىلىك ئاشكارا-يوشۇرۇن ۋاستىلەرنى ئىشلەتسۇن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ يامانلىقىدىن رەسۇلۇللاھنى ساقلىدى. بۇ ھەقتە يەنە: ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾[1] «ئاللاھ بەندىسىگە يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟ ئۇلار سېنى ئاللاھتىن باشقا مەبۇدلار بىلەن قورقۇتىدۇ، ئاللاھ گۇمراھ قىلغان ئادەمنى ھېچ ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ» دېگەن.

[1] سۇرە زۇمەر، 36-ئايەت

ئاللاھ تائالا ئايەتنىڭ ئاخىرىدا رەسۇلۇللاھنى خاتىرجەم قىلىپ: ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ «ئاللاھ (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ھىيلە-مىكرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» دېگەن. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىلا بېرىلگەن تەسەللى بولماستىن، بەلكى رەسۇلۇللاھنىڭ يولىدا ماڭغان ھەربىر ئادەمگە بېرىلگەن تەسەللىدۇر.

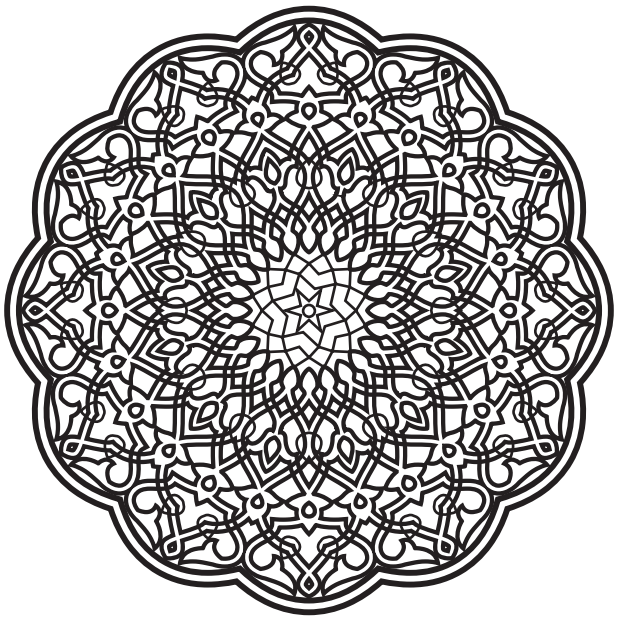

سۈرە بەقەرە 138-ئايەت

﴿صِبْغَةَ اللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ﴾

«ئاللاھ بويىغان (ئىسلام رەڭگىدە) چىك تۇرۇڭلار، ئاللاھتىنمۇ گۈزەل شەكىلدە رەڭگە كەلتۈرۈدىغان كىم بار؟ بىز ئاللاھقا ئىبادەت قىلغۇچىلارمىز»

ئايەتتىكى "صِبْغَةً" «بويىاش» دېگەن مەنىدە بولۇپ، رەڭنىڭ پاختا ياكى يۇڭدەك تەبئىي تالالىق ئىنچىكە كاۋاكلىرى بولغان نەرسىلەرنىڭ ئىچ-ئىچىگىچە سىڭىپ كىرىشىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن: كىگىزنى بويىساق، رەڭ كىگىزنىڭ قات-قېتىغا، قانچە يۇيسىمۇ چىقمىغىدەك دەرىجىدە سىڭىپ كېتىدۇ. ئەمما سۈنئىي تالانى بويىساق، ئۈستىنكى قىسمىلا سىرلىنىپ، ئىچىگە ئۆتمەيدۇ ۋە رەڭگى بارا-بارا ئۆڭۈپ كېتىدۇ. بويىاش بىلەن سىرلاش پەرقلىق بولىدۇ. بىر نەرسىنىڭ قات-قېتىغچە سىڭدۈرۈش بويىاش بولسا، ئۈستىگە يېپىشتۇرۇش سىرلاش دېيىلىدۇ.

ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئىمانىنى: ﴿صِبْغَةَ اللَّهِ﴾ **«ئاللاھنىڭ بويىشى»** دەپ ئىپادىلىدى. يەنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ۋە ئاللاھ پەيغەمبەرلىرىگە چۈشۈرگەن تەلىماتلىرىغا ئىمان ئېيتىش، ئاللاھنىڭ ئىنسانىنى «بويىشى» ھېسابلىنىدۇ. بۇ خۇددى رەختلەرنى بويىساق، رەڭ رەخت تالالىرىنىڭ قات-قېتىغا كىرىپ كەتكىنىدەك، ئىمان ئىنسانىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كېتىدىغانلىقىنى

ئىپادىلەيدۇ. دېمەك، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدىغان ئىمان، ئىنساننىڭ قەلبىگە سىڭىپ، ئۇنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتكەن ئىماندۇر. لېكىن ئىمان پۈتۈن ۋۇجۇدىمىزغا سىڭمىسە، بۇ ئاللاھ دېگەندەك "صِبْغَةَ" «بويىاش» بولماستىن، بەلكى يۈقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك «سىرلاش» بولىدۇ. مانا بۇ مۇناپىقلارنىڭ ئەھۋالىدۇر.

ئاللاھنىڭ بىزنى ئىمانىي شەكىلدە بويىشى، قانداقتۇر سىرتىمىزدىن بېرىلگەن رەڭ ئەمەس، ئەكسىچە ۋۇجۇدىمىزغا سىڭگەن رەڭدۇر. چۈنكى ئىنسان يارىتىلغاندا ۋۇجۇدىدا ئىمان تەبىئىتى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: "كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ حَتَّى يُعْرِبَ عَنْهُ لِسَانُهُ فَيَقُولُ: أَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ وَيُمَجِّسَانِهِ"[1] «ھەرقانداق بوۋاق ئەسلى تەبىئەت ئاساسىدا تۇغۇلىدۇ. ئۇنىڭ تىلى چىقىپ گەپ قىلغىدەك بولغاندا، ئاتا-ئانىسى ئۇنى يەھۇدىي، خرىستىيان ياكى مەجۇسى قىلىدۇ» دەيدۇ. دۇنيادىكى قايسى بىر مىللەتكە قاراپ باقساق، ھەممە كىچىك بالىنىڭ تەبىئىتىنىڭ ئاساسىدىن ئوخشايدىغانلىقىنى ھېس قىلىمىز. ئۇلار ئەتراپىدىكىلەرنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، ئاستا-ئاستا ئۆزگىرىشكە باشلايدۇ.

بۇ ھەدىستىن ئىمانىنىڭ ئىنسان ۋۇجۇدىدا ئەسلىدىنلا بولغان بىر رەڭ ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز. ئەگەر ئاتا-ئانا مۇسۇلمان بولسا، بالا شۇ رەڭ پېتى ئۆسۈپ يېتىلىدۇ. ئەگەر يەھۇدىي ياكى خرىستىيان بولسا، بالىمۇ شۇنىڭغا يارىشا ئۆسۈپ يېتىلىدۇ. خرىستىيانلارنىڭ كىچىك بالىلارنى سۇغا چۆكتۈرۈپ ئېلىشى، ئىچكى جەھەتتىن رەڭ بېرەلمەيدۇ. چۈنكى ئىمان سىرتتىن كېلىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ئىچكى تەرەپتىن چىقىدۇ. شۇڭا قەلبىتە ئىمان ھەقىقى ئورۇن ئالغاندا، ئىنسانىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا

[1] شەيبان رىۋايەت قىلغان ھەدىس

www.uyghurkitap.com

سىڭىپ هاياتىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇ هەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾[1] «ئاللاھ سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقىنى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى. ئايەتلىرى ئۆزئارا ئوخشايدۇ ۋە تەكرارلىنىدۇ، ئۇنىڭدىن پەرۋەردىگارىدىن قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ بەدەنلىرى تىترەيدۇ، ئاندىن ئاللاھنىڭ زىكرى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بەدەنلىرى ۋە دىللىرى يۇمشاپ (ئارام تاپىدۇ)، ئەنە شۇ (قۇرئان) ئاللاھنىڭ ھىدايىتىدۇركى، ئۇنىڭ بىلەن (ئاللاھ) خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، ئاللاھ ئازدۇرغان ئادەمگە ھېچ ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ» دېگەن. مانا بۇ ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىڭ قەلبىدە قويغان «بويىقى»نىڭ تەسىرىدۇر.

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾ «ئاللاھتىنمۇ گۈزەل شەكىلدە رەڭگە كەلتۈرىدىغان كىم بار؟». بۇ ئايەتتىكى سوئال شەكلىدىكى جاۋابتىن، قەلبنى ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ دىنىدىن باشقا، گۈزەل رەڭگە كەلتۈرىدىغان ھېچكىمنىڭ بولمايدىغانلىقىنى بىلۋالايمىز.

﴿وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ﴾ «بىز ئاللاھقا ئىبادەت قىلغۇچىلاردۇرمىز». ئاللاھنىڭ بۇيرۇغىنىنى قىلىدىغان، توسقىنىدىن يانىدىغان ئادەم "عَابِدُ" دېيىلىدۇ. بۇيرۇقلار بەزى ۋاقىتلاردا قىينچىلىق بىلەن بولسا، چەكلىمىلەر كۆپىنچە بىزگە سۆيۈملۈك كۆرۈنىدىغان ئىشلاردا بولىدۇ. چۈنكى ئىنسان ھەر دائىم نەق ئالىدىغان يۈزەكى مەنپەئەتنى ئىزدەيدۇ. نەق مەنپەئەت ۋاقتىلىق ھوزۇر بېرىشى مۇمكىن، ئەمما ئۇ بەندىنى ئاخىرەتتىكى مەڭگۈلۈك نېئمەتتىن توسۇپ قالىدۇ. مەسىلەن: ئەزانىنى ئاڭلىغان ۋاقتىدا، كىچىككىنە ئۇيقۇنى دەپ، جىددىي شەكىلدە نامازغا تۇرمىدىڭىز. شۇنىڭ

[1] سۈرە زۇمەر، 23-ئايەت

بىلەن سىز جەننەتكە ئېلىپ بارىدىغان ھەقىقى مەنپەئەتنى، كىچىككىنە يوقىلاڭ ھوزۇر سەۋەبىدىن تاشلىدىڭىز. ئاللاھ تائالا نامىز ھەققىدە: ﴿إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ﴾[1] «نامىز ئاللاھتىن قورققۇچىلاردىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ئىشتۇر. ئاللاھتىن قورققۇچىلار پەرۋەردىگارىغا چوقۇم مۇلاقات بولىدىغانلىقىغا ۋە ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا چوقۇم قايتىپ بارىدىغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىدۇ» دېگەن. بۇيرۇق ئېغىر كەلسىمۇ قىلغىنىمىز ۋە ياخشى كۆرىدىغان ئىشلاردىن توسۇلغاندا، ئۇنى تاشلىغىنىمىز ئىبادەتتۇر.

بىز ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلغىنىمىزدا، ئاللاھ تائالا ئېغىر ئىشلارنى سۆيۈملۈك ۋە چەكلىمىلەرنى قولاي قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ﴾[2] «بىلىڭلاركى، ئىچىڭلاردا رەسۇلۇللاھ بار، ئەگەر ئۇ نۇرغۇن ئىشلاردا سىلەرگە ئىتائەت قىلىدىغان بولسا، چوقۇم قىيىن ئەھۋالدا قالاتتىڭلار، لېكىن ئاللاھ سىلەرگە ئىماننى قىزغىن سۆيگۈزدى ۋە ئۇنى قەلبىڭلارغا چىرايلىق كۆرسەتتى، سىلەرگە پىسىقنى، كۇفرىنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتتى، ئەنە شۇلار ئاللاھنىڭ پەزلى ۋە نېئمىتى بىلەن توغرا يولدا بولغۇچىلاردۇر» دېگەن. دېمەك، ئاللاھ تائالا «ئىمان بويىقى» بىلەن بىزنى ياخشىلىقلارغا ئىنتىلىدىغان، يامانلىقلاردىن ساقلىنىدىغان ھالەتكە ئېلىپ كېلىدۇ. شۇنداقلا بىز ئىماننىڭ ھەقىقىي لەززىتىنى تېتىيالايمىز.

[1] سۇرە بەقەرە، 45، 46-ئايەت
[2] سۇرە ھۇجۇرات، 7-ئايەت

75-دەرس

سۈرە بەقەرە 139-ئايەت

﴿قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ﴾

«بىز بىلەن ئاللاھ توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشەمسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇ ھەم بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز، ھەم سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر. بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر، بىز ئاللاھقا سادىقمىز، دېگىن»

ئاللاھ تائالا رەسۇلۇللاھقا ۋەزىپىنىڭ مۇھىملىقىنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئايەتنى "قُلْ" «دېگىن» دېگەن بۇيرۇق بىلەن نازىل قىلغان. ئاللاھ تائالا «دېگىن» دېگەن بۇيرۇقنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلغاچقا، رەسۇلۇللاھ «دېگىن»نى تەكرارلىماستىن بۇيرۇقنىڭ ئۆزىنى يەتكۈزسە يېتەرلىك بولاتتى. سەن ئوغلۇمغا: «ئاكاڭنىڭ قېشىغا بېرىپ، دادام بۇ ئىشقا بۇيرىدى، دېگىن» دېگەن ۋاقتىمدا، ئوغلۇمنىڭ ئاكىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ، «دېگىن» سۆزىنى قايتىلىماستىن بۇيرۇغان ئىشنىلا دەيدۇ. رەسۇلۇللاھنىڭ ئاللاھنىڭ «دېگىن» خىتابىنى تەكرارلىشى، بۇ سۆزنىڭ رەسۇلۇللاھ

تەرىپىدىن ئەمەس، ئاللاھ تەرىپىدىن دېيىلگەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر. رەسۇلۇللاھ پەقەتلا ئاللاھنىڭ سۆزىنى ئۆز پېتى يەتكۈزۈپ بەرگۈچى خالاس.

﴿قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ﴾ «بىز بىلەن ئاللاھ توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشەمسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇ ھەم بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز، ھەم سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، دېگىن» دېگەن ئايەتتە قوللىنىلغان "المحَاجّة" دېگەن كەلىمە «مۇنازىرىلىشىش، ھۆججەت كەلتۈرۈش» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ. شۇنداقلا بۇ ھەربىر مۇنازىرىلەشكۈچى ئۆز كۆز-قارىشىنى ھۆججەت بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇشىنى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ﴾[1] «پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ئادەم (يەنى نەمرۇد)نى كۆرمىدىڭمۇ؟» دېگەن ئايەتتىمۇ "حَاجَّ" پېئىلى ئىشلىتىلگەن بولۇپ، بۇنىڭدىن ھەربىرىنىڭ ئۆز تەرىپىنى كۈچلەندۈرىدىغان ھۆججەتلەرنى قوللىنىپ مۇنازىرە قىلغانلىقىنى بىلۋالالايمىز.

"المحَاجّة" «مۇنازىرە» ھەق بىلەن ھەق ئوتتۇرىسىدا بولمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾[2] «كىشىلەر ئاللاھنىڭ دىنىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، (كىشىلەرنى ئىماندىن توسۇش ئۈچۈن) ئاللاھنىڭ دىنىدا خۇسۇمەت قىلىشقانلارنىڭ دەلىللىرى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا باتىلدۇر، ئۇلار (دۇنيادا) غەزەپكە ئۇچرايدۇ، (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ» دېگەن بولۇپ، ئايەتتىكى "حَاجَّ" پېئىلى «خۇسۇمەت قىلىشقان» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. چۈنكى ئاللاھنىڭ دىنىغا كىرىپ بولۇپ، ئۇ ھەقتە مۇنازىرە قىلىش باتىلنىڭ ئىپادىسىدۇر. مۇئمىنلەرنىڭ ئاللاھنى «پەرۋەردىگار» دېيىشى بىلەن، ئەھلى كىتابنىڭ ئاللاھنى «پەرۋەردىگار»

[1] سۋرە بەقەرە، 258-ئايەت
[2] سۋرە شۇرا، 16-ئايەت

دېيىشىنىڭ ھەر ئىككىسى ھەق بولغان بولسا، ئاردىدا مۇنازىرە يۈز بەرمىگەن بولاتتى. چۈنكى ھەق دېگەن بىر، ئەممە باتىلغا مىڭ يول بار. ئاردىدا ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇنازىرە بولغان ئىكەن، مۇئمىنلەر ھەق ئۈستىدە، ئەھلى كىتاب باتىلدا بولغان بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرۇق تالىشىشنى توسۇپ: ﴿**وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ**﴾ «**بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر، بىز ئاللاھقا سادىقمىز**» دېگەن سۆزنى مۇئمىنلەرگە ئۆگەتكەن. ئاللاھ تائالا پۈتۈن بەندىلەرنىڭ رەببى بولغاچقا، ھېچكىمنى ھېچكىمدىن ئارتۇق قىلغان ئەمەس. پەقەتلا كىم ئىخلاس بىلەن ياخشى ئەمەل قىلسا، شۇنى باشقىلاردىن ئارتۇق قىلغان. شۇڭا كىم ياخشى ئەمەللەرنى ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن خالىس قىلسا، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا شۇ كىشىنىڭ مەرتىۋىسى ئۈستۈن بولىدۇ. ئوخشاش ئىشنى بىز ئاللاھقا بولغان ئىخلاس بىلەن قىلساق، ئەھلى كىتاب ئۆز خاھىشى بىلەن قىلسا، كىشىلەرگە بىر خىل كۆرۈنۈشى مۇمكىن. ئەممە بىز ساۋاب ئالمىز، ئۇلار ئالالمايدۇ. چۈنكى ئەمەلنىڭ قوبۇل بولۇشى، ئاللاھقا خالىس بولۇش بىلەن بولىدۇ.

بەزى كىشىلەر: «ئىخلاسنىڭ ئورنى قەلبتۇر. شۇڭا بىر ئادەم باشقىلارغا ئەزىيەت بەرمەي، يامان ئىش قىلماي، نىيتىنى خالىس قىلسىلا، نامىاز ئوقۇمىسىمۇ بولغۇدەك» دېيىشى مۇمكىن. ئەممە بۇ يەردە نىيەت ۋە ئەمەلدىن ئىبارەت ئىككى مەسىلە بار. رەسۇلۇللاھ ھەدىستە، نىيەتنى ئەمەل بىلەن بىرلىكتە تىلغا ئېلىپ: "إنما الأعمال بالنيات" «ئەمەللەر نىيەتكە باغلىق» دېگەن. شۇڭا ئەمەلدىن بۇرۇن نىيەت بولۇشى كېرەك. نىيەت ئۆزىمىز پايدىلىنىدىغان نەرسە بولسا، ئەمەل باشقىلار پايدىلىنىدىغان ئىشنى كۆرسىتىدۇ. يەنى، نىيتىمىزگە سەدىقە قىلىشنى پۈككەن بولساق، بۇ نىيتىمىزگە ئاللاھ ئەجىر بېرىدۇ، قىلغان سەدىقىمىزدىن كەمبەغەللەر پايدا

ئاللىدۇ. ئەمما نىيىتىمىزدە ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلىمەي، كىشىلەر ئارىسىدىكى نام-شۆھرەتنى ياكى رىياخورلۇقنى كۆزلىگەن بولساق، كەمبەغەللەر بۇ مالدىن مەنپەئەت ئالغان بىلەن، بىز ھېچقانداق ساۋابقا ئېرىشەلمەيمىز. ئاللاھ تائالانىڭ مەقسىتى، ئەمەلنىڭ ئاللاھقا بولغان ئىخلاس بىلەن بىرلىشىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئايەتتە: ﴿وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ﴾ «بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر» دېگەندىن كېيىن، ئىخلاس توغرىسىدا: ﴿وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ﴾ «بىز ئاللاھقا ئىخلاسمەنلەرمىز» دەپ كەلتۈرگەن.

ئەمەل - كىشى ھاياتىي دۇنيادا قىلغان ئىشلىرىنى كۆرسىتىدۇ. نىيەت ئاشۇ ئىشقا قارىتا، ساھىبىغا ساۋاب بېرىدۇ ياكى ساھىبىدىن ساۋابنى چەكلەيدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿إِن تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۖ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّئَاتِكُمْ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾[1] «سەدىقىنى ئاشكارا بەرسەڭلار، بۇ ياخشىدۇر، ئەگەر ئۇنى مەخپىي بەرسەڭلار ۋە يوقسۇللارغا بەرسەڭلار، تېخىمۇ ياخشىدۇر. بۇ سىلەرنىڭ بەزى گۇناھلىرىڭلارغا كەففارەت بولىدۇ، ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەلىڭلاردىن خەۋەردارىدۇر» دېگەن. بىز ساۋابنى ئىرادە قىلايلى ياكى قىلمايلى، باشقىلار ئۇ سەدىقىدىن پايدىلىنىۋېرىدۇ. مەسىلەن: بىز مەيلى قانداق نىيەت بىلەن بىر بىنا سېلىشقا تۇتۇش قىلساق، ئەتراپتىكى يۈزلەرچە كىشى بۇ ئىشتىن مەنپەئەتلىنىدۇ. يەنى، چېرتيوژنى سىزغان، تېگىنى كولاتقان، ئاساسىنى قۇرغان، بىنانى قوپۇرغاندىن تارتىپ باشقا ئىشلىرىغىچە، ئەتراپتىكى كىشىلەر مەنپەئەت ئالىدۇ. دېمەك، ئىشنىڭ بېشىدىن ئاخىرىغىچە نىيىتىمىزدە ئاللاھ بولسۇن ياكى بولمىسۇن، كىشىلەر پايدىسىنى ئېلىۋېرىدۇ ۋە بۇ ئىش سەۋەبىدىن رىزقىنى تېپىپ يەۋېرىدۇ. ئەمما بىز نىيىتىمىز قانداق بولسا، شۇ نىيەت قىلغىنىمىزغا ئېرىشىمىز.

[1] سۋرە بەقەرە، 271-ئايەت

ئىنسانىنىڭ نىيىتىدە نېمە بولسا شۇنىڭغا ئېرىشىشى، ئاللاھنىڭ ئادالىتىنىڭ مىسالىدۇر.

بەزى كىشىلەر: «ئاللاھقا ئىمان ئېيتمىغان، ئەممىا كەشىپىياتلىرى بىلەن ئىنسانىيەتكە چوڭ تۆھپە قوشقان كىشىلەرمۇ دوزاخقا كىرەمدىغاندۇ؟» دەپ ئەجەبلىنىدۇ. بىز: «شۇنداق، چۈنكى ئۇ ئەمەل قىلغان بولسىمۇ، نىيىتىدە ئاللاھ رازىلىقى بولمىغاچقا دوزاختا كۆيىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىمىز. چۈنكى ئۇلار ئاخىرەتتىكى ساۋابنى ئۈمىد قىلىپ باقمىغان، ھەم ئاخىرەتكىمۇ ئىشەنمىگەن. ئۇلار ھاياتىي دۇنيادا قىلغان ئىشلىرىنىڭ مۇكاپاتىنى ئالىدۇ. يەنى، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەيكەللەر تۇرغۇزۇلىدۇ، ئىسمى كوچا-مەيدانلارغا قويۇلىدۇ ۋە قىلغان ياخشىلىقلىرى ئۈچۈن دۇنيادا ياد ئېتىلىدۇ. ئەممىا ئۇلارنىڭ نىيىتىدە ئاللاھ بولمىغاچقا، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا مۇكاپاتقا ئېرىشەلمەيدۇ. ھەركىم ئۆزى نىيەت قىلغىنىغا يېتىدۇ. شۇڭا كاپىر قىيامەتتىكى ساۋاب ۋە مۇكاپاتنى نىيەت قىلمىغان بولغاچقا، قىيامەت كۈنى: «مەن نېمە ئۈچۈن ئەجرگە ئېرىشەلمەيمەن» دېيىش ھوقۇقى بولمايدۇ.

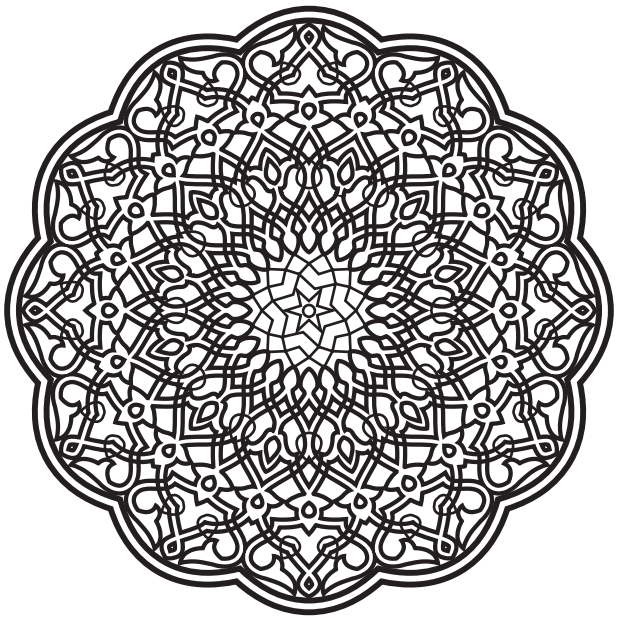

سۈرە بەقەرە 140-ئايەت

﴿أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ قُلْ أَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَادَةً عِندَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾

«ياكى ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاق، يەئقۇب ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادى يەھۇدىي ئىدى ياكى ناسارا ئىدى، دەمسىلەر؟ ئېيتقىنكى: (ئۇلارنىڭ قايسى دىندا ئىكەنلىكىنى) سىلەر ئۇبدان بىلەمسىلەر؟ ياكى ئاللاھ ئۇبدان بىلەمدۇ؟ قولىدا ئاللاھ نازىل قىلغان دەلىل-ئىسپات تۇرۇپ، ئۇنى يوشۇرغان ئادەمدىن زالىم كىم بار؟ ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر»

ئۆتمۈشتە ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر توغرىسىدا، ناسارالار: «ئۇ پەيغەمبەرلەر ناسارا ئىدى» دېسە، يەھۇدىيلار: «ئۇلار يەھۇدىي ئىدى» دېيىشەتتى. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ سۆزىگە جاۋابەن: ﴿**قُلْ أَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ**﴾ **«(ئۇلارنىڭ قايسى دىندا ئىكەنلىكىنى) سىلەر ئۇبدان بىلەمسىلەر ياكى ئاللاھ ئۇبدان بىلەمدۇ؟»** دېدى. بۇ يەردىكى سوئالنىڭ جاۋابى ئىنتايىن ئېنىق. چۈنكى ھېچكىم: «بىز ئاللاھتىن بەكرەك بىلىمىز» دېيەلمەيدۇ. قۇرئاندا مۇشۇ خىل شەكىلدە سوئال سورالسا، تەبىئىي بۇنىڭ جاۋابى بىرلىپ بولغان بولىدۇ. ئاللاھنىڭ ئەڭ ياخشى بىلىدىغانلىقى، شەك كەتمەيدىغان ھەقىقەتتۇر.

ئاللاھ تائالانىڭ بۇ مەسىلىنى سوئال شەكلىدە تاشلىشى، بىزدىن سوئال سوراش ئۈچۈن بولماستىن، بىزنى مەسىلىدىن خەۋەردار قىلىش ئۈچۈندۇر. ئايەتتە ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاق، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى بىرلىكتە تىلغا ئېلىنغان. بۇ ئىماني مەنبەنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئەرەبلەرنىڭ ئەجدادى. ئىسھاق ۋە يېقۇپ ئەلەيھىسسالاملارمۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادى بولۇپ، ئۇلار بەنى ئىسرائىلنىڭ ئەجدادى ئىدى. شۇڭا قۇرئاندا يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرى: ﴿قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾[1] «سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز» دېگەن.

ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن بىر ئاللاھتۇر. ئىلاھ بىر بولغانىكەن، ئىلاھىي مەنھەجمۇ بىر بولۇشى ۋە يەھۇدىيلار بىلەن باشقا مىللەتلەر باراۋەر بولۇشى كېرەك. ئەگەر ئىنسانىيەت ئارىسىدا دىن توغرىلىق ئوخشىماسلىق ۋە ئىختىلاپ يۈز بەرسە، بۇ ئۇلارنىڭ ئۆز مەنپەئەتلىرى ۋە ھەۋەسلىرىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ يولىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكتىن بولغان.

ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلغىنىغا ئېرىشىدۇ. ھېچكىمنىڭ نەسەبى ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە مەنپەئەت يەتكۈزەلمەيدۇ. شۇڭا يەھۇدىيلارنىڭ: «بىز ئىبراھىم، ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ئەۋلادلىرى» دېيىشى، قىيامەت كۈنى ئۇلارغا ھېچ پايدا-مەنپەئەت يەتكۈزەلمەيدۇ.

[1] سۇرە بەقەرە، 133-ئايەت

سۈرە بەقەرە 141-ئايەت

﴿تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

«ئۇلار ئۆتكەن بىر ئۈممەتتۇر، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرى ئۆزلىرى ئۈچۈندۇر. سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر، ئۇلارنىڭ قىلمىشىغا سىلەر جاۋابكار ئەمەس»

بۇ ئايەت ئىلگىرىكى: ﴿أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ. تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾[1] «يەئقۇب جان ئۇرۇۋاتقان ۋاقتىدا سىلەر يېنىدا بارمىدىڭلار؟ شۇ چاغدا يەئقۇب ئوغۇللىرىدىن: مەن ئۆلگەندىن كېيىن سىلەر كىمگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟، دەپ سورىدى. ئۇلار: سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز، دېدى. ئۇلار ئۆتكەن ئۈممەتتۇر، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرى ئۆزلىرى ئۈچۈندۇر. سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلار ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر، ئۇلارنىڭ قىلمىشىغا سىلەر جاۋابكار ئەمەس» دېگەن ئايەتتە بىر قېتىم ئەينى شەكىلده تەكرارلانغان ئىدى.

[1] سۈرە بەقەرە، 133-، 134-ئايەتلەر

يۇزەكى چۈشەنسەك: «ئوخشاش مەنىدىكى ۋە شەكىلدىكى ئايەت تەكرارلىنىپتۇ» دېيىشىمىز مۇمكىن. ئەمما قۇرئاندا شەكىل جەھەتتە ئوخشاش ئايەت بولسىمۇ، مەنە جەھەتتە تەكرار ئايەت يوق. يەنى، ئىككى ئايەتنىڭ شەكلى ئوخشاش بولسىمۇ، كەلگەن يېرىدە ئۆزگىچە مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. 134-ئايەتتە، يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزلىرىنى ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىشى، تەۋراتنى ئۆزگەرتىۋەتكەن جىنايەتلىرىنى يېنىكلىتەلمەيدىغانلىقى، ئاتا-بوۋىسىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمايدىغانلىقى ئىپادىلەنگەن.

141-ئايەتتە ئىبراھىم، ئىسمائىل ۋە ئىسھاقلار يەھۇدىي ياكى ناسارا بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ بۇ خاتا يولدا مېڭىشىغا سەۋەب بولالمايدىغانلىقى، ھەتتا ئۇ پەيغەمبەرلەرنى يەھۇدىي ياكى ناسارا دەپ كۆرسەتكەن دەللىلىرىمۇ قوبۇل قىلنمايدىغانلىقى، ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنىڭ، ئازغان ئەھلى كىتابقا مەنپەئەت بېرەلمەيدىغانلىقى ئىپادىلەنگەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئىككى ئايەتنىڭ مەنىسى ئوخشىمايدۇ. بىرىنچى ئايەتتە مەزمۇن نەسەبكە باغلانغان بولۇپ، نەسەبنىڭ ئۇلارغا ھېچقانداق پايدا بەرمەيدىغانلىقىنى سۆزلەنگەن ئىدى. ئىككىنچى ئايەتتە مەزمۇن دىن يولغا باغلانغان. يەنى، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنى ئەھلى كىتاب دەۋا قىلغىنىدەك خىرىستىيان ياكى يەھۇدىي دەپ تۇرساقمۇ (ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس)، ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ قىلغان تۇغرا ياكى خاتا ئىشلىرى بىلەن ئەھلى كىتابنىڭ خاتالىقلىرى ئاقلانمايدۇ. لېكىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ قايسى يولدا ئىكەنلىكىنى ئەھلى كىتاب بىلەمدۇ ياكى ئاللاھ بىلەمدۇ؟ ئەلۋەتتە ئاللاھ تائالا ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

شەكلى ئوخشاش كەلگەن ئىككى ئايەتنى، ھەرگىز «بىر ئايەت تەكرارلىنىپتۇ» دېمەسلىك كېرەك. بىرىنچى ئايەتنىڭ سىياقىغا قارىساق، ئۇنىڭدا قىيامەت كۈنى ئەھلى كىتابنىڭ ئۆز نەسەبىنى ئىبراھىم، ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالاملارغا تۇتاشتۇرغانلىقى ھېچقانداق شاپائەتكە سەۋەب بولالمايدىغانلىقى، ئىككىنچى ئايەتتە، قىيامەت كۈنى ئۇلار ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنى «يەھۇدىي ياكى ناسارا ئىدى» دېگەن سۆزلىرىگە ھېچ ھۆججەت كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى سۆزلەنگەن بولۇپ، قىيامەت كۈنىدىكى تامامەن ئوخشىمايدىغان ئىككى خىل ھالەت تەسۋىرلەنگەن.

ئوقۇغان ئايەتلىرىمىزدىن ئۆزىمىزنىڭ ئەھۋاللىرىنى تۈزىتىۋالساق بولىدۇ. بىزنىڭ قايسى دامۇللا ھاجىم، قايسى ئۆلىمانىڭ ئەۋلادى بولۇشىمىز قىيامەت كۈنى بىزگە ھېچ مەنپەئەت بەرمەيدۇ. «بىزنىڭ يول باشچىلىرىمىز خاتالىق ئۆتكۈزۈپتىكەن، بىزمۇ شۇلارنىڭ يولىدا ماڭدۇق، ئۇلار نېمە بولسا بىزمۇ شۇنى كۆرىمىز» دېگەندەك سۆزلىرىمىز، قىيامەتتىكى ئەھۋالىمىزغا ھېچ ئۆزىرە بولالمايدۇ. ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن سورىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر ئادەم بۇ نۇقتىغا قاتتىق دىققەت قىلىپ، ئاللاھنىڭ ئۆزىنى توغرا يولغا سېلىشنى داۋاملىق تىلەپ تۇرۇشى ۋە قۇرئان-ھەدىس بىلىملىرىنى كۈچى يېتىشىچە ئۆگىنىپ مېڭىشى كېرەك.

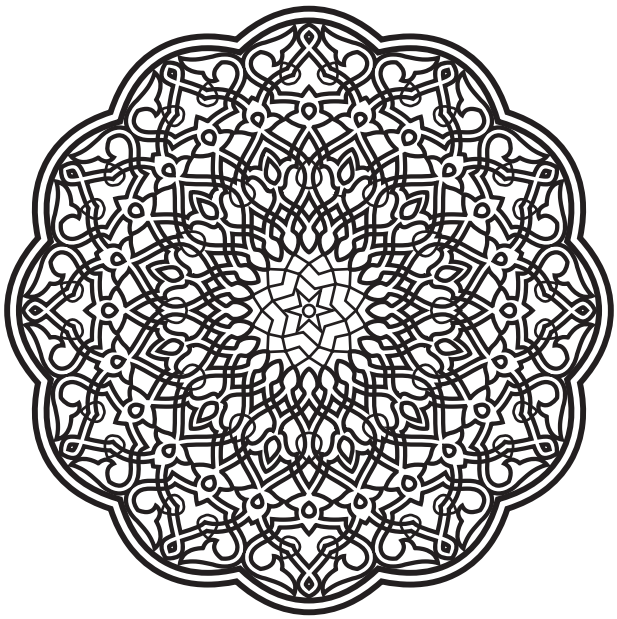

76-دەرس

سۇرە بەقەرە 142-ئايەت

﴿سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُل لِّلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾

«بەزى ئەخمەق كىشىلەر: ئۇلارنى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇئمىنلەرنى) قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن (بەيتۇلمۇقەددەستىن) نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەندۇ؟، دەيدۇ. (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، مەشرىق ۋە مەغرىب (يەنى ھەممە تەرەپ) ئاللاھنىڭدۇر، ئاللاھ خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ»

بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسنى قويۇپ، كەبىگە يۈزلىنىش مەسلىسىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن چۈشكەن بولۇپ، قۇرئانىدىكى تۇنجى «مەنسۇخ»[1] ئايىتىدۇر. مۇسۇلمانلار مەدىنىگە كېلىپ 16، 17 ئاي ئەتراپىدا بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ نامىز ئوقۇغاندىن كېيىن، كەبە قىبلە بولۇپ ئۆزگەرتىلگەن. مەككە مۇشرىكلىرى مۇسۇلمانلار كەبىگە قاراپ نامىز ئوقۇغان ۋاقتىدا: «كەبە ئاللاھنىڭ ئۆيى ئەمەس، ئۇ دىنىمىزنىڭ مۇقەددەس جايى» دېگەندەك

[1] ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان

سۆزلەرنى قىلغان. مۇسۇلمانلار بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ نامىز ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، يەھۇدىيلار: «ئۇلار دىنىمىزنى ئەيىبلەيدۇ، لېكىن قىبلىمىزگە قاراپ نامىز ئوقۇيدۇ» دېيىشكەن. ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى كەبىگە تەكرار يۈزلىنىشكە بۇيرۇغاندىن كېيىن، يەھۇدىيلار يەنە ئوتتۇرىغا چىقىپ: «ھېلى ئۇياققا، ھېلى بۇياققا قارىغان. زادى ئىككىسىنىڭ قايسىسى قىبلە؟ ئەگەر كەبە قىبلە بولسا، بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلار ھېسابقا بولمايدۇ. ئەگەر بەيتۇلمۇقەددەس قىبلە بولسا، كەبىگە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلار ھېسابقا بولمايدۇ» دەپ، بۇنى مۇسۇلمانلارغا شەك تاشلاشنىڭ پۇرستى دەپ بىلگەن.

ئاللاھ تائالا ئۇلار بۇ سۆزلەرنى دېيىشتىن ئىلگىرىلا مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ: ﴿**سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا**﴾ **«بەزى ئەخمەق كىشىلەر: ئۇلارنى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇئمىنلەرنى) قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن (بەيتۇلمۇقەددەستىن) نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەنىدۇ؟ دەيدۇ»** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغان. بۇ ئايەت چۈشكەن ۋاقىتتا مۇسۇلمانلار تېخى قىبلىنى ئۆزگەرتمىگەن ئىدى. كۈنىمىزدىمۇ بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ باشقىلارنى ئۇزلۇكسىز شۇبھىلەندۈرۈش ئارقىلىق، ئۆزىنىڭ باتىل يوللىرىغا دەۋەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتىمىز.

ئاللاھ تائالا: ﴿سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ﴾ «ئەقىلسىز ئىنسانلار بىر بۆلۈك سۆزلەرنى دەيدۇ...» دېگەن ئايەتتىكى "س" ھەرپى كەلگۈسى زامانىنى ئىپادىلەيدۇ. يەنى، «تېخى بولمىدى، بۇنىڭدىن كېيىن بولىدۇ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇلار ھەقىقەتەنمۇ ئەقىلسىز ئىنسانلار بولۇپ، ئەمەلىيەتتىمۇ بۇ ئايەت چۈشكەندىن كېيىن يەھۇدىي، مۇشرىك ۋە مۇناپىقلار ئاللاھ خەۋەر بەرگىنىدەك شۇ گەپلەرنى دېيىشتى. ئەگەر ئۇلار بۇ ھەقىتە ھېچقانداق ئىنكاس بىلدۈرمىگەن بولسا، قۇرئان بەرگەن مەلۇمات

يالغانغا چىقاتتى. لېكىن ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ نېمىنى دەيدىغانلىقى ۋە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرغۇچى زاتتۇر.

قۇرئاندا تىلغا ئېلىنغان ئەقىلسىز ئەخمەق ئىنسان قانداق بولىدۇ؟ ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ﴾[1] «ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ» دېگەن. كەلگۈسىدىكى نىجاتلىقى بولغان يولنى قويۇپ، گۈمراھلىق يولىنى تاللىغان ئادەمگە قۇرئان «ئەقىلسىز، ئەخمەق» دەپ تەبىر بەرگەن. جەمئىيتىمىزدە ئۆزىنىڭ ئىمكانىيىتى يېتىشىچە تىرىشىپ خىزمەتلەرنى قىلمۇاتقانلارنى، ئۆزىچە «ئىلمىي تەنقىدلەش ھەققىمىز بار» دەپ قاراپ، ئۇتتۇرىغا چىقىپ ناھەق ئەيىبلەيدىغانلار بار. قۇرئان بۇ خىلدىكى ئىنسانلارنى "سفهاء" «ئەقىلسىز» دەپ ئاتىدى. بۇ خىلدىكى كىشىلەر ئىمكانىيىتى يار بەرسە، ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئىقتىدارىنى نامايان قىلىشى، ئىمكانىيىتى يار بەرمىسە، ھېچ بولمىغاندا باشقىلار ھەققىدە ياخشى گۇمانىدا بولىشى كېرەك ئىدى.

ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە مۇسۇلمانلار كەبە تەرەپكە قارىماي بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراپ نامىاز ئوقۇغان. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى كەبىگە تەكرار قارىتىش ئارقىلىق، كەبە ۋە بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ئىسلامغا ئائىت ئىكەنلىكىنى بىرىۋاتىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا كەبە بۇتقا توشقۇزۇۋېتىلگەن بولسىمۇ، مۇسۇلمانلارغا ئائىت ئىدى. بۇگۈنكى كۈندە بەيتۇلمۇقەددەس يەھۇدىيلارنىڭ قولىدا بولسىمۇ، يەنىلا مۇسۇلمانلارغا ئائىت ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ ئىسرا كېچىسى ئۆزىنىڭ رەسۇلىنى مەككىدىن بەيتۇلمۇقەددەسكە ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، كەبە ۋە بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ئىسلامنىڭ مۇقەددەس ئورۇنلىرىدىن ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ،

[1] سۈرە بەقەرە، 130-ئايەت

بەيتۇلمۇقەددەسنى يەھۇدىيلارنىڭ قولىدىن، كەبنى مۇشرىكلارنىڭ قولىدىن ئالدى.

مۇشرىكلار مۇقەددەسلىكنى كەبگە خاسلاشتۇرۇۋېلىپ، ئۆزلىرى ئىلاھ قىلىۋالغان بۇتلارنى كەبنىڭ ئىچىگە ئەكىرىۋالغان ئىدى. ئىسلام «كەبە بىر ئۆيى، بەيتۇلمۇقەددەسمۇ بىر مەسچىت، ئاللاھتىن باشقا ھېچ شەيئىنىڭ زاتىدا مۇقەددەسلىك بولمايدۇ» دەيدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ «ھەجەرۇلئەسۋەد»كە قاراپ تۇرۇپ: «سېنى رەسۇلۇللاھ سۆيى دېمىگەن بولسا سۆيمەيتتىم» دېگەن. بۇ يەردىكى مۇقەددەسلىك ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىدۇر. ئەگەر ئاللاھ تائالا «كەبگە قاراپ ئىبادەت قىل» دېمەي، بىر دەرەخنى بەلگىلىگەن بولسا، قانداقتۇر دەرەخ مۇقەددەس بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىلاھىي بۇيرۇقنىڭ مۇقەددەسلىكى ئۈچۈن، دەرەخكە قاراپ ئىبادەت قىلغان بولاتتۇق.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، ئىسلامنى ئېتىراپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ھەرقانداق بۇيرۇقنى شەرتسىز قوبۇل قىلىش كېرەكلىكنى تەكىتلەۋاتىدۇ. ئەگەر ئاللاھ تائالا بىزگە قىبلە ئۆزگەرتىش ياكى باشقا ئىشتا بىر بۇيرۇقنى قىلىپ، سەۋەبىنى دەپ بەرگەن بولسا، بۇ ئىبادەت بولماستىن، بەلكى قانائەت قىلدۇرۇش بولىدۇ ۋە بۇنىڭدا ئاللاھقا ئىتائەت ۋە مۇھەببەت گەۋدىلەنمەيدۇ. مەسىلەن: بىر كىشىگە «بۇ نەرسە ئاچچىق، يېمەڭ» دېسىڭىز، يېمەيدۇ. بۇ كىشىنىڭ يېيىش-يېمەسلىكى سىزگە ئىتائەت قىلىشتىن ئەمەس، قانائەت بولۇش-بولماسلىقتا باغلىق بولىدۇ. بىز ئىسلامغا كىرگەن ھامان توختام پۈتۈپ، ئۇنىڭدىن كېيىنكىسىنىڭ ھەممىسى ئىبادەت خاراكتېرىنى ئالىدۇ. ئىبادەت خاراكتېرىنى ئالغان ھەرقانداق ئىشنىڭ سەۋەبى سورالمايدۇ. بىز ئاللاھنىڭ «قىل» ۋە «قىلما» دېگىنىنىڭ سەۋەبىنى سۇرۇشتۇرمەستىن قىلساق، مانا بۇ ئەجىرگە ئېرىشتۇرىدىغان ئىبادەتتۇر. مەسىلەن: ھاراقنى «ئادەمنىڭ ساغلاملىقىغا

زىيانلىق، جىگەرنى بۈزىدۇ» دەپ ئىچمىسەك، بۇنىڭغا ئەجىر بېرىلمەيدۇ. چۈنكى نۇرغۇن مۇسۇلمان بولمىغان كىشىلەر ھاراقنى زىيانلىق دەپ ئىچمەيدۇ. «چوشقا گۆشىدە زور دەرىجىدە ئىنسانغا زىيانلىق خولىسترىن ماددىسى بار» دەپ يېمىسە، بۇنىڭغمۇ ئەجىر بېرىلمەيدۇ. لېكىن «ئاللاھ ھارام قىلغانلىقى ئۈچۈن، ھاراق ئىچمەيمەن، چوشقا گۆشى يېمەيمەن» دېسە، ئىبادەت ھېسابلىنىپ ئەجىر بېرىلىدۇ.

﴿قُل لِّلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ «(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، مەشرىق ۋە مەغرىب (يەنى ھەممە تەرەپ) ئاللاھنىڭدۇر، ئاللاھ خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ».

بەيتۇلمۇقەددەس ۋە كەبىگە يۈزلىنىش بىز ئۈچۈن ئوخشاشلا توغرا يول. چۈنكى بەيتۇلمۇقەددەس، كەبە ياكى كائىناتتىكى قايسى تەرەپكە قارىساق، ھەممىسى ئاللاھقا ئائىتتۇر. شۇ ئورۇنلارنى مۇقەددەس قىلغىنى پەقەت ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىدۇر.

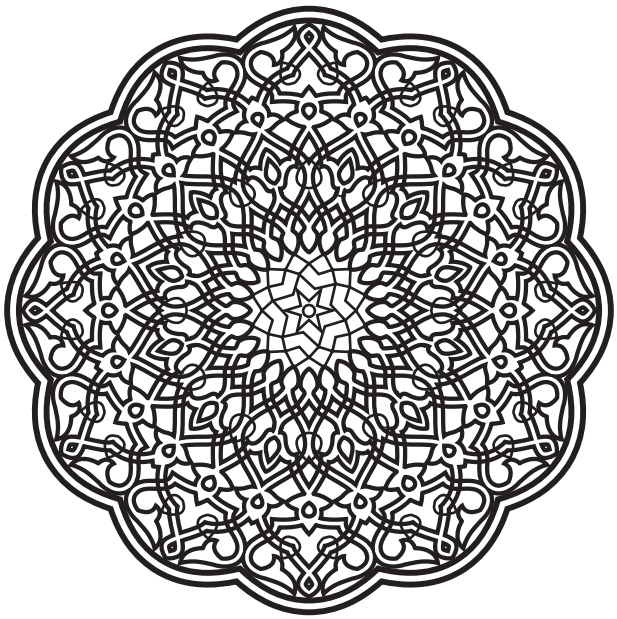

سۈرە بەقەرە 143-ئايەت

﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

«شۇنىڭدەك (سىلەرنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندەك) كىشىلەرگە شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋە پەيغەمبەرنىڭ سىلەرگە شاھىت بولۇشى ئۈچۈن، بىز سىلەرنى ئوتتۇراھال ئۈممەت قىلدۇق. سەن يۈز كەلتۈرۈپ كېلىۋاتقان تەرەپنى (يەنى بەيتۇلمۇقەددەسنى) قىبلە قىلغانلىقىمىز، پەيغەمبەرگە ئەگەشكەنلەرنى ئاسىيلىق قىلغانلاردىن ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى. ئاللاھ ھىدايەت قىلغانلاردىن باشقىلارغا بۇ (يەنى قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى) ھەقىقەتەن ئېغىردۇر. ئاللاھ سىلەرنىڭ ئىمانىڭلارنى (يەنى ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى) بىكار قىلىۋەتمەيدۇ. ئاللاھ كىشىلەرگە ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر»

بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرگە: «سىلەرنى ئوتتۇراھال ئۈممەت قىلدۇق» دېيىش ئارقىلىق، يولغا قويغان ھەربىر ئىشىنىڭ، ئۆزىنىڭ نېئمىتى ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا قىبلىنى بەيتۇلمۇقەددەستىن

كەبىگە ئۆزگەرتىشنى، مۇئمىنلەرنى پاسقىلاردىن ئايرىيدىغان ۋە ھەقىقي ھىدايەت ساھىبلىرىنى مەيدانغا ئېلىپ چىقىدىغان بىر نېئمەت قىلدى.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى «ئوتتۇراھال ئۇممەت» دەپ سۈپەتلىدى. ئەرەب تىلىدا ئوتتۇرىدىكى نەرسە "وسط" دېيىلىدۇ. بىز قانداق بولۇپ «ئوتتۇراھال ئۇممەت» دەپ ئاتالدۇق؟ كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلىدىغانلار ۋە كۆپ ئىلاھلارنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىققانلار بار. ئەمما بىز ئاللاھنى يەككە-يېگانە ۋە ھېچبىر شېرىكى يوقلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ، ئىمان ۋە ئەقىدىدە ئوتتۇراھال يول تۇتمىز. ئاللاھ تائالا كائىناتتىكى پۈتۈن نەرسىلەرنى يارانتتى. پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىپ، كىتابلارنى چۈشۈردى. شۇڭا ھېچبىرى «بۇ كائىناتنى مەن يارانتتىم» دەپ ئوتتۇرىغا چىقىپ باقمىدى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ چىقالمايدۇ. دېمەك، يارىتىش دەۋاسى خالىس ئاللاھقا ئائىتتۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَٰهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾[1] «ئاللاھنىڭ بالىسى يوق، ئۇنىڭغا باراۋەر باشقا بىر ئىلاھمۇ يوق، ئەگەر بۇنداق بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ھەر ئىلاھ ئۆزى يارانقان مەخلۇقنى يالغۇز ئىگىلەيتتى، بەزىسى بەزىسىدىن غالىب كېلەتتى» دېگەن. ئىسلام دىنىزلىق بىلەن كۆپ ئىلاھلىقنىڭ ئوتتۇرىدا تۇرىدىغان دىن بولغاچقا، بۇ نۇقتىدىن مۇسۇلمانلار ئوتتۇراھال ئۇممەت ھېسابلىنىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، مۇسۇلمانلارنى ئوتتۇراھال ئۇممەت دېيىشنىڭ سەۋەبى: دۇنيادا روھي قىممەت قاراشنى پۈتۈنلەي تاشلاپ، ھەممە نەرسىدە ماددىنى ئۆلچەم قىلىپ ياشايدىغانلار ۋە ماددىنى پۈتۈنلەي تاشلاپ، روھي قىممەت قاراشقا ئېسىلۋالىدىغان ئىنسانلار بار. ئىسلام ماددا بىلەن روھنىڭ ئوتتۇرىدا كەلگەن دىن بولغاچقا، ھەرگىزمۇ روھ ماددىدىن ياخشى ياكى

[1] سۇرە مۇئمىنۇن، 91-ئايەت

www.uyghurkitap.com

مـاددا روھـتىن ياخشـى دېمەيـدۇ. چـۈنكى روھ ئـايرىم ئۇقـۇم، مـاددا ئـايرىم ئۇقۇمـدۇر. مـاددا بـىلەن روھ بىرلەشـكەن ۋاقىتتـا، ئاللاھقـا ئىبـادەت قىلـدىغان ۋە دۇنيالىقنىمۇ تاشلىۋەتمەيدىغان مۇسۇلمان ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

ئـاللاھ تائـالا مۇئمىنلەرنـىڭ مـاددىنى ئىتبارغـا ئېلىـپ، روھـي قىمـمەت-قاراشـنى تاشـلاپ قويۇشـنى ۋە روھـي قىمـمەت-قاراشـقىلا بېرىلىـپ، مـاددىنى تاشـلاپ قويۇشـنى خالىمايـدۇ. بـۇ ئـايەت تىلغـا ئالغـان ئىسـلامنىڭ ئوتتۇراھاللىقـدۇر. ئىسـلام ئىلاھـي قىمـمەت قـاراش بـىلەن قوغـدالغان مـاددىي ھايـاتنى ئوتتۇرىغـا ئېلىـپ چىقىشـنى تەشـەببۇس قىلـدۇ. ئـاللاھ تائـالا ئـايەتتە بىزنـى «ئوتتۇراھـال ئـۇممەت» دېـگەن ۋاقىتتـا، ئىنسـاننى خاھىشـىدىن قوغـدىماقچى بولغـانلىقىنى بىلدۈرىـز. ئىنسـان مـاددا ھەم روھقـا تەۋە مەخلـۇق بولغاچقـا، ئـۆزىنى مـاددىي تەرەپـكە تاشـلاپ بېرىشـكە بولمايـدۇ. ئـاللاھ تائـالا كائىناتنـىڭ مـاددىي تەرەپلىرىـدە، ئىنسـانىيەتكە تەرەققىيـات، پـاراۋانلىق ۋە كـۈچ-قـۇۋۋەت بېغىشـلايدىغان روھـي ئۇقـۇم بـىلەن مېڭىشـمىزنى خالايـدۇ. ئىنسـانغا ئىختىيـارلىق بېرىلگەن ۋە يـول تـاللاش مەسىلىسـىدە ئـاللاھ بـىزگە قـانۇنىيەت ۋە پىرىنسـىپلارنى ئەۋەتـكەن. ئەگەر بـىز ئىلاھـي پىرىنسـىپنى تاشـلاپ، ئۆزىمىزنىـڭ خاھىشـى بـويىچە ماڭسـاق، بەختسـىز كـۈنىمىز باشـلىنىدۇ. شـۇڭا بەخـت تۇيغۇسـىنى ھـېس قىلىـش ئۈچـۈن، ئىنسـان ئـۆز خاھىشـىدىن چىقىشى كېرەك.

بـىر قىسـىم كىشـىلەر: «بـىر يېـرىم ئەسـىردىن بۇيـان مەيـدانغا چىققـان سوتسـىيالىزم ئـۆز خەلقىنـى تەرەققـي قىلدۇرالمـىدىمۇ؟» دەپ سورىشـىدۇ. سوتسـىيالىزمچىلار كۆتـۈرۈپ چىققـان دەۋا ۋە ئىنسـانىيلىقنىڭ يالغـانلىقىنى، سوتسـىيالىزمنى ئۆزىنىـڭ تۈزۈلمىسـى قىلغـان دۆلەتلەرنـىڭ كەينىگە چېكىنىـپ، پاسـاتچىلىققا تولغانلىقىـدىن بىلەلەيمـىز. سوتسـىيالىزم دۇنيـادا ۋەيـران بولغانـدەكلا كاپىتـالىزمۇ ئوخشاشـلا ۋەيـران بولـدۇ. لـېكىن بـىز مۇسـۇلمانلار ئوتتۇرىـدا تۇرغاچقـا، ئـاللاھ تائالانـىڭ دۇنيـا-ئاخىرەتلىـك ياخشـىلىقىغا

ئېرىشىمىز. سوتسىيالىزم ئوتتۇرىغا چىققان ۋاقىتتا، بايلارنىڭ پۇل-مالىلىرىنى تارتىۋېلىپ، كەمبەغەللەرگە تارقاتتى. بۈگۈن بايلارنىڭ مېلىنى مۇسادىرە قىلىپ تۈگەتكەنلەر، ئەتىسى كەمبەغەللەرگە قەيەردىن پۇل تېپىپ بېرىدۇ؟ شۇ زامانلاردا ئۆزىنىڭ پۈتۈن مالىلىرىنى هاراق، قىمار ۋە ئايال كىشىگە خەجلەپ تۈگەتكەن ئادەمنىڭ ئەھۋالى، تىرىشىپ ئىشلەپ ئىقتىساد توپلىغان ئادەمدىن ياخشى بولغان. ھېسابتا، بىكار تەلەپلەر جاپا چېكىپ ئىشلىگەنلەرنىڭ قان-تەرى بەدىلىگە كەلگەن ئىقتىسادقا زوراۋانلىق بىلەن ئىگە بولۇۋالغان. بۇ سوتسىيالىزمنىڭ ھەقىقى ماھىيىتىدۇر.

ئىسلامدا ئاللاھ تائالا ھەر دائىم ئىقتىسادنى ئاشۇرۇپ تۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ. بۇ سەۋەبتىن ھەر يىلى قول ئىلكىمىزدە بولغان مال-مۈلۈكتىن 2.5 پىرسەنتىنى زاكات بېرىمىز. ئەگەر بىر ئادەم ئىقتىسادنى يۇرۇشتۇرمىسە، قىرىق يىلغىچە ئىقتىسادى خوراپ تۈگەيدۇ. شۇڭا ئىسلام ئىنسانىنىڭ ئۇزلۇكسىز ئىشلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. تىرىشىپ ئىشلەپ نەتىجىسىنى كۆرەي دېگەندە، سوتسىيالىزمچىلار كېلىپ پۇل-مالنىڭ ھەممىسىنى تارتىۋالغانلىق، جەمئىيەتتە ئىشلەش، تىجارەت قىلىش ۋە قىممەت يارىتىش ئۇقۇمىنى ئۆلتۈرىدۇ. بۇ سوتسىيالىزمنىڭ نەتىجىسى!

ئىسلام تەر تۆكۈپ ئىشلىگەن ئادەمنىڭ مال-مۈلكىنى قوغدايدۇ. ئاندىن بۇ كىشىنىڭ مال-مۈلكىدىن زاكات ئېلىپ، ئىشلىيەلمەيدىغانلارغا بېرىشكە بۇيرۇش ئارقىلىق جەمئىيەتتىكى ئىقتىسادىي تەڭپۇڭلۇقنى تەڭشەيدۇ. بۇ ئىسلامنىڭ ئوتتۇراھاللىقىدۇر.

﴿لِّتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ «كىشىلەرگە (يەنى ئۆتكەنكى ئۈممەتلەرگە) شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن». مۇسۇلمانلار دۇنيا ئەھلىگە گۇۋاھچى بولىدۇ. گەرچە بۇ ئايەت بىزگە پۈتۈن دۇنيانىڭ ئىسلامغا قايتىپ، ئايەتنىڭ ھۆكمىگە كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن بولسىمۇ، بۇ ئىشلار

پەقەت ئادالەت ۋە ھەقىقەت شاھادىتىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىپ، سۆز ساھىبى قىلالىغاندىلا ئاندىن رويابقا چىقىدۇ.

﴿وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ﴾ «سەن يۈز كەلتۈرۈپ كېلىۋاتقان تەرەپنى (بەيتۇلمۇقەددەسنى) قىبلە قىلغانلىقىمىز پەيغەمبەرگە ئەگەشكەنلەرنى ئاسىيلىق قىلغانلاردىن ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى». ئاللاھنىڭ نەزىرىدە مۇئەييەن بىر تەرەپنىڭ مۇقەددەسلىكى يوق. ئاللاھنىڭ بىزگە «يۈزلىنىڭلار» دەپ، ئورۇن بەلگىلەپ بەرگىنىنىڭ ئۆزى مۇقەددەسلىكتۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قىبلىنى ئۆزگەرتىشى قانداقتۇر يەھۇدي ۋە مۇشرىكلار دەۋا قىلغاندەك، بىر تەرەپنىڭ مۇقەددەسلىك مەسلىسى بولماستىن، بەلكى مۇئمىنلەرنىڭ بۇيرۇققا بولغان ئىتائىتىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ئېلىنغان بىر ئىمتىھانىدۇر. ئەمەلىيەتتە ئاللاھ، ھازىر ۋە كەلگۈسىدە كىمنىڭ قانداق ئويلانغانلىقىنى بىلگۈچىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ئارقىلىق قىيامەت كۈنى ئىنسانىنى ئۆزىگە ئۆزىنى گۇۋاھچى قىلدۇرىدۇ.

﴿وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ﴾ «ئاللاھ ھىدايەت قىلغانلاردىن باشقىلارغا بۇ (يەنى قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى) ھەقىقەتەن ئېغىردۇر». مۇئمىنلەرگە ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىش قىيىن كەلمەيدۇ. لېكىن كاپىر ۋە مۇناپىقلار: «زادى قىبلە بەيتۇلمۇقەددەسمۇ ياكى كەبىمۇ؟ ھەقىقىي قىبلە كەبە بولسا، بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلار ھېساب ئەمەس. ئەگەر قىبلە بەيتۇلمۇقەددەس بولسا، كەبىگە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلار ھېساب ئەمەس» دېگەن تەشۋىشلەرنى ئوتتۇرىغا تاشلىدى. ھەر ئىش ئۆز زامانىغا ئائىت. بەيتۇلمۇقەددەس ئۆز زامانىدا قىبلە ئىدى. ئاللاھ ئۇنىڭ ئورنىغا كەبىنى قىبلە قىلىپ بەردى. بۇگۈنكى كۈندىمۇ ئۆزى مېڭىۋاتقان يولنىڭ ۋە قىلىۋاتقان دەۋانىڭ خاراكتېرىنى چۈشەنمىگەنلەر، كېلىۋاتقان بۇيرۇقلارغا بىپەرۋالىق قىلىۋاتىدۇ. ئەمەلىيەتتە

بـۇ بـۇيرۇقلار بـىزگە نسـبەتەن ئىمتىهـان بولـۇپ، بـىز بەجـا كەلتۈرۈۋاتقـان ئاللاهنىڭ ھەربىر بۇيرۇقىغا ئەجىر بېرىلىدۇ.

بەيتۈلمۇقەددەسـكە قـاراپ نامـاز ئوقۇۋاتقـان مەزگىلـەردە ئۆلـۈپ كەتـكەن مـۇئمىنلەر ھەققـىدە مۇنـاپىقلار: «ئۇلارنـىڭ ئوقۇغـان نـامىزى قوبـۇل ئەمەس» دېـگەن سـۆز-چـۆچەكنى تارقاتقـان. ئـاللاھ بۇنىڭغـا رەددىـيە قـايتۇرۇپ: ﴿**وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ**﴾ **«ئـاللاھ سـىلەرنىڭ ئىمـانىڭلارنى (يەنـى ئىلگـىرى بەيتۈلمۇقەددەسـكە قـاراپ ئوقۇغـان نـامىزىڭلارنى) بىكـار قىلىۋەتمەيـدۇ»** دېـگەن. ئـاللاھ تائـالا ئاشـۇ مۇئمىنلەرنـىڭ ئەمەللىرىنـى بىكـار قىلىۋەتمىگىنـدەك، ھەرقانـداق شـارائىتتا كـۆچىنى دىـن خىزمىتـى ئۈچـۈن چىقارغانلارنـىڭ ئەمەللىرىنـى بىكـار قىلىۋەتمەيـدۇ. شـۇنىڭغا جەزم قىلىمىزكـى، كېچىسـى قىيامـدا تۇرغـانلار بـىلەن يوتقانـدا ئۇخلىغانلارنـىڭ، جىھـاد مەيدانلىرىـدا قـان تـۆككەنلەر بـىلەن ئىسسـىق ئۆيلىرىـدە ئولتۇرغانلارنـىڭ ئەھۋالى ھەرگىزمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.

﴿**إِنَّ اللَّـهَ بِالنَّـاسِ لَـرَءُوفٌ رَّحِـيمٌ**﴾ **«ئـاللاھ كىشـىلەرگە ھەقـسىزدۇر، مېھرىبانـدۇر، ناھـايىتى كۆيۈمچانـدۇر»**. ئـاللاھ تائـالا دۇنيـا-ئـاخىرەتتە مېھرىبان، شەپقەتلىك ۋە ئۆز بەندىلىرىگە كۆيۈمچان زاتتۇر.

77-دەرس

سۈرە بەقەرە 144-ئايەت

﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾

«بىز سېنىڭ (كەبە قىبلە بولۇشىنى تىلەپ) قايتا-قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز. (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن. (ئى مۇئمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار. ھەقىقەتەن كىتاب بېرىلگەنلەر (يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) بۇنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشىدىن غاپىل ئەمەس»

ئاللاھ تائالا ئايەتنىڭ بېشىدا، ئەرەب تىلىدىكى تەكىتلەش ئۇچۇن قوللىنىدىغان "قد" سۆزىنى، «قاراش»نىڭ ئىزچىل يۈز بەرگەنلىكىنى

بىلدۇرىدىغان "نرى" پېئىلى بىلەن بىرلىكتە قوللانىدى. بۇ ئىككى سۆز بىرلىشىش ئارقىلىق رەسۇلۇللاھنىڭ قىبلىنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئۇمىد قىلىپ تۇرغانلىقىنى ۋە «ئاللاھ تائالا تەرەپتىن قىبلە ئۆزگەرتىشكە دائىر ۋەھيي چۈشۈپ قالارمۇ؟» دەپ ئىزچىل ھالدا ئاسمانغا قارىغانلىقىنى ئىپادىلەپ بەرگەن.

بۇنىڭدىن «رەسۇلۇللاھ بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراشقا نارازى بولغانمىدۇ؟» دېگەن خاتا ئۇقۇم چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەمەس. بۇ ھېسسىياتقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىدۇر. ئادەمدە ئەقىل ۋە ھېسسىياتنى مەنبە قىلغان ئىككى خىل مۇھەببەت بولىدۇ. بۇ مۇھەببەتلەر ئادەمنى قىزىقىشقا ئېلىپ بارىدۇ. بۇرۇندىن باشلاپ رەسۇلۇللاھنىڭ كەبىگە قاراپ نامىز ئوقۇش قىزىقىشى بار ئىدى. لېكىن ئاللاھ تائالادىن كەلگەن ۋەھيي رەسۇلۇللاھنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ نامىز ئوقۇشنى تەلەپ قىلغانلىقى ئۈچۈن، رەسۇلۇللاھ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ نامىز ئوقۇپ، ئاللاھنىڭ كەبىگە قاراپ نامىز ئوقۇش ھەققىدە ۋەھيي چۈشۈرۈشىنى ئىزچىل ئۇمىد قىلدى. بۇ يەردە رەسۇلۇللاھنىڭ ئاللاھ بۇيرۇغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قىزىقىشىدىن ۋاز كېچىپ، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلغانلىقى ئىپادىلەنگەن. بۇ قانداقتۇر رەسۇلۇللاھنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراشقا رازىلىقى يوقلىقىنى ئىپادىلىمەيدۇ.

﴿فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا﴾ «سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز». رەسۇلۇللاھ كەبىگە قاراپ نامىز ئوقۇشقا قاتتىق تەلپۈنگەن بولسىمۇ، ئەگەر ئاللاھ تائالا كەبىگە قاراشقا بۇيرۇمىغان بولسا، ھېچ ئىككىلەنمەستىن ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىپ، بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراپ نامىز ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇۋەرگەن بولاتتى.

ئاللاھ تائالا مەسجىدى ھەرەمنى قىبلە قىلىشنى بۇيرۇپ: ﴿**فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ**﴾ **«(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن»** دېدى. ئايەتتىكى "الوجه" ئەرەب تىلىدا ئادەمنىڭ يۈزىنى كۆرسىتىدىغان بولۇپ، يۈزدىن پۈتۈن بەدەن مەقسەت قىلىنىدۇ. ئايەتتىكى "شطر" دېگەن سۆز «قىبلە تەرەپ»نى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر بۇ يەردە «قىبلە تەرەپ» دېمەي قىبلىنىڭ ئۆزى دېيىلگەن بولسا، نۇرغۇن قىينچىلىقلار پەيدا بولغان بولاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن قىبلىنىڭ ئۆزىگە قاراش شەرت ئەمەس، بەلكى قىبلە تەرەپكە قارىسا كۇپايە.

ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا ئىبادەت خاس ئورۇنلاردا بولاتتى. لېكىن رەسۇلۇللاھ كەلگەندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا زېمىننىڭ ھەممە تەرىپىنى بىزگە مەسجىد قىلىپ بەردى. "مسجد" ئەرەبچە سۆز بولۇپ، سەجدە قىلىدىغان ئورۇننى كۆرسىتىدۇ. سەجدە ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يۈكسەك ئالاقىنىڭ ۋە ئۆزىنى ئاللاھقا بېغىشلاشنىڭ يارقىن ئىپادىسى. ئەگەر سەجدە قىلىدىغان ئورۇن مەخسۇس نامازئوقۇش ئۈچۈن ھازىرلانغان بولسا، بۇ ئورۇن مەسجىد دەپ ئاتىلىدۇ ۋە بۇ ئورۇندا ئىبادەتتىن باشقا ھەرقانداق ئىش چەكلىنىدۇ. كەبە ئاللاھ تائالا ئۆزى تاللىغان «ئاللاھنىڭ ئۆيى»، لېكىن كەبىدىن باشقا ھەممە مەسجىد بەندىلەر تاللىغان «ئاللاھنىڭ ئۆيى». شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تاللىغان ئاللاھنىڭ ئۆيى، بەندىلەر تاللىغان ئاللاھنىڭ ئۆيىنىڭ قىبلىسى بولىدۇ. مانا بۇ بىز چۈشەندۈرمەكچى بولغان قىبلە ئۇقۇمىدۇر.

﴿**وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ**﴾ **«زېمىننىڭ قانداق يېرىدە بولساڭلار، (يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەمگە قارىتىڭلار)»**. ئايەت نازىل بولغان ۋاقىتتا، مۇسۇلمانلار «بەنى سەلەمە»[1] مەھەللىسىدىكى بىر مەسجىدتە نامازئوقۇۋاتقان بولۇپ،

[1] مەدىنىدىكى بىر مەھەللە

ئۇلار نامـاز ئەسناسـدا رەسـۇلۇللاھنىڭ كەبـگە يـۈزلەنگەنلىكىنى كـۆرۈپ، شـۇ ۋاقىتـتىلا كەبە تەرەپـكە بۇرۇلغـان. بـۇ ئەھۋالـدا كىشـلەرنىڭ كاللىسـىغا «كەبـگە قـاراش بـۇ مەسـجىدكە خـاس ئوخشـايدۇ» دېـگەن خيـاللار كېلىـپ قالغـانلىقى ئۈچـۈن، ئـاللاھ تائـالا: ﴿**وَحَيْـثُ مَـا كُنـتُمْ فَوَلُّـوا وُجُـوهَكُمْ شَـطْرَهُ**﴾ **«قەيەردە بولمـاڭلار (نامـازدا) يـۈزۈڭلارنى مەسـجىدى ھەرەم تەرەپـكە قىلىڭلار»** دەپ، بارلىق مۇسۇلمانلارنى كەبە تەرەپكە يۈزلىنىشكە بۇيرىغان.

﴿**وَإِنَّ الَّـذِينَ أُوتُـوا الْكِتَـابَ لَيَعْلَمُـونَ أَنَّـهُ الْحَـقُّ مِـن رَّبِّهِـمْ**﴾ **«ھەقىـقەتەن كىتـاب بېـرىلگەنلەر (يەنـى يەھـۇدىيلار ۋە ناسـارالار) بۇنـىڭ (قىبلىنـىڭ كەبـگە ئۆزگەرتىلىشـىنىڭ) پەرۋەردىگـارى تەرىپـىدىن كەلـگەن ھەقـىقەت ئىكەنلىكىنـى چوقـۇم بىلىـدۇ»**. ئەھلـى كىتـاب رەسـۇلۇللاھنىڭ ئـاخىرقى ھەق پەيغەمـبەر ئىكەنلىكىنـى، قىبلىنـىڭ ئۆزگىرىشـىنى ۋە رەسـۇلۇللاھنىڭ تەۋرات-ئىنجىلـدىكى سـۈپەتلىرىنى ئوبـدان بىلسـىمۇ، قـبىلە ئۆزگەرتىشـىنى پۇرسـەت دەپ بىلـپ، مۇسـۇلمانلار ئارىسـدا شـەك-شـۈبھى پەيـدا قىلىشـقا تىرىشـتى. ئەگەر رەسـۇلۇللاھ كەبـگە يـۈزلەنمىگەن بولسـا، ئـۇلار: «تەۋرات ۋە ئىنجىلـدا بـۇ ئـاخىرقى زامـان پەيغەمبـەرى ئىككـى قـبىلە ئىگىسـى بولىـدۇ، بەيتۇلمۇقەددەسـتىن كەبە تەرەپـكە قارايـدۇ، دېـيىلگەن. لـېكىن بـۇ پەيغەمـبەر قارىمـدى، شـۇڭا بـۇ ھەق پەيغەمـبەر ئەمەس» دەپ پىتـنە-پاسـات تارقاتقـان بولاتتى.

ئـاللاھ تائـالا ئايەتىنـىڭ ئاخىرىـدا: ﴿**وَمَـا اللَّـهُ بِغَافِـلٍ عَمَّـا يَعْمَلُـونَ**﴾ **«ئـاللاھ ئۇلارنـىڭ قىلمىشـىدىن غاپـىل ئەمەس»** دېـيىش ئـارقىلىق، رەسـۇلۇللاھ ۋە مۇئمىنلەرنـىڭ كـۆڭلىنى خـاتىرجەم قىلـپ، ئەھلـى كىتابنـىڭ تۇتقـان پوزىتسـىيەلىرىنىڭ ھېچنەرسـىگە ھـۆججەت بولالمايـدىغانلىقى بايـان قىلغـان. چـۈنكى ئۇلارنـىڭ مەقسـىتى پەقەتـلا ھەق يولغـا توسـقۇنلۇق قىلىشـتىن ئىبارەتتۇر.

سۈرە بەقەرە 145-ئايەت

﴿وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ﴾

«كىتاب ئەھلىگەنلەرگە بارچە دەلىلنى كەلتۈرسەڭمۇ، ئۇلار سېنىڭ قىبلەڭگە بويسۇنمايدۇ، سەنمۇ ئۇلارنىڭ قىبلىسىگە بويسۇنمايسەن؛ ئۇلار (يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) ھەم ئۆزئارا بىر-بىرىنىڭ قىبلىسىگە بويسۇنمايدۇ. ساڭا ئىلىم (ۋەھيي) كەلگەندىن كېيىن، مۇبادا ئۇلارنىڭ نەپسى-خاھىشلىرىغا بويسۇنساڭ، ئۇ چاغدا سەن چوقۇم زۇلۇم قىلغانلاردىن بولىسەن»

ئەمەلىيەتتە قىبلىگە قاراش دىندىكى ئىماني كۆرۈنۈشلەرنىڭ قاتارىدىندۇر. ئەگەر سەن دىنىڭغا ئىشەنسەڭ، چوقۇم ئاللاھ بېكىتكەن قىبلىگە قارىشىڭ كېرەك. چۈنكى ئەھلى كىتابمۇ ئۆزلىرىنىڭ دىنىغا ئىشەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئۆز قىبلىسى بولغان بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قارايدۇ.

﴿وَلَئِنِ﴾دىكى «و، ل، إن»دىن ئىبارەت ئۇچ ھەرپنىڭ ھەممىسى قەسەمنى بىلدۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە قەسەم قىلىپ، ئەھلى كىتابنىڭ رەسۇلۇللاھ ئېلىپ كەلگەن دەلىل-پاكىتلارغا ۋە قىبلىگە

ئەگەشىمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىۋاتىدۇ. ئۇلار بۇ دىنىنىڭ تۇغرا ۋە ھەق ئىكەنلىكىگە قانائەت قىلىشىنى ھەرگىزمۇ خالىمايدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ مەقسىتى دەلىلگە ئېرىشىش بولغان بولسا، چوقۇم ئىمان ئېيتقان بولاتتى.

﴿وَمَا أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ﴾ «سەنمۇ ئۇلارنىڭ قىبلىسىگە بويسۇنمايسەن». بۇ ئايەت قىبلە ئۆزگەرتىلگەندىن كېيىن ئۇچىنچى بىر تەرەپنى قىبلە قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى ۋە قىيامەتكە قەدەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن يەھۇدىي-ناسارالارنىڭ ئوتتۇرىدا بىرلىك بولمايدىغانلىقىنى بايان قىلغان. شۇڭا دىنلارنى بىرلەشتۇرۇش ياكى يېقىنلاشتۇرۇش نامى ئاستىدىكى ھەرقانداق ئۇرۇنۇش توغرا ئەمەس.

﴿وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ «ساڭا ئىلىم (ۋەھيي) كەلگەندىن كېيىن، مۇبادا ئۇلارنىڭ نەپسى-خاھىشلىرىغا بويسۇنساڭ، ئۇ چاغدا سەن چوقۇم زۇلۇم قىلغانلاردىن بولسەن». ئاللاھ بۇ ئايەتتە رەسۇلۇللاھقا خىتاب قىلىپ: «ئۇلارنىڭ يولۇڭغا ئەگەشىمەيدىغانلىقىنى ۋە قىبلەڭگە قارىمايدىغانلىقىنى بىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆز خاھىشىڭغا ئەگىشىپ يولۇڭدىن قايتساڭ ياكى ئۇلار تەرەپكە مايىل بولساڭ، زالىم ۋە ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ زۇلۇم قىلغان بولسەن» دەۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدىكى خىتابلارنى ئۆزىنىڭ دوستى ۋە ئەلچىسى بولغان رەسۇلۇللاھقا دېگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ رەسۇلۇللاھقا ئەمەس، بەلكى بىز مۇسۇلمانلارغا قىلىنغان خىتابتۇر. ئاللاھ تائالا بۇ خىتابىدا، بىزنىڭ ئۇلار تەرەپكە مايىل بولماسلىقىمىزنى، ئۇلار بىلەن بىرلەشمەسلىكىمىزنى، ئەگەر بىز بىرلەشسەكمۇ ئۇلارنىڭ بىزگە ياخشىلىق ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىنى ۋە دىنىمىزغا كىرمەيدىغانلىقىنى ئېنىق بايان قىلىپ بەرگەن. چۈنكى ئاللاھ تائالا رەسۇلۇللاھنىڭ ئۆز خاھىشىغا

ئەگەشىمەيدىغانلىقىنى ۋە ئۇلار تەرەپكە مايىل بولمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدۇ.

بۇ يەردە كاللىمىزغا «ئەھلى كىتابنىڭ خاھىشى نېمە؟» دېگەن بىر سوئال كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ خاھىشى، ئۆزلىرىنىڭ ئۆزگەرتىلگەن كىتابلىرىنى «ئاللاھ چۈشۈرگەن» دەپ دەۋا قىلىپ، باشقىلارنى شۇنىڭغا چاقىرىشتۇر. ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنى ئاللاھ چۈشۈرگەن بولسىمۇ، كېيىن ئۆزگەرتىلگەن. ئەگەر بىز: «سىلەر بىلەن بىزنىڭ كىتابلىرىمىز بىر مەنبەدىن كەلگەن، ئىككىلىسى ساماۋىي كىتاب» دېيىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ بىرلىشىشكە ئۇرۇنساق، بۇ ئۇلارنىڭ خاھىشىغا ئەگەشكىنىمىز بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇنداق ئىشلارنى ھەتتا رەسۇلۇللاھ قىلغان تەقدىردىمۇ قوبۇل قىلمايدىغانلىقى ۋە كەچۈرمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىش ئارقىلىق، مۇسۇلمانلارغا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىۋاتىدۇ.

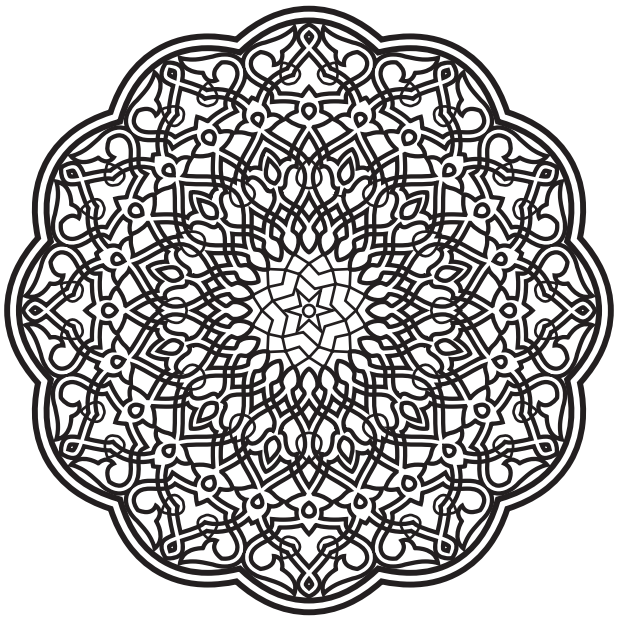

سۈرە بەقەرە 146-ئايەت

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾

«بىز كىتاب بەرگەنلەر (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالار) ئۇنى (پەيغەمبەرنى) ئۆز ئوغۇللىرىنى تونۇغاندەك تونۇيدۇ. ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى، شۈبھىسىزكى، ھەقىقەتنى بىلىپ تۇرۇپ يوشۇرىدۇ»

ئاللاھ تائالا ئايەتتە: «ئەھلى كىتاب رەسۇلۇللاھ كېلىشتىن بۇرۇن <ئۇنى> ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرىنى بىلگەندەك بىلەتتى» دەپ، ئېنىق ئىسىم كەلتۈرمەي «ئۇ» ئالمىشىنى كەلتۈرگەن. بۇ يەردىكى «ئۇ» دېگەن ئالماشتىن «ئەھلى كىتابنىڭ بىلىدىغىنى رەسۇلۇللاھنىڭ سۈپەتلىرىمۇ؟ قىبلىنىڭ ئۆزگىرىش مەسلىسىمۇ؟ ياكى رەسۇلۇللاھنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ كېلىدىغانلىقى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىدىغانلىقىمۇ؟» دېگەن بىر نەچچە خىل سوئال چىقىدۇ.

﴿فَلَمَّا جَاءَهُم مَّا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ﴾[1] «ئۇلار بىلىدىغان (يەنى تەۋراتتا سۈپەتى بايان قىلىنغان) پەيغەمبەر كەلگەن چاغدا ئۇنى ئىنكار قىلدى» دېگەن ئايەتتە، «ئۇ» دېگەن ئالماش رەسۇلۇللاھنى كۆرسەتكەن. چۈنكى ئەھلى كىتاب رەسۇلۇللاھنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

[1] سۈرە بەقەرە، 89-ئايەت

تەۋرات ۋە ئىنجىلدا رەسۇلۇللاھنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ رەسۇلۇللاھقا ئىمان ئېيتىشى كېرەكلىكى بايان قىلىنغان. بۇنىڭغا ئىشەنگەن كىشىلەر رەسۇلۇللاھقا ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغان. لېكىن كاپىر بولغانلار، رەسۇلۇللاھنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ كاپىر بولغان ۋە يوشۇرغان. بىر كۈنى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرىدىن بىرى بولغان كەئىب ئىبنى ئەھبارىدىن: «سىلەر رەسۇلۇللاھنى (رەسۇلۇللاھنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ۋە سۈپەتلىرىنى) بىلەمتىڭلار؟» دەپ سورىدى. كەئىب: «مەن مۇھەممەدنى بالامدىنمۇ بەكرەك ياخشى بىلىمەن» دەپ جاۋاب بەردى. شۇ ۋاقىتتا ئەتراپتىكىلەر: «سەن قانداقسىگە بۇنداق دەيسەن؟» دەپ سورىغاندا، كەئىب: «ئايالىم ماڭا خيانەت قىلىپ، بالام مېنىڭ بولماي قېلىش ئېھتىمالى بار. لېكىن تەۋراتتا مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام)نىڭ سۈپەتلىرى ئېنىق بايان قىلىنغان، بۇ ھەقىتە خاتالىشىمىز مۇمكىن ئەمەس» دەپ جاۋاب بەرگەن.

﴿إِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُم يَعْلَمُونَ﴾ «ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى، شۇبھىسىزكى، ھەقىقەتنى بىلىپ تۇرۇپ يوشۇرىدۇ». ئادەتتە ئاشكارا بولىشى كېرەك بولغان بىر نەرسىنى قەستەن ئاشكارىلىماسلىق، «يوشۇرۇش» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كىتابلىرىدىكى رەسۇلۇللاھ ھەققىدە كەلگەن بۆلەكلەرنى يوشۇرمىغان بولسا، رەسۇلۇللاھنىڭ سۈپەتلىرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تونۇلۇپ، ھەممىسى ئىمان ئېيتقان بولاتتى. لېكىن ئۇلار ھەقنى يوشۇرۇۋالغانلىقى ئۈچۈن، ئەھلى كىتابنىڭ كۆپىنچىسى ئىمان ئېيتمىغان. مەسىلىلەرگە ئىنچىكە قارايدىغان كىشىلەر ھەرقانداق ھەقنىڭ يوشۇرۇن قېلىشىنى خالىمايدۇ ۋە ھەقىقەتلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە، يەھۇدىيلار سۈپەتلىرى ئاشكارا بولغان ھەق پەيغەمبەرنى يوشۇرۇش ئۈچۈن نۇرغۇن كۈچ سەرپ قىلغان.

www.uyghurkitap.com

﴿لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُم يَعْلَمُونَ﴾ **«شۇبھىسىزكى، ھەقىقەتنى بىلىپ تۇرۇپ يوشۇرىدۇ»**. ئۇنداقتا ئۇلار ئاللاھ تائالادىن كەلگەن ھەقىقەتلەرنى يوشۇرالامدۇ؟ تەبئىيكى يوشۇرالمايدۇ. چۈنكى ھەقىقەت ھامان بىر كۈنى چوقۇم ئاشكارا بولىدۇ. كېسەل بەدەننىڭ ھەممە تەرىپىگە تارقاپ كەتكەنگە ئوخشاش، يالغانچىلىق ۋە باتىلمۇ جەمئىيەتكە تارقاپ كېتىدۇ. ئەڭ خەتەرلىك كېسەل، دەسلەپكى باسقۇچىدا ھېس قىلىنمايدىغان، ئاخىرقى باسقۇچىدا مەيدانغا چىقىدىغان كېسەلدۇر. بىز كېسەل مەيدانغا چىققاندا، تېز سۈرئەتتە شپاسىنى ئىزدەپ، ئۇنى داۋالاشقا ئۇرۇنمىز. شۇنىڭدەك باتىل مەيدانغا چىققاندا، ئۇنىڭ شپاسى بولغان ھەقنى ئىزدىشىمىز كېرەك. رەسۇلۇللاھ بۇ ھەقتە: "لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعا لما جئت به"[1] «بىرىڭلارنىڭ خاھىشى، مەن ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتكە ئەگەشمىگۈچە، مۇئمن بولالمايدۇ» دېگەن.

[1] دەيلەمى رىۋايەت قىلغان

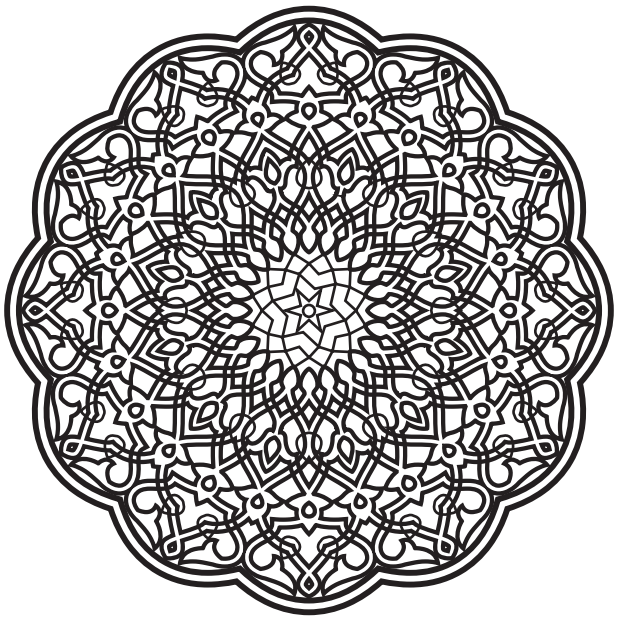

سۈرە بەقەرە 147-ئايەت

﴿الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾

«ھەقىقەت ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەندۇر، ھەرگىز شەك كەلتۈرگۈچىلەردىن بولمىغىن»

ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن ھەق چوقۇم غەلىبە قىلىدۇ. بۇنىڭدىن قىلچىمۇ شۈبھىمىز يوق. لېكىن ھەقنىڭ غەلىبە قىلىشى ئۈچۈن، ھەقنى قوغدايدىغان كۈچ-قۇۋۋەت بولۇشى كېرەك. ئەگەر بۇ كۈچ-قۇۋۋەت بولمىسا، ھەقنىڭ غەلىبە قىلىشى قېينىغا توختايدۇ. بىز مۇسۇلمانلار ھازىر ھەقنى ھىمايە قىلىدىغان كۈچ-قۇۋۋەتنى ھازىرلىمىغاچقا، كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ھەقنى زايە قىلۋېتىپ، ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقالمايۋاتىمىز.

﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ **«ھەرگىزمۇ شەك كەلتۈرگۈچىلەردىن بولمىغىن»**. ئادەتتە شەك بىرەر ئىشقا بولغان ئىشەنچىمىز، ئەللىكتە ئەللىك بولۇپ قالغاندا يۈز بېرىدۇ. بۇنداق ئىككى خىل ئېھتىماللىق بولىدىغان ئىشلار، بەندىلەر ئارىسىدا كۆرىلىدۇ. لېكىن ئايەتتە سۆزلەنگەن ھەق ئاللاھ تەرەپتىن بولغاچقا، بۇنىڭغا قارشى ھېچقانداق ئېھتىماللىق بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا بىزنى بۇ توغرىسىدا باشقىلار بىلەن قۇرۇق ۋە پايدىسىز مۇنازىرە قىلماسلىققا چاقىرىۋاتىدۇ.

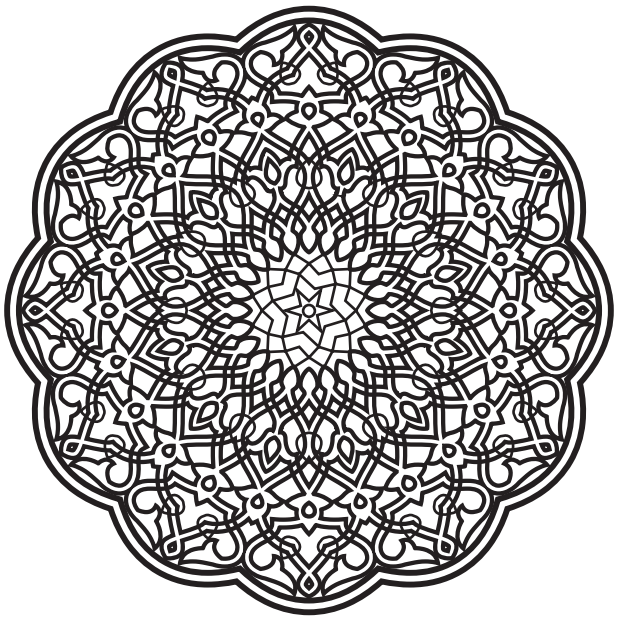

78-دەرس

سۈرە بەقەرە 148-ئايەت

﴿وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

«ھەر (ئۈممەت)نىڭ يۈز كەلتۈرىدىغان تەرىپى (قىبلىسى) بار، (ئى مۇئمىنلەر!) ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا ئالدىراڭلار، قەيەردە بولساڭلار، (قىيامەت كۈنى) ئاللاھ ھەممىڭلارنى يىغىدۇ، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە قادىردۇر»

ئىنسانىنىڭ ئىمان ئېيتىش ياكى ئېيتماسلىق، ھەقكە ياكى باتىلغا يارىشىش، ياخشى ياكى يامان ئىشلارنى قىلىشتا تالالاش ھوقۇقى بار. ئەمەلىيەتتە بۇ تاللاشلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن ئىمتىھاندۇر. ئىنسان دۇنيادا بۇ «ئىمتىھان»غا چوقۇم كىرىدۇ ۋە ئىختىيارى ھالدا «جاۋاب يازىدۇ». ئەممۇ دۇنيادىكى ھېچنەرسە مەڭگۈلۈك بولمىغىنىدەك، بۇ ئىمتىھانىنىڭمۇ ئاخىرلىشىش ۋاقتى بولىدۇ.

دۇنيادا ياشىغان ھەر ئادەم ئۆمۈرلۈك يولىنى تاللىيالايدۇ. يەنى، ئىنسان ھاياتىدا ئىمانىنى ياكى كۇپۇرنى، ئىبادەتنى ياكى مەئسىيەتنى تاللايدۇ. پەقەت ئاللاھ تائالا ھىدايەت قىلغان كىشىلا ياخشىلىققا

ئالدىرايدۇ. چۈنكى ياخشىلىققا ئالدىرىغان كىشى، ئۆزىنىڭ ياخشىلىقلىرىغا نۇرغۇن ئەجرلەرنى قوشىدۇ ۋە ئىمتىھان تۈگىگەندىن كېيىن ياخشىلىقلارنىڭ مۇكاپاتىنى ئالىدۇ. بۇ ھەقتە: ﴿**فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ**﴾ **«ياخشىلىققا ئالدىراڭلار»** دېيىلگەن. بۇ ئايەتتە، مۇئمىنلەردىن ئەجەل كېلىشتىن ئىلگىرى ياخشىلىقلارنى قىلۇېلىش تەلەپ قىلىنغان.

ھېچقانداق كىشى: «مەن قىيامەتتىكى سوئال-سوراقلاردىن قۇتۇلۇپ قالىمەن» دەپ ئويلاپ قالمىسۇن. چۈنكى ئاللاھ تائالا: ﴿**أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا**﴾ **«قەيەردە بولماڭلار، (قىيامەت كۈنى) ئاللاھ ھەممىڭلارنى (ھىساب ئۈچۈن) يىغىدۇ»** دېگەن. يەنى، قانداق يەردە قايسى شەكىلدە ئۆلسەك، بىز ھەرگىزمۇ ئاللاھ تائالاغا مەخپي قالمايمىز. چۈنكى ھېچنەرسە ئاللاھ تائالاغا مەخپي قالمايدۇ. بىز قەيەردە بولساق، ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى ھىساب مەيدانىغا يىغىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾[1] «ئۇ كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز، زېمىننى ئوچۇق، تۈپتۈز كۆرىسەن (يەنى ئۇنى توسۇپ تۇرىدىغان تاغ، دەرەخ، بىنالار بولمايدۇ)، ئۇلارنى (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز» ۋە يەنە: ﴿فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾[2] «(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئاللاھ تەرەپكە قېچىڭلار (يەنى ئاللاھقا ئىلتىجا قىلىڭلار)، مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە ئاللاھ تەرىپىدىن (كەلگەن) ئوچۇق ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن» دېگەن. ئاللاھ تائالا بىزنىڭ ئۆزىدىن، قۇدرىتىدىن ۋە ئىلمىدىن قاچالمايدىغانلىقىمىزنى بىلىشىمىز كېرەكلىكىنى تەلەپ قىلۇاتىدۇ. چۈنكى بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى بىردىنبىر قېچىش يولى، ئاللاھ تائالا تەرىپىگە قېچىش ۋە ئۇنىڭدىن پاناھلىق تىلەشتۇر.

[1] سۋرە كەھف، 47-ئايەت

[2] سۋرە زارىيات، 50-ئايەت

ئىنسانلار ئىمتىھان دەۋرىدە بېرىلگەن نېئىمەت ۋە پۇرسەتلەرگە ئىشىنىپ: «بۇ نېئىمەتلەر ئىزچىل داۋاملىشىدۇ، بىزدىن ھېساب ئېلىنمايدۇ» دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن. بىز ئۇلارغا: «قىيامەت كۈنى چوقۇم دەھشەتلىك بىر مەنزىرىنى ئۇچرىتىپ، ھېساب، جەننەت ۋە دوزاخنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلگىنىڭلاردا، قاتتىق ھەيران قالسىلەر. دۇنيادا ئىمان ئېيتمىغان، ياخشىلىققا ئالدىرىمىغان كىشىلەرنىڭ قىيامەتتە قاتتىق ئازابتا قالىدىغانلىقىنى بىلسىلەر. مانا بۇ كۆز ئالدىڭلاردا سىلەرنى كۈتۈپ تۇرغان دەھشەتلىك ئازاب» دەيمىز.

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ **«ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە قادىردۇر»**. بۇ ھېسابتىن ھېچبىر كىشى قۇتۇلالمايدۇ. ھەتتا ئادەمنىڭ بەدىنىدىكى كىچىك ھۈجەيرىلەرمۇ ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھېساب بېرىشتىن قۇتۇلالمايدۇ. ئاللاھ تائالادىن غالىب كېلىدىغان ھېچقانداق كۈچ يوق. ھەر ئىشقا ئاللاھنىڭ كۈچ-قۇدرىتى يېتىدۇ.

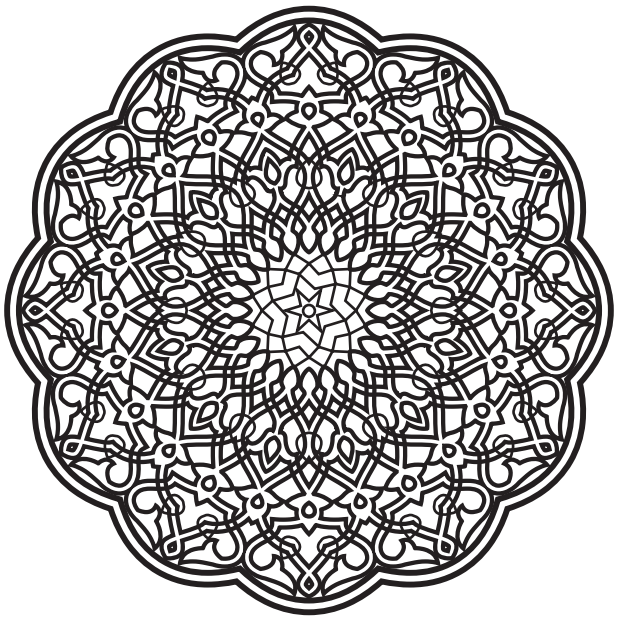

www.uyghurkitap.com

سۈرە بەقەرە 149-ئايەت

﴿وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾

«قەيەردىن سەپەرگە چىقمىغىن، (نامىزىڭدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن؛ بۇ ھەقىقەتەن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەتتۇر، ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر»

بۇ ئايەت ۋە ئىلگىرىكى ئايەتلەردە، قۇرئان كەرىمنىڭ قىبلە ئۆزگىرىش مەسلىسىنى تەكرار تەكتىلىگەنلىكى، بىزنىڭ دىققىتىمىزنى تارتىدۇ. چۈنكى قىبلە ئۆزگىرىش مەسلىسى مۇئمىنلەرنىڭ قەلبىدە زور تەۋرىنىش پەيدا قىلغان ئىدى. ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنىڭ قەلبىدىكى بۇ تەۋرىنىشنى يوق قىلىپ، قىبلە مەسلىسىنى ئىمانىي مەسىلىگە ئايلاندۇرۇشنى خالىدى. قىبلە مەسلىسى ئارقا-ئارقىدىن كەلگەن ئۈچ ئايەتتە تەكىتلەنگەن. بىرىنچىسى، مەسجىدنىڭ ئىچىدە تۇرغان ئادەمنى كەبىگە قارىتىش ئۈچۈن، ئىككىنچىسى، مەسجىدنىڭ سىرتىدىكى ئادەمنى قىبلىگە قارىتىش ئۈچۈن، ئۈچىنچىسى بولسا، زېمىنىڭ ھەرقانداق يېرىدىكى كىشىلارنى قىبلىگە قارىتىش ئۈچۈن كەلگەن.

﴿وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ «قەيەردىن سەپەرگە چىقمىغىن، (نامىزىڭدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن» دېگەن ئايەت، ئەينى ۋاقىتتا قىبلە ئۆزگەرتىش مەسىلىدە شەك-

شۇبھىلەرنى پەيدا قىلغان ئەھلى كىتابقا رەددىيە بېرىش ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەن. ئۇلار قىبلە ئۆزگەرتىش مەسىلىسىنى تۇتقۇ قىلىپ: «ئىككى قىبلىنىڭ نېمە پەرقى بار؟ سىلەر نېمىشقا قىبلىنى ئۆزگەرتىسىلەر؟ سىلەرنىڭ قىبلىنى ئۆزگەرتكەنلىكىڭلار ئۈچۈن بۇرۇن بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلار بىكار بولىدۇ» دېگەندەك شەك-شۇبھىلەرنى تارقاتقان ئىدى.

بۇ خىل شەك-شۇبھىلەر قىبلە ئۆزگەرتىش مەسىلىسىدە ھېچقانداق دەلىل-پاكىت بولالمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿**وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ**﴾ «**بۇ ھەقىقەتەن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەتتۇر، ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر**» دېگەن. مۇسۇلمانلار ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قارىغان ۋاقىتتا ئاللاھ بىلىپ تۇراتتى، كېيىن كەبىگە قارىغان ۋاقىتتىمۇ ئاللاھ بىلىپ تۇرىدۇ. شۇڭا مۇسۇلمانلار ئاللاھتىن كەلگەن ھەقىكە ئەگىشىپ، خاترجەم ھالدا كەبىگە قاراشنى داۋاملاشتۇرۇشى كېرەك.

سۈرە بەقەرە 150-ئايەت

﴿وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

«كىشىلەر (يەھۇدىيلار ۋە مۇشرىكلار) گە سىلەرگە قارشى دەلىل-ئىسپات بولماسلىقى ئۈچۈن، (ئى مۇھەممەد!) قەيەردىن چىقمىغىن، (نامىزىڭدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن. (ئى مۇئمىنلەر!) سىلەرمۇ قەيەردە بولماڭلار، (نامىزىڭلاردا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار. پەقەت ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زۇلۇم قىلغۇچىلارلا (قىبلىنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىنى سىلەرگە قارشى دەلىل قىلىۋالىدۇ)، ئۇلار (زالىملار)دىن قورقماڭلار، مەندىن قورقۇڭلار. بۇ سىلەرگە بەرگەن نېئمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزۈشۈم ۋە توغرا يولدا بولۇشۇڭلار ئۈچۈندۇر»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئەلچىسى ۋە مۇسۇلمانلارغا تەكرار شەكىلدە مەسجىد ھەرەمگە قاراشنى تەكىتلەپ: «سىلەر مەدىنىدە، مەدىنىڭ سىرتىدا ياكى زېمىنىڭ قانداق يېرىدە بولۇڭلار، مەسجىد ھەرەمگە قاراپ نامىز ئوقۇڭلار. بۇ سىلەرنىڭ قىبلەڭلار» دېگەن.

﴿لِـئَلَّا يَكُـونَ لِلنَّـاسِ عَلَـيْكُمْ حُجَّـةٌ إِلَّا الَّـذِينَ ظَلَمُـوا مِـنْهُمْ﴾ **«كىشىلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە مۇشىركلار)گە سىلەرگە قارشى دەلىل-ئىسپات بولماسلىقى ئۈچۈن، (يۇزۇڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار). پەقەت ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زۇلۇم قىلغۇچىلارلا (قىبلىنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىنى سىلەرگە قارشى دەلىل قىلىۋالىدۇ)»**. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ئەھلى كىتابقا ئەسلى مەسىلىنىڭ بەيتۇلمۇقەددەس ۋە كەبە بولماستىن، بەلكى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشنى بۇيرۇدى. ئەھلى كىتاب ۋە مۇشىركلار «قىبلە ئۆزگەرتىش مەسلىسى»دە ھەددىدىن ئاشقانلىقى ۋە ھەقنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئۇلارنى زالىم دەپ ئاتىدى. چۈنكى زالىم ھەقىقەتنى ئىنكار قىلغان ياكى ھەقنى باتىلغا، باتىلنى ھەققە ئۆزگەرتكەن كىشىنى كۆرسىتىدۇ.

﴿فَـلَا تَخْشَـوْهُمْ وَاخْشَـوْنِ﴾ **«ئۇلار (زالىملار)دىن قورقماڭلار، مەندىن قورقۇڭلار»**. ئاللاھ تائالادىن قورققان مۇئمن ھەرقانداق ئىنساندىن قورقمايدۇ. چۈنكى ئۇ پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋەتنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئائىت ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. شۇڭا مۇئمن ھەر ئىشتىن بۇرۇن ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىدۇ.

﴿وَلِأُتِمَّ نِعْمَـتِي عَلَـيْكُمْ وَلَعَلَّكُـمْ تَهْتَـدُونَ﴾ **«(قىبلىنى ئۆزگەرتىشكە ئەمر قىلىشىم) سىلەرگە بەرگەن نېئمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزۈشۈم ئۈچۈن ۋە توغرا يولدا بولۇشۇڭلار ئۈچۈندۇر»**. ئاللاھنىڭ نېئمەتنى كامالەتكە يەتكۈزىشى، ئىسلامنى ھايات يولمىز قىلىپ تاللاش ۋە ئىمان تەلەپلىرىنى ئىجرا قىلىشىمىز بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بىزنى ئىمانغا ھىدايەت قىلغان بولسا، بۇ ئاللاھنىڭ بىزگە بەرگەن نېئمىتىنىڭ تولۇق بولغانلىقىدۇر. ئىمانىنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن، ئاللاھ بىزگە قايسى ئىشنى بۇيرۇسا، ئىككىلەنمەستىن شۇنى قىلىشىمىز كېرەك. ئاللاھ تائالانىڭ ھەر ئىشنى ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى، بىزگە بېرىلگەن كاتتا نېئمەتتۇر. ئەگەر بىزگە

ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن بۇيرۇق كەلسە، ئۇنى ئېغىر كۆرۈپ ياكى ياقتۇرماستىن ئىجرا قىلمىساق، ۋەدە قىلىنغان نېئمەتلەرگە ئېرىشەلمەيمىز. تەبىئىيكى بەزى بۇيرۇقلار ئىنسانغا ئېغىر كېلىشى مۇمكىن. لېكىن مۇئمىننىڭ كاللىسىدا بۇ بۇيرۇقلارنىڭ ئەجرى جەلۋىلىنىپ، قىيامەتتە ئالىدىغان مۇكاپاتلار كۆرۈنۈشكە باشلىسا، ھەرقانداق بۇيرۇق ئېغىر كەلمەيدۇ.

گۇناھمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش بولۇپ، كاللىمىزدا گۇناھنىڭ جازالىرى شەكىللەنسە، ئۇنىڭغا ھەرگىزمۇ يېقىنلاشمايمىز. قاچانكى گۇناھلارنىڭ جازاسى ئۇنتۇلسا، گۇناھلار يامان كۆرۈلمەيدىغان ھالەت شەكىللىنىدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ. الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾[1] «بەرداشلىق بېرىش، نامازغا ئوقۇش ئارقىلىق (ئاللاھتىن) ياردەم تىلەڭلار. نامازغا ئاللاھتىن قورققۇچىلاردىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ئىشتۇر. ئاللاھتىن قورققۇچىلار پەرۋەردىگارىغا چوقۇم مۇلاقات بولىدىغانلىقىغا ۋە ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا چوقۇم قايتىپ بارىدىغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىدۇ» دېگەن. ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان "الْخَاشِعِين" «قورققۇچىلار»، ئىتائەت بىلەن مۇكاپاتنى، گۇناھ بىلەن ئازابنى بىر-بىرىگە باغلايدۇ. ئىبادەت بىلەن ساۋابنى ئايرىۋېتىش، بىزنى ئىبادەتتىكى مۇشەققەتلىرىگە چىدىماس قىلىدۇ. گۇناھنى جازاسىدىن ئايرىۋېتىش بولسا، بىزنى گۇناھ-مەئسىيەتلەرگە ئېلىپ بارىدۇ.

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾[2] «بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېئمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم» دېگەن

[1] سۈرە بەقەرە، 45، 46-ئايەت
[2] سۈرە مائىدە، 3-ئايەت

ئايەتتە، بۇيرۇقلار «نېئمەت» دەپ تىلغا ئېلىندى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ھەربىر بۇيرۇقى، بىز ئۈچۈن نېئمەتتۇر.

بەزىلەر: «ئىبادەتلەر ھازىرقى تۇرمۇش رېتمىدا، كىشىلەرگە ئېغىر كېلىشكە باشلىدى. نۇرغۇنلىرىمىز خىزمەت ۋە باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئىبادەتلەرنى قىلالمايۋاتىمىز» دېيىشىدۇ. ئاللاھ بىزنى ھېچقاچان تاقىتىمىز يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرىمىدى. ئەگەر ئاللاھ تائالا بىزنى بىر ئىشقا بۇيرۇسا، ئۇنىڭغا چوقۇم تاقىتىمىز يېتىدۇ. ئەگەر مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن تاقىتىمىز يەتمەي قالسا، ئاللاھ تائالا سەپەردە نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇش، سۇ تاپالمىغاندا تەيەممۇم قىلىش ۋە كېسەل بولۇپ قالغاندا روزا تۇتماسلىققا ئوخشاش ئىشلار بىلەن يەڭگىللىتىپ بەردى.

﴿وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ **«ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن».** ھىدايەت، مەقسەت ۋە غايىلىرىمىزگە ئېلىپ بارىدىغان توغرا يولنى كۆرسىتىدۇ. بۇ دۇنيا بىزنىڭ ئاخىرەت نېئمەتلىرىگە يېتىشىمىزدىكى بىر ئۆتكۈنچى مۇساپە. بىزنىڭ نىشانىمىز، ئاللاھ تائالا ھايات ھەربىكەتلىرىمىزنى كونترول قىلىش ئۈچۈن بەرگەن سەۋەب-ۋاستىلەرنى قوللىنىپ، ھېچقانداق سەۋەب ۋە ۋاستە كەتمەيدىغان بىر ھاياتقا ئېرىشىشتۇر.

ھىدايەت - بۇ دۇنيانى «ئۆتكۈنچى ۋاستە» ۋە كېيىنكى دۇنيانى «يەتمەكچى بولغان مەڭگۈلۈك نىشان» دەپ تونۇشتۇر. چۈنكى ئەقىللىق كىشى بۇ دۇنيانى ۋاقىتلىق نەرسە قاتارىدا ساناپ، مەڭگۈلۈك بولغان ئاخىرەتكە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىدۇ. بەزى كىشىلەر بۇ دۇنيانىڭ سەپىرىمىزدىكى بىر ئۆتكۈنچى ئورۇن ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ، مەڭگۈ قېلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ ۋە ھالال-ھارامدىن مال-دۇنيا توپلاپ، گۇناھ-مەئسىيەتلەرنى قىلىدۇ. بۇنداق كىشىلەر ئاللاھنىڭ ھىدايىتىنى قوبۇل قىلمىغانلاردۇر.

سۈرە بەقەرە 151-ئايەت

﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّالَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾

«شۇنىڭدەك (سىلەرگە بەرگەن نېئمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزگىنىمدەك) ئۆز ئىچىڭلاردىن سىلەرگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، سىلەرنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھدىن) پاك قىلىدىغان، سىلەرگە كىتابنى (قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (دىنىي ئەھكاملارنى) ئۆگىتىدىغان، سىلەرگە بىلمىگەنلىرىڭلارنى بىلدۈرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق»

ئاللاھ تائالا: ﴿**رَسُولًا مِّنكُمْ**﴾ **«ئىچىڭلاردىن بىر ئەلچىنى»** دېگەن ئايەت ئارقىلىق، بۇ پەيغەمبەرنىڭ باشقا جىنستىن ئەمەس، بەلكى ئارىمىزدىكى ئىنسانلاردىن ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ئەگەر بۇ ئەلچى پەرىشتە بولۇپ، ئىنسانلارنى روزا تۇتۇش ۋە نامازغا ئوقۇشقا بۇيرۇسا، كىشىلەر: «سىز پەرىشتە بولغانلىقىڭىز ئۈچۈن ئېغىر كەلمىگەن بىلەن، بىزگە ئېغىر كېلىدۇ» دېيىشى مۇمكىن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا بىزگە پەيغەمبەرنى ئىنساندىن ئەۋەتتى. ئۇ پەيغەمبەرمۇ بىزنى قانداق ئىشقا بۇيرۇسا، ئۆزىمۇ قىلدى. قانداق ئىشتىن چەكلىسە، ئۆزىمۇ چەكلەندى.

كىشىلەر بۇ پەيغەمبەرنى ئەلچىلىك ۋەزىپىسى ۋە ئەلچىلىكىگە ھۆججەت كېلىشتىن ئىلگىرى تونۇپ بولغان. چۈنكى رەسۇلۇللاھقا پەيغەمبەرلىك كېلىشتىن ئىلگىرى، قوۋمىنىڭ ئىچىدە "أمين" «ئىشەنچلىك،

سادىق، ئامانەتدار» دېگەن ناملار بىلەن مەشھۇر ئىدى. ھەتتاكى رەسۇلۇللاھقا پەيغەمبەرلىك كەلگەندىن كېيىنمۇ، ئىمان ئېيتمىغان دۇشمەنلىرى ئامانەتلىرىنى ساقلاپ بېرىشى ئۈچۈن رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلەتتى. باشقىلاردىن ئالالمىغان قەرزلىرىنى ئېلىشىپ بېرىش ئۈچۈن، رەسۇلۇللاھتىن ياردەم سورايتتى.

رەسۇلۇللاھقا تۇنجى بولۇپ ئىمان ئېيتقان كىشىلەر رەسۇلۇللاھنى ناھايىتى ياخشى تونۇيدىغانلار بولۇپ، ئۇلار ئەبۇ بەكرى سىددىق، ئايالى خەدىجە ۋە جىيەنى ئەلى (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) قاتارلىقلار ئىدى. ئۇلار رەسۇلۇللاھنى ناھايىتى ياخشى تونىغانلىقى ئۈچۈن، ھېچقانداق دەلىل-پاكىت تەلەپ قىلماستىن، دەرھال ئىمان ئېيتتى. چۈنكى ئۇلار رەسۇلۇللاھنىڭ بىرەر قېتىم يالغان ئېيتمىغانلىقىنى ۋە ئىنسانغا يالغان ئېيتمىغان كىشىنىڭ ئاللاھ تائالا نامىدىن ھەرگىزمۇ يالغان ئېيتمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. پەيغەمبەرنىڭ ئۆزىمۇ ئىچىدىن بولغان بىر ئىنساندىن ئەۋەتىلگەنلىكى، ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە قىلغان رەھمىتىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾[1] «(ئى ئىنسانلار!) شۇبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى. سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ؛ ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر، مۇئمىنلەرگە ئامراقتۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر» دېگەن.

﴿يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ﴾ «بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، سىلەرنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھتىن) پاك قىلىدىغان (بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق)». بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر قۇرئان كەرىمنى تىلاۋەت

[1] سۇرە تەۋبە، 128-ئايەت

www.uyghurkitap.com

قىلىپ بېرىش ئارقىلىق، كىشىلەرنى مەيىنەتچىلىككە‌لەردىن پاكلايدىغانلىقى بايان قىلىنغان. رەسۇلۇللاھ كەلگەن ۋاقىتتا، ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدە بۇتقا ئىبادەت قىلىش، ھاراق ئىچىش ۋە قىز بوۋاقلارنى ئۆلتۈرۈش قاتارلىق يامانلىقلارنىڭ ھەممىسى بار ئىدى. كېيىن رەسۇلۇللاھ ئۇلارغا قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىش ئارقىلىق، بۇ يامانلىقلارنى يوق قىلدى.

﴿وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ «سىلەرگە كىتابنى (قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (دىنىي ئەھكاملارنى) ئۆگىتىدىغان (بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق)» دېگەن ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان كىتاب، مۇتلەق قۇرئان كەرىمنى كۆرسىتىدۇ. قۇرئان كىشىلەرنى ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇپ، نۇرغۇن زىيانلاردىن ساقلاپ قالىدۇ. ياخشىلىققا ئېرىشىپ، يامانلىقتىن ساقلىنىش ھېكمەت ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىنى «ھېكمەت» دەپ تىلغا ئېلىپ: ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا﴾[1] «ئۆيلىرىڭلاردا ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن ۋە ھېكمەتتىن (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدىن) ئوقۇلۇۋاتقان نەرسىلەرنى ياد ئېتىڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن سىرلارنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر» دېگەن.

﴿وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ «سىلەرگە بىلمىگەنلىرىڭلارنى بىلدۈرىدىغان (بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق)». رەسۇلۇللاھ كەلگەن ۋاقىتتا، ئەرەبلەر ھېچقانداق نەرسە بىلمەيدىغان ساۋاتسىز كىشىلەر ئىدى. ئىلگىرى ئىنسانلار ئۇلارنى ھەرخىل مەدەنىيەتلەر بىلەن ھەيران قالدۇرغان بولسا، ئەمدى ئۇلار ئىسلام مەدەنىيىتى بىلەن باشقىلارنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇلار بۇرۇن شەرق تەرەپتىكى پېرسىيە ئىمپېرىيەسى بىلەن غەرب تەرەپتىكى رۇم

[1] سۈرە ئەھزاب، 34-ئايەت

ئىمپېرىيەسىنىڭ ئاستىدا ئۇرۇلۇپ-سوقۇلۇپ، بىچارە ھالەتتە ياشىغان بولسا، ئەمدى رەسۇلۇللاھ ئېلىپ كەلگەن ئىماني يول بىلەن ھەممىسىدىن ئۈستۈن ياشايدۇ. چۈنكى ئاساماندىن كەلگەن بۇ يول، زېمىنىدىكى بارلىق مەدەنىيەتلەرنىڭ ئۈستىدە تۇرىدۇ. شۇڭا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «ئەگەر ئىسلام بولمىغان بولسا، ئۆمەرنىڭ بۇ ھالىتى بولمايتتى» دېگەن.

79-دەرس

سۈرە بەقەرە 152-ئايەت

﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ﴾

«مېنى ياد ئېتىڭلار، مەنمۇ سىلەرنى ياد ئېتىمەن. ماڭا شۈكۈر قىلىڭلار، ناشۈكۈرلۈك قىلماڭلار»

ئايەتنىڭ بېشىدىكى ﴿**فاذكرونى**﴾ «سىلەرگە ئىلگىرى بەرگەن نېئمەتلەرنى ۋە شۇ نېئمەتلەرنى بەرگەن زاتنى دائىم ئەسلەڭلار» دېگەنلىك بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بەندىلەرنىڭ ئۆزىنى دائىم ئەسلەپ تۇرۇشىنى خالايدۇ. بەندىلەر ئاللاھ تائالانى قانچە كۆپ ئەسلىسە، ئاللاھ نېئمەتلىرىنى تېخىمۇ زىيادە قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا بىر ھەدىس قۇدسىيدا: "أنا عند ظن عبدي بي، وأنا معه إذا ذكرني، فإن ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي، وإن ذكرني في ملإ ذكرته في ملإ خير منهم، وإن تقرب إلي بشبر تقربت إليه ذراعا، وإن تقرب إلي ذراعا تقربت إليه باعا، وإن أتاني يمشي أتيته هرولة"[1] «بەندەم مېنى قانداق ئويلىسا، شۇنداقمەن. مېنى ئەسلىسە، ئۇنىڭ بىلەن بىللىمەن. بەندە مېنى كۆڭلىدە ئەسلىسە، مەنمۇ ئۇنى كۆڭلۈمدە ئەسلەيمەن. مېنى جامائەت ئىچىدە ئەسلىسە، مەن ئۇنى تېخىمۇ ياخشىراق بىر جامائەت ئىچىدە ئەسلەيمەن. ئۇ ماڭا بىر غېرىچ يېقىنلاشسا، مەن ئۇنىڭغا بىر گەز

[1] بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، نەسەئى ۋە ئەھمەد قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان

يېقىنلىشىمەن. ئەگەر ئۇ ماڭا بىر گەز يېقىنلاشسا، مەن ئۇنىڭغا بىر غۇلاچ يېقىنلىشىمەن. ئۇ ماڭا پىيادە مېڭىپ كەلسە، مەن ئۇنىڭغا يۈگۈرۈپ بارىمەن» دېگەن. بۇ ئايەت ۋە ھەدىس ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلەرگە نېئمەت بېرىشتىكى رىغبىتىنىڭ ئىپادىسى بولۇپ، بۇ ئاللاھنى ئەسلەپ نېئمەتلىرىگە شۈكۈر ئېيتىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئاللاھنى نېئمەتتە، رەھمەتتە، ئىتائەتتە، تەۋبىدە ۋە باشقا ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە ئەسلەش لازىم. بەزى سالىھلار ساھابىلەرنىڭ: «سەن ئىچمەكچى بولغان سۈيۈڭنى ئۈچكە بۆلگىن. بىرىنچى قېتىمدا "بسم الله" دەپ باشلا، ئىچىپ بولغاندىن كېيىن "الحمد الله" دېگىن. ئىككىنچى قېتىمدا "بسم الله" دەپ باشلا، ئىچىپ بولغاندىن كېيىن "الحمد الله" دېگىن. ئۈچىنچى قېتىمدىمۇ "بسم الله" دەپ باشلا، ئىچىپ بولغاندىن كېيىن "الحمد الله" دېگىن. بۇ سۇ سېنىڭ قورسىقىڭدا تۇرغان مۇددەتكىچە، سەن ھېچقانداق گۇناھ-مەئسىيەتكە كىرىپ قالمايسەن» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان. بۇ ئەسەر بىزگە ساھابە ۋە سالىھلارنىڭ ئاللاھنى دائىم ئەسلەپ تۇرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ، بىزنىڭمۇ شۇنداق قىلىشىمىز كېرەكلىكىنى تەۋسىيە قىلىدۇ. بىز مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق، كاتتا زات بىزگە بەرگەن نېئمەتنى قارشى ئالغان ۋە ئۆزىمىزدىكى تەمەننانى يوق قىلغان بولىمىز.

﴿وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ﴾ **«ماڭا شۈكۈر قىلىڭلار، ناشۈكۈرلۈك قىلماڭلار»** دېگەن ئايەتتە «شۈكۈر» تىلغا ئېلىنغان. شۈكۈر ئاللاھنىڭ نېئمەتلەرنى تېخىمۇ زىيادە قىلىپ بېرىشگە سەۋەب بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە: ﴿لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾[1] «نېئمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە

[1] سۇرە ئىبراھىم، 7-ئايەت

قىلىمەن» دېگەن. ئاللاھقا شۈكۈر ئېيتىش، ئىنساندىكى مەغرۇرلۇقنى يوقىتىدۇ.

ئەگەر بىز ئاللاھ تائالانىڭ ھەرقانداق نېئمىتىنى "ماشاء الله لاقوة إلا بالله" «ئاللاھنىڭ خالىغىنى بولىدۇ، ئاللاھنىڭ مەدەتكارلىقى بولمىسا قىلىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ» دەپ قارشى ئالساق، بۇ نېئمەتلەر ھەرگىزمۇ بىزنىڭ قىلىمىزدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. بىز بۇ سۆزنى دېيىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ بىزگە بەرگەن نېئمەتلىرىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلغان بولىمىز. ئەگەر بىز شۈكۈر ئېيتمىساق، نېئمەت بەرگۈچىنى ئۇنۇتقانلىقىمىز ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئۇنى بىزدىن تارتىۋالىدۇ. ئاللاھ بىزنى نېئمەتكە تانىدىغان كىشىلەرنىڭ قاتارىدىن بولۇپ قېلىشىمىزدىن ساقلىسۇن!

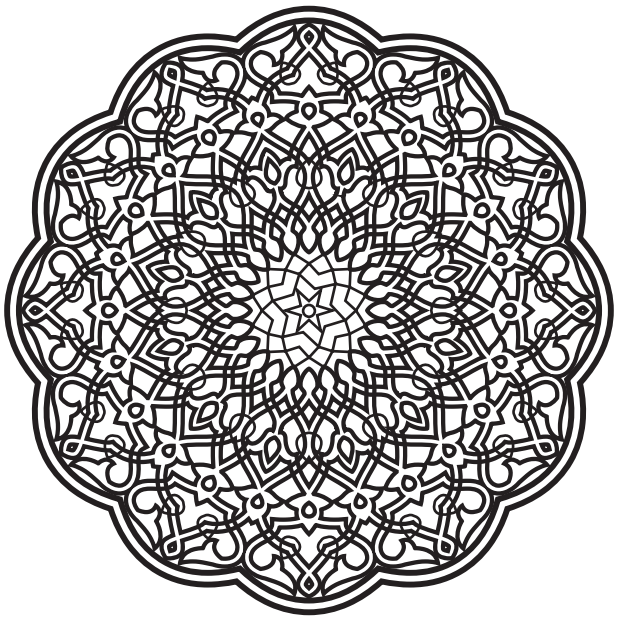

سۈرە بەقەرە 153-ئايەت

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

«ئى مۇئمىنلەر! بەرداشلىق بېرىش ۋە ناماز ئارقىلىق ياردەم تىلەڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن سەبىر قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە بىزنىڭ «سەبىر قىلىش ۋە ناماز ئوقۇش» ئارقىلىق ياردەم سورىشىمىزنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. بىز مېڭىۋاتقان ئىمان، ئىسلام يولىدا ۋە ئاللاھ تائالا بىزدىن تەلەپ قىلغان ھەرقانداق ئىشلارنى ئىجرا قىلىشتا، «سەبىر قىلىش ۋە ناماز ئوقۇش» ئارقىلىق ياردەم تەلەپ قىلىمىز. چۈنكى دىنغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە سەبىرنى لازىم تۇتمىغانداۋا، داۋاملاشتۇرۇپ ماڭغىلى بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن سەبىر تەلەپ قىلىنغان.

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قوشنا ھەققى توغرىسىدا سورالغاندا، ئۇ زات: «سىلەر قوشنىغا ئەزىيەت بەرمەسلىكنى بىلسىلەر شۇنداقمۇ؟» دەپ سورىغان. ئۇلار: «شۇنداق بىلمىز» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «قوشنىنىڭ ھەققى ئۇنىڭ ئەزىيەتلىرىگە سەبىر قىلىش» دەپ جاۋاب بەرگەن. قوشنا ھەققى مەسلىسىدە سىزدىن تەلەپ قىلىنىدىغىنى، قوشنىغا ئەزىيەت بەرمەسلىكلا ئەمەس، بەلكى قوشنىنىڭ ئەزىيەتلىرىگە سەبىر قىلىشتۇر.

يىغىپ ئېيتقاندا، سەبىر ئاللاھ بۇيرۇغان ئىشلارنى قىلىشتا، چەكلىگەن ئىشلاردىن يېنىشتا ئىنسانغا يارداەم بېرىدىغان روھتۇر. ئاللاھ مۇشۇ روھنىڭ يېتىلىشىنى تەلەپ قىلۋاتىدۇ. ئاللاھ تائالا بىزنى كۆڭلىمىز تارتىدىغان نۇرغۇن ئىشلاردىن توسۇپ، بىزگە ئېغىر كېلىدىغان نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇغان. بۇلارنىڭمۇ ھەممىسى سەبىرگە ئېھتىياجلىق. بىز سەبىرچانلىق بىلەن ئاللاھ تائالا بۇيرۇغان يولنى داۋاملاشتۇرۇپ مېڭىۋەرگەندىلا، بۇ يول بىزنىڭ ئادىتىمىزگە ئايلىنىدۇ.

ئىبادەتلەر رەسۇلۇللاھ ئۇچۇن ناھايىتى سۆيۈملۈك ئىدى ۋە بىلالغا: "أرحنا بها يا بلال" « ئى بىلال، بىزنى ئەزان ئارقىلىق راھەتلەندۈرگىن» دەيتتى. بەزى ئىنسانلار بىرەر كۈنى خۇپتەننى بۇرۇنراق ئوقۇغان بولسا: «ئۇھ، بۇرۇنراق ئوقۇۋېلىپ ئەجەپ يەڭگىلەپ قالدىم» دەيدۇ. ئۇلار نامىز ئوقۇش ئارقىلىق راھەتلەنمەي، بەلكى ئۇستىدىن بىر يۈكنى ئېلىۋەتكەندەك تۇيغۇلاردا بولۇۋاتىدۇ. بۇ ناھايىتى خەتەرلىك ئەھۋال. چۈنكى ئىنسانىڭ ئىبادەت قىلغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا تۇرۇۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئادەم ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئەسلى ھوزۇر ئىچىدە تۇرۇپ، ھېچقانداق نەرسە ئېغىر كۆرۈنمەسلىكى كېرەك ئىدى. ئابدىلارنىڭ بىرى: «مەن ئاللاھقا بەندە ھالىتىمدە يۈزلەنمەيمەن، بەلكى ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكى بىلەن يۈزلىنىمەن» دېگەن. يەنى، «مەن ئاللاھنىڭ ئالدىغا ئىبادەتلىرىمنى ئېلىپ ئەمەس، بەلكى ماڭا بەرگەن نېئمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش ئۈچۈن بارىمەن» دېگەن.

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ **«ئاللاھ ھەقىقەتەن سەبىر قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر»**. ئاللاھ تائالا بىلەن بىرگە بولغان كىشى غەلىبە قازىنىدۇ. شۇڭا سەبىر قىلغۇچىلار ھامان غەلىبىگە ئېرىشىدۇ. كۈچ-قۇدرەت ساھىبى بولغان ئاللاھ تائالا بىز بىلەن بىرگە بولسا، ئالدىمىزغا ئۇچرىغان ھەرقانداق قىيىنچىلىق بىزگە چوڭ كۆرۈنمەيدۇ ۋە شىجائەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ

www.uyghurkitap.com

ماڭمىز. ئۇنداق بولماي ئەتراپىمىزدا بولۇۋاتقان ئىشلار بىزنى قورقۇتۇشقا باشلىسا، بۇ رەببىمىزنىڭ پەرۋىشىدىن ئاجراپ قالغانلىقىمىزنى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بىز بىلەن بىرگە ئەمەسلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. بىز ئاللاھ تائالانى دائىم يېنىمىزدا قىلغىنىمىزدا، شەيتان بىزگە زىيان سېلىشقا ھەرگىزمۇ جۈرئەت قىلالمايدۇ.

ئەمەلىيەتتە شەيتان ناھايىتى ئاجىز ۋە قورقۇنچاق. شەيتان ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا بىلەن جەڭگە كىرەلمەيدۇ. بەلكى بىز ئاللاھتىن يىراقلاشقان ۋاقتىمىزدا، بىز بىلەن جەڭگە كىرىدۇ. ھەمدە ئاللاھ يېنىمىزدا بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بىزنى بۇ جەڭدە ئاسانلا مەغلۇب قىلالايدۇ. ئاللاھ تائالا شەيتانىڭ كىملەرگە ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ: ﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ. إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾[1] «ئىبلىس ئېيتتى: ئىززىتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى چوقۇم ئازدۇرىمەن. ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)» دېگەن.

كېيىنكىلىكمۇ سەبىر تەلەپ قىلىدىغان سىناقلارنىڭ بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا سەبىر قىلغۇچىلار بىلەن بىرگە بولغاچقا، كېيىنكى بولغاندا سەبىرنى ئۆزىمىزگە ھەمراھ قىلىشىمىز كېرەك. ئاللاھ تائالا بىر ھەدىس قۇدسىيدا: "يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلَانًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ"[2] «ئى ئادەم بالىسى، مەن ئاغرىپ قالدىم، سەن يوقلاپ كەلمىدىڭ، دېسە، ئادەم: ئى ئاللاھ، سەن ئالەملەرنىڭ رەببى تۇرساڭ، مەن سېنى قانداق يوقلايمەن، دەيدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭغا: پالانى بەندەم ئاغرىپ قالدى، سەن ئۇنى

[1] سۈرە ساد، 82، 83-ئايەت
[2] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان

يوقلاپ بارمدىك. ئەگەر سەن ئۇنى يوقلاپ بارغان بولساڭ، مېنى ئۇنىڭ يېنىدا تاپاتتىڭ» دېگەن.

سۇرە بەقەرە 154-ئايەت

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ﴾

«ئاللاھنىڭ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنى ئۆلۈك دېمەڭلار، بەلكى ئۇلار تىرىكتۇر، لېكىن سىلەر بۇنى سەزمەيسىلەر»

ئاللاھ تائالا دىن دۇشمەنلىرىنىڭ مۇسۇلمانلارغا ناھايىتى ئېغىر مۇشەققەتلەرنى ئېلىپ كېلىدىغانلىقى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ پۇل-مالىلىرىغا تەھدىت سالىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلگەچكە، بۇ ئايەتتە كاپىرلارغا قارشى مۇسۇلمانلارغا روھىي كۈچ بېرىپ، ئاللاھ يولىدا شېھىت بولۇش ھەققىدىكى كاتتا رىغبەتنى بېرىۋاتىدۇ.

دۇنيادا پۇل-مالىلىرىمىز زىيانغا ئۇچرىشى، بالا-چاقىلىرىمىز ئۆلۈپ كېتىشى، رىزىقلىرىمىز كېسىلىپ ئاچ قېلىشىمىز، كېسەل بولۇپ يېتىپ قېلىشىمىز مۇمكىن. لېكىن بۇلاردىنمۇ يۇقىرى تۇرىدىغان مۇسىبەت، كىشىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا ئۆلۈمنى مۇسىبەت دەپ ئاتاپ: ﴿إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُم مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ﴾[1] «ئەگەر سىلەر سەپەردە بولۇپ، بېشىڭلارغا ئۆلۈم مۇسىبىتى كەلگەندە» دېگەن.

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەن كىشىلەرگە ئۆلۈمنىڭ مۇسىبەت ئەمەس، بەلكى ساناقسىز نېئمەتنىڭ ئاچقۇچى ۋە يېڭى ھايات

[1] سۇرە مائىدە، 106-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئىكەنلىكىنىڭ بايانى قىلىپ: ﴿**وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ**﴾ **«ئاللاھنىڭ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنى ئۆلۈك دېمەڭلار»** دېگەن. ئاللاھ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەن كىشىلەر كاپىر ۋە مۇشرىكلارنىڭ نەزىرىدە ئۆلۈپ تۈگىگەن بولىدۇ. لېكىن ئۇلار ھەرگىزمۇ ئۆلمەيدۇ، بەلكى ياشىغان ھاياتىدىنمۇ بەختلىك ھاياتقا باردۇ. كاپىرلار پەقەت ئۇنى ياشاۋاتقان چەكلىك نېئمەتتىن، چەكسىز بىر نېئمەتكە يۆتكەپ قويىدۇ. ئاللاھ قىيامەتتە ھەممە ئىنسانىنى تىرىلدۈرۈپ بىر يەرگە يىغىدۇ. ھېساب قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ھەركىم ئۆزىنى جەننەتتە ياكى دوزاختا كۆرىدۇ. لېكىن شېھىت سوئال-سوراقسىز جەننەتكە كىرىدۇ.

تارىختىن بۇيان ھەقنى ھىمايە قىلىش يولىدا نۇرغۇن مۇئمىنلەر شېھىت بولدى. مۇئمىن شېھىت بولغان ۋاقىتتىكى ئاققان ھەر تامچە قانىنىڭ، كېيىنكى ئەۋلادلارنىڭ روھىنى سۇغۇرۇشتا مۇھىم تەسىرى بار. ھازىرقى دەۋردىكى ئىمانىنى ھىمايە قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان ھەربىكەتلەرنىڭ ھەممىسى، شۇ تەسىرنىڭ ئىسپاتى بولالايدۇ.

ئاللاھ تائالا بىزگە ئۆزىنىڭ يولىدا شېھىت بولغان كىشىنىڭ دۇنيا ھاياتىدىن بۈاسىتە ئاخىرەت ھاياتىغا يۆتكىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن. يەنى، شېھىت بولغان كىشىگە قىيامەتكە قەدەر ئۆلۈم يېزىلمايدۇ. لېكىن تەبىئىي ئۆلگەن كىشىلەرگە ئۆلۈم يېزىلىدۇ. باشقىلار ئۆلۈپ تىرىلگەنگە قەدەر تۇرىدىغان بەرزەخ ھاياتىدا تۇرسا، شېھىتلەر ئۆلمىگەچكە ئۇ يەردە تۇرمايدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنسان شېھىت بولغاندىن كېيىن ياشايدىغان يېڭى ھاياتنىڭ تەپسىلاتلىرىنى بىزگە مەخپىي قىلدى. چۈنكى بۇ ئاخىرەت ھاياتىغا تەۋە ئىش بولۇپ، ئاخىرەت ھاياتى ھەممىمىزگە مەخپىيدۇر. ئىنسان ھەر قانچە تىرىشسىمۇ، ئەقىل ۋە ھېس-تۇيغۇلىرى ئارقىلىق شېھىتنىڭ يەنە بىر ھاياتتىكى ئەھۋالىنى بىلەلمەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا

www.uyghurkitap.com

ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَـٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ﴾ **«بەلكى ئۇلار تىرىكتۇر، لېكىن سىلەر بۇنى سەزمەيسىلەر»** دېگەن.

كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئادەم شېھىت بولغاندىن كېيىن روھى بەدىنىدىن چىقىپ كېتىدۇ. لېكىن ئاللاھنىڭ نەزىرىدە شەھىتنىڭ روھى چىقىپ كەتمەيدۇ، بەلكى يېڭى بىر ھاياتنى باشلايدۇ. بىز شېھىت بولغان ئادەملەرنىڭ قەبرىسىنى ئاچقان ۋاقىتتا، ئۇنىڭ جەسىتىنىڭ چىرىماستىن ئەسلى ھالىتى بويىچە تۇرغانلىقىنى كۆرىمىز. لېكىن ئۇ بىزنىڭ ئالدىمىزدا مېيىت ھېسابلانسىمۇ، ئەمما ئۇ باشقا بىر يېڭى دۇنيادا ياشاۋاتقان بولىدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇلار ھەققىدە: ﴿بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾[1] «بەلكى ئۇلار تىرىك بولۇپ، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى رىزىقتىن بەھرىمەن قىلىنىدۇ» دېگەن. يەنى، ئاللاھ ئۇلارنى «دۇنيادا ئەمەس، بەلكى رەببىنىڭ يېنىدا تىرىك» دېگەن. دۇنيادىكى بەدەن، روھ ۋە سېزىملەر بىرلەشكەن ھايات بىلەن كېيىنكى بەدەن، روھ ۋە سېزىملەر ئايرىلىدىغان ھايات تۈپتىن ئوخشىمايدۇ. بىز بۇنى ئۆزىمىزنىڭ ئىنسانىي ئۆلچەم بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئىلاھىي قۇدرىتى بىلەن ئۆلچىشىمىز كېرەك.

ئۇخلاۋاتقاندا بەدىنىڭىزدىكى جاراھەتنىڭ ئاغرىقىنى ھېس قىلالمايسىز. ئاغرىقنى ھېس قىلىش ئەزاغا ئەمەس، بەلكى سېزىمغا مۇناسىۋەتلىك. سىز ئۇخلىغان ۋاقىتتا بەدىنىڭىز كارىۋات ئۈستىدە قالىدۇ، ئاغرىقنى ھېس قىلىدىغان تۇيغۇلىرىڭىز بولسا، باشقا بىر دۇنياغا كېتىدۇ. ئاللاھ تائالا غەيبىي مەسىلىلەرنى زېھنىمىزغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، بىزگە ئۇيقۇنى مىسال قىلىپ: ﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾[2] «ئىنسانلار ئۆلىدىغان چاغلىرىدا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ، ئۆلمىگەنلەرنىڭ

[1] سۈرە ئال ئىمران 169-ئايەت
[2] سۈرە زۇمەر، 42-ئايەت

جانلىرىنى ئۇخلىغان چاغلىردا ئالدۇ، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان (ئەجىلى يەتكەنلەر)نىڭ جانلىرىنى تۇتۇپ قېلىپ، قالغانلارنىڭ جانلىرىنى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە (ئەجىلى يەتكۈچە) قويۇپ بېرىدۇ» دەيدۇ.

80-دەرس

سۈرە بەقەرە 155-ئايەت

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾

«بىز سىلەرنى بىرئاز قورقۇنچ، قەھەتچىلىك ۋە مالىلىرىڭلارغا، جانلىرىڭلارغا، بالىلىرىڭلارغا، زىرائەتلىرىڭلارغا يېتىدىغان زىيان بىلەن چوقۇم سىنايمىز. سەبىر قىلغۇچىلارغا خۇش خەۋەر بەرگىن»

ئىلگىرىكى ئايەتتە، ئاللاھ يولدا ئۇچرايدىغان ئەڭ چوڭ سىناقنىڭ ھاياتنى تەقدىم قىلىش ئىكەنلىكىنى ۋە ھەق يولدا شېھىت بولغانلارنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھايات ئىكەنلىكىنى ئوقۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالا ئىنسان ھاياتىدا ئۇچرايدىغان تۈرلۈك سىناقلارنى ۋە بۇ سىناقلاردىن ئۆتكەن ئىرادىلىك، سەۋرچان مۇئمىنلەرنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئېرىشىدىغان مۇكاپاتىنى تىلغا ئالدى.

سەپەرگە چىقىشنىڭ ئالدىدا يېتەكچى، ئالدىمىزدا تۈرلۈك قىيىنچىلىقلار بارلىقىنى ئاگاھلاندۇرغان بولسا، تەييارلىقىمىز بولغاچقا ئۇچرىغان قىيىنچىلىقلار ئېغىر كەلمەيدۇ. خۇددى بۇ ئايەت بۇگۈنكى كۈندە بىزگە چۈشكەندەكلا. چۈنكى بىز بۇرۇن باي-باياشات ياشىغان ئىدۇق،

كەمـــبەغەل بولـــۇپ قالـــدۇق. نۇرغـــۇن قېرىنداشـــلىرىمىزدىن ۋە يـــۇرت-ماكـــانلىرىمىزدىن ئايرىلـــدۇق. مۇســـىبەتكە ســـەبىر قىلـــىپ بولالمـــاي ئۇھســـىنغان ۋاقىتلىرىمىزمـــۇ بولـــدى. ئەممـــا ئـــاللاھ تائـــالا ئـــايەتتە: «ســـەبىر قىلغۇچىلارغـــا خـــۇش خەۋەر بولســـۇن» دەۋاتـــدۇ. ئەمەلىيەتـــتە بـــزگە كەلـــگەن ســـىناقنىڭ ھەممىســـى يامـــانلىق ئېلـــىپ كەلمەيـــدىغان بولـــۇپ، ئەڭ يامـــان بولـــىدىغىنى ئۇستىمىزگە كەلگەن سىناقتىن ئۆتەلمەسلىكىمىزدۇر.

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُم﴾ **«سـىلەرنى چوقـۇم سـىنايمىز»**. ئىلگىرىكـى ئـايەتتە تىلغـا ئېلىنغـان ســىناقتا ئىنســان ھاياتـــدىن ئايرىلـــىپ، ئاللاھنـــڭ دەرگاھـــدا يېڭـــى بـــر ھاياتقـــا ئېرىشـــەتتى. ئوقۇۋاتقـــان بـــۇ ئـــايىتىمىزدىكى ســـىناقتا، ئىنســـان ھەر ھالـــدا ھايـــات قالـــدۇ. مەســـىلەن: تۇرمۇشـــتا قىينىلـــىپ قـــېلىش، ھادىســـە ســـەۋەبلىك ماللىرىمىزغـــا زىيـــان-زەخمەتلەرنـــڭ يېتىشـــى قاتـــارلىقلار بـــر ئادەمنـــڭ ھاياتـــدىن ئايرىلىشـــىغا نىســـبەتەن تـــۆۋەن ئىمتىھانـــدۇر. ئىنســـان ئـــۆزى ياخشـــى كۆرىـــدىغان ئىشـــلاردىن ۋە كىشـــىلىرىدىن ئايرىلىشـــقا ســـەبىر قىلـــىش، ياخشـــى كۆرمەيـــدىغان ئىشـــلارنى چـــىدامچانلىق بىـــلەن قىلـــىش ئـــارقىلىق ئىمتىھان ئېلىنىدۇ.

ئـــايەتتە تـــۇنجى تىلغـــا ئېلىنغـــان ئىمتىھـــان ﴿**الْخَوْفِ**﴾ «قورقـــۇنچ»تـــۇر. ئادەمنـــڭ قەلبىـــدە خاتىرجەمســـىزلىك بولســـا، ھايـــات خىزمىتـــى بـــىلەن تولـــۇق ماسلىشـــىپ ماڭالمايـــدۇ. شـــۇڭا ھاياتىڭنـــڭ نورمـــال داۋاملىشىشـــى ئۈچـــۈن، ئالدىڭـــدىكى «قورقـــۇنچ» توســـقىدىن ئاللاھقـــا تەۋەككـــۈل قىلـــىش، ئـــاللاھ تەقـــدىر قىلغانـــدىن باشـــقا ھېچقانـــداق مۇســـىبەتنىڭ ئىنســـانغا يەتمەيـــدىغانلىقى ۋە ئاللاھنـــڭ ئىنســـاننى ھمـــايە قىلىدىغانلىقـــدىن ئىبـــارەت ئەقـــىدىگە تايىنـــىپ تـــۇرۇپ ئۆتكىنىڭـــدە، ئانـــدىن نورمـــال ھايـــاتىڭنى داۋاملاشتۇرالايســـەن. ئەممـــا «قورقـــۇنچ»قـــا بويسۇنســـاڭ، كىچىككـــىنە توســـالغۇلارغىمۇ تاقابـــل تۇرالمـــاي، قىلغـــۇڭ بـــار ئىشـــنىمۇ جۈرئەتلىـــك ھالـــدا قىلالمايـــدىغان بولـــۇپ قالىســـەن. شـــۇنىڭ ئۈچـــۈن داۋاملـــىق ئۆزىـــدىن ئەنســـىرەپ، ھاياتقـــا ئىشـــەنچ بـــىلەن

www.uyghurkitap.com

باقالمايۋاتقان قېرىنداشلارغا، بۇ «قورقۇنچ»نى يېڭىپ چىقالايدىغان بىردىنبىر مەنبەنىڭ «ئۆزى» ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتىمىز. سەن بىر ئىشتىن قورق ياكى قورقما، ساڭا كېلىدىغان سىناق كېلىۋېرىدۇ. قورققان شۇ ئىشلار بولۇشى ياكى بولماسلىقىمۇ مۇمكىن. شۇڭا ھەرگىزمۇ بىر ئىش كېلىشتىن ئىلگىرى قورقۇنچتا ياشاشقا بولمايدۇ. قۇرئاننىڭ بىزدىن كۈتكىنى، ئىمكانىيىتىمىزنىڭ يېتىشىچە قورقۇنچنى يوقىتىپ، ئىشلارنى كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسىغا قالدۇرۇشىمىزدۇر.

مۇسۇلمان گەپ-سۆزى ۋە ئىش-پائالىيەتلىرى ئارقىلىق باشقىلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلسا، ئەلۋەتتە بۇنىڭغا قارشى چىقىدىغان دۈشمەنلەر بولىدۇ. دۈشمەنلەر ئۇزلۇكسىز ھىيلە-مىكىرلەرنى ئويلاپ، ھەر خىل ھۇجۇملارنى ھازىرلىغاچقا، تەبىئىيكى قورقۇنچ بولىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ مۇئمىنىدىن مۇشۇ خىل ئەھۋالغا چۈشكەندە ئۈمىد قىلىدىغىنى، قورقۇنچنى يوق قىلىپ ئاكتىپلىق بىلەن دەۋەتنى داۋام قىلىشتۇر. ئەگەر مۇئمىن مۇشۇ شەكىلدە داۋام قىلالىسا، بۇ سىناقتىن ئۆتكەن بولىدۇ.

﴿وَالْجُوعِ﴾ «ئاچارچىلىق» ئايەتتىكى ئىككىنچى سىناق بولۇپ، ئادەم ھاياتىنى ساقلاش ئۈچۈن، يېمەكلىككە ئېھتىياجى چۈشىدۇ. ئاللاھنىڭ ئىنسانغا قىلغان كاتتا رەھمەتلىرىدىن بىرى، ئىنسانىنىڭ يېگەن نەرسىلىرىنى گۆش-ماي شەكلىدە بەدىنىدە زاپاس ساقلىنىدىغان قىلىشىدۇر. مەسىلەن: بىر كۈن تاماق يېمەي ئاچ قالسام، ھالسىزلىنىپ كېتىشىم مۇمكىن، لېكىن ھاياتىم ئاخىرلاشمايدۇ. شۇڭا ئىنسان ئۆزۈن مەزگىل يېمەكلىك ئازلاتسا، ئورۇقلاپ بىر تېرە بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، ھاياتى داۋاملىشىۋېرىدۇ. ئەگەر ئىنسان ماشىنىلارغا ئوخشاش بىنزىنى تۈگىگەن ھامان توختاپ قالسا، نۇرغۇنلىرىمىز بارغان يېرىمىزدىن كېلەلمىگەن بولاتتۇق.

ئىنسان بەدىنى ھەرخىل ئەزالاردىن تۈزۈلگەن. بۇ ئەزالارنىڭ ئىچىدىكى رەئىسي ئەزا «مېڭە» ھېسابلىنىدۇ. «مېڭە» ھۈجەيرىلىرىدە ھاياتلىقلا بولسا، ئىنساننىڭ پۈتۈن ئەزاسى نورمال ئىشلەيدۇ. لېكىن بۇ ھۈجەيرىلەر ئۆلسە، پۈتۈن ئەزالار تۈگىشىدۇ. شۇڭا بىمارنىڭ مېڭىسى ساغلام بولسىلا، قالغان ئەزالارنىڭ نورمال ئىشلەش ئېھتىمالى بولغاچقا، نەپەس توختاپ قالغانلارنىڭ يۈرىكىنى توك ئارقىلىق ھەرىكەتلەندۈرۈپ ئەسلىگە كەلتۈرگەنلىكىنى ئاڭلايمىز. ھايۋانلارنىڭ رەئىسى ئەزاسىمۇ «مېڭە» ھېسابلىنىدۇ. ئەممۇ ئۆسۈملۈكلەرنىڭ رەئىس ئەزاسى يىلتىزىدا بولىدۇ. مەسىلەن: دەرەخنىڭ تۈنجى بولۇپ يوپۇرمىقى، ئاندىن شاخ-غوللىرى، ئەڭ ئاخىرىدا يىلتىزى قۇرۇيدۇ. يىلتىز قۇرۇشتىن ئىلگىرى سۇ كېلىپ قالسا، قايتىدىن ياشىرىپ، غوللىرى، شاخلىرى ۋە يوپۇرماقلىرى ئەسلىگە كېلىدۇ.

ئاچارچىلىق ئىنسانغا يېگۈسى كەلمەيدىغان نەرسىلەرنىمۇ، ھەتتا دەرەخ يوپۇرماقلىرىدەك ئادەتتە يېيىلمەيدىغان نەرسىلەرنىمۇ يېگۈزىدۇ. شۇڭا ئەرەبلەردە «ئاچقا بېرىلگەن ھەر تاماق سۆشىلىك، چارچىغان ئادەمگە ھەر يەر راھەتلىك» دەيدىغان ماقال-تەمسىل بار. مۇئمن ھايات مەيدانىدا پۈختا ھازىرلىق بىلەن تۇرۇشى ۋە ئاچلىققا سەبىر قىلىشى ئۈچۈن، يىلدا بىر قېتىم روزا تۇتۇش پەرز شەكىلدە، باشقا ۋاقىتلاردا نەپىلە شەكىلدە يولغا قويۇلغان. ئەگەر بىزدە ئاچلىققا نىسبەتەن مەلۇم دەرىجىدە تەييارلىق ۋە مەشىقلىنىش بولمىسا، ئاچ قالغان ۋاقىتلاردا ھاياتقا نورمال قارىيالمايمىز.

ئايەتتىكى ئۇچىنچى ئىمتىھان: ﴿**وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ**﴾ **«مالىرىڭلارغا، جانلىرىڭلارغا، بالىلىرىڭلارغا، زىرائەتلىرىڭلارغا يېتىدىغان زىيان بىلەن چوقۇم سىنايمىز»**. تەبئىيكى ئىسلام يولىدا ماڭغانلار پۈتۈن ھاياتىنى دۇنيالىق ئۈچۈن ئاتىيالمايدۇ، ھەم بۇ يولنىڭ دۇشمەنلىرى ئۇلارنى ئارامسىدا قويمايدۇ. بۇ ۋاقىتتا دىن ئۈچۈن ھايات ۋە

تۇرمۇشىمىزنى قۇربان قىلىشقا تىرغىزا كېلىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنى ھەرقانداق قىينىچىلىقتىن ئاتلاپ ئۆتەلەيدىغان شەكىلدە ھازىرلايدۇ. ئەگەر بۇ سىناقلاردىن ھالقىپ ئۆتەلمىگىنىمىزدە، ﴿**وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ**﴾ «**سەبىر قىلغۇچىلارغا خۇش بىشارەت بەرگىن**» دېگەن ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، خۇش بىشارەتكە ئېرىشىمىز. مۇئمىن ئۆزى دۇچ كېلىۋاتقان سىناقلارنىڭ ئۆتكۈنچە ئىكەنلىكىنى بىلگىنىدە، بۇ دۇنيادىكى ئاچارچىلىق، ئىقتىسادىي قىينىچىلىق ۋە جانلىرىدىن ئايرىلىش ئېغىر تۇيۇلمايدۇ ۋە «بۇ دۇنيادا ھۇزۇر ئالالمىساق، ئاخىرەتتە ئالمىز» دېگەن ئىدىيىدە ياشاپ، بۇ سىناقلاردىن ئۆتەلەيدۇ.

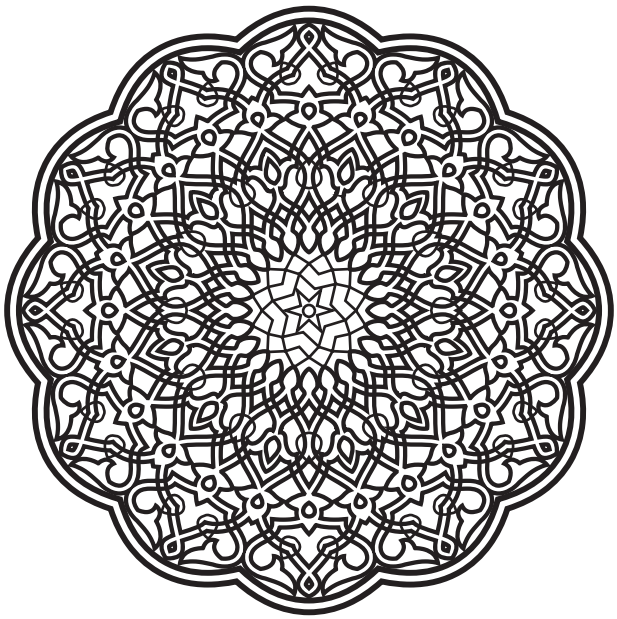

سۇرە بەقەرە 156-ئايەت

﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾

«ئۇلارغا بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز (يەنى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز)، چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز، دەيدۇ»

مۇئمىنلەرگە ھەرقانداق بىر مۇسىبەت يەتسە، ئۆزىنى تامامەن ئاللاھقا تاپشۇرۇپ: «بۇ دۇنيادىكى خاپىلىق، ئاچارچىلىق ۋە قورقۇنچ ئۆتكۈنچە. ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدۇق، يەنە ئاللاھ تەرەپكە قايتىمىز» دەيدۇ. مۇئمىنلەر ھاياتقا مۇشۇ خىل چۈشەنچە ۋە ئەقىدە بىلەن قاراپ، چۈشكۈنلەشمەي نىشانغا يېتىش ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز تىرىشىدۇ.

ئاللاھ تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇئمىنلەرنىڭ قورقماس، جاسارەتلىك ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ: ﴿قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾[1] «ئېيتقىنكى، بىزگە پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىر قىلغان نەرسىسى يېتىدۇ» دېگەن. يەنى، مۇئمىنلەر بۇ ھاياتتا قورقۇنچسىز ۋە خاتىرجەملىك بىلەن ياشايدۇ. ئايەتتىكى "لَنَا" «بىزگە» دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «بىزگە» دېگەن سۆزنى "لَنَا" ۋە "عَلَيْنَا" دەپ ئىككى خىل ئىپادىلىگىلى بولىدۇ. ئىككىسىنىڭ مەنىسى پەرقلىق بولۇپ، "لَنَا" پايدا-مەنپەئەت، "عَلَيْنَا" زىيان-مۇسىبەت ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. دېمەك، ئايەتتىكى "لَنَا"، مۇئمىنلەرنىڭ

[1] سۇرە تەۋبە، 51-ئايەت

ھەرقانداق مۇسىبەتنى ياخشىلىق ئۈرنىدا قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئاللاھ پۈتكەن ھەر ئىشنى مەنپەئەتلىك ئىش ئۈرنىدا كۆرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئەمەلىيەتتە بىز ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە مۈلكى، ئاللاھنىڭ ھېچكىمگە ئادا قىلىشقا تېگىشلىك مەجبۇرىيىتى يوق. ئاللاھ بەندىسىگە ياخشىلىق ياكى يامانلىق بەرسە، ئۆز مۈلكىگە بېرىدۇ. ئەگەر ئىنسان ئۆزىگە مۇسىبەت كېلىشىنى خالىمىسا، كۈچى يەتسە مۇسىبەتنى قايتۇرۇپ باقسۇن! لېكىن دۇنيادا ھېچكىم بۇنداق قىلالمايدۇ، ھەمدە مۇسىبەتلەرگە ئۇچرىماي ياشىيالمايدۇ. دېمەك، ئاللاھ تائالانىڭ ئۆز مۈلكىدە خالىغان ئىشنى قىلىشى، ئىنسانىنىڭ خاھىشىغا باقمايدۇ. بىز مۇئمن بولۇش سۈپتىمىز بىلەن: «بىز ئاللاھنىڭ مۈلكى، ھېچكىم ئۆز مۈلكىگە يامانلىقنى ئويلىمايدۇ» دەپ، سىناقلارغا: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ **«بىز ئاللاھنىڭ مۈلكى، ئاللاھ تەرىپىگە قايتىمىز»** دېگەن ئىنكاسنى قايتۇرۇپ، بىزگە كەلگەن ھەرقانداق مۇسىبەتنى نورمال قوبۇل قىلىمىز.

ئىنسانلارنىڭ ئىچىدە ئۆز مۈلكىنى قالايمىقان بۇزغان ۋە زىيان سالغانلارنى كۆرۈپ باقتۇقمۇ؟ ھەرقانداق ئىنسان ئۆز مۈلكىگە ياخشىلىق ئېلىپ كېلىدىغان ئىشلارنى قىلىدۇ. گەرچە كېلىۋاتقان ئىشلار بىزگە زىيانلىقتەك تۇيۇلغان بىلەن، ئەمەلىيەتتە ئىشلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ مەنپەئەتىمىز ئۈچۈندۇر. ئىنسان ئۆز مۈلكىنى بۇزمىغان يەردە، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى زات ئۆز مۈلكىگە زىيان يەتكۈزەرمۇ؟! سىناقلارنى بۇ شەكىلدە قوبۇل قىلغىنىمىزدا، ھېچنېمىدىن ئاغرىنمايمىز، خىزمىتىمىز نورمال داۋام قىلىپ، ھايات تىمىز گۈزەل بولىدۇ ۋە داۋاملىق ئۈمىد كۆزى بىلەن ئالدىمىزغا قاراپ ماڭىمىز. ئەگەر دۇنيادا ناھەق مۇسىبەتكە ئۇچراپ، بۇنىڭ نەتىجىسىنى دۇنيادا ئالالماي قالساق، ھېچبولمىغاندا: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ دېگەن رازىمەنلىكىمىز سەۋەبىدىن، زۇلۇم قىلىنغانلىقىمىزنىڭ ساۋابىنى ئالىمىز. بۇنىڭدىن باشقا يەنە: "اللهم أجرني في مصيبتي، واخلف لي

خيرا منها" «ئى ئاللاھ، مەن ئۇچرىغان بۇ مۇسىبىتىمدە ماڭا ئەجىر بەرسىلە. بۇنىڭدىن ياخشىسىنى ماڭا بەرسىلە» دېگەن دۇئانى ئوقۇيمىز.

ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يولدىشى ئەبۇ سەلەمە ۋاپات بولۇپ كەتكەندە، پەۋقۇلئاددە چۈشكۈنلىشىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئەتراپىدىكىلەر: «رەسۇلۇللاھ بىزگە مۇسىبەتكە بۇ خىل پوزىتسىيەدە بولۇشنى ئۆگەتمىگەن» دېگەندە، ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: «رەسۇلۇللاھ قانداق ئۆگەتكەن؟» دەپ سورىۋىدى، ئەتراپىدىكىلەر جاۋاب بېرىپ: «رەسۇلۇللاھ بىزگە مۇشۇنداق مۇسىبەت كەلگەن ۋاقىتتا، "إنا لله وإنا إليه راجعون، اللهم أجرني في مصيبتي، واخلف لي خيرا منها" <بىز ئاللاھنىڭ مۇلكى، ھەر ئىش كەلسە ئاللاھ تەرىپىدىن كېلىدۇ. ئاخىرەتتە ئاللاھ تەرىپىگە قايتىمىز. ئى ئاللاھ، مېنىڭ مۇشۇ مۇسىبىتىمدە ماڭا ئەجىر بەرسىلە، ماڭا بۇنىڭدىن ياخشىسىنى بەرسىلە> دەپ ئۆگەتكەن» دېگەن. ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئىددىتى توشقاندىن كېيىن، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭ قېشىغا تۇيى قىلىش تەكلىپى قويۇپ باردى. دېمەك، بىر يامانلىقنىڭ كەينىدە، چوقۇم بىر ياخشىلىق بولىدۇ. بىز «بۇگۈن» ئېغىر بىر مۇسىبەتكە يولۇققان بولساق، «ئەتىسى» چوقۇم بىزنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتقان ياخشىلىق بولىدۇ.

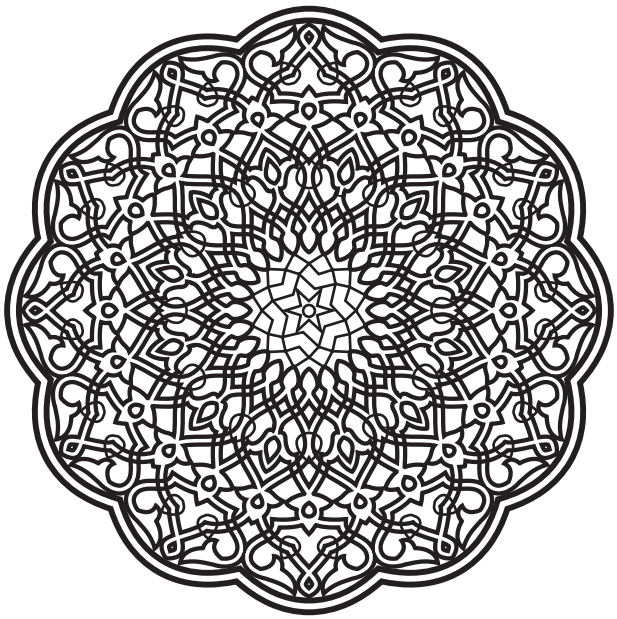

سۈرە بەقەرە 157-ئايەت

﴿أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾

«ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر، ئەنە شۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر»

ئاللاھ تائالانىڭ دۇنيادىكى مەنھەجىنى قوغداپ، دەۋەت يولىدىكى مۇشەققەتلەرگە چىداش ۋە زالىملارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى يوق قىلىش ئارقىلىق، ئاخىرقى نىشان بولغان ئاللاھنىڭ رەھمىتى، مەغپىرىتى ۋە بەرىكىتىگە ئېرىشىمىز. بىز قىلىۋاتقان پۈتۈن ئىشلىرىمىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نەتىجىسى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقى ۋە رەھمىتىدۇر. سەيىد قۇتۇب (ئاللاھ رازى بولسۇن): «سەن قانچىلىك چوڭ ئىش قىلىپ كەتسەڭمۇ، ئاللاھنىڭ سالامى، رەھمىتى، بەرىكىتى ۋە مەغپىرىتىنى ئېسىڭدىن چىقارما. بۇلار ئېسىڭدىن چىقىپ كەتسە، قىلغان بۈيۈك ئىشلىرىڭنىڭ نەتىجىسى بولمايدۇ» دېگەن.

بۇ دەۋا يولىدا مېڭىشىمىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نىشانى، ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشتۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا: ﴿**أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ**﴾ **«ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر»** دېگەن. بۇ ئايەتتىكى "صَلَوَاتٌ" سۆزىنى ئەزان-تەكبىرلىرىمىزدە كۆپ ئاڭلايمىز. بۇ سۆز لۇغەتتە «دۇئا» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئەمما سۆزنىڭ ئوبىكتىگە قاراپ، مەنىسىدە ئۆزگىرىش بولىدۇ.

يەنى، "صَلَوَاتٌ" مۇئمىنلەردىن پەيغەمبەرلەرگە يوللانسا «دۇرۇت-سالام»، مالائىكىلەردىن يوللانسا «مەغفىرەت تەلەپ قىلىش»، ئاللاھقا يوللانسا «دۇئا» بولىدۇ. ئاللاھ تەرىپىدىن كەلسە «رەھمەت، مەغپىرەت ۋە بەرىكەت»نى بىلدۇرىدۇ. شۇڭا بىز رەسۇلۇللاھقا: "اللهم صلي على محمد" «ئى ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت، مەغپىرەت ۋە بەرىكەت ئاتا قىلسىلا» دەپ دۇئا قىلمىز. چۈنكى رەسۇلۇللاھقا ئېيتىلغان دۇرۇت-سالام قىيامەت كۈنى يەنە بىزگە قايتىپ، شۇ ئارقىلىق شاپائەتكە ئېرىشىمىز.

ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿**وَأُولَـٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ**﴾ **«ئەنە شۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر»** دېيىلگەن. بۇنىڭدىن دەۋانىي ئاخىرىغا ئېلىپ چىقىدىغانلارنىڭ، ھەق يولغا قاراپ تۇغرا ئىلگىرلىگەنلەر ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

81-دەرس

سۈرە بەقەرە 158-ئايەت

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾

«سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر. ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئىي قىلسا ھېچ گۇناھ يوق. كىمكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلسىكەن (ئاللاھ ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ)، ئاللاھ ئەلۋەتتە شۈكۈرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر، ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر»

بۇ ئايەتتە ھەج پائالىيىتىنىڭ مۇھىم قىسمى بولغان «سەفا ۋە مەرۋە» ھەققىدە توختىلىپ ئۆتىمىز. «سافا بىلەن مەرۋە»دىن ئىبارەت ئىككى كىچىك تاغنىڭ ھېكايىسى مۇنداق: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئايالى ھاجەر ئانىمىز ۋە ئوغلى ئىسمايىلنى، قىيامەتكە قەدەر ئىمانىي تەربىيە ۋە سەۋەب يوللىرىنى تۈتۈپ تەۋەككۈل قىلىشنىڭ سىمۋولى بولغان ھازىرقى زەم-زەم قۇدۇقىنىڭ يېنىغا قويۇپ كېتىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ھاجەر ئانىمىز: «بىزنى كىمگە تاشلاپ قويىسەن؟ ئاللاھ سېنى مۇشۇنىڭغا بۇيرىدىمۇ؟» دېگەندە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام «ھەئە» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ھاجەر ئانىمىز: «ئاللاھ بىزنى زايە قىلمۇتمەيدۇ» دەپ، ئاللاھنىڭ ھۆكمىگە رازى بولۇپ چۆلدە قالىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ﴿رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾[1] «پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن (ساڭا ئىبادەت قىلسۇن دەپ) سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم» دېگەن.

نورمال ئەھۋالدا بىر ئايال يولدىشىنىڭ ئۆزى ۋە يۈرەك پارىسى بولغان بالىسىنى قاقاس چۆلدە ئۇزۇق-تۈلۈكسىز تاشلاپ قويۇشىغا رازى بولمايدۇ. بۇ ھاجەر ئانىمىزدىكى پەۋقۇلئاددە ئىماني كۈچ بولۇپ، ئاللاھقا تايىنىش ئارقىلىق ھەممىگە رازى بولغان ئىدى. بالا ئۇسساپ يىغلاشقا باشلۇندى، ئانا «سۇ تېپىلىپ قالار» دېگەن ئۈمىدتە ئەتراپتىن سۇ ئىزدەشكە باشلىدى. ئادەتتە قاقاس چۆللەردە سۇ بار جايىنى قۇشلار بىلگەچكە، ھاجەر ئانىمىز «سەفا» ۋە «مەرۋە» تېغىغا چىقىپ، قۇشلارنى كۆزەتتى ۋە ئۇ ئىككى تاغنىڭ ئارىسىدا يەتتە قېتىم يۈگۈرۈپمۇ سۇ تاپالمايى، ئاخىرى ئامالسىز بالىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ كەتتى.

ھاجەر ئانىمىز سۇ ئىزدەپ سەفا-مەرۋىنىڭ ئارىسىدا يۈگۈرۈپ سەۋەب قىلدى. ئەمما بۇ سەۋەب ئۇنۇم بەرمىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ۋە بالىسىنى سۇسىز، گىياھسىز زېمىنغا تاشلاپ قويۇشى ۋە ھاجەر ئانىمىزنىڭ «ئاللاھ بىز بىلەن بىرگە» دەپ قويۇپ ئولتۇرماستىن، بەلكى ئىماني ئىشەنچ بىلەن سۇ ئىزدەپ سەۋەب قىلىشلىرىنىڭ ھەممىسى، بىزگە ئىماننىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى ئېچىپ بېرىدۇ. ھاجەر ئانىمىزنىڭ «بىزنى ئاللاھ تاشلاپ قويمايدۇ» دېگەن سۆزىدىن، سەۋەب ۋاستىلىرىنىڭ ھەممىنى

[1] سۇرە ئىبراھىم، 37-ئايەت

www.uyghurkitap.com

قايرىپ تۇرۇپ، سەۋەبنىڭ ئىگىسىگە باغلانغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. كۆپ ھاللاردا ئىنسان تىرىشىپ نەتىجە قازانغىنىدا، ئاللاھقا ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ تىرىشچانلىقىغا بەكرەك ئىشىنىپ قالىدۇ. ئەگەر ھاجەر ئانىمىز ئىككى تاغنىڭ ئارىسىدا يۈگۈرۈپ سۇ تاپالىغان بولسا، بەزى كىشىلەر ھاجەر ئانىمىزنىڭ «ئاللاھ بىزنى تاشلاپ قويمايدۇ» دېگەن سۆزى بىلەن سۇ ئىزدەپ سەۋەب قىلىشى ئارىسىنى باغلىيالماسلىقى مۇمكىن ئىدى. ئەمما ئاللاھ تائالا ھېكمەت يۈزىسىدىن يەتتە قېتىم ئىككى تاغنىڭ ئارىلىقىدا يۈگۈرۈشنى نەتىجىسىز قويدى. ئاندىن ھاجەر ئانىمىز قايتىپ بارغىنىدا، بالىنىڭ پۇتىنى يەرگە ئۇرۇشىدىن ئىبارەت كىچىككىنە سەۋەب بىلەن سۇ چىقىلىقىنى كۆردى. ھاجەر ئانىمىز ئاللاھقا بولغان ئىشەنچىسىنى ئەملىي رېئاللىقتا كۆرۈپ، ئاللاھنىڭ ئۆزلىرىنى زايا قىلمۇتمەيدىغانلىقىغا چىن پۇتتى. بىز بۇ ئارقىلىق ئىماني ئىشەنچىنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى ۋە ئىشەنچىنى يوقاتماسلىقنىڭ ئىمانىنىڭ ئاساسي ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز.

ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ **«سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئالامەتلىرىدۇر»** دەپ، ئۇ ئىككى تاغ ئارىسىدا «سەئىي قىلىش»نىڭ بەلگىلەنگەن ھەج پائالىيىتىنىڭ بىر تۈرى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ھەر قېتىم ئىنسان «سەفا بىلەن مەرۋە» ئارىسىدا «سەئىي» قىلغىنىدا، شۇ ۋەقەلىكىنى ئەسلەپ، قوللىنىدىغان سەۋەبنىڭ مۇھىملىقىنى ئۇنۇتماي مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ «ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلىمەن» دەپ قويۇپ ھېچ سەۋەب قىلماسلىقى، ئاللاھنىڭ قانۇنىيىتىگە زىت بىر ئىش. چۈنكى بۇ تەۋەككۈل قىلىش بولماستىن، بەلكى تەييارتاپلىقتۇر. دېمەك، مۇئمن ھەرقانداق ئىشنى قىلغاندا، «ئاللاھ تىرىشچانلىقىمنى يەردە قويمايدۇ» دېگەن ئىشەنچ بىلەن ئۆزلۈكسىز ئىشلەپ، قەلبىدە ئاللاھ تائالانى ئەسلەش بىلەن بىرگە تەۋەككۈل قىلىشى كېرەك. ھاجەر ئانىمزمۇ سۇ ئىزدەپ ھەرىكەت قىلدى،

ئەڭ ئاخىرىدا ئاللاھ تائالا سەۋەبنىڭ ساھىبى ئىكەنلىكىنى بىلدۇرۇش ئۈچۈن، بالىنىڭ كىچىككىنە سەۋەبى بىلەن سۇ چىقاردى. مانا مۇشۇ ۋاقىتتىن تارتىپ، «سەفا بىلەن مەرۋە»نىڭ ئوتتۇرىسىنى يەتتە قېتىم سەئىي قىلىش، قىيامەتكە قەدەر ھەج پائالىيىتىنىڭ ئاساسىي رۇكنى سۈپىتىدە قىلىپ قالدى.

ئىسمايىل ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، ئەرەب يېرىم ئارىلىدا كىشىلەر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتىن غاپىللىشىپ، بۇتقا ئىبادەت قىلىش ئەۋج ئالغان ۋە سەفانىڭ ئۈستىگە «ئىسافا» ئىسىملىك بۇتنى، مەرۋەنىڭ ئۈستىگە «نائىلە» ئىسىملىك بۇتنى قويۇپ، ئىككى بۇتنىڭ ئارىلىقىدا يۈگۈرەيدىغان بولغان. ئىسلام كەلگەندىن كېيىن، بىر قىسىم مۇسۇلمانلار كەبىگە ھەج قىلغىلى مېڭىپ، كەبىنى تاۋاپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن، «سەفا بىلەن مەرۋە»نىڭ ئوتتۇرىدا «سەئىي» قىلىش توغرا كەلگەندە، ئۇلار جاھىلىيەت دەۋرىدە «ئىسافا» بىلەن «نائىلە»نىڭ ئوتتۇرىدا «سەئىي» قىلغىنى يادىغا كېلىپ، يۈرىكى سىقىلدى. بۇ ۋاقىتتا ئاللاھ تائالا ئۇلارنى خاتىرجەم قىلىپ: ﴿**فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا**﴾ **«سەفا بىلەن مەرۋەنىڭ ئوتتۇرىسىنى سەئىي قىلسا، گۇناھ يوق»** دېگەن. يەنى، بۇ ئايەت مۇئمىنلەرگە «سەفا بىلەن مەرۋە»نىڭ ئوتتۇرىسىنى سەئىي قىلىشنىڭ، قانداقتۇر ئىككى بۇت ئارىسىدا قىلغان تاۋاپ بولماستىن، بەلكى ئىبادەت ۋە دىنىنىڭ ئەسلى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان.

مۇسۇلمانلار «سەفا بىلەن مەرۋە»نىڭ ئوتتۇرىدا، نىيەتنى ئاللاھقا خالىس قىلىپ تۇرۇپ سەئىي قىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئىككى ئورۇن بۇت قويۇلۇشتىن بۇرۇنلا، ھەج ئىبادىتىدىكى مۇقەددەس ئورۇن بولۇپ بولغان. شۇڭا (كۆچمەن يەتمىگەن شارائىت ئىچىدە) دىن دۇشمەنلىرى مەسجىدلىرىمىزگە كىملەرنىڭ «سۇرەت» ۋە «بايراق»لىرىنى ئېسىۋالسۇن، نىيىتىمىز ۋە سەجدە قىلغان بېشىمىز ئاللاھقا ئىگىلگەنلا بولسا، ھېچقانداق

نەرسە تەسىر قىلالمايدۇ. مۇقەددەس ئورۇنلارغا بۇت قويۇۋالغان تەقدىردىمۇ، ئاللىدىمزغا قاراپ يەكىكە-يېگانە ئاللاھقا نىيەت قىلىپ نامىزىمزنى ئوقۇۋېرىمىز.

ئاللاھ تائالا: ﴿فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ﴾ **«ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم»** دېيىش ئارقىلىق، ھەجنىڭ «پەرز» ۋە «نەپىلە»دىن ئىبارەت ئىككى تۈرىنى بايان قىلغان. «پەرز»، ھەج ئايلىرىدا ھەج پائالىيەتلىرىنى قىلىش بىلەن ئادا بولىدۇ. «نەپىلە» بولسا، ئاللاھ تائالا ئۈستىمىزگە بەلگىلىگەن ھەجنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆزىمىزنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، بۇ ئىبادەتنى يۈك كۆرمەي قايتا-قايتا قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

﴿فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ **«ئاللاھ ئەلۋەتتە شۈكۈرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر، ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر»**. ئاللاھ قىيامەت كۈنى بىز قىلغان ئەمەللەرنىڭ چوڭ-كىچىك ھېچقايسىسىنى تاشلاپ قويماي، مۇكاپاتىنى كۆز ئالدىمىزدا بېرىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ، مۇئمىنلەرنى خاتىرجەم قىلىۋاتىدۇ.

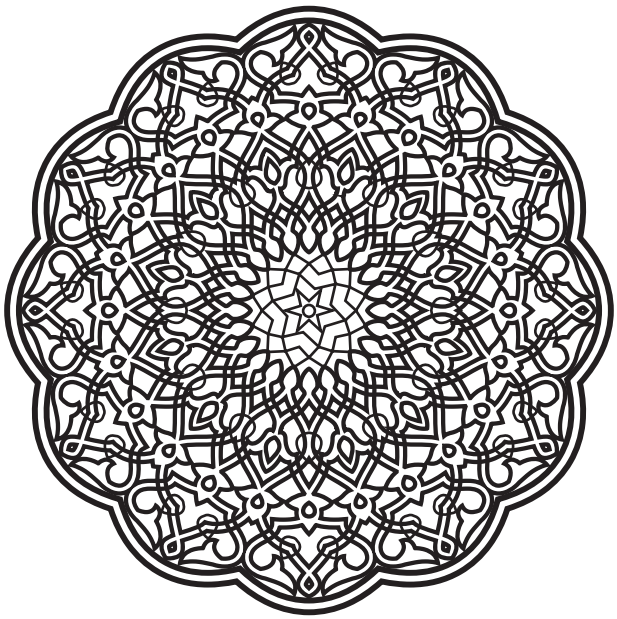

82-دەرس

سۈرە بەقەرە 159-ئايەت

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ﴾

«بۇ كىتابتا (يەنى تەۋراتتا) كىشىلەرگە توغرا يولنى ئېنىق بايان قىلغىنىمىزدىن كېيىن، بىز نازىل قىلغان روشەن دەلىللەرنى ۋە توغرا يولنى يوشۇرىدىغانلارغا ئاللاھ لەنەت قىلىدۇ (رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ)؛ پۈتۈن لەنەت قىلغۇچىلارمۇ ئۇلارغا لەنەت قىلىدۇ»

لەنەت قىلىنىپ ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىدىن قوغلىنىش، پەقەت ئەھلى كىتابقا خاس ئەمەس، بەلكى ئۇلاردا يۈز بەرگەن كىتاب ۋە ھەقىقەتلەرنى يوشۇرۇش كىمدە يۈز بەرسە، شۇ كىشى ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن قوغلىنىپ، پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ لەنىتىگە ئۇچرايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ئارقىلىق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى، بۇ خىل لەنەت قىلىنىشتىن ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ.

"لعن" «لەنەت» دېگەن سۆز قۇرئان كەرىمدە قىرىق بىر ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان. بۇ سۆز «ئازاب» ۋە «ئەدەپلەش» دەپ ئىككى مەنىدە كېلىدۇ. «ئازاب» مەنىسىدە كەلگەن ۋاقىتتا، «غەزەپ بىلەن ئۆزىنىڭ رەھمىتىدىن

قوغلاش» دېگەنلىكنى، «ئەدەپلەش» مەنسىدە كەلگەن ۋاقىتتا، «ئەدەپلەش يۇزسىدىن بىر مەزگىل ئۆزىدىن يىراقلاشتۇرۇش» دېگەنلىكنى ئىپادىلەيدۇ. ئاللاھ تائالا باشقىلارنى ئەدەپلىسە، لەنەت قىلمايدۇ. پەقەت خاتالاشقۇچىنىڭ خاتالىقىنى تونۇشى ئۈچۈن ئۆزىدىن يىراقلاشتۇرىدۇ. لېكىن بىرىنچى خىل شەكىلدە، غەزەپكە ئۇچرىغۇچىنىڭ ھېچقانداق قايتىش يولى بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇنداق ئادەمنى جەھەننەمگە تاشلايدۇ ۋە ئۇ كىشى ئۇنىڭدىن مەڭگۈ قايتىپ چىقالمايدۇ. جەھەننەم ئۇ ئادەمنىڭ ئاغرىقلىرى ۋە ناله-پەريادلىرىنى تۈيمايدۇ.

بۇ دەرىستە ئوقۇۋاتقان ئايەت، «ئال ئىمران»دىكى: ﴿أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾[1] «ئاللاھنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ لەنىتىگە ئۇچراش ئۇلارغا بېرىلگەن جازادۇر» دېگەن ئايەتتىن مەنە جەھەتتە كەڭرەك كەلگەن. چۈنكى «ئال ئىمران»دىكى ئايەتتە پەقەت: «ئاللاھنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە ئىنسانلارنىڭ لەنتىسى» دېيىلگەن بولسا، ئوقۇلۇۋاتقان ئايەتتە: «لەنەت قىلىدىغان ھەرقانداق لەنەت قىلغۇچىنىڭ لەنتىسى» دېيىلگەن. بۇ ئايەتتە ھەرقانداق لەنەت قىلغۇچىنىڭ لەنتىسى دېيىش ئارقىلىق، لەنەت قىلىدىغانلارنىڭ دائىرىسى كېڭىيىپ، ئاللاھنىڭ پۈتۈن مەخلۇقاتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى. مەسىلەن: بىر قەۋم ئاللاھ تائالانىڭ لەنتىگە ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن سۇنى توختاتتى. شۇنىڭ بىلەن قۇرغاقچىلىق يۈز بەردى. بۇ سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ زېمىنىدىكى ئۆسۈملۈكلەر ئۇلارغا لەنەت قىلىدۇ. چۈنكى ئۆسۈملۈكلەر ئۇلار تۈپەيلىدىن سۇدىن مەھرۇم قالدى. ھايۋانلارمۇ ئۇلارغا لەنەت قىلىدۇ. چۈنكى ھايۋانلار ئۇلارنىڭ سەۋەبىدىن ئاچ قالدى. ھەتتا زېمىنمۇ لەنەت قىلىدۇ. چۈنكى زېمىن ئۇلارنىڭ سەۋەبىدىن قۇرۇپ، ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتالمايدىغان بولۇپ قالدى. مانا بۇلار دۇنيادىكى لەنەت ئېيتىش

[1] سۇرە ئال ئىمران، 87-ئايەت

ئەھـــۋاللىرى. ئـــاخىرەتتە ئۆســـۈملۈك ۋە ھايۋانـــات قاتـــارلىق مەخلـــۇقلار بولمىغانلىقى ئۈچۈن، لەنەت ئاللاھ ۋە پەرىشتىلەر تەرىپىدىن بولىدۇ.

سـۈرە «ئـال ئىمـران»دىكـى «پۈتـۈن كىشـىلەر»، ئـادەم ئەلەيھىسـسالامنىڭ زامانـــدىن باشـــلاپ قيـــامەتكە قەدەر، مۇســـۈلمان يـــاكى كـــاپىر بولســـۇن، لەنەت قىلـــدىغانلارنىڭ ھەممىنـــى ئـــۆز ئىچىـــگە ئالـــدۇ. بـــۇ يەردە بىزنـــىڭ ئەقلىمـــزگە: «مۇئمىنغـــۇ لەنەت قىلســـۇن، لـــېكىن نـــېمە ئۈچـــۈن ئىمـــان ئېيتمىغـــان كـــاپىرلارمۇ لەنەت قىلـــدۇ؟» دېـــگەن ســـوئال كېلىـــدۇ. دۇنيـــادا ئـــاللاھ تائالانـــىڭ يولـــدىن ئاداشـــقان كىشـــىلەر ئىككـــى خـــىل بولـــدۇ. بـــىرى، باشـــقىلارنى ئالـــداپ ئىمـــان يولـــدىن چىقـــارغۇچىلار. يەنە بـــىرى، باشـــقىلارغا ئەگىشـــىپ ئىمـــان يولـــدىن چىقـــىپ كەتكەنـــلەر. قيـــامەت كـــۈنى مەســـىلە ئايدىڭلىشـــىپ، ئالـــدىنقۇچىلار رەســـۋا بولـــدۇ ۋە ئەگەشـــكۈچىلىرىدىن مۇناســـىۋەتلىرىنى ئـــۈزۈۋېتىپ، ئـــۇلارنى تاشـــلىۋېتىدۇ. ئالـــدانغۇچىلار ئۇلارنـــىڭ يالغـــانچىلىقلىرىنى بىلگەنـــدىن كېـــيىن، ئۇلارغـــا ئەگەشـــكەنلىكىگە پۇشـــايمان قىلىشـــىپ، ئـــۆزىنى ئالـــداپ مۇشـــۇ كـــۈنگە قويغـــان كىشـــىلەرگە لەنەت قىلـــدۇ. ئالـــدىنقۇچىلار بولســـا، ئـــۆزىگە ئەگىشـــىپ گۇناھلىرىنـــىڭ كۆپىيىشـــىگە ســـەۋەبچى بولغـــان ئەگەشـــكۈچىلەرگە لەنەت قىلـــدۇ. دېـــمەك، ئاخىرىـــدا كۇپـــۇر بىـــر-بىـــرىگە لەنەت قىلىشـــدۇ. ئـــاللاھ تائـــالا بـــۇ ھەقـــتە: ﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا﴾[1] «ئـــۇ ۋاقىتتـــا ئەگەشـــتۈرگۈچىلەر ئـــازابنى كـــۆرۈپ، ئەگەشـــكۈچىلەردىن ئـــادا-جـــۇدا بولـــدۇ» ۋە ﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ أُخْتَهَا﴾[2] «ھەرقاچـــان بىـــر ئـــۈممەت دوزاخقـــا كىرىـــدىكەن، ئـــۇ ئۆزىـــدىن ئىلگىرىكـــى ئـــۈممەتكە (ئۇنىڭغـــا ئەگىشـــىپ گـــۇمراھ بولغـــانلىقى ئۈچـــۈن) لەنەت ئوقۇيدۇ» دېگەن.

ئىككىنچىســـى، كىشـــىنى جەھەننەمـــدە مەڭگـــۈ قالدۇرىـــدىغان ئەمەس، بەلكـــى ئەدەپـــلەش ئۈچـــۈن ئۆزىـــدىن يىراقلاشـــتۇرىدىغان لەنەت. مەســـىلەن:

[1] سۈرە بەقەرە، 166-ئايەت
[2] سۈرە ئەئراف، 38-ئايەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك جېڭىگە چىقماي، مەدىنىدە قالغان ساھابىلەرنى مۇشۇ خىل شەكىلدە جازالاپ، ئۇلارنى مەلۇم مەزگىل مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدىن ئايرىغان. تەبۇك جېڭىسى "غزوة العسرة" «قىيىنچىلىق جېڭىسى» دەپ ئاتالغان. چۈنكى تەبۇك بىلەن مەدىنىنىڭ ئارىسىدىكى مۇساپىنىڭ يىراقلىقى، ئۇلاغ ۋە ئوزۇق-تۈلۈكنىڭ كەمچىللىكى، سۇنىڭ ئازلىقىدىن تۆگىنى بوغۇزلىغان ۋاقىتتا ئىچىدىن چىققان سۇلارنى ئىچىش قاتارلىق ئېغىر قىيىنچىلىقلار بولغانلىقى ئۈچۈن، قەلبىدە ساپ ئىمانى بولغانلاردىن باشقىلار بۇ جەڭگە چىقمىغان. بۇ جەڭ شۇ ۋاقىتتا كىشىلەرنىڭ قەلبىدىكى ئىمانىنى سىنايدىغان بىر ئىمتىھان بولغان.

رەسۇلۇللاھ جەڭدىن قايتقاندىن كېيىن، جەڭگە قاتناشمىغان بىر قىسىم كىشىلەر رەسۇلۇللاھقا ئۆزۈرلىرىنى بايان قىلىشتى. رەسۇلۇللاھ بۇلارنىڭ سۆزلىرىگە ئاساسەن ئۆزۈرلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئىچكى دۇنياسىنى ئاللاھقا قويدى. بۇلاردىن ئۈچ كىشى راست سۆزلەپ: «ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى، بىزنىڭ جەڭگە بارماسلىقتا ھېچقانداق باھانە-سەۋەبلىرىمىز يوق. بىز پەقەت ۋەسۋەسىلىرىمىزگە ئەگىشىپ بارالمىدۇق» دېيىشتى. رەسۇلۇللاھ بۇ ئۈچ ئادەمنى باشقىلارغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، كىشىلەرنى ئۇلار بىلەن مۇئامىلە ۋە گەپ-سۆز قىلماسلىققا بۇيرۇپ، مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدىن ئايرىش ئارقىلىق جازالىدى. بۇ ئۈچ ئادەمدىن ھىلال ئىبنى ئۇمەييە ۋە مۇرار ئىبنى رەبىئە ئۆيىدە ئولتۇردى. لېكىن ئۈچىنچى كىشى بولغان كەئىب ئىبنى مالىك سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ يۈرۈپ باشقىلارغا سالام قىلاتتى. نامازغا ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە باراتتى. ئوغرىلىقچە رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا بېرىپ سالام قىلاتتى. لېكىن رەسۇلۇللاھ سالامنى قايتۇرمايتتى ۋە كۆزىنى يۇمۇپ باشقا تەرەپكە قارىۋالاتتى. ھەتتا كەئىب: «مەن رەسۇلۇللاھنى سالام قايتۇرارمىكىن دېگەن ئۇمىد بىلەن، ئۇنىڭ كالپۇكىغا قارايتتىم» دېگەن.

جەمئىيەتتىن ئايرىلىش نەتىجىسىدە، بۇ ئۇچ ئادەمگە دۇنيا تار كېلىشكە باشلىدى. كەئىب ئىبنى مالىك تاغسىنىڭ ئوغلى ئەبۇ قەتادەنىڭ ئۆزىگە ئىشىكنى ئاچمايدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ئۆيىگە تامدىن ئارتىلىپ كىردى. ئەمما تاغسىنىڭ ئوغلى ئۇنىڭ سالامىغا جاۋاب قايتۇرمىدى. كەئىب ئۇنىڭغا "أنشدك الله" «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن سورايمەن» دەپ ئۇچ قېتىم دېگەن بولسىمۇ، تاغسىنىڭ ئوغلى يەنىلا جاۋاب قايتۇرمىدى. كەئىب ئاخىرىدا: «سەن مېنىڭ رەسۇلۇللاھنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلسەن» دېدى. تاغسىنىڭ ئوغلى يەنە جاۋاب قايتۇرمىدى. كېيىن قايتا-قايتا يالۋۇرۇپ: «رەسۇلۇللاھ بىزنى قاچان كەچۈرىدىكەن» دەپ سورىغاندا، تاغسىنىڭ ئوغلى: «بۇنى ئاللاھ ۋە ئەلچىسى بىلىدۇ» دەپ جاۋاب قايتۇردى. بەزى كىشىلەر: «نېمە ئۈچۈن رەسۇلۇللاھ راست سۆزلىگەن ئادەملەرگە شۇنچىلىك ئېغىر جازا بېرىدۇ؟» دېيىشى مۇمكىن. رەسۇلۇللاھنىڭ مەقسىتى، جەمئىيەتتىن ئايرىش ئارقىلىق جازالاشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى مۇسۇلمانلارغا ئىزاھلاپ بېرىش ئىدى.

جەمئىيەتتىن يىراقلاشتۇرۇش قىرىق كۈن داۋاملاشتى. رەسۇلۇللاھ بۇ ئەدەپلەشنى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈپ، ئەلچى ئارقىلىق ئۇلارنى ئايالىلىرىغا يېقىنلاشماسلىققا بۇيرۇدى. كەئىب ئىبنى مالىك رەسۇلۇللاھقا: «ئايالىمنى تالاق قىلامدىم؟» دېۋىدى. رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا: «ياق، پەقەت ئايالىڭغا يېقىنلاشمىسىاڭ بولىدۇ» دېدى. باشقىلار كەئىبكە: «ھىلال ئىبنى ئۇمەييەنىڭ ئايالىمۇ رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا بېرىپ، يولدىشىنىڭ ياشىنىپ قالغان ئادەم ئىكەنلىكىنى دەپ، خىزمىتىنى قىلىشقا رۇخسەت ئاپتۇ، سەنمۇ شۇنداق قىلغىن» دەپ يول كۆرسەتكەندە، كەئىب: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ھەرگىزمۇ ئۇنداق قىلمايمەن، چۈنكى ھىلالنىڭ ئايالى ھىلالنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن رۇخسەت سورىغان. لېكىن مەن رۇخسەت ئالسام، رەسۇلۇللاھ چەكلىگەن ئىشنى قىلىپ سىلىشىم مۇمكىن» دەپ، رۇخسەت

ئېلىشقا ئۇنىمىغان. ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ ساپ نىيىتى ۋە ساداقىتى سەۋەبىدىن تەۋبىسى قوبۇل بولدى. ئىككىنچى ئەمىر چۈشۈپ ئون كۈندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا ئۇلارغا: ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾[1] «جىھادقا چىقمىغان ئۈچ كىشىنىڭ تەۋبىسىنىمۇ ئاللاھ قوبۇل قىلدى. شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان، ئۇلارنىڭ جانلىرى سىقىلغان، ئۇلار ئاللاھقا تەۋبە قىلماي تۇرۇپ ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىگە ئىشەنگەن ئىدى. ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلدى. ئاللاھ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر» دەپ خۇش بېشارەت بەرگەن.

لەنەت يۇقرىدىكى ئىككى خىلنىڭ قايسىسى بولسۇن، ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىڭ ئالدىدا ھەقنىڭ ئىشىكىنى تاقاپ قويغان ئەمەس. سەن قانچىلىك جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولساڭمۇ، ھەرگىز «ئاللاھ تائالا ھەق ئىشىكىنى تاقاپ قويغانمىدۇ؟» دەپ گۇمان قىلمىغىن. خۇددى ئاللاھ تائالا يۇقرىدىكى ئۈچ ئادەمگە تەۋبە بەرگەنگە ئوخشاش، بىزنىڭ ئالدىمىزدىمۇ تەۋبە ئىشىكلىرى ئوچۇقتۇر.

[1] سۇرە تەۋبە، 118-ئايەت

سۈرە بەقەرە 160-ئايەت

﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

«پەقەت تەۋبە قىلغانلار، (ئەمەلىنى) تۈزەتكەنلەر، ھەقىقەتنى بايان قىلغانلارلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئەنە شۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىمەن، مەن تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇرمەن. ناھايىتى مېھرىباندۇرمەن»

ئاللاھ تائالا ئايەتتە، بەندە تەۋبىنى ئاشكارا ئېلان قىلىپ، بۇرۇن قىلغان خاتالىقلىرىنىڭ ئورنىنى تولدۇرسا، تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. مەسىلەن: بۇرۇن كىشىلەردىن ھەقىقەتنى يوشۇرغان بولسا، ھازىر شۇ ھەقىقەتلەرنى ئاشكارا قىلىشى كېرەك. چۈنكى ھەقنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا قايتۇرۇش تەۋبىنىڭ شەرتىدۇر. ئىنسان جىنايەتلىرىگە تەۋبە قىلىپ بولغاندىن كېيىن، شۇ جىنايەتلىرىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ ئۆزىنىڭ يوشۇرغان ھەقلىرىنى باشقىلارغا ئاشكارا قىلىپ يەتكۈزسە، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئەجرىنى بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا بەندىلەرگە تەۋبە بېرىشكە ھېرىسمەن بولغاچقا: ﴿ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا﴾[1] «ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلدى» دېگەن.

[1] سۈرە تەۋبە، 118-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئايەتتىكى "تاب" «تەۋبە قىلدى» دېگەن سۆزنىڭ ئەسلى مەنىسى «قايتىش» بولۇپ، ئۆزى بۇرۇن قىلغان خاتالىقلارنىڭ كەچۈرۈلىشىنى ئۈمىد قىلىپ، ئاللاھ تەرەپكە قايتىشنى بىلدۈرىدۇ. ئاللاھنىڭ تەۋبە بەرگەنلىكى، بەندىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىپ، ئازابلاشتىن قايتقانلىقنى بىلدۈرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن «تەۋبە قىلدى» ۋە «تەۋبە بەردى» دېگەن ئىككى سۆزگە «قايتىش» مەنىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان "تاب" دېگەن پېئىل ئىشلىتىلگەن.

تەۋبە قىلىشنىڭ بىر قانچە باسقۇچلىرى بار بولۇپ، ئۇلار: 1- ئاللاھنىڭ تەۋبە قىلىشنى يولغا قويۇشى. 2-بەندىنىڭ تەۋبە قىلىشى. 3- ئاللاھنىڭ تەۋبىنى قوبۇل قىلىشى. ئەگەر كىشى يوشۇرۇن گۇناھتىن بىرنى قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا يوشۇرۇن تەۋبە قىلسا بولىدۇ. ئەمما ئاللاھنىڭ چەكلىمىلىرىدىن بىرنى بۇزسا، تەۋبىسىنى ئاشكارا قىلىشى كېرەك. مەسىلەن: بىر كىشى بىرەر گۇناھنى ئاشكارا قىلىپ، باشقىلارنى شۇ گۇناھنى قىلىشقا كۆندۈرۈپ، ئۇنىڭدىن كېيىن مەخپىي تەۋبە قىلماقچى بولسا، بۇ ھەرگىزمۇ تۇغرا تەۋبە بولمايدۇ. چۈنكى ئاشكارا قىلغان جىنايەتنىڭ تەۋبىسىمۇ چوقۇم ئاشكارا بولۇشى كېرەك. بۇ ھەقتە "تضربنى فى شارع وتصالحنى فى حارة" «مېنى كوچىدا ئۇرۇپ، ئۆيدە كەچۈرۈم سورامسەن؟» دېگەن ماقال-تەمسىل بار.

ئىسلام گۇمانلىق ئىشلاردا ھېچكىمگە جازا بەرمەيدۇ. ئەمما ئىش ئاشكارا بولغاندا، ئۇنىڭ بەدىلى بولغان جازا چوقۇم ئاشكارا بولۇشى كېرەك. تۆت گۇۋاھچى گۇۋاھ بولغان زىنا قىلغۇچىغا: «تەۋبىنى يوشۇرۇن قىلساڭ بولىدۇ» دېيىش ئەقىلگە سىغمايدۇ. چۈنكى بۇ ئىشلارنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا قىلغان ئىكەن، جازاسىمۇ باشقىلارغا ئىبرەت بولىدىغان دەرىجىدە ئاشكارا بولۇشى كېرەك.

www.uyghurkitap.com

تەۋبىنى قوبۇل قىلىش ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە قىلغان رەھمەتلىرىنىڭ قاتارىدىنىدۇر. بىز ئاللاھقا تەۋبە قىلساق، ئاللاھ چوقۇم گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئايەتتە "تاب" «ئاللاھ تەۋبە بەردى» ۋە "أَتُوب" «تەۋبىنى قوبۇل قىلمەن» دېگەن سۆزنى ئىشلەتتى. ئاللاھ تائالا بەندىنىڭ ھېچنەرسىسىگە موھتاج ئەمەس تۇرسا، نېمىشقا بەندىنىڭ تەۋبىسىگە بۇ قەدەر ھېرىسمەن بولىدۇ؟ چۈنكى بەندە گۇناھ قىلغاندىن كېيىن «گۇناھ كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ، مەن جەھەننەمگە ھۆكۈم قىلىندىم» دەپ ئويلاپ، گۇناھ-مەئسىيەتكە تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ كىرىدۇ. ئاللاھ تائالا بەندىسىنىڭ گۇناھقا پېتىپ كېتىشىنى خالىمىغاچقا، دائىم تەۋبە ئىشىكىنى ئېچىپ بېرىدۇ.

﴿وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ **«مەن تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇرمەن. ناھايىتى مېھرىبانىدۇرمەن».** "التَّوَّابُ" دېگەن سۆز ئەرەب تىلىدا ئاشۇرما سۈپەت بولۇپ، «چوڭ-كىچىك ھەرقانداق گۇناھ قىلغان كىشىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلمەن» دېگەننى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا گۇناھ ئۆتكۈزسەك ئۇمىدسىزلەنمەي، مېھرىبان ئاللاھتىن گۇناھىمىزنى كەچۈرۈشىنى تىلىشىمىز كېرەك.

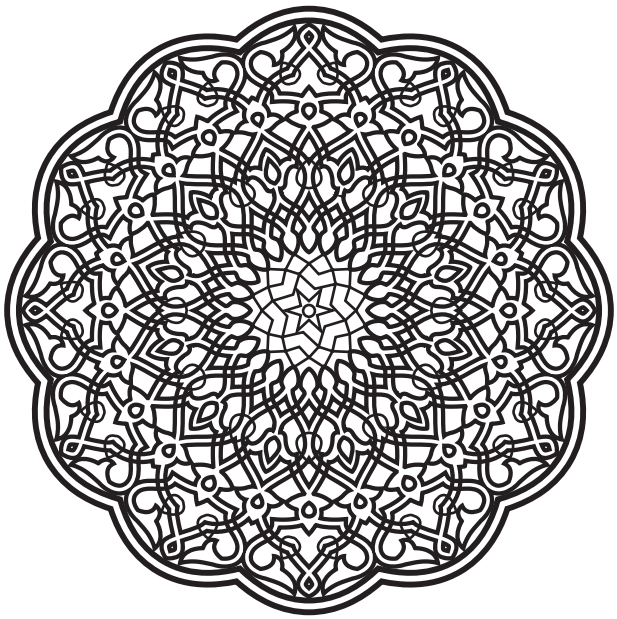

سۈرە بەقەرە 161-ئايەت

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾

«شۇبھىسىزكى، كاپىر بولۇپ، كاپىر پېتى ئۆلگەنلەر بار، ئەنە شۇلار چوقۇم ئاللاھنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ لەنىتىگە ئۇچرايدۇ»

تەۋبە قىلماي كېتىپ قالغان كاپىرلارنىڭ جازاسى، قىيامەت كۈنى ئاللاھنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ لەنىتىگە ئۇچراشتۇر. چۈنكى بۇلار ھەقنى يوشۇردى ۋە ئاخىرغىچە تەۋبە قىلماي كەتتى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە كېيىنكى ئايەتتە: ﴿خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾ «ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلتىلمەيدۇ، ئۇلارغا بىرىلىدىغان ئازاب كېچىكتۈرۈلمەيدۇ» دېگەن.

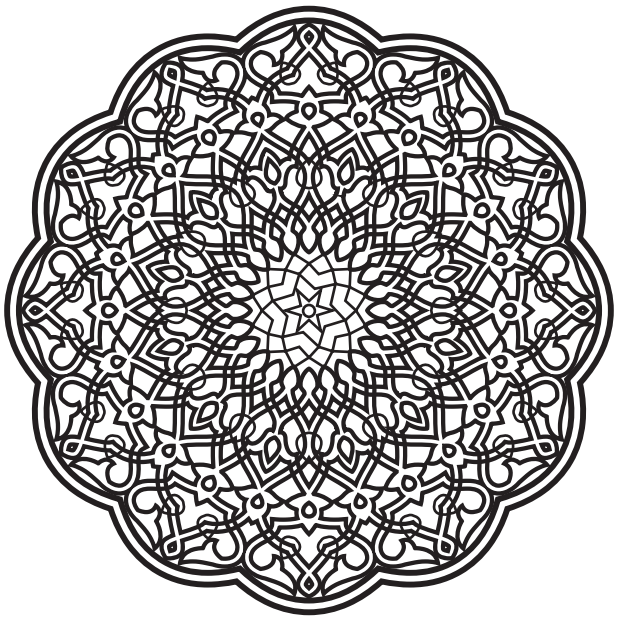

سۈرە بەقەرە 162-ئايەت

﴿خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾

«ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ ۋە ئۇلار مېھرى-شەپقەتكە ئېرىشەلمەيدۇ»

ئاللاھ تائالا داۋاملىق كاپىرنىڭ جازاسى ۋە جەھەننەم ھەققىدە «ئازاب» دېگەن سۆزنى ئىشلىتىپ، ۋاقتىنى "خلود" «مەڭگۈلۈك» دېگەن سۆز بىلەن تەكتلەيدۇ ۋە بۇنى تېخمۇ چىڭىتىپ "أبدية" «ئەبەدىي» دېگەن سۆزنى قوللىنىدۇ. لېكىن ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتى غەزىپىنىڭ ئالدىدا بولغاچقا، جەھەننەمنى «ئەبەدىي» دېگەن سۆپەت بىلەن سۈرە «جىن»دا بىر قېتىملا تىلغا ئېلىپ: ﴿وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾[1] «كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلىدىكەن، ئۇ دوزاخ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ، دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ» دېگەن.

بەزى چۈشەنچىسى ياخشى بولمىغان كىشىلەر سۈرە «ھود»تىكى: ﴿يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ. فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ. خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ. وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ﴾[2] «قىيامەت كۈنى بولغاندا، ھەرقانداق ئادەم ئاللاھتىن ئىجازەت بولغاندىلا سۆزلەيدۇ،

[1] سۈرە جىن، 23-ئايەت

[2] سۈرە ھود، 105 ~ 108-ئايەتلەر

ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەتبەختىت بولىدۇ، بەزىلىرى سائادەتمەن بولىدۇ. بەتبەختىلەرگە كەلسەك، ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ، ئۇلار دوزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) توۋلاپ نالە-پەريياد چېكىدۇ. ئاسمان-زېمىن يوقالمىغان مۇددەتتە، ئۇلار دوزاختا پەرۋەردىگارنىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرۇۋېرىدۇ، پەرۋەردىگارنىڭ ئەلۋەتتە خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر. سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ، ئاسمان-زېمىن يوقالمىغان مۇددەتتە، ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارنىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرۇۋېرىدۇ بۇ ئۇزۇلۇپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر» دېگەن ئايەتلەردىن «ئىنسانلار جەننەتتە ياكى جەھەننەمدە مەڭگۈ تۇرمايدۇ، بەلكى ئاللاھ تائالا خالىغان ۋاقىتقىچە تۇرىدۇ» دېگەن ئۇقۇم چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئايەتلەردە ئۆزئارا توقۇنۇش پەيدا قىلماقچى بولىدۇ.

بۇ ھەقتىكى بىرىنچى مۇلاھىزە: ئاللاھ تائالا ئۇ مۇددەتنى «ئاسمان-زېمىن يوقالغان مۇددەتكىچە» دەپ بەلگىلەپ بەردى. دۇنيادىكى ئاسمان-زېمىن قىيامەت بولغاندا يوقلىدۇ. ئەمما قىيامەتتىكى ئاسمان-زېمىن، بۇ دۇنيادىكى ئاسمان-زېمىندىن پەرقلىنىدىغان بولۇپ، يوقالمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾[1] «ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ، ئۇلار (يەنى پۈتۈن خالايىق قەبرىلىرىدىن چىقىپ) يېگانە، قۇدرەتلىك ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى مەھشەرگاھدا) ھازىر بولىدۇ» دېگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن «جەننەتكە ۋە جەھەننەمگە كىرىدىغانلار چەكلىك مۇددەت تۇرىدىكەن» دەپ چۈشىنىش توغرا ئەمەس.

[1] سۇرە ئىبراھىم 48-ئايەت

www.uyghurkitap.com

ئىككىنچىسى مۇلاھىزە: ئايەتتە «ئىككىسى ئورۇندىكى كىشىلەر ئاللاھ خالىغان مۇددەتكىچە تۇرىدۇ» دېگەن مەزمۇن بار. جەھەننەمدە ئاللاھ خالىغان مۇددەتكىچە قالىدىغان كىشىلەر، ئۆزى مۇسۇلمان تۇرۇپ جىنايەت ئۆتكۈزگەن ئاسىيلاردۇر. مۇئمىن دۇنيادا ئۆزى ئۆتكۈزگەن جىنايەتلەرنىڭ جازاسىنى تارتىش ئۈچۈن جەھەننەمگە كىرىپ، جازاسى تۈگىگەن مۇددەتكىچە تۇرىدۇ. جازا تۈگىگەندىن كېيىن، ئاللاھ خالىغان ۋاقىتتا جەننەتكە چىقىدۇ.

﴿لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ﴾ «ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ». بىز دۇنيادىكى چۈشەنچىمىز بويىچە، ھەرقانداق ئىش بىر مەزگىل داۋام قىلىنسا، ئىنسان ئۇنىڭغا كۆنۈپ قالىدۇ. مەسىلەن: ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزۈپ تۇرمىگە كىرگەن كىشىگە، تۇرمە ھاياتى باشتا قاتتىق ئېغىر كېلىشى مۇمكىن. لېكىن ۋاقىت ئۆتكەنسىرى ئۇنىڭغا نورمال تۇرمۇشتەك كۆنۈپ قالىدۇ. شۇڭا بەزى كىشىلەر: «جەھەننەمگە كىرسەك، ئازاب بېشىدا ئېغىر بىلىنگەن بىلەن كېيىن كۆنۈپ قالىمىز» دەپ ئويلىشى مۇمكىن. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىدىن: «سەن جەھەننەمگە كىرگەن ۋاقىتتىن باشلاپ چىققانغا قەدەر جەھەننەمنىڭ ئازابى، سەن تۇنجى كىرگەن ۋاقىتتىكىگە ئوخشاش داۋاملىشىدۇ، ھەرگىزمۇ يەڭگىللىتىلمەيدۇ» دېگەن ئۇقۇم چىقىدۇ.

﴿وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾ «ئۇلار مېھرى-شەپقەتكە ئېرىشەلمەيدۇ». "يُنظَرُونَ" دېگەن سۆز «باشقىلارغا قاراش، كۆيۈنۈش، مېھرىبانلىق يەتكۈزۈش» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. ﴿وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾ بولسا، «ئۇلارغا ھېچكىمنىڭ قاراپ قويمايدۇ ۋە ھەرگىزمۇ مېھرى-شەپقەتكە ئېرىشەلمەيدۇ» دېگەن بولىدۇ. بۇ ئىپادە سۈرە «ئال ئىمران»دىمۇ: ﴿وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾[1] «قىيامەت كۈنى ئاللاھ ئۇلارغا (ئۇلارنى خۇش

[1] سۈرە ئال ئىمران، 77-ئايەت

قىلىدىغان) سۆز قىلمايدۇ، ئۇلارغا (رەھمەت كۆزى بىلەن) قارىمايدۇ، ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىمايدۇ، ئۇلار قاتتىق ئازابقا قالىدۇ» دېگەن شەكىلدە تىلغا ئېلىنغان.

سۈرە بەقەرە 163-ئايەت

﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ﴾

«سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر؛ ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»

بۇ ئايەتتە بىر مەنە ئىككى خىل شەكىلدە ئىپادىلەنگەن بولۇپ، بىرىنچىسى ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾ **«سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر»**، ئىككىنچىسى ﴿لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ﴾ **«ئۇ ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھ يوق»**دۇر. نېمىشقا بىر مەزمۇن ئىككى خىل قۇرۇلمىدا كېلىدۇ؟ ئىنسان يارىتىلغانىدىكى فىترىتى بۇزۇلمىغان ۋە باشقا ئىلاھ ئۇقۇمىنى بىلمىگەن ۋاقىتتا، ئۇلارغا ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾ «سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر» دېگەن سۆز يېتەرلىك بولىدۇ. كىشىلەر غاپىللىشىپ قەلبى باتىل ئىلاھلارغا قاراپ ماڭغان يېكى كىشىلەرنىڭ كاللىسىغا كۆپ ئىلاھ ئۇقۇمى كىرىۋالغان ۋاقىتتا، ﴿لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ﴾ «ئۇ ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھ يوق» دېيىلىدۇ.

ئايەتنىڭ ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾ دېگەن يېرىدە "وَاحِدٌ" «بىر» دېگەن سۆزىگە قوللىنىلغان. سۈرە «ئىخلاس»تا: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ «(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئۇ - ئاللاھ بىردۇر» دەپ، "أَحَدٌ" «بىر» دېگەن سۆزىگە قوللىنىلغان. تەرجىمە قۇرئاندا بۇ ئىككى سۆز «بىر» دەپلا تەرجىمە قىلىنغان. ئەرەب تىلى نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، "وَاحِدٌ" ساناق سانىنىڭ

بىرىنچىسى بولۇپ، ئايەتتىكى «ئاللاھ بىردۇر» دېگەن سۆز، «بۇ ئاللاھ بىردۇر» دېگەننىڭ بىلدۈرىدۇ. "أَحَدٌ" تىلىمىزدىكى «يەكە»، پارچىلانمايدىغان، ئوخشىشى يوق، بىردىنبىر» دېگەن مەنىلەرنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن: نۇرغۇن ئوخشاش ماشىنىلار بولغاچقا، ماشىنىنىڭ بىرىگە "وَاحِدٌ" دېگەن سۆز ئىشلىتىلىدۇ. لېكىن باشقا ھېچقانداق ئوخشىشى يوق نەرسىگە "أَحَدٌ" دېگەن سۆزنى ئىشلىتىلىدۇ.

83-دەرس

سۈرە بەقەرە 164-ئايەت

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

«ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ياراتىلىشىدا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىشىدە، كىشىلەرگە پايدىلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ دېڭىزدا ئۈزۈپ يۈرگەن كېمىلەردە، ئاللاھ بۇلۇتتىن ياغدۇرۇپ بەرگەن، ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرىدىغان يامغۇردا، يەر يۈزىگە تارقىتىۋەتكەن ھايۋاناتلاردا، شامال يۆنۈلۈشلىرىنىڭ ئۆزگىرىپ تۇرۇشىدا، ئاسمان-زېمىن ئارىسىدا بويسۇندۇرۇلغان بۇلۇتلاردا، چۈشىنىدىغان كىشىلەر ئۈچۈن ئەلۋەتتە (ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر باردۇر»

ئىلگىرىكى ئايەتتە ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتكەن. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئىنئام قىلغۇچى، ئىنسانىنىڭ ئىنئام قىلىنغۇچى ئىكەنلىكى، ئۆز رەھمىتى بىلەن زېمىندىكى بارچە نەرسىلەرنى

ئىنسانىڭ مەنپەئەتى ئۇچۇن يارىتىپ، ئۇلارنى ئىنسان ئۇچۇن بويسۇندۇرغانلىقى ۋە بۇنىڭ تەپەككۇر قىلىدىغان ئەقىللىق قەۋمگە نىسبەتەن بۇيۇك بىر ئالامەت ئىكەنلىكىنى تىلغا ئالغان.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە بىزگە دۇنيادىكى ھادىسىلەرنى بايان قىلىش ئارقىلىق، ئۆزىنىڭ بىرلىك-بارلىقىغا دەلىل كەلتۈرۈۋاتىدۇ. ئاسمان-زېمىنى تەمسىل قىلىۋاتقان بۇ ئاجايىپ كائىناتتىكى كىچىك-كۈندۈزنىڭ ئالمىشىشى، دېڭىزدا كېتىۋاتقان پاراخوتلار، ئاسمان-زېمىننىڭ ئوتتۇرىدا قەيەر ئېھتىياجلىق بولسا، شۇ يەرگە يامغۇر ياغدۇرۇش ئۇچۇن تەيىنلەنگەن بۇلۇت ۋە يامغۇر ئارقىلىق قاقاسلىقنى مۇنبەت زېمىنغا ئايلاندۇرۇش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى، ياراتقۇچىنىڭ بۇيۇكلىكىگە دالالەت قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بىزگە بېرىلگەن ھەر نېئمەتكە ئىبرەت كۆزىمىز بىلەن قارىشىمىزنى ئەسكەرتىۋاتىدۇ. شۇنداق قىلغىنىمىزدا، ئەتراپىمىزدىكى ھادىسىلەردىن: ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾[1] «سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر» دېگەن ئايەتتە ئىپادىلەنگىنىدەك، ئىلاھىمىزنىڭ بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ھەقىقىي بىلەلەيمىز. دۇنيادا ئاللاھقا تانغان تەكەببۇر ئىنسانلار بولسىمۇ، ئەمما ھېچبىرى: «بۇ كائىناتتىكى ھەر نەرسىنى مەن ياراتتىم، مەن كونترول قىلىمەن» دەپ ئوتتۇرىغا چىقىپ باقمىدى. دېمەك، ئاسمان-زېمىندىكى پۈتۈن ئىگىدارچىلىق قىيامەتكە قەدەر ئاللاھ تائالاغا تەۋەدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾[2] «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىش ئەلۋەتتە ئىنسانلارنى يارىتىشتىن كۆپ قېتىندۇر ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپچىلىكى بۇنى ئۇقمايدۇ» دېگەن. بىز ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز ئىدارە قىلىپ، ئاللاھ بەرگەن ئىختىيارلىق بىلەن، «قىلىمەن» دېگەن ئىشنى قىلالىغاچقا، «ھەرقانداق

[1] سۇرە بەقەرە، 163-ئايەت
[2] سۇرە غافىر، 57-ئايەت

ئىشنى قىلالايدىغان ئوخشايمەن، ماڭا ھېچكىمنىڭ كۈچى يەتمەيدۇ» دەپ، ئۆزىمزگە ئىشىنىپ قالمىز. ئەمەلىيەتتە بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئىنسانغا بەرگەن مۆھلىتىدۇر.

يۇقىرىقى ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئاسمان-زېمىننىڭ يارىتىلىشىنىڭ ئىنساندىن بۇيۇكلىكىنى بايان قىلدى. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىنسان يارىتىلغان تۇپراقنى ئىنساندىن بۇرۇن ياراتقان ۋە ئىنسانلارنىڭ ئۆزۈق-تۈلۈكىنى زېمىندىن كېلىدىغان قىلغان. قۇرئاندا ئىنسانىنىڭ يارىتىلىش مەسلىسى ئوتتۇرىغا قويۇلغاندا، ئاسان چۈشىنىلىش ئۈچۈن داۋاملىق ئىنساندىن بۇيۇك نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مەسلىسى بىلله سۆزلىنىدۇ.

ئىنسان مەخلۇقاتلار ئىچىدىكى ئىختىيارلىق بېرىلگەن، كائىنات ھەققىدە تەپەككۇر قىلالايدىغان ۋە ئويلىغىنىنى ئاساسەن قىلالايدىغان بىر مەخلۇق بولغانلىقى ئۈچۈن، بەزىدە ئۆزىنى ئاللاھ ياراتمىغاندەك ئالاھىدە تەسەۋۋۇر قىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن، ئىنساندا ئاللاھنى ئىنكار قىلىش خاھىشى تۇغۇلىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ئاسمان-زېمىن ۋە مەخلۇقاتلارنى يارىتىشىنىڭ ھەممىسى، ئىنسانغا نىسبەتەن غەيبىي ئىش. بىز ياشاۋاتقان رېئال دۇنيادىكى ئالاھىدىلىك بولسا، غەيبىلەر بىزنىڭ بىلىش دائىرىمىزدىن يىراقلاشتۇرۇلغان. شۇڭا غەيبىي ئىشلارنى، غەيبنىڭ ساھىبى بولغان ئاللاھ تائالا بەرگەن مەلۇماتتىن ئېلىشىمىز كېرەك. ئەگەر ئىنسان دىنىنىڭ پۈتۈن تەلىماتلىرىنى ئىنكار قىلسا، ئۆزىنىڭ ئەسلىنى، قەيەردىن كەلگەنلىكىنى ۋە ئۆلۈمنى چۈشىنەلمەيدۇ. مەسىلەن: ئىنسانىنىڭ يارىتىلىشى، تۇغۇلۇشى، ھېس-تۇيغۇ پەيدا بولۇش، مۇستەقىل بىر ئىشلارنى قىلىش، كۆچىيىش، ئاجىزلىشىش ۋە دۇنيادىن كېتىش قاتارلىق ئىشلارغا، ئىنسان رېئال دۇنيادىن ھېچ تەبىر بېرەلمەيدۇ. بۇنىڭ تەبىرى، بۇ ئىشلارنى غەيبىيلەشتۇرۇپ يوشۇرغان زات ئاللاھ تائالانىڭ ئىلكىدىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا: ﴿مَّا أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا﴾[1] «ئۇلارغا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشىنمۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشىنمۇ كۆرسەتكىنىم يوق، ئازدۇرغۇچىلارنى يارەمچى قىلمۇالغىنىمۇ يوق» دېگەن. دېمەك، ئىنسانىنىڭ ئىدراكىدىن ھالقىغان ھالدا، «ئاسمان-زېمىن تاشقى پىلانىت ئادەملىرى تەرىپىدىن يارىتىلغان، ئىنسان مايمۇنىدىن يارىتىلغان، زېمىن قۇياشتىن ئايرىلىپ چىققان» دېگەنىدەك ئازغۇن پىكىرلەرنى دەلىل-پاكىتسىز جۆيلۈپ، ئىنسانلارنى ئازدۇرىدىغانلاردىن ئېھتىيات قىلىشىمىز كېرەك. چۈنكى ئايەتتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا﴾[2] «(كىشىلەرنى) ئازدۇرغۇچىلارنى يارەمچى قىلمۇالغىنىمۇ يوق» دەپ، ئازدۇرغۇچىلارنىڭ بارلىقىنى تىلغا ئالغان.

بۈگۈنكى كۈندە پەن-تېخنىكا ئارقىلىق ئىسپاتلانغان كۆپىنچە نەزەرىيەلەر، دىنسىزلارغا قارشى گۇۋاھلىق بولۇش ئۈچۈن، شۇلارنىڭ قولىدىن چىقىۋاتىدۇ. ئۇلار ئىنسانىنى تەتقىق قىلغانىدا، ئادەم بەدىنىنىڭ ئون ئالتە ئېلىمېنتتىن تەركىب تاپقانلىقىنى، بۇنىڭ زېمىنىدىكى ئون ئالتە ئېلىمېنىت بىلەن ماس كېلىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئاللاھ تائالا «ئىنسانىنى لايدىن ياراتتىم» دېگەندە، بىز «ئى ئاللاھ، ئۆزلىرىنىڭ سۆزلىرى توغرا، ئۆزلىرى راستچىل، ھەتتا ئوزۇق-تۈلۈكلىرىمىزنىمۇ لايدىن چىقىدىغان قىلىپ بېرىپلا» دېمەيلا تۇرالمايمىز. دېمەك، ئاسمان-زېمىنىنىڭ يارىتىلىشىنىڭ ئۆزىلا كاتتا بىر مۆجىزىدۇر. ئەگەر بىرى بىزنى ئازدۇرماقچى بولۇپ، باتىل ئىلاھلارنى كۆتۈرۈپ چىقسا، «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق» دېگەن شوئار بىلەن بۇ يولدا مۇستەھكەم تۇرىمىز.

[1] سۇرە كەھف، 51-ئايەت
[2] سۇرە كەھف، 51-ئايەت

www.uyghurkitap.com

ئاللاھ تائالا ئىنسان ھەققىدە سۆزلىگەندە، كائىناتتىكى باشقا نەرسىلەر ھەققىدىمۇ ھەم سۆزلەيدۇ. كائىناتتىكى نەرسىلەر «ماكان» ۋە «زامان»غا ئېھتىياجلىق بولىدۇ. «ماكان» بىز ماڭىدىغان، ياشايدىغان، تۇرىدىغان ئورۇننى، «زامان» كېچە-كۈندۈزنىڭ ئالمىشىنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا﴾[1] «ئاللاھ (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېئمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى» ۋە ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾[2] «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەر ئاللاھ كېچىنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە ئۇزۇن سوزىدىغان بولسا، ئاللاھتىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ، سىلەر ئاڭلىمامسىلەر؟ دېگىن. ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ ئەگەر ئاللاھ كۈندۈزنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، ئاللاھتىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن كېچىنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ؟ سىلەر كۆرمەمسىلەر؟ دېگىن» دېگەن.

ھەرقانداق جانلىقنىڭ ئارام ئالىدىغان بىر ۋاقتى بولۇشى كېرەك. شۇڭا بىر كۈن، ھەربىرىمىزنىڭ كۈندۈز ۋاقتى ۋە ئارام ئالىدىغان كېچە ۋاقتى دەپ ئىككىگە بۆلۈنگەن. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا﴾[3] «ئاللاھ سىلەرگە كېچىنى

[1] سۈرە فۇرقان، 62-ئايەت
[2] سۈرە قەسەس، 71، 72-ئايەت
[3] سۈرە فۇرقان، 47-ئايەت

لىباس، ئۇيقۇنى راھەت قىلدى، كۈندۈزنى (تىرىكچىلىك ئۈچۈن زېمىنىدا) تارقىلىدىغان ۋاقىت قىلدى» دېگەن.

كىشىلەرنىڭ ئىچىدە كېچىسى ئىشلەيدىغانلار بولغاچقا، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتى بىلەن كېچە ياكى كۈندۈزى ئۇخلىساقمۇ بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾[1] «سىلەرنىڭ كېچىسى ۋە كۈندۈزى ئۇخلىشىڭلار، ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر» دېگەن. ئاللاھ تائالا كېچە كېتىپ، كۈندۈز باشلانغان چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەم قىلىپ: ﴿وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ﴾[2] «چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى، قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەم» دېگەن. چاشگاھ ۋاقتى ھەربىر كىشىنىڭ باشلىنىدىغان ۋاقتى بولسا، كېچە ھەربىر كىشىنىڭ توختايدىغان ۋاقتىدۇر. ئەگەر كېچە-كۈندۈز ئالمىشىپ تۇرمىغان بولسا، ھايات رېتىمى بۇزۇلغان بولاتتى. شۇڭا ھاياتتا ھەر ئىككىلىسى بولۇشى كېرەك.

ئاللاھ تائالا دېڭىزدا ماڭىدىغان پاراخوتلارنى چوڭ نېئمەت سۈپىتىدە بايان قىلىپ: ﴿**وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ**﴾ **«دېڭىزدا ئۈزۈپ يۈرگەن كېمىلەردە دەلىللەر باردۇر»** دېگەن. ئەگەر سۇ بىز بىلىدىغان شەكىلدە سۇيۇق بولمىغان بولسا، پاراخوت ماڭالمىغان بولاتتى. ئايەتتىكى "فُلْك" دېگەن سۆز «بىرلىك ھەم كۆپلۈك» مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. يەنى، كۆپ پاراخوتلارمۇ ۋە بىر پاراخوتمۇ "فُلْك" دېيىلىدۇ. مەسىلەن: نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر كېمە ياسىغانلىقى ھەققىدىكى مەزمۇنلار تىلغا ئېلىنغان ئايەتتە: ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا﴾[3] «بىزنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشىمىز بىلەن كېمە ياسىغىن» دېگەن.

---

[1] سۇرە رۇم، 23-ئايەت

[2] سۇرە زۇھا، 1، 2-ئايەت

[3] سۇرە ھود، 37-ئايەت

www.uyghurkitap.com

سۇ - دەريا ۋە دېڭىز سۈيى دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. دەريا سۇلىرى داۋاملىق ئۇستۇن ئېقىندىن تۆۋەنگە قاراپ ئاقىدۇ. دەريادا كېمە قوللىنىش تۇغرا كېلىپ قالسا، سۇنىڭ ئېقىنىغا قاراپ مېڭىش كېرەك. ئەمما بىزنىڭ يۆنىلىشىمىز ئېقىنىنىڭ قارشىسىدا بولسا، پاراخوتنى ماڭدۇرالمايمىز. لېكىن ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن، پاراخوتنى ئەكسى ئېقىنغا ئېلىپ ماڭدىغان شامالدىن ئىبارەت بىر كۈچنى بەردى. ئاللاھ تائالا كۈچ-قۇۋۋەتنى «شامال» ئىبارىسى بىلەن ئىپادىلەپ: ﴿وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ﴾[1] «ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا، (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، شاملىڭلار (كۈچ-قۇۋۋىتىڭلار) كېتىپ قالىدۇ» دېگەن. بۇگۈنكى كۈندە پاراخوتلار موتور بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان بولغاچقا، ۋاقىت ئۆتكەنسىرى كاللىمىزدا: «ئىنسانلار موتور ياساپ پاراخوتنى ماڭدۇردى» دەيدىغان پىكىر شەكىللىنىپ قالغان. لېكىن موتور ياسىلىشتىن ئىلگىرىمۇ ئاللاھ پاراخوتنى شامالنىڭ كۈچى بىلەن ئۇستۇن ئېقىنغا قاراپمۇ ماڭالايدىغان قىلغان. بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە بەرگەن نېئمەتلىرىنى ھېس قىلالايمىز.

﴿وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ «ئاللاھ بۇلۇتتىن ياغدۇرۇپ بەرگەن، ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرىدىغان يامغۇردا، دەلىلەر باردۇر». ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە يامغۇردىن ئىبارەت نېئمىتىنى ئەسلىتىۋاتىدۇ. بىر قىسىم كىشىلەر بۇ ئايەتنى ئوقۇپ: «يامغۇر ئاسماندا پەيدا بولامدۇ؟» دەپ سورىشى مۇمكىن. يامغۇر ئەسلى زېمىندىكى سۇدىن پەيدا بولىدۇ. ئاللاھ تائالا سۇنىڭ پارغا ئايلىنىش خىزمىتىنى قولايلاشتۇرۇپ، زېمىندىكى سۇ يۈزىنى زېمىننىڭ تۆتتىن ئۈچىنى ئىگىلىگەن ھالەتتە ياراتقان. چۈنكى سۇ يۈزى قانچىلىك كەڭرى بولسا، سۇنىڭ پارغا ئايلىنىشى شۇنچە تېز بولىدۇ. يەر يۈزىدىكى سۇلار ھورغا ئايلىنىپ ئاسمانغا

[1] سۈرە ئەنفال، 46-ئايەت

كۆتۈرۈلۈپ، بىر يەرگە توپلىنىدۇ. ئاندىن بۇلۇت ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن سۇنى كۆتۈرۈپ ئاپىرىپ، ئېھتىياجلىق يەرلەرگە يامغۇر شەكلىدە تۆكىدۇ. ئىنسانلار مۇشۇ شەكلىدە يامغۇر ياغدۇرۇپ بېقىشقا ئۇرۇنۇپ، بىر داس سۇنى ھوردىن ئايرىپ ئېلىش ئۈچۈنمۇ، كۆپ ئېنىرگىيە چىقىم بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان. ئەممىا ئىلاھىي زاۋۇت توختىماستىن خىزمىتىنى داۋام قىلىۋاتىدۇ.

ئىچكىرلەپ كىرگىنىمىزدە، بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئەقلىمىزنى لال قىلىدىغان مەسىلىلەر بارلىقىنى بايقايمىز. دېڭىزدىكى سۇ تۇزلۇق بولغاچقا، زىرائەتلىرىمىزنى سۇغۇرۇش ياكى ئۆزىمىزنىڭ ئىشلىتىشىگە يارىمايدۇ. تاتلىق سۇنىڭ زاپىسى ئاز، ھەم كۆپ يەرلەردە تېپىلمايدۇ. دېمەك، ئاللاھ تائالا سۇنى دېڭىزدىن ئۆزىنىڭ ئىنچىكە ھېكمىتى بىلەن ئايرىپ ئېلىپ چىقىپ، تاتلىق شەكلىدە چۈشۈرۈپ بېرىۋاتىدۇ. سۇ ئاسماندىن چۈشكەندىن كېيىن يىغىلىپ، دەريا ۋە ئۆستەڭلەر شەكىللىنىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە قىلغان رەھمەتلىرىدىن بىرى، تاتلىق سۇ ئېقىنى دېڭىزغا ئاقىدۇ، ئەممىا تۇزلۇق دېڭىزنىڭ سۈيى تاتلىق سۇغا ئاقمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تاتلىق سۇ ساقلىنىدىغان دەريالارنىڭ ئورنىنى دېڭىزدىن يۇقىرى قىلىپ بەرگەن.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئاسماندىن يامغۇرنى قانداق چۈشۈرگەنلىكىنى ۋە سۇ ئارقىلىق ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرگەنلىكىنى بايان قىلىپ بېرىۋاتىدۇ. ھېچنەرسە ئۇنمەيدىغان زېمىننى ئۆلگەن زېمىن دەيمىز. يامغۇرنىڭ چۈشۈشى بىلەن قۇرۇپ كەتكەن زېمىن قايتىدىن كۆپۈپ، ئۇنىڭدىكى ئۇرۇقچىلار ياشىرىپ ئۇنۇپ چىقىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾[1] «(ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلگەنلەرنىڭ قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان يەنە بىر دەلىل

[1] سۇرە ھەج، 5-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

www.uyghurkitap.com

شۇكى) سەن زېمىننى قاقاس كۆرۈسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپۈشىدۇ» ۋە يەنە: ﴿وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾[1] «تۈرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ» دېگەن.

﴿وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ **«ئاسمان-زېمىن ئارىسىدا بويسۇندۇرۇلغان بۇلۇتلاردا، دەلىللەر باردۇر».** بۇلۇتلارغا ئەركىنلىك بېرىلمىگەن ۋە ۋەزىپىسى ئېنىق بەلگىلەنگەن. بۇلۇت ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئىنسانلارنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ، شامال ئارقىلىق يۆتكىلىپ تۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ﴾[2] «شامالار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا، ئۇلارنى ئۆلۈك (قاغجىراپ كەتكەن گىياھسىز) جايلارغا سۈرىمىز» دېگەن.

ئايەتتىكى مەزمۇن ئاسمان-زېمىندىن باشلىنىپ، كۆز ئالدىمىزدىكى ئاددىي بۇلۇتقا كېلىپ توختىدى. بۇنىڭدىن ئىنساننىڭ ئېرىشىۋاتقان پۈتۈن نېئمەت، ھوزۇر-ھالاۋەت ۋە نەپسىدىن تارتىپ پايدىلىنىۋاتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى، ئاللاھ تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن بولغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز. شۇڭا ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ **«ئەقىل-ۋەتتە (ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر باردۇر»** دېيىلگەن. ئاللاھ تائالا بىزنى ھەمىشە مۇشۇ شەكىلدە تەپەككۇر قىلىشىمىزغا قىزىقتۇرۇپ: ﴿يَتَفَكَّرُونَ﴾ ﴿يَتَدَبَّرُونَ﴾ ﴿يَتَذَكَّرُونَ﴾ ﴿يَعْقِلُونَ﴾ دەيدۇ. ئويلىنىشقا قىزىقتۇرىدىغان، ئىسلامدىن باشقا يەنە بىر دىننى تاپقىلى بولمايدۇ. ئەگەر كائىنات ھەققىدە ئويلانغىنىڭىزدا، ئاخىرىدا بۇيۇك ياراتقۇچى بىر ئاللاھنى تاپسىز.

[1] سۈرە ھەج، 5-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە ئەئراف، 57-ئايەت

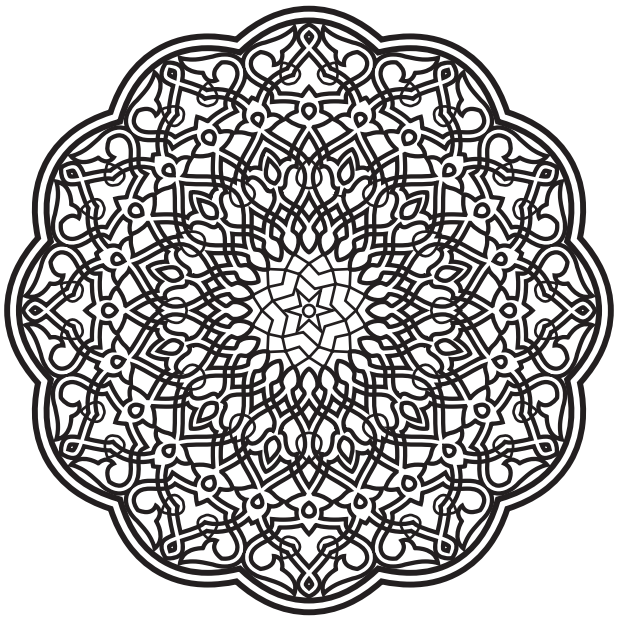

www.uyghurkitap.com

84-دەرس

سۈرە بەقەرە 165-ئايەت

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ﴾

«بەزى ئادەملەر ئاللاھتىن باشقىلارنى ئاللاھقا شېرىك قىلىۋالىدۇ، ئۇلارنى (مۇئمىنلەرنىڭ) ئاللاھنى دوست تۇتقىنىدەك دوست تۇتىدۇ، (يەنى ئۇلۇغلايدۇ ۋە ئۇلارغا بويسۇنىدۇ). مۇئمىنلەر ئاللاھنى ھەممىدىن بەك دوست تۇتقۇچىلاردۇر، زالىملار (قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىگە تەييارلانغان) ئازابنى كۆرگەن چاغدا پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋەتنىڭ ئاللاھقا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ ئازابىنىڭ قاتتىق ئىكەنلىكىنى كاشكى بىلسە ئىدى (دۇنيادا ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەنلىكلىرىگە ھەددىدىن زىيادە پۇشايمان قىلاتتى)»

دۇنيادا مۇشرىكلارنىڭ ئالدىغا قۇرئان قويۇلغان ۋە مۆجىزىلەر بېرىلگەن. لېكىن ئۇلار قۇرئاننى ۋە ئەتراپىدىكى ئاللاھنىڭ سانسىز مۆجىزىلىرىنى تەپەككۇر قىلىشقا ئۇنىماي، ئۆزىنىڭ باتىل يولىدا ماڭغان.

ئاللاھ تائالا: ﴿يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ﴾ **«ئۇلار ئىلاھلىرىنى مۇئمىنلەر ئاللاھنى سۆيگەندەك سۆيىدۇ»** دېدى. مۇئمىنلەك ئاللاھقا بولغان سۆيگۈسى ھەرگىزمۇ ئۆزگەرمەيدۇ. خاتىرجەم ۋاقىتتىمۇ، قىينىچىلىق ۋە مۇسىبەت ۋاقىتلىرىدىمۇ ئاللاھ تائالانى سۆيىدۇ. ئەمما كاپىرلارنىڭ ساختا ئىلاھلىرىغا بولغان سۆيگۈسى، مۇئمىنلارنىڭ سۆيگۈسىدىن پەرقلىنىدۇ. ئۇلار تۇرمۇشى ياخشى، خاتىرجەم ۋاقىتلىرىدا ئاللاھنى قويۇپ، باشقىغا ئىبادەت قىلىشىدۇ. لېكىن بىرەر خاپىلىق ياكى مۇسىبەت يەتكەندە، ئۆزىنىڭ ساختا ئىلاھلىرىنى قويۇپ، ئاللاھ تائالاغا يېلىنىشكە باشلايدۇ. بېشىغا كەلگەن قىينىچىلىقلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار يەنە ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ، ساختا ئىلاھلىرىنى قايتا ئۇلۇغلاشقا باشلايدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ خىل مىجەزىنى تىلغا ئېلىپ: ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُ﴾[1] «ئىنسانغا بىرەر زىيان-زەخمەت يەتسە، ياتسىمۇ، ئولتۇرسىمۇ، تۇرسىمۇ، (ئۇنى دەپئى قىلىشمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ؛ ئۇلارغا يەتكەن زىيان-زەخمەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، گويا ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشىمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ» دېگەن.

كاپىرلار بۇنداق ئىككى يۈزلىمچىلىك قىلىش ئارقىلىق، پەقەت ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايەت: ﴿**وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ**﴾ **«زالىملار (قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىگە تەييارلانغان) ئازابنى كۆرگەن چاغدا، پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋەتنىڭ ئاللاھقا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ ئازابىنىڭ قاتتىق ئىكەنلىكىنى كاشكى بىلسە ئىدى (دۇنيادا ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەنلىكلىرىگە ھەددىدىن زىيادە پۇشايمان قىلاتتى)»** دېگەن.

[1] سۇرە يۇنۇس، 12-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

قىيامەتتە ئۇلار ۋە ئىلاھلىرى ئاللاھنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلۈپ، ئىلاھلىرى جەھەننەمگە ئوتۇن بولىدۇ. ئۇلار جەھەننەمدە ئۆزلىرى ئىلاھ تۇتۇۋالغان نەرسىلىرى بىلەن جازالىنىدۇ. قۇنتۇزغۇچى سۈپىتىدە ئىبادەت قىلىپ ئۇمىد كۈتكەن بۇتلىرىنىڭ ئازابلىنىشى ئۈچۈن يېقىلغۇ بولۇشى، ئۇلارغا قاتتىق دەرد-ئەلەم بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ﴾[1] «(ئى مۇشرىكلار!) ھەقسىزەتەن سىلەر ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسىڭلار بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر، سىلەر دوزاخقا كىرىسىلەر» ۋە: ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾[2] «تاشلار يېقىلغۇ بولغان دوزاختىن ساقلىنىڭلار» دېگەن.

شۇ ۋاقىتتا كاپىرلارنىڭ: «ئىلاھلىرىمىز كېلىپ بىزنى قۇتۇلدۇرىدۇ» دېگەن ئۇمىدلىرى يىلتىزىدىن يوقۇلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايەتتە ئاشكارا: ﴿إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ﴾ **«ئازابنى كۆرگەن چاغدا»** دېيىلگەن. يەنى، ئۇلار ئۆزلىرى ۋە بۇتلىرىنىڭ كۆيۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ۋاقىتتا، كۈچ-قۇدرەتنىڭ ۋە ئىلاھلىقنىڭ ئۇلاردا ئەمەس، بەلكى يەككە-يېگانە ئاللاھتا ئىكەنلىكىنى، ئۆزلىرىنىڭ خاتا يولدا ماڭغانلىقىنى بىلىدۇ. لېكىن ئۇ ۋاقىتتا ناھايىتى كېچىككەن بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ﴾ **«پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋەتنىڭ ئاللاھقا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ ئازابىنىڭ قاتتىق ئىكەنلىكىنى كاشكى بىلسە ئىدى»** دېيىلگەن. كاپىرلار ئازابنى دۇنيادا بىلگەن بولسا، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش ئەمەس، بەلكى شېرىك كەلتۈرۈشنىمۇ ئويلىمىغان بولاتتى. لېكىن ئۇلار ئۇنى بىلىشكە ۋە ئىتائەت قىلىشقا تىرىشمىغانلىقتىن، ئۇ خىل ئاقىۋەتكە دۇچار بولىدۇ.

[1] سۈرە ئەنبىيا، 98-ئايەت

[2] سۈرە بەقەرە، 24-ئايەت

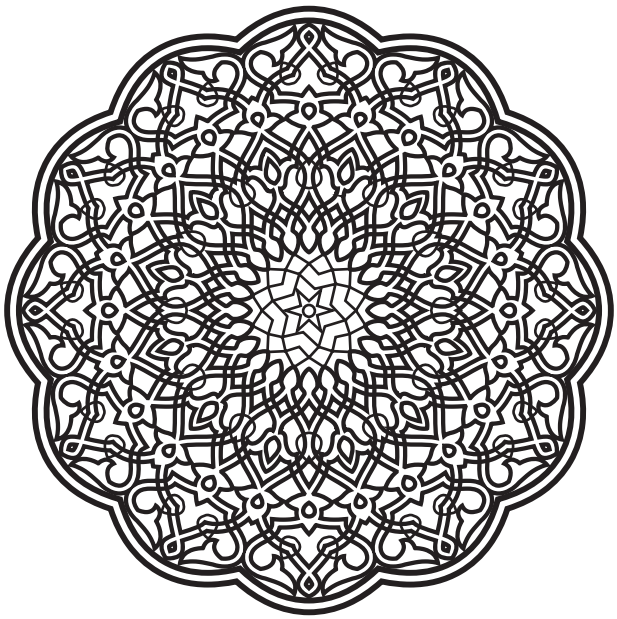

سۈرە بەقەرە 166-ئايەت

﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾

«ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۇرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا-جۇدا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى ئۈزۈلىدۇ»

باشقىلارغا كۈپرىلىق ۋە گۇناھ-مەئسىيەتلەرنى چىرايلىق كۆرسىتىپ، شۇ يولغا باشلىغان كىشىلەر قىيامەتتە ئەگەشكۈچىلىرىدىن پۈتۈنلەي ۋاز كېچىدۇ. ھەتتا باشقىلارنى ئازدۇرۇش پىرى بولغان شەيتانمۇ ئۆزىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىدىن ۋاز كېچىپ: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدتُّكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي ۖ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنفُسَكُم ۖ مَّا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنتُم بِمُصْرِخِيَّ﴾[1] «ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرگە راست ۋەدىنى قىلغان ئىدى، (ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى). مەن سىلەرگە (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ساۋاب، جازا دېگەنلەر يوق، دەپ يالغان) ۋەدە قىلغان ئىدىم، (ۋەدەمگە) خىلاپلىق قىلدىم، سىلەرگە مېنىڭ (كۈفرىغا، گۇناھقا زورلىغۇدەك) ھۆكۈمرانلىقىم بولغىنى يوق، مەن سىلەرنى پەقەت (گۇمراھلىققا) دەۋەت قىلدىم، سىلەر (دەۋىتىمنى) قوبۇل قىلدىڭلار، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەڭلار، ئۆزۈڭلارنى ئەيىبلەڭلار، مەن

[1] سۈرە ئىبراھىم، 22-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

سىلەرگە ياردەم بېرىپ سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن، سىلەرمۇ ماڭا ياردەم بېرىپ مېنى قۇتقۇزالمايسىلەر» دەيدۇ.

شەيتان ۋە باشقا ئازدۇرغۇچىلار مۇشرىكلاردىن ھېچبىرىنى، مۇشرىكلارمۇ ئۇلاردىن ھېچبىرىنى قۇتقۇزالمايدۇ. تېخى ئۇلار بىر-بىردىن ئادا-جۇدا بولۇپ مۇناسىۋەتلىرىنى ئۈزىدۇ. يولباشچىلار ئەگەشكۈچىلىرىگە: «مەن سىلەرنى زورلاپ ئۆزۈمنىڭ يولىغا ئەكرمىدىم، ھەم مېنىڭ ئۇنداق كۈچۈمۇ يوق. پەقەت ئۇ يولنى كۆرسىتىپ قويدۇم، سىلەر ئۆز ئىختىيارلىقىڭلار بىلەن ماڭدىڭلار، بۇنىڭ ئۈچۈن مېنى بۇ ئازغۇنلۇقنىڭ سەۋەبچىسى قىلماڭلار» دەيدۇ. قىيامەت كۈنى ئىمكانىيەتلەرنىڭ ھەممىسى تۈگەيدۇ. شەيتانمۇ ئۆزىنىڭ ھېچقانداق كۈچىنىڭ يوقلىقىنى، پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋىتىنىڭ ئاللاھ تائالاغا تەۋە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئۇ ۋاقىتتا ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھېسابىنى بېرىش بىلەن بولۇپ كېتىدۇ. ئەگەر ئەمەللىرى ياخشى بولۇپ قالسا جەننەتكە، يامان بولسا جەھەننەمگە ماڭىدۇ.

سۈرە بەقەرە 167-ئايەت

﴿وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ﴾

«ئەگەشكۈچىلەر: كاشكى بىزلەرگە (دۇنياغا) قايتىش پۇرسىتى بولسا ئىدى، ئۇلار بىزدىن ئادا-جۇدا بولغاندەك بىزمۇ ئۇلاردىن ئادا-جۇدا بولاتتۇق، دەيدۇ. ئاللاھ ئۇلارغا (يامان) ئىشلىرىنىڭ ھەسرەت بولغانلىقىنى مۇشۇنداق كۆرسىتىدۇ، ئۇلار دوزاختىن چىقمايدۇ»

باتىلغا ئەگەشكەن كىشىلەر پۈتۈن ئەھۋاللارنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۆز-ئۆزىگە: «كاشكى دۇنياغا بىر قېتىم قايتىش مۇمكىن بولسا ئىدى، بىز ئۇلاردىن مۇناسىۋەتلىرىمىزنى ئۈزۈپ ئادا-جۇدا بولۇپ ياشىغان بولاتتۇق» دېيىشىدۇ. لېكىن ئۇ ۋاقىتتا ھېچقانداق ھەسرەتلىنىش پايدا بەرمەيدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى ئالدىغا ئازاب شەكلىدە تاشلايدۇ. ئۇلار ھەرقانچە قىلسۇن، ﴿**وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ**﴾ **«ئۇلار دوزاختىن چىقمايدۇ»** دېگەن ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ. چۈنكى دۇنيادىكى ئىمتىھان تۈگەپ، ۋاراقلار يېپىلدى، پۇرسەت كەتتى. نەتىجە قانداق چىقسا، كۆرىدىغىنى شۇ بولىدۇ.

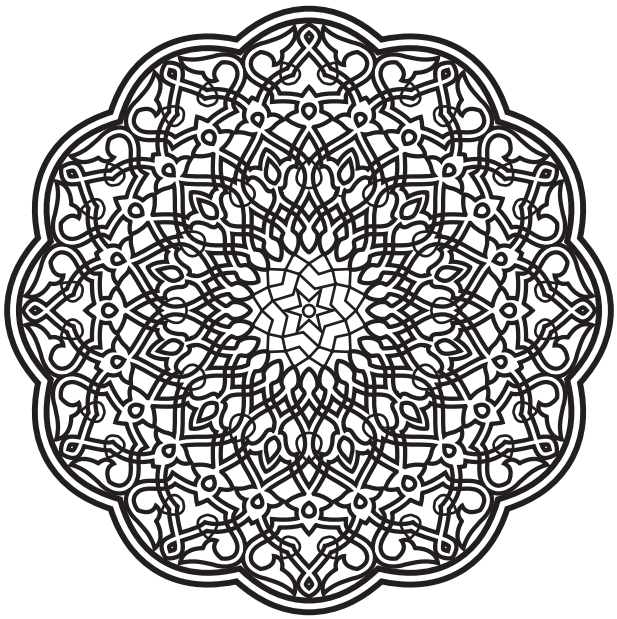

سۇرە بەقەرە 168-ئايەت

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾

«ئى ئىنسانلار! يەر يۈزىدىكى ھالال-پاكىز نەرسىلەردىن يەڭلار، شەيتاننىڭ يوللىرىغا ئەگەشمەڭلار، چۈنكى شەيتان سىلەرگە ئوچۇق دۈشمەندۇر»

ئاللاھ تائالا ئايەتتە مۇئمىنلەرگىلا ئەمەس، پۈتۈن ئىنسانلارغا خىتاب قىلدى. چۈنكى ئاللاھ زېمىنىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بارلىق ئىنسانلار ئۈچۈن ياراتقان. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانغا قىلغان رۇبۇبىيەت سۈۋغىسىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ كاپىر ۋە مۇئمىنگە ئوخشاش «ئى ئىنسانلار!» دەپ خىتاب قىلىشى تەبىئىي ئەھۋالدۇر. بۇ ئايەت كاپىرلارغىمۇ: «ئىمان ئېيتمىغان بولساڭلارمۇ، مۇئمىنلەردەك ھالال نەرسىلەرنى ئېلىڭلار ۋە ھالال نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلىڭلار. بۇ سىلەرگە پايدىلىق، ئاللاھ تائالا پەقەت زىيانلىق نەرسىلەرنىلا سىلەرگە ھارام قىلدى» دەۋاتقاندەك مەزمۇننى ئىپادىلىگەن.

بەزى كىشىلەر: «نېمە ئۈچۈن ئاللاھ تائالا نۇرغۇن نەرسىلەرنى يارىتىپ بولۇپ، ئۇنىڭدىن بەزىسىنى ھارام قىلدۇ؟ ئۇنى يارىتىپ بولۇپ ھارام قىلغۇچە، ياراتمايلا قويسا بولمامدۇ؟» دېيىشىدۇ. بۇ «زېمىنىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئىستېمال قىلىنىش ئۈچۈن يارىتىلغان» دەپ

قارايدىغان ئىدىيەدە سۇرالغان سۇئالدۇر. زېمىنىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئىستېمال قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغان ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆزىگە يارىشا خىزمەتلىرى بار. مەسىلەن: بۇغۇنكى كۈنىمىزدە يىلان، چايان قاتارلىق زەھەرلىك جانلىقلارنى تۇتۇپ، ئۇنىڭ زەھىرىنى ئايرىپ چىقىپ، ئىنسانلارنىڭ بەدىنىدىكى باكتېرىيەلەرنى ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ. زەھەر بىلەن زەھەرنى قايتۇرۇش مەيدانغا چىقىشتىن بۇرۇن، ئۇ خىل كىشىلەر: «ئاللاھ نېمە ئۈچۈن زەھەرلىك ھايۋانلارنى يارانقان، ئۇلار ئادەمنى چېقىۋالسا ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ، ئۇنى ئىستېمال قىلغىلى بولمىسا» دېيىشەتتى. ئاللاھ تائالا بۇگۈنكى كۈنىمىزدە «ئاللاھ بۇنداق نەرسىلەر نېمىشقا يارانقاندۇ؟» دېگەن كىشىلەرنى، شۇ نەرسىلەرگە موھتاج قىلىپ قويۇۋاتىدۇ.

ھەرقانداق مەخلۇقنىڭ ئىنسانلارغا پايدىسى بار، ھەم ئۇ پايدىلار كۈندىن-كۈنگە ئېچىلىۋاتىدۇ. بۇندىن كېيىنمۇ ئاللاھنىڭ نۇرغۇن مەخلۇقلىرىنىڭ سىرى بايقىلىدۇ. مەسىلەن: بارماقچىلكمۇ كەلمەيدىغان بېلىقلار بولۇپ، ئۇنى ئىستېمال قىلغىلى بولمايدۇ. ئەمما ئالىملار بۇ بېلىقلارنىڭ ئۆزلىرى تۇرۇۋاتقان سۇلارنى ۋە چوڭ بېلىقلارنىڭ ئېغىزىدىكى مىكروبلارنى تازىلايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ چىققان. دېمەك، بۇنچىلىك كىچىك بېلىقنى بىزنىڭ ئىستېمال قىلىشىمىز شەرت ئەمەس، ئۇنىڭ تېخى بىز بايقىمىغان پايدىلىرى بولۇشى مۇمكىن.

ئۆيلەردىكى زىيانداش ھاشارەتلەرنى «ھاشارات يوقتىش دورىسى» يارىدىمىدە يوقۇتىمىز. لېكىن كىچىك بالىلىرىمىزغا ئۇنىڭغا قەتئىي يېقىنلاشماسلىقنى ئەسكەرتىمىز. يۇقىرىدىكى كىشىلەرنىڭ سوئالى دەل: «ھاشارات دورىسىنى يېگىلى بولمىسا، نېمىشقا ياسايدۇ؟» دېگەندەك سوئال بولۇپ قالدى. ھەمدە: «بۇ نەرسىلەرنى بىزنىڭ ئىستېمال قىلمىغانلىقىمىز ئۈچۈن يارىتىلماسلىقى كېرەك ئىدى» دېگەندەك بىر مەنتىقسىز مەزمۇنمۇ چىقىپ قالىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئاللاھ تائالا: «بۇنى يېيىشكە بولىدۇ، ئۇنى بولمايدۇ» دېسە، بىز: «بۇنىڭمۇ، ئۇنىڭمۇ تۆت پۇتى بار ئىكەن، نېمىشقا بىرىنى يەپ، يەنە بىرىنى يېگىلى بولمايدۇ» دەپ تەتۈر سوئال سورىساق بولمايدۇ. چۈنكى بىز ئاللاھنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن سوئال-سوراق قىلالمايمىز. دۇنيادىكى پۈتۈن مەخلۇقلارنىڭ ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى بار. بۇلارنى «ھەممە نەرسىنى بىلگۈچى، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى» ئاللاھ تائالا ئورۇنلاشتۇرغان. كىچىك ۋاقىتلىرىمىزدا، ئېتىزلاردا نۇرغۇن كىچىك قۇشلارنى كۆرەتتۇق. كېيىن بىز زىرائەتلەرگە چۈشكەن قۇرتلارنى دورا بىلەن يوقاتتۇق. شۇنىڭ بىلەن تەڭ قۇشلارمۇ يوقالدى. ئۇندىن كېيىن زىرائەتنى قۇرت بېسىپ كەتتى. ئەسلىدە ئۇ كىچىك قۇشلارنىڭ ۋەزىپىسى زىرائەتلىرىمىزدىكى قۇرتلارنى تازىلاش ئىكەن. ئادەتتە بىز چۈشەنلەرنى مەيىنەتچىلىك ئېلىپ كېلىدۇ، دەپ قارايمىز. ئەمەلىيەتتە چۈشەن مەيىنەتچىلىك سەۋەبىدىن پەيدا بولغان مىكروبلارنى تازىلاش ئۈچۈن كېلىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋانلارنى ئىستېمال قىلىشتىن چەكلىدى. چۈنكى ئۇنداق ھايۋانلار ئادەم بەدىنىگە زىيانلىق. ئادەم ۋە ھايۋاندا ئىككى دانە چوڭ تومۇر بولىدۇ. بۇنىڭ بىرى بەدەندىكى بۇزۇق قانلارنى، يەنە بىرى ساغلام قانلارنى ئېلىپ ماڭىدۇ. ھايۋان بوغۇزلانماستىن ئۆلتۈرۈلگەن ۋاقىتتا، تازىلانمىغان مەيىنەت قان ھايۋاننىڭ بەدىنىدە تۇرۇپ قالىدۇ. ئەمما بوغۇزلانغان ۋاقىتتا، بۇزۇق قانلارنىڭ ھەممىسى چىقىپ كېتىپ، پاكىزە ۋە زىيانسىز بولغان گۆشى قېلىپ قالىدۇ.

﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ «شەيتاننىڭ يوللىرىغا ئەگەشمەڭلار، چۈنكى شەيتان سىلەرگە ئوچۇق دۈشمەندۇر».
شەيتان بىزنى ھەرگىز ياخشىلىققا باشلىمايدۇ. ئۇ بىزگە ياخشىلىق قىلغان قىياپەتتە كەلسىمۇ، يامان نىيەتنى بىلىپ، ئۇنىڭغا باشتىن-ئاخىر يامان

نەزەردە قارىشىمىز كېرەك. چۈنكى شەيتان ئادەمنى ئۆزىگە دۇشمەن دەپ قارىغانلىقى ئۈچۈن، بىزگە ياخشىلىق قىلىشى ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس.

85-دەرس

سۈرە بەقەرە 169-ئايەت

﴿إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

«ھەقىقەتەن شەيتان سىلەرنى يامانلىقلارغا، قەبىھ گۇناھلارغا ۋە ئاللاھ نامىدىن، يالغاندىن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى ئېيتىشقا بۇيرۇيدۇ»

ئىلگىرىكى ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئۇمۇمىي ئىنسانلارغا خىتاب قىلىپ، شەيتانغا ئەگەشمەسلىكنى ۋە ئۇنىڭ ئوچۇق-ئاشكارا دۈشمەن ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتكەنلىكىنى ئوقۇپ ئۆتكەن. بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا شەيتاننىڭ كىشىلەر كۆپ دىققەت قىلمايدىغان يامانلىقلارنىڭ ھەممىسىگە بۇيرۇيدىغانلىقىدىن ئەسكەرتكەن.

ئايەتتىكى "سُّوء" «يامانلىق» دېگەن سۆز، قارىماققا كىشىلەر بەك چوڭ گۇناھ ھېسابلاپ كەتمەيدىغان ئىشلارنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئىسلامدا زىنا ۋە ئوغرىلىق قاتارلىق بىر قىسىم ئېغىر جىنايەتلەرنىڭ بەلگىلەنگەن جازاسى بار. ئەمما بۇلاردىن جىنايەت جەھەتتە قېلىشمايدىغان، لېكىن نەق جازاسى بولمىغانلىقتىن كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا ئاددىي سانىلىدىغان ياكى پەرۋا قىلىنمايدىغان سۆزىنچىلىك ۋە غەيۋەت قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە شەيتان بۇيرۇيدۇ.

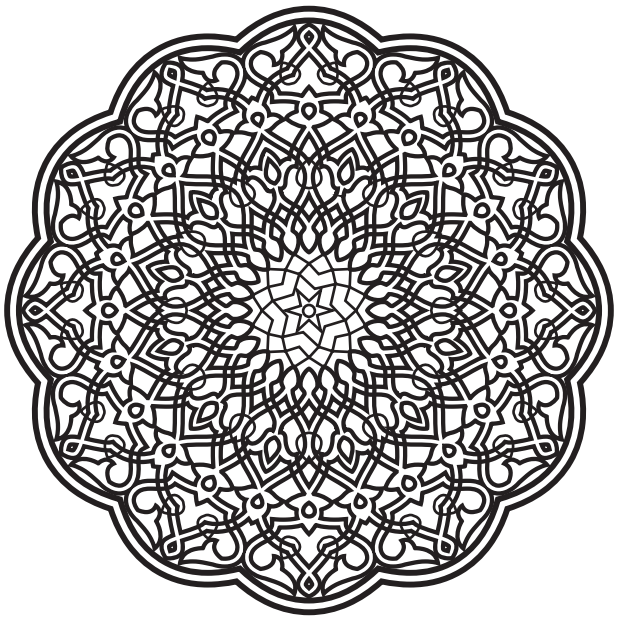

سۇرە بەقەرە 170-ئايەت

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾

«ھەرقاچان ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): ئاللاھ نازىل قىلغان نەرسىگە ئەگىشىڭلار دېيىلسە، ئۇلار: ياق، ئاتا-بوۋىلىرىمىزدىن قالغان دىنغا ئەگىشىمىز دېيىشىدۇ. ئاتا-بوۋىلىرى ھېچنەرسىنى چۈشەنمىگەن ۋە توغرا يولدا بولمىغان تۇرسا، يەنە ئۇلارغا ئەگىشەمدۇ؟»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئىنسانلارنىڭ دەۋەتكە تۇتقان پوزىتسىيەسىنى بىزگە ئېچىپ بېرىپ، كىشىلەردىكى ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ قىلغان ئىشلىرى ۋە ئادەتلىرىگە ئەگىشىش مەسىلىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىۋاتىدۇ. «دوراش» ئىنساندىكى بىر تەبىئەت بولغانلىقى ئۈچۈن، كىشى داۋاملىق ئۆزىدىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ يولى بويىچە ماڭىدۇ. مەسىلەن: كىچىك بالا ئەتراپىدىكى مۇھىتتىكى ئىنسانلارغا قاراپ، بىر ئىشلارنى ئۆگۈنىدۇ ۋە دوراپ قىلىدۇ. بۇ نۇقتىدىن كىچىك بالىغا مۇھىت چوڭ تەسىر كۆرسىتىدۇ. بوۋا-مومىسى بار ئائىلىدە چوڭ بولغان بالىدا، دۇنيالىققا مۇناسىۋەتلىك ئىش-ھەرىكەتلەر يېتىلىش بىلەن بىرگە، ئاخىرەتكە مۇناسىۋەتلىك روھىي قىممەت قاراش تەڭ يېتىلىدۇ. دادا كۆپىنچە ۋاقىتتا ئۆيدە بولالمايدۇ. ئۆيدە بولغان تەقدىردىمۇ، بالا دادىسىنى دۇنيا ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان ھالەتتە كۆرىدۇ. دادا روھىيەتكە ئاز ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن، بالىدا ئىلاھىي قىممەت

قاراشنىڭ ئىپادىسى بەك كۆرۈنمەيدۇ. بۇ نۇقتىدىن دادىسى بىلەنلا بىللە چوڭ بولغان بالىنىڭ دۇنياغا بولغان كۆز-قارىشى كۈچلۈك بولىدۇ. ئەمما كىچىك بالا دادىسى بىلەن بىرگە بۇۋىسىنى كۆرۈپ ياشىسا، بۇۋىسىدىن دىنىي مۇھىتنىڭ تەسىرىنى ئىگىلەيدۇ. چۈنكى ئادەمنىڭ يېشى چوڭايغانسېرى، ئۆزىدە ئۆلۈمگە يېقىنلاشقاندەك بىر تۈيغۇ پەيدا بولۇپ، ياش ۋاقتىدا قىلمىغان ئىبادەتنى قىلىدۇ. بۇ خىل شەكىلدىكى ئائىلە مۇھىتى سەۋەبلىك بالا دىنىي قىممەت-قاراشنىڭ تەسىرىنى ئالىدۇ.

ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، ئىنسانلار ئاتا-بۇۋىلىرىغا ئەگەشكەنلىكىنى دەلىل كەلتۈرۈشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە بۇ، ئۆزىنى ئاقلاشتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. ئەگەر ئۇلارنىڭ دېگىنى راست بولۇپ، كېيىنكى ئەۋلادلار ئەجدادلىرىغا ئەگىشىدىغان ئىش بولسا، ئىلاھىي مەنھەج بىلەن زېمىنغا چۈشكەن ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەۋەتىلمىگەن، كىتاب چۈشۈرۈلمىگەن ۋە ئىلاھىي مەنھەج بۇگۈنگە قەدەر ئۆزگەرمەستىن شۇ پېتى يېتىپ كەلگەن بولاتتى. لېكىن ئۇلار ئىلاھىي مەنھەجنى ئۆزگەرتتى. بۇ ئۇلارنىڭ «بىز ئاتا-ئانىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز» دېگەن دەۋاسىنىڭ يالغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا ئايەتتە: ﴿**وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا**﴾ **«ھەرقاچان ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): ئەگىشىڭلار دېيىلسە»** دېيىش ئارقىلىق، بەندىنىڭ ھەق يولغا ئەگەشكۈچى بولۇشىنى ئەسكەرتىۋاتىدۇ. لېكىن ئىنسانلار بۇ يولنى ئۆز خاھىشى بويىچە ئۆزگەرتىۋەتتى. مەسىلەن: بۇگۈنكى كۈندە باللار ئاتا-ئانىسى كىيگەن كىيىمنى، ئولتۇرغان ئۆيىنى ياراتمايۋاتىدۇ، ئۆرپ-ئادەت ۋە باشقا ئىشلاردا ئاتا-ئانا قىلغان ئىشلارنى قىلمايۋاتىدۇ. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇقلۇق، دىن مەسلىسىگە كەلگەندە، «ئاتا-بۇۋىمىز ماڭغان يولدا ماڭاتتۇق» دەپ يالغان دەۋالارنى قىلىشى ئەقىلگە ئۇيغۇن ئەمەس.

www.uyghurkitap.com

ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ دەۋاسىنى رەت قىلىپ: ﴿**أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ**﴾ **«ئاتا-بوۋىلىرى ھېچنەرسىنى چۈشەنمىگەن ۋە توغرا يولدا بولمىغان تۇرسا، يەنە ئۇلارغا ئەگىشەمدۇ؟»** دېگەن. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، ئاتا-بوۋىلارنىڭ مەسىلىلەرنى توغرا چۈشىنەلمەسلىكى ۋە توغرا يولنى تاپالماسلىقىدىن ئىبارەت ئىككى سەۋەبنى كۆرسىتىۋاتىدۇ. ئەگەر بۇ ئىككى نۇقتىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە ئاتا-بوۋىغا ئەگەشسە، بۇ قارىغۇلارچە ئەگىشىش بولىدۇ. ئىنسان ئۆزى بىلەن ئوخشاش ئىنسانغا قارىغۇلارچە ئەگەشسە بولمايدۇ. بىز جەزمىيەت بىلەن ئىشىنىدىغان، مۇتلەق توغرا سۆز ۋە توغرا يول ساھىبى بولغان ئىلاھىي تەلىماتقا «قارىغۇلارچە» ئەگىشىمىز. چۈنكى قۇرئان ۋە پەيغەمبەرگە ئۆزىمىزنى تاپشۇرساق، بىزنى ھەرگىز خاتا يولغا باشلىمايدۇ.

ئىنسان مۇستەقىل كۆز قاراشقا ئىگە بولۇشى، ئەقلىگە تايىنىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ يولىنى تاللىشى كېرەك. ئاتا-ئانا بالىنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە سەۋەبچى بولغان ۋە كىچىك ۋاقتىدا باققان بىلەن، ئەممە ئاخىرىتىگە كېپىللىك قىلالمايدۇ. ئاللاھ تائالا بىزنى بۇ خىل ئەگىشىشنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتقۇزماقچى بولۇپ: ﴿وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِ شَيْئًا﴾[1] «شۇنداق بىر كۈندىن قورقۇڭلاركى، (ئۇ كۈندە) ئاتا بالىسىغا ئەسقاتمايدۇ، بالىمۇ ئاتىسىغا ئەسقاتمايدۇ» دېگەن ۋە: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾[2] «ئۇلارغا ئاللاھ نازىل قىلغان ھۆكۈمگە، پەيغەمبەر بايان قىلغان ھۆكۈمگە ئەمەل قىلىڭلار دېيىلسە، ئۇلار ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىي بىزگە كۇپايە، دەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئاتا-بوۋىلىرى ھېچنەرسە بىلمەيدىغان ۋە ھىدايەت تاپمىغان تۇرسىمۇ (يەنىلا ئۇلارنىڭ

[1] سۈرە لوقمان، 33-ئايەت
[2] سۈرە مائىدە، 104-ئايەت

دىنىغا ئەمەل قىلامدۇ؟)» دەپ، دىندا ئاتا-بوۋىسىغا ئەگىشىدىغانلارنى ئالاھىدە ئەسكەرتكەن.

www.uyghurkitap.com

سۈرە بەقەرە 171-ئايەت

﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾

«كاپىرلارنى ھىدايەتكە دەۋەت قىلغۇچى خۇددى مەنىسىنى چۈشەنمەي تاۋۇشىنى ۋە نىدانىلا ئاڭلايدىغان چاھارپايلارنى چاقىرغان ئادەمگە ئوخشايدۇ. (كاپىرلار ھەقنى ئاڭلاشتىن) گاستۇر، (ھەقنى سۆزلەشتىن) گاچىدۇر، (ھەقنى كۆرۈشتىن) كوردۇر، ئۇلار (ۋەز-نەسىھەتنى) چۈشەنمەيدۇ»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ھەق يولنى رەت قىلغان كاپىرلارنىڭ، ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئۇلارنى چاقىرىۋاتقان چاقىرىقىنىڭ خاراكتېرىنى چۈشەندۈرۈپ، بۇنى قوي-كالىلىرىنى چاقىرىۋاتقان پادىچىغا ئوخشىتىۋاتىدۇ. پادىچى قوي-كالىلىرىغا مەلۇم ئىشارەت ۋە سۆزلەرنى قىلغىنىدا، پادىلار شۇ ئىشارەت ۋە سۆزنىڭ مەنىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنگە ئوخشاش، كاپىرلارمۇ ھەم دەۋەتنىڭ نىشانىنى چۈشەنمەيدۇ.

پەيغەمبەرنىڭ ئىنسانلارغا قىلىۋاتقان دەۋىتى بىلەن پادىچىنىڭ قوي-كالىلىرىنى چاقىرىۋاتقان چاقىرىقلىرىنىڭ بىر ئورۇندىن باشقا نۇرغۇن تەرەپتە ئوخشاشلىقى بار. ئۇ بولسىمۇ پادىلار پادىچىنىڭ سۆزىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمەيدۇ. ئەمما ئىنسانلار پەيغەمبەرنىڭ سۆزىنى چۈشىنىدۇ. لېكىن پەيغەمبەرنىڭ دەۋىتىنى رەت قىلغانلارنىڭ شۇ قوي-كالىدىن ھېچبىر پەرقى

يـوق ئىكەنلىكىنـى ۋە بـىر نەرسـە چۈشـەنمەيدىغانلىقىنى ئايەتنىـڭ ئاخىرىـدا بـىزگە سـۇيەتلەپ: ﴿صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ﴾ **«(كـاپىرلار ھەقنـى ئاڭلاشـتىن) گاسـتۇر، (ھەقنـى سۆزلەشـتىن) گاچىـدۇر، (ھەقنـى كۆرۈشـتىن) كـوردۇر»** دېـگەن. ئۇلارنـڭ كـۆز، قـۇلاق ۋە تىللـرى ساغلام. لـېكىن بـۇ ئەزالـرى دىـن دەۋىتىنـى ئاڭلىغان ۋاقىتتا، ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلمايدۇ.

قـۇلاق ۋە كـۆز، ئاڭلىغـان ۋە كـۆرگەن نەرسـىنىڭ چۈشەنچىسـىنى مـېڭىگە يەتكۈزىـدۇ. بـۇ ئـارقىلىق كاللىمىزغـا پەيـدا بولغـان چۈشـەنچىلەر تىلمىـزدا ئىپادىلىنىـدۇ. ئـاڭلاش سۆزلەشـنىڭ ئالـدىنقى باسـقۇچى بولـۇپ، بىـر ئۇقـۇم ئـاڭلاش ئـارقىلىق زېھـنگە ئورۇنلىشـىپ، ئانـدىن تىـل ئـارقىلىق ئىپادىلىنىـدۇ. مەسـىلەن: ئىنگلىـز مۇھىتىـدا ياشـىغان ئەرەبنىـڭ بالىسـى، كىچىكىـدىن ئىنگلىـزچە ئاڭلىغاچقـا، ئېغىـزدىن ئىنگلىـزچە سـۆز چىقىـدۇ. شـۇڭا ئـاللاھ تائـالا ئـاۋۋال كـاپىرلارنى "صُمٌّ" «گـاس» دېـگەن. چـۈنكى ئـۇلار ئاڭلىيالمىغـان ئىـكەن، ئېنىقلا سۆزلىيەلمەيدۇ.

﴿فَهُـمْ لَا يَعْقِلُـونَ﴾ **«ئـۇلار ۋەز-نەسـىھەتنى چۈشـەنمەيدۇ»**. ئۇلارنـڭ تەپەككـۇرى بۇزۇلغـان بولـۇپ، ھەقىقەت ھەققىـدە ئويلانمايـدۇ. ئـاللاھ تائـالا بـۇ ھەقـىتە: ﴿إِنَّ فِي خَلْـقِ السَّـمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْـتِلَافِ اللَّيْـلِ وَالنَّهَـارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَـابِ﴾[1] «شۇبھىسـىزكى، ئاسـمانلارنىڭ ۋە زېمىننىـڭ يارىتىلىشـىدا، كـىچە بـىلەن كۈنـدۈزنىڭ نۆۋەتلىشـىپ تۇرۇشـىدا ئەقـىل ئىگىلـىرى ئۈچـۈن، ئەلـۋەتتە، روشـەن دەلىللـەر بـار» دېـگەن. بـۇلار كائىنـات ھەققىـدە ئويلانغـان بولسـا، دېيىلىۋاتقان ھەقىقەتلەر ئاز بولسىمۇ تەسىر قىلغان بولاتتى.

[1] سۇرە ئال ئىمران، 190-ئايەت

86-دەرس

سۈرە بەقەرە 172-ئايەت

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

«ئى مۇئمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ئەگەر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، ئاللاھقا شۈكۈر قىلىڭلار»

ئىلگىرىكى ئايەتتە ئاللاھ تائالا پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ يېمەك-ئىچمىكىنى پاكىزلاش ۋە ھالال يېيىش ھەققىدە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ «ئى ئىنسانلار!» دەپ ئومۇمىي خىتاب قىلغان بولسا، بۇ ئايەتتە: ﴿**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**﴾ **«ئى مۇئمىنلەر!»** دەپ خاس خىتاب قىلىۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالا: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ «ئى ئىنسانلار» دەپ خىتاب قىلغاندا، ئىنسانلارنى ئىمان مەسلىسىگە، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ «ئى مۇئمىنلەر!» دەپ خىتاب قىلغاندا بولسا، مۇئمىنلەرنى ھۆكۈم مەسلىسىگە قارىتىۋاتىدۇ. ئاللاھنىڭ ئادالىتى شۇكى، ئاللاھ ۋەزىپە-ھۆكۈملەرنى ئۆزىگە ئىشەنگەنلەرگە چۈشۈرىدۇ. بۇ ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مەسىلىنىڭ ئەكسى. چۈنكى ئىنسانلار ۋەزىپىنى ئۆزىنىڭ رەھبەرلىكىگە رازى بولغان ۋە

بولمىغانلارغا بېسىم بىلەن چۈشۈرۈۋېرىدۇ. ئەمما ئاللاھ تائالا ئۆزىگە ئىمان ئېيتقانلارغا ۋەزىپە چۈشۈرۈپ، قالغانلارغا چۈشۈرمەيدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ**﴾ **«بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار»** دېگەن سۆزى، مۇئمىنلەرنىڭ: «ئاللاھ تائالا بىزنى ياراتتى، بىزگە رىزىق بېرىدۇ» دېگەن ئېتىقادىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

﴿**وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ**﴾ **«ئەگەر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، ئاللاھقا شۈكۈر قىلىڭلار»**. مۇئمىنلەر «ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمەن» دېگەن ئىدىيە بولىدىكەن، ئاللاھقا ھەر دائىم شۈكۈر قىلىشى كېرەك.

سۈرە بەقەرە 173-ئايەت

﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

«ئاللاھ سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى، ئاللاھتىن غەيرىنىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلدى، كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. ھەقىقەتەن ئاللاھ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»

ئەرەب تىلىدا ئۆلۈك سۆزى "مَيِّت" ۋە "ميتة" دەپ، تەشدىدلىك ۋە تەشدىدسىز ئىككى خىل شەكىلدە قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن: ﴿فَسُقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَّيِّتٍ﴾[1] «يامغۇر بىلەن ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرىمىز» ۋە ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ﴾[2] «سەن ھەقىقەتەن ئۆلسەن، ئۇلارمۇ ھەقىقەتەن ئۆلىدۇ» دېگەن ئايەتلەردە تەشدىدلىك "مَيِّت" كەلمىسى قوللىنىلغان. ئەمدى: ﴿**إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ**﴾ دېگەن ئايەتتىكى "مَيْتَة" دەپ تەشدىدسىز شەكىلدە كەلسە، باشقىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلمەي، ئۆزى ئۆلۈپ قالغان جانلىقنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر "مَيِّتَة" دەپ تەشدىدلىك ئوقۇساق، «دۇنيادىكى

[1] سۈرە فاتىر، 9-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە زۈمەر، 30-ئايەت

جانلىقلار گەرچە ھازىر ھايات بولسىمۇ، ئەجىلى توشسا ھەممىسى ئۆلىدۇ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنسان ۋە ھايۋان بەدىنىدىكى مىكروبلانغان قانلار جىگەر، تال، بۆرەككە ئوخشاش ئەزالار بىلەن تازىلىنىپ، بەدەنگە قايتىدىن تارقىلىدۇ. ھايۋانلارنى بوغۇزلىغاندا، بەدەنىدىكى قانلار ئېقىپ چىقىپ كېتىپ، بىزگە پەقەت ساغلام گۆشىلا قالىدۇ. ھايۋانلار ئۆزى ئۆلۈپ قالغاندا بولسا، بەدىنىدىكى قان شۇ پېتى قالىدۇ. مەسىلەن: بىر توخۇنى ئۆلچەملىك بوغۇزلاپ، قانىنى ئاقتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنكى گۆشىنىڭ ھالىتى بىلەن، بوغۇزلانماي ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھالىتىنىڭ پۇرىقى، رەڭگى، ھەتتا تەمىگىچە ھەممىسى ئوخشىمايدۇ. شۇڭا كۆپىنچە دىنسىزلار، گەرچە شەرئىي شەكىلدە ئۆلتۈرمىسىمۇ، لېكىن قانىنى ئاقتۇرىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسىلەرنى ھارام قىلدى. ھېچكىمنىڭ بىر نەرسىنى، بىرەر سەۋەب كۆرسىتىپ تۇرۇپ، ئاللاھ نامىدىن ھارام قىلىش ھەققى يوق. ئاللاھنى «يارىتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق» دەپ ئېتىراپ قىلغان ئىكەنمىز، ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى «قىل» ۋە «قىلما»لارنىڭ ھېكمىتىنى بىلەيلى ياكى بىلمەيلى، ئىجرا قىلىشىمىز كېرەك. ئاللاھنىڭ «يېمەڭلار» دېگەن سۆزى بىزگە يېتەرلىكتۇر. مەسىلەن: توخۇ، قوي، كالا يارىتىلمىغان بولسا، بىز بۇلارنى بىلمىگەن ۋە بۇلار ھەققىدە ھېچنەرسىنى سورىمىغان بولاتتۇق. لېكىن ئاللاھ تائالا بۇلارنى يارىتىپ: «ئۆزى ئۆلۈپ قالغانلىرىنى يېمەڭلار» دېگەندە، «نېمىشقا؟» دەپ سوراش ھوقۇقىمىز بولمايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئاللاھنىڭ «يېمەڭلار» دېگىنى بىزنىڭ مەنپەئەتىمىز ئۈچۈندۇر. ئەگەر «ئاللاھنىڭ چەكلىشىدىكى سەۋەبىنى بىلسەك، ئاندىن يېمەيمىز» دېگەن ۋاقتىمىزدا، ئاللاھ تائالانىڭ ئىلاھلىقىنى ئېتىراپ قىلمىغان ۋە ئىمانىمىزنى سەۋەب ۋە

ئىللەتلەرگە گۆرۈگە قويغان بولىمىز. ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنى بۇ خىل سۆزنىڭ چىقىشىنى خالىمايدۇ.

﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ﴾ «ئاللاھ سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى ھارام قىلدى». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "أحل لكم ميتتان: السمك والجراد و الدمان: الكبد و الطحال" «سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ئىككى تۈرلۈك نەرسە ھالال: بېرى بېلىق، يەنە بېرى چېكەتكە. ئىككى خىل قان ھالال: بېرى جىگەر، يەنە بېرى تال» دېگەن. بىزنىڭ ئۆرپ-ئادىتىمىزدە بېلىق گۆش تۈرىگە كىرمەيدۇ. مەسىلەن: سىزگە بېرى «گۆش ئالغاچ كېلىڭ» دېگەن بولسا، ھەرگىزمۇ بېلىق گۆشىنى مەقسەت قىلمايدۇ. شۇڭا فىقھى كىتابلىرىمىزدا، «بىر ئادەم <گۆش يېمەيمەن> دەپ قەسەم قىلسا، بېلىق گۆشى يېسە قەسىمى بۇزۇلمايدۇ» دېيىلگەن. بۇ نۇقتىدىن ھەدىسكە ۋە ئۆرپ-ئادەتتىكى ئاتالغۇلارنىڭ ئۆز ئىچىگە ئېلىش دائىرىسىگە قاراپ، «ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ گۆشىنى ھارام قىلدى» دېگەن ئايەتنىڭ ئىچىگە بېلىقنى ئەكىرمەيمىز. چۈنكى بېلىقتا باشقا ھايۋانلارغا ئوخشاش قان يوق بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزى ئۆلۈپ قالسىمۇ يېسەك بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا قاننى ھارام قىلدى. چۈنكى قان ئىنسان بەدىنىدىكى مىكروبلارنى يۆتكەيدىغان سۇيۇقلۇق. بۇ نۇقتىدىن قاننىڭ قايسى تۈرى پايدىلىق، قايسى تۈرى زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلمەيمىز. لېكىن «جىگەر» بىلەن «تال» قان قېتىشمىسى بولۇپ، بۇنىڭدا قانداقى زەھەرلىك ماددىلار بولمىغاچقا، يۇقىرىدىكى ھەدىسكە تايىنىپ تۈرۈپ، ئۇلارنى ئايەتتىكى ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ قاتارىدىن چىقىرىۋالىمىز.

﴿وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ﴾ «سىلەرگە چوشقا گۆشى ھارام قىلىندى». كۈنىمىزدە پەن-تېخنىكا تەرەققىي قىلىپ، ئالىملار چوشقا گۆشىدە زور دەرىجىدە تاسما قۇرۇت ۋە ئىنسانغا زىيانلىق باشقا ماددىلارنىڭ بارلىقىنى ئېنىقلاپ چىقتى.

ئەممـا بـز مـۇئمىنلەر ئىنسـانغا ئـاللاھ تائـالادىنمۇ بەكـرەك كۆيۈنگۈچىنـك يوقلـۇقنى بىلگەنلىكىمـز ئۈچـۈن، چوشـقىنىڭ گۆشـىدە زىيـانلىق مـاددا بـارلىقى ئىسپاتلىنىشـتىن ئىلگـرىلا، چوشـقىنىڭ گۆشـىنى يېمـدۇق. مانـا بـۇ مۇئمىننـڭ سۈپىتىدۇر.

ئـاللاھ تائـالا قىلىشـىمىزنى چەكلىـگەن بەزى ئىشـلاردا، بـزگە نىسـبەتەن زىيـان بولماسـلىقى مـۇمكىن. ئـاللاھ تائـالا بەنـى ئىسـرائىلغا ئىلگـرى ھـالال قىلغـان نەرسـىلەرنى، كېيىن ئەدەپـلەش يۈزىسـىدىن ھـارام قىلغـان. بـۇ ھەقـتە قۇرئـان كەرىـم ئۇلارنـڭ ئەھـۋالىنى بايـان قىلىـپ: ﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ﴾[1] «يەھۇدىيلارنـڭ قىلغـان ھەقسـىزلىقلىرى (يەنـى زۇلمـى ۋە قىلغـان گۇنـاھلىرى) ئۈچـۈن، ئۇلارغـا (ئىلگـرى) ھـالال قىلىنغـان پـاكىز نەرسـىلەرنى ھـارام قىلـدۇق» دېـگەن. دېـمەك، قۇرئانـدا ھـارام قىلىنغـان نەرسـىلەرنى كـۆرگەن ۋاقتىمـىزدا، «چوقـۇم زىيـانلىق نەرسـىكەن» دەپ ئويلىماسلىقىمىز كېرەك.

﴿وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ﴾ «ئـاللاھتىن غەيرىنـڭ (يەنـى بۇتلارنـڭ) نـامى ئېيتىلىـپ بوغۇزلانغـان ھـايۋاننى يېيىشـنى ھـارام قىلـدى». ئـايەتتىكى "أُهِلَّ" ھـايۋاننى ئۆلتـۈرگەن ۋاقىتتـا، ئېغىـزدا ئاللاھنـڭ غەيرىنـڭ نـامىنى ئاتاشـنى كۆرسـىتىدۇ. بـۇ مـال-ۋارلانرنـى بىـزلەرگە يېـيىش ئۈچـۈن رىزىـق قىلىـپ، بويسـۇندۇرۇپ بەرگىنـى ئـاللاھ تائـالادۇر. بىـر غېـرىچ يىلانـدىن قـورقمىز-يـۇ، يىلانـدىن نەچـچە ھەسسـە چـوڭ بولغـان تـۆگىلەردىن قورقمـايمىز. چـۈنكى ئـاللاھ تائـالا ئـۇلارنى بـزگە بويسـۇندۇرۇپ بەرگەن. ئۇنـداق بولغـان ئىكەن، ئـۇ مـاللارنى نـېمە ئۈچـۈن ئاللاھنـڭ غەيـرىگە بوغـۇزلايمىز!؟ مـۇئمىنلەر قۇربـانلىق قىلىـپ، گۆشـىنى يېـيىش ئـارقىلىق ئاللاھقـا يېقىنلىشـىدۇ. ئەممـا كـاپىرلار قۇربانلىق قىلىپ، گۆشىنڭ ھەممىسىنى ئىلاھلىرىغا ئاتايدۇ.

[1] سۇرە نىسا، 160-ئايەت

بىز سەپەر ئۈستىدە ئاچلىقتىن ئۆلۈش خەۋپىگە دۇچ كەلگىنىمىزدە، يېنىمىزدا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسىدىن باشقىسى بولمىسا، ئۆلۈكنى يېسەك تېخى زىيان، ئۇنى يېمەي ئۆلۈپ كەتسەك تېخىمۇ چوڭ زىيان. بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا رۇخسەت بېرىلمىگەن بولسا، ئاچلىقتىن ئۆلگەن بولاتتۇق. ئەمما ئىلاھىي ئادالەت: ﴿**فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ**﴾ **«كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ»** دېگەن. بۇ ھالال دېگەنلىك بولمايدۇ. ئەمما كۆز ئالدىدا ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى يېيىشتىنمۇ چوڭ بولغان ئۆلۈم بولغاچقا، ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك دەرىجىدە يېيىش رۇخسەت قىلىنغان. ھالال رىزىق باشقىلارنىڭ ھەققىگە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالغىنىدا، بەزىدە ھارام بولىدۇ. مەسىلەن: چۆلدە كېتىپ بارغان ئىككى كىشىنىڭ بىرىدە ئۆزىنى ساقلاپ قالغۇدەك ئوزۇقلۇق بولسا، يەنە بىرى ئۆز ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئوزۇقىنى رۇخسەتسىز ئېلىۋېلىشى ھارام بولىدۇ. دېمەك، ئىمانىي نۇقتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۆلچەم «ئېھتىياج» دائىرىسىدە ۋە باشقىلارنىڭ ھەق-ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلغان شەكىلدە بولسا، گۇناھ بولمايدۇ.

﴿**إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ**﴾ **«ھەقىقەتەن ئاللاھ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»**. مەغپىرەت قىلىش ئۈچۈن، قىلىنغان گۇناھ بولۇشى كېرەك. ئۆزى ئۆلگەن نەرسىنى ۋە چوشقا گۆشىنى يېيىش ئەمەلىيەتتە ھارام، ئەمما ئاللاھ تائالا ھاياتقا خەۋپ يېتىدىغان ئەھۋال ئاستىدا، بۇ خىل ھارامنى يېيىشنىڭ گۇناھىنى ئەپۇ قىلدى.

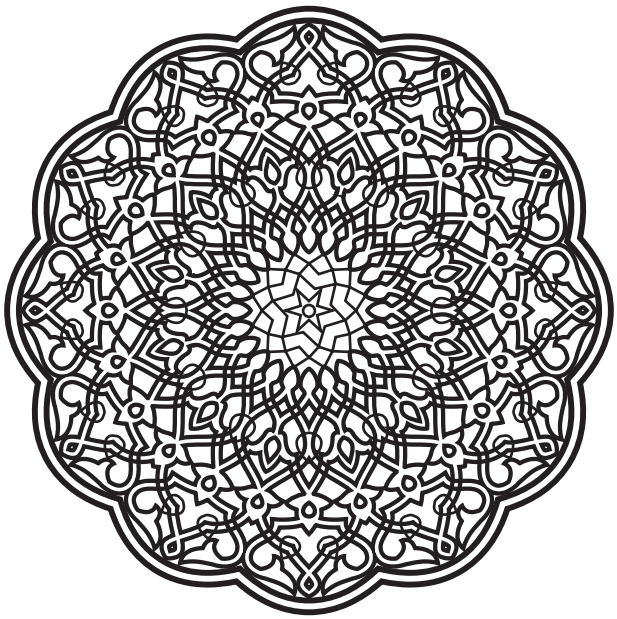

87-دەرس

سۈرە بەقەرە 174-ئايەت

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

«ئاللاھ كىتابتا نازىل قىلغان نەرسىلەرنى يوشۇرىدىغان ۋە ئۇنى ئازغىنە پۇلغا ساتىدىغانلارنىڭ قارنىغا يېگىنى پەقەت ئوتتۇر، قىيامەت كۈنى ئاللاھ ئۇلارغا سۆز قىلمايدۇ، ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىمايدۇ، ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ»

ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق بىرەر ھۆكۈمنى چۈشۈرۈشى، مەخلۇقاتلارنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرىنى رەتكە سېلىش ئۈچۈندۇر. ئاللاھ تائالا ئەھكام ۋە پەرىنسىپلار ئارقىلىق ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتنى كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ. يەنى، ھەر بىرىمىزنىڭ ئۈستىگە مەجبۇرىيەتلەرنى يۈكلەش ئارقىلىق، ھەق-ھوقۇقلىرىمىزنى قوغدايدۇ.

ئىنسانلار ئارىسىدا «ئالىمەن، ئەممىا بەرمەيمەن» دەيدىغان بىر تۈپ بولۇپ، بۇ خىل كىشىلەر ئاللاھ تائالانىڭ پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ئورتاق مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈن چۈشۈرگەن ئەھكاملىرىنى يوشۇرىدۇ ۋە

ئۆزگەرتىدۇ. بۇلارنىڭ ئەھكاملارنى يوشۇرۇشى، ئۇنىڭ زېمىندا تارقىلىشى ئۈچۈن چوڭ توسالغۇ بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن زېمىندا توقۇنۇش يۈز بېرىپ، ھاياتنىڭ رېتىمى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. ئۇ كىشىلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئەھكاملىرىنى ئاددىي ئويلاپ، ئۇنى دۇنيادىكى ئازغىنە مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن يوشۇرىدۇ ۋە ئاخىرىدا ئەڭ چوڭ زىيان تارتقۇچىلاردىن بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئاللاھنىڭ بېرىدىغانلىرى مەڭگۈلۈك، ئىنسانىنىڭ دۇنيادا ئېرىشكەن پايدىلىرى چەكلىك بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا چۈشۈرگەن ئايەتلەرنى يوشۇرۇپ، ئازغىنە مەنپەئەت بەدىلىگە سېتىۋەتكەنلەرنىڭ جازاسى، ئايەتتە: ﴿**أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ**﴾ **«ئۇلارنىڭ قارنىغا يېگىنى پەقەت ئوتتۇر»** دەپ تەسۋىرلەنگەن. نېمە ئۈچۈن بۇ ئورۇندا قورساق تىلغا ئېلىنغان؟ چۈنكى قورساق ئىنسانلار ئەڭ بېشىدا ئويلايدىغان ئورۇندۇر. بۇ ھەقتە رەسۇلۇللاھ: "الكافر يأكل في سبعة أمعاء، والمؤمن يأكل في معى واحد"[1] «كاپىر يەتتە ئۈچەيگە، مۇئمن بىر ئۈچەيگە يەيدۇ» ۋە "حسب ابن آدم لقيمات يقمن أوده"[2] «ئادەم بالىسى بېلىنى رۇسلىيالىغۇدەك يېمەكلىك يېسە بولىدۇ» دېگەن. مۇئمن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى نىشانلىرىغا يېتىش ئۈچۈن يەيدۇ. ئەممە كاپىر پەقەت ھاياتتا لەززەت ئېلىش ئۈچۈن يەيدۇ. ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان خاتالقلارنىڭ ھەممىسى لەززەتلىنىش ۋە قارننى تويغۇزۇش ئۈچۈن ئۆتكۈزگەن خاتالقلار بولغاچقا، جازامۇ شۇنىڭغا ئوخشاش قارنىغا ئوت تولدۇرۇش بىلەن بولىدۇ.

بۇ خىلدىكى ئىنسانلارنىڭ ئىككىنچى خىل جازاسى: ﴿**وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ**﴾ **«ئاللاھ تائالا ئۇلارغا سۆزلىمەيدۇ»**. بۇنى تۇرمۇشىمىزغا سېلىپ چۈشۈنۈپ باقساق، مېنىڭ «بىر ئادەمگە گەپ قىلمايمەن» دېگىنىم، مېنىڭ ئۇ ئادەمگە غەزەپلەنگەنلىكىمنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. ئىنسانىنىڭ باشقىلار

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان
[2] تىرمىزى رىۋايەت قىلغان

www.uyghurkitap.com

بىلەن سۆزلىشىشى دوستلىشىش ئۈچۈندۇر. «ئاللاھ ئۇنداق ئادەملەرگە سۆزلىمەيدۇ» دېگەنلىك، «ئاللاھ ئۇلارنى يامان كۆرىدۇ، غەزەپ قىلىدۇ» دېگەننى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ. رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ. قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ﴾[1] «ئۇلار ئېيتىدۇ: پەرۋەردىگارىمىز! بەتبەختلىكىمىز ئۈستىمىزدىن غالىب كېلىپ گۇمراھ قەۋم بولۇپ قالغان ئىدۇق. پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى دوزاختىن چىقارغىن (ئاندىن دۇنياغا قايتۇرغىن)، ئەگەر بىز (شۇنىڭدىن كېيىن) يەنە گۇناھ قىلساق، بىز ھەقىقەتەن زالىم بولۇپ قالىمىز. ئاللاھ ئېيتىدۇ: جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار، ماڭا سۆز ئاچماڭلار» دېگەن. ئىككى ئادەمنىڭ بىر-بىرىگە مۇھەببىتى كۈچەيگەنسىرى، ئارىسىدىكى پاراڭلىرى كۆپىيىدۇ ۋە پاراڭلىشىمۇ مۇھەببەتنى كۈچەيتىشنىڭ بىرخىل ۋاستىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا تۇر تېغىدا مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن: ﴿وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ﴾[2] «ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟» دەپ سوئال سورىغان. بىز بۇ ئايەتنى تېخىمۇ چۈشىنىش ئۈچۈن بىر مىسال ئالايلى. يېقىنىمىزنىڭ بالىسىنىڭ قولىدا بىر نەرسە بولسا، بىز ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلسەكمۇ، بالىنى ئەركىلىتىپ مۇھەببىتىمىزنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن: «بالام، قولۇڭىزدىكى نېمە؟» دەيمىز. دېمەك، ئاللاھ تائالا بىلىپ تۇرۇپ سوراش ئارقىلىق، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بولغان مۇھەببەت ۋە يېقىنلىقنى ئىپادىلىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالامۇ: «بۇ مېنىڭ ھاسام» دەپ ئاددىي جاۋاب بېرىشىنىڭ ئورنىغا، «بۇ مېنىڭ ھاسام، مەن ئۇنىڭغا تايىنىپ يول ماڭىمەن، قويلىرىمغا يوپۇرماقلارنى قېقىپ بېرىمەن ۋە باشقا ئىشلارغا ئىشلىتىمەن»

[1] سۈرە مۇئمىنۇن، 106 ~ 108-ئايەتلەر
[2] سۈرە تاھا، 17-ئايەت

دەپ تەپسىلىي جاۋاب بەردى. چۈنكى سۆزلەش مۇھەببەت ۋە يېقىنلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

رەسۇلۇللاھ: "ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة ولا يزكيهم ولا ينظر إليهم ولهم عذاب أليم: شيخ زانٍ، وملك كذاب، وعائل مستكبر"[1] «ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنى ياشىنىپ قالغان زىناخور، يالغانچى پادىشاھ ۋە تەكەببۇر كەمبەغەل قاتارلىق ئۈچ خىل كىشىگە سۆز قىلمايدۇ، قارىمايدۇ ۋە پاكلىمايدۇ. ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ» دېگەن. ئەگەر ياشلار ياشلىقى ئۇرغۇپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ زىنا قىلسا، بۇ ھەۋەسنىڭ كەينىگە كىرىپ ئېزىپ قالغانلىقى بولىدۇ. ئەمما ياشىنىپ قالغان ئادەمنىڭ ئىدىيەسىدە مەسىلە بولمىسا، ھەرگىزمۇ بۇ ئازغۇن يولغا كىرمەيدۇ. يالغانچى پادىشاھ ئۆزىنىڭ پۇقرالىرىغا يالغان ئېيتىدۇ. پۈتۈن ئادەملەر ئۇنىڭ قول ئاستىدا تۇرسا، ئۇنىڭ باشقىلاردىن قورقمىغان شارائىتتا يالغان ئېيتقانلىقى، ئۇ پادىشاھنىڭ ئەخلاقىنىڭ بۇزۇق ۋە رەزىل ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. كەمبەغەل ئادەمنىڭ ئائىلىسى ۋە بالىلىرى ئاچلىقتا قالسىمۇ، بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي، تەكەببۇرلۇقى سەۋەبىدىن باشقىلار بەرگەن نەرسىنى قوبۇل قىلمايدۇ. ھەتتا ئائىلىسى ۋە بالىلىرى ئۇ ئادەم سەۋەبلىك ھالاك بولىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھ تائالا بۇ ئۈچ خىل كىشىگە سۆز قىلمايدۇ.

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدا ئۇلارنىڭ سۆز قىلىش ۋە رەھمەتكە ئېرىشىش ئۈمىدلىرىنى يوققا چىقارغاندىن كېيىن، ئۇلارنى ھەرگىزمۇ گۇناھلىرىدىن پاكلىمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ: ﴿**وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ**﴾ **«ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىمايدۇ، ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ»** دېگەن. چۈنكى ئۇلار ئەڭ چوڭ خاتالىق بولغان ئاللاھنىڭ زېمىننى تەرتىپلەش

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان

ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئەھكاملىرىنى يوشۇرغان. ئۇلار بۇ ئەھكاملارنى يوشۇرۇش ئارقىلىق ئۆزىلا خاتالاشماستىن، بەلكى باشقا ئىنسانلارنمۇ ئازدۇرۇپ يولدىن چىقارغان. ئەگەر بىر ئادەم ئۆزى خاتالىق ئۆتكۈزۈپ، بۇ ئىشنى ئۆزى بىلەنلا قالسا، بىر كىشىلىك جازاغا تارتىلىدۇ. ئۇنداق بولماي خاتالىقنى باشقىلارغمۇ تارقاتسا، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن بارلىق ئادەمنىڭ جازاسىنى بىرلىكتە تارتىدۇ.

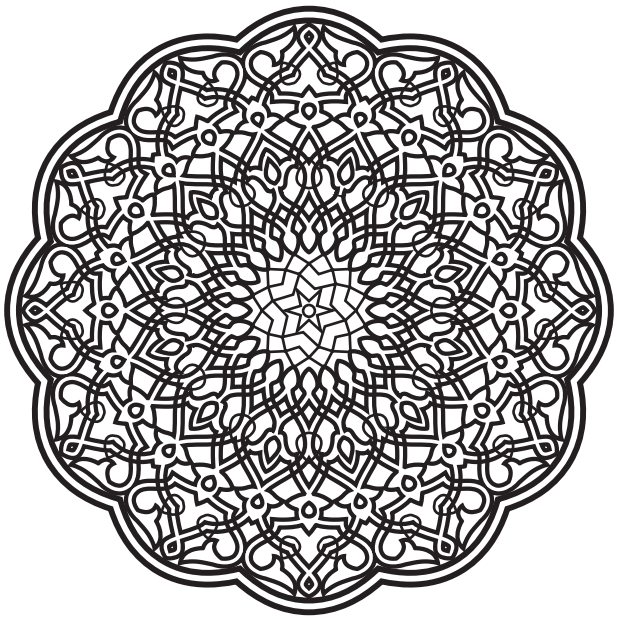

سۈرە بەقەرە 175-ئايەت

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ﴾

«ئەنە شۇلار ھىدايەتنى گۇمراھلىققا، مەغپىرەتنى ئازابقا تېگىشتى، ئۇلار دوزاخ ئازابىغا نېمىدېگەن چىدامليق!»

ئاللاھ كاپىرلارنى شۇنچە ئاگاھلاندۇرغان بولسىمۇ، ئۇلار ئۆزىنىڭ ئازغۇنلىقىدىن پەقەت قايتمىدى. ئۇلار بۇ دەرىجىدە ئازدىغانغا، جەھەننەمنىڭ ئوتلىرىغا بەك چىدامليقمىدۇ؟ ئايەتتە ئازابنىڭ پەۋقۇلئاددە ئېغىرلىقى بايان قىلىنىۋاتقان تۇرسا، ئۇلار يەنە ئىبرەت ئالمامدىغاندۇ؟ بىز ئېغىر جازانى كۆرگەن ۋاقتىمىزدا، ئۇنىڭ جىنايىتىگىمۇ كۆز تاشلىشىمىز كېرەك. بىز جىنايەتنى بىلمىسەك، جىنايەتچىگە ۋە جازانىڭ ئېغىرلىقىغا ئىچ ئاغرىتقىمىز كېلىدۇ. ئەگەر جىنايەتنى بىلسەك، ئۇلارغا بېرىلگەن جازانىڭ ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭمۇ شۇ جازاغا لايىق ئىكەنلىكىنى بىلمىز.

ئايەتنىڭ ئاخىرىدىكى: ﴿فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ﴾ **«ئۇلار دوزاخ ئازابىغا نېمىدېگەن چىدامليق!»** دېگەن ئىپادە، ئۇلارنىڭ ئازابنىڭ بۇنچە ئېغىرلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، خاتا يولدىن توختىمىغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارغا ئازابنىڭ ئېغىر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇنداق ئازاب ئاللاھنىڭ زېمىنىدە تەرتىپكە سېلىش ئۈچۈن چۈشۈرگەن ئەھكاملىرىنى بۇزۇپ، قالايمىقانچىلىق چىقارغان ۋە ھەقىقەتنى يوشۇرغان كاپىرلارغا بېرىلىدۇ.

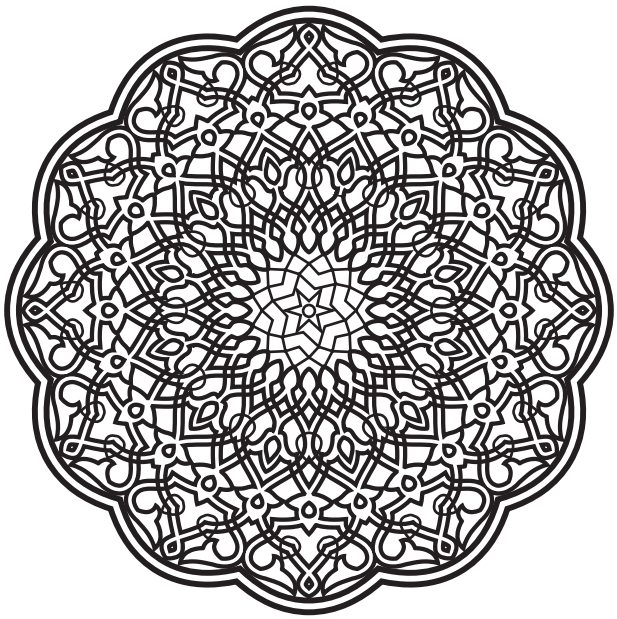

سۈرە بەقەرە 176-ئايەت

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾

«بۇ (قاتتىق ئازاب) شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەق كىتابنى (تەۋراتنى) نازىل قىلدى (ئۇلار تەۋراتتىكى نەرسىلەرنى يوشۇردى ۋە ئۆزگەرتىۋەتتى)، كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلغۇچىلار چوڭقۇر نىزادىدۇر»

ئۇلارغا شۇنچىلىك ئېغىر جازا بېرىلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، نېمە ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ يوللىرىدىن قايتمايدۇ؟ نېمە ئۈچۈن ھەقنى يوشۇرىدۇ؟ چۈنكى ئۇلار بۇ ئىشلارنى مەنپەئەتلىرىگە كاپالەتلىك قىلىش، باشقىلارنىڭ ئەمگىكى ئۈستىگە مال-دۇنياغا ئېرىشىش ئۈچۈن قىلىۋاتقان بولغاچقا، ھەقىقەت ئۇلارغا ھەرگىزمۇ ياقمايدۇ. ئەكسىچە ئۇلار ھەقىقەتكە قارشى چىقىدۇ. شۇڭا پايدا-مەنپەئەتلىرىنىڭ يوقىلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئازغۇن يوللىرىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا چۈشۈرگەن ئەھكاملارنىڭ ھەممىسى ھەقىقەت، ئۇلارنىڭ قىلىۋاتقانلىرى ئازغۇنلۇقتۇر. ھەقىقەت بىلەن ئازغۇنلۇق سۇ بىلەن ئوتقا ئوخشاش بىر-بىرى بىلەن كېلىشمەيدۇ.

﴿وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾ **«كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلغۇچىلار چوڭقۇر نىزادىدۇر»**. ئاللاھنىڭ كىتابى ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشقان كىشىلەر، ئىلاھىي مەنھەجدىن پەۋقۇلئاددە يىراقلىشىپ

كېتىدۇ. ئىلاھىي يولدا ئىختىلاپلىشىپ قالغانلار، ئازغۇنلۇق ۋە تالاش-تارتىشتا كېتىۋېرىدۇ. لېكىن توغرا-خاتانىڭ ھۆكۈمنى قىيامەت كۈنى ئاللاھ تائالا ئۆزى بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾[1] «ئاللاھ ھەقىقەتەن (قىيامەت كۈنى) ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ» دېگەن.

[1] سۇرە زۇمەر، 3-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

88-دەرس

سۈرە بەقەرە 177-ئايەت

﴿لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾

«سىلەرنىڭ كۈن چىققان ۋە كۈن پاتقان تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشۈڭلارنىڭ ئۆزىلا ياخشىلىق ئەمەس. بەلكى ئاللاھقا، ئاخىرەت كۈنىگە، پەرىشتىلەرگە، كىتابقا، پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش، ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش-ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، مۇساپىرلارغا، سائىللارغا ۋە قۇللارنىڭ ئازادلىققا ئېرىشىشىگە پۇل-مال ياردەم بېرىش، نامازنى ئوقۇش، زاكات بېرىش، ئەھدىگە ۋاپا قىلىش، يوقسۇزلۇققا، كېسەللىككە ۋە (ئاللاھنىڭ يولىدا قىلىنغان) ئۇرۇشقا بەرداشلىق بېرىش ياخشى ئەملىگە كىرىدۇ. ئەنە شۇلار (ئىمانىدا) راستچىللاردۇر، ئەنە شۇلار تەقۋادارلاردۇر»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈرگەن ۋاقىتتا، مۇناپىق ۋە يەھۇدىيلار ئاساسىي مەسىلىنى بىر تەرەپكە قايرىپ قويۇپ، مۇھىم بولمىغان نۇقتىلارنى قىزىق نۇقتىغا كۆتۈرۈپ چىقىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ دىققىتىنى چاچقان. ئاللاھ تائالا بۇ ئىشلارغا رەددىيە بېرىپ، مەسىلىنىڭ مېغىزىنى بۇ ئايەتتە بايان قىلىپ بەرگەن.

مۇسۇلمانلار بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراشقا بۇيرۇلغاندا، يەھۇدىي ۋە مۇناپىقلار بۇنى پۇرسەت بىلىپ، كىچىك ئىشنى ئاساسىي نۇقتىغا كۆتۈرۈپ غوۋغا چىقارغان. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار كەبىگە، يەھۇدىلار بەيتۇلمۇقەددەسكە، خرىستىيانلار مەشرىققە قارىغان. ئەھلى كىتاب بۇنىڭدىن: «ياخشىلىق ۋە دىننىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرىنى قىلىۋاتىمىز» دەپ پەخىرلىنەتتى. ئاللاھ تائالا يۇزىنى قىبلىگە قارىتىشتىن ئىبارەت ھېچقانداق جاپاسى يوق مەسىلىدە، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى ھەق يولدا كېتىۋاتقانداەك كۆرسەتمەسلىكىنى ۋە قىبلىنى ئۆزگەرتىشنى مەسىلىنىڭ نېگىزى قىلىۋالماسلىقنى تەكىتلىدى. ئەمەلىيەتتە ئەڭ مۇھىم بولغىنى، ئاللاھ تائالا بىر ئىشقا بۇيرۇغان ۋاقىتتا، ئۇنى چىن دىلدىن سۆيۈپ تۇرۇپ ئىتائەت قىلىش، تەقۋالىق قىلىش ۋە راستچىللىق قىلىشتۇر. ياخشىلىق چوڭ بىر مەسئۇلىيەت بولۇپ، بۇ يولدا كېتىۋاتقان ئادەم دەۋاسىدا راستچىل ياكى ئەمەسلىكىدە سىنىلىدۇ ۋە بۇ سىناق مەلۇم دەرىجىدە جاپا-مۇشەققەتلەر ئۇستىگە قۇرۇلغان بولىدۇ. مۇئمىن شۇ سىناقلاردىن ھالقىپ ئۆتۈش ئۈچۈن، گەرچە كۆڭلى تارتىپ تۇرسىمۇ قىلغۇسى بار نۇرغۇن ئىشلاردىن يېنىشى كېرەك. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ بىزدىن تەلەپ قىلغان ياخشىلىق ۋە ئىمانىنىڭ تەقەززاسى.

ئاللاھ تائالا ئايەتتە "الْبِرَّ" «ياخشىلىق» سۆزىنى تىلغا ئالغان. لوگىكىدا «ياخشىلىق» سۆزى «ئۇقۇم» ھېسابلىنىدىغان بولغاچقا، «پالانى ياخشىلىق ئادەم» دەپ، كىشىنى «ياخشىلىق» بىلەن سۈپەتلىيەلمەيمىز.

www.uyghurkitap.com

سۈپەت ۋۇجۇتتىن ئايرىم سانىلمىغان نەرسە ھېسابلىنىدۇ. ئەمما شۇ سۈپەت ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەن ۋاقىتتا، ئىنسان شۇ سۈپەتنىڭ ئۆزىگە ئايلىنىدۇ. مەسىلەن: «مەن ئادىل» دېگەن ۋاقىتمدا، ئادالەت سۈپىتى بىلەن سۈپەتلەنگەن بولىمەن. ئەمما «مەن ئادالەتنىڭ ئۆزى» دېگىنىمدە، ئادالەت ۋۇجۇدۇمغا سىڭىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. دېمەك، ياخشىلىق بىزنىڭ سۈپىتىمىز بولۇپلا قالماي، ۋۇجۇدىمىزغا سىڭىپ كېتىشى كېرەكلىكىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا "الْبِرَّ" «ياخشىلىق» دېگەن ئۇقۇمنى ئىشلەتكەن.

﴿وَلَـٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ﴾ **«بەلكى ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش ياخشى ئەملەگە كىرىدۇ»**. ئۆزىنى تۇغرا يولدا دېگەنلەرگە نىسبەتەن، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىش ئىمانىنىڭ ئەڭ يۇكسەك تەرىپىدۇر. بۇنىڭدىن كېيىن: ﴿وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ **«ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىش (ياخشى ئەملەگە كىرىدۇ)»** دېگەن. ئاللاھقا ئىشىنىش بىلەن ئاخىرەتكە ئىشىنىش بىر تۈردىكى ئىش ئەمەس، چۈنكى ئاۋۋال ئاللاھقا، ئاندىن ئاللاھ بەرگەن خەۋەرگە قاراپ تۇرۇپ ئاخىرەتكە ئىشىنىمىز. ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن: ﴿وَالْمَلَائِكَةِ﴾ **«مالائىكىلەرگە ئىمان ئېيتىمىز»**. بۇلارنىڭ ھەممىسى غەيبىي مەسىلە بولغاچقا، ئىنسانىنىڭ ئىدراكى بۇلارنى بىلەلمەيدۇ. ئەملىيەتتە ئەقىدە كۆز ئالدىمىزدىكى رېئال نەرسىگە بولمايدۇ. بەلكى ئىنسان ئىدراكىدىن ھالقىغان غەيبىي نەرسىگە باغلىنىپ، ئۇنىڭدىن ئاجراپ كەتمەسلىكنى كۆرسىتىدۇ.

ئىمان - ئاللاھقا، ئاخىرەتكە، مالائىكىلەرگە، كىتابقا، پەيغەمبەرلەرگە ۋە ئاللاھ خەۋەر بەرگەن پۈتۈن نەرسىلەرگە ئىمان ئېيتىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. «كىتاب» بىلەن «پەيغەمبەر»لەر غەيب ئەمەس، چۈنكى قۇرئان كۆز ئالدىمىزدا بار، پەيغەمبەرلەر ھەققىدە بىزگە ئىشەنچلىك خەۋەرلەر يېتىپ كەلگەن. بۇ ئىككىسى غەيب بولمىغان بىلەن، ئاللاھنىڭ كىتابىنى

چۇشۇرگەنلىكى ۋە ئىنسانىنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىنىڭ ئۆزى غەيبتۇر.

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدىكى غەيبىي ئىشلارغا ئىمان ئېيتىشتىن ئىبارەت ئەقىدە مەسلىسىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ئىنسانلارنىڭ زېمىنىدىكى ھايات رېتىمنى ئۆزى چۇشۇرگەن تەلىمات بويىچە داۋام قىلىشى ئۈچۈن، ئىمان ۋە ئەقىدە مەسلىسىدىن دۇنياۋى مەسىلىگە يۆتكىلىپ: ﴿**وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ**﴾ **«ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن مال-مۈلۈك سەرپ قىلىش»** دېدى. مۇئمن مەلۇم ئىقتىسادقا ئىگە بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئىشلىتىشكە تېگىشلىك ياخشى يوللارغا سەرپ قىلىدۇ. ئايەتتىكى "الْمَال"، كۆپىنچە ھالدا پۇلنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرىدۇ. ئەمەلىيەتتە قىممىتى بار، پۇلغا ئايلاندۇرغىلى بولىدىغان ھەرقانداق نەرسە «مال» ھېسابلىنىدۇ.

سەرپ قىلىش - قىلۋاتقان ياخشىلىقنى سۆيۈپ تۇرۇپ سەرپ قىلىش ۋە مالالارنى ياخشى كۆرسىمۇ، نەپسىدىن كېچىپ سەرپ قىلىشتىن ئىبارەت ئىككى خىل بولىدۇ. بۇ ھەقىتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا﴾[1] «ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ» ۋە يەنە: ﴿لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾[2] «ياخشى كۆرگەن نەرسىلەردىن سەرپ قىلمىغۇچە ھەرگىز ياخشىلىققا (يەنى جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر» دېگەن. لېكىن يۇرىكى سىقىلىپ تۇرۇپ مال سەرپ قىلىشنى ئاللاھ تائالا ئەيىبلەپ: ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ﴾[3] «ئۆلار ئۆزلىرى يامان كۆرىدىغانىنى ئاللاھقا مەنسۇپ قىلىدۇ» دېگەن.

[1] سۋرە ئىنسان، 8-ئايەت
[2] سۋرە ئال ئىمران، 92-ئايەت
[3] سۋرە نەھل، 62-ئايەت

﴿ذَوِي الْقُرْبَىٰ﴾ **«تۇغقانلىرىغا (سەرپ قىلىدۇ)»**. كىشى ئىشلەپ ئۆزىنى تولۇق قامداپ بولغاندىن كېيىن، قېيىن كۈندە قالغان تۇغقانلىرىنى يوقلاپ ياخشىلىق قىلىپ تۇرۇشى كېرەك. ئەمەلىيەتتە مۇئمىن ھەممە ئادەم بىلەن تۇغقاندۇر. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر ھېكايە بار. مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپە ۋاقتىدا، ئىشك باقارى كېلىپ: «سىلىنى بىر قېرىنداشلىرى ئىشك ئالدىدا ساقلاۋاتىدۇ» دېگەندە، ئۇ: «سەن مېنىڭ قېرىنداشلىرىمنى تونۇمامتىڭ؟ دەرھال كىرگۈز» دەپ بۇيرۇق قىلىدۇ. ئۇ كىشى كىرگەندىن كېيىن، مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «سەن مېنىڭ قايسى قېرىندىشىم؟» دېۋىدى، ھېلىقى كىشى: «مەن ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن بولغان قېرىندىشىڭ» دەپ جاۋاب بەرگەن. مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇ كىشىنىڭ سۆزىدىن تەسىرلىنىپ، سورىغان نەرسىسىنى بېرىپ سىلە-رەھىم قىلغان. تەبئىيكى، «ھەممە كىشى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلىرى» دېگەن نۇقتىدىن، پۈتۈن ئىنسانلار بىر-بىرىگە سىلە-رەھىم قىلىپ بولالمايدۇ. لېكىن نەسەب جەھەتتىن ئۇلىشىدىغان قېرىنداشلارغا سىلە-رەھىم قىلالمامدۇ؟ تەبئىيكى قىلالايدۇ. مۇئمىننىڭ ئىمانى، قېرىنداشلىرى ئاچ ھالەتتە تۇرسا، ئۆزى بايباشات ياشاشقا يول قويمايدۇ.

ئاللاھ تائالا ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا كېپىللىكىنى يولغا قويۇپ، ياخشىلىق ۋە ئىقتىسادنى ئومۇمىي جەمئىيەتكە تارقىتىش نۇقتىسىدىن، ئائىلە مۇناسىۋىتىنى بەرپا قىلدى. ئەر-ئايالدىن باللار ۋە بۇ باللاردىن نەۋرىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، تۇغقانلىق مۇناسىۋىتى شەكىللەنگەن بىر جەمئىيەت ھاسىل بولىدۇ. نىكاھلىنىش كىشىلەرنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتە بىر-بىرىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن ئېلىنغان بىرىنچى قەدەمدۇر. ئائىلىسىز ھاملىدار بولغاندا، ھاملىنى چۈشۈرۈۋېتىش ياكى بالىنى تاشلاپ قېچىش ئەھۋاللىرى كېلىپ چىقىدۇ. نەتىجىدە بالىنىڭ ئىگىسى چىقماي، جەمئىيەتتە ھېچقانداق تۇغقانلىق ئالاقىسى يوق ھالەتتە ياشايدۇ. بۇنىڭ

نەتىجىسىدە جەمئىيەتتە بۇزۇلۇش ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. جەمئىيەتنىڭ پاكىز، مۇناسىۋەتلەرنىڭ مۇستەھكەم، ھەر ئىشنىڭ كاپالەتكە ئىگە بولۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا نىكاھتىن ئىبارەت پاكىز مۇناسىۋەتنى تەشەببۇس قىلىدۇ. بۇ ئارقىلىق شەكىللەنگەن تۇغقانلارنىڭ تۇرمۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ﴿ذَوِي الْقُرْبَىٰ﴾ «تۇغقانلىرىغا (سەرپ قىلىش)» تەلىماتى كەلگەن.

ئاللاھ تائالا: ﴿**وَالْيَتَامَىٰ**﴾ «**يېتىم**»لەرگە ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇۋاتىدۇ. دادىسى ئۆلۈپ كەتكەن، بالاغەت يېشىغا يەتمىگەن بالىلار «يېتىم» دېيىلىدۇ. بۇلار جەمئىيەتتىكى زاپاس ئىقتىسادنىڭ سەرپ قىلىنىدىغان ئورۇنلىرىدىن بىرىدۇر.

﴿**وَالْمَسَاكِينَ**﴾ «**مىسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىڭلار**». بۇ سۆزنىڭ يىلتىزى، «جىمىپ قالغان، تۇرۇپ قالغان» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. يەنى، بارار جايى، تۇرالغۇسى، يېمەك-ئىچمىكى يوق ئادەم مىسكىن بولىدۇ. ئۆلىمالار "مسكين" «مىسكىن» بىلەن "فقير" «پېقىر»نىڭ پەرقىنى ئايرىشتا ھەرخىل ئوخشىمىغان پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. بىر قىسىم ئۆلىمالار "مسكين"نى ھېچنېمىسى يوق، "فقير"نىڭ ئازراق بىر نەرسىسى بولسىمۇ، ئۆزىگە يەتمەيدۇ، دېگەن شەكىلدە چۈشەندۈرگەن. يەنە بىر قىسىم ئۆلىمالار "مسكين"نىڭ ئازراق بىر نەرسىسى بار، لېكىن ئۆزىگە يەتمەيدۇ، "فقير"نىڭ ھېچنېمىسى يوق دەپ چۈشەندۈرگەن. گەرچە ئىختىلاپ بولسىمۇ، لېكىن قۇرئاندا ئىككىلى خىل كىشىگە ياخشىلىق يوللىرىغا خەجلىنىدىغان پۇل-ماللاردىن نېسىۋە ئۈلەشتۈرۈلگەن.

﴿**وَابْنَ السَّبِيلِ**﴾ «**مۇساپىرلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار**». ئەمەلىيەتتە بۇ سۆز «يولنىڭ بالىسى» دېگەن مەنىدە بولۇپ، سەپەردە مال-مۈلۈكلىرىدىن ئايرىلىپ، يولدىن باشقا پاناھلىنىدىغان ھېچنېمىسى قالمىغان ئادەمنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلغان. بۇ ئادەمنىڭ قېينىچىلىقتىن قۇتۇلۇپ،

www.uyghurkitap.com

ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ھىمايىسىدە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارغىمۇ زاپاس ئىقتىسادتىن بېرىلدۇ.

﴿وَالسَّائِلِينَ﴾ **«بىر نەرسە سوراپ كەلگەنلەر»**. بىر قىسىم كىشىلەر تىلەمچىلىكنى كەسىپكە ئايلاندۇرۇۋالغان. لېكىن ئالدىمىزغا سوراپ كەلگەن كىشىلەرگە بېرىشىمىز كېرەك. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "أَعْطُوا السَّائِلَ وَإِنْ جَاءَ عَلَى ظهر فَرَسٍ"[1] «سوربغۇچى ئات ئۈستىدە كەلسىمۇ بېرىڭلار» دېگەن. بەلكىم راستىنلا تىلەمچىلىكنى كەسىپ قىلۋالغان بولسا، شۇ بىر قېتىملىق بېرىشىمىز سەۋەبلىك، قىلۋاتقان ئىشىدىن يېنىپ قېلىشى مۇمكىن. دېمەك، بېرىپ خاتالاشقانلىق، بەرمەي خاتالاشقاندىن ياخشىدۇر.

﴿وَفِي الرِّقَابِ﴾ **«دۇشمەنلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغانلار»**، ئىقتىسادي جەھەتتە يۆلەشكە تېگىشلىك كىشىلەرنىڭ بىرىدۇر. ئايەتتىكى "رِقَابِ" دېگەن سۆز «بويۇن، گەدەن» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. بويۇننىڭ ئېگىلىشى ئىنساننىڭ باشقىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشىنى ئىپادىلەيدىغان بولغاچقا، قۇرئاندا مۇشۇ خىل شەكىلدە كەلتۈرگەن. مەسىلەن: ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ فَكُّ رَقَبَةٍ﴾2 «داۋان ئېشىشنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەتتىڭ؟ (داۋان ئېشىش دېگەن) قۇل ئازاد قىلماقتۇر» دېگەن ئايەتتىكى قۇل ئازاد قىلىش، «بويۇننى ئازاد قىلىش» دەپ ئىپادىلەنگەن.

﴿وَأَقَامَ الصَّلَاةَ﴾ **«نامازنى بەرپا قىلغۇلار»**. نامازنى شەرئەت تەلەپ قىلغان شەكىلدە ئۆز ۋاقتىدا، شەرتلىرى بىلەن ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىپ، مۇكەممەل شەكىلدە ئورۇندىغان كىشى، ياخشىلىق قىلغانلار قاتاردا بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئايەتنىڭ ئاخىرىدا ياخشىلىق يوللىرىنىڭ قاتارىدىن: ﴿وَآتَى الزَّكَاةَ﴾ **«زاكاتنى بېرىش»** دەۋاتىدۇ. يۇقىرىدىكى: ﴿وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ

[1] ئىمام مالىكنىڭ «مۇۋەتتا» دېگەن كىتابىدا رىۋايەت قىلىنغان
[2] سۈرە بەلەد، 12، 13-ئايەت

حُبِّـهِ ذَوِي الْقُـرْبَىٰ وَالْيَتَـامَىٰ وَالْمَسَـاكِينَ وَابْـنَ السَّـبِيلِ وَالسَّـائِلِينَ وَفِي الرِّقَـابِ﴾ «ئـاللاهنى سـۆيۈش يۈزسـدىن خـش-ئەقرىبالارغـا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، مۇساپىرلارغا، سائىللارغا ۋە قۇللارنىڭ ئازادلىقىغا ئېرىشىشىگە پۇل-مال يارىدىم بېرىش» دېگەن ئايەتتە، بىر قانچە تۈرلۈك كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش بىلەن زاكات بېرىش بىر ئورۇندا كەلگەن بولسىمۇ، بۇلار ئايرىم-ئايرىم مەسىلىلەردۇر. چۈنكى زاكات بېرىش پەرز بولۇپ، بۇنىڭ سەرپ قىلىنىدىغان ئورنى ھەققىدە قۇرئان سەككىز ئورۇننى تىلغا ئالغان. يۇقىرىدا تىلغان ئىلىنغان بېشى تۇغقانلىرىغا يارىدىم بېرىشتىن تارتىپ ئاخىرى قۇل ئازات قىلىشقىچە ھەممىسى ئېھسان بابىدىن بولۇپ، كىشى ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىش ئۈچۈن قىلغان ھەرقانداق ئىبادەت ئېھسان ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «ئىقتىسادتا زاكاتتىن باشقا ھەق بارمۇ؟» دەپ سورالغىنىدا، بۇ يۇقىرىكى ئايەتنى ئوقۇپ بەرگەن. دېمەك، يۇقىرىدىكى پۇل خەجلەش تەكىتلەنگەن ئورۇنلار زاكاتتىن سىرتقى ئىشلاردۇر.

ئاللاھ تائالانىڭ يۇقىرىدىكى ئىشلارنى ياخشىلىق بابىدا ئەكىلىپ، ئاندىن «پۇل خەجلە» دېمەستىن «ماڭا قەرز بېرىڭلار» دېگەن ئىپادە بىلەن: ﴿مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً ۚ وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾[1] «كىمكى ئاللاھقا قەرزىي ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل-مېلىنى خۇشاللىق بىلەن سەرپ قىلىدىكەن)، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەچچە ھەسسە كۆپ قايتۇرىدۇ. ئاللاھ (سىناش ئۈچۈن، بەزى كىشىلەرنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدۇ، (بەزى كىشىلەرنىڭ رىزقىنى) كەڭ قىلىدۇ، (قىيامەت كۈنى) ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر» دېگەن. ئاللاھ تائالا ساڭا ئېھتىياجىدىن ئارتۇق مالنى بېرىپ، شۇ مالغا ئېھتىياجلىق ئىنسانلارنى ياراتقىنىنىڭ ئۆزى، سېنىڭ نېئمەت ساھىبى

[1] سۇرە بەقەرە، 245-ئايەت

ئىكەنلىكىڭنىڭ ئىسپاتىدۇر. ئەگەر ئاللاھ تائالا ھەممە كىشىنىڭ ئەھۋالىنى باراۋەر قىلغان بولسا، ھېچكىمنىڭ ھېچكىمگە ئېھتىياجى چۈشمىگەن ۋە ئىنسانلار بىر-بىرى بىلەن مۇناسىۋەت ئورناتمىغان بولاتتى. بىر كىشى يەنە بىرىگە قەرز بەرسە، بۇ ئىككىيلەننىڭ ئوتتۇرىدىكى مۇناسىۋەت باغلىنىدۇ. قەرز ئالغۇچى قەرز بەرگۈچىگە ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆزىنى قەرز ئالغۇچى ئورنىغا چۈشۈرۈپ تۇرۇپ، ئىنسانىنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ۋە ئېھسان قىلىشنىڭ بۇيۇك ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن.

ئايەتتە سۆزلەنگەن ياخشىلىقلاردىن يەنە بىرى: ﴿**وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا**﴾ **«ئەھدە قىلسا ئۇنىڭغا ۋاپا قىلىش»** بولۇپ، كىشىلەر ۋەدىلەشكەن بولسا، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشى كېرەك.

﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ﴾ «يوقسۇزلۇققا، كېسەللىككە ۋە (ئاللاھنىڭ يولىدا قىلىنغان) ئۇرۇشقا بەرداشلىق بېرىش» دېگەن ئايەتتىكى "الصَّابِرِينَ" دېگەن سۆز، ئۇيغۇرچىدىكى «سەبىر قىلىش»تىن كەڭرەك مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسان ئاللاھقا ئىمان ئېيتىش بىلەن، پۈتۈن ھايات پروگراممىلىرى ئۆزگىرىدۇ. ئايەتتە بايان قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى بىزدىن مەلۇم دەرىجىدە تىرىشچانلىق تەلەپ قىلىدۇ. ئايەت باشتىن باشلاپ «باش كېلىش» ھالىتىدە كەلگەن. ئەمما ﴿وَالصَّابِرِينَ﴾ دېگەن ئورۇنغا كەلگەندە، ئايەتنىڭ گرامماتىكىلىق قۇرۇلمىسى ئۆزگىرىپ، «چۈشۈم كېلىش» ھالەتتە كەلگەن. بۇنداق كېلىش ئەرەب تىلىدا بۇ جۈملىنىڭ ئالاھىدە ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇنىڭدىن ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشتىن تارتىپ، ئاخىرى ئەھدىگە ۋاپا قىلىشقىچە ھەممىسىدە، ﴿وَالصَّابِرِينَ﴾ «سەبىر قىلغۇچىلار»نىڭ دەرىجىسىنىڭ ئارتۇقلىقىنى بىلەلەيمىز. چۈنكى بۇ يولدا قىلغۇمىز بار ئىشلارنى قىلالمايمىز، قىلغۇمىز يوق ئىشلارنى قىلمىز. تەستە تاپقان پۇللىرىمىزنى ياخشىلىق

يوللىرىغا خەجلەيمىز. سوغۇقلاردا يوتقاندىن چىقىپ نامازغا ئوقۇيمىز. دەل مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىنى سەبىر قىلغۇچىلار قىلالايدۇ. چۈنكى ئىنسان جاپا-مۇشەققەتكە چىدىمىغان ۋاقتتا، يۇقىرىدىكى ئىشلارنىڭ ھېچبىرىنى قىلالمايدۇ. بۇ نۇقتىدىن سالىھلاردىن بولۇشىمىز ۋە دىن يولىدا مۇستەھكەم مېڭىشىمىز ئۈچۈن، ئىقتىسادىي جەھەتتىكى قىينىچىلىقلارغا سەبىر قىلىش، ئاغرىپ قالغاندا ۋايسىماسلىق ۋە جەڭنىڭ جاپاسىغا بەرداشلىق بېرىش روھىنى يېتىلدۈرۈشىمىز كېرەك.

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدىكى ياخشىلىق سۈپەتلەرنىڭ ھەممىنى ئۆزىدە مۇجەسسەملىگەن كىشىلەرنى: ﴿**أُولَـٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا۟ ۖ وَأُولَـٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ**﴾ **«ئەنە شۇلار (ئىمانىدا) راستچىل ئادەملەردۇر، ئەنە شۇلار تەقۋادار ئادەملەردۇر»** دەپ سۈپەتلىگەن. ئۇلار ئېغىزدا دېگەن سۆزى بىلەن ئەمەلىيىتى ئۇدۇل كەلگەن، ئاللاھ بىلەن ئىمان توختامى تۈزۈپ، قىلغان توختامغا ئەمەل قىلغانلار، ئىشنى ئاخىرىغا ئېلىپ چىققانلار ۋە ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ساقلىنىدىغانلاردۇر.

89-دەرس

سۈرە بەقەرە 178-ئايەت

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى ۖ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ ۚ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ۗ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۗ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

«ئى مۇئمىنلەر! ئۆلتۈرۈلگەنلەر ئۈچۈن قىساس ئېلىش سىلەرگە پەرز قىلىندى، ھۆر ئادەم ئۈچۈن ھۆر ئادەمدىن، قۇل ئۈچۈن قۇلدىن، ئايال ئۈچۈن ئايالدىن قىساس ئېلىنىدۇ. قاتىل ئۈچۈن (دىنىي) قېرىنداشى تەرىپىدىن بىرنەرسە كەچۈرۈم قىلىنسا (ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسى قاتىلدىن دىيەت ئېلىشقا رازى بولۇپ قىساس ئېلىشتىن ۋاز كەچسە، جىنايەتچىدىن دىيەتنى) چىرايلىقچە تەلەپ قىلىشى لازىم، (جىنايەتچىمۇ دىيەتنى) ياخشىلىقچە (كېچىكتۈرمەستىن، كېمەيتىۋەتمەستىن تولۇق) بېرىشى لازىم. بۇ (ھۆكۈم) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە بېرىلگەن) يېنىكلىتىشتۇر ۋە رەھمەتتۇر. شۇنىڭدىن (دىيەتنى قوبۇل قىلغاندىن) كېيىن، چېكىدىن ئېشىپ كەتكەن (قاتىلنى ئۆلتۈرگەن) ئادەم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ»

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى﴾ **«ئى مۇئمىنلەر! ئۆلتۈرۈلگەنلەر ئۈچۈن قىساس ئېلىش سىلەرگە پەرز قىلىندى».** ئەرەب تىلىدا "عليكم" «سىلەرنىڭ ئۈستىڭلاردىكى مەجبۇرىيەت» دېگەننى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. كېيىنكى: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ﴾[1] «ئەقىل ئىگىلىرى! سىلەرگە قىساستا ھاياتلىق بار» دېگەن ئايەتتىكى "لكم" «ھەق-ھوقۇق ۋە ئېرىشىدىغان پايدا-مەنپەئەت»نى كۆرسىتىدۇ.

﴿الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ﴾ **«ھۆر ئادەم ئۈچۈن ھۆر ئادەمدىن، قۇل ئۈچۈن قۇلدىن، ئايال ئۈچۈن ئايالدىن قىساس ئېلىنىدۇ».** دۇنيادا مۇستەقىل ياشايدىغان، ھېچقانداق ئادەمگە باغلانمىغان ئىنسان ھۆر دېيىلىدۇ. ئايەتنىڭ كۆرۈنىشىگە قارىساق، ھۆر ئادەم ھۆر ئادەمنىڭ باراۋىرىدە، قۇل قۇلنىڭ باراۋىرىدە، ئايال ئايالنىڭ باراۋىرىدە قىساس ئېلىش ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقى دېيىلگەن. بۇنىڭدىن ھۆر ئادەم قۇلنى، ئەر ئايالنى ئۆلتۈرۈپ قالسا، «ھۆر ئادەم قۇلنىڭ باراۋىرىگە، ئەر ئايالنىڭ باراۋىرىگە ئۆلتۈرۈلمەيدۇ» دېگەندەك بىر ئىپادە چىقىپ قالىدۇ. ھەم بۇ خىل قاراشنى كۈچلەندۈرىدىغان ئۆلىمالار ھازىرمۇ بار. لېكىن شەئراۋىنىڭ قارىشىچە، «ھۆر ھۆرنىڭ باراۋىرىدە، قۇل قۇلنىڭ باراۋىرىدە، ئايال ئايالنىڭ باراۋىرىدە» دېگەن ئايەت باشقا بىر ئەھۋالنى ئىپادىلەيدۇ. ئەينى زامانلاردىكى بەزى ئەرەب رايونلىرىدا جەمئىيەتنىڭ تەبىقە پەرقى ئېنىق ئايرىغلىق ئىدى. مەسىلەن: بىر قەبىلىدىكى كاتتا بىر كىشىنى، باشقا قەبىلىدىكى ئادەتتىكى بىر ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويسا، ئۇ كاتتا كىشىنىڭ تۇغقانلىرى بىر ئادەمنىڭ ئورنىغا قارشى تەرەپتىن بىر قانچە ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋېتەتتى. ياكى «ئۆلتۈرۈلگەن ئادەم بىزنىڭ قەبىلىدىكى كاتتا ئادەم ئىدى، بىزمۇ سىلەرنىڭ قەبىلىدىن كاتتا ئادەمنى ئۆلتۈرىمىز» دەپ، قاتىلنى تاشلاپ قويۇپ باشقا ئادەمنى ئۆلتۈرىدىغان ۋە باشقا يوللار بىلەن ئىنتىقام

[1] سۋرە بەقەرە، 179-ئايەت

ئېلىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىدىغان ئەھۋاللار بار ئىدى. ئاللاھ تائالا بۇ ئىشلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، مەسىلىنى كەسكىن شەكىلدە ھەل قىلىپ: «ھەددىگلاردىن ئېشىپ قىساس ئېلىشىگلار توغرا ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن ھۆر ئادەم ھۆر ئادەمنىڭ باراۋىرىدە، قۇل قۇلنىڭ باراۋىرىدە، ئايال ئايالنىڭ باراۋىرىدە قىساس ئېلىنىدۇ» دېگەن. تەبىئىكى ھۆر، قۇل، ئايال دەپ تىلغا ئېلىش، تۈركە ئايرىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى كىم ئۆلتۈرۈلسە باراۋەر شەكىلدە قاتىللىق قىلغان شۇ كىشى ئۆلتۈرۈلىشى ئۈچۈن دېيىلگەن. يەنى، ئۆلگۈچى ۋە ئۆلتۈرۈلگۈچى كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بىر جانغا قاتىلنىڭ بىر جېنى ئېلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن كەلگەن.

بىز يۇقىرىدىكى مەزمۇنغا ئوخشاش يەنە بىر ئايەتكە قاراپ باقساق، بۇ تېخىمۇ مۇئەييەنلىشىدۇ. ئاللاھ تائالا: ﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفْسَ بِٱلنَّفْسِ وَٱلْعَيْنَ بِٱلْعَيْنِ وَٱلْأَنفَ بِٱلْأَنفِ وَٱلْأُذُنَ بِٱلْأُذُنِ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ وَٱلْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُۥ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ﴾[1] «ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى)غا تەۋراتتا شۇنداق بەلگىلىدۇقكى، جانغا جان، كۆزگە كۆز، بۇرۇنغا بۇرۇن، قۇلاققا قۇلاق، چىشقا چىش ۋە (باشقىلارنى) قانداق ياردار قىلغان بولسا شۇنداق ياردار قىلىنىش بىلەن قىساس ئېلىنىدۇ، كىمكى (جىنايەتچىنى) ئەپۇ قىلسا (ئۇنىڭدىن قىساس ئالمىسا)، بۇ ئۇنىڭ (گۇناھى)غا كەففارەت بولىدۇ، ئاللاھ نازىل قىلغان بويىچە ھۆكۈم قىلمايدىغان كىشىلەر زالىملاردۇر» دېگەن. يەنى، ئاللاھ تائالا: «ئۆلگۈچى ياكى ئۆلتۈرگۈچى كىم بولسۇن، پەرق، تەبىقە ۋە جىنس ئايرىماستىن، قاتىل ئۆلتۈرۈلىدۇ. كىم كىمنى قانداق شەكىلدە جاراھەتلەندۈرسە، بۇ ئادەم شۇ شەكىلدە جاراھەتلەندۈرۈلىدۇ. بىر ئادەم باشقىلارنى قانداق قىلسا، ئۇ ئادەممۇ شۇ شەكىلدە جازالىنىدۇ» دەۋاتىدۇ.

[1] سۈرە مائىدە، 45-ئايەت

خۇلاسە: قىساس مەسىلىسىدە جىنس، ئىرىق، ياش ۋە جەمئىيەتتىكى ئورۇن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ. بىر ئادەم ئۆلتۈرۈلسە، قىساس ئۈچۈن قاتىل ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئىسلامدا قاتىلنى ئۆلتۈرۈشنىڭ سەۋەبى، ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىنىڭ ئىچىدىكى غەزەپ-نەپرەت ئوتىنى ئۆچۈرۈش ۋە جەمئىيەتتە قاتىللىق ۋە يارىلاندۇرۇشنىڭ تارقىلىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشتۇر. ئەگەر بۇ ئىش قىساس ئارقىلىق توختىتىلمىسا، ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىدا قىرغىنچىلىق چىقىپ، بىگۇناھ جانلار ئۆلىدۇ. بۇ ئەۋلادمۇ-ئەۋلاد داۋاملىشىپ، ئۆچمەس ئاداۋەتكە ئايلىنىدۇ. ئىسلام بۇ مەسىلىنى ياخشى شەكىلدە تۈگىتىش ئۈچۈن يۇقىرىدىكى ھۆكۈمنى چۈشۈرگەن. ئىشلار ئاللاھ تائالا بۇيرۇغان شەكىلدە ئىجرا قىلىنغان ۋاقىتتا، قارشى تەرەپنىڭ غەزەپ-نەپرەت ۋە ئاداۋەتلىرى پەسلەيدۇ ۋە ئىشلار چىرايلىقچە ھەل بولىدۇ.

ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋاباتلىرىغا قاتىلنى ئۆلتۈرۈش ياكى كەچۈرۈش ئىختىيارلىقى بېرىلگەن بولۇپ، قاتىلنى ئۆلتۈرۈش ئارقىلىق قىساس ئالسىمۇ ياكى «بۇ دىنىي قېرىندىشىمىزكەن، خاتالىق ئۆتكۈزۈپتۇ، كەچۈرۋېتەيلى» دېسىمۇ بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قاتىلنى ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىنىڭ قولىغا تۇتقۇزغاندىن كېيىن، ئىككى تەرەپنىڭ ئوتتۇرىدا دىن قېرىنداشلىقى بارلىقىنى، بۇ ئادەمنىڭ قاتىللىق قىلىشى بىلەن ئىمانىي قېرىنداشلىقنىڭ يوقالمايدىغانلىقىنى تىلغا ئېلىش ئارقىلىق، ئىسلام قېرىنداشلىقىنى ئەسلىتىۋاتىدۇ. ئۇلار بۇ ھېس-تۇيغۇ ئارقىلىق بىر-بىرىنى كەچۈرەلىسە، ئارىسىدا ئۆچمەنلىكتىن ئەسەر قالمايدۇ ۋە ئۆچمەنلىك مېھىر-مۇھەببەتكە ئايلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان قېرىندىشىنى كەچۈرۈۋەتكەن قان ئىگىلىرىگە: ﴿**فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ**﴾ **«قاتىل ئۈچۈن (دىنىي) قېرىندىشى تەرىپىدىن بىرنەرسە كەچۈرۈم قىلىنسا (ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسى قاتىلدىن دىيەت ئېلىشقا رازى بولۇپ قىساس ئېلىشتىن ۋاز كەچسە، ئۇ، جىنايەتچىدىن دىيەتنى)**

چىرايلىقچە تەلەپ قىلىشى لازىم» دېگەن بولسا، كەچۈرۈشكە ئېرىشكەن كىشىگە: ﴿وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ﴾**«(جىنايەتچىمۇ دىيەتنى) ياخشىلىقچە (يەنى كېچىكتۈرمەستىن، كېمەيتىۋەتمەستىن تولۇق) بېرىشى لازىم»** دېگەن.

مۇسۇلمانلىقنىڭ قېرىنداشلىقى بەزىدە قان قېرىنداشتىن مۇستەھكەم تۇرىدۇ. بۇ ھەقتە بىر ھېكايە بار. مۇسئەب ئىبنى ئۇمەيىر مۇسۇلمان بولۇشتىن ئىلگىرى كاتتا بايلىقنىڭ ئەركە بالىسى بولۇپ، ئەتىر پۈرىقى چېقىپ تۇرىدىغان يىپەك كىيىملەرنى كىيىپ يۈرەتتى. ئىسلامغا كىرگەندىن كېيىن پۈتۈن ئەھۋاللىرىدا ئۆزگىرىش يۈز بەردى. بۇ ساھابە قاتناشقان بەدرى جېڭىدە مۇسۇلمانلار غەلىبە قىلىپ، مۇشرىكلەرنىڭ 70 ئادىمنى ئەسىرگە ئالغان. ئەسىرلەر ئىچىدە مۇسئەبنىڭ ئۆز قېرىندىشى ئەبۇ ئەزىز ئىبنى ئۇمەيىرمۇ بار ئىدى. ئەسىرلەر تارقىتىلغاندا، مۇسئەبنىڭ قېرىندىشى، ئەبۇ يۇسرى دېگەن بىر ئەنسارنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلدى. ئاندىن مۇسئەب ئۇ ئەنسارىغا: «سەن بۇنى چىڭ تۇتقىن، بۇنىڭ ئاتا-ئانىسى باي. ئۇلار ساڭا كۆپ مال-دۇنيا بېرىپ ئۇنى قۇتقۇزۇۋالىدۇ» دېگەن. ئەبۇ ئەزىز بولسا مۇسئەبتىن: «سېنىڭ قېرىندىشىڭغا قىلىدىغان مۇئامىلەڭ مۇشۇمۇ؟» دەپ سورىغاندا، مۇسئەب: «ھازىر سەن مېنىڭ قېرىندىشىم ئەمەس، مېنىڭ قېرىندىشىم بۇ» دەپ ئەنسارنى كۆرسەتكەن. دېمەك، قاندىن بولغان نەسەبتىن، ئىماني قېرىنداشلىق كۈچلۈك تۇرىدۇ. بۇ يەردىكى مەسىلە ھەرگىزمۇ قېرىنداشلار ئوتتۇرىسىدىكى سىلە-رەھمنى ئۇزۇش مەسلىسى ئەمەس، بەلكى ئىماني قېرىنداشلىقنىڭ ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغانلىقى ۋە ھەر دائىم كۈچىنى يوقاتمايدىغانلىقىدۇر.

ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋابائاتلىرى ئالىدىغان دىيەت مەسلىسىگە كەلسەك، پۇل-مال ئىنسانلارنىڭ قەلبىنى مايىل قىلىش ئۈچۈن بېرىلىدۇ. دىيەت ئۆچمەنلىك ۋە ئاداۋەتنىڭ كۈچىيىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن قاتىل دىيەتكە سەل قارىماستىن ۋاقتىدا، ئۆلچەم بويىچە ئادا

قىلىشى كېرەك. ئەممۇ قاتتىل ۋە ئۇنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ ئەھۋالى ياخشى بولماي قالسا، ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋابائاتلىرى: «مەن جاننى كەچۈرۈەتتىم، جاننىڭ ئالدىدا پۇل-مال نېمە ئىدى» دەپ، دىيەت ۋاقتىنى ئۇزارتىپ بەرسە، تېخىمۇ كاتتا ياخشىلىق قىلغان ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئىشلاردا ئىككى تەرەپ ئاكتىپ بولۇپ، بىر-بىرىگە قېرىنداشلىق مېھرى بىلەن مۇئامىلە قىلىشى كېرەك. ئەگەر ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ۋەلىلىرى: «بىز چوقۇم قىساس ئالىمىز، ھەرگىزمۇ كەچۈرمەيمىز» دېسە، قاتىل تەرەپتىكىلەرنىڭ قەلبىدە ئۆچمەنلىك قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىشلار دىيەت بىلەن ھەل قىلىنسا، ھېچكىمنىڭ كۆڭلىدە ئۆچ-ئاداۋەت قالمايدۇ. قۇرئاندىمۇ ئىشلارنى چىرايلىقچە ھەل قىلىش ھەققىدە: ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾[1] «ياخشى خسلەت ئارقىلىق (ياماندىن خسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ» دېگەن.

﴿ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ﴾ «بۇ (ھۆكۈم) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە بېرىلگەن) يېنىكلىتىشتۇر ۋە رەھمەتتۇر». چۈنكى تەۋراتتا دىيەت يوق بولۇپ، بىر ئادەم قاتىللىق قىلسا، شەرتسىز ئۆلتۈرۈلەتتى. ئىنجىلدا قىساس ھەم دىيەت دەيدىغان نەرسە بولمىغاچقا، ئۆلگەن ئادەم شۇ ھالەتتە كېتىۋېرىدۇ، ئۇنىڭ قىساسى ۋە دىيىتى ئېلىنمايدۇ. خرىستىيانلارنىڭ: «بىرسى ئوڭ يۈزۈڭگە ئۇرسا، سول تەرەپنى تۇتۇپ بەر» دەيدىغان ماقال-تەمسىلىمۇ بار. لېكىن ئىسلام جەمئىيەت تەرتىپىنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، قىساس ئالسىمۇ، كەچۈرۈۋەتسىمۇ بولىدىغان ئوتتۇراھال شەكىلدە كەلدى. بۇ ئىسلامنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان، كەڭرى دىن ئىكەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

[1] سۇرە فۇسسىلەت، 34-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

﴿فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ **«شۇنىڭدىن كېيىن (دىيەتنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن)، چېكىدىن ئېشىپ كەتكەن (قاتىلنى ئۆلتۈرگەن) ئادەم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ»**. بۇنداق دېيىلىشتىكى سەۋەب، ئەينى ۋاقتتا بەزى كىشىلەر: «بىز قاتىلنى كەچۈرۈەتتۇق، ئىشلار دىيەت بىلەن تۈگىدى» دەپ گەپ تارقىتىۋېتىپ، قاتىل ئاشكارا مەيدانغا چىققاندىن كېيىنلا ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان ئەھۋاللار بار ئىدى. ئۇلار دىيەتنى ئېلىپ كەچۈرگەنلىكىنى ئېلان قىلغاندىن كېيىن تاجاۋۇز قىلغانلىقى ئۈچۈن، ھەرگىزمۇ كەچۈرۈلمەيدۇ، قاتىللىقى ئۈچۈن دىيەتمۇ قوبۇل قىلىنمايدۇ ۋە دۇنيا-ئاخىرەتتە ئېغىر جازا بېرىلىدۇ.

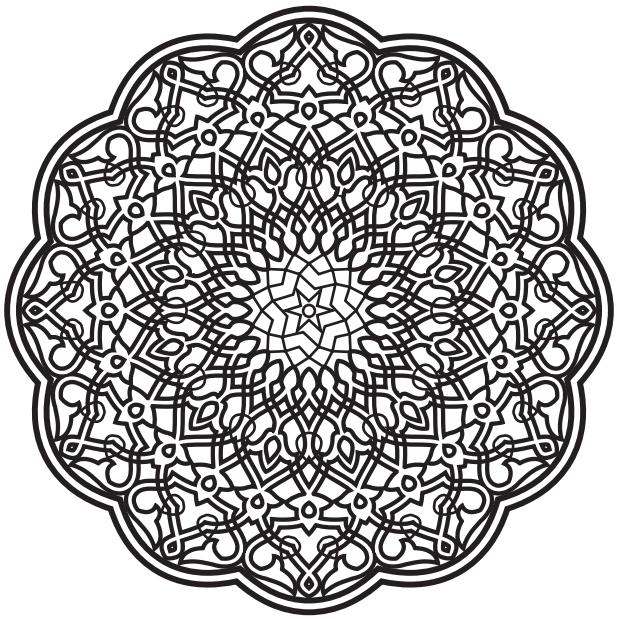

سۈرە بەقەرە 179-ئايەت

﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

«ئى ئەقىل ئىگىلىرى! سىلەرگە قىساستا ھاياتلىق بار. (ناھەق قان تۆكۈشتىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن (قىساس يولغا قويۇلدى)»

ئاللاھنىڭ ئايەتتە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى﴾ «ئى مۇئمىنلەر! ئۆلتۈرۈلگەنلەر ئۈچۈن قىساس ئېلىش سىلەرگە پەرز قىلىندى» دەپ، بۇ ئايەتتە: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ﴾ **«سىلەرگە قىساستا ھاياتلىق بار»** دېيىلگەن. بۇ ئىككى ئايەتتە مەجبۇرىيەت ۋە ھەق-ھوقۇق تەرتىپ بويىچە كەلگەن. چۈنكى ئىنسان ھەق-ھوقۇقنى قوغداش ئۈچۈن، چوقۇم مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلىشى كېرەك. مانا بۇ مۇتلەق ئادالەتنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئۆزىمىز ۋە باشقىلارنىڭ ھاياتىدىن خاتىرجەم ياشىشىمىز ئۈچۈن، چوقۇم قىساس تۈزۈمى يولغا قويۇلىشى كېرەك. چۈنكى بۇ ھۆكۈمنى يولغا قويغۇچى، پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ رەببى بولغان ئاللاھتۇر. ھېچقانداق ئادەم بەندىلىك ۋە جان نۇقتىسىدىن ئاللاھقا يەنە بىر ئادەمدىن يېقىن ياكى ئالاھىدە ئەمەس. ئىماني مەجبۇرىيەتلەر بىزنى زۇلۇمدىن توسۇپ، ھەقكە يارەدەم بەرگۈزۈپ، ئىنسانىنىڭ جېنى، مال-دۇنياسى ۋە ئىززەت-ئابرۇيىنى قوغدايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئىنسان ئۆزىنىڭ ھەق-ھوقۇقنى تولۇق قولغا كەلتۈرۈشىنىلا ئويلاپ، مەسئۇلىيەتتىن قېچىشقا ئۇرۇنىدۇ. يەنى، ھەق-ھوقۇقنى تولۇق ئېلىپ، ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىشنى

خالىمايدۇ. ئىسلام مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيەتنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرۇيدۇ.

قىساس قاتىل ۋە ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋابىاتلىرى ئۈستىگە پەرز قىلىندى. قاتىل مۇئمىن بولۇش سۈپىتى بىلەن قىلغان جىنايىتىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئېلىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىغا تاپشۇرۇشى ۋە قاتىلنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمۇ قاتىلنى يوشۇرماستىن ئادالەت ئالدىغا چىقىرىشى كېرەك. شۇنداق بولغاندا، ئادەم ئۆلتۈرمەكچى بولغان كىشى، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ قوغدىشىغا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ، قاتىللىق قىلىشتىن توختايدۇ. بۇ ئارقىلىق جەمئىيەتتە كىشىلەرنىڭ ھاياتى بىخەتەرلىكە ئېرىشىدۇ. ھازىر خەلقئارادا ئىنسان ھەقلىرىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىغان كىشىلەر: «قاتىلنى ئۆلتۈرسەك بولمايدۇ، ئادەم ئۆلتۈرۈش ۋەھشىيلىك، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈم جازاسىنى يوق قىلىش كېرەك» دەپ دەۋا قىلىشىدۇ. ئۆلتۈرۈش ھەقلىق بولغان كىشىلەر ئۈچۈن بۇ دەۋانى قىلغانلار، بىگۇناھ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەر ئۈچۈن نېمە دەيدۇ؟ بىر ئادەم ھەقلىق شەكىلدە جازالانسا غەزەپلىنىپ، ھەرخىل دەۋالارنى ئاچىدۇ. لېكىن بىگۇناھ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرۈشمەيدۇ. بىگۇناھ ئۆلتۈرۈلگەن كىشىنىڭ ھېچقانداق ھەق-ھوقۇقى يوقمۇ؟!

ئاللاھ تائالا ھەربىر ھۆكۈمنى بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن يولغا قويىدۇ. شەرئىي ھۆكۈمنىڭ مەقسىتى، قىساس ئېلىپ قاتىلدىن ئاچچىقنى چىقىرىش ئەمەس، بەلكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈشنىڭ ئالدىنى ئېلىشتۇر. ھەرقانداق ئادەم بىرەر يامانلىق قىلماقچى بولۇپ، قارشىسىدا جازا بارلىقىنى بىلسە، ھەرگىزمۇ ئۇ ئىشنى قىلمايدۇ. قاتىلمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش ئۆزىنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى بىلسە، ھەرگىزمۇ قاتىللىق قىلمايدۇ. ئەمەلىيەتتە قاتىلنى ئۆلتۈرگەنلىك، پۈتۈن جەمئىيەتنى قاتىللىقتىن قوغدىغانلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇ

ئاللاھ تائالانىڭ قىساسنى يولغا قويۇشتىن بولغان مەقسىتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ﴾ **«سىلەرگە قىساستا ھايات‌لىق بار»** دېگەن سۆزى، بىزنى يالغان كۆيۈنۈش، ساختا ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە ئەخمەقلەرچە مېھرىبانلىقتىن ئاگاھلاندۇرىدۇ.

﴿أُولِي الْأَلْبَابِ﴾ **«ئەقىل ئىگىلىرى»**. ئەقلىنى ئىشلىتىپ دۇنياغا قاراپ باقساق، دۇنيادا قالايمقانچىلىق چىقماسلىقى ئۈچۈن، تەڭپۇڭلۇق قانۇنىيىتى يولغا قويۇلغانلىقىنى بايقايمىز. ئەگەر دۇنيادىكى بىر كۈچنىڭ قارشىسىدا باشقا كۈچ تۇرالمىسا، زۇلۇم ئېغىر دەرىجىدە ئاشىدۇ. دۆلەتلەر ئارا ئىشلارغا قاراپ باقساقمۇ، ئىككى دۆلەتنىڭ كۈچى ئوخشاش بولغان ۋاقىتتا ئۇرۇش بولمايدۇ. بەلكى بىر تەرەپ يەنە بىر تەرەپنى يوق قىلۇېتىشكە ئىشەنگەن ۋاقىتدا، تاجاۋۇز قىلىپ زۇلۇم قىلىدۇ. ئەگەر ھۇجۇم قىلسا ئۆزىنىڭمۇ ۋەيران بولىدىغانلىقىنى بىلگىنىدە توختاپ قالىدۇ. مانا بۇ دۇنيادىكى دۆلەتلەر ۋە ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالى.

زىناخور تىلغا ئېلىنغان ئايەتكە قارىساق: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾[1] «زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ ھەر بىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار، ئەگەر سىلەر ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدىغان بولساڭلار، ئاللاھنىڭ دىنىنىڭ (ئەھكامىنى ئىجرا قىلىشتا) ئۇلارغا رەھىم قىلماڭلار، ئۇلارنى جازالىغان چاغدا مۇئمىنلەردىن بىر تۈركۈم كىشى ھازىر بولسۇن» دېيىلگەن. بۇ ئايەتتە زىناخورغا بېرىلگەن جازانىڭ تىلغا ئېلىنىشى، كىشىلەرنى بۇنداق ئىشنى قىلىشتىن توختىتىش، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى ساقلاش ئۈچۈن بولۇپ، يۈز دەررە ئۇرۇش جازاسى قاراپ تۇرغان كىشىلەرگە بەكرەك تەسىر قىلىدۇ. دېمەك، ئىسلامنىڭ ھەرقانداق بىر ھۆكۈمنى يولغا قويۇشىنىڭ

[1] سۈرە نۇر، 2-ئايەت

سەۋەبى، يامانلىقنى يوقىتىپ ياخشىلىقنى رويابقا چىقىرىش ئۈچۈندۇر. بۇ ھۆكۈمنى بۇزۇشقا ئۇرۇنغانلار ئاللاھنىڭ ئەمرىگە قارشى چىققان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئەمر-پەرمانلىرىنى ئىمان جۈملىسىدىن چوقۇم ئورۇندىش كېرەك.

90-دەرس

سۈرە بەقەرە 180-ئايەت

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾

«ئەگەر سىلەردىن بىرەيلەن ئۆلۈش ئالدىدا كۆپ مال قالدۇرسا، ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىغا ۋە خىش-ئەقرىبالىرىغا ئادىللىق بىلەن ۋەسىيەت قىلىشى تەقۋادارلارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى سۈپىتىدە پەرز قىلىندى»

ئايەتتە كىشى ۋاپات بولۇشتىن ئىلگىرى، ئۆزىنىڭ مال-مۈلۈكلىرىنى ۋەسىيەت شەكىلدە تەقسىملەش ئارقىلىق ھەق ئىگىلىرىگە ھەققىنى بېرىشنىڭ، ئۆچ ئاداۋەتتىن ۋە بىر-بىرىگە غۇم ساقلاشتىن خالي بولغان ئىناق جەمئىيەتنى بەرپا قىلىشنىڭ ئاساسي ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان.

ئايەتتە "كَتَبَ" «ئۇستۇڭلارغا يازدى، پەرز قىلدى، يۈكلىدى» دەپ "معلوم" «ئېنىق» شەكىلدە ئەمەس، بەلكى "كُتِبَ" «يېزىلدى، يۈكلەندى، پەرز قىلىندى» دەپ "مجهول" «ئېنىقسىز» شەكىلدە قوللىنىلغان. بىز بۇنىڭدىن، ئاللاھ تائالا بەندىلەرگە ھېچبىر ئىبادەتنى زورلاپ پەرز قىلمايدىغانلىقنى چۈشىنىۋالالايمىز. ئاللاھ بەندىلەر بىلەن تۇنجى بولۇپ، ئىمان توختامنى تۈزىدۇ. بەندىلەر بۇ توختامنى قوبۇل قىلسا، ئاندىن

ئىمانىنىڭ تەلەپ-تەقەززالىرىغا ئۆتىدۇ. ئەگەر بەندە ئىمانىنى قوبۇل قىلماي كاپىر ھالەتتە قالسا، ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى جەھەننەمدىن باشقا «ۋەزىپە» يۇكلەنمەيدۇ.

ئىماني توختامغا كىرگەن ئىنسان، ھايۋاتتىكى قانۇن-تۈزۈمنى تەتبىقلاشتا، توختامنىڭ بىر تەرىپى ھېسابلىنىدۇ. بۇ نۇقتىدىن، ئوتتۇرىغا قويۇلغان تەلىماتلارنىڭ ھەممىسى، ئاللاھ بىزگە پەرز قىلغان تەرەپتىن ئەمەس، بەلكى ئىككى تەرەپ تۈزگەن توختامنىڭ تەلىپى ئاساسىدا چۈشكەن بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا بۇ خىل ئەھكاملارنى بەندىگە «توختام بويىچە ئۆتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتىم» دېگەن شەكىلدە قوبۇل قىلىش تۇيغۇسىنى بېرىش ئۈچۈن، "كُتِبَ" «پەرز قىلىندى» دەپ "مجهول" شەكىلدە كەلتۈرگەن.

ئاللاھ تائالا پەقەت ئۆزىگە ئىمان ئېيتقان، سۆيگەن، «جالال» ۋە «كامال» سۈپەتلىرىنى تەستىقلىغان كىشىنى ئىبادەتكە بۇيرۇپ، ۋەزىپىلەرنى يۈكلەيدۇ. بۇ نۇقتىدىن مۇئمن ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ئىماني ۋەزىپىلەرنى، ئۆزىگە نىسبەتەن شەرەپ بىلىپ قوبۇل قىلىشى كېرەك. ئاللاھ بىلەن مۇئمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىماني سۆيگۈ بولغاچقا، بىز ئىمان ئىشىكىدىن كىرگەن ھامان ئاللاھ تائالا ھاياتىمىزغا تۈرلۈك ئىشلارنى بەلگىلەپ، ئۇزلۇكسىز دىنىي تەلىمات ۋە ۋەزىپىلەرنى ئۈستىمىزگە يۈكلەپ تۇردى. كاپىرلارغا بولسا ۋەزىپە يۈكلىمەي، ئۆز ھالىغا تاشلاپ قويدى.

ئاللاھ تائالا مۇشۇ شەكىلدە بەندىلەرگە كۆڭۈل بۆلۈپ، پىرىنسىپ-تۈزۈملەرنى يولغا قويۇپ بەرمىگەن بولسا، ھايات رېتىمى بۇزۇلۇپ، قالايمىقانچىلىق يۈز بەرگەن بولاتتى. تارىخقا قارايدىغان بولساق، پەقەت ئاللاھنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئېسىلىپ ماڭغان جەمئىيەت ۋە مەدەنىيەتلەر ئۇزۇن مۇددەت يوقلىپ كەتمەي داۋاملاشقان. ئەكسىچە ئاللاھنىڭ

www.uyghurkitap.com

كۆرسەتمىسىگە ئېسىلمىغانلىرى بولسا، ۋەيران بولۇپ يوقالغان. بەندە ئىمان ئېيتىش ئارقىلىق ئاللاھقا ئۆزىنىڭ سۆيگۈسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئاندىن ئاللاھ بەندىنى ئىبادەتكە بۇيرۇش ئارقىلىق بەندىگە بولغان سۆيگۈسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمەلىيەتتە بەندىنىڭ ئىمان ئېيتقىنىنىڭ ئاللاھقا ھېچ پايدىسى يوق، بۇلارنىڭ پۈتۈن مەنپەئەتى ئاخىرىدا بەندىگە قايتىدۇ. شۇڭا ئاللاھ مۇئمىننى بىر ئىشقا بۇيرۇغاندا، ئاللاھنىڭ تەلىماتىنىڭ ئۆزىگە ئېلىپ كېلىدىغان شەرەپ ۋە ئىززىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىشى كېرەك. شۇڭا ئاللاھ تائالا: «مەن پەرز قىلدىم» دېمەي، بىزگە شەرەپ بەرگەن ئاساستا: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ﴾ **«سىلەرگە پەرز قىلىندى»** دېگەن ئىپادىنى قوللانغان.

ئايەتتە "إذا" «ۋاقتىدا» ۋە "إن" «ئەگەر» دەپ، ئىككى شەرت ۋاستىسى قوللىنىلدى. ئەرەب تىلىدا چوقۇم يۈز بېرىدىغان ئىشنىڭ ۋاقتى كەلگەندە "إذا"، ئېھتىماللىق ئىشلاردا "إن" ھەرپىي ئىشلىتىلىدۇ. يەنى، ئىنسان مۇقەررەر ئۆلىدىغان بولغاچقا "إذا"، ئەممىا بەزى ئىنسانلار كەمبەغەللىكتىن ھېچنەرسە قالدۇرالمايدىغان، يەنە بەزىلىرى مەلۇم ئىقتىساد قالدۇرىدىغان بولغاچقا "إن" كەلتۈرۈلگەن.

ئايەتتە ئاللاھ تائالا: «ئەگەر مال قالدۇرسا» دېمەي، ﴿إِن تَرَكَ خَيْرًا﴾ **«ئەگەر ياخشىلىق قالدۇرسا»** دېگەن. كۆرۈۋاتقىنىمىزدەك، پۇل-مالنىڭ قىممىتى ۋاقتىنىڭ ئۆتىشىگە ئەگىشىپ ئۆسۈپ-چۈشۈپ تۇرىدۇ. بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا قىممەت ئۇقۇمىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، مەلۇم دەرىجىدە قىممىتى بار نەرسىنى ۋەسىيەت قىلىش ئارقىلىق ھەق ئىگىلىرىگە تەقسىم قىلىشقا بۇيرىغان. ئەگەر قىممىتى يوق نەرسە بولۇپ قالسا، ئۇنى ۋەسىيەت قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. بۇ ئايەت مىراس ئايىتى چۈشۈشتىن ئىلگىرى چۈشكەن بولۇپ، مىراس ئايىتى چۈشكەندىن كېيىن، پۈتۈن مەسىلە ھەل بولدى.

ئاللاھ تائالا ئىنسان تەبىئىتىدە ئۆز بالىلىرىغا قارىتا بىر سۆيگۈنى ياراتقان. بۇ سۆيگۈ تۈپەيلىدىن كۆپىنچە كىشىلەر بالىلىرىنىڭ كەلگۈسىنى بەكرەك ئويلاپ، ئاتا-ئانىسىنىڭ كەلگۈسىنى كۆپ ئويلاپ كەتمەيدۇ. بۇ ئەمەلىيەتتە توغرا ئەمەس. چۈنكى ئاتا-ئانا دۇنياغا كېلىشىمزنىڭ ئاساسى سەۋەبچىسى. بۇ نۇقتىدىن قۇرئاندا ئاتا-ئانىلارغا ياخشى قاراش ھەققىدە ئالاھىدە تەۋسىيەلەر بار. بۇ ئايەتتە مەخسۇس شەكىلدە ۋەسىيەتنىڭ مەلۇم قىسمىنى ئاتا-ئانا ۋە تۇغقانلىرىغا قىلىشنى تەكىتلەپ، بۇ ئىككى تۈرلۈك كىشىنى ئۆزىنىڭ نېسۋىسىدىن قۇرۇق قالدۇرماسلىق ئەسكەرتىلگەن.

مىراس ئايىتى چۈشۈشتىن ئىلگىرى، كىشىلەر مال-مۈلكىنىڭ ھەممىسىنى بالىلىرىغىلا قالدۇراتتى. ئەگەر بالىلىرىدىن كۆڭۈل ئاغرىسا ئۆزى خالىغان باشقا كىشىلەرگە ۋەسىيەت قىلىۋېتەتتى. بىر ئادەمنىڭ مال-مۈلكىدە، شۇ ئادەمنىڭ بالىلىرى، ئاتا-ئانىلىرى ۋە تۇغقانلىرىنىڭ مەلۇم دەرىجىدە ھەققى بولىدۇ. كۆپ ھاللاردا كىشى ۋەسىيەتنى بالىلىرىغا قالدۇرۇپ، ئاتا-ئانا بىلەن تۇغقانلىرىنى ئۇنتۇپ قالىدىغان بولغاچقا، ئاللاھ تائالا ۋەسىيەت قىلىشنى ئالاھىدە تەۋسىيە قىلغان. مىراس ئايىتى چۈشكەندىن كېيىن، ھەر ئادەمنىڭ ئۇلۇشى ئايرىم-ئايرىم بەلگىلەندى. مەسىلەن: بىر ئادەمنىڭ ئوغۇل-قىزى ۋە ئاتا-ئانىسى بار ئەھۋال ئاستىدا، بىر تۇغقىنى مىراس ئالمايدۇ. ئەمما ئومۇمىي مال-مۈلكىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ياكى بۇنىڭدىن ئازراقىنى تۇغقانلىرىغا ۋە باشقىلارغا ۋەسىيەت قىلسا بولىدۇ.

مىراس ئالىدىغان ھەرقانداق ئادەم ۋەسىيەت دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىدۇ. شۇڭا ئاتا-ئانىغا ۋەسىيەت قىلىنمايدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانا مۈشرىك بولۇپ قالسا، بالىسىدىن مىراس ئالمايدۇ. لېكىن ۋەسىيەت قىلسا بولىدۇ. چۈنكى قۇرئان بىزگە ئاتا-ئانا مۈشرىك بولغان تەقدىردىمۇ ياخشىلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا بۇيرۇپ: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ. وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ

www.uyghurkitap.com

بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾[1] «ئىنسانىنى ئاتا-ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى-ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا-ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر. ئەگەر ئاتا-ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)، ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن» دېگەن.

بالا-چاقىلىرىنى باشقىلارغا موھتاج بولمايدىغان شەكىلدە قويۇپ قويۇش، ئىنسانغا نىسبەتەن ئەڭ ياخشىدۇر. سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: مەككىدىكى ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى يوقلاپ كېلىپ: «ئاللاھ ساڭا رەھمەت قىلسۇن» دېدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئى رەسۇلۇللاھ، مېلىمنىڭ ھەممىسىنى ياخشىلىق يوللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ خەجلىۋېتەيمكىن» دېسەم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق» دېۋىدى، «ئەمىسە يېرىمىنى ۋەسىيەت قىلسامچۇ؟» دېسەم، «ياق» دېدى. «ئۈچتىن بىرىنى ۋەسىيەت قىلسامچۇ؟» دېسەم، «بولىدۇ، لېكىن بۇمۇ كۆپ. ئەڭ يۇقىرىسى ئۈچتىن بىرى بولسۇن. سېنىڭ باللىرىڭنى كىشىلەردىن بىر نەرسە سورايدىغان موھتاج ھالەتتە تاشلاپ قويغىنىڭدىن، باشقىلارغا ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان ھالدا قالدۇرغىنىڭ ياخشى» دېگەن ئىدى.

[1] سۈرە لوقمان، 14، 15-ئايەت

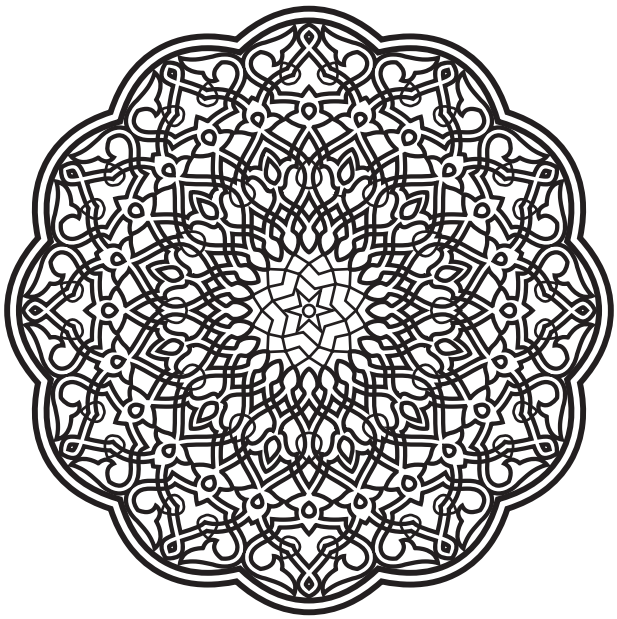

سۈرە بەقەرە 181-ئايەت

﴿فَمَن بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

«ۋەسىيەتنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كىمكى ئۇنى ئۆزگەرتسەكەن، ئۇنىڭ گۇناھى ئۆزگەرتكەنلەرگە يۈكلىنىدۇ. ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر»

ئىلگىرىكى ئايەتتە ۋەسىيەتنىڭ يولغا قويۇلۇشىنىڭ سەۋەبى، ئەتراپتىكىلەرنىڭ قەلبىنى مېھىر-مۇھەببەت بىلەن تولدۇرۇش ۋە مۇھەببەتنى ئومۇملاشتۇرۇش، دەپ ئۆتكەن ئىدۇق. بىر كىشى ۋەسىيەت قىلغان بولسا، بۇنىڭغا گۇۋاھ بولۇپ تۇرۇپ، ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىپ ۋەسىيەتنى ئۆزگەرتكەنلەرگە، ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئالاھىدە تەھدىت بىلەن: «كىمكى بۇ ۋەسىيەتنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزگەرتسە، بۇنىڭ گۇناھى ئۆزگەرتكەنلەرگە بولىدۇ. ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ، بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» دەۋاتىدۇ.

بۈگۈنكى زامانىدا ئېلىم-سېپتىم ياكى باشقا ئىشلاردا ھۆججەت يېزىش ئومۇملاشتى. ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا يېزىقچىلىق بەك ئومۇملاشمىغاچقا، ۋەسىيەت ئېغىزچە بولاتتى. بۇ يەردىكى ھەق مەسلىسى ۋەسىيەت قىلغۇچى، ۋەسىيەت قىلىنغۇچى، مىراسخور قاتارلىق بىر قانچە تەرەپكە مۇناسىۋەتلىك بولغاچقا، ۋەسىيەت قىلىنغۇچى ئەگەر ناچار ئىنسان بولۇپ قالسا، ئۆز

نەپسىگە چوغ تارتىپ جىقراق ئېلىشىنى ئويلايدۇ. مىراسخور ناچار بولۇپ قالسا، ئۆزىگە ئاز تېگىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ۋەسىيەت قىلىنغۇچىنىڭ ھەققىنى ئېلىۋېلىشىنى قەست قىلىدۇ. ۋەسىيەت قىلغۇچى باللىرىنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلمىغان ھالدا ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ۋەزىپىسى تۈگىگەن بولىدۇ. شۇڭا ۋەسىيەت قىلىنغۇچى بىلەن مىراسخور ئۆزىگە تېگىشلىك بولمىغاننى ئالماسلىقى كېرەك. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق ۋەسىيەت قىلغۇچى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن يۇز بېرىدىغان جېدەلنىڭ ئالدىنى ئالغان.

سۈرە بەقەرە 182-ئايەت

﴿فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

«كىمكى ۋەسىيەت قىلغۇچىنىڭ سەۋەنلىكى ياكى قەستەن ناتوغرا قىلغانلىقىنى بىلىپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويسا، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»

ۋەسىيەت قىلغۇچى سەھۋەنلىك ياكى قەستەن بىر خاتالىقنى ئۆتكۈزگەن بولسا، بىرى ئاللاھ رىزالىقى ئۈچۈن كېلىپ، شەرىئەتنىڭ تەلىپى بويىچە ھەق ئىگىلىرىنىڭ ئارىسىنى ئىسلاھ قىلسا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. باللىرىدىن ئاغرىنىپ قالغان ئادەم، باللىرىغا كۆپ مىراس قالدۇرماسلىقنى ئويلاپ، مېلىنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن ئارتۇقىنى ۋەسىيەت قىلسا، مىراسخورلارغا زۇلۇم قىلغان بولىدۇ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا، ھەقنى ئىگىلىرىگە ئادالەت بىلەن قايتۇرۇش ئۈچۈن، ئارىنى تۈزەپ قويۇشنىڭ خاتا ئەمەسلىكى بايان قىلىنغان.

ئايەتتىكى ﴿**خاف**﴾ **«قورقسا»** دېگەن سۆز، جەمئىيەتتە ئەدلى-ئادالەتنىڭ يۈرگۈزۈلۈشى ئۈچۈن قورقماستىن تىرىشچانلىق كۆرسىتىش كېرەكلىكىنى تەكىتلەيدۇ. بىرى مىراس يېكى ۋەسىيەت مەسلىسىدە، ھەق ئىگىلىرىگە زۇلۇم قىلغان بولسا، گەرچە ئۇلارنىڭ ماڭا نىسبەتەن ھېچقانداق

پايدا-زىيىنى بولمىسمۇ، مۇئمىن بولۇش سۈپىتىم بىلەن يۈز بەرگەن ھەربىر ئادالەتسىزلىككە قاراپ تۇرماستىن، ئاربنى ئوڭشاش مەسئۇلىيىتىم بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئمىنلەرنىڭ بىر تەن، تەننىڭ قايسى بىر تەرىپىگە ئەرزىيەت يەتسە، يەنە بىر تەرىپىنىڭمۇ ئازابلىنىدىغانلىقىنى ئېيتقان. بۇ نۇقتىدىن، جەمئىيەتتە بولۇۋاتقان ئىشلاردىن شۇ جەمئىيەتتىكى ھەممە مۇئمىن سورىلىدۇ.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئومۇمىي مۇئمىنلەر جەمئىيىتىنى پاراخوتقا ئوخشىتىپ: "مثل القائم في حدود الله والواقع فيها كمثل قوم استهموا على سفينة، فأصاب بعضهم أعلاها وبعضهم أسفلها، وكان الذين في أسفلها إذا استقوا من الماء مروا على من فوقهم، فقالوا: لو أنا خرقنا في نصيبنا خرقًا ولم نؤذِ مَن فوقنا، فإن تركوهم وما أرادوا هلكوا جميعًا، وإن أخذوا على أيديهم نجوا ونجوا جميعا"[1] «ئاللاھ تائالا بەلگىلىگەن چەك-چېگرادا تۇرىدىغان ئادەم بىلەن ئۇنىڭغا رىئايە قىلمىغان ئادەمنىڭ مىسالى كېمىدە ئورۇنلىشىش ئۈچۈن چەك تاشلاپ، ئۈلارنىڭ بەزىلىرى كېمىنىڭ ئۈستىگە، بەزىلىرى كېمىنىڭ ئاستىغا ئورۇنلاشقان كىشىلەرنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. كېمىنىڭ ئاستىغا ئورۇنلاشقانلىرى ئۈستىگە چىقىپ سۇ ئالغان ۋاقىتتا، ئۈستىدىكى ئادەملەرنىڭ قېشىدىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار: <ئۆزىمىز ئولتۇرغان جايىمىزدىن بىر تۆشۈك ئېچىپ، سۇنى شۇ يەردىن ئالساق، ئۈستىدىكىلەرگە ئەزىيەت بەرمىسەك> دېيىشىدۇ. (ئۈستۈنكى قەۋەتتىكىلەر) ئاستىنقى قەۋەتتىكىلەرنىڭ خاھىشىغا قويۇپ بەرسە ھەممىسى ھالاك بولىدۇ. ئەگەر ئاستىنقى قەۋەتتىكىلەرنى توسساق، ئۈلارنىڭ ھەممىسى بىردەك قۇتۇلىدۇ» دېگەن.

مۇئمىن جەمئىيىتى دەل مۇشۇ پاراخوتقا ئوخشاش بولۇپ، بىر قىسىم ئىشلار بىزگە بۈاستە مۇناسىۋىتى بولمىغاندەك كۆرۈنگەن بىلەن، ئىسلام

[1] بۇخارى رىۋايەت قىلغان ھەدىس

جەمئىيىتىدە يۈز بېرىۋاتقان ھەر ئىشنىڭ بىزگە تەسىرى بار. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾[1] «سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى زۇلۇم قىلغانلارنىڭ بېشىغا كېلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدىغان بالا-قازادىن ساقلىنىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر» دېگەن. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ،... فَقِيْلَ لَهُ أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قَالَ: إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ" «ئەرەبلەرنىڭ ھالىغا ۋاي! يامانلىقتىن ھالاكەت يېقىنلاپ كەلدى» دېۋىدى، باشقىلار: «ئارىمىزدا شۇنچە ياخشى ئادەملەر تۇرسا، يەنە ھالاك بولامدۇق؟» دەپ سوردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق، يامانلىق كۆپەيسە كەتسە، ھەممە كىشى ھالاك بولىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى.

[1] سۈرە ئەنفال, 25-ئايەت

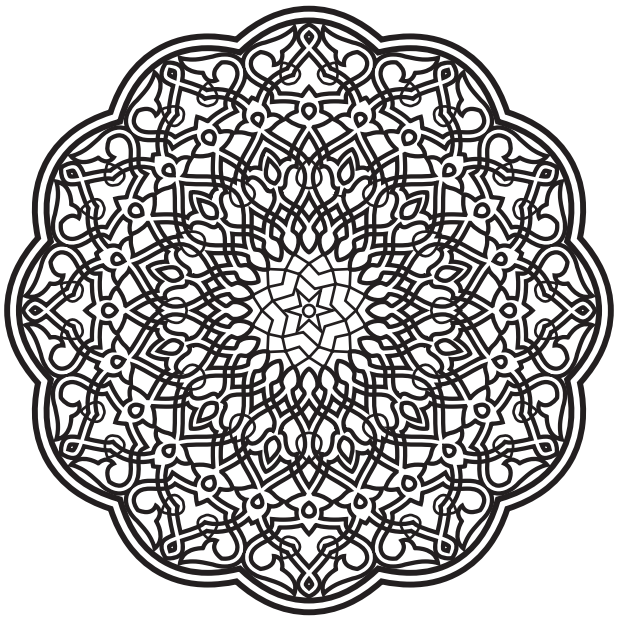

91-دەرس

سۈرە بەقەرە 183-ئايەت

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

«ئى مۇئمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى»

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ «مەن بىلەن ئىمان توختامى تۈزگەن، مېنى سۆيگەن، ماڭا ئىتائەت قىلغان كىشىلەر» دېگەنلىك، «سەن مېنى ئۆزۈڭنىڭ رەببى، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى، قىيامەت كۈنىنىڭ ئېگىسى دەپ قارىساڭ، بۇيرۇغانلىرىمنى قىلغىن، بۇ ساڭا پايدا-مەنپەئەت ئېلىپ كېلىدۇ» دېگەن مۇھەببەت تۇيغۇسىنى ئىپادىلەپ ببرىدۇ. ئىمان ئېيتقانلارغا قىلىنغان خىتابلاردىن كېيىن، ئاللاھ تائالا مەجبۇرىيەت ۋە چەكلىمىلەرنى يولغا قويىدۇ. بۇلارنىڭ قارشىلىقىدا مەڭگۈلۈك بەخت-سائادەت بولغان جەننەت ۋەدە قىلىنغاچقا، بىز بۇلارنى سۆيۈپ تۇرۇپ ئىجرا قىلىشىمىز كېرەك.

روزا ئەرەب تىلىدا "صوم"، "صيام" دېيىلىدىغان بولۇپ، لۇغەتتە «توختاش» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: ﴿فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا

فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيًّا﴾[1] «بىرەر ئادەمنى كۆرسەڭ (ئۇ بالا توغرۇلۇق سورىسا): مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ۋەدە بەردىم، بۈگۈن ھېچ ئادەمگە سۆز قىلمايمەن، دېگىن» دېيىلگەن. بۇ ئايەتتە تىلغان ئىبلىنغان "صوم"، بىز يۇقىرىدا تىلغا ئالغان «روزا» سۆزىگە، يېزىلىش ۋە تەلەپپۇز جەھەتتە ئوخشاش بولسىمۇ، بۇ يەردە روزا مەنىسىدە ئەمەس، بەلكى «ھەر قانداق ئادەمگە گەپ قىلىشتىن توختاش» مەنىسىدە كەلگەن.

روزىنىڭ شەرئىتتىكى مەنىسى - تاڭ ئاتقاندىن باشلاپ قۇياش پاتقىچە بولغان ئارىلىقتا، يېمەك-ئىچمەك ۋە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن ئۆزىنى چەكلەشتۇر. روزا رەسۇلۇللاھ كېلىشتىن ئىلگىرىلا نورمال بىر ئىبادەت شەكلىدە مەۋجۇت ئىدى. ئۇ ۋاقىتتىكى روزا شەكىل ۋە ۋاقىت جەھەتتە ئىسلامدىكى روزىدىن پەرقلەنسىمۇ، لېكىن پىرىنسىپ جەھەتتە پەرقلەنمەيتتى. مەسىلەن: خرىستىيانلارنىڭ روزىسى، مەلۇم تاماقلاردىن چەكلىنىش بىلەن بولغان. دېمەك، روزا ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ قىيامەتكە قەدەر، «توختاش ۋە چەكلەش» ئارقىلىق ئادەملەرنى مەنىۋى جەھەتتىن تەربىيەلەيدىغان بىر ئىبادەتتۇر.

﴿**لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**﴾ **«سىلەرنىڭ ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن»**. بىز ئىلگىرىكى ئايەتلەردە تەقۋالىقنىڭ مەنىسىنى «زىيادىن، گۇناھتىن ساقلىنىش» دېگەن ئىدۇق. يەنى، ئاللاھ تائالانىڭ جالال سۈپىتى بىلەن ئۆزىمىزنىڭ ئوتتۇرىدا پەردە قويۇشىمىز، ئۆزىمىزنى ئاللاھنىڭ شۇ سۈپىتىگە يېقىنلاشتۇرماسلىقىمىز كېرەك. چۈنكى ئاللاھنىڭ جالال سۈپىتى جەھەننەمنى ۋە غەزەپ-نەپرىتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ يەردىكى ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ بولسا، «سىلەر مۇشۇ روزا ئارقىلىق ئۆزۈڭلارنىڭ ئەخلاق، ئىش-ھەرىكەت ۋە يۈرۈش-تۇرۇشۇڭلارنى پاكىزلاپ، جىسمانىي جەھەتتىكى ھەۋىسىڭلارنى بېسىپ، گۇناھ-

[1] سۇرە مەريەم، 26-ئايەت

www.uyghurkitap.com

مەئسىيەتلەردىن يىراقلىششىڭلار ۋە ئاللاھ تائالانىڭ غەزىپىگە ئۇچراشتىن ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن» دېگەن مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. روزا بىزنى روھى جەھەتتىن تەربىيەلەيدۇ. ماددىي جەھەتتىن گۈناھقا ھەيدەيدىغان كۈچلەرنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ غەزىپى ۋە جەھەننەمگە چۈشۈپ قېلىشتىن ساقلىنالايمىز. بۇ روزىنىڭ ئاخىرقى نەتىجىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزىنىڭ روھىي ۋە جىسمانىي يامانلىقلاردىن ساقلايدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ: "يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنكُم الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ"[1] «ئى ياشلار جامائەسى، ئاراڭلاردا كىم تۇي قىلىشقا قادىر بولالىسا، تۇي قىلىۋالسۇن. چۈنكى تۇي قىلىش كۆزنى يىغىدۇ ۋە ئەۋرەتنى (زىنادىن) ساقلايدۇ. قادىر بولالمىغانلار، روزا تۇتسۇن. چۈنكى روزا ئۇنىڭغا (گۇناھتىن ساقلايدىغان) قالقاندۇر» دېگەن.

ئىنسانىنىڭ بىر ئاي روزا تۇتقانلىقى، ئۇنىڭ تۇغرا، دۇرۇس بىر ئاي ياشىغانلىقى ھېسابلىنىدۇ. ئادەم بۇ شەكىلدە بىر ئاي ياشىسا، دۇرۇس ئادەم بولۇشنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈپ، رامىزاندىن كېيىنمۇ ئاللاھ خالىغان مۇددەتكىچە رامىزاندەكدەك ياشايدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە يىلدا بىر ئاينى رامىزان قىلىپ بېكىتىشى، ئۇنى دۇرۇس ياشاشنىڭ مەشىق مەيدانى قىلىشىمىز ئۈچۈندۇر.

ئاللاھنىڭ ئايلار ئىچىدىن رامىزانىنى، ماكانلار ئىچىدىن كەبىنى، ئىنسانلار ئىچىدىن رەسۇلۇللاھنى تاللىغانلىقى، بىزنى تەربىيەلەش ۋە ھايا تىمىزگە ئۈلگە قىلىش ئۈچۈندۇر. سەن بەيتۇللاھنىڭ يېنىدا ئىبادەت قىلىۋاتقان بولساڭ، بۇ ئىبادەتنى باشقا ئورۇندىكىدىن ئالاھىدە پەرقلەندۈرسەن. رەسۇلۇللاھنىڭ قەبرىسىگە بارغاندا، رەسۇلۇللاھنىڭ ئەخلاقلىرىنى ئەسلەپ چىقسەن. ئەزانىنى ئاڭلىغان ھامانلا مەسجىدگە

[1] بىرلىككە كەلگەن ھەدىس

ماڭسەن ۋە ھېچ كىشىگە ئەزىيەت بەرمەيسەن. ئاللاھ تائالانىڭ مەقسىتى، ھاجىلارنى تەربىيەلەپ، بۇ ئىشلارنى پۈتۈن ماكانلارغا ئومۇملاشتۇرۇشتۇر. ئەكسىچە، ئىنسان كەبىگە بېرىشى بىلەن تەقۋالىشىپ، ئۇ يەردىن قايتقاندىن كېيىن بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتسا، بۇ ئادەم ئاللاھنىڭ مەلۇم ۋاقىت ۋە زامانلارنى تاللىشىدىكى ھېكمەتلەردىن پايدا ئالالمىغان بولىدۇ. شۇنىڭدەك، رامىزانىنى تەسىبھ ۋە قۇرئان تامام قىلىش ئارقىلىق ئۆتكۈزۈپ، رامىزان تۈگىگەندىن كېيىن بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ، ئەسلى ھالىتىمىزگە قايتساق، ئاللاھنىڭ رامىزانىنى روزا ئېيى قىلىپ بېكىتىشتىن بولغان مەقسەتلىرى ئادا بولمىغان بولىدۇ.

سۈرە بەقەرە 184، 185-ئايەتلەر

﴿أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ ۚ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ. شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

«(بۇ پەرز قىلىنغان روزا) ساناقلىق كۈنلەردۇر، سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (روزا تۇتمىغان بولسا)، تۇتمىغان كۈنلەرنى (قازاسىنى) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن، روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم. كىمكى فىدىيىنى (بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۈچۈن ياخشىدۇر، ئەگەر بىلسەڭلار، روزا تۇتۇش سىلەر ئۈچۈن (ئېغىز ئوچۇق يۇرۇشتىن ۋە فىدىيە بېرىشتىن) ياخشىدۇر. رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛

كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (مۇساپىر) بولۇپ (تۈتمىغان بولسا، تۈتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۈتسۇن. ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغزىڭلار ئوچۇق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا ئاللاھنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئامىلىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ»

ئاللاھ تائالا رامىزان ئېيىنىڭ ۋاقتىنى بىر ئاي قىلىپ بەلگىلەپ، ئىنسانىنىڭ رامىزان ئېيىدا سەپەردە ياكى كېسەل بولۇپ قالسا قانداق قىلىدىغانلىقىنى ۋە رۇخسەتلەرنىڭ تەپسىلاتلىرى قاتارلىق بىر تۈركۈم ئىشلارنى بايان قىلىپ بەردى. چۈنكى ئىنسانلار: «قېرىلىق ياكى كېسەللىك تۈپەيلىدىن بىر ئاي روزا تۇتۇشقا تاقىتىمىز يەتمەيدۇ» دېگەندەك بىر قاتار باھانە-سەۋەبلەرنى كۆرسىتىشى مۇمكىن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ ئىنسانىنى تاقىتى يېتىدىغان دائىرىدە روزا تۇتۇشقا، يەتمىسە رۇخسەتنى تۇتۇشقا بۇيرۇغان.

﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ «سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۈتمىغان بولسا، تۈتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن» دېگەن ئايەتتىكە قاراپ باھانە-سەۋەب تېپىۋالساق بولمايدۇ. بەزى ئىنسانلار «كېسەل بولسا رۇخسەت بارىكەن» دەپ، روزىغا ھېچقانداق تەسىر قىلمايدىغان كېسەللەرنى باھانە قىلىپ روزا تۇتمايدۇ. بۇ ھەرگىزمۇ ئايەتكە تۇغرا كېلىدىغان راستچىل مۇئمىنىڭ ئىشى ئەمەس. ئەگەر بىر ئادەم كېسەل بولسا، چوقۇم ئىشەنچلىك

مۇسۇلمان دوختۇردىن مەسلىھەت ئېلىشى لازىم. ئەگەر دوختۇر: «سەن روزا تۇتساڭ كېسەللىكڭ تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىدۇ» دېسە، ئايەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان شەكىلده، رۇخسەتنى تۇتسا بولىدۇ.

"سفر" دېگەن سۆزنىڭ ئەسلى مەنىسى «ئېچىلىش، ئايدىڭلىشىش» دېگەنلىك بولۇپ، ئايەتته ئۆزى تۇرۇۋاتقان بىر ئورۇندىن يەنه بىر ئورۇنغا يۆتكىلىشنى كۆرسىتىدۇ. بەزىلەر: «سەپەر جەريانىدا قىينىچىلىق بولىدۇ. لېكىن سەن بىر ئورۇنغا بىر نەچچه قېتىم بارساڭ، ئۇ ئورۇننى بىلىدىغان ۋه قىينالمايدىغان بولۇپ كېتىسەن، شۇ ۋاقىتتا چوقۇم روزىنى تولۇق تۇتۇشۇڭ كېرەك» دېيىشى مۇمكىن. لېكىن كۆپىنچه ئەھۋاللاردا شارائىتلار ئۆزگىرىپ، شۇنىڭغا قارىتا ھەرخىل قىينىچىلىقلار پەيدا بولىدۇ. ئاللاھ مۇشۇ قىينىچىلىقلارنى كۆزده تۇتۇپ: «سەپەر ئۇستىده (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن» دەۋاتىدۇ. تەبىئىيكى ئەينى زاماندىكى سەپەرلەر بىلەن ھازىرقىنىڭ پەرقى بار. لېكىن يەنىلا سەپەر بولغانلىقى ئۈچۈن مەلۇم دەرىجىده قىينىچىلىقى بولىدۇ. بەزى كىشىلەر ھازىر قىينىچىلىق ئاز قالغانلىقى ئۈچۈن، بۇ رۇخسەتنى بىكار قىلماقچى بولىدۇ. بۇنداق قىلىشقا ئۇرۇنغان كىشىلەر ھەددىدىن ئاشقان، ئاللاھ تائالانىڭ كىتابىنى ئۆز خاھىشى بويىچه چۈشىنىدىغان كىشىلەر ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمده ھۆكۈم بەرگەن ۋاقىتتا، ئۇنىڭ رۇخسىتىنى بەردى. شۇنىڭ ئۈچۈن بىزدىن بۇنىڭ ھۆكۈمىنى ۋه رۇخسىتىنى تۇتۇش تەلەپ قىلىندۇ. بۇنى ھەرقانداق باھانه-سەۋەب بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا، ئۆزى خالىغانچه چۈشىنىشكه ھەرگىزمۇ بولمايدۇ.

رەسۇلۇللاھ بىر سەپەردە كىشىلەرنىڭ بىر ئادەمنىڭ ئەتراپىغا توپلىشىپ، سايه چۈشۈرۈش ۋه ئۈستىگه سۇ تۆكۈش ئارقىلىق، ئۇسسۇزلىقنى پەسلىتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «بۇ يەردە نېمه ئىش بولدى؟»

دەپ سۇرىغان. كىشىلەر رەسۇلۇللاھقا: «ئۇ ئادەم روزىدار ئىكەن» دەپ جاۋاب بېرىۋىدى، رەسۇلۇللاھ: «سەپەردە روزا تۇتۇش ياخشى ئەمەس» دېگەن. بۇ قۇرئاندا كەلگەن رۇخسەتنىڭ ئەمەلىيەتكە تەتبىقلانغان ئىپادىسى.

ئاپتور: ﴿وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ «كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن» دېگەن ئايەتنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، «كېسەل ۋە سەپەردە قەتئىي روزا تۇتۇشقا بولمايدۇ» دېگەن ھۆكۈمنى ئالغان. ئاپتور بۇنىڭغا دەلىل قىلىپ: «رەسۇلۇللاھ بىزگە ناھايىتى ياخشى ئۈلگە. ئۇ زات روزا ھېيت كۈنى روزا تۇتۇشنى چەكلەيتتى. چۈنكى ئۇ كۈن ئىنسانلارنىڭ بىر ئاي ئىمتىھانىدىن كېيىنكى مۇكاپات كۈنىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن روزا ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى روزا تۇتۇش گۇناھ، ئىككىنچى كۈنىدىن باشلاپ روزا تۇتۇش دۇرۇس. ھەدىستە: "نهى عن صيام يومين: يوم الفطر والأضحى"[1] «رەسۇلۇللاھ ئىككى كۈندىكى روزىدىن توستى. بىرى روزا ھېيت كۈنى، يەنە بىرى قۇربان ھېيت كۈنى» دېيىلگەن. بۇلار قۇرئاندا كەلگەن «كېسەل ياكى سەپەردە بولۇپ قالساڭ، باشقا كۈنى روزا تۇتقىن» دېگەنگە ئوخشايدۇ. دېمەك، بىر كىشى سەپەردە ياكى كېسەل بولۇپ قېلىپ روزا تۇتسا، يۇقىرىقى ئىككى كۈندە روزا تۇتسا خاتا بولغانغا ئوخشاش خاتا بولىدۇ» دېگەن. بۇنىڭدىن باشقا «كېسەل ياكى سەپەردە روزا تۇتسا بولىدۇ» دەيدىغان ئۇلىمالارمۇ بار. لېكىن ئاپتور بۇ يەردە ئۆزىنىڭ پىكرىنى كۆچلەندۇرگەن.

بەزىلەر: «رامىزاندا كېسەل بولۇپ قالسا ياكى سەپەردە بولغان ھالەتتىمۇ تاقىتى يەتسىلا روزا تۇتۇش كېرەك. رامىزاندا قىلغان ئەمەل-ئىبادەت بىلەن باشقا ۋاقىتتا قىلغان ئىبادەتنىڭ ئەجرىدە پەرق بولىدۇ.

[1] بۇخارى رىۋايەت قىلغان

www.uyghurkitap.com

چـۈنكى رامـزان قۇرئـان كەرىـم نازىـل بولۇشـقا باشـلىغان ئۇلـۇغ ئـاي. ھەم ئىبـادەتنى ئـۆز ۋاقتىـدا قىلىـش بىـلەن قازاسـىنى قىلىـش پەرقلىنىـدۇ؟» دېيىشـى مـۇمكىن. رامـزان قۇرئـان چۈشـكەنلىكى ئۈچـۈن ئۇلـۇغ ئـاي ھېسـابلىنىدۇ. شـۇ رامزانىـى ئۇلـۇغ قىلغـان قۇرئاننىـڭ ئـۆزى <سـەپەردە يـاكى كېسـەل بولـۇپ قالسـا، باشـقا كۈنـدە تۇتسـۇن> دېـدى. دېـمەك، مەسـىلە كۈننىـڭ يـاكى ئايىنىـڭ مۇقەددەسـلىك مەسلىسـى ئەمەس، بەلكـى ئـاللاھ تائـالا تەرىپىـدىن كەلـگەن بـۇيرۇق مەسلىسـىدۇر. بـۇيرۇق <باشـقا كـۈنى تۇتسـۇن> دېـگەن ئىـكەن، ئەجـر ۋە شـەرەپلەر باشـقا ۋاقىتتىمـۇ رامزانـدىكىگە ئوخشـاش بېرىلىـدۇ. ئۇنىڭـدىن باشـقا، سـەپەر يـاكى كېسـەل سـەۋەبلىك روزا تۇتمىغـانلار پىتـنە تېرىماسـلىق ئۈچـۈن، ئۆزىنىـڭ روزا تۇتمىغـانلىقىنى يوشۇرۇشـى ياخشـى. ئەگەر ئـۇلار رامزانـدا ئاشـكارا ھالـدا تامـاق يېسـە، كىشـىلەر بۇنىڭـدىن ئەكـس تەسـىر ئېلىپ، ئۇلارنى ئەيىبلەپ گۇناھكار بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

ئەگەر مـۇئەييەن بىـر كـۈن يـاكى بىـر ئايىنىـڭ ئالاھىـدىلىكى بولغـان بولسـا، رامـزان ئېيـى يـۆتكەلمەي بىـر ۋاقىتتـا تۇرغـان بـولاتتى. ئەمـما رامـزان ئېيـى يىلـدا 12 كـۈن ئالـدىغان سـۇرۇلۇپ، تەخمىنەن 33 يىلـدا بىـر ئايلىنىـدۇ. دېـمەك، يىلنىـڭ ئىچىـدىكى ھەمـمە كـۈن رامـزان بولالايـدۇ. شـۇنىڭ ئۈچـۈن مۇئەييەن بىر كۈننى رامزانىنىڭ كۈنى دەپ بېكىتكىلى بولمايدۇ.

﴿وَعَلَى الَّـذِينَ يُطِيقُونَـهُ فِدْيَـةٌ طَعَـامُ مِسْـكِينٍ﴾ «روزىنـى (قېرىلىـق يـاكى ئـاجىزلىق تۈپەيلىـدىن مۇشـەققەت بىـلەن) ئـاران تۇتىـدىغان كىشـىلەر تۇتمىسـا، (كۈنلـۈكى ئۈچـۈن) بىـر مىسـكىن تويغـۇدەك تامـاق فىـدىيە بېرىشـى لازىـم». بەزى كىشـىلەر: «ئـاللاھ روزىنـى پەرز قىلىـپ تـۇرۇپ، تۇتالمىغـان كۈنىنىـڭ ئورنىغـا مىسـكىنلەرگە تامـاق بەرسـە بولىـدىغانلىقى بايـان قىپتـۇ، بـۇنى قانـداق چۈشـىنىمىز؟» دەپ سورىشـى مـۇمكىن. ئـايەتتىكى ھۆكـۈملەرگە قارىسـاق، روزىنىـڭ پەرزلىكـى خـۇددى مـراس مەسلىسـىگە ئوخشـاش تەدرىجـي شـەكىلدە يولغـا قويۇلغـان. مەسـىلەن: مـراس بېشـىدا ۋەسـىيەت شـەكىلدە

بەلگىلەنگەن. كېيىن مىراس ئايەتلىرى چۈشۈش ئارقىلىق پەرز دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەن. شۇنىڭغا ئوخشاش ھاراق ۋە جازانە مەسىلىلىرىمۇ ئۇچ ياكى تۆت باسقۇچقا بۆلۈنۈپ ھارام قىلىنغان. روزا دەسلەپتە ئايىنىڭ ئونىنچى، يىگىرمىنچى، ئوتتۇزىنچى قاتارلىق ئۇچ كۈن پەرز قىلىنىش، ئۇنىڭدىن كېيىن بىر ئاي ئىختىيارى شەكىلدە پەرز قىلىنىپ، ئەڭ ئاخىرىدا تولۇق بىر ئاي شەكلىدە پەرز قىلىنىشقا ئوخشاش بىر قانچە باسقۇچقا بۆلۈنۈپ پەرز قىلىنغان. ئاللاھ تائالا دەسلەپتكى باسقۇچتا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنى روزا تۇتمايدىغان ھالەتتىن، ئىختىيارى روزا تۇتىدىغان ھالەتكە يۆتكەپ، روزا تۇتسىمۇ ياكى روزا تۇتماي ئۇنىڭ بەدىلىگە مىسكىنلەرگە تاماق بەرسىمۇ بولىدىغان قىلغان. كېيىن روزا مۇسۇلمانلارنىڭ ئادىتىگە ئايلانغانىدا بولسا، ئايەتنىڭ ئاخىرىدىكى: ﴿**فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ**﴾ **«سەلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا، رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن»** دېگەن ئايەت بىلەن روزا ئىختىيارى ھالەتتىن، ھەممە ئادەمگە پەرز قىلىنغان. رامىزان روزىسى ئادەتتە ئايغا قاراپ، بەزى 30، بەزى 29 كۈن بولىدۇ.

روزا تۇتۇشنى خالىمىغان كىشىلەر فىدىيە بەرسە بولىدىغان ئىشلار تۇغىدى. پەقەت روزا تۇتۇشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان يېشى چوڭلار، ساقىيىش ئېھتىمالى بولمىغان سوزۇلما خاراكتېرلىك كېسەللەر كېسىلىنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلاپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، روزا تۇتمىسا ۋە قازاسىنى قىلمىسا بولىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئورنىغا مىسكىنلەرگە ۋە كەمبەغەللەرگە فىدىيە بېرىدۇ.

﴿**فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ**﴾ **«كىمكى فىدىيىنى (بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۈچۈن ياخشىدۇر»**. بۇ ئايەتنى «بىر ئادەم روزا تۇتۇپ ھەم فىدىيە بەرسە كاتتا ياخشىلىق قىلغان بولىدۇ» دەپ چۈشەنسەكمۇ بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ياخشىلىق ئىشكىلىرىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ، ئىنسان بىر مىسكىنگە، ئىككى مىسكىنگە، ھەتتا ئون

مسكىنگە تائام بەرسەمۇ بولىدۇ. كىشى روزىنىمۇ تۈتۈپ، ھەم مسكىنلەرگە ھېسابسىز ياخشىلىق قىلسا، ئاللاھ بۇ ئادەمگە ھېسابسىز ئەجىر بېرىدۇ.

﴿وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ **«روزا تۇتۇش سىلەر ئۈچۈن (ئېغىز ئوچۇق يۈرۈشتىن ۋە فىدىيە بېرىشتىن) ياخشىدۇر»**. روزا تۇتۇش ئىختىيارلىق ۋاقىتتا، كىشىلەرنىڭ روزا تۇتۇشى ئەۋزەل. چۈنكى روزا تۇتۇشقا ئادەتلىنىش، پەرز قىلىنىش قەدەم باسقۇچلىرىدىكى مۇھىم بىر ھالقا ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھنىڭ: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ «سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا، رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن» دېگەن سۆزىمۇ بۇنى تەكىتلەيدۇ.

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ **«رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى»** دېگەن ئايەتتىكى "شَهْرُ" «ئاي» دېگەن سۆز، ئەسلىدە «بىلدۇرۇش، ئۇقتۇرۇش، ئايدىڭلاشتۇرۇش» دېگەن مەنىلەردە بولۇپ، ئەرەب دۆلەتلىرىدە جامائەت گۇۋاھلىقىدىن ئۆتكۈزىدىغان ئورۇن "الشهر العقاري" «سودا-سېتىقنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئورنى» دەپ ئاتىلىدۇ. ئاينىڭ ئاز-ئازدىن پۈتۈنلىنىپ تولغانىدىن كېيىن، يەنە ئاز-ئازدىن يوقاپ كېتىدىغان بىر ھالىتى بىزگە ئايدىڭلاشقانلىقى ئۈچۈن، ئاي "الشهر" دەپ ئاتالغان. ئايەتتىكى "رَمَضَانَ" ئەرەبلەردىكى ئون ئىككى ئاينىڭ بىرىنىڭ ئىسمى بولۇپ، ئەسلى مەنىسى «ئىسسىقلىق» دېگەن بولىدۇ. رامىزان ئېيى ئايلىنىپ يىلنىڭ ھەرقايسى ۋاقىتلىرىدا كەلسىمۇ، ئەرەبلەر بۇ ئىسمنى بۇ ئايغا قويغان ۋاقىت، نەق ھاۋانىڭ ئىسسىق ۋاقىتلىرىغا توغرا كەلگەن ۋە «ئىسسىقلىق» دېگەن ئىسىم قويۇلغان بولۇشى مۇمكىن. مەسىلەن: بىر ئادەمنىڭ قىزى تۇغۇلغاندا بەك چىرايلىق بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا «گۈزەل» دېگەن ئىسمنى قويۇپتۇ. لېكىن ئۇ قىز چوڭ بولغانسىرى سەتلىشىپ كەتسە، ئۇنىڭ «گۈزەل» دېگەن ئىسمنى ئۆزگەرتىۋالغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئىسىم ئۇنىڭ گۈزەل ۋاقتىدا قويۇلغان. دېمەك، ئايلارنىڭ

ئىسىملىرىدا، ئىسىم قويۇلغان ۋاقىتتىكى ئەھۋاللار كۆزدە تۇتۇلغان. مەسىلەن: "جمادى الأولى، وجمادى الآخرة" ئايلىرىنىڭ ئىسمىدىكى "جماد" سۆزى «قاتتىق سوغۇق، قىش، توڭلاش» دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. كۇنلەرنىڭ سۇرۇلۇشى بىلەن ئايلارنىڭ ئىسىملىرى ئۆزىگە ماس كەلمەسلىكى مۇمكىن. لېكىن بىز ئىسىملارنىڭ قويۇلغان ۋاقتىنى ئېتىبارغا ئالىمىز.

ئايەتتىكى "أُنزِلَ" دېگەن سۆزنى «چۈشۈرۈلدى» دەپ تەرجىمە قىلدۇق. قۇرئان كەرىمدە «چۈشۈرۈش» دېگەن سۆزنى ئىپادىلەيدىغان "نَزَّلَ، أنزَلَ، نَزَلَ، تَنَزَّلَ" قاتارلىق تۆت پېئىل سۆزلەنگەن. سۇرە «قەدر»دە: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ «بىز قۇرئاننى ھەقىقەتەن شەبى قەدرىدە نازىل قىلدۇق» دەپ، "أَنزَلَ" دېگەن پېئىل قوللىنىلغان. سۇرە «شۇئەرا»دا: ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾[1] «ئاگاھلانىدۇرغۇچىلاردىن بولۇشۇڭ ئۈچۈن، ئىشەنچلىك جىبرىئىل ئۇنى سېنىڭ قەلبىڭگە ئېلىپ چۈشتى» دەپ، "نَزَلَ" دېگەن پېئىل قوللىنىلغان. سۇرە «قەدر»نىڭ ئاخىرىدا: ﴿تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ﴾ «پەرىشتىلەر ۋە جىبرىئىل شۇ كېچىدە پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بىلەن (زېمىنغا ئاللاھ تەقدىر قىلغان) بارلىق ئىش ئۈچۈن چۈشىدۇ» دەپ، "تَنَزَّلَ" دېگەن پېئىل قوللىنىلغان.

"أُنزِلَ، أَنزلَ" دېگەن پېئىللار كۆپىنچە ئاللاھ تائالاغا ئائىت ئىشلاردا، "نَزَّلَ، نُزِّلَ" دېگەن پېئىللار پەرىشتىلەر ۋە جىبرىئىلغا ئالاقىدار مەزمۇنلاردا قوللىنىلىدۇ. قۇرئاننىڭ چۈشۈشى ئىككى باسقۇچنى بېسىپ ئۆتكەن. «لەۋھۇلمەھپۇز»دىن دۇنيا ئاسمىنىغا بىر قېتىمدىلا چۈشۈشى "أُنزِلَ، أَنزِلَ" دېگەن پېئىللار بىلەن، يىگىرمە ئۈچ يىل جەريانىدا يۈز بەرگەن ھادىسىلەرگە قارىتا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى بىلەن پارچە-پارچە شەكىلدە چۈشۈشى، "نَزَّلَ، نُزِّلَ" دېگەن پېئىللار بىلەن ئىپادىلەنگەن.

[1] سۇرە شۇئەرا، 193-ئايەت

مەسىلەن: ئائىلىدە دورا ئىشكاپى بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەرخىل دورىلار قويۇلغان. ئەگەردە بىرىنىڭ بېشى ئاغرىسا، ئۇنىڭغا ئىشكاپتىن باش ئاغرىق دورىسىنى، يەنە بىرىنىڭ چىشى ئاغرىسا، ئۇنىڭغا چىش ئاغرىق دورىسىنى ئېلىپ بېرىمىز. قۇرئاننىڭ رەسۇلۇللاھقا چۈشۈشى نەق مۇشۇنىڭغا ئوخشاش، ھەر مەسىلە يۈز بەرگەندە شۇنىڭغا قارىتا ئايەت چۈشكەن.

ئۆز ۋاقتىدا مۇشرىكلار قۇرئاننىڭ بۇ شەكىلدە چۈشۈشىگە قاتتىق جىلە بولغان. چۈنكى ئۇلار قانداق گەپ-سۆزنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلسە، دەل شۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىدىغان ئايەتلەر كېلەتتى. ئاخىرىدا ئۇلار: «قۇرئان تولۇق شەكىلدە، بىر قېتىمدىلا چۈشسە بولمامدۇ؟» دېيىشكەن. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾[1] «كاپىرلار: قۇرئان نېمىشقا ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىر قېتىمدىلا نازىل قىلىنمىدى؟، دېدى. سېنىڭ دىلىڭنى مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى پارچە-پارچە نازىل قىلدۇق، ئۇنى ئايرىم-ئايرىم نازىل قىلدۇق» دېگەن. رەسۇلۇللاھ دەۋەت جەريانىدا ھەرخىل قىينچىلىقلارغا ۋە مۇشرىكلارنىڭ ئەيىبلەشلىرىگە ئۇچرىغاندا، ئاللاھ رەسۇلۇللاھنىڭ قەلبىنى مۇستەھكەم قىلىش، يولىنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئىلھام بېرىش ۋە يولۇققان ھەر مەسىلىنىڭ ھەل قىلىش چارىسىنى ئەۋەتىش ئۈچۈن، قۇرئاننى پارچە-پارچە چۈشۈرگەن. بۇ ۋاقىتتا، رەسۇلۇللاھ ئۆزىنىڭ ئارقىسىدا ئاللاھتىن ئىبارەت كاتتا بىر كۈچنىڭ بارلىقى، ھەرقانداق قىينچىلىققا يولۇقسا، ئاللاھ تەرەپتىن ھەل قىلىش چارىسىنىڭ كېلىدىغانلىقىغا ھەقىقىي چىن پۈتۈپ، ھەرقانداق قىينچىلىقتىن قورقماي، يولىنى خۇشاللىق بىلەن داۋاملاشتۇرغان.

[1] سۇرە فۇرقان، 32-ئايەت

﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾[1] «ئۇلار (يەنى مۇشىركلار) قانداق بىر سوئالنى تاشلىمىسۇن، (ئۇنىڭغا قارىتا) بىز ساڭا ھەق جاۋابنى ۋە ھەممىدىن گۈزەل چۈشەندۈرۈشنى نازىل قىلدۇق» دېگەن ئايەتمۇ، قۇرئاننىڭ پارچە-پارچە كەلگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. قۇرئاندىكى ئەھكاملار بىر قېتىمدىلا چۈشكەن ۋاقىتتا، مۇسۇلمانلار ئۇنى ئىجرا قىلىشتىن ئاجىز كېلىدۇ، ھەم ئەھكاملارنىڭ كۆپلۈكىدىن ئاسان ئۇنتۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ ئايەتلەرنى پارچە-پارچە شەكىلدە ھادىسىلەرگە باغلاپ چۈشۈرگەن.

﴿أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ﴾ «قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر» دېگەن ئايەتتىكى "ھُدًى"نى، بىز دائىم «ھىدايەت، يېتەكچى» دەپ تەرجىمە قىلىمىز. ئەسلىدە بۇ «توغرا يول» دېگەن مەنىدە. بىز بىر نىشانغا يەتمەكچى بولساق، ئۇنىڭغا يېتىدىغان ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ قىسقا يولنى ئىزدەيمىز. ئىنسان ھىدايەتنىڭ ئەسلى مەنىسىنى بىلىش ئۈچۈن، ئۆزى ياشاۋاتقان دۇنيا ھاياتىنىڭ خاراكتېرىنى بىلىپ، ئۇنىڭ مەڭگۈلۈك ماكان بولغان جەننەتكە كېتىدىغان ئارىلىقتىكى بىر ئۆتكۈنچى ئورۇن ئىكەنلىكىنى چۈشەنسە، تەبىئىيلا نىشانى بولغان جەننەتكە بارىدىغان ئەڭ توغرا يولنى ئىزدەيدۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا، قۇرئان كەرىمدىكى ھىدايەتلەر ئىنسانغا ئۇنۇمنى كۆرسىتىدۇ ۋە ئىنسانمۇ باشقا يوللارغا كىرىپ كەتسە، نىشانغا يېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ، ھىدايەت مەنبەسى بولغان قۇرئان كەرىمدىن ئايرىلمايدۇ. مەسىلەن: بىز ئۆيىمىزگە قايتىش يولىدا خاتا يولغا كىرىپ قالساق، قاتناش قىستاڭچىلىقى ۋە ئېزىپ كېتىش قاتارلىق ئەھۋاللارغا يولۇقمىز. شۇنىڭغا ئوخشاش بىز جەننەتنى مەقسەت قىلساق، توغرا يولدىن قايماي مېڭىشىمىز كېرەك.

[1] سۇرە فۇرقان، 33-ئايەت

قۇرئـان دەل جەننەتنـى كـۆزلىگەنلەر ۋە باشـقا يولغـا كىرىـپ كېتىشـتىن قورققانلارنـڭ تـوغرا يولغـا باشلىغۇچىسـى. بـۇ يـولنى ئەڭ ياخشـى بىلـدىغان زات بولسـا، يولنـڭ ئىگىسـى ۋە ئىنسـانلارنڭ رەببـى بولغـان ئـاللاھتۇر. ئەگەر ئىنسـان يۇقىرىـدا دېيىلگەنـدەك، ئـۆزى خـالاپ يولـدىن بىرەرنـى تېپىـپ ماڭسـا، چوقـۇم بـۇ يەردىـن ھەر تۈرلـۈك مەسـىلىلەر ئوتتۇرىغـا چىقىـدۇ. بـۇ ھەقـتە قۇرئـان كەرىمـدە: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ﴾[1] «نـاتوغرا يـوللاردا ماڭمـاڭلار، ئـۇلار سـىلەرنى ئاللاھنـڭ يولـدىن ئايرىۋېتىـدۇ» دېيىلگەن. ئـاللاھ تائـالا كۆرسـەتكەن يـول بىـلەن ئىنسـانلار ئـۆزى تېپىۋالغـان يولنـڭ پەرقـى ناھـايىتى زور. ئـاللاھ تائـالا يولنـڭ بـاش-ئـاخىرىنى، يولـدىكى توسـالغۇلارنى بىلـىدۇ. شـۇڭا ئىنسـانلارنڭ بـۇ يولـدىن تـوغرا شـەكىلده مېڭىشـى ئۈچـۈن، بـىزگە بىـر يـول كۆرسـەتكۈچ چۈشـۈرگەن. لـېكىن ئىنسـانلار ئـۆزى مېڭىۋاتقـان يولنـڭ ئاخىرىـدا قانـداق قىينىچىلىـق يـۈز بېرىـدىغانلىقىنى، بۇنىڭـدىن قانـداق ئۆتىـدىغانلىقىنى ھەرگىزمـۇ بىلمەيـدۇ. ئىنسـانلار تـۈزگەن يـول خەرىتىسـى ۋە نـىزاملاردا، تۈزگۈچىنىـڭ پايـدا-مەنپەئەتـى ئاساسـىي ئورۇنـدا بولغاچقـا، بـۇ قـانۇن ھەمـمە ئـادەمگە مـاس كەلمەيـدۇ. شـۇنىڭ ئۈچـۈن دۇنيـادا ئـۆزىنى ئويلىمـاي، باشـقىلارنڭ مەنپەئەتىنـى ئويلايـدىغان، تـۈزگەن قـانۇنى ھەمـمە ئـادەمگە مـاس كېلىـدىغان بىـر زات قـانۇن تۈزۈشـى كېـرەك، ئـۇ بولسـمۇ ئـاللاھ تائالادۇر.

﴿وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ﴾ **«سـانلارنى توشـقۇزۇڭلار»**. سـەپەر يـاكى كېسـەل سـەۋەبىدىن رامىزانـدا نەچـچە كـۈن روزا تۇتالمـاي قالسـاق، كېـيىن چوقـۇم شـۇ كەم قالغان كۈنلەرنى تۇتۇپ، سانىنى تولدۇرىمىز.

﴿وَلِتُكَبِّرُوا اللَّـهَ عَلَىٰ مَـا هَـدَاكُمْ وَلَعَلَّكُـمْ تَشْـكُرُونَ﴾ **«سـىلەرنى ھـدايەت قىلغانلىقىغـا، ئـاللاھنى ئۇلۇغلىشـڭلارنى، (ئۇنىـڭ ئىنئامىلىرىغـا) شـۈكرى قىلىشـڭلارنى خالايـدۇ»**. ئـاللاھ بىزنـى جاپـالىق رامـىزان تۇتـۇپ بولغانـدىن

[1] سۈرە ئەنئام 153-ئايەت

كېيىن، ئۆزىنى ئۇلۇغلىشىمىزنى ۋە تەسىبھ ئېيتىشىمىزنى تەلەپ قىلغان. بەندە ھۆكۈمگە بويسۇنۇپ روزا تۇتقاندا ۋە مۇشۇ جاپاغا بەرداشلىق بېرىپ ئىبادەت قىلغاندا، قەلبى ھوزۇر ھېس قىلىپ، ئاللاھ تائالادىن بۇيۇك نېئمەتلەرنى كۈتىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھ ئۆزىنىڭ بەندىگە نېئمەتنى زىيادە قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، نېئمەتلەرگە شۈكۈر ئېيتىشقا بۇيرىغان.

92-دەرس

سۈرە بەقەرە 186-ئايەت

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

«مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (شۇنداق جاۋاب بېرىمەنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن، ماڭا دۇئا قىلسا، دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن»

ئىلگىرىكى ئايەتتە رامىزان ئېيىدا ئىنسان مەنۇيىتىنىڭ تەرەققىي قىلىپ يۇكسىلىدىغانلىقى ھەققىدە توختالغان ئىدۇق. رامىزان ئېيىدا ئىنسان ئۆزىدە بۇ قەدەر روھىي ساپلىق ۋە يۇكسىلىشنى ھېس قىلغاندىن كېيىن، تەبىئىكى ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر قىلىپ، دۇئا قىلىشقا يۈزلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا بىزگە دۇئا قىلىشنىڭ يولىنى ئېچىپ بېرىپ: ﴿**وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ**﴾ **«مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن»** دېگەن.

ئاللاھ تائالا ھەدىس قۇدسىيدا: "ثلاثة لا ترد دعوتهم، الصائم حتى يفطر، والإمام العادل، ودعوة المظلوم، يرفعها الله فوق الغمام وتفتح لها أبواب السماء،

ويقول الرب: وعزتي لأنصرنك ولو بعد حين"[1] «دۇئاسى رەت قىلىنمايدىغان ئۇچ خىل كىشى بار. ئۇلار - روزىدار ئىپتار قىلغانغا قەدەر، ئادىل رەھبەر ۋە زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشى. ئاللاھ بۇلارنىڭ دۇئالىرىنى بۇلۇتلار ئۈستىگە كۆتۈرىدۇ ۋە ئاسمانىنىڭ ئىشىكلىرى بۇ دۇئاغا ئېچىلىدۇ. ئاللاھ: ئىززىتىم بىلەن قەسەم، مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن بولسىمۇ، مەن ساڭا ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمەن» دېگەن. سىز ئۇچ تۈرلۈك ئادەمدىن، ئادىل رەھبەر ياكى زۇلۇم قىلىنغۇچى بولماسلىقىڭىز مۇمكىن. لېكىن دۇئايىڭىزنىڭ شەكسىز ئىجابەت بولۇشى ئۈچۈن، ئالدىڭىزدا روزا تۇتۇشتىن ئىبارەت ئوچۇق بىر يول بار.

ئايەتتە "سأل" «سورىسا» دېگەن مەنىدىكى بىر پېئىل كەلگەن. قۇرئاندا مۇشۇنىڭدەك سوراش مەنىسىدىكى پېئىل كەلسە، جاۋابىغا "قل" «دېگىن» دېگەن پېئىل كېلىدۇ. مەسىلەن: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الخمر والميسر قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ﴾[2] «(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ھاراق ۋە قىمار توغرىسىدا سورىشىدۇ، سەن ئۇلارغا: بۇنىڭ ھەر ئىككىسى چوڭ گۇناھ، دېگىن» ۋە يەنە ﴿وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ﴾[3] «ئۇلار سەندىن نېمىنى سەدىقە قىلىش توغرۇلۇق سورايدۇ، (ئېھتىياجىدىن) ئارتۇقىنى (سەدىقە قىلىڭلار) دېگىن» ۋە يەنە ﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ﴾[4] «(ئى مۇھەممەد!) سەندىن (مالىلىرىنى) قانداق سەرپ قىلسا بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ، ئېيتقىنكى...» يەنە بىر ئايەتتە: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا﴾[5] «ئۇلار سەندىن تاغلار توغرۇلۇق (يەنى تاغنىڭ ئاقۇتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق) سورايدۇ، ئېيتقىنكى، پەرۋەردىگارىم ئۇلارنى كۆكۈم تالقان قىلىپ (ئاندىن شامالنى ئەۋەتىپ ئۇنى سورۇيدۇ)» دېگەن.

---

[1] تىرمىزى، ئىبنى ماجەھ رىۋايەت قىلغان.
[2] سۇرە بەقەرە، 219-ئايەت
[3] سۇرە بەقەرە، 219-ئايەت
[4] سۇرە بەقەرە، 215-ئايەت
[5] سۇرە تاھا، 105-ئايەت

www.uyghurkitap.com

بـۇ ئـايەتتە: ﴿**وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي**﴾ **«مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا»** دېيىلگەن بولۇپ، ئاللاھ تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتلەردىكىدەك "قل" «دېگىن، ئى مۇھەممەد» دېمەستىن، بىۋاستە ئۆزى جاۋاب بېرىپ: ﴿**فَإِنِّي قَرِيبٌ**﴾ **«مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن»** دەۋاتىدۇ. بـۇ ئـايەت ھەققىدە ساھابىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «رەببىمىز بىزگە يېقىنمۇ ياكى يىراقمۇ؟ ئەگەر رەببىمىز بىزگە يېقىن بولسا، مۇناجات قىلايلى. يىراق بولسا ندا قىلايلى» دېگىنىدە، ئاللاھ تائالا بەندىلەرگە ئۆزىنىڭ يېقىنلىقىنى ۋە دۇئا ئىجابەت بولۇشىنىڭ نەقەدەر ئېنىق ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، رەسۇلۇللاھقا ھاۋالە قىلماستىن، ئۆزى بىۋاستە «مەن يېقىن» دەپ جاۋاب بەرگەن.

ئـايەتتە: "عِبَادِي" «بەندىلىرىم» دېگەن سۆز كەلگەن. ئەرەب تىلىدا «بەندىلەر» سۆزىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، "عبيد" ۋە "عباد" دېگەن ئىككى سۆز ئىشلىتىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىڭ نۇرغۇن ھالەتلىرىنى ئىختىيارلىق بېرىلمىگەن شەكىلدە ياراتقان. ئىنساننىڭ كىمدىن، قايسى شەھەردە، قايسى تىلدا تۇغۇلۇشى، قەيەردە ۋاپات تېپىشى قاتارلىق ئىشلاردا تاللاش ھوقۇقى بولمايدۇ. بـۇ نۇقتىدىن پۈتۈن ئىنسانلار "عبيد" «قۇللار»دۇر. پەقەتلا ئىنساننىڭ دۇنيادا قايسى يولدا، قانداق ئىدىيەدە ياشاشتا تاللاش ھوقۇقى بولىدۇ. تاللاش ھوقۇقى ئىنسانغا بېرىلگەندىن كېيىن، «ئى ئاللاھ، سىلى مېنى يوق يەردىن بار قىلدىلا، مەن قىلغان ۋە قىلماقچى بولغان پۈتۈن ئىشلىرىمنى سىلى ياخشى بىلىلا، مېنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرىم ئۆزۈمنىڭ ئىختىيارىدا بولمىغىنىدەك، يولنىمۇ ئۆزۈم تاللىيالمايمەن. مېنى توغرا يولغا يېتەكلىسىلە، مەن ئۆزۈمنى سىلىگە تاپشۇردۇم، مېنى ھىدايەت قىلسىلا» دەپ، يول تاللاشتىمۇ ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرغان بولسا، بـۇ خىل كىشىلەر ئەرەبچىدە "عباد" «بەندىلەر» دەپ ئاتىلىدۇ. لېكىن يول تاللاش

ئىختىيارلىقىنى ئاللاھقا قارشى چىقىش تەرىپىگە ئىشلەتكەنلەر، يەنىلا "عبيد" «قۇللار» دەپ ئاتىلىدۇ.

قۇرئان كەرىمدە ئۆزىنىڭ تاللاش ئىختىيارلىقىنىمۇ، ئۆزىنى ياراتقان زاتقا تاپشۇرۇپ، بەندىچىلىكنى ئىپادىلىگەن "عباد" «بەندىلەر» ھەققىدە: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا. وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾[1] «مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ (ياخشى كۆرىدىغان) بەندىلىرى زېمىندا ئۆزلىرىنى تۆۋەن تۇتۇپ تەمكىنلىك بىلەن ماڭىدۇ، نادانلار ئۇلارغا (ياقتۇرمايدىغان) سۆز قىلسا، ئۇلار: سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمىز، دەيدۇ (يەنى گۇناھ بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلىدۇ). ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن (يەنى نامازغا ئوقۇش بىلەن) ئۆتكۈزىدۇ» ۋە يەنە ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾[2] «مېنىڭ بەندىلىرىمگە (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرۇشقا) سېنىڭ كۈچۈڭ يەتمەيدۇ» دېگەن.

﴿فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا﴾ «ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن». ئايەتتىكى ئالدىدا ﴿**إِذَا دَعَانِ**﴾ **«ماڭا دۇئا قىلسا»** دېگەن سۆز بولۇپ، بۇ دۇئايىمىزنىڭ ئاللاھ چاقىرغان تەرەپكە بولماي، ئاللاھنىڭ غەيرىگە قىلىنسا ئىجابەت بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا دۇئانىڭ ئۆزىگە قىلىنماي، ئۆزىدىن غەيرىگە قىلىنغاندا ئىجابەت بولمايدىغانلىقى ھەققىدە: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ﴾[3] «سىلەر ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بۇتلار سىلەرگە ئوخشاش مەخلۇقلاردۇر» ۋە يەنە ﴿إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ﴾[4] «ئەگەر ئۇلارنى چاقىرساڭلار، سىلەرنىڭ چاقىرغىنىڭلارنى

[1] سۇرە فۇرقان، 63، 64-ئايەت
[2] سۇرە ھەجەر، 42-ئايەت
[3] سۇرە ئەئراف، 194-ئايەت
[4] سۇرە فاتىر، 14-ئايەت

ئاڭلىمايدۇ» دېگەن. دېمەك، دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى ئۇچۇن، دۇئا قىلغۇچى ئىجابەت سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇشى كېرەك. بۇ سالاھىيەتنىڭ بىرىنچى شەرتى، ئاللاھقا خالىس دۇئا قىلىشتۇر.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئىنسانغا ئۆزىگە ياخشىلىق بىلەن دۇئا قىلىشنى ئۆگىتىۋاتىدۇ. چۇنكى ئىنسان ئەقلى بەزى ۋاقىتلاردا نۇرغۇن يامان نەرسىلەرنى ياخشى شەكىلدە كۆرۈپ، دۇئا قىلىدۇ. نەتىجىدە ياخشى دەپ دۇئا قىلغان ئىش يامان بولۇپ چىقىدۇ. ئاللاھ تائالا ھەر دائىم ئىنسانغا ياخشىلىقنى ئىرادە قىلىدۇ. لېكىن ئىنسان بۇنى تونۇشتا، كۆپ ھاللاردا خاتالىشىپ قالىدۇ. بۇ نۇقتىدىن، ياخشىلىق بار دەپ قىلغان دۇئالىرىمىزنىڭ ئىجابەت بولمىغىنى، قانداقتۇر دۇئايىمىزنىڭ قوبۇل بولمىغانلىقى بولماستىن، بەلكى ياخشىلىق دەپ قاراپ قالغان يامانلىقتىن ساقلاپ قالغانلىق بولۇشى مۇمكىن. ئاقىۋىتىنىڭ يامانلىقىنى بىلمەي قىلغان دۇئانىڭ قوبۇل بولمىغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ بىزنى كەلگۈسىدىكى يامانلىقتىن ساقلاپ قالغىنىدۇر. شۇڭا «ئاللاھ دۇئايىمنى ئىجابەت قىلمىدى» دەپ زارلانماسلىقىمىز كېرەك. ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

ھەرقانداق ئاتا-ئانا بالىسىغا كۆيۈنىدۇ. ئەگەر كىچىك بالا دادىسىدىن ماشىنىنى ھەيدەپ بېقىشنى سورىسا، بالىنىڭ ئۆمىدىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ ماشىنىنى بېرىشى، بالىغا نىسبەتەن ياخشىمۇ ياكى بەرمىگىنىمۇ؟ ئەلۋەتتە ئاللاھ ئۆز بەندىسىگە دادا بالىغا كۆيۈنگەندىنمۇ بەكرەك مېھرىبانىدۇر. ئائىلە قۇرۇش ئىستىكىدە نۇرغۇن تىرىشچانلىقنى كۆرسىتىپمۇ نىشانلىغان قىز بىلەن ئائىلە قۇرالمىدىڭ. شۇ چاغدا كۆڭلۈڭ يېرىم بولۇپ، «دۇئايىم نېمىشقا ئىجابەت بولمايدۇ؟» دەپ ئاھ ئۇرىسەن. ئەمما بىر قانچە يىلدىن كېيىن، ئۇ قىز بىلەن تۇي قىلغان بولساڭ بەختلىك بولالمايدىغانلىقىڭنى ھېس قىلسەن. شۇڭا قۇرئان كەرىم ئىنسانىنىڭ مەجەز-

خاراكتېرىنى سۈپەتلەپ: ﴿وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ ۖ وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا﴾[1] «ئىنسان خەيرىلىك دۇئا قىلغاندەك، (ئاچچىقى كەلگەندە) بەتدۇئا قىلىدۇ، ئىنسان ئالدىراڭغۇدۇر» ۋە يەنە ﴿سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ﴾[2] «سىلەرگە ئالامەتلىرىمنى كۆرسىتىمەن. (ئۇنىڭ ۋاقتى سائىتىدىن بۇرۇن) مېنى ئالدىرىتىپ كەتمەڭلار» دېگەن. ئىنسان ئۆزىنى يوقتىن بار قىلغان ئاللاھنىڭ بارلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارغا پۇشايمان قىلماي، خاتىرجەم شەكىلدە ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرۇشى كېرەك.

ئۆلىمالار: «ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالاغا ئۆزىنىڭ خارلىقىنى ئىپادىلەپ قىلغان دۇئاسى، ئەڭ گۈزەل دۇئادۇر» دەپ چۈشەندۈرگەن. ئىنسان تىلىگەن نەرسىنىڭ بېرىلىش ياكى بېرىلمەسلىكى، ئاللاھنىڭ ساڭا ياخشىلىق ئىرادە قىلىش-قىلماسلىقىغا قاراپ تۇرۇپ، ئىجابەت بولىدۇ ياكى بولمايدۇ. دۇئادا ئەڭ توغرا ئىپادە، «دۇئا ئارقىلىق ئاللاھقا ئىبادەت قىلىۋالدىم، ئاللاھقا ئۆزۈمنىڭ بەندىچىلىكىنى ئىپادىلىۋالدىم» دەيدىغان پوزىتسىيەدە بولۇشتۇر. چۈنكى ئىنسان كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا دۇئا قىلىدۇ. دۇئا قىلمايمۇ ئىنسان نۇرغۇن نەرسىگە ئېرىشكەن بولغاچقا، ئاللاھقا موھتاجلىقىنى ئىپادىلەپ دۇئا قىلىشى كېرەك. بۇ ۋاقىتتا ئاللاھ سەن ئېرىشەلمىگەن نەرسىلەرنىڭ ساڭا پايدىلىق بولغىنىنى تولۇقلاپ بېرىدۇ، زىيانلىق بولغىنىنى بەرمەيدۇ. شۇڭا ھەدىس قۇدسىيدا ئاللاھ تائالا: "من شغله ذكري عن مسألتي أعطيته أفضل ما أعطي السائلين"[3] «كىم مېنىڭ ئىبادىتىمنى ئورۇنداش سەۋەبى بىلەن، مەندىن ھاجىتىنى سوراش پۇرسىتى بولمىسا، مەن ئۇنىڭغا سورىغانلارغا بېرىلگەندىنمۇ ئارتۇقراقىنى بېرىمەن» دېگەن.

---

[1] سۈرە ئىسرا، 14-ئايەت
[2] سۈرە ئەنبىيا، 37-ئايەت
[3] بۇخارى رىۋايەت قىلغان

"لَقَدْ سَأَلْتُ رَسُوْلُ اللهِ إِذَا صَادَفَت لَيْلَةَ القَدْرِ فَقَالَت: إِنْ أَدرَكتَنِي هَذِهِ اللَّيلَةَ بِمَاذَا أَدْعُو؟ فَقَالَ لَهَا: قُوْلِي اللَّهُمَّ إِنَّكَ تُحِبُّ العَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي"[1] ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رەسۇلۇللاھتىن قەدىر كېچىسىگە توغرا كېلىپ قېلىش ھەققىدە سوراپ: «بۇ كېچە (قەدر كېچىسىنى) تېپىپ قالسام نېمە دەپ دۇئا قىلىمەن؟» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئاللاھ، سەن كەچۈرۈمنى ياخشى كۆرىسەن، مېنى كەچۈرگىن» دېيىشنى بۇيرىدى. شۇڭا دۇئا قىلغاندا، نوقۇل بىر نەرسىلەرگە ئېرىشىشنى تىلىمەستىن، ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلىش كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ئۆگەتكەن بۇ دۇئاسىغا قارىغىنىمىزدا، دۇنيادا ئاللاھنىڭ كەچۈرۈمگە ئېرىشىشتىن گۈزەل ئىش يوقلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. ئەرەب تىلىدا «كەچۈرۈش»نى ئىپادىلەيدىغان "عَفْو" ۋە "مغفرة" دەپ ئىككى سۆز بار. "عَفْو" ئۆتكۈزگەن خاتالىقنى پۈتۈنلەي يوق قىلۋېتىشنى، "مغفرة" ئۆتكۈزگەن خاتالىقنىڭ گۇناھىنى يېزىپ تۇرۇپ كەچۈرۈۋېتىشنى كۆرسىتىدۇ.

دۇئا ئىجابەت بولۇش ئۈچۈن، ئىنساننىڭ يەمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچىكى پاك بولۇشى كېرەك. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇئاسى ئىجابەت بولمايدىغان كىشىنى تىلغا ئېلىپ: "ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يا رَبُّ.. يا رَبُّ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِّيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لَهُ؟"[2] «ئۇزۇن سەپەر قىلغان، چاچلىرى چۈۋۈق، ئۈستى-بېشىنى چاڭ-توزان باسقان كىشى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ، <ئى رەب، ئى رەب> دەپ دۇئا قىلىدۇ. ۋەھالەنكى ئۇنىڭ يېمەك-ئىچمىكى، كىيىم-كېچىكى ھارام تۇرۇپ، قىلغان دۇئاسى قانداقمۇ ئىجابەت بولسۇن؟»

[1] تىرمىزى رىۋايەت قىلغان
[2] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان

دېگەن. ئىنسانلىق دۇئا قىلىۋاتقان «تىلى» ۋە دۇئا ئۇچۇن كۆتۈرگەن «قولى» هارامدىن پېتىلگەن تۇرسا، دۇئاسى قانداق ئىجابەت بولىدۇ!؟

دۇئا ئىجابەت بولمىغاندا بىز چۇشىنىشكە تېگىشلىك يەنە بىر ئىش، ئاللاه تائالانىڭ بىز دۇنيادا تىلىگەن بىر قىسىم نەرسىلەرنى بەرمەسلىكى، قانداقتۇر ئاللاهنىڭ بىزنى ياخشى كۆرمىگەنلىكى بولماستىن، بەلكى بىزنى ياخشى كۆرۈپ، ئىجابەت بولمىغان دۇئايىمىزنى مەڭگۈلۈك بولغان ئاخىرەتكە ئېلىپ قويغانلىقى بولۇشى مۇمكىن. ئاللاه تائالا هەدىس قۇدسىيدا: "يَنْزِلُ اللَّهُ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُوْل: مَنْ يَدْعُوْنِي فَأَسْتَجِيْبُ لَهُ أَوْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ ثُمَّ يَقُوْل: مَنْ يُقْرِضُ غَيْرَ عَدِيْمٍ و لاَ ظَلُوْمَ"[1] «ئاللاه تائالا دۇنيا ئاسمىنىغا چۇشۇپ <كىمكى ماڭا دۇئا قىلسا، دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن. ياكى سورىسا ئۇنىڭغا بېرىمەن> دەيدۇ ۋە ئارقىدىن <كىم يوقسۇل ۋە زالىم بولمىغان زاتقا قەرز بېرىدۇ؟> دەيدۇ» دېيىلگەن. ئىنسان ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان نەرسىنى ئاللاهتىن سورىدى، لېكىن بېرىلمىدى. ئاللاه تائالا بەندىنىڭ داۋاملىق ئۆزىگە دۇئا قىلىپ تۇرۇشىنى ياخشى كۆرگەنلىكى ۋە بەندىنىڭ ئۆزى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى تېخىمۇ چىڭىتىپ، يۇكسەك ماقامغا ئۆرلىشى ئۈچۇن، دۇئا ئىجابەت بولۇشى كېچىكتۈرۈلگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. بۇ هەقىتە: ﴿قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾[2] «ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار بولمىسا، پەرۋەردىگارىم سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ» دېيىلگەن. شۇڭا مۇئمىننىڭ قىلغان دۇئاسىدىن ئېرىشمەكچى بولغىنى، ئاللاه بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى يېقىنلاشتۇرۇش ۋە ئاللاهنىڭ سۆيگۈسىگە ئېرىشىش بولۇشى كېرەك.

بىز هەر دائىم: «ئاللاه بىزنى يوقتىن بار قىلغان، ياشىشىمىزغا مۇناسىپ مۇهىت هازىرلىغان» دەيمىز. بۇ سۆزلىرىمىزنىڭ راستلىقى «ئى

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان
[2] سۇرە فۇرقان، 77-ئايەت

رەب» دەپ، ئاللاھقا دائىم يېلىنگەندە ئىپادىلىنىدۇ. زېھنىمىزگە مەسىلىنى يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن مىسال ئالساق: بىر دادا بالىسىغا ئايلىق چىقمىنى ئاينىڭ بېشىدا بېرىۋەتسە، بالىنى ئاي ئاخىرىغىچە تاپقىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ يانچۇقىدا خەجلەيدىغىنى بار، بىر نەرسىگە ئېھتىياجى يوق. ئاندىن ئاي ئاخىرىدا پۇلى تۈگىگەن ۋاقتىدا، دادىنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. ئەگەر دادا بالىنىڭ ئايلىق پۇلىنى كۈنگە تەقسىملەپ بەرسە، بالا كۈندىلىك پۇلىنى ئېلىش مەقسىتىدە، دادىسى بىلەن ھەر كۈنى ئۇچرىشىپ، دادا-بالا ئوتتۇرىدا مۇھەببەت كۈچىيىدۇ. بۇ ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مەسىلە. ئاللاھ تائالا بۇ سەۋەبلىك بەزى دۇئالىرىمىزنىڭ ئىجابەت بولۇشىنى كېچىكتۈرۈشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ ھەممىسى ئىنسان ئۈچۈن ياخشىلىقتۇر. دېمەك، ئاللاھ تالانىڭ بەندىلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشىنىڭ شەرتى، بەندە شۇ دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا لايىق بولۇشى ۋە دۇئانىڭ ئەسلى خاراكتېرىنى چۈشىنىشىدۇر.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوتقا تاشلانغاندا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: «ئېھتىياجىڭ بارمۇ؟» دېگەندە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: «ساڭا ئېھتىياجىم يوق» دېگەن. ئاللاھ ئوتنى كۆيدۈرىدىغان قىلىپ ياراتقان. بۇ خاراكتېرنى مەخلۇقنىڭ ئۆزگەرتەلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئۆزگەرتكۈچى كۈچ، ئوتنى شۇ خىل تەبىئەت بىلەن ياراتقان زاتنىڭ قولىدا بولىدۇ. بۇ نۇقتىدىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ مېنىڭ ئەھۋالىمنى بىلىدۇ، شۇڭا سورىشىمنىڭ ھاجىتى يوق» دېگەن ئىپادىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن، گەرچە «ئى ئاللاھ، مېنى قۇتقۇزسىلا» دەپ سورىمىغان بولسىمۇ، ئاللاھ ئىجابەت قىلىپ: ﴿قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ﴾[1] «بىز ئوتقا: ھەي ئوت! ئىبراھىمغا سالقىن ۋە ئامانلىق (بەخش ئېتىدىغان) بولۇپ بەرگىن، دېدۇق» دېدى. دۇئانىڭ ئەسلى مەقسىتى، ئاللاھ بىلەن بولغان ئالاقىدۇر. شۇڭا

[1] سۈرە ئەنبىيا، 69-ئايەت

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ياخشى قىلدى ۋە ئاللاھقا بەندىچىلىكىنى ئىپادىلەپ، قالغىنىنى ئاللاھقا قويدى.

بىر كىشى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كېسەل سەۋەبىدىن «ئاھ، ئاھ» دەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «سىلى بۇنچە ئاھ ئۇرغىچە دۇئا قىلسىلىرى بولمامدۇ؟» دېگەندە، ئەلى رەزىيەللاھۇ: «مەن ئاللاھقا قاپ يۇرەك بولالمايمەن» دېگەن. يەنى، «ئاللاھ ھەممىنى بىلىدۇ. ماڭا نېمە ياخشىلىق بولسا، شۇنى بېرىدۇ. ئاللاھنىڭ ئالدىغا ئۆتمەيمەن» دېگەندەك مەنىدە جاۋاب بەرگەن. دېمەك، دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇش شەرتى، ئاللاھ چاقىرغان يولدا مېڭىش ۋە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى زاتقا ئىشەنچ قىلىشتۇر.

93-دەرس

سۈرە بەقەرە 187-ئايەت

﴿أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾

«روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى، ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر. ئاللاھ ئۆزۈڭلارنىڭ ئۆزۈڭلارنى ئالدىغانلىقىڭلارنى (روزا كېچىسى يېقىنچىلىق قىلغىنىڭلارنى) بىلدى. ئاللاھ تەۋبەڭلارنى قوبۇل قىلدى، سىلەرنى ئەپۇ قىلدى. ئەمدى ئۇلارغا (ئاياللىرىڭلارغا) يېقىنچىلىق قىلىڭلار، ئاللاھ سىلەرگە تەقدىر قىلغان نەرسىنى (پەرزەنتنى) تەلەپ قىلىڭلار، تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار، ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار، سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا (كۈندۈز بولسۇن كېچە

بولسۇن)، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، ئەنە شۇلار ئاللاھ بەلگىلىگەن چېگرىلاردۇر (مەنئى قىلغان ئىشلاردۇر)، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماڭلار. كىشىلەرنىڭ (ھارام قىلىنغان ئىشلاردىن) ساقلىنىشلىرى ئۈچۈن، ئاللاھ ئايەتلىرىنى ئۇلارغا مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ»

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ئەر-ئايالنىڭ رامىزان جەريانىدىكى مۇئامىلە-ئەدەبلىرى ۋە ھۆكۈملىرىنى بايان قىلغان. دېقىقەت قىلساق، قۇرئان كەرىمدىكى تېمىلار بىر-بىرىگە كىرىشكەن ھالدا بايان قىلىنىدۇ. مەسىلەن: ئالدىنقى ئۇچ ئايەتتە روزىنىڭ مەسىلىسى تىلغا ئېلىنىپ، ئوتتۇرىدا دۇئا مەسىلىسى تىلغا ئېلىندى. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە روزا مەسىلىسى داۋاملاشتى. چۈنكى دىن بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە بولۇپ، بىر-بىرى بىلەن زىچ باغلانغان. تېما ۋە ئەھكاملار ئۆزئارا زىچ باغلانغانلىقى ئۈچۈن، بىرىنى ئېلىپ يەنە بىرىنى تاشلاشقا بولمايدۇ. دىن ئىنسانىنىڭ بارلىق ئالاھىدىلىك ۋە ھۈجەيرىلىرىگە خىتاب قىلىدۇ. قانداقتۇر بىرىگە ئالاھىدە ئېتىبار بېرىپ، يەنە بىرىنى تاشلاپ قويمايدۇ.

ئايەتنىڭ بېشىدىكى: ﴿**أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ**﴾ **«روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى»** دېگەن مەزمۇن، ئىلگىرى رامىزان كېچىلىرىدە ئاياللارغا يېقىنلىششىنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى ئېيادىلەپ بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق رامىزان كېچىلىرى ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلىشنى ھالال قىلىپ بەردى.

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾ «تاكى تاڭنىڭ ئاق يېپى قارا يېپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ

يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار» دېگەن مەزمۇن بىلەن كېچىسى تاماق يېيىشمۇ ھالال قىلىندى. يەنى، شام ۋاقتىدا ئىپتار قىلغاندىن باشلاپ، تاڭ ئاتقانغا قەدەر تاماق يېيىش دۇرۇس. ئىلگىرىكى ۋاقىتتىكى روزا پىرىنسىپىدا، كىشىلەر كەچتە ئىپتار قىلىپ بولغاندىن كېيىن خۇپتەنگىچە تاماق يەيتتى. خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن، ئەتىسى ئىپتارغىچە تاماق يېمەيتتى. چۈنكى بۇ ۋاقىتلاردا تاماق يېيىش ھارام ئىدى. بۇ ھەقتە ساھابىلەردىن بىرى رەسۇلۇللاھقا: «مەن ئۆيۈمگە كەلسەم تاماق تەييار ئەمەس ئىكەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇخلاپ قاپتىمەن، كېيىن ئويغانسام تاماق ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ» دەپ شىكايەت قىلغان. بۇ ئايەتتە رامىزاندا خۇپتەندىن كېيىن يېمەك-ئىچمەكتىن چەكلىنىش ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى.

بەزى كىشىلەر: «نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشلار ئىلگىرى چەكلىنىپ، كېيىن يولغا قويۇلغان؟ ئۇنداق قىلغاندىن بىر قېتىمدىلا يولغا قويۇلسا بولامدۇ؟» دېيىشى مۇمكىن. بۇنداق كەلتۈرۈشنىڭ سەۋەبى مۇسۇلمانلارغا يەڭگىللىكنى ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈندۇر. ئىلگىرىكى ھۆكۈمگە بەزى ساھابىلەر خىلاپلىق قىلىپ قالدى. ئاللاھ تائالا ئىنسانغا قىيىن كەلگەندە كۆتۈرۈۋەتسە، ئىنسانلار ئاللاھنىڭ مېھرىبانلىقىنى ۋە ئىنسانلارغا يەڭگىللەشتۈرۈپ بەرگەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ.

ئاللاھ يەنە ئەر-ئايالنىڭ ئوتتۇرىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ نەقەدەر ئىنچىكە ۋە مۇھىم ئىكەنلىكىنى قوشۇپ تىلغا ئېلىپ: ﴿**هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ**﴾ **«ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر»** دېگەن. ئۆلىمالار بۇ ئايەتنى ھەرخىل شەرھىلەيدۇ. لېكىن بۇ يەرگە مۇناسىۋەتلىك بولغىنى ئەر-ئايالنىڭ روھى ۋە جىسمى بىرلىشىپ كەتكەن بىر گەۋدە ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەشتۇر. ئەر-ئايالنىڭ مۇناسىۋىتى بۇ قەدەر يېقىن بولغاچقا: ﴿عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ﴾ «ئاللاھ ئۆزۈڭلارنىڭ ئۆزۈڭلارنى ئالدىغانلىقىڭلارنى (روزا كېچىسى يېقىنچىلىق

قىلغىنىڭلارنى) بىلدى» دېگەن ئايەتتىكىگە ئوخشاش، ئىنسان چېداپ بولالماي خىلاپلىق قىلىش ئەھۋاللىرى يۈز بېرىدۇ. ئاللاھ ئەر-ئايالنىڭ بىرلىشىپ بىر تەنگە ئايلىنىپ كەتكەنلىكىتىن، رامىزاندا پۈتۈن كۈن بىر-بىرىدىن ئايرىلىپ تۇرالمايدىغانلىقىنى بىلگەچكە، يۇقىرىدىكى رۇخسەتلەرنى بەرگەن. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارغا ئاتا قىلغان پەزلى-رەھمىتىدۇر.

رۇخسەتلەر بەزىدە ئەھكاملار بىلەن بىرگە كەلسە، بەزىدە ئەھكاملار يولغا قويۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، يەڭگىللەشتۈرۈش ئۈچۈن كېلىدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، بۇرۇن چەكلەنگەن ئىشلارنى ئەمدى ھالال قىلغانلىقىنى تىلغا ئالغان. ئەگەر ئاللاھ بۇ ئىشلارنى ھالال قىلمىغان بولسا، ئىنسانلار ئۇ ھۆكۈمدىن ئۆتۈۋېتىپ، خىيانەت قىلىپ سېلىشى مۇمكىن ئىدى. بىر ساھابە رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا بېرىپ: "أنا ذهبت كما يذهب الشاب" «مەن ياش بالىنىڭ ئىشىنى قىلىپ قويدۇم» يەنى، «چەكلەنگەن ۋاقىتتا ئايالىمغا يېقىنلاشتىم» دېگەن. بۇ ئەھۋاللار يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا رەسمي شەكىلدە رۇخسەتنى چۈشۈرگەن.

ئاللاھ تائالا بۇ يەردە بىزگە ئەر-ئايال ئوتتۇرىدىكى مۇئامىلىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆگىتىۋاتىدۇ. چۈنكى ئائىلە «ئالدىم، تەگدىم» دەپ قويۇش ياكى بىرەر ئورگانغا بېرىپ تىزىملىتىش بىلەنلا رويابقا چىقىدىغان ئىش ئەمەس. بەلكى ئائىلە ئەر-ئايال بىر تەن بولىدىغان، بىر-بىرىدىن ئايرىلىشقا تاقەت قىلالمايدىغان ھالەت شەكىللىنىدىغان ئورۇندۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىنى باغلىغىنى ئاللاھنىڭ سۆزىدۇر. ئۇلار بىر-بىرىنىڭ كىيىمگە ئوخشاش بىر-بىرىنى يۆگەيدۇ. ئۇ كىچىك بىر جەمئىيەت بولۇپ، بىر-بىرىنى ئىداره قىلىدۇ. ئەر ئايال ئارقىلىق، ئايال ئەر ئارقىلىق ئۆزىنىڭ پاك ھالىتىنى ساقلايدۇ. ھەم بۇلار شۇنداق مەخپي ھالەتتىكى كىچىك بىر جەمئىيەتكى، بىر-بىرىنىڭ سىرلىرىنى سىرتقا يايمايدۇ. رەسۇلۇللاھمۇ ئەر-

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئايالنىڭ بىر-بىرىنىڭ سىرلىرىنى باشقىلارغا سۆزلەپ يۈرۈشىنى قاتتىق چەكلىگەن.

﴿فَتَابَ عَلَيْكُمْ﴾ **«ئاللاھ تەۋبەڭلەرنى قوبۇل قىلدى»**. ئىنسان بۇ ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بولغاچقا، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ چەكلەنگەن ئىشنى قىلغانلىقىنى كەچۈرۈۋەتتى. قۇرئاندا كەلگەن «تەۋبە بەردى» دېگەن سۆز، تەۋبە ئىشكىنى ئېچىش، بەندىنىڭ تەۋبە قىلىشى ۋە ئاللاھنىڭ تەۋبىنى قوبۇل قىلىشىدىن ئىبارەت ئۇچ باسقۇچنى بېسىپ ئۆتىدۇ.

﴿وَعَفَا عَنكُمْ﴾ **«سىلەرنى ئەپۇ قىلدى»** دېگەنلىك، ئىلگىرى يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىنى ئۆچۈرۈپ، يۈز بەرمىگەندەك كەچۈرۈم قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ ئايەتتىكى رۇخسەت ئەمرىنىڭ ئېنىق ئەكس ئەتكەن تەرىپىدۇر.

﴿فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ **«ئەمدى ئۇلارغا (ئايالىلىرىڭلارغا) يېقىنچىلىق قىلىڭلار، ئاللاھ سىلەرگە تەقدىر قىلغان نەرسىنى (پەرزەنتنى) تەلەپ قىلىڭلار»**. يېقىنچىلىق ئارقىلىق ئىككى ئىش مەيدانغا كېلىدۇ. بىرى، ئەر-ئايال بىر-بىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئىپپىتىنى ساقلايدۇ. يەنە بىرى، ئەر-ئايالىلىق مۇناسىۋەتنىڭ نەتىجىسىدە پەرزەنت مەيدانغا كېلىدۇ. دېمەك، ئەر-ئايالىلىق مۇناسىۋەتتىن بولغان مەقسەت، ئىپپەت ۋە پەرزەنت كۆرۈشتۇر. ئادەتتە ئائىلە دادا، ئانا ۋە بالا قاتارلىق ئۇچ تەرەپتىن تەركىب تاپىدۇ. ئەر-ئايال ئارىسىدا پاكلىق شەكىللەنگەن ۋاقىتتا، دادا ئۆزىنىڭ بالىلىرىدىن شەكلەنمەيدۇ. مۇشۇنداق بولغاندا ئەۋلادلار دادىغا تەۋە بولىدۇ ۋە دادىمۇ ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيىتىدىن قاچمايدۇ. پاكلىق ئارقىلىق ئەر-ئايالنىڭ ۋە كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلارنىڭ ئىپپىتى رويابقا چىقىدۇ. نەتىجىدە بۇ بىر جەمئىيەتنىڭ پاكىز بولۇشىغا تۈرتكە بولىدۇ. شۇنىڭ

ئۈچۈن رەسۇلۇللاھ: "وَفِي بِضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتَهُ يَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي الْحَرَامِ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وِزْرٌ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلالِ كَانَ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ"[1] «سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ شەھۋىتىنى قاندۇرۇشىمۇ سەدىقە، دېگىنىدە، ساھابىلەر: ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى! بىرىمىز ئۆز شەھۋىتىنى قاندۇرسىمۇ ئەجىر بولامدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئېيتىڭلارچۇ! ئەگەر ئۇ شەھۋىتىنى ھارامدىن قاندۇرغان بولسا، گۇناھ بولامتى؟! شۇڭا شەھۋىتىنى ھالالدىن قاندۇرۇسا ئەجىر بولىدۇ» دېدى.

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾ «تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپ، قارا يىپتىن ئايرىلغانغا (تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار، ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار».
ساھابىلەردىن ئەدى ئىبنى ھاتىم رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا بېرىپ: «مەن ئاق يىپ بىلەن قارا يىپنى يېنىمدا قويۇپ، ئاق يىپ قارا يىپتىن پەرقلەنگەنگە قەدەر سوھۇرلۇق يېدىم» دېگەندە، رەسۇلۇللاھ: «سەن ئۇ ئايەتنى چۈشەنمەپسەن. بۇ ئاق يىپ تاڭنىڭ ئاتقانلىقىنى، قارا يىپ بولسا، كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىنى كۆرسىتىدۇ» دېگەن. رەسۇلۇللاھنىڭ دەۋرىدە ئىككى ئەزان ئوقۇلىدىغان بولۇپ، بىرى بىلالنىڭ بامدات ۋاقتىدىن بۇرۇن تاڭغا يېقىن ئوقۇيدىغان ئەسكەرتمە ئەزانى، يەنە بىرى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنىڭ بامدات ئەزانى ئىدى. رەسۇلۇللاھ: «ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنىڭ ئەزانىنى ئاڭلىساڭلار، سوھۇرلۇق يېيىشتىن توختاڭلار» دېگەن.

﴿ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ «ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار، سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا (كۇندۇز بولسۇن كېچە بولسۇن)، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار».
ئەر-ئايال رامىزان كېچىلىرى مۇناسىۋەتتە بولسا بولىدۇ. لېكىن مەسجىلەردە

[1] مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان

www.uyghurkitap.com

ئېتىكاپتا ئولتۇرغان ۋاقىتتا، ئەر-ئايال مۇناسىۋەتتە بولسا بولمايدۇ. چۈنكى ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچى مەسجىدنىڭ ئەدەپلىرىنى ساقلىشى كېرەك. رەسۇلۇللاھ ئېتىكاپنى ھەر يىلى رامىزان ئېيىنىڭ ئاخىرىقى ئون كۈنلىرى قىلاتتى. ئادەتتە ئېتىكاپ مەسجىدتە قىلىنىدۇ، لېكىن بەزى ئۆلىمالارنىڭ: «مەسجىدتىن باشقا ئورۇنلاردا، رامىزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا ئېتىكاپ قىلسىمۇ بولىدۇ» دېگەن كۆز-قاراشلىرىمۇ بار.

مەسجىدتە ئېتىكاپ قىلغاندا دىققەت قىلىدىغان ئىشلار:

1- ئېتىكاپ ۋاقتىدا ئەر-ئاياللارنىڭ مۇناسىۋەتتە بولۇشى قاتتىق چەكلىنىدۇ.

2- ئېتىكاپ ۋاقتىدا دۇنيا ئىشلىرىدىن ھېچقانداق گەپ-سۆز قىلىشقا بولمايدۇ.

ئېتىكاپ «بىر مەزگىل ئۆزۈمنى دۇنيا ئىشلىرىدىن ئۈزۈپ، ئاللاھنىڭ ئۆيىدە ۋاقىتلىرىمنى ئاللاھقا خالىس ئىبادەت قىلىشقا ئاتايمەن» دېگەنلىك بولغاچقا، پۈتۈن ۋاقتىمنى ئاللاھقا ئاتىشىمىز كېرەك. ئەگەر سەن ئائىلە مۇناسىۋىتى ۋە دۇنيا ئىشلىرىنى ئېتىكاپقا ئېلىپ كىرسەڭ، ئېتىكاپ بىلەن نورمال ۋاقىتنىڭ ھېچقانداق پەرقى قالمايدۇ. مەسجىدنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھۆرمىتى بولغاچقا، رەسۇلۇللاھ مەسجىدتە يۈتۈپ كەتكەن نەرسىسىنى ئېلان قىلغان ئادەمگە: "لا ردها الله عليك فإن المساجد لم تبن لهذا"[1] «ئاللاھ ئۇ نەرسىنى قايتۇرۇپ بەرمىسۇن، چۈنكى مەسجىد ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇرۇلمىغان» دەپ رەت قايتۇرغان. مەسجىد ئىبادەتلەر ئۈچۈن خاس قىلىنغان ئورۇن. شۇنىڭ ئۈچۈن مەسجىدتە دۇنيا ئىشلىرىنى سۆزلەشكەن ئادەمگە قارشى دۇئا قىلساق بولىدۇ. مەسجىدكە كىرىپ ئاللاھقا مۇناجات قىلىپ، ئاللاھقا يېقىن بولىدىغان ۋاقىتتا، دۇنيا ئىشلىرىنى پاراڭلىشىشمىز مەنتىقىغىمۇ

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىس

ئۈيغۇن ئەمەس. ساھابىلەر: «بىز مەسجىدكە كىرىش ئۈچۈن، ئايالغلىرىمىزنى سالغان ۋاقىتتا، دۇنيا ئىشلىرىمىزنى بىرگە سېلىۋېتىپ كىرەتتۇق» دېگەن. يەنە بىر ساھابە بۇنىڭغا قوشۇپ: «ھەتتا بىز شەرەپ، مەرتىۋە ۋە دەرىجىلىرىمىزنىمۇ ئايالغلىرىمىز بىلەن بىرگە سېلىۋېتىپ كىرەتتۇق» دېگەن.

﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا﴾ «ئەنە شۇلار ئاللاھ بەلگىلىگەن چېگىرىلاردۇر (مەنئى قىلغان ئىشلاردۇر)، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماڭلار».

رەسۇلۇللاھمۇ: "الحلال بين والحرام بين، وبينهما مشتبهات لا يعلمها كثير من الناس. فمن اتقى الشبهات فقد استبرأ لدينه وعرضه، ومن وقع في الشبهات وقع في الحرام، كالراعي يرعى حول الحمى يوشك أن يرتع فيه. ألا وإن لكل ملك حمى، ألا وإن حمى الله في أرضه محارمه"[1] «ھالال ۋە ھارام ئېنىق. ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا كۆپىنچە كىشىلەر بىلمەيدىغان شۇبھىي نەرسىلەر بار. كىمكى شۇبھىلەردىن ساقلانسا، دىنى ۋە يۈز-ئابرۇيىنى قوغدىغان بولىدۇ. كىمكى شۇبھىلەرگە پاتسا، چىگىرادا پادىچىلىق قىلىپ، پادىسى چىگرىدىن ئۆتۈپ كېتىشكە تاس قالغان پادىچىغا ئوخشاش ھارامغا پېتىپ قالىدۇ. بىلىڭلارکى، ھەربىر پادىشاھنىڭ چىگراسى بار. بىلىڭلارکى، ئاللاھنىڭ زېمىنىدىكى چىگراسى ھارام قىلغانلىرىدۇر» دېگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن شۇبھىلىك ئىشلاردىن يىراق تۇرۇشىمىز كېرەك. «ھارامغا يېقىنلاشماڭلار» دەپ خىتاب قىلىنىشتىكى سەۋەب، ئىنسان ھارامغا يېقىنلاشقان ھامان چۈشۈپ كېتىش ئېھتىمالى ناھايىتى يۇقىرى، شۇڭا ھارامدىن ناھايىتى يىراق تۇرۇش كېرەك. مەسىلەن: ئېتىكاپ قىلىۋاتقان كىشى ئايالى بىلەن تۇرسا، ئېتىكاپنى بۇزۇۋېتىش ئېھتىمالى بولسا، ئايالىدىن ئايرىلىپ تۇرۇشى كېرەك. بىر ئادەم ھاراقنى يېگىدىن تاشلىغان بولسا، چوقۇم ھاراقنى كۆرمەسلىكى ۋە ھاراق سورۇنىدىن يىراق تۇرۇشى كېرەك.

[1] بۇخارى رىۋايەت قىلغان ھەدىس

www.uyghurkitap.com

﴿كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ **«كىشىلەرنىڭ (ھارام قىلىنغان ئىشلاردىن) ساقلىنىشلىرى ئۈچۈن، ئاللاھ ئايەتلىرىنى ئۇلارغا مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ».** ئاللاھ ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلغان كىشىلەرنى جازالايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز دوزاخقا ۋە ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئېلىپ بارىدىغان ئىشلاردىن ساقلىنىشىمىز كېرەك.

زېمىنىدىكى بارلىق شەيئىلەر ئىنسانىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن يارىتىلغان ۋە ئالدىن تەييار قىلىنغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ھايۋاتنى ياخشى مۇھاپىزەت قىلىش كېرەك. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇئمىن ۋە كاپىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پۈتۈن ئىنسانلارغا خىتاب قىلىپ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾[1] «ئى ئىنسانلار! يەر يۈزىدىكى ھالال-پاكىز نەرسىلەردىن يەڭلار» دېگەن. لېكىن بەزى ئىنسانلار بۇنىڭ ئەكسىچە زىيانلىق نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرۇپ ئىستىمال قىلىۋاتىدۇ. ئاللاھ يەنە بىر ئايەتتە مۇئمىنلەرگە ئايرىم خىتاب قىلىپ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾[2] «ئى مۇئمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار» دېگەن. چۈنكى ئىنسان ساغلام ياشىشى ئۈچۈن، پاكىزە ۋە زىيانسىز نەرسىلەرنى ئىستىمال قىلىشى كېرەك. يېمەك-ئىچمەك ۋە ئەر-ئايال ئوتتۇرىدىكى مۇناسىۋەتلەر بايان قىلىنغان ئايەتلەرگە قارىساق، ئىنسانىنىڭ ھايۋاتلىقىنى ساقلىشى ۋە داۋاملاشتۇرۇشى ئۈچۈن، يەيدىغان يېمەك-ئىچمەك ۋە ئەر-ئايال ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ پاك بولۇشى ئالاھىدە تەكىتلەنگەن.

ئىنسان ئۆزىگە تەۋە بولمىغان نەرسىنى يېيىلمەيدۇ، ھەم يېسە بولمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئىنسان يېمەك-ئىچمەكلىرىنىڭ پاك بولۇشى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىلەردىن يەيدۇ ياكى تاغ ۋە

[1] سۈرە بەقەرە، 168-ئايەت
[2] سۈرە بەقەرە، 172-ئايەت

ئورمانلىقتىكى ئىگىسى بولمىغان نەرسىلەرنى ئوۋلاپ يېسە بولىدۇ. ئەگەر ئۆزى يېمەكچى بولغان نەرسە باشقىلارنىڭ بولۇپ قالسا، ئۇنى يېيىش ياكى ئوۋلاش توغرا ئەمەس. چۈنكى يېمەكلىك نۇرغۇن تىرىشچانلىق ۋە ئەمگەكنىڭ مەھسۇلى. سەن بۇنى يېيىشتىن بۇرۇن ئۇ نەرسىگە كۈچ چىقارغان كىشىلەرنىڭ ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلىشىڭ كېرەك. مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەتمۇ ئىنتىزاملىششى كېرەك. بۇنى ئىنتىزاملاشتۇرماستىن، ھەركىم ئالدىغا كەلگەن ھەر كىشى بىلەن ھەۋەسلىرىنى قاندۇرسا، زېمىندىكى ھايات نىزامى بۇزۇلىدۇ ۋە ساغلام، پاك ئەۋلادلارنىڭ داۋاملىششىدىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. ھايات نىزامى تەرتىپكە سېلىنمسا، سەن باشقىلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىلەرگە، باشقىلار سېنىڭ ئىگىدارچىلىقىڭدىكى نەرسىلەرگە كۆز سالىدۇ. سەن باشقىلارنىڭ ئىززەت-ئابرۇيىغا تاجاۋۇز قىلغان ۋاقتىڭدا، باشقىلارمۇ سېنىڭكىگە تاجاۋۇز قىلىدۇ.

94-دەرس

سۈرە بەقەرە 188-ئايەت

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

«بىر-بىرىڭلارنىڭ مالىلىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، بىلىپ تۇرۇپ كىشىلەرنىڭ بىر قىسىم مالىلىرىنى زۇلۇم بىلەن يەۋېلىش ئۈچۈن، ھاكىملارنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ، ئۆزۈڭلارغا نىسبەتەن ھالال ئىكەنلىكىگە سەۋەب كۆرسەتمەڭلار»

ئاللاھ تائالا ئايەتتە «باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىنى ناھەق يەۋالماڭلار» دېمەستىن، بەلكى «بىر-بىرىڭلارنىڭ مال-مۈلكىنى ھەقسىزلىق بىلەن يەۋالماڭلار» دېگەن ئىپادىنى قوللانىدى. چۈنكى قاچان بىر ناھەق يەۋېلىش ئۇتتۇرىغا چىقسا، بىر تەرەپ يەنە بىر تەرەپنىڭلا مال-مۈلكىنى يەۋالغان بولمايدۇ. مەسىلەن: مەن ھەقسىزلەرچە باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىنى يەۋالغان ۋاقتىمدا، باشقىلارنى مېنىڭ مال-مۈلكۈمنى ھەقسىز يەۋېلىشتىن توسۇيالمايمەن. بۇ ئارقىلىق كىشىلەر ئارىسىدا قالايمقانچىلىق يۈز بېرىپ، ئاخىرىدا زىيان تارتىدىغىنى يەنىلا ئۆزۈم بولىمەن. مەن ھەقلىق يول بىلەن ئۆزۈمنىڭ ھەققىنى ئالغىنىمدا، باشقىلارمۇ ئۆزىنىڭ ھەققىنى ھەقلىق يول

بىلەن ئېلىپ، ئىنسانلارنىڭ ھاياتى تەرتىپلىنىدۇ. مانا بۇ ئاللاھ تائالا ھاياتىمىزدا كۆرۈشنى خالىغان ھالەتتۇر.

ئاللاھ تائالا ئىنسان ھاياتىنىڭ پاكىز، شەرەپلىك ۋە ئېسىل بولۇشىنى خالايدۇ. يەنى، قورسىقىڭغا چوقۇم سەن تەر تۆكۈپ ئىشلەش ئارقىلىق ئېرىشكەن ئۆزۈڭگە تەۋە نېئمەت كىرسۇن، ھەرگىزمۇ ھارام كىرمىسۇن. سەن يېيىشتىن ۋە ئېلىشتىن ئىلگىرى ھەرىكەت قىلىشىڭ، باشقىلار ئېرىشكەن نەتىجىنىڭ مېۋىسىنى ئۈزىمەن دېمەسلىكىڭ كېرەك. ھەركىم ئىشلىمەي يېيىشنى خالىسا، بۇ سەۋەبلىك تۇرمۇش رېتمى قالايمىقانلىشىدۇ. ھەرىكەت قىلىش ئارقىلىق ھاياتنىڭ رولى جارى بولىدۇ. چۈنكى قىلغان ھەربىر ئىشىمىزدىن بىزلا مەنپەئەتلەنمەيمىز. مەسىلەن: دېھقان يەر تېرىپ ئاشلىق چىقىرىدۇ، دېھقانىنىڭ يەر تېرىيدىغان ئۇسكۇنىلىرىنى تۆمۈرچى ياسايدۇ. مانا شۇنىڭدەك بىر ئادەمنىڭ ئىشلىگىنى زەنجىرسىمان شەكىلدە يەنە بىر تەرەپكە مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. ھېسابتا ھەربىر ئادەم ھەربىرىنىڭ ئارقىلىق ئومۇمىي جەمئىيەتكە ھەسسە قوشىدۇ.

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ھەربىرىلەر، ئاللاھ چەكلىگەن ھەربىرىلەر بولماسلىقى كېرەك. مەسىلەن: ئوغرى ئوغرىلىق قىلىش ئۈچۈنمۇ ھەرىكەت قىلىدۇ. ئەمما بۇنىڭ ھەربىرى پەسكەشلىك ۋە بۇ ئارقىلىق ئېرىشكەن ھەرقانداق نېسىۋە ھارامدۇر. شۇنداقلا بۇلاڭچىلىق، ئالداش، باشقىلارنىڭ ئىشەنگەن يېرىدىن چىقماسلىق ۋە ئامانەتكە خىيانەت قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان «باشقىلارنىڭ مۈلكىنى ناھەق يەۋېلىش»نىڭ قاتارىغا كىرىدۇ.

ئاللاھ تائالا «بىر-بىرىڭلارنىڭ مالىلىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار» دەپ بولۇپ: ﴿**وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ**﴾ **«(باشقىلارنىڭ مېلىنى سىلەرنىڭ مېلىڭلار ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن،) ھاكىملارنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ، ئۆزۈڭلارغا**

نسبەتەن ھالال ئىكەنلىكىگە سەۋەب كۆرسەتمەكلار» دەۋاتىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئىنسانلار ئىنساپ قىلىپ قەلبىنى پاكىز تۇتسا، ئۆزلىرى تالاشقان مال-مۇلۇكنىڭ ئەسلى ئىگىسىنىڭ كىملىكىنى بىلىدۇ. ئەمما باشقىلارنىڭ ھەققىدىن قورقمىغان ئىنسان، ساختا دەلىل-پاكىت ئويدۇرۇپ، ھاكىمنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىدۇ. ئەسلى مۇلۇك ئىگىسىنىڭ ئىسپاتى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، نەتىجىدە ھاكىم شۇ ساختا ئىسپاتقا قاراپ تۇرۇپ ھۆكۈم چىقىرىدۇ. كۆپىنچە ئادەملەر باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىنى يەۋالغانلىقىنى ھاكىمنىڭ بۇيرۇپ قويغانلىقىنى دەلىل قىلىپ، ئۆزىنى ئاقلايدۇ. بۇ گەرچە دۇنيادىكى ھۆكۈمدە ئاقلىغۇچى بولالىغان بىلەن، قىيامەت كۈنى ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھەرگىزمۇ ئۆزىنى ئاقلايدىغان سەۋەب بولالمايدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، جەمئىيەتتە شەرئەت ھارام قىلغان ناخشا-ئۇسۇللار ۋە ھاراق سورۇنلىرى بار. بۇگۈنكى كۈندىكى ھۆكۈمەتلەرنىڭ مۇشۇ خىلدىكى سورۇنلارنىڭ ئېچىلىشىغا رۇخسەت قىلىشى، بۇ ئىشلارنىڭ ھالال ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەيدۇ. ئىنسانىنىڭ ئاللاھ تائالا ھارام قىلغان يولدىن تاپقان ھەرقانداق نەرسىسى، ھارام ھېسابلىنىدۇ ۋە يولسىزلىق بىلەن تاپقان نەرسىسى ئارقىلىق ئۆز مەسئۇلىيىتىدىكى كىشىلەرنىڭ قورسىقىنى ھارام بىلەن تولدۇرغان بولىدۇ. ئىنسان مەسئۇلىيىتى ئاستىدىكى كىشىلەرنىڭ ھارام يېيىشىگە ۋاستە بولماسلىقى ۋە شۇ ھارامنى يەۋاتقانلارمۇ، ئۆزى يەۋاتقان نەرسىنىڭ قايسى يولدىن كېلىۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلىشى كېرەك.

بىر قىسىم كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ قىلىۋاتقان باتىل ئىشلىرىنى ئاقلاپ ۋە رىزىقلىرىنىڭ كېمىيىپ كېتىشىدىن قورقۇپ: «مەن قىلمىسام باشقىلار قىلىدۇ ياكى بۇنى قىلماي ئامال يوق، جەمئىيەت شۇنىڭغا كۆنۈپ كەتتى» دەپ، ھارام ئىشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىگە يول ئىزدەيدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ رىزىقىغا كېپىل ۋە ھەربىر ئىشىدىن خەۋەرداردۇر. بۇ باتىل ئىشتىن يېنىپ، ھالال بىر ئىشقا يۆتكەلسە، ئاللاھ ھەرگىز ھالالدىن رىزىق بېرىشكە بېخىللىق

قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا بەيتۇللاھنى مۇشىرىكلارنىڭ تاۋاپ قىلىشىدىن چەكلەپ: ﴿إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَـٰذَا﴾[1] «مۇشىرىكلار (ئاللاھنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) نىجىستۇر، مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيەنىڭ 9-يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرەمگە يېقىنلاشمىسۇن» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغاندا، مەككىدە تاۋاپ قىلغۇچىلارغا بىرنەرسە سېتىپ جان كەچۈرىدىغان بىر بۆلۈك مۇسۇلمانلار: «ئەمدى مۇشرىك تاۋاپچىلار كەلمىسە، بىز قانداق جان باقمىز؟» دەپ غەم قىلىشقان. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ إِن شَاءَ﴾[2] «ئەگەر سىلەر (مۇشىرىكلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلىنىشى بىلەن) پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، ئاللاھ خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ» دەپ مۇئمىنلەرگە ئىشەنچ بەرگەن.

ئاللاھنىڭ رىزالىقىنى كۆزلەپ، ئازابىدىن قورقۇپ، ھالال كەسىپكە يۆتكەلسىڭىز، ئاللاھ چوقۇم سىزگە چىقىش يولى ۋە سىز ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا. وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾[3] «كىمكى ئاللاھتىن قورقىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ» دېگەن. سىز قايسى خىل شەكىلدىكى ھارام ئىش بىلەن شۇغۇللىنىڭ، ھەرگىزمۇ: «مېنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولۇم مۇشۇ، بۇنىڭدىن باشقا ئىش قىلالمايمەن، مەن بۇ ئىشنى تاشلىسام جان باقالمايمەن» دېمەسلىكىڭىز، قىلىۋاتقان ھارام كەسپىڭىزنى تاشلاپ، ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلىشىڭىز كېرەك.

ھەقسىز يول بىلەن پۇل تېپىپ يېگەن كىشىنىڭ، چوقۇم ھەقلىق بولغان نۇقتىدا ئاچ قالىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بىر ھەقىقەتنى يادىمىزدا چىڭ

[1] سۇرە تەۋبە، 28-ئايەت
[2] سۇرە تەۋبە، 28-ئايەت
[3] سۇرە تالاق، 2، 3-ئايەت

www.uyghurkitap.com

ساقلىشىمىز كېرەك. كۈنىمىزدىمۇ نۇرغۇن ئادەمنىڭ ھاياتى بويىچە ھارام يوللار بىلەن مال-دۇنيا توپلاپ، ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا دوختۇرنىڭ ئۇنى تۇرلۈك تامالاردىن چەكلەپ، نورمال ئادەمچىلىكمۇ ياشىيالمايۋاتقانلىقىنى، يەنە شۇنداقلا ياش ۋاقتىلىرىدا كۆزىنى ئويناتقىپ باشقىلارنى ئازدۇرغانلارنىڭ، ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا كۆزىدىن ئايرىلىپ، ئەما بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈۋاتىمىز ھەم ئاڭلاۋاتىمىز. ناھەق يول بىلەن پۇل تېپىش، ئاخىرىدا يېيىشكە ھەقلىق بولغان تاماقنى يېيىشتىنمۇ چەكلەپ قويىدۇ.

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ﴾ «بىر-بىرىڭلارنىڭ مالىلىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار». بىر بۆلۈك كىشىلەر ھارامدىن تاپقان مال-مۈلكىنىڭ بىر قىسمىنى ياخشى يوللارغا سەرپ قىلىدۇ، ھەجگە بارىدۇ ۋە مەسجىدلەرنى سالدۇ. ئۇلار: «بۇ ياخشىلىقلىرىمىز ئارقىلىق مال-مۈلكىمىز يۇيۇلۇپ پاكلىنىدۇ» دەپ ئويلايدۇ. ھالبۇكى ئاللاھ تائالا بۇنى ھەرگىز قوبۇل قىلمايدۇ. ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلغان ئىبادىتىڭلارغا ۋە سەدىقەڭلەرگە ئېھتىياجى يوق. ئاللاھ تائالا ھارام مال بىلەن مەسچىت سېلىنىشىنى ياكى ناھەق يوللار بىلەن تاپقان پۇللار ئارقىلىق ياخشىلىق قىلىنىشىنى ئەسلا خالىمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ پاكتۇر، پەقەت پاك نەرسىنى قوبۇل قىلىدۇ ۋە بەندىلەرنىڭ توغرا يولدا مېڭىشىنى خالايدۇ.

﴿وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ﴾ «(باشقىلارنىڭ مېلىنى سىلەرنىڭ مېلىڭلار ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن،) ھاكىملارنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ، ئۆزۈڭلارغا نىسبەتەن ھالال ئىكەنلىكىگە سەۋەب كۆرسىتمەڭلار» دېگەن ئايەتتە ھاكىملار تىلغا ئېلىنغان. چۈنكى كۆپ ھاللاردا باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىنى ئىگىلىۋېلىش، ئاللاھنىڭ شەرىئىتىنى تەتبىقلىمايدىغان ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن قانۇنلاشتۇرىلىدۇ. بىر قىسىم دىنىي چۈشەنچىسى چوڭقۇر بولمىغان كىشىلەر بۇنىڭغا قاراپ: «ھۆكۈمەت خاتا بولغان بولسا يولغا قويمايتتى» دېگەن باھانە بىلەن ھارام كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ، فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَادِقٌ فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ، فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا، أَوْ لِيَتْرُكْهَا"[1] «مەن بىر ئىنسان، ماڭا دەۋاگەرلەر كېلىدۇ. بەلكىم بەزىڭلار بەزىڭلاردىن (گەپكە) ئۇستىراق. شۇنىڭ بىلەن مەن راستچىل دەپ ئويلاپ، شۇ بويىچە ھۆكۈم قىلىمەن. مەن مۇسۇلمانىنىڭ ھەققىنى ھۆكۈم قىلىپ بەرگەن كىشىگە نىسبەتەن، ئۇ بىر ئوت پارچىسىدۇر. شۇڭا ئۇنى خالىسا ئالسۇن؛ خالىسا تاشلىسۇن» دېگەن. ھاكىمنىڭ ھۆكمى، سوت پىرىنسىپى بويىچە دەلىل-ھۆججەتكە قاراپ چىقىرىلىدۇ. لېكىن دەۋاگەرلەر ئۆزىنىڭ ئىمانىغا قاراپ باشقىلارنىڭ ھەققىنى يېمەسلىكى كېرەك.

ھۆكۈمەت تەستىقلاش ئارقىلىق ھارام ئىشلار قانۇنلۇقلاشتۇرۇلغان ۋاقىتتا، ئىنسان سوتىنىڭ ھۆكمىنى ئۆزىنىڭ پۈتۈن ئىشلىرىنى ئاقلايدىغان باھانە-سەۋەب قىلىۋالىدۇ. ئىسلامىي دۆلەت دەپ ئاتالغان كۆپىنچە دۆلەتلەردە جازانە يولغا قويۇلغان. بەزى كىشىلەر ھۆكۈمەتنىڭ ئىسلامىي بولغىنىغا قاراپلا، جازانە بىلەن مۇئامىلە قىلىۋېرىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئاللاھ تائالا ھالال-ھارام مەسلىسىنى ھۆكۈمەت ياكى بىرەر تەشكىلاتقا تاپشۇرماستىن، ئىنسانىنىڭ ئىمانىغا تاپشۇرغان. باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىنى يولسىز شەكىلدە يەۋېلىش، بىزگە زىيان كەلتۈرىدىغان چىرىكلىك ۋە پاساتچىلىقنى كەلتۈرىدۇ. مەسىلەن: ھۆكۈمەتكە تەۋە بىر بىنانىڭ تۈيۇقسىز ئۆرۈلۈپ كېتىش ۋەقەسىنى سۈرۈشتە قىلغىنىمىزدا، ئىنژېنىر ئۆزىگە پۈل ئايرىش ئۈچۈن، قۇرۇلۇشتا ئىشلەتكەن ماتېرىياللارنىڭ سۈپىتىنى تۆۋەنلەتكەن ياكى قۇرۇلۇشنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالىدىغان مەسئۇل ئورۇن پارا ئېلىپ تەپسىلىي تەكشۈرمىگەن ۋە بۇنىڭدىن باشقا پاساتچىلىقلار ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇ ئىشلار ھەتتا مەنىۋى ھەقلەردىمۇ شەكىللىنىدۇ. يەنى،

[1] بۇخارى رىۋايەت قىلغان

www.uyghurkitap.com

ئىش بېجىرگىلى بارغىنىڭىزدا، ئالدىڭىزدا سەپ-سەپ نۆۋەت بارلىقىنى كۆرسىڭىز، تونۇشتىن بىرنى ئىزدەپ، سەپتىن ئاتلاپ ئىشىڭىزنى بېجىرىسىز. مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلارنىڭ ھەممىسى باشقىلارنىڭ ھەققىنى يېگەنلىك بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا بىر ئىشنى سەۋەبسىز چەكلىمەيدۇ ياكى سەۋەبسىز يولغا قويمايدۇ. كۆپ ھاللاردا ئاللاھ چەكلىگەن ئىشلار جەمئىيەتنىڭ ئاز بىر قىسمىغا مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. ئەگەر بىر ئىش ھەممە ئادەمگە پايدىلىق بولسا، بۇنى ئاللاھ ئەسلا چەكلىمەيدۇ. ئەگەر شۇ ئىش ھەممە ئادەمگە زىيانلىق بولسا، بۇنى كىشىلەر ئەسلا قىلمايدۇ. چەكلەنگەن ئىشلار كۆپ سانلىق كىشىلەرگە زىيانلىق، ئەمما بىر قىسىم كىشىلەر بۇنىڭدىن مەنپەئەتلىنىۋاتقان بولىدۇ.

قۇرئاندىكى ئايەتلەردە ئومۇمىي جەمئىيەتنىڭ مەنپەئەتىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلار تىلغا ئېلىنغاندا، «(ئۇلار) سورايدۇ» دېگەن ئىپادە قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ﴾[1] «ئۇلار سەندىن نېمىنى سەدىقە قىلىش توغرۇلۇق سورايدۇ، (ئېھتىياجىدىن) ئارتۇقىنى (سەدىقە قىلىڭلار)، دېگىن»، ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى﴾[2] «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن ھەيز توغرۇلۇق سورايدۇ. ئېيتقىنكى، ھەيز زىيانلىقتۇر (يەنى ھەيز مەزگىلىدە جىنسىي ئالاقە قىلىش ئەر-خوتۇن ھەر ئىككىسىگە زىيانلىقتۇر) دېگىن»، ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ﴾[3] «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن يېتىملەر توغرۇلۇق سورىشىدۇ، ئېيتقىنكى، (تەربىيەلەش، مالىلىرىنى ئوستۇرۇپ) ئۇلارنى تۇزەش ياخشىدۇر»، ﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾[4] «(ئى

[1] سۈرە بەقەرە، 219-ئايەت
[2] سۈرە بەقەرە، 222-ئايەت
[3] سۈرە بەقەرە، 220-ئايەت
[4] سۈرە بەقەرە، 215-ئايەت

مـــۇھەممەد!) ســـەندىن (مـــاللىرىنى) قانـــداق ســـەرپ قىلســـا بولـــمىغانلىقىنى سـورايدۇ، ئېيتقىنكـى، مـال-مـۈلكىڭلاردىن نېمىنـى سـەرپ قىلمـاڭلار، ئـۇنى ئاتـا-ئاناڭلارغـا، خـــش-ئەقرىبالىرىڭلارغـا (ســەرپ قىلســاڭلار بولـــدۇ)»، ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقَرْنَيْنِ﴾[1] «ئـــۇلار (يەنـــى يەھـــۇدىيلار) ســـەندىن زۇلقەرنەيـــن توغرۇلـــۇق سورىشـــىدۇ» ۋە يەنە ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنفَالِ قُلِ الْأَنفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾[2] «(ئـــى مـــۇھەممەد! ســـاھابىلىرىڭ) غەنـــىيمەتلەر (نـــى قانـــداق تەقســـىم قىلىشـــىڭ) توغرۇلـــۇق ســـەندىن سورىشـــىدۇ، (ئۇلارغـــا) ئېيتقىنكـــى، غەنـــىيمەتلەر (توغرىســـىدا ھۆكۈم چىقىرىش) ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە خاستۇر».

[1] سۇرە كەھف، 83-ئايەت
[2] سۇرە ئەنفال، 1-ئايەت

95-دەرس

سۈرە بەقەرە 189-ئايەت

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَن تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ ۗ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

«(ئى مۇھەممەد!) سەندىن يېڭى چىققان ئاي توغرۇلۇق سورىشىدۇ، (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئىشلارنىڭ ۋە ھەجنىڭ ۋاقىتلىرىنى ھېسابلىشى ئۈچۈندۇر. (جاھىلىيەت دەۋرىدە قىلغىنىڭلاردەك ئېھرامدىكى چېغىڭلاردا) ئۆيلەرنىڭ ئارقىسىدىن (تۆشۈك ئېچىپ) كىرىش ياخشىلىققا ياتمايدۇ. (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە مۇخالىپ ئىش قىلىشتىن) قورققان ئادەم ياخشى ئەمەل (ئىگىسى)دۇر. (ئېھرامدىكى چېغىڭلاردا ئادەتتىكىدەك) ئۆيلەرنىڭ دەرۋازىلىرىدىن كىرىڭلار، بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار»

ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان "الْأَهِلَّةِ" سۆزى، ئاينىڭ دەسلەپتە ئورغاق شەكىلدە كىچىك كۆرۈنۈپ، ئون بەش كۈن ئىچىدە تەدرىجىي «تولۇن ئاي» ھالىتىگە كېلىپ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاز-ئازدىن كىچىكلەپ، ئاخىرى يۇتۇنلەي يوقۇلۇشىنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئەينى ۋاقىتتىكى ساھابىلارنىڭ

كاللىسىغا «ئايدا نېمىشقا بۇنداق ئەھۋاللار يۈز بېرىدۇ؟ بۇنىڭ بىرەر سەۋەبى بارمىدۇ؟» دېگەن خىياللار كەلگەن. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ئايغا مۇناسىۋەتلىك تەپسىلاتلاردىن خەۋەر بەردى.

يېقىنقى دەۋردە ئىنسانلار ئاينىڭ ئىلگىرى بايقىيالمىغان بەزى تەرەپلىرىنى بايقاپ چىقتى. بىز ئاينىڭ ئۆز ئوقى ۋە يەرشارى ئەتراپىدا ئايلىنىدىغانلىقىنى بىلدۇق. ئىلگىرى ئەرەبلەر ئايدىكى بۇ مەلۇماتلارنى بىلمىسىمۇ، ئايغا قاراپ ۋاقىت بەلگىلىيەلەيتتى. دېمەك، ئۇلار ئايدىن ئۆزى بىلگەن شەكىلدە پايدىلىناتتى. ئەمما ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن كىچىكلەپ، چوڭىيىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى، ھەم ئۇنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بەرسىمۇ چۈشەنمەيتتى. بىز كىشىلەرنىڭ ئايغا چىقىپ، ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولغانلىقىنى ئاڭلىغان بولساقمۇ، ئاينىڭ پۈتۈن سىرلىرىنى ئېچىپ بېرىدىغان شارائىتلار تېخى تولۇق روياپقا چىقمىدى. 21-ئەسىردە بىزگە ئېچىلمىغان بۇ سىرلار، تەبىئىيكى 14 ئەسىر ئىلگىرى ياشىغان ئەرەبلەرگىمۇ ئېچىلمىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا دىققىتىمىزنى ئاينىڭ نېمە ئۈچۈن چوڭىيىپ-كىچىكلەش مەسىلىسىنى بىلىشكە ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئاينى بىزنىڭ پايدىلىنىشىمىز ئۈچۈن ياراتقانلىقىنى بىلىشتىن ئىبارەت مۇھىم پىرىنسىپ تەرىپىگە تارتىۋاتىدۇ.

ئاي ۋە قۇياش بىزنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزدا ھەمراھ بولىدىغان ۋە ھاياتىمىز ئۇلارغا باغلانغان پىلانېتلاردۇر. ئالىملارنىڭ دېيىشىچە، قۇياشنىڭ ھەجمى زېمىننىڭ ھەجمىدىن بىر مىليون ئۈچيۈز مىڭ ھەسسە چوڭ. ئاي بولسا زېمىندىن كىچىك. زېمىن، ئاي ۋە قۇياش بىر تۈز سىزىققا كەلگەندە، ئاي بىزگە كۆرۈنمەيدۇ. چۈنكى ئاي نۇرسىز پىلانېت بولۇپ، قۇياشتىن كەلگەن نۇرنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنى بىزگە قايتۇرىدۇ. لېكىن يەرشارى بۇ تۈز سىزىقتىن يىراقلاشقانسىرى ئاينىڭ قۇياش نۇرىنى قوبۇل قىلغان تەرىپى بىزگە ئورغاق شەكىلدە كۆرۈنۈشكە باشلايدۇ. بىز ئاينى كۆرمىگەن

www.uyghurkitap.com

ۋاقتىلىرىمىزدا ئاي ئاسماندا بار، پەقەت بىز ئۇنى نۇر قوبۇل قىلمىغانلىقى ئۈچۈن كۆرمىگەن بولىمىز. لېكىن قۇياشنىڭ ھەجمى بەك چوڭ ۋە ئۆزى نۇر تارقاتقاچقا، قۇياش، ئاي ۋە يەرشارى بىر تۈز سىزىقتا كەلگەن ۋاقىتتىمۇ، قۇياش ناھايىتى ئاز تۇتۇلىدۇ ۋە قۇياشنىڭ تۇتۇلۇش ئەھۋاللىرى بەك بىلىنمەيدۇ.

ئەينى ۋاقىتتا ساھابىلەر: «نېمىشقا ئاي ئاز-ئازدىن چوڭىيىپ، يەنە شۇ شەكىلدە كىچىكلەپ يوقاپ كېتىدۇ؟» دەپ سورىغاندا، قۇرئان كەرىم ئۇلارنىڭ بۇ سوئالىغا جاۋاب بەرمەستىن، بەلكى ئۇلار پايدىلىنالايدىغان نۇقتىنى بايان قىلىپ بەردى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى پىلانېتلارغا ئالاقىدار نۇرغۇن ئىشلار ئىسپاتلاندى. لېكىن بۇ ئىشلار ئىسپاتلانغاندا، كىشىلىك تۇرمۇشىمىزدا چوڭ ئۆزگىرىش بولمىدى. شۇڭا ئاينىڭ ئۆزگىرىشلىرىدىن پايدىلىنىشقا تېگىشلىك تەرەپ بولسا، ئاي ئارقىلىق ۋاقىتنى بەلگىلەشتۇر. قۇرئان بۇنى: ﴿**قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ**﴾ **«ئۇ كىشىلەرنىڭ (تىرىكچىلىك، سودا-سېتىق، مۇئامىلە، روزا تۇتۇش، ئېغىز ئېچىش قاتارلىق) ئىشلارنىڭ ۋە ھەجنىڭ ۋاقىتلىرىنى ھېسابلىشى ئۈچۈندۇر»** دەپ ئىپادىلىگەن. ۋاقىت ھادىسىگە باغلانغان بولۇپ، ئەگەر ھادىسە بولمىسا، ۋاقىتمۇ بولمايدۇ. مەسىلەن: قۇياش ئەتىگەندە بىر تەرەپتىن چىقىپ، يەنە بىر تەرەپكە پاتمىسا، بىر كۈن ۋاقىت شەكىللەنمەيدۇ. ئاي كىچىك ھالەتتىن چوڭىيىپ تولۇن ئاي ھالىتىگە كېلىپ، ئاندىن ئاستا-ئاستا كىچىكلەپ يوقاپ كەتمىسە، بىر ئاي ۋاقىتنىڭ توشقانلىقى ئىپادىلەنمەيدۇ. بۇ ھادىسىلەر مەخلۇقاتلاردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ۋاقىت ئۇقۇمى مەخلۇقاتلارغا قارىتىلىدۇ. ئاللاھقا نىسبەتەن ھېچقانداق ۋاقىت ئۇقۇمى بولمايدۇ. چۈنكى بىز پانىي، ئاللاھ باقي زاتتۇر.

كالېندار ۋە ۋاقىتلىرىمىزنى ئاي ۋە قۇياشقا قاراپ بەلگىلەيمىز. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا

عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ﴾[1] «ئاللاھ قۇياشنى نۇر چاچقۇچى ۋە ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتتى، يىللارنىڭ سانىنى ۋە (ۋاقىتلارنىڭ) ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئايغا مەنزىللەرنى (يەنى بۇرۇجلارنى) تەيىن قىلدى» دېگەن. ئاللاھ قۇياشنى نۇر مەنبەسى، ئاينى نۇر قايتۇرغۇچ قىلىپ ياراتتى. سۇرە «فۇرقان»دىمۇ: ﴿وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجاً وَقَمَراً مُّنِيراً﴾[2] «ئاللاھ يېنىپ تۇرىدىغان چىراغنى (يەنى كۈننى) ۋە نۇرلۇق ئاينى ياراتتى» دەپ، قۇياشنى ئۆزىدىن نۇر چىقىپ يېنىپ تۇرىدىغان چىراغقا، ئاينى نۇر بېرىدىغان پىلانېتقا ئوخشاتقان. ئاي ۋە قۇياش بولمىغان بىر دۇنيانى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. چۈنكى قۇياش بىزگە ئىسسىقلىق ۋە يورۇقلۇق بەرسە، ئاي ۋاقىتنى توغرا بەلگىلەشكە ياردەمچى بولىدۇ.

قۇياش ئارقىلىق تۇرۇلگىنى «شەمسىيە كالېندارى»، ئاي ئارقىلىق تۇرۇلگىنى «قەمەرىيە كالېندارى» دەپ ئاتىلىدۇ. بىز ھازىر قوللىنىۋاتقان ھىجرىيە كالېندارى قەمەرىيە كالېندارىغا، مىلادىيە كالېندارى شەمسىيە كالېندارىغا ئاساسلىنىپ تۇرۇلگەن. شەمسىيە كالېندارىدا يىلنىڭ ئومۇمىي كۈنلىرى ھېسابلىنىپ، يىل شۇ كۈنگە قاراپ بېكىتىلىدۇ. ئاينىڭ ئورۇنلىرى پەقەت ئۆزگەرمەيدۇ. يەنى، ھەر يىلى ئالتىنچى ئاي ئىسسىقتا، بىرىنچى ئاي سوغۇقتا كېلىدۇ. قەمەرىيە كالېندارىدا كۈن ھېسابلانماي، ئاي ھېسابلىنىپ بىر يىل بېكىتىلىدۇ. دىنىمىزدىكى ئىبادەتلەر قەمەرىيە كالېندارىغا ئاساسەن ئورۇنلاشتۇرۇلغان. مەسىلەن: بىز بۇ يىل ئۇرۇن ياز ئايلىرىدا روزا تۇتقان بولساق، يىللاردىن كېيىن قىسقا قىش ئايلىرىدا روزا تۇتىمىز. دېمەك، بىز بۇ كالېندار بويىچە يىلنىڭ ھەممە پەسىللىرىدە روزا تۇتالايمىز. ھەج قىلىش ۋاقتىمۇ ئايلىنىپ يىلنىڭ ھەممە كۈنلىرىدە كېلىدۇ.

[1] سۇرە يۇنۇس، 5-ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۇرە فۇرقان، 61-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾[1] «شۇبھسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىن يارىتىلغاندىن تارتىپ (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) ئون ئىككىدۇر». بىزنىڭ ئىبادەتلىرىمىز قەمەرىيە كالېندارىغا قاراپ ئورۇنلاشتۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ئاللاھنىڭ بۇنىڭدىكى ھېكمىتى ئىبادەتلەر يىلنىڭ ھەممە ۋاقىتلىرىدا كەلسە، ھېچكىمگە ئۆزرە بولمايدىغانلىقى ئۈچۈندۇر. مەسىلەن: يازدا «ۋاقىت قىسقا بولغاچقا كېچىدە قىيامدا تۇرالمىدۇق» دېگەن كىشىلەرگە، كېچىلىرى ئۇزۇن بولغان قىش كېلىدۇ. يازدا «ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا ھەج قىلىشقا تاقەت قىلالمىدۇق» دېگەن كىشىلەرگە، ھەج قىلىش ۋاقتى قىشتىمۇ كېلىدۇ.

ئاللاھ تائالا سۇرە «بۇرۇج»تا: ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ «بۇرۇجلارنىڭ ئىگىسى بولغان ئاسمان بىلەن قەسەمكى» دەپ، پىلانىتلارنىڭ ماڭىدىغان ئورۇنلىرى بىلەن قەسەم قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئالاھىدە پايدا-مەنپەئەتلىرىگە دىققىتىمىزنى تارتقان. تەبىئىيكى قۇياش ۋە ئاينىڭ ئورنى بولغانغا ئوخشاش، كېچىدە بىزگە كۆرۈنۈۋاتقان يۇلتۇزلارنىڭمۇ ئورنى بولىدۇ. ئاللاھ تائالا يۇلتۇزلارنىڭ ئورنى ھەققىدە: ﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ. وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾[2] «يۇلتۇزلارنىڭ جايلىرى بىلەن قەسەم قىلىمەن. شۇبھىسىزكى، ئەگەر بىلسەڭلار، ئۇ (يۇلتۇزلار ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغانلىقى ئۈچۈن) ئەلۋەتتە كاتتا قەسەمدۇر» دېگەن. كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئەقىل-ئىدراكلىرىمىز پىشىپ يېتىلگەندە، خۇددى قۇياش ۋە ئاينىڭ ئالاھىدىلىكلىرى بايقالغانغا ئوخشاش، يۇلتۇزلارنىڭمۇ ئورۇنلىرى ۋە قانۇنىيەتلىرى بايقىلىپ ئېچىلىشى مۇمكىن.

[1] سۇرە تەۋبە، 36-ئايەت
[2] سۇرە ۋاقىئە، 75، 76-ئايەتلەر

قۇرەيىش ۋە كەنانە قاتارلىق بىر قانچە قەبىلە، ئەينى ۋاقىتتا ئۆزلىرىنىڭ شېرىك ئەقىدىسىدە بەك چىڭ ئىدى. ھەج پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىۋاتقاندا، ئۆيگە ئالدى ئىشىكتىن كىرمەي، كەينى ئىشىكى ياكى باشقا بىر يەردىن تۆشۈك ئېچىپ كىرەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ھەج پائالىيەتلىرىدىكى بۇ ئادەتلەرنى تازىلاش ئۈچۈن: ﴿**وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَن تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ**﴾ «(جاھىلىيەت دەۋرىدە قىلغىنىڭلاردەك ئېھرامىدىكى چېغىڭلاردا) ئۆيلەرنىڭ ئارقىسىدىن (تۆشۈك ئېچىپ) كىرىش ياخشىلىققا ياتمايدۇ. (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە مۇخالىپ ئىش قىلىشتىن) قورققان ئادەم ياخشى ئەمەل (ئىگىسى)دۇر، (ئېھرامىدىكى چېغىڭلاردا ئادەتتىكىدەك) ئۆيلەرنىڭ دەرۋازىلىرىدىن كىرىڭلار، بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار» دېگەن.

بىز ئىلگىرى ئوقۇپ ئۆتكەن: ﴿لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ﴾[1] «سىلەرنىڭ كۈن چىققان ۋە كۈن پاتقان تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشۈڭلارنىڭ ئۆزىلا ياخشى ئەمەلگە ياتمايدۇ» دېگەن ئايەتتىمۇ يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش ئىپادە قوللىنىلغان. ئەمما بۇ ئىككى ئايەتنىڭ ئوخشىمايدىغان يېرى، بىز ئوقۇۋاتقان ئايەتتە: ﴿وَلَيْسَ الْبِرُّ﴾ دەپ پەش ئوقۇلغان. مىسال قىلىپ ئەكەلگەن ئايەتتە بولسا: ﴿لَّيْسَ الْبِرَّ﴾ دەپ زەۋەر ئوقۇلغان. ئەرەب تىلىدا پەش ئوقۇلغان بۆلەك، جۈملىنىڭ ئىگىسى ھېسابلىنىپ، ئېنىق بولغان مەسىلە ۋە ئۇنىڭغا بەرگەن تەبىر خەۋەر سۈپىتىدە كېيىن بايان قىلىنىدۇ. زەۋەر ئوقۇلغان ۋاقىتتا بولسا، جۈملىنىڭ خەۋىرى ھېسابلىنىپ، ئىگە بۆلىكى جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بەندىلەرنىڭ «ياخشىلىق» دەپ قىلىۋاتقان بەزى ئىشلارنىڭ شەكلىگە ئېسىلماستىن، ماھىيىتىگە قاراشقا بۇيرىغان.

[1] سۈرە بەقەرە، 177-ئايەتنىڭ بىر قىسمى

«ياخشىلىق» دېگەن باشقىلارغا ۋە ئۆزىگە مەنپەئەت بېرىدىغان ئىشتۇر. ئىنسانلارنىڭ ئەقىل-ئىدراكلىرى بىر-بىرىدىن پەرقلىنىدۇ. ئەگەر ياخشىلىقلار ئىنسانغا تاشلاپ بېرىلسە، ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ مىجەز-خاراكتېرلىرىگە قاراپ، ياخشى ئىشلارنى خالىغانچە بەلگىلەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە: «ياخشىلىق ئىنسانلار تەرەپتىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. سىلەر ئۆزۈڭلار پەيدا قىلغان ئىشلارنى ياخشىلىق دەپ ئويلىمىغىلار، ياخشىلىق دېگەن ئاللاھ تائالادىن قورقۇشتۇر» دېگەن نۇقتىنى ئەسكەرتىۋاتىدۇ.

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ «بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار». بىز تەقۋالىقنى «ئاللاھتىن قورقۇش» دەپ چۈشىنىمىز. ئەمەلىيەتتە تەقۋالىق «ساقلىنىش» دېگەنلىك بولىدۇ. يەنى، بۇ بەزىلەر دېگەندەك «جەھەننەمدىنلا ساقلىنىش» دېگەنلىك بولماستىن، بەلكى ئاللاھنىڭ يولىدىن چىقىپ كېتىشتىن، بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلماسلىقتىن ساقلىنىشنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا يولىدىن چىقىشنىڭ نەتىجىسىنى بايان قىلىپ: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ﴾[1] «كىمكى مېنىڭ زىكرىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتى تار (خاتىرجەمسىز) بولىدۇ، قىيامەت كۈنى ئۇنى بىز كور قوپۇرىمىز» دېگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئان كەرىمدە تەقۋالىق ئىپادىلەنگەن سۆزلەر كەلگەندە، ئۇنى نوقۇل ئاللاھتىن قورقۇش دەپلا ئەمەس، بەلكى دۇنيادا خاپىلىقچىلىق قالماسلىقىمىز ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ يولىدىن چىقىپ كېتىشتىن ساقلىنىش، دەپ چۈشىنىشىمىز لازىم. چۈنكى باشقىلارغا زۇلۇم قىلغان، ھەققىنى يەۋالغانلارنىڭ جازاسىنى، ئاللاھ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خار-زەبۇن قىلىش بىلەن بېرىدۇ.

[1] سۈرە تاھا، 124-ئايەت

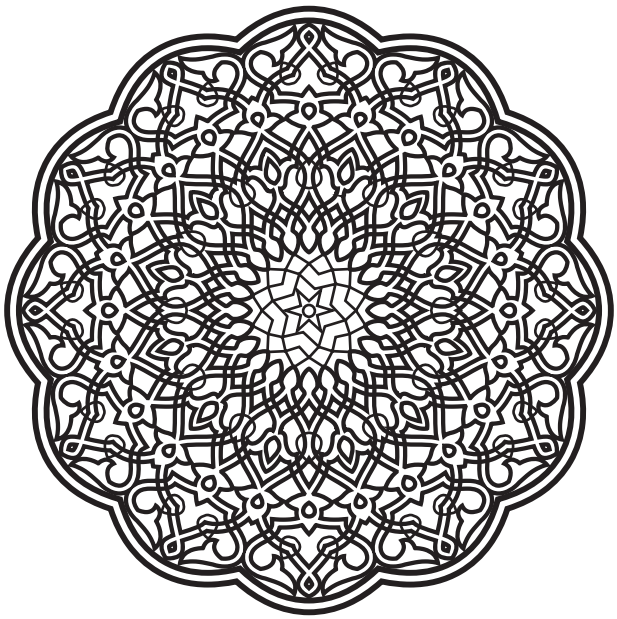

96-دەرس

سۈرە بەقەرە 190-ئايەت

﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾

«سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ»

بۇ ئايەت ئىسلام ئۈممىتىدە خاس تېپىلىدىغان ئالاھىدە بىر خۈسۈسىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ ئۈممەتنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ يولىغا ئوخشىمايدىغان بىر يول بىلەن ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىققان. ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ يولىغا قارشى چىققانلارنى ئەدەپلەشنى، ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىگەن. ئاللاھ ئىلگىرى ئۆزىنىڭ يولىغا قارشى چىققانلارنى چاقماق، توپان قاتارلىق ئەسكەرلىرى بىلەن ئۆزى بىۋاستە ئەدەپلەپ، تۇغرا يولغا كىرگۈزەتتى. ئەينى ۋاقىتتا بەنى ئىسرائىلمۇ ئۇرۇش قىلىشنى تەلەپ قىلغان. ئەمما بۇنىڭ سەۋەبى دىنىي نۇقتىدىن ئەمەس، بەلكى يۇرتىدىن چىقىرىلغانلىق سەۋەبىدىن ئىدى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِن دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا﴾[1]

[1] سۈرە بەقەرە، 246-ئايەت

«ئۇلار: يۇرتلىرىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىلغان ۋە ئوغۇللىرىمىزدىن جۇدا قىلىنغان تۇرساق، قانداقمۇ ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلمايلى؟، دېدى» دېگەن.

ئاللاھ ئىنسانغا ئەقىلدىن ئىبارەت بىر نېئمەتنى ۋە دۇنيادا يول تاللاش ئەركىنلىكىنى بەرگەن. شۇڭا ئىسلام ھەتتا دىنغا كىرمىگەنلەرنىمۇ قوغداپ، ئۆز ئەركىنلىكىنى بېرىدۇ. ئىسلامدىكى جىھادنىڭ ئاساسى نىشانى ئىنسانىنىڭ ئەركىنلىكىنى قوغداشتۇر. ئىسلام ئۇممىتى ھەرقانداق ئۇرۇشنى، باشقىلارنى دىنغا زورلاپ كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىنسانلارنىڭ دىنغا كىرىش يا كى كىرمەسلىك ئەركىنلىكىگە تولۇق ئىگە بولۇشى ئۈچۈن قىلىدۇ. شۇڭا دىن دۇشمەنلىرى ئىسلامنى قارىلاش ئۈچۈن كۆتۈرۈپ چىققان «ئىسلام قىلىچنىڭ كۈچى بىلەن تارقالغان ۋە ئىسلام دۆلتى ئۆز تەۋەلىكىدىكى مۇسۇلمان بولمىغان پۇقرالارغا جىزيە تۆلەشنى بېكىتتى، بۇنىڭ ئۆزى ئەركىنلىككە توسالغۇلۇق قىلغانلىق» دېگەن دەۋالىرى پۈتۈنلەي كۈچكە ئىگە ئەمەس. ئەمەلىيەتتە بۇلارنىڭ مۇشۇ سۆزىنىڭ ئۆزى، ئىسلامنىڭ ئەقىدە ئەركىنلىكىنى قوغدىغانلىقىنىڭ ئىسپاتىدۇر. چۈنكى ئىسلام ئۇلارغا: «ئەگەر بۇ دۆلەتتە ياشىماقچى بولساڭ، مۇسۇلمان بولۇپ ياشايسەن، ئۇنداق بولمىغىنىدا دۆلەتتىن چىقىپ كېتىسەن» دېمەيدۇ. لېكىن ئىسلامنىڭ جىزيە ئالغانلىقى، كىشىنى ئۆز ئەركىنلىكىدە قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

تارىختىن بۇيانقى مۇسۇلمانلار قىلغان ئۇرۇشنىڭ ئاساسلىق سەۋەبلىرىدىن بىرى، ئۆز ئىرادىسى بىلەن ئىسلامنى تاللاپ، بۇ يولدا ماڭماقچى بولغانلارنى چەكلەۋاتقانلارغا قارشى قىلىنغان ئۇرۇشتۇر. كىشىلەرنىڭ دىنغا كىرىش يا كى كىرمەسلىك ئەركىنلىكى بار. ئىسلام نېمە ئۈچۈن كىشىلەرنى بۇ قەدەر ئەركىن قويۇۋېتىدۇ؟ ئىسلام شۇنىڭغا ئېنىق ئىشەنچ قىلىدۇكى، قەلبى ساغلام ئادەم ئەركىنلىككە قويۇۋېتىلگەن ۋاقىتتا

چوقۇم ھەق دىننى تاپىدۇ. بۇ نۇقتىدىن ئىسلام: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ﴾[1] «دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى» دېگەن. ھەقىقەت ئوچۇق-ئاشكارا تۇرسا، كىشىلەرنى مەجبۇرلاشنىڭ نېمە ھاجىتى بار!

ئىسلام پەقەت باشقىلارغا ئەقىدىسىنى تاڭىدىغانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىدۇ. چۈنكى باشقىلارنى مەجبۇرلاپ بىر ئىشلارنى قىلدۇرغىلى بولمۇشى مۇمكىن، لېكىن قەلبىنى ئەسلا كونترول قىلغىلى بولمايدۇ. ئىسلامنىڭ مەقسىتى، ئىمانىنىڭ قەلبىتىن چىقىشىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا: ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾[2] «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزۈڭنى ھالاك قىلۋېتىشىڭ مۇمكىن، ئەگەر بىز ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتىشىنى) خالايدىغان بولساق، ئۇلارغا ئاسماندىن (ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلايدىغان) بىر ئايەتنى (ئالامەتنى) نازىل قىلاتتۇق-تە، ئۇنىڭغا ئۇلار باش ئەگكەن بولاتتى» دېگەن. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ قەلبىدىن سۆيۈپ تۇرۇپ ئۆزىگە ئىمان ئېيتىشىنى خالىغاچقا، مەجبۇرى دىنغا كىرگۈزمىدى. ئەگەر ئىنسانلارنى مەجبۇرى دىنغا كىرگۈزگەن بولسا، ھېچكىم بۇ دىندىن چىقىپ كېتەلمىگەن بولاتتى.

كۈنىمىزدە بىزلەرنى ئاتمىش يىلدىن بۇيان دىندىن چىقىرىپ، ئۆزى بىلەن ئوخشاش تەپەككۇر قىلىدىغان قىلىش ئۈچۈن، كىچىك-كۈندۈز تىرىشىۋاتقان كاپىرلارنى كۆرۈۋاتىمىز. بۇ ھالەتتىمۇ، مىللىتىمىز دىندىن ھېچ ۋاز كەچكىنى يوق. ئىنسانىنىڭ قەلبىدىكىنى ھېچقاچان تارتىۋالغىلى بولمايدۇ.

[1] سۇرە بەقەرە، 256-ئايەت
[2] سۇرە شۇئەرا، 3، 4-ئايەت

ئاللاھ تائالا باشقىلارغا ئىسلامنىڭ ھەقىقىي كۆرۈنۈشىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلەرگە مەككىدىكى ئون ئۈچ يىللىق ھاياتىدا ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت قىلمىغان. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقتە: ﴿فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾[1] «ئاللاھنىڭ ئەمرى كەلگەنگە قەدەر (يەنى ئاللاھ سىلەرگە ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت قىلغۇچە) ئۇلارنى ئەپۇ قىلىڭلار ۋە كەچۈرۈڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر»، يەنە ﴿وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾[2] «كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارنىڭ (ساڭا قىلغان) ئازار-كۈلپەتلىرىگە پەرۋا قىلمىغىن (ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلغىن)، ئاللاھ (ئۇنىڭغا) تەۋەككۈل قىلغانلارغا يېتەرلىكتۇر» دېگەن.

نېمە ئۈچۈن ئاللاھ تائالا شۇنچە ئازاب-ئوقۇبەت ۋە مۇشەققەتلەردە قالغان مۇسۇلمانلارنى ئۇنچە ئۇزۇن ساقلىتىدۇ؟ چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىسلام دەۋىتىنىڭ ھەر ئۆيگە كىرىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئەگەر ئاللاھ تائالا مەككە دەۋرىنىڭ دەسلىپىدىلا ئۇرۇشقا رۇخسەت قىلغان بولسا، بىر ئۆيدىكى دادا مۇسۇلمان، بالا كاپىر ياكى بالا مۇسۇلمان، دادا كاپىر بولغاچقا، ھەممە ئۆي ئۇرۇش قاينىمىغا كىرىپ كەتكەن بولاتتى. ئۇز ۋاقتىدا ئەرەب قەبىلىرى ناھايىتى ئەقىلسىز، قېنى قىززىق، ئاددىي ئىشلاردىمۇ بىر-بىرى بىلەن ئۇرۇشىدىغان، ھەتتا بىر تۆگە مەسلىسىدە قىرىق يىل ئۆزئارا ئۇرۇش قىلغان ئادەملەر ئىكەنلىكىنى ئاللاھ بىلەتتى. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇرۇش قىلىشىغا رۇخسەت بېرىشىنى كېچىكتۈرۈش ئارقىلىق، ئۇلارنى ھەقىقىي ھەق تەرەپدارى قىلىپ تەربىيەلەپ چىقماقچى بولدى.

[1] سۇرە بەقەرە، 109-ئايەت
[2] سۇرە ئەھزاب، 48-ئايەت

قۇرەيش چوڭلىرى، بەنى ھاشىم ۋە بەنى ئابدۇلمۇتەللىپ جەمەتىدىكىلەرنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى ئۈچۈن، ئېلىم-بېرىم قىلماسلىق ۋە قىز بەرمەسلىق قاتارلىق يولسىز شەرتلەر بىلەن، ئۇلارنى ئەبۇ تالىپ جىلغىسىدا ئۈچ يىل ئەتراپىدا مۇھاسىرىگە ئالدى. شۇ ۋاقىتتا مەككىدە ئۆزى مۇشرىك بولسىمۇ، ھەقنى ياقلايدىغان مەككىنىڭ چوڭلىرىدىن ھىشام بىن ئەمرى، زۇھەير بىن ئەبى ئۇمەييە، ئەبۇلبۇختەر بىن ھاشىم، زەمئە بىن ئەسۋەد، مۇتئىم بىن ئەدى قاتارلىق بىر بۆلۈك كىشىلەرنىڭ ھەق-غۇرۇرى قوزغىلىپ: «ئۆز قېرىنداشلىرىمىز مۇھاسىرە ئىچىدە يېمەي-ئىچمەي قينالسا، بىز كەڭرى يەپ-ئىچىپ ياتساق قانداق بولغىنى؟» دەپ، مۇھاسىرىگە ئېلىش ئۈچۈن يېزىلغان توختامنى يىرتىۋەتتى. ئاللاھ تائالا ئۇرۇشنى كېچىكتۈرۈش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ياخشى تەرەپلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقارماقچى ئىدى. ئەمەلىيەتتىمۇ شۇ ئەسكى دەپ قارالغان كىشىلەر، ئاخىردا ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى.

ئىسلام دەۋىتىنىڭ دەسلەپكى دەۋرلىرىدە مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇشقان نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ، كېيىنكى دەۋرلەردە ئىسلام دەۋەتچىلىرىگە ئايلانغانلىقىنى كۆرىمىز. مەسىلەن: خالىد ئىبنى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆز ۋاقتىدا مۇشرىكلارنىڭ سېپىدىكى باتۇر بىر قوماندان ئىدى. ئەمما كېيىن ئاللاھنىڭ ھىدايىتى بىلەن مۇسۇلمان بولۇپ، ئاخىردا «ئاللاھنىڭ قىلىچى» دېگەن نامغا ئېرىشتى. ئەگەر خالىد ئىبنى ۋەلىد ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن بولسا، خەلىپىلەر دەۋرىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن ئىراق، شام قاتارلىق جايلارنىڭ فەتھىسىدىكى بۇ قوماندانىنىڭ رولىنى كىم ئۇستىگە ئالاتتى؟ دېمەك، ئاللاھ تائالا خالىد ئىبنى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ساھابىلەرنى، گەرچە دەسلەپكى دەۋردە ئىسلامغا دۈشمەن بولغان بولسىمۇ، قالدۇرۇپ قويۇشنى

خالىدى. چۈنكى ئۇلار جاھىلىيەت دەۋرىدە قىلغانلىرىغا ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەپ، كەلگۈسىدە ئىسلامغا خىزمەت قىلاتتى.

ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇ جەھىل دەۋەتنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە مۇسۇلمانلارنىڭ يولىدىكى بىر تىكەن بولغان بولسا، كېيىن ناھايىتى ياخشى مۇسۇلمانلاردىن بولۇپ كەتكەن. ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇ جەھىل يەرمۇك جېڭىدا ئېغىر يارىدار بولۇپ، خالىد ئىبنى ۋەلىدكە: «مۇشۇ ھالەتتە ئۆلۈپ كەتسەم، رەسۇلۇللاھ مەندىن رازى بولارمۇ؟» دېگەن. ئەمىر ئىبنى ئاس دەسلەپكى دەۋردە مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش ئاچقانلاردىن بىرى ئىدى. ئەمما كېيىنكى دەۋردە ئۇنىڭ قوماندانلىقىدا مۇسۇلمانلار مىسرنى فەتھ قىلدى. ئەمىر ئىبنى ئاس ئىنتايىن زېرەك، پەم-پاراسەتلىك بىر «دىپلومات» بولغاچقا، رەسۇلۇللاھ بەزى ئەرەب قەبىلىلىرىنى تىنچىتىشقا ئەۋەتەتتى. ئۇ مۇشۇ ئالاھىدىلىكى بىلەن نۇرغۇن جايلارنى قان تۆكمەستىن فەتھ قىلغان.

بۇ سەۋەبتىن، مەككىدىكى ئون ئۈچ يىل دەۋردە ئاللاھ تائالانىڭ ئۇرۇشقا رۇخسەت بەرمىگەنلىكى، ئاللاھنىڭ بۇيرۇك رەھمەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىنى چۈشىنەلەيمىز. چۈنكى بۇ دىنغا، دىنىنىڭ نېنىنى يېيىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى دىنىنىڭ جاپاسىنى كۆتۈرۈش، بۇ دىن ئۈچۈن جېنى ۋە مېلىنى قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن كىرىدىغان ئادەم لازىم. ئاللاھ تائالا بۇ ئارقىلىق ئىنسانلارنى ئىمتىھان قىلماقچى ئىدى. ئىسلامغا كىرگەن ھەربىر ئەزانىڭ ئۈستىگە ئۈممەتنىڭ كەلگۈسى ئارتىلغان بولغاچقا، بۇ ۋەزىپىنى خالىغان ئادەمگە بېرىشكە بولمايدۇ. شۇڭا سىناقلار، ھەرخىل ئەزىيەتلەر ۋە ئېغىر كۈنلەرگە ئۇچرىغاندا، مۇشۇ دىنىنىڭ مۇشەققىتىنى كۆتۈرۈپ، دىنىي ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىپ، ئاخىرىغىچە ئېلىپ ماڭالايدىغان كىشىلەر، بۇ بۇران-چاپقۇنىنىڭ ئىچىدە تاۋلىنىپ ساق-سالامەت چىقالايدۇ. ئىمانى ۋە ئىرادىسى ئاجىزلار شاللىنىپ قالىدۇ. مىللەتنىڭ كەلگۈسى نىجاتلىقى، مانا

مۇشۇنىڭدەك تاللانغان ۋە پىشىپ يېتىلگەن ئادەملەرنىڭ قولىدا رويابقا چىقىدۇ.

شەرت-شارائىتلار پىشىپ يېتىلگەندە، ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا: ﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ **«سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ»** دەپ ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى مۇنداق: ساھابىلەر ھىجرىيەنىڭ 6-يىلى زۇلقەئدە ئېيىدا ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن مەككىگە قاراپ يولغا چىقتى. ئەمما ھۇدەيبىيەگە كەلگەندە، قۇرەيشلەر «مۇھەممەد ۋە ئادەملىرى مەككىگە كىرسە بولمايدۇ» دەپ، بۇلارنىڭ ئالدىنى توستى. مەككىگە تەخمىنەن يىگىرمە كىلومېتىرچە قالغان ئىدى. رەسۇلۇللاھ بۇنىڭدىن ئىلگىرى ساھابىلەرگە ئۆمرە قىلالايدىغانلىقىنى دېگەن بولغاچقا، ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىپ يۇرتىغا بولغان مۇھەببىتى ئەۋجىگە چىققان ساھابىلەر، يۇرتىغا قايتىش خەۋىرىدىن ئاجايىپ خۇشال بولغان ئىدى (ۋەتەننىڭ مۇھەببىتى ۋەتەندىن ئايرىلىپ باققان ھەر ئادەمگە مەخپىي ئەمەس). ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىدا سۆھبەت بولۇنغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللاھ بۇ يىلى قايتىپ تۇرۇپ، كېلەر يىلى كېلىدىغان، كېلەر يىلى كەلگەندە قۇرەيش مۇسۇلمانلارغا مەككىنى ئۈچ كۈن بىكارلاپ بېرىدىغان بولۇپ كېلىشتى. كېلىشىمدىن كېيىن رەسۇلۇللاھ ساھابىلەرنى چاچنى چۈشۈرۈپ، ھەدىيەلىرىنى بوغۇزلاپ، ئېھرامىدىن چىقىشقا بۇيرۇغاندا، ساھابىلەرنىڭ بۇنىڭغا قاتتىق ئىچى پۇشۇپ، رەسۇلۇللاھنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلمىدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ، سىلى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ئەمەسمۇ؟ سىلىنىڭ ماڭغان يوللىرى ھەق يول ئەمەسمۇ؟ نېمە ئۈچۈن ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشىپ قايتىمىز؟» دەپ ئاچچىقلىنىپ قالدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ

ئەنھۇغا: «ئۆزۈڭنى بېسىۋال ئۆممەر، ئۇ دېگەن ئاللاھنىڭ ئەلچىسى» دەپ تەسەللى بەردى.

رەسۇلۇللاھ ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىغا كىرىپ: «مۇسۇلمانلار تۇگۇشۇپ كەتتى. مەن بۇيرۇق قىلساممۇ ئىجرا قىلمىدى» دەپ رەنجىپ، بولغان ئەھۋاللارنى دېگەندە، ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەۋقۇلئاددە زېرەكلىكى، نەزەر دائىرىسىنىڭ كەڭرىلىكى بىلەن: «ئى رەسۇلۇللاھ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنسىلە. ئۇلار سىلى خەۋەر بەرگەندەك بەيتۇللاھقا چاچلىرىنى چۈشۈرۈپ، ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن تەلپۈنۈۋاتقان ۋە ئۆز يۇرتى كۆزگە كۆرۈنگەن پەيتتە، يۇرتىغا كىرىشتىن مەھرۇم قالدى. سىلى باشقىلارغا ئارتۇق گەپ قىلماي، چىقىپ چاچلىرىنى چۈشۈرۈپ، ھەدىيەنى بوغۇزلاپ، ئېھرامدىن چىقسىلا، سىلىنىڭ شۇنداق قىلغانلىرىنى ساھابىلەر كۆرسە، بۇ قارارنىڭ كەسكىن ئىكەنلىكىنى بىلىپ، سىلىگە ئەگىشىدۇ» دەپ مەسلىھەت بەردى. شۇنىڭدىن كېيىن رەسۇلۇللاھ چىقىپ، چېچىنى چۈشۈرۈپ، ئېھرامدىن چىققانلىقىنى كۆرگەن ساھابىلەرنىڭ ھەممىسى چاچلىرىنى چۈشۈرۈپ، ھەدىيەلىرىنى بوغۇزلاپ ئېھرامدىن چىقتى.

ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنىڭ قەلبىدىكى يارىنىڭ داۋام قىلماسلىقى ئۈچۈن: ﴿هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ﴾[1] «ئۇلار كاپىر بولدى، سىلەر مەسجىدى ھەرەمدىن ۋە تۇتۇپ تۇرۇلغان قۇربانلىقنىڭ ئۆز جايىغا يېتىشىدىن توستى، (مەككىدە) سىلەر بىلمەيدىغان ئەر-ئايال مۇئمىنلەر بولۇپ، سىلەر بىلمەستىن ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قويۇش بىلەن گۇناھقا گىرىپتار بولۇشۇڭلارنىڭ خەۋپى بولمىسا ئىدى (ئەلۋەتتە ئاللاھ مەككىگە كىرىشىڭلارغا رۇخسەت قىلاتتى ۋە سىلەرنى كاپىرلارغا مۇسەللەت قىلاتتى)،

[1] سۇرە فەتھە، 25-ئايەت

ئاللاھ خالىغان ئادەمنى رەھمىتى (دائىرىسىگە) كىرگۈزۈش ئۈچۈن (سىلەرنى مەككىنى فەتھى قىلىشتىن توستى)» دەپ، بۇنىڭ ھېكمەت سەۋەبىنى بايان قىلىپ بەردى. مۇسۇلمانلار بۇ ئايەت چۈشكەندىن كېيىن ئىشىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندى. كېيىلەر يىلى كەلگەندە، ئاللاھ تائالا: ﴿الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ﴾[1] «(ئۇرۇش) ھارام قىلىنغان ئاي (ئۇرۇش) ھارام قىلىنغان ئايغا تەڭدۇر (يەنى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلاردا دۈشمىنىڭلار سىلەرگە چېقىلسا، شۇ ئايلاردا سىلەرمۇ ئۇلارغا چېقىلساڭلار بولىدۇ)» دەپ بۇلارنىڭ قەلبىنى خاتىرجەم قىلدى.

مۇسۇلمانلار: «قۇرەيش كېيىلى يەنە توختامنى بۇزۇپ، بىزنى مەككىگە كىرگۈزمەسمۇ؟» دەپ ئەنسىرىگەندە، ئاللاھ تائالا: ﴿**وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ**﴾ **«سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ»** دەپ، ئۇلارنىڭ قەلبىنى تەسكىن تاپقۇزدى. ئايەتتىكى "فِي سَبِيلِ اللَّهِ" «ئاللاھ يولىدا» دېگەن سۆز، ئىنسانىنىڭ تاجاۋۇز قىلىش پسىخىكىسىنى كونترول قىلىدۇ. چۈنكى ئىنسان، كۈچى ئاجىز ۋاقىتتا بوزەك قىلىنىشقا ئۇچرىسا، كۈچلەنگەندىن كېيىن بىرگە ئون ئىنتىقام ئېلىپ، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىدىغان تەبىئىتى بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ ئۇرۇشنىڭ پەقەت ئۆزى ئۈچۈن بولۇشى كېرەكلىكىنى بايان قىلىپ، ئىنسانىنىڭ زۇلۇم قىلىدىغان مىجەزىگە چەك قويۇۋاتىدۇ. خۇددى نامازنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق ئەركانلىرى بولغىنىدەك، ئۇرۇشنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا قائىدىلىرى بولىدۇ. يەنى، مۇسۇلمان ئۆزىگە ئۇرۇش ئاچمىغانلار بىلەن ئۇرۇشمايدۇ، ئۇلارغا تاجاۋۇز قىلمايدۇ. مەسىلەن: قۇرەيش ئۇرۇش ئاچقان بىلەن، ئۇلارنىڭ سېپىدىكى ئاياللار، بالىلار ۋە ئاجىز كىشىلەرنى ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش

[1] سۈرە بەقەرە، 194-ئايەت

تاجاۋۇزچىلىق، ئاللاھ تائالا تاجاۋۇزنى ياخشى كۆرمەيدۇ. مۇئمىنلەرنىڭ ئۇرۇشى تاجاۋۇزچىلىقنى يوقىتىش ئۈچۈن بولغاچقا، ئايەت ﴿وَلَا تَعْتَدُوا﴾ «تاجاۋۇز قىلماڭلار» دەپ ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

97-دەرس

سۈرە بەقەرە 191-ئايەت

﴿وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ﴾

«ئۇلارنى (يەنى مۇشرىكلارنى) (ئۇلار ھەرەمدە بولسۇن، باشقا يەردە بولسۇن، ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلاردا بولسۇن) ئۇچراتقان يەردە ئۆلتۈرۈڭلار، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن (مەككىدىن) چىقىرىۋەتكەندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنى يۇرتىدىن چىقىرىۋېتىڭلار، زىيانكەشلىك قىلىش ئۇرۇشتىنمۇ يامانداۋۇر. تاكى ئۇلار ئۆزلىرى ئۇرۇش ئاچمىغىچە مەسجىدى ھەرەم ئەتراپىدا ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلماڭلار، ئەگەر ئۇلار (مەسجىدى ھەرەم ئەتراپىدا) ئۆزلىرى ئۇرۇش ئاچسا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېرىڭلار. كاپىرلارنىڭ جازاسى شۇنداق بولىدۇ»

ئايەتتىكى "ثقف"، «تاۋۇز، رۇس، ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. بۇ نۇقتىدىن ﴿حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ﴾دىن، «ئۇلارنى تاپقان، ئۇچراتقان يەردە» دېگەن مەنىلەر چىقىدۇ.

﴿وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ﴾ «سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن (يەنى مەككىدىن) چىقىرىۋەتكەندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنى يۇرتىدىن چىقىرىۋېتىڭلار». دىنسىزلار مۇسۇلمانلارغا زۇلۇم قىلىپ، ئۇلارنى ئاتا-ئانىسى ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن ئايرىپ، ئۆز يۇرتلىرىدىن قوغلاپ چىقاردى. مۇسۇلمانلارمۇ ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، ئۇلارنى يۇرتلىرىدىن قوغلاپ چىقىرىشى كېرەكمۇ؟ قۇرئاندا بۇ خىل ئايەتلەر كۆپ. مەسىلەن: ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ﴾[1] «ئەگەر (ئۆزۈڭلارغا يەتكەن زىيان-زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزۈڭلارغا يەتكەن زىيان-زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار» ۋە ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا﴾[2] «بىر يامانلىقنىڭ جازاسى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر يامانلىقتۇر» دېگەن ئايەتلەردە كەلگەندەك، ئەگەر كاپىرلار ئىنسان قېلىپىدىن چىققان بىر ئىشنى قىلسا، مۇسۇلمانلارمۇ شۇنىڭ ئۆز ئەينى بىلەن جاۋاب قايتۇرىشى لازىممۇ؟

ئىسلام يۈكسەك قىممەت-قاراش ۋە پىرىنسىپقا ئىگە بىر دىن. قارشى تەرەپ نېمە ئىش قىلىپ كەتسۇن، ئۇ ئۆز سۈپىتى بىلەن قىلىدۇ. مۇسۇلماننىڭ ئىسلام بېكىتىپ بەرگەن دائىرىسى بار. بۇ مەسىلىنى قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ﴾[3] «ئۇلار مىكىر ئىشلەتتى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلدى» دېگەن ئايەتتىن بىلىۋالالايمىز. ئايەتتە ئوخشاش ئىككى سۆز قوللىنىلغان بولسىمۇ، ئوخشىمايدىغان ئىككى مەنىنى ئىپادىلىگەن. يەنى، ئۇلار قىلغان ھىيلە-مىكىر ناچار ئىش، ئەمما ئاللاھ «ھىيلە-مىكىر» قىلمايدۇ. مۇشۇ خىلدىكى ئىشلارغا دۇچ كەلگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالا: ﴿فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾[4] «كىمكى (ئىنتىقام ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق) ئەپۇ قىلسا ۋە (ئۆزى بىلەن

[1] سۈرە نەھل، 126-ئايەت
[2] سۈرە شۇرا، 40-ئايەت
[3] سۈرە ئال ئىمران، 54-ئايەت
[4] سۈرە شۇرا، 40-ئايەت

يامانلىق قىلغۇچىنىڭ ئازىسىنى) تۇزىسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى ئاللاھ بېرىدۇ، ئاللاھ ھەققەتەن زۇلۇم قىلغۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ» دەپ ئۆزىمىزنى بېسىۋېلىشقا بۇيرۇۋاتىدۇ. يەنە ئاللاھ تائالا: ﴿وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ﴾[1] «ئەگەر سەبىر قىلساڭلار (يەنى ئىنتىقام ئالماي كەچۈرسەڭلار)، بۇ سەبىر قىلغۇچىلار (يەنى كەچۈرگۈچىلەر) ئۈچۈن (ئەلۋەتتە) ياخشىدۇر» دېگەن.

﴿وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ﴾ «پىتنە قىلىش ئۆلتۈرۈشتىن يامانىدۇر». باشقا مادداىلار بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن ئالتۇن پارچىسىنى، ئوتقا سېلىپ تاۋلاپ چىقىش "فِتْنَة" دەپ ئاتىلىدۇ. يەنى، پىتنە ھەقىقىي مۇسۇلمان بىلەن مۇناپىقلارنى ئايرىيدۇ. مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنى دىندىن يانىدۇرۇش ئۈچۈن، ئىنسان قەلبىدىن چىققان ئىشلارنى قىلىپ، مۇئمىنلەرنى ئۆز يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىشنىڭ ئۆزىمۇ پىتنىدۇر.

تاجاۋۇزچى دۈشمەنلەر مۇسۇلمانلارغا قارشى تاكتىكا تۈزۈپ، «ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايدا ياكى ھەرەمدە ھۇجۇم قىلساق، مۇسۇلمانلار قايتۇرما ھۇجۇم قىلالمايدۇ» دەپ ئويلىغان. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق مۇشرىكلارنىڭ تۇزىگەن تاكتىكىسىنى بۇزۇپ تاشلاپ: «ھەرەمدە ئۇرۇش باشلىسا، ھەرەمدە ئۇرۇشۇڭلار. ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايدا ئۇرۇش ئاچسا، ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايدا ئۇرۇشۇڭلار. ئەگەر سىلەر ئېھرامدىكى ۋاقىتتا ئۇرۇش ئاچسا، شۇ ۋاقىتتا ئۇرۇش قىلساڭلار بولىدۇ» دەپ يوليورۇق بەردى. چۈنكى بىر رايوندا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلغان ۋە ئايلاردىن تۆت ئاينى ئۇرۇش قىلىش ھارام دەپ بېكىتكەن زات ئاللاھ تائالادۇر. ئاللاھنىڭ بېكىتكەن بۇ تۈزۈلمىسىدىن پايدىلىنىپ، ئاللاھنىڭ دىنىغا ھۇجۇم قىلماقچى بولسا، تەبىئىكى ئاللاھ ئۆزىنىڭ دىنىنى قوغداش ئۈچۈن، ئۆزى بېكىتكەن تۈزۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرالايدۇ. دېمەك، ئاللاھ ئۇرۇش ھارام قىلىنغان

[1] سۇرە نەھل، 126-ئايەت

ئـــايلارنى ۋە ھەرەمنـــڭ مۇقەددەســـلىكىنى ئىســـلامنى قوغـــداش ئۈچـــۈن بېكىتكەن.

دۇشـــمەنلەر ئىســـلامنىڭ نامىغـــا دەخلـــى يەتكـــۈزۈش ئۈچـــۈن: «ئىســـلام تىنچلىقنـــى بـــۈزۈش ئۈچـــۈن ئـــۇرۇش قىلـــدۇ» دېگەنـــدەك سەپســـەتىلەرنى تارقىتـــدۇ. ئەمەلىيەتـــتە ئىســـلام ئىنســـانلىقنى تـــاللاش ئەركىنلىكىنـــى مـــۇداپىئە قىلـــش ئۈچـــۈن ئـــۇرۇش قىلـــدۇ. بـــۇ ھەقـــتە رەســـۇلۇللاھنىڭ تارىخىغـــا ۋە قۇرئانـــدىكى جىھادنـــڭ يولغـــا قويۇلـــۇش قەدىم باســـقۇچلىرىغا قـــاراپ باقســـاق بولـــدۇ. ئىســـلام ئىنســـان ئـــۆزى خالىغـــان ئەقىدىـــدە ياشـــيالايدىغان ئەركـــىن بـــر مـــۇھىتنى يارىتمـــاقچى. ئەگەر كاپىرنـــڭ ئىمـــان ئېيتقىســـى كەلمســـە، مۇســـۇلمانلار زاكـــات بەرگەنـــگە ئوخشـــاش، جـــزىيە تـــۆلەپ ياشســـا، ھوقـــۇقى مۇسۇلمانلارغا ئوخشاش تولۇق قوغدىلىدۇ.

﴿وَلَا تُقَـاتِلُوهُمْ عِنـدَ الْمَسْـجِدِ الْحَـرَامِ حَـتَّىٰ يُقَـاتِلُوكُمْ فِيـهِ﴾ «تـــاكى ئـــۇلار ئـــۆزلىرى ئـــۇرۇش ئـــاچمىغىچە مەســجىدى ھەرەم ئەتراپىـــدا ئـــۇلار بـــلەن ئـــۇرۇش قىلمـــاڭلار». تەبىئىيكـــى مۇســـۇلمانلار مەســـجىدى ھەرەمنـــڭ ھـــۆرمىتىنى قوغداشـــقا ئەڭ لايـــق كىشـــىلەر. ئەممـــا مەســـجىدى ھەرەمـــدە ئـــۇرۇش قىلىشـــقا جـــۇرئەت قىلـــدىغانلار ئوتتۇرىغـــا چىققانـــدا: ﴿**فَـإِن قَـاتَلُوكُمْ فَـاقْتُلُوهُمْ كَـذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَـافِرِينَ**﴾ **«ئەگەر ئـــۇلار (مەســـجىدى ھەرەم ئەتراپىـــدا) ئـــۆزلىرى ئـــۇرۇش ئاچســـا، ئـــۇلارنى ئۆلتـــۈرۈڭلار. كاپىرلارنـــڭ جازاســـى شـــۇنداق بولـــدۇ»** دېـــيىلگەن. يەنـــى، ئـــاللاھ مۇســـۇلمانلارنىڭ ئاجىزلىقـــدىن پايـــدىلانماقچى بولغانلارنىڭ جازاسىنى بېرىشكە رۇخسەت بەرگەن.

سۈرە بەقەرە 192-ئايەت

﴿فَإِنِ انتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

«ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشنى توختاتسا (سىلەرمۇ ئۇرۇشتىن قول يىغىڭلار)، ئاللاھ (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»

كىشى ئىسلامغا كىرىشتىن ئىلگىرى قانچىلىك جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولسۇن، مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. بىر ئادەم ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا قېرىندىشى زەيد ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆلتۈرگەن قاتىلىنى كۆرسەتكەن ۋاقىتتا، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «قانداق قىلىمەن، ئۇ مۇسۇلمان بولغان تۇرسا» دېگەن بولۇپ، ئىسلام ئۇنىڭ قېنىغا كېپىللىك قىلغان. يەنى، سىزنىڭ قېرىندىشىڭىزنى ئۆلتۈرگەن ئادەم مۇئمن بولسا، قېرىندىشىڭىزنىڭ قېنىدىن ئۇ ئادەمنىڭ مۇئمىنلىكى ئەۋزەلدۇر. رەسۇلۇللاھ ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆلتۈرگەن ۋەھشي بىلەن ئۇچراشقاندا، ئۇنى ئۆلتۈرمەي، پەقەت يۈزىنى ئۆرىۋالدى. ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، قارىنىنى يېرىپ، جىگىرىنى ئېلىپ چاينىغان ھىندى مۇسۇلمان بولغاندا، پۈتۈن گۇناھى كەچۈرۈلدى. دېمەك، ئىسلام ئاداۋەت ۋە قىساس دىنى ئەمەس.

دەۋەتكە قارشىلىق قىلغان، باشقىلارنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىغان مۇشرىكلار كۈپۈردىن توختاپ ئىمان ئېيتسا، ھەممە ئىشى كەچۈرۈم

قىلىنىدۇ. ئاللاھ مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە رەھىم قىلغۇچى زاتتۇر. بىز ئۇلارنىڭ جاھىلىيەتتە قىلغان ئىشلىرىغا ئۆچمەنلىكىمىزنى قوزغاپ، كۆڭلىمىزدە باشقىچە قاراشتا بولساق توغرا بولمايدۇ. بەلكى ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارغا ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەپ، بولدى قىلىۋېتىش كېرەك.

www.uyghurkitap.com

سۈرە بەقەرە 193-ئايەت

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ ۖ فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

«تاكى زىيانكەشلىك تۈگىگەن ۋە ئاللاھنىڭ دىنى يولغا قويۇلغانغا قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار؛ ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشنى توختاتسا، زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن باشقىلارغا دۈشمەنلىك قىلىشقا بولمايدۇ»

ئىلگىرىكى ئايەتلەردە كاپىر ۋە زالىملارنىڭ قىلغان ئازاب-ئۇقۇبەتلىرىنىڭ سەۋەبىنى سۆزلەپ ئۆتكەنلىكى تىلغا ئېلىنغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿أَحَسِبَ النَّاسُ أَن يُتْرَكُوا أَن يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾[1] «ئىنسانلار: ئىمان ئېيتتۇق، دەپ قويۇش بىلەنلا سىنالماي تەرك ئېتىلىمىز، دەپ ئويلامدۇ؟» دېگەن. ئاللاھ تائالا بەندىلەرنىڭ ئىمانىنى ئاشكارا قىلغاندىن كېيىن، كەلگەن سىناقلارغا قارىتا سەبرىنى سىنايدۇ. ئەگەر بەندە ئىسلامغا كىرىش بىلەن ئۇرۇش بولمايدىغان، ئۆلتۈرۈلۈپ قاقتى-سوقتى قىلىشقا دۇچ كەلمەيدىغان بولسا، ئىمانىدا ھەقىقىي راستچىل كىشىلەر بىلەن ساختىپەزلەر ئارىلىشىپ كەتكەن بولاتتى. لېكىن ئاللاھ ئىمتىھان قىلىش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنى ساپلاشتۇرۇشنى ئىرادە قىلىدۇ. بۇ سىناقلارغا چىداپ ئاخىرىغا چىققانلار، دىنىي زېمىندا كۆتۈرۈلۈپ مېڭىشقا ئەڭ لايىق كىشىلەردۇر.

[1] سۈرە ئەنكەبۇت، 2-ئايەت

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾ «تاكى زىيانكەشلىك تۇگىمەن ۋە ئاللاھنىڭ دىنى يولغا قويۇلغانغا قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار». مۇئمىننىڭ ۋەزىپىسى كىشىلەرنى توختىماي ئىسلامغا چاقىرىپ، ئۇلارنى باتىل دىنلارنىڭ زۇلۇمىدىن ئىسلامنىڭ ئادالىتىگە ئېلىپ چىقىشتۇر. بۇ يولدا دەۋەت داۋاملاشقانسىرى، توسالغۇلار كۆچىيىپ باردۇ. بۇ توسالغۇلار بىلەن ئۇزلۇكسىز كۈرەش قىلىش، ئاللاھنىڭ بىزگە بەرگەن تەلىماتىدۇر.

ئىنساننىڭ ئەقلىنى ئۆزى بىلەن تەڭ ئادەمگە بويسۇنۇشتىن، ئۆزىنى ياراتقان زاتقا ئەگىشىشكە يېتەكلەش، دەۋەتچىنى نۇرغۇنلىغان توسالغۇلارغا ئۇچرىتىدۇ. مۇشۇ توسالغۇنى يوقىتىش ئۈچۈن، قىيىنچىلىقتىن قورقماي ئۇزلۇكسىز تىرىشىشقا تىوغرا كېلىدۇ. ئاللاھ تائالا دەۋەتنىڭ خاراكتېرىنى چۈشەندۈرۈپ: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَاءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا﴾[1] «ئېيتقىنكى، مەن (ئاللاھنىڭ ئەمرىنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچ ھەق تەلەپ قىلمايمەن، پەقەت تىلەيدىغىنىم شۇكى، مېنىڭ دىنىمغا ئەگىشىش بىلەن (پەرۋەردىگارى تەرەپكە يول ئېلىشنى خالايدىغانلار) يول ئالسۇن» دېگەن. كىشىلەرنى ئىدىيە جەھەتتىكى چىرىكلىكتىن، ئىدىيە جەھەتتىكى ئەركىنلىككە ئېلىپ چىقىدىغان بۇ دەۋەتنىڭ ئەجرىنى ئىنسانلار بېرىپ بولالمايدۇ. رەسۇلۇللاھ شۇنچە زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكىنىگە، كىشىلەردىن ئەجىر ئالسا بولاتتى، ئەممىا ئالمىدى. چۈنكى رەسۇلۇللاھ ئەجرىنى پەقەت ئاللاھتىنلا ئالىدۇ. ئاللاھ تائالادىن ئالىدىغان ئەجىر ئەڭ ئاز بولغان تەقدىردىمۇ، بۇيۇك ئەجىر ھېسابلىنىدۇ.

﴿فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ «ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشىنى توختاتسا، زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن باشقىلارغا دۈشمەنلىك قىلىشقا بولمايدۇ».

[1] سۇرە فۇرقان، 57-ئايەت

كاپىرلار ئۇرۇش قىلىشنى توختاتسا، ئۇلارغا تاجاۋۇز قىلماسلىق، زۇلۇم توختىسا، ئۇرۇش قىلىشنى توختتىش كېرەك. پەقەت زالىملارنىڭ تاجاۋۇزچىلىقى ئۆزىگە قايتۇرۇلىدۇ. مانا بۇ ئىسلامنىڭ خاراكتېرىدۇر.

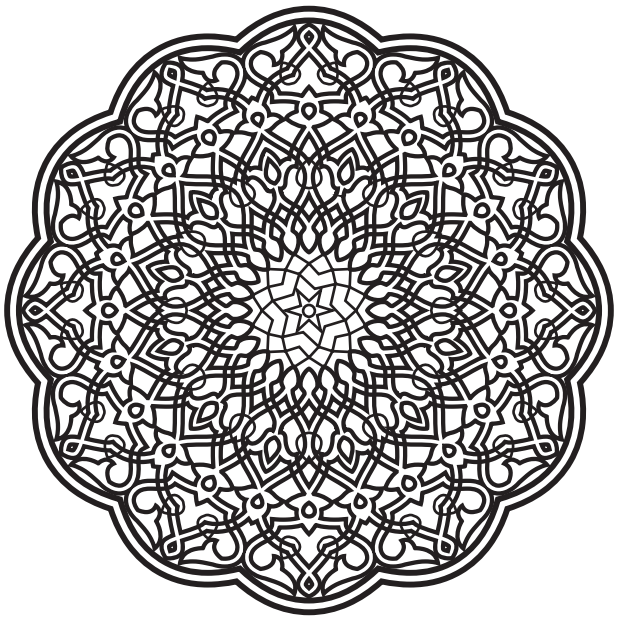

98-دەرس

سۈرە بەقەرە 194-ئايەت

﴿الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾

«(ئۇرۇش) هارام قىلىنغان ئاي (ئۇرۇش) هارام قىلىنغان ئايغا تەڭدۇر (يەنى ئۇرۇش هارام قىلىنغان ئايلاردا دۈشمىنىڭلار سىلەرگە چېقىلسا، شۇ ئايلاردا سىلەرمۇ ئۇلارغا چېقىلساڭلار بولىدۇ). ھۆرمەتى ساقلىنىشقا تېگىشلىك نەرسىلەر تەڭ-باراۋەردۇر (يەنى ھۆرمەتى ساقلىنىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنى باشقىلار دەپسەندە قىلسا، ئىنتىقام ئېلىش يۈزىسىدىن، سىلەرمۇ ئۇلارنى دەپسەندە قىلساڭلار ھېچ يامىنى يوق). بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار، ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھ تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر»

بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا ئەگەر كاپىرلار ئۇرۇش هارام قىلىنغان ۋاقىت ۋە ئورۇندا مۇسۇلمانلارغا تاجاۋۇز قىلسا، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئۇلارنىڭ

قىلغانلىرىنىڭ ئوخشىشىنى قايتۇرۇشىنى بۇيرىدى. چۈنكى ئايەتتىكى «قىساس» سۆزى، مەزلۇمنىڭ زالىم تەرىپىدىن ئۇچرىغان ھەققىنىڭ ئەينى شەكلىدە ئېلىنىشىنى كۆرسىتىدۇ.

﴿وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ﴾ «ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلاردا دۈشمىنىڭلار سىلەرگە چېقىلسا، شۇ ئايلاردا سىلەرمۇ ئۇلارغا چېقىلساڭلار بولىدۇ». بۇ ئايەتتىن، «بىراۋ مېنىڭ ئىززىتىمگە چېقىلسا، مەن ئەينى شەكلىدە ئۇنىڭ ئىززىتىگە چېقىلمەنمۇ؟» دېگەن سوئال چۈشۈشى مۇمكىن. مەسىلەن: بىر ئادەم مېنىڭ مېلىمنى ئېلىۋالغان بولسا، مەن ئەينى شەكلىدە قىساس ئېلىپ، ئۇنىڭ مېلىنى ئېلىۋالمەنمۇ؟ تەبىئىيكى بۇنىڭغا «ياق» دەپ جاۋاب بېرىمىز. ئايەتتىكى «قىساس» ئاللاھ رۇخسەت قىلغان دائىرىدە ۋە ئىسلامنىڭ قىممەت قارىشىدىن چىقىپ كەتمىگەن ئاساستا ئېلىنىدۇ. ئۇلار نېمە ئىش قىلسا، ئوخشاش شەكلىدە ئىش قىلمايمىز.

﴿فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ﴾ «بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار». ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ھالەتتە كاپىرلار مۇسۇلمانلارغا تاجاۋۇز قىلغان بولسا، بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىنتىقامىنى ئالىدىغانلار بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە: «ئىمان دەۋاسى ۋە بۇلارنىڭ تاجاۋۇزى باھانىسى بىلەن ئۆزۈڭلارنىڭ شەخسىي ئىنتىقامىڭلارنى ئېلىشقا بولمايدۇ» دەپ ئەسكەرتىپ، ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: **﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ «ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھ تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر»** دېگەن. يەنى، مۇجاھىدلارنى ئاللاھتىن قورقۇشقا، غازات ۋاقتىلىرىدا شەخسىي ھېسسىياتنىڭ كەينىگە كىرىپ ھەددىدىن ئېشىشقا بولمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ بەرگەن.

سۈرە بەقەرە 195-ئايەت

﴿وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوا ۛ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

«ئاللاھنىڭ يولىدا (پۇل-مال) سەرپ قىلىڭلار، ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار، ئېھسان قىلىڭلار، ئېھسان قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ»

﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ «ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار». دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشقان ۋاقتىمىزدا، ئارزۇ قىلىدىغىنىمىز شېھىتلىك، ئەمما كۆزلىگەن نىشانىمىز غەلىبە بولىدۇ. مۇسۇلمانلار جەڭگە كىرگەن ۋاقتىدا، چوقۇم جەڭدىن غەلىبە بىلەن چىقىشىغا كۆزى يەتكەندە كىرىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدىن تەييارلىق قىلىشى، پۈتۈن ئىمكانىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى سەرپ قىلىشى كېرەك. تەييارلىقلارغا سەل قاراپ، جەڭدە مۇسۇلمانلارنىڭ مەغلۇبىيىتىگە سەۋەب بولۇشقا قەتئىي بولمايدۇ. بولۇپمۇ بۈگۈنكى كۈنىمىزدە جەڭگە ئىلگىرىكى ۋاقىتتىكىدىن كۆپ ئىقتىساد ۋە ئىقتىدار كېتىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى جەڭگە كىرىشتىن بۇرۇن ھازىرلىنىشى كېرەك.

تارىخقا قارىغىنىمىزدا، مۇسۇلمانلار كۈچلىنىپ دۈشمەننى ئەيمەندۈرگەدەك ھالەتكە كەلگەندە، دۈشمەنلەر ھەرگىزمۇ مۇسۇلمانلارغا قارشى سەپ تۈزەلمىگەن. لېكىن دۈشمەنلەر مۇسۇلمانلاردىكى ئىرادە ياكى

ئەسكىرى تەييارلىق جەھەتتىكى ئاجىزلىقنى بايقىغان ھامان، بىزگە ھۇجۇم قىلغان ھەم قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا بىزگە ئېغىر سىگنال بېرىپ: «جەڭنىڭ ئومۇمىي پىلانلىرىنى جايىدا قىلىپ، دۇشمەننىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەپ، كۈچ تەڭپۇڭلۇقنى ئورتاق بىر نۇقتىغا كەلتۈرمەستىن، قىزىق قانلىق بىلەن ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە ئاتماڭلار» دەۋاتىدۇ.

قوماندان جەڭدە غەلىبە قىلىشقا كۆزى يەتكەندە، ئاندىن جەڭگە كىرىشى كېرەك. ئەگەر ۋەيران بولۇپ كېتىش ئېھتىمالى بولغاندا، تاكتىكىلىق شەكىلدە چېكىنىپ، مۇسۇلمانلارنى ساقلاپ قېلىشمۇ غەلىبە ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا دۇشمەننىڭ ئۇستىدىن غالىب كېلىش، ھەر دائىم جەڭدە يېڭىش بىلەن ئەمەس، بەلكى مۇسۇلمانلارنىڭ مەۋجۇتلۇقنى ساقلاپ قېلىش ۋە مۇسۇلمانلارنى دۇشمەن تەرەپتىن كېلىدىغان خېيىم-خەتەردىن مۇداپىئە قىلىش بىلەن بولىدۇ. بۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى: ﴿**وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ**﴾ **«ئاللاھنىڭ يولىدا (پۇل-مال) سەرپ قىلىڭلار، ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار»** دېگەن ئايەتنىڭ دائىرىسىگە كىرىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىمكانىيىتىمىزنىڭ بارىنى سەرپ قىلىپ، مۇسۇلمانلار ئومۇمىي تۇپلىمىنى قوغداشقا كۈچ چىقىرىشىمىز كېرەك. شۇڭا مۇسۇلمان جەمئىيىتىنىڭ ئامانلىقى، ئىسلام ئەسكەرلىرىنىڭ جەڭگە كىرىشىنىڭ تۈپ سەۋەبى بولۇشى لازىم.

﴿**وَأَحْسِنُوا ۛ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ**﴾ **«ئېھسان قىلىڭلار، ئېھسان قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ»**. ئايەتتىكى "أَحْسِنُوا" «ئېھسان قىلىڭلار» دېگەن سۆزنىڭ دائىرىسى ئىنتايىن كەڭرى. ئۇيغۇرچىدە «ئېھسان» سۆزى باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىش ئۇقۇمىغا قارىتىلغان. ئەمەلىيەتتە «ئېھسان» ھەرقانداق بىر ئىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېھساننىڭ بىر تۈرىنى چۈشەندۈرۈپ: «سىلەر بىر ھايۋاننى ئۆلتۈرمەكچى بولساڭلار، پىچاقنى

www.uyghurkitap.com

بىلەپ ئىتتىكلەشتۈرۈڭلار» دېگەن. يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئىبادەت بابىدىكى ئىھسانىنى سورىغاندا: "أن تعبد الله كأنك تراه، فإن لم تكن تراه فإنه يراك"[1] «(ئىھسان) ئاللاھنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشتۇر. گەرچە سەن ئاللاھنى كۆرمىسەڭمۇ، ئاللاھ سېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن. ئەگەر ئىھسان ئۇقۇمى مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئەمەلىيلەشكەن ۋە كىشىلەر مۇشۇ بويىچە مۇئامىلە قىلغان بولسا، ئارىمىزدىكى ھەرقانداق كەسىپ ۋە ساھە ئاجايىپ گۈللىنىپ كەتكەن بولاتتى.

ئەگەر قاسساپ ناچار گۆشنى بازارغا ئېلىپ چىقسا، شۇ گۆشنى ئاشپەز ئېلىپ، ناچار تاماقنى كىشىلەرگە يېگۈزىدۇ. دېمەك، كىچىككىنە بىر ياخشىلىق پۈتۈن جەمئىيەتكە پايدا ئېلىپ كەلگىنىگە ئوخشاش، كىچىككىنە بىر يامانلىق پۈتۈن جەمئىيەتكە زىيان ئېلىپ كېلىپ، ئىنسانلارنىڭ نورمال ھايات رېتىمىنى بۇزۇشقا سەۋەب بولىدۇ. ئەر ئائىلە مەسئۇلىيىتىنى ئەڭ يۇقىرى رەۋىشتە ئۆز ئۈستىگە ئالسا، ئايال كىشىمۇ ھەم ئۆز ۋەزىپىسىنى ئەڭ يۇقىرى رەۋىشتە ئادا قىلىدۇ. ئۇستاز ۋەزىپىسىنى ئەڭ يۇكسەك دەرىجىدە ئادا قىلسا، ئوقۇغۇچىلارمۇ ئۇستازدىن ئالغان ئامانەتنى ھەققى بىلەن ئادا قىلىدۇ. مانا بۇنىڭ ھەممىسى «ئىھسان»دۇر. «ئىھسان» ھاياتنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە ئۆز ئىپادىسىنى كۆرسىتەلەيدۇ.

مۇئمىنلەرنىڭ بارلىق ئىشلىرىنى ئىسلامنىڭ تەلىپى بويىچە ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلىشى، دىنغا ئىشەنمەيدىغان كاپىرنى ئىمان ئېيتىشقا قىزىقتۇرىدۇ. كاپىرلار ئەگەر ئىنسابلىق بولسا، مۇسۇلمانلارنىڭ خاتالىقىنى دىنغا ئارتىشتىن ئىلگىرى، شۇ خاتا ئىش-ھەرىكەتكە ئىسلامنىڭ قانداق ھۆكۈم قىلىدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈرىدۇ. ئەگەر ئۇ ئىش دىندا توغرا بولسا، ئۇنىڭ سەۋەبچىسى دىن بولغان بولاتتى. ئەمما ئىسلامدا چەكلەنگەن

[1] مۇسلىم رىۋايەت قىلغان

بولسىمۇ، ئاتالمىش دىن مەنسۇپى ئۇ ئىشنى قىلىۋەرگەن بولسا، بۇنىڭ گۇناھى شەخسىتە بولىدۇ. مەسىلەن: مۇسۇلماندىن بىرى ئوغرىلىق قىلغان بولسا، قارا-قويۇقلا ئىسلامنى ئوغرىلىق دىنى دەپىشكە بولمايدۇ. ئاۋۋال ئىسلامنىڭ ئوغرىلىققا قانداق جازا بەرىدىغانلىقىغا قاراش كېرەك. ئىسلام ئوغرىلىقنى چەكلەپ، ئوغرىنىڭ قولىنى كېسىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئىسلام بىر ئەسىر بولماستىن، زېمىنىڭ شەرق ۋە غەربىگە تارالدى. ئىسلامنىڭ بىر ئەسىردىلا بۇ قەدەر كەڭرى تاراپ، تەسىر كۆرسىتىشىنىڭ سەۋەبىنى شۇ بىر ئەسىردىكى كىشىلەرنىڭ ھەر ئىشتىكى ئېھسانىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يامانلىق قىلغانلارنىڭ ئەسكىلىكى، ئىسلامنىڭ ئومۇمىي ئوبرازغا تەسىر يەتكۈزگەندەك قىلسىمۇ، ئەمما جەۋھىرىگە تەسىر يەتكۈزەلمەيدۇ. ئىسلام گەرچە بۇرۇنقىدەك كۈچلۈك بولمىسىمۇ، بۈگۈنگە قەدەر دىن سۈپىتى بىلەن قەد كۆتۈرۈپ، دۇنيادىكى تەپەككۇر قىلىدىغانلارنى بۈيۈك تەلىماتلىرى بىلەن ئۆزىگە تارتىپ تۇرۇۋاتىدۇ.

دەۋرىمىزدە مۇسۇلمانلار دۇنيانىڭ تەرەپ-تەرەپلىرىگە تارقالدى. ئەمما مۇسۇلمانلار ھەقىقىي ئىسلام ئەخلاقى بىلەن زىننەتلىنىپ، ئىش-ئىزلىرى مۇكەممەل شەكىلدە ئوتتۇرىغا چىقمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزلىرى تۇرۇۋاتقان شۇ رايوندىكى كىشىلەرنى ئىسلامغا چاقىرالمايۋاتىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**وَأَحْسِنُوا**﴾ **«ئېھسان قىلىڭلار»** دېگەن ئايىتىگە ئەمەل قىلغان ۋە بۇ سۈپەتنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن بولسا، ئۆزلىرى بىلەپ-بىلىمەي نۇرغۇن ئادەملەرنى ئىسلامغا دەۋەت قىلغان بولاتتى. دېمەك، «ئېھسان» ئىسلامغا بولغان بۈيۈك دەۋەتتۇر. شۇڭا ئاللاھ ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿**إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ**﴾ **«ئېھسان قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ»** دېگەن. بىز ئاللاھنىڭ «ئېھسان قىلىڭلار»

دېگەن ئايىتنىڭ ئەمەلىيەتكە چىقىرالىسىقى، ئاللاھنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىمىز.

قەلبىنىڭ مەھبۇبىغا مايىل بولۇشى مۇھەببەتتۇر. ئاللاھ بەندىسىنى ياخشى كۆرسە رىزىق، غەلىبە ۋە نۇسرەت بىلەن پەزلى-مەرھەمىتىنى ئىچىۋېتىدۇ. دېمەك، بىز ئىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلساق، ئاللاھنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ دۇنيادىكى غەملىرىمىز تۈگەپ، يوللىرىمىز ئېچىلىدۇ. ئاللاھنىڭ پەزلى-مەرھەمىتى بىزگە بېرىلگەندىلا، بىز دۇشمەنلەر ئۈستىدىن غەلىبە قازىنالايمىز.

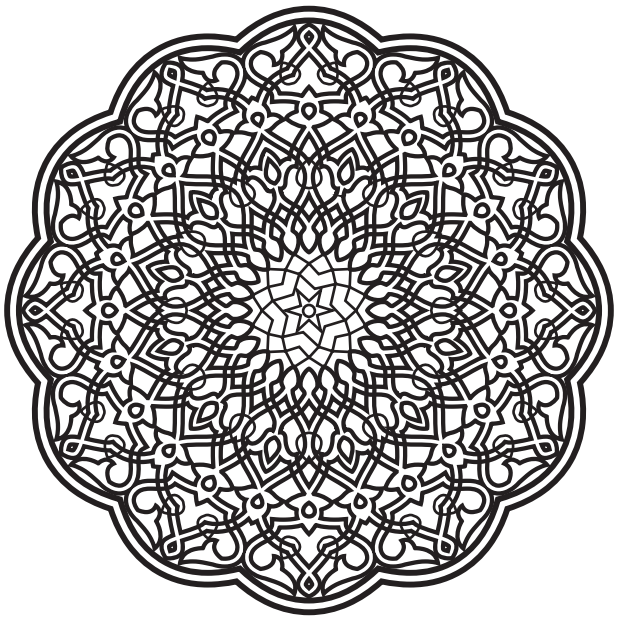

99-دەرس

سۈرە بەقەرە 196-ئايەت

﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ ۚ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۖ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ۚ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

«ھەج بىلەن ئۆمرەنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار، ئەگەر (دۈشمەن ياكى كېسەللىك سەۋەبىدىن) ھەجنى ياكى ئۆمرەنى ئادا قىلىشتا توسقۇنلۇققا ئۇچرىساڭلار، ئۇ ھالدا نېمە ئوڭاي بولسا (تۆگە، كالا، قويدىن نېمىنى تاپالىساڭلار)، شۇنى قۇربانلىق قىلىڭلار، قۇربانلىق قىلىنىدىغان مال جايىغا (بەلگىلەنگەن جايغا) يەتمىگىچە بېشىڭلارنى چۈشۈرمەڭلار، سىلەردىن كىمكى كېسەل (چېچىنى چۈشۈرسە زىيان قىلىدىغان كېسەل) ياكى بېشىدا ئىللەت (باش ئاغرىقى، پىتقا ئوخشاشلار) بولۇپ (بېشىنى چۈشۈرسە)، فىدىيە قىلىش يۈزىسىدىن (ئۈچ كۈن) روزا

تۈتسۇن، ياكى (ئالته مسكىنگه ئۈچ سا) سەدىقه بەرسۇن، ياكى (بىر مال) قۇربانلىق قىلسۇن، ئەمىنلىكته بولغان چېغىدا (ئاراڭلاردىن) ئۆمره قىلغاندىن كېيىن هەج قىلىشتىن بەهرىمەن بولغان ئادەم (هەجدىن بۇرۇن ئۆمره قىلىپ تاماملىغان ئادەم) نېمه ئوڭاي بولسا، شۇنى قۇربانلىق قىلسۇن، (پۇلى يوقلۇقتىن ياكى قۇربانلىق مال يوقلۇقىدىن قۇربانلىق مال) تاپالمىغان ئادەم هەج جەريانىدا ئۈچ كۈن روزا تۇتسۇن، (هەجدىن) قايتقاندىن كېيىن يەتته كۈن روزا تۇتسۇن، ئۇنىڭ هەممىسى ئون كۈن بولىدۇ. مانا بۇ (يەنى ئۆمره قىلغان ئادەمگه قۇربانلىق قىلىش لازىملىقى ياكى روزا تۇتۇش هەققىدىكى هۆكۈم) مەسجىدى هەرەم دائىرىسىده (يەنى هەرەمده) ئولتۇرۇشلۇق بولمىغان كىشىلەر ئۈچۈندۇر. ئاللاهقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاهنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر»

﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ **«هەج بىلەن ئۆمرەنى ئاللاه ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار»** دېگەن ئايەتته، ئىككى سۆزنىڭ ئوتتۇرىنى باغلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان "و" قوللىنىلغان. "و" بىلەن باغلانغان ئىككى سۆز ئايرىم-ئايرىم بولسىمۇ، مەلۇم ئورتاقلىققا ئىگه. ئايەتتىكى هەج بىلەن ئۆمرەنىڭ ئوتتۇرىغا "و"نىڭ كەلگەنلىكى، بۇ ئىككى ئىبادەتنىڭ مەلۇم تەرەپلەردە ئوخشاش ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى هەر ئىككىسىنىڭ كەبىنى كۆرۈپ تاۋاپ قىلىدىغان ئورتاقلىقى ۋە ئايرىم-ئايرىم ئوخشىمايدىغان تەرەپلىرىمۇ بار. مەسىلەن: ئۆمره پەرز ئەمەس، ئۇنىڭغا مۇئەييەن ۋاقىت بېكىتىلمىگەن، بەندە خالىغان ۋاقىتتا بېرىپ، ئۆمره قىلسا بولىدۇ. ئەمما هەجنىڭ مۇئەييەن ۋاقتى، ئەراپاتتا تۇرۇش، قۇربانلىق قىلىش قاتارلىق

ئۆمرىگە ئوخشىمايدىغان تەرەپلىرى بار. لېكىن ئىبادەت نۇقتىسىدىن ئورتاق بىر خاراكتېرگە ئىگە.

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾[1] «قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۈلارغا پەرز قىلىندى» دېگەن ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان ھەج، پەرز ھەجنى كۆرسىتىدۇ ۋە ﴿وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ﴾[2] «(بۇ) چوڭ ھەج كۈنىدە ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى تەرىپىدىن كىشىلەرگە چىقىرىلغان ئېلاندۇر» دېگەن ئايەتتە، چوڭ ھەج ئۇقۇمى تىلغان ئېلىنغان. بىز بۇ ئۇقۇمدىن ھەجنىڭ چوڭ ھەج (پەرز ھەج) ۋە كىچىك ھەج (ئۆمرە) دەپ ئىككى تۈرگە ئايرىلىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز. رەسۇلۇللاھمۇ بۇ ھەقتە: "الحج عرفة" «ھەج ئەراپاتتۇر» دەپ، چوڭ-كىچىك ھەجنى پەرقلەندۈرگەن.

﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ «ھەج بىلەن ئۆمرەنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار». ئاللاھ تائالا: «ھەج ۋە ئۆمرەنى ئادا قىلىڭلار» دېمەستىن، «ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنداڭلار» دەۋاتىدۇ. چۈنكى بەزى كىشىلەر ئىبادەتنى شەكلىي جەھەتتىلا قىلىدۇ. ئەگەر سەن ھەرەمگە تىجارەتنى مەقسەت قىلىپ بېرىپ، بوش ۋاقتىدا: «ھازىر ۋاقتىم بارىكەن، بىر ھەج قىلۋالاي» دەپ ھەج قىلغان بولساڭ، بۇ ھەرگىزمۇ خالىس قىلىنغان ھەج ھېسابلانمايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ھەرەمگە بارغان ئادەمنىڭ ئىسمىغا «ھاجىم» دەپ نام قوشۇلغان بىلەن، نامراز، روزا ۋە زاكات قاتارلىق ئىبادەتلەرنى قىلغان كىشىگە ئالاھىدە نام قويۇلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەجدە خالىسلىق ئالاھىدە تەكتلىنىدۇ.

[1] سۇرە ئال ئىمران، 97-ئايەت
[2] سۇرە تەۋبە، 3-ئايەت

رەسۇلۇللاھنىڭ: "من حج فلم يرفث ولم يفسق رجع كيوم ولدته أمه"[1] «ئۇياتسىز سۆزلەرنى قىلماي، گۇناھ قىلماي ھەج قىلغان كىشى، ھەجدىن ئانىسىدىن تۇغۇلغان كۇندىكىدەك قايتىدۇ» دېگەن ھەدىسىنى ئاڭلىغاندا، بەزى كىشىلەر «خالىغانچە گۇناھ-مەئسىيەتلەرنى قىلىپ، كېيىن ھەج قىلۇەتسەك ھەممىسى چۇشۇپ كېتىدۇ» دەپ ئويلايدىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئېنىق قىلىپ: «ھەجنى خالىس ئاللاھ تائالا ئۈچۈن ئورۇندىڭلار» دېگەن. ئىبادەت نوقۇل ئاللاھقا خالىس نىيەت بىلەن بولغىنىدا، ئاندىن قوبۇل بولىدۇ. سەن ئاددىي چۇشەنچىلەر بىلەن: «ھەجگە بارسام قىلغان گۇناھلىرىمنىڭ ھەممىسى يۇيۇلىدىكەنغۇ» دەپ ئەمەس، ئىبادەت نىيىتى بىلەن بارغان ۋاقتىدا، ھەجنى ئاللاھ ئۈچۈن خالىس قىلغان بولسەن. تۇغرا يول ئارقىلىق قىلىنغان ھەجدىن چۇشۇپ كېتىدىغىنى، ئاللاھ بىلەن بەندىلەر ئوتتۇرىسىدىكى گۇناھلاردۇر. ئىنسان بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدا يۇز بېرىدىغان باشقىلارنىڭ ھەققىنى يەۋبلىش، زۇلۇم قىلىش، ھەق-ھوقۇقلىرىغا تاجاۋۇز قىلىش قاتارلىق گۇناھلار، شۇ ئادەمنىڭ رازىلىقى ۋە كەچۈرۈمىنى ئالمىغۇچە چۇشۇپ كەتمەيدۇ.

«ھەج ۋە ئۆمرەدىن ئىبارەت ئىككى ئايرىم ئىبادەتنى بىرلىكتە ئادا قىلىشقا بولامدۇ؟» دېگەن مەسىلىدە، كۆپىنچە ئۆلىمالار «بىرلىكتە ئادا قىلسا بولىدۇ» دېگەن قاراشقا كەلگەن. لېكىن پەزىلەت بابىدىن بايان قىلغاندا، بەزى ئۆلىمالار بۇ ئىككىسى ئايرىم-ئايرىم ئىبادەت بولغانلىقى ئۈچۈن: «پەرز ھەجنى ئايرىم، ئۆمرىنى ئايرىم قىلىش ئەۋزەل» دەپ قارىغان. بۇ «ھەج ئىفراد» دەپ ئاتىلىدۇ. يەنە بەزى ئۆلىمالار: «ھەج ۋاقتىدىن ئىلگىرى ئېھرام باغلاپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆمرە قىلىپ، كېيىن پەرز ھەجنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېھرامدىن چىقىش ئەۋزەل» دەپ قارايدۇ. بۇ «ھەج قىران» دەپ ئاتىلىدۇ. يەنە بەزى ئۆلىمالار: «ئۆمرىگە ئېھرام باغلاپ، ئۆمرە

[1] بۇخارى، نەسەئى، ئىبنى ماجە ۋە ئىمام ئەھمەد قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان

قىلىپ، چاچ چۈشۈرۈپ، ئاندىن ئېھرامدىن چىقىش ۋە ھەج ۋاقتى كەلگەنگە قەدەر نورمال ياشاپ، ھەج ۋاقتى كەلگەندە قايتىدىن ئېھرام باغلاپ ھەج قىلىش ئەۋزەل» دەپ قارايدۇ. بۇ «ھەج تەمەتتۇ» دەپ ئاتىلىدۇ. دېمەك، بىز ئۆلىمالارنىڭ ھەر خىل قاراشلىرىدىن: «ئاللاھ تائالا بەندىلىرىگە قايسى قولاي بولسا شۇنى قىلىشقا يول قويغان. يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدىغان ھەجلەر بولۇپ، ھەر كىشى ئۆزى قىلغان ئەمەلنىڭ باراۋىرىدە ئەجر ئالىدۇ» دېگەن چۈشەنچىنى ئالىمىز.

﴿فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾ **«ئەگەر (دۈشمەن ياكى كېسەللىك سەۋەبىدىن) ھەجنى ياكى ئۆمرەنى ئادا قىلىشتا توسقۇنلۇققا ئۇچرىساڭلار، ئۇ ھالدا نېمە ئوڭاي بولسا (يەنى تۆگە، كالا، قويدىن نېمىنى تاپالساڭلار)، شۇنى قۇربانلىق قىلىڭلار».** ئايەتتىكى "أُحْصِرْتُمْ" «توسقۇنلۇققا ئۇچرىساڭلار» دېگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ. «ھۇدەيبىيە يىلى» رەسۇلۇللاھ ساھابىلەر بىلەن ئۆمرە قىلغىلى بارغاندا، مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ مەككىگە كىرىشىگە توسقۇنلۇق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار سۈلھى تۈزۈپ، مەككىگە كىرمەستىن قۇربانلىقلىرىنى قىلىپ، چېچىنى چۈشۈرۈپ، كېيىنكى يىلى كېلىش ئۈچۈن قايتىپ كەتتى. بۇ ئايەت ئارقىلىق ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا قولاي يولنى كۆرسەتتىپ، ئۇلارنى ھەرگىز ئۈمىدسىزلەنمەسلىككە بۇيرىدى.

﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ﴾ **«قۇربانلىق قىلىنىدىغان مال جايىغا (يەنى بەلگىلەنگەن جايغا) يەتمىگۈچە بېشىڭلارنى چۈشۈرمەڭلار».** ھاجىلار ئۆزى ئېلىپ بارغان قۇربانلىق بولسا، چېچىنى چۈشۈرۈشتىن ئىلگىرى قۇربانلىق قىلىدۇ. ئەگەر قۇربانلىق ئېلىپ بارماستىن، شۇ يەردىن ئېلىش نىيىتى بىلەن سەپەرگە چىققان بولسا، ۋەكىل قىلىش ئارقىلىق قۇربانلىق قىلدۇرۇپ، چېچىنى چۈشۈرۈۋەرسە بولىدۇ.

﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ **«سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى بېشىدا ئىللەت (يەنى باش ئاغرىقى، پىتقا ئوخشاشلار) بولۇپ (بېشىنى چۇشۇرسە)، فىدىيە قىلىش يۇزىسىدىن (ئۇچ كۈن) روزا تۇتسۇن، ياكى (ئالتە مىسكىنگە ئۇچ سا) سەدىقە بەرسۇن، ياكى (بىرەر مال) قۇربانلىق قىلسۇن»**. ساھابىلەرنىڭ بىرىنىڭ بېشى پىتلاپ كېتىپ، رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا كەلگەندە، رەسۇلۇللاھ ئايەتتىكى تەرتىپ بويىچە پەتىۋا بېرىپ: «چېچىڭنى چۇشۇرۇپ ئۈچ كۈن روزا تۇتقىن ياكى ئالتە مىسكىنگە تاماق بەرگىن ياكى بىر قويىنى قۇربانلىق قىلغىن» دېگەن. يۇقىرىدىكى ئۈچ ئىشنىڭ دەرىجىسى پەيدىنپەي يۇقىرىغا ئۆرلەۋاتىدۇ. يەنى، روزا تۇتۇش ئۇ كىشى بىلەن ئاللاھنىڭ ئوتتۇرىدىكى ئىش. ئالتە مىسكىنگە تاماق بېرىشنىڭ دائىرىسى بىرئاز چەكلىك. بىر قويىنى قۇربانلىق قىلىپ، ئۇنىڭ گۆشىنى تارقىتىشتىن نۇرغۇن كىشىلەر مەنپەئەتلىنىدۇ.

﴿فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾ **«ئەمىنلىكتە بولغان چېغىڭلاردا (ئاراڭلاردىن) ئۆمرە قىلغاندىن كېيىن ھەج قىلىشتىن بەھرىمەن بولغان ئادەم نېمە ئوڭاي بولسا، شۇنى قۇربانلىق قىلسۇن»** دېگەن ئايەتتە، ئۆمرە ۋە ھەج قىلغان ئادەم، ئۆزىگە قولاي بولغىنىنى قۇربانلىق قىلسا بولىدىغانلىقى بايان قىلىنغان.

﴿فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ﴾ **«(پۇلى يوقلۇقتىن ياكى قۇربانلىق مال يوقلۇقىدىن قۇربانلىق مال) تاپالمىغان ئادەم ھەج جەريانىدا ئۈچ كۈن روزا تۇتسۇن، (ھەجدىن) قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن روزا تۇتسۇن»** دېگەن ئايەتتىكى "فَمَن لَّمْ يَجِدْ"، «ئىگىدارچىلىقىدا قۇربانلىق قىلىدىغان مال ياكى ئۇنى ئالغىدەك ئىقتىسادى بولمىسا» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بەزى كىشىلەر ئۆزلىرى ئېلىپ كەلگەن پۇللارغا، يۇرتىدىكى تۇغقانلىرى ئۈچۈن سۇۋغا-سالامارنى ئېلىپ، قۇربانلىق

قىلىدىغان ئورۇنغا كەلگەندە: «مەندە پۇل يوق، ئاللاھ تاپالمىغانلار روزا تۇتسۇن، دېگەن» دەپ، روزا تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈشى، ھەرگىزمۇ توغرا ئەمەس.

بەزى ئۆلىمالار ئالدىنقى ئۇچ كۈنلۈك روزىنى «تەشرىق كۈنىدىن كېيىنلا تۇتسا بولىدۇ» دەپ قارىغان. تەشرىق كۈنى ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنىدىن باشلىنىدىغان ئۈچ كۈننى كۆرسىتىدۇ. قالغان يەتتە كۈننى يولدا ياكى ۋەتىنىدە تۇتسا بولىدۇ. ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ﴾ **«ئۇنىڭ ھەممىسى ئون كۈن بولىدۇ»** دەپ تولۇقلانغان. بۇنداق كېلىشنىڭ سەۋەبى، بەزى كىشىلەرنىڭ ئەقلىگە «ئىككىنىڭ بىرىنى تۇتساق بولىدىكەن» دېگەندەك خىيال كېلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، «ئىككى روزىنى تەڭ تۇتسىلەر، ئاخىرىدا بۇنىڭ ھەممىسى تولۇق ئون كۈن بولىدۇ» دەپ ئاشكارا بايان قىلىنغان.

«ھەج تەمەتتۇ» قىلغان ۋاقتىتا، قۇربانلىققا ھەقىقەتەن كۈچى يەتمەي، روزا تۇتۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالغان كىشى: «پۇل بولغان بولسا قۇربانلىق قىلاتتىم. ئەمدى قۇربانلىقنىڭ ئورنىغا روزا تۇتسام ھەج كەم بولۇپ قالارمۇ؟» دەپ گۇمان قىلمىسۇن. بەلكى ئىنسان قۇربانلىققا پۇل بولمىغان چاغدا، «مېنىڭ تۇتقان روزام قۇربانلىق قىلغان بىلەن ئوخشاش» دەپ ئويلىشى كېرەك.

﴿ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ **«مانا بۇ مەسجىدى ھەرەم دائىرىسىدە ئولتۇرۇشلۇق بولمىغان كىشىلەر ئۈچۈندۇر».** ئادەتتە كەبىدىن 12 مىل يىراقلىققىچە ھەرەم دائىرىسى ھېسابلىنىدۇ. يۇقىرىدىكى روزا ھۆكۈمى مۇشۇ دائىرىنىڭ سىرتىدىن كەلگەن كىشىلەرگە چۈشىدۇ. دائىرە ئىچىدىكىلەرگە يۇقىرىدىكى ھۆكۈمنىڭ ھېچقايسى پەرز ئەمەس.

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ **«ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر».** ئاللاھ شەرىئەتتە نۇرغۇن قولايلىقلارنى بەردى. ئەمدى بۇ قولايلىقلارنى تاشلاپ، ئىشلارنى ئۆزىمىز خالىغان بويىچە قىلساق، ئاللاھنىڭ قاتتىق ئازابىغا ئۇچرايمىز.

100-دەرس

سۈرە بەقەرە 197-ئايەت

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾

«ھەج ۋاقتى مەلۇم بىرقانچە ئايدۇر (يەنى شەۋۋال، زۇلقەئدە ئايلىرى ۋە زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئون كۈنىدۇر). بۇ ئايلاردا ھەج قىلىشنى نىيەت قىلغان (ئېھرام باغلىغان) ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە جاڭجال قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ. سىلەر قانداقلىكى ياخشى ئەمەلنى قىلساڭلار، ئاللاھ ئۇنى بىلىپ تۇرىدۇ (ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن) زاد-راھىلە ئېلىۋېلىڭلار، ئەڭ ياخشى زاد-راھىلە تەقۋادارلىقتۇر. ئى ئەقىل ئىگىلىرى! ماڭا تەقۋادارلىق قىلىڭلار»

ئادەتتە «شەۋۋال، زۇلقەئدە، زۇلھەججەنىڭ ئون كۈنى» قاتارلىق مۇشۇ ئۇچ ئاي ھەج ئايلىرى ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا ئايەتتە: ﴿**فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ**﴾ **«كىم بۇ ئايلاردا ھەج قىلىشنى پەرز قىلسا»** دېگەن ئىپادە قوللانغان. ئەسلى ئىنسان ھەجنى ئۆزىگە ئۆزى پەرز قىلمايدۇ، بەلكى ئاللاھ پەرز قىلىدۇ. ئايەتتە نېمە ئۈچۈن «كىم (ھەجنى) پەرز قىلسا» دېگەن ئىپادە

قوللىنىلغان؟ چۈنكى ھەج مۇئەييەن بىر يىلدا پەرز ئەمەس. ئىنسان ھەجنى شارائىتى يەتكەن ۋاقىتتا، ھاياتىدا بىر قېتىم قىلسا بولىدۇ. لېكىن كىشى «بۇ يىل ھەج قىلمەن» دەپ نىيەت قىلىپ، ئېھرام باغلىغاندىن كېيىن، ھەجنى ئۆزىگە پەرز قىلغان بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئايەتتە ئۇچ تۈرلۈك ئىشنى چەكلەپ: ﴿**فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ**﴾ **«ئېھرام باغلىغان) ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە دەتالاش قىلىشى مەنئىي قىلىنىدۇ»** دېگەن. بىرىنچى چەكلىمە، «جىنسى مۇناسىۋەت قىلىش ۋە ئۇ توغرىسىدا سۆزلەش»، گەرچە ھەجدىن باشقا ۋاقىتتا توغرا بولسىمۇ، لېكىن ھەجدە چەكلىنىدۇ. ئىككىنچى چەكلىمە، «گۇناھ مەئسىيەتكە چۈشۈش»، بۇ ھەجنىڭ ئالدىدىمۇ ئوخشاشلا ھارام. ھەرەمدىن باشقا ئورۇندا گۇناھنى كۆڭلىمىزگە پۈكۈپ، قىلمىساق گۇناھ بولمايدۇ. ئەمما ھەرەمدە ئىنسان كۆڭلىگە پۈككەن يامانلىقنىمۇ گۇناھ يېزىلىدۇ. بۇ ئايەتتە: «باشقا جايلاردا ئىنسانىي ئاجىزلىقىڭ سەۋەبلىك گۇناھ قىلىدىڭ، ئەمدى گۇناھىڭنى يۇيۇش ئۈچۈن ھەجگە كەلدىڭ، تەكرار گۇناھ ئۆتكۈزمەسلىككە دىققەت قىلىشىڭ ۋە ئاللاھتىن ھايا قىلىشىڭ كېرەك» دېگەن مەزمۇن بايان قىلىنغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾[1] «كىمكى مەسجىدى ھەرەمدە زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز» دېگەن. ئۈچىنچى چەكلىمە، «دەتالاش قىلىش». بۇ باشقا ئورۇنلاردا چەكتىن ئاشمىغان شەكىلدە بولسا، خاتا ئەمەس. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ: ﴿وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[2] «ئۇلار (مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن» دېگەن.

[1] سۇرە ھەج، 25-ئايەت
[2] سۇرە نەھل، 125-ئايەت

www.uyghurkitap.com

ئىسلامنىڭ «مۇنازىرە، دەتالاش» ھەققىدىكى بۇ كۆرسەتمىسى، ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىدۇر. ھەجگە بارغاندا «دەتالاش»نى چەكلەشنىڭ سەۋەبى، ھەجدە ئىنسان ۋەتىنى، ئەھلى ۋە مال-مۈلكىدىن ئايرىلىپ، نورمال ھايات ئۇسلۇبىدا ئۆزگىرىش يۈز بېرىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا ئاللاھ تائالا ئالدىنئالا ھەجدە جېدەللىشىشكە بولمايدىغانلىقىنى دېمىسە، بىنورمال ھاياتتىن سىقىلغان كىشىلەر ئۆزىنىڭ ئاچچىقىنى ئەتراپىدىكىلەردىن ئېلىشى مۇمكىن. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئەقەللىي بولغان مۇنازىرىنىمۇ چەكلەۋاتىدۇ. ئۆمەك شەكلىدە ھەجگە بارغانلار ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە بىر-بىرىنى ئۇنتۇيالمىغۇدەك دەرىجىدە دوست بولۇپ كېلىدۇ ياكى بىرى-بىرىنى قاتتىق يامان كۆرۈپ كېلىدۇ. چۈنكى ھەج جەريانىدا كۆرمىگەن ئەيىب-نۇقسانلىرىنى كۆرىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى كىشىنى ئاسانلا دەتالاش دائىرىسىدىن چىقىرىپ، زوراۋانلىق دائىرىسىگە ئەكىلىپ قويىدۇ.

ئاللاھ تائالا ھەج پائالىيىتىدە بىزنى بىر قىسىم سەلبىيلىكلەردىن توسقان بولسا، يەنە بىر قىسىم ئىجابىيلىقلارغا بۇيرۇپ: ﴿**وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ**﴾ «**سىلەر قانداقلىكى ياخشى ئەمەلنى قىلساڭلار، ئاللاھ ئۇنى بىلىپ تۇرىدۇ**» دېگەن. ئايەتتىكى «ياخشىلىق» بارلىق يامان ئىشلاردىن چەكلىنىشنى كۆرسىتىدۇ. ھەجدە سەت گەپ قىلماسلىق، جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماسلىق، گۇناھ-مەئسىيەتلەردىن يىراق تۇرۇپ، دەتالاش قىلماسلىق قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ياخشىلىق ھېسابلىنىدۇ. ئايەتتىكى "مِنْ" قوشۇمچىسى ئىشنىڭ دەسلەپكى باشلىنىش نۇقتىسىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ھەرقانداق ئىش ئەڭ باشتا كىچىكتىن باشلىنىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالا باشقىلار ھېس قىلالمىغۇدەك ئەڭ كىچىك ياخشىلىق بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ بەرگەن.

ئايەتتىكى ﴿**وَتَزَوَّدُوا**﴾ سەپەرگە كېتەرلىك بارلىق نەرسىلەرنى ھازىرلاشنى كۆرسىتىدۇ. مەككە-مەدىنىدە ئۆز ۋاقتىدا كىشىلەر بارسا يەتكۈدەك بىر نەرسە يوق، گىياھسىز بىر ئورۇن بولغاچقا، ھەجگە باردىغان كىشىلەر، كېپەنلىكلىرىدىن تارتىپ، يىپ، يىڭنە ۋە يېمەك-ئىچمەكلىرىگىچە ئېلىۋالاتتى. بۇگۈنكى كۈندە ئەھۋال ئۆزگىرىپ، ھەجگە بارغان ئادەم يۇرتىدىكىدىن بەكرەك بایاشات ياشاپ كېلىدىغان ھالەت شەكىللەندى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا: ﴿يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾[1] «ھەرەمگە تۇرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدۇ» دېگەن.

قەدىمدە يەمەندىن كېلىدىغان بىر بۆلۈك ھاجىلار «ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلمىز» دەپ، تەييارلىق قىلماي ھەج سەپىرىنى باشلاپ، ئۆزۈق-تۈلۈكلىرى تۈگىگەندە، باشقىلارنىڭ نەرسىلىرىنى ئوغرىلاپ يەيتتى. شۇڭا ئاللاھ تائالا بۇ يامانلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ھەجگە بارغان ھەر ئادەمنى ئىقتىساد ۋە باشقا تەرەپلەردە تەييارلىق بىلەن بېرىشقا بۇيرۇغان. ئەگەر ئىقتىساد يار بەرمىسە، بۇ پەرز ئىقتىساد يار بەرگەنگە قەدەر چۈشۈپ كېتىدۇ. مۇسۇلمان مەككىگە بېرىپ، ئۇ يەرنىڭ ئېنېرگىيەسىنى تۈگەتمەستىن، بەلكى ئېنېرگىيە قوشۇشى كېرەك.

دۇنيادىكى تۇرمۇش ئېھتىياجلىرىمىزغا بۇ قەدەر كۆڭۈل بۆلگىنىمىزدەك، ئاخىرەت ھاياتىمىزغىمۇ كۆڭۈل بۆلۈشىمىز كېرەك. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئايەتنى داۋاملاشتۇرۇپ: ﴿**فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ**﴾ **«ئەڭ ياخشى زاد-راھىلە (ئوزۇقلۇق) تەقۋادارلىقتۇر»** دېگەن. يەنى، قىيامەت كۈنى جەننەتكە كىرىپ دوزاختىن ساقلىنىشىمىز ئۈچۈن، تەقۋالىقتىن ئىبارەت ئەڭ ياخشى «ئوزۇق-تۈلۈك»كە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشىمىز كېرەك. ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىڭ بەدەن گۈزەللىكىنى ساقلاش ئۈچۈن كىيىم-كېچەك

[1] سۇرە قەسەس، 57-ئايەت

بەرگەنلىكنىڭ تىلغا ئېلىپ: ﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا﴾[1] «ئى ئادەم بالىلىرى! سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرىتىڭلارنى ياپىدىغان لباسنى ۋە زىننەتلىنىدىغان لباسنى چۈشۈردۇق» دەپ بولۇپ، ئىنسانغا جىسمانىي ئەيىب-نۇقسانلىرىنى ياپىدىغانغا كىيىم-كېچەك بېرىلگىنىدەك، مەنىۋىيىتىنىمۇ يېپىش كېرەكلىكىنى بايان قىلىپ: ﴿**وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ**﴾ **«تەقۋادارلىق لباسى ئەڭ ياخشىدۇر»** دېگەن. دېمەك، ئاللاھ تائالا دۇنيالىقىمىزنى ئالاھىدە ئەسكەرتكەندىن باشقا، ئاخىرەت ھاياتىمىزغىمۇ كۆڭۈل بۆلۈشۋاتىدۇ.

﴿**وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ**﴾ **«ئى ئەقىل ئىگىلىرى! ماڭا تەقۋادارلىق قىلىڭلار»**. ئاللاھ بەندىلەرنىڭ ھەرقانداق ئىشتا ئەقلىنى ئىشلىتىشىنى خالايدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا داۋاملىق ئىنسانىنى بىر قىسىم ئىشلارغا بۇيرۇغاندىن كېيىن، ئەقلىگە ئىشارەت قىلىدۇ. چۈنكى ساغلام ئەقىل ئىنسانىنىڭ توغرا يول تېپىشىنىڭ ۋە ئاللاھ ئەۋەتكەن ھىدايەتنى چۈشىنىشىنىڭ بىر ۋاستىسىدۇر.

سەيشەنبە، 2019-يىل 16-ئىيۇل

سەيشەنبە، 13 زۇلقەئدە، 1440

ئىستانبۇل، تۈركىيە

[1] سۈرە ئەئراف، 26-ئايەت

www.uyghurkitap.com